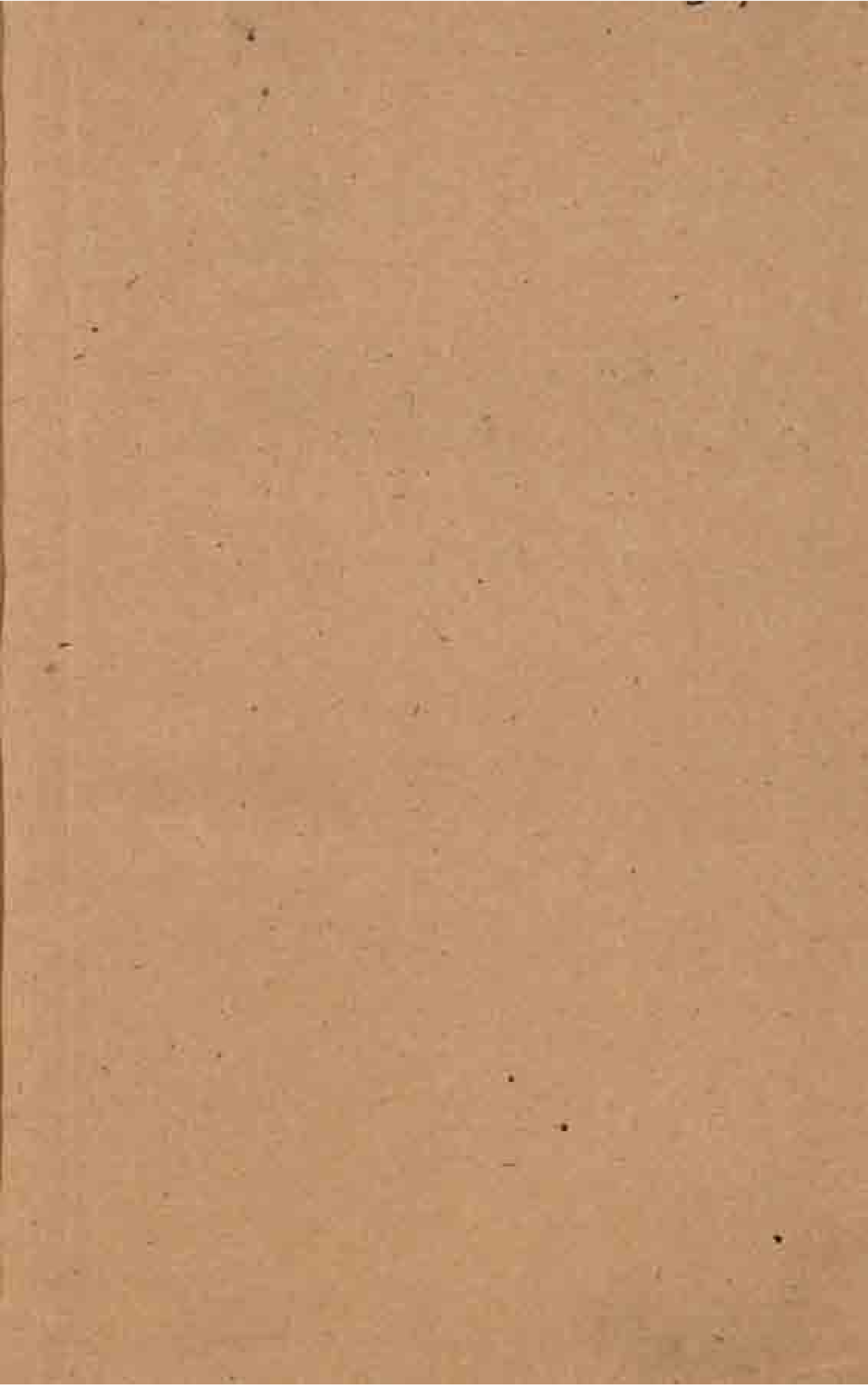

THE

GULISTĀN

OF

SA'DĪ.

WITH A FULL VOCABULARY.

THE

GULISTĀN

OF

SHAIKH MUṢLIḤU 'D DĪN SA'DĪ OF SHĪRĀZ

A New Edition

CAREFULLY COLLATED WITH ORIGINAL MSS.

WITH A FULL VOCABULARY

BY

JOHN PLATTS

ONE OF H.M.'S INSPECTORS OF SCHOOLS IN THE CENTRAL PROVINCES OF INDIA

LONDON
SAMPSON LOW, MARSTON & COMPANY
Limited
PUBLISHERS TO THE INDIA OFFICE
St. Dunstan's House
FETTER LANE, FLEET STREET, E.C.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

THIS edition of the Gulistān is, as the title-page announces, a new edition, and not a mere reprint of the former. The numerons typographical and other errors of the former edition have all, to the best of my knowledge, been corrected; new, and it is to be hoped, improved readings, have in numerous instances been introduced; the long and the short *iẓāfat* have been distinguished—the former being represented by a vertical *kasra*, thus (ׅ); the vocabulary has been corrected and enlarged; and, lastly, the metres of all the verses occurring in the text have been given in an appendix.

The adverse circumstances under which the former edition was prepared almost precluded the possibility of accuracy. The first MS. of the text, upon which I had laboured for some years, was burnt at the printer's, and not a vestige of it remained in my possession. The second had to be prepared against time, and at a period when I was labouring under a painful sickness. I was constrained therefore to take a great deal on trust; and although my chief guide was one who is justly regarded as an Orientalist of great eminence, I have, in blindly following him, paid the penalty of "surrendering judgment hood-winked to the fascination of a name."

It is in the verses of the text that the most striking alterations will for the most part be found. The changes made do not, it is true, in every instance materially affect the sense; but they unquestionably produce a great change in the versification, as may be perceived from the few examples which follow, in none of which will the old readings scan:

Reading of old Texts.	Reading of present Text.	Page
داني كه چه گفت مرا آن بلبل سحري	داني چه گفت مرا آن بلبل سحري	٥١
و كفى بتغيّر الزمان نذيرا	و كفى بتغيير الزمان نذيرا	١٢٣
خر كه بر وي كمتر نهند بار	خر كه بر وي نهند كمتر بار	١٣٥

In revising the former text I have carefully collated it with some of

the best MSS.[1] in the libraries of the India Office and the British Museum that were most kindly placed at my service by Dr. Rost and Dr. Rieu. These MSS., however, are from India, and differ to no great extent from those in my possession. Still I was fortunate in obtaining some valuable help from them. A genuine Persian MS., either of the Gulistān or of the *Kulliyāt* of Sa'dī, I was unable to discover in either of the above-mentioned libraries. I regret this the more as I suspect that not a few of the verses in the Indian copies of the Gulistān are spurious.

I take this opportunity of offering my grateful thanks to those foreign critics who kindly pointed out to me the defects of the former edition of this work, and whose suggestions have led to the preparation of the present revised and corrected edition. To my critic in the "Revue Critique," No. 5, of 1st Feb., 1873, my thanks are especially due. He will, I trust, perceive that his suggestions and comments have borne fruit in the present edition. I fail to see, however, on what ground he would have me change the word *shāhid*, "lover," to *shāhad*. That this is the modern pronunciation of the word I allow. But Sa'dī's can scarcely be termed a modern work: and there is nothing, so far as my knowledge goes, to show that in Sa'dī's days the word was pronounced otherwise than *shāhid*. Indeed the evidence afforded by the standard lexicons and by the commentators is against the pronunciation *shāhad* in olden times; for these all notice the change from *khashm* to *khishm*, *dimāgh* to *damāgh*, etc., but are silent on the subject of *shāhid*. This I regard as pretty satisfactory proof that the change from *shāhid* to *shāhad* is a comparatively recent one.

Again, to the same critic's objections to the verse فرو نه بندد كاري كشاده پيشاني (Page 77, *Kiṭa'*) I would reply: 1. That no MS. or printed copy of the Gulistān that I have seen gives a different reading; 2. That the verse *does* satisfy the metre, the second foot (which is condemned by my critic) being what is technically termed *musha''as*, a variation by no means uncommon in the metre *Mujtas* (c. f. *Naẓm*,

---

[1] The MSS. of the India Office Library are numbered 235, 286, 775, 876, 1541, 1689; those of the British Museum 2951, 7742, 7961. The critic who reviewed the former edition of my Gulistān in the "Revue Critique," No. 5, of 1st Feb., 1873, thought fit to censure me for not furnishing the authorities for my readings. Had I used the MSS. of any public library, the omission to cite my authorities would have justified his censure. But considering that I had stated in the Preface of my work that it was compiled from MSS. and lithographed editions which were partly my private property, partly that of the publishers, I cannot regard his censure as just.

p. 137, and 1st *Bait*, p. 156 of the Gulistān): 3. That *faro bastan*, in the verse in question, *is* used intransitively, as the commentators are at some pains to point out, without, however, leading one to suppose that such use of the verb is extraordinary.

As to what my critic terms "overloading the text with marks of punctuation, etc," I would urge that the work is intended chiefly for students, and that the punctuation aims at facilitating the reading and understanding of the sentences by beginners. Abundant as are the diacritical and other marks, they fall short of the number presented in the text of Dr. Sprenger, whose remarks on the utility of a complete system of punctuation in Urdu and Persian texts I fully endorse. I may here explain that in the present text the mark (-) represents a comma, or a semicolon, and occasionally a colon; the mark (*) a full stop.

From my English critics I have learned nothing. Their criticisms betray, on the whole, a sad lack of scholarship. Indeed some of those gentlemen would appear to have not yet mastered the elements of the Persian language.[1]

A Persian scholar of eminence having denied the existence of any authority for the meaning and etymology assigned by me to the word خرسك, I take this opportunity of submitting for his consideration the following extracts from the *Ghiyāsu'l-lughāt* and the *Bahāri 'Ajam*, two well-known Persian lexicons. At the same time I would observe that, in my opinion, the description of the game of *khirsak* that is given in the *Burhāni Kāṭi'* is of itself sufficient to show that it is not "Blind-man's-buff," or "Leap-frog." The latter game is, I believe, quite unknown in the East, and the names for the former usually contain, as in English, a word or words which convey the idea of *covering* the *eyes*. Now what connection can there possibly be between such words and one in which *khirs*, "bear," enters?—Anyhow, I may confess that it was the mere perusal of the description in the *Burhān* that led me to give to *khirsak* the meaning and etymology that I do; and that I am right in doing so, the following extracts, I think, prove:—

[1] See the review of my Translation of the Gulistān in the "Saturday Review" of the 2nd August, 1873. What is to be thought of a critic who, not to mention innumerable other gross mistakes, seriously offers his readers, "*So long as thou didst think of roughness and not of merit*" as the *correct* translation of the Persian verse تا درشتي هنر نه پنداري? Ignorance and impertinence such as are displayed by this reviewer are simply unpardonable. The true signification of the verse in question is, "Beware that thou deem not bulkiness (or size) a merit," from which, I submit, my rendering ("Never regard bulkiness as a merit!"), though somewhat colloquial, and more Scotch perhaps than English in expression, is not essentially different.

The *Ghiyāṣu'l-lughāt*, after quoting the explanation given in the *Burhān*, goes on to say: و در مصطلحات نوشته که خرسک نام بازی اطفال که طفلی‌را خرس قرار دهند و اطفال دیگر گردا گرد او چرخ زنند - بهر که لکد زند باز اورا خرس سازند *

The *Bahāri 'Ajam* says: خرسک نام بازی اطفال - وآن چنانست که طفلی‌را خرس قرار دهند و او بچهار دست و پا دامی ایستد و دیگر اطفال بر دور او چرخ زنند و از هر طرف خشتی برو زنند و او بهر کس که لکد بزند باز اورا خرس سازند و شخص اول مرخص است *

J. T. P.

London, Nov. 1st, 1874.

PREFACE.

THE present edition of the Gulistán is the result of a careful comparison of the texts of Gentius, Gladwin, Semelet, Sprenger, and Johnson, as well as a large number of old and valuable manuscripts—partly my own property, partly that of the publishers of this work—and some choice lithographed copies which I brought with me from India.

Had my own wishes alone been consulted, it would perhaps have been more agreeable to me to re-edit (with permission) the excellent text of Dr. Sprenger, and add a vocabulary thereto; but as it was determined that a revised text should be prepared by me, I set myself to the task with the earnest intention of making the best of the valuable and ample material at my command

I undertook the work with the less hesitation because I believed, 1st, That even Dr. Sprenger admits that other readings than those adopted by him are admissible (at least, I infer as much from his giving the *variantes* of three copies in the notes of the Preface of his edition); 2ndly, That there was much room for improvement in the punctuation of all the preceding editions; 3rdly, That a more extensive use of orthographical signs—at least, in all the opening chapters of the work, and in all the Arabic portions—would prove of great assistance to students; 4thly, That a fuller and more accurate vocabulary than any that has hitherto appeared was desirable.

Two of the MSS. used by me I found to be, for the most part, in surprising harmony with the text of Dr. Sprenger; and hence, whenever these three concurred in a reading from which that (or those, for the readings of the others were in some instances as various as possible,) of the other texts and manuscripts differed, I invariably adopted it as the more trustworthy. Moreover, the readings of all the texts and MSS. in some few cases differed widely from one another, and from the text of Dr. Sprenger; in such cases I have unhesitatingly preferred the reading of Dr. Sprenger.

The full system of punctuation, the extensive use of vowel-points, and

the invariable use of the *iẓāfat*, will, it is hoped, remove many difficulties from the beginner's path, enabling him to read fluently, correctly, and intelligibly, and to discover the meaning of the author with tolerable facility.

To the preparation of the Vocabulary I have devoted very considerable time and pains. I have not, to the best of my knowledge, omitted a single word occurring in the text, except such perfect participles as differ in no sense from the verbs from which they are derived, and a few compounds, such as *dastam*, *dastat* (of which the parts, *dast*, *am*, and *at*, are given separately), in cases where they could not possibly puzzle the learner who has mastered the merest elements of the grammar. On the contrary, I have admitted into the Vocabulary all Persian phrases and idioms of which the sense is not quite obvious, and all the Arabic phrases and sentences occurring in the text. The meanings given in preceding vocabularies I have, in not a few cases, felt it necessary to modify or completely change. A notable instance of this will be found in the word *khirsak*, to which the vocabularies and dictionaries give the meaning of "The game of leap-frog" or "Blind-man's buff," to neither of which it has the slightest relation. Of several words I have attempted to fix the etymology; with what success I cannot presume to determine. I have spared no pains in ascertaining the correct vowels of every word; in distinguishing purely Persian from purely Arabic words; in noting such Persian words as, though derived from the Arabic, have changed their form or signification, or both: and lastly, in noting Arabic words coined from the Persian, Sanskrit, and Greek languages.

In the preparation of the Vocabulary I have made free use of the commentaries—some of which are remarkably good—on the margin of my manuscripts. I must also acknowledge my obligations to M. Ch. Defrémery, the notes to whose translation of the "Gulistān" furnished me with much valuable information.

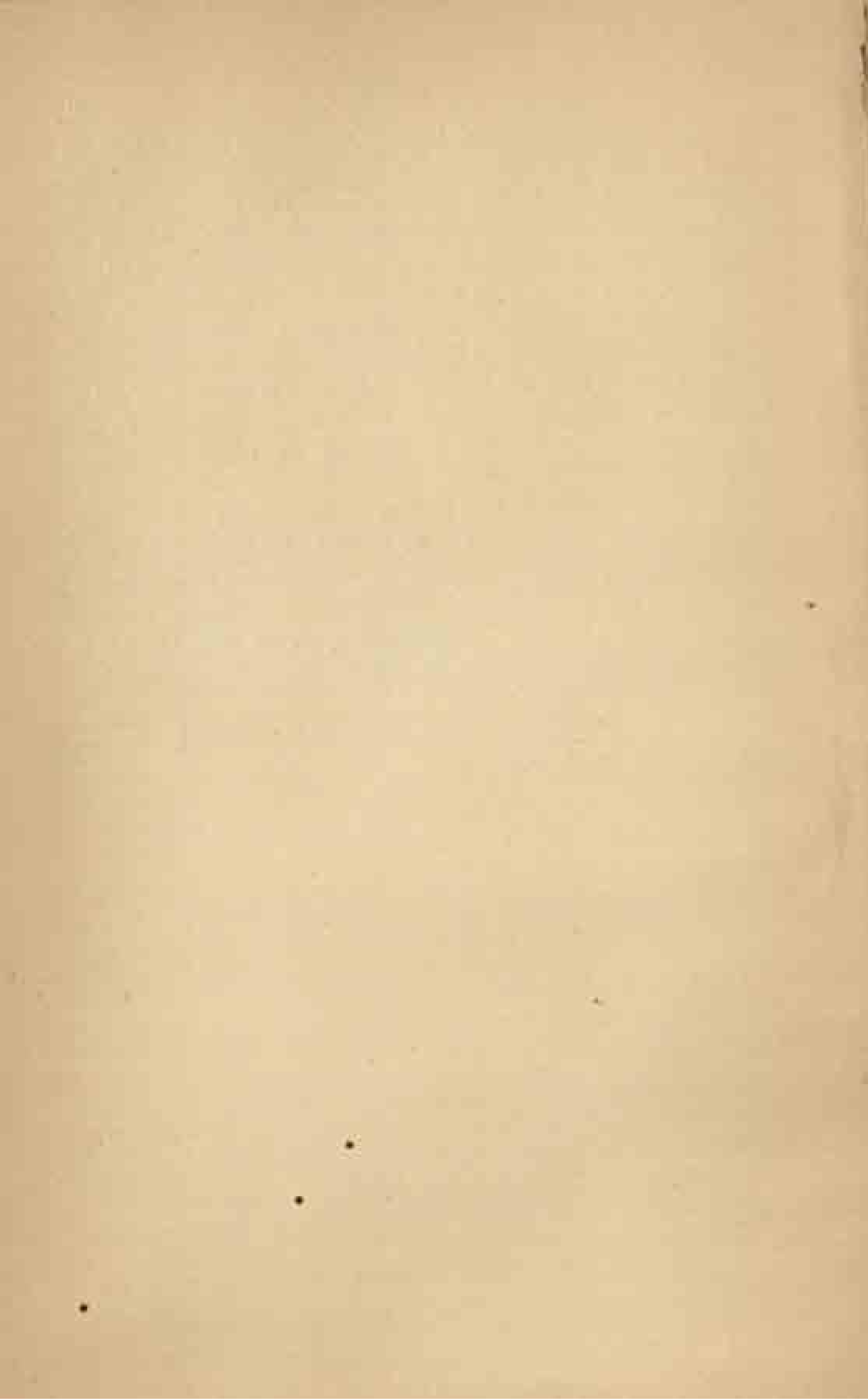
The writings of Sa'dī are held in high esteem wherever Persian is studied. His "Pand-nāma," "Gulistān," and "Bostān," especially, are commonly read, quoted and admired; and the two former are the first put into the hands of the youthful student. This, however, is not to be attributed to their being more highly prized, generally, than the writings of others (for the Persian scholar by no means places Sa'dī in the foremost rank of authors), but to their greater simplicity of style and suitableness of subject-matter. It would, perhaps, be difficult to find in the language another author whose works combine at once such simplicity of style with

so many beauties of thought and language. Hence the works of Sa'dī are rightly the first that are taken up by an English student. But for an extensive and sound knowledge of Persian the works of Sa'dī alone, or of Sa'dī with the addition of the "Anvāri Suhaili," will not suffice. Portions, at least, of all the old authors of mark, as also of the moderns, should be studied as well. It is to be feared, however, that as long as so little encouragement is given to Oriental scholarship in England, the student of Persian will not step beyond the beaten path of the "Gulistān" and the "Anvāri Suhailī;" and that the study of the works indicated above will be regarded as a luxury, to be enjoyed by those alone who are fortunate in the possession of a natural love for the study, and leisure at command to gratify that love.

It was my intention to have prefixed a Life of Sa'dī, compiled from reliable sources, to this edition of the Gulistān; but as this would have delayed the appearance of the work for some months, it was deemed advisable to put forth the work without it, and to proceed with the biography with the view to its appearance in another work, which it is expected will be shortly ready for the press.

J. P.

LONDON, 23rd *March*, 1871.

VOCABULARY.

ا

ا *a* (interj.) oh! ah!; (interrog.) num? utrum? an? A.

آب *āb*, water, tears, anything liquid; lustre. [P.

آبِ حيات *ābi ḥayāt*, water of life, immortality. P.A. [P.

آبِ دهان *ābi dahān*, water of the mouth, saliva.

آبِ ديده *ābi dīda*, water of the eyes, tears. P.

آبِ زر *ābi zar*, (*lit.* water of gold), golden ink; white wine. P.

آبِ زلال *ābi zulāl*, cool, sweet, limpid water. P.A.

آبِ شور *ābi shor*, salt water, sea. P.

اباء *ibā'*, refusing, refraining, disliking. A.

ابا كردن *ibā kardan*, to refuse, &c. A.P.

آبادان *ābādān*, fertile, flourishing; cultivated, populated; replenished. P.

آب جو *āb-jū*, flood-tide. P.

آب ديده *āb-dīda*, tears; tearful eyes. P.

ابر *abr*, cloud. P.

ابر آذار *abri āẕār*, spring-clouds. P.A.

ابر آذر *abri āẕur* (or, *āẕar*), winter-clouds, clouds without rain. P. [saints. A.

ابرار *abrār*, (pl. of بر *barr*), just, righteous (men),

ابرار *ibrār*, acceptance, reward; justification. A.

ابراهيم *ibrāhīm*, Abraham (the patriarch). A.

آبرو *ābrū*, (*lit.* brightness of face), honour, dignity, character; rank, glory. P.

ابرو *abrū*, the eyebrow, brow. P.

ابريق *ibrīk*, (the P. آب ريز *āb rīz* arabicized), water-vessel, ewer, jug. A.

آبكش *āb-kash*, water-drawer, water-carrier. P.

آبگينه *ābgīna*, glass, mirror; drinking glass. P.

ابله *ablah*, foolish, simple (person); fool, blockhead. A.

ابلهي *ablahī*, foolishness, folly, stupidity. P.A.

ابلهي *ablahe*, one fool; a certain fool, (followed by كه *ki*), the fool. P.A.

ابليس *iblīs*, the devil. A.

ابن *ibn*, son. A. [whelp. A.

ابن ذئب *ibnu ẕi'bin*, son of a wolf, a wolf's

ابناء *abnā'* (pl. of ابن *ibn*), sons. A.

ابناي جنس *abnāyi jins*, those of the same species, character, rank, or condition. A.P.

آبنوس *ābnūs*, ebony. P.

ابو *abū*, (acc. ابا *abā*, gen. ابي *abī*), father, originator, cause, possessor; (used, as a prefixed noun, for اب *ab*; before the Arabic article it is pronounced *abu*, with the final vowel short). A.

ابو الفرج *abu 'lfaraj*; see under شيخ *shaikh*. A.

ابو الفوارس *abu 'lfawāris*, (*lit.* father of cavaliers) the nickname of a certain loud and harsh-voiced preacher. A. [father and mother. A.

ابوان *abawāni*, (dual of اب *ab*), the two parents,

ابواه *abawāhu*, his parents. A.

ابو بكر *abū bakr* (*lit.* father of the maid), Abu-bekr, Muhammad's father-in-law and successor. A.

ابو بكر بن سعد بن زنگي *abū bakr bin sa'd bin Zangī*, the name of the monarch of the Atābak dynasty to whom Sa'dī dedicated his Gulistan. A.P.

ابو هريرة *abū hurairat*, or *huraira*, (*lit.* master of the pet cat), name of a companion of Muhammad, thus nicknamed by the Prophet on account of a pet cat he had. A.

آبي *ābī*, of water, consisting of water. P.

... *ābe*, a sheet of water, a stream, a torrent; a draught of water. P.

ابيات *abyāt* (pl. of بيت *bait*), verses. A.

اتابك *atābak*, (*lit.* supervisor, or tutor, of the prince), a dynasty of Turkumān kings of

Persia so called because Sa'd bin Zangi, the first of the house, was the tutor of Sultān Sanjar, who conferred the kingdom on him. The Atābaks reigned from 1148 to 1264 A.D. It was to the sixth of them that the Gulistan was dedicated. T.

أتأمرون *ata'murūna*, do you command? (2. m. pl. imperf. of the verb امر *amara*, with the interrogative particle أ prefixed). A.

آتش *ātish*, fire, heat; rage. P.

آتشي *ātishī*, thou art fire. P.

ازآتشي *az ātishī*, thou art (composed) of fire. P.

اتّصال *ittiṣāl*, close union, attachment. A.

اتّفاق *ittifāḳ*, agreement, concurrence, common consent; league; intention, resolve; chance, accident, fortune; occasion; arrangement. A. [occur; to agree. A.P.

اتّفاق افتادن *ittifāḳ uftādan*, to happen, chance,

اتّفاقا *ittifāḳan*, by chance; in concert. A.

اتّفقت *ittafaḳat*, it has united (fem. 8th form of the verb وفق *wafaḳa*). A.

اذا اتّفقت نهر *iẕa 'ttafaḳat nahru*, when they unite, (become) a river. A. [(men). A.

اتقيه *atḳiyā* (pl. of تقيّ *taḳiy*), devout or pious

اتمام *itmām*, completion, accomplishment. A.

اتوب *atūbu*, I turn in repentance, (imperf. of the verb تاب for توب, he repented). A.

اتي *atā*, he came. A.

اتاني *atānī*, he came to me. A.

اتاني الّذي اهواه *atānī 'llaẕī ahwāhu*, he whom I love came to me. A.

آثار *āsār* (pl. of اثر *asar*) signs, marks; annals, histories, traditions, &c. A.

اثر *asar*, sign, mark, trace, print, impression, vestige, indication, effect. A.

اثم *ism*, sin. A.

اثيم *asīm*, sinful, criminal; sinner. A.

اثيمًا *asīman*, acc. of *asīm*. A.

اجابة } اجابت } *ijābat*, answering, accepting; response, acceptance, consent. A. [A.P.

اجابت كردن *ijābat kardan*, to answer, to accept.

اجازت *ijāzat*, leave, permission; permission (to depart). A.

اجتمعت *ijtama'at*, it has joined (fem. 8th form of the verb جمع *jama'a*). A.

اذا اجتمعت بحر *iẕa 'jtama'at baḥru*, when they unite, (become) a sea. A.

اجتهاد *ijtihād*, striving to do; diligence, effort, pains. A.

اجر *ajr*, reward, recompense. A.

اجره *ajrahu*, his reward. A. [fare. A.

اجرت *ujrat*, recompense, reward, wages, hire;

آجل *ājil*, delaying, returning, prospective, belonging to the future world. A.

اجل *ajal*, death, appointed time, fate. A.

اجلّ *ajalla*, may (God) render glorious (3 p. sing. perf. of 4th form of جلّ *jalla*, he was glorious, used optatively); great, glorious, revered (used adjectively). A.

اجلّ *ajallu*, more or most glorious, most noble or honoured. A.

اجلاف *ajlāf*, (pl. of جلف *jilf*), rude, coarse, churlish; stupid, foolish. A. [glory. A.

اجلال *ijlāl*, reverencing, honouring; reverence,

اجلالهما *ijlālahumā*, the honour (or glory) of both. A. [individuals. A.

آحاد *āḥād* (pl. of احد *aḥad*), units, ones;

احاد *uḥāda*, singly. A.

احبّ *uḥibbu*, I love, (imperf. of احبّ *aḥabba*, 4th form of the verb حبّ *ḥabba*). A.

احتراز *iḥtirāz*, guarding against; carefulness, caution, forbearance. A.

احتلام *iḥtilām*, dreaming of copulation, nocturnal pollution. A.

احتمال *iḥtimāl*, bearing, supporting, putting up with; patience, forbearance; suspicion. A.

احد *aḥad*, one. P.

احدهم *aḥaduhum*, one of them. A.

احدي *iḥdā* (fem. of احد *aḥad*), one. A.

احدي الحسنين *iḥda 'l ḥasanain*, one of the two good things. A.

احسان *iḥsān*, doing good, kindness, favour, obligation; watchfulness, preserving in the right way. A.

احسن *aḥsan*, more (or most) beautiful. A.

احسن *aḥsana*, he hath done good; (optatively), may (God) make good, (3 p. sing. perf. of the 4th form of the verb حسن *ḥasuna*). A.

احسن الله خلاصه *aḥsana 'llāhu khalāṣahu*, may God give him a happy deliverance. A.

احسن *aḥsin*, do good; (imp. of احسن *aḥsana*). A.

احشاء *aḥshā* (pl. of حشا *ḥashā*), entrails, bowels. A.

احصان *iḥṣān*, causing to be continent or chaste; abstaining; fortifying, strengthening. A.

احفظ *iḥfaẓ*, protect, guard, or defend thou, (imp. of the verb حفظ *ḥafiẓa*). A. [son. A.
واحفظ ولده *wa 'ḥfaẓ waladahu*, and protect his
احمد *aḥmad*, (*lit.* more or most praiseworthy) Ahmed; one of the names of Muhammad. A.
احمق *aḥmaḳ*, foolish; fool. A. [fool. A.P.
احمقتر *aḥmaḳtar*, more foolish; a greater
احوال *aḥwāl* (pl. of حال *ḥāl*) states, conditions, circumstances, affairs. A.
احياء *aḥyā'* (pl. of حيّ *ḥaiy*), tribes. A.
احياي عرب *aḥyāyi 'arab*, Arab tribes. A.P.
اخ *akh*, brother, companion, fellow, connected with, or related to: (used as a prefixed noun, the nom. is اخو *akhū*, the acc. اخا *akhā*). A.
اخو العداوة *akhu 'l 'adāwati*, the hater, the inimical, the malevolent. A.
اخا البليّة *akha 'l balīyati*, involved in misfortune, afflicted one. A.
اخاض *akhāẓa*, he made to enter (4th form of the verb خاض for خوض). A.
اخاضك *akhāẓaka*, (it) has made thee enter; has plunged thee. A.
اختر *akhtar*, star. P. [epitome. A.
اختصار *ikhtiṣār*, abridgement, abbreviation,
اختصار كردن *ikhtiṣār kardan*, to abridge, cut short; conclude. A.P.
اختيار *ikhtiyār*, choice, option, preference; power, authority; self-control, freedom to act; will, pleasure. A.
اخذ *akhaẓa*, he took. A. [him. A.
اخذته العزّة *akhaẓathu 'l 'izzatu*, pride seized
آخر *ākhar*, last; other, another. A.
آخر *ākhir*, last, latter; after all, in fine; at least. A.
آخر الحيل السّيف *ākhiru 'l ḥiyali 'ssaifu*, the sword is the last resource. A.
اخراجات *ikhrājāt*, (pl. of اخراج *ikhrāj*), outlays, expenses, disbursements. A.
آخرت *ākhirat*, the future state, the next world. A.
اخرى *ukhrá* (fem. of آخر *ākhar*), last, another. A
اخضر *akhẓar*, green. A.
اخگر *akhgar*, spark, embers. P. [ment. A.
اخلاص *ikhlāṣ*, sincerity, true piety, attach-
اخلاق *akhlāḳ* (pl. of خلق *khulḳ*), habits, manners, morals, dispositions; benevolent, kind, or courteous disposition. A.
اخو *akhū*, brother, &c. (used as a prefixed noun); see اخ *akh*. A.

اخوان *ikhwān*, brothers, brethren (not, generally, by birth); friends, fellows, associates. A. [ciates of devils. A
اخوان الشّياطين *ikhwānu 'sh shayāṭīn*, the asso-
اخوان الصّفا *ikhwānu 'ṣ ṣafā*, the brethren of purity; (an association to which is ascribed the authorship of numerous works on science and divinity). A.
اخوّة *ukhuwwat*, brotherhood, fraternity. A.
ادا *adā*, pronunciation, voice. P.
اداء *adā'*, payment, fulfilment, performance. A.
آداب *ādāb* (pl. of ادب *adab*), good manners; courtesies; morals. A.
ادام *adāma*, may (He) prolong; (3 m. sing. perf. of the 4th form of the verb دام *dāma*, for دوم, used optatively). A.
ادام الله ايّامه *adāma 'llāhu aiyāmahu*, may God prolong his days. A.
ادب *adab*, good breeding or manners, respectfulness; polite literature, learning; teaching, instruction. A.
ادرار *idrār*, salary, allowance, stipend. A.
ادراري *idrārī*, an allowance, a pension. A.P.
ادراك *idrāk*, attainment, apprehension, comprehension. A. [the verb درك *daraka*). A.
ادرك *adraka*, (it or he) overtook, (4th form of
ادركه الغرق *adrakahu 'l gharḳu*, drowning over-
آدم *ādam*, Adam. [took him. A.
بني آدم *banī ādam*, the offspring of Adam, mankind. A. [A.P.
آدمي *ādamī*, human; a man: thou art a man.
آدميان *ādamiyān* (pl. of *ādamī*), men, mankind. P.
آدمي بچه *ādamī-bacha*, child of man. P.
آدميّة *ādamīyat*, humanity. A.
آدمي زاده *ādamī-zāda*, born of man, human. P.
آدميي *ādamiyī*, thou art a human being:—*ādamiye*, one man, a certain man. P.
ادنى *adná*, nearer, or nearest; lower, or lowest; lesser, or least. [structor. A.
اديب *adīb*, courteous; learned; teacher, in-
ادب الاديب *adabu 'l adīb*, the instruction of the teacher. A.
اديم *adīm*, surface (of the earth or sky), or what appears (thereof); tanned skin, leather, red leather. A.
اديم السّما *adīmu 's samā*, the exterior, or visible part of the heavens; the sky. A.

آدينه *ādīna*, the Muhammadan Sabbath, Friday. P. [harm, or hurt. A.
اذا *azā* (for اذى) annoyance, molestation,
اذا *izā*, when, whenever; lo! A.
اذا كان الطّباع طباع سوء *izā kāna 'ṭ ṭibā'u ṭibā'a sū'in*, when the nature is a nature of evil (i.e. is an evil nature). A.
آذار *āzār*, the sixth of the Greek (or Syrian) months, corresponding to March O.S. A.
آذر *āzur*, or *āzar*, the ninth month of the Persian calendar, corresponding to December. P.
اذلّ *azall*, vilest, basest. A.
اذن *izn*, leave, permission; knowledge. A.
. . . *uzn*, the ear. A.
اذى *azā* = اذا; q. v. A.
اذىً *azan*, (acc.) injury, &c.; contumely. A.
اذيّة *aziyat*, vexation, molestation, harm, hurt. A.
آر *ār*, bring (imp. of آوردن *āvardan*). P.
ار *ar*, = اگر *agar*, q. v. P.
ارادت *irādat* } wish, desire, will; purpose, intention; meaning; docility. A.
اراده *irāda* }
آراستن *ārāstan*, to adorn, fit out; prepare, array, put in order. P.
آراسته *ārāsta*, adorned, &c. P.
آرام *ārām*, rest, quiet; ease, comfort. P.
آرام گرفتن *ārām giriftan*, to take rest, to repose. P.
ارامل *arāmil* (pl. of ارمل *armal*), widows; needy, destitute (persons). A. [still or quiet. P.
آراميدن *ārāmīdan*, to rest, or repose, to become
آراى *ārāi*, adorn thou, (imp. of آراستن *ārāstan*). P.
آرايش *ārāyish*, ornament; preparation. P.
ارباب *arbāb* (pl. of ربّ *rabb*), lords, masters, possessors. A.
ارباب معنى *arbābi ma'nā*, spiritual persons. A.P.
ارباب همت *arbābi himmat*, high-minded persons, of noble aspirations; liberal persons. A.P. [revenue (in kind). A.
ارتفاع *irtifā'*, exaltation, elevation, height;
ارجمند *arjmand*, rare, worthy, dear; noble, honoured, distinguished. P. [lous. A.
ارخى *arkhā*, most flabby, or flaccid, or pendu-
اردشير بابكان *ardshīr bābakān*, the first king of the 4th, or Sassanian, dynasty of Persia. He was the son of a shepherd, who married the daughter of one Bābak. His reign was cotemporary with that of Commodus. P.
اردى بهشت *arde bihisht*, (*lit.* like Paradise), the second month of the Persian calendar, corresponding to April. P.
ارزاق *arzāķ*, (pl. of رزق *rizķ*), supplies of food or sustenance; possessions, riches. A.
ارزانى داشتن *arzānī dāshtan*, to give, bestow; to consider fit or worthy. P.
آرزو *ārzū*, wish, desire, longing, eagerness. P.
ارزيدن *arzīdan*, to be worth; to suit. P.
ارژنگ *arzhang*, the gallery, or drawing-book, of the painter Mānī. P.
ارژنگى *arzhangī*, like, or worthy of, the gallery of the painter Mānī. P. [(generally). P.
ارسلان *arslān*, name of a certain slave; a slave
ارض *arẓ*, earth, soil, land. A.
الارض *al arẓ*, the earth. A.
فى ارضه *fī arẓihi*, on His earth. A.
ارض *irẓa*, be thou pleased, or satisfied, (imp. of the verb رضى *raẓiya*). A. [*rafa'a*). A.
ارفع *irfa'*, raise or exalt thou, (imp. of رفع
و ارفع درجة اوليائه و ولاته *wa 'rfa' darajata 'l auliyā'ihi wa wulātihi*, and exalt the ranks of his ministers and governors. A.
اركان *arkān* (pl. of ركن *rukn*), pillars, props. A.
اركان دولت *arkāni daulat*, (*lit.* pillars of the state), nobles, ministers. A.P.
آرم *āram*, I will, or would, or may bring (aor. of آوردن *āvardan*). P.
آرميدن *āramīdan* = آراميدن q. v. P. [abated. P.
آرميده *āramīda*, rested; settled; moderated,
اره *arra*, a saw. P. [(آوردن). P.
آرى *ārī*, thou mayest bring, (2 sing. aor. of
آز *āz*, desire, avarice, greed. P.
از *az*, from, among, of, with, by, above, beyond, by way of, for the sake of; than; such as, to wit. P.
آزاد *āzād*, free. P. [liberty. P.
آزاد شدن *āzād shudan*, to be free, to be set at
آزاد كردن *āzād kardan*, to set free, to release, liberate. P.
آزادگان *āzādagān* (pl. of آزاده *āzāda*), those who are free from worldly cares, the religious. P.
آزادگى *āzādagī*, freedom. P.
آزاده *āzāda*, freed; free. P.
آزار *āzār*, annoyance, molestation, sorrow, grief, trouble, smart, soreness, hurt; (as latter part of a compound) injurer, molester; injuring, vexing; (*āzār* is, in such cases, the root of the verb آزاردن *āzārdan*). P.

آزردن *āzārdan*, to annoy, molest, vex, grieve, afflict. P.

از آن *az ān*, on that account, for that reason, thence, hence. P.

از آن پس *az ān pas*, after that. P.

از آنجا *az ānja*, from that position, on account of that high position; since, inasmuch, forasmuch. P.

از اینجا *az īnjā*, from this place, with reference to this position; hence. P.

از بر *az bar*, by heart, by rote. P.

از بر خواندن *az bar k͟hwāndan*, to repeat by rote. P. [the sake (of). P.

از براي *az barā'i*, on account (of), because, for

از بهر *az bahr*, for the sake (of). P.

از پاي افتادن *az pā'i uftādan*, to fall down. P.

از پاي پست *az pā'i past*, decayed, sapped, undermined. P.

از پاي در آمدن *az pā'i dar āmadan*, to be brought low, to fall into distress. P.

از حدّ *az ḥadd*, beyond bounds. P.A.

ازدحام *izdiḥām*, crowd, throng, press. A. [P.

از درها *az ḍarhā*, out of doors, away from home.

ازدرها *azdarhā*, or اژدرها *azhdarhā*, a large serpent, python, dragon. P.

آزر *āzar*, name of Abraham's father (according to some), or of his uncle (according to others, who say that the father of Abraham was named تارخ *tārakh*, and that, on his death, Āzar took charge of Abraham. Āzar is said to have been a maker of images, and an idolater). A.

آزردن *āzardan*, or *āzurdan* = آزاردن *āzārdan*,

ازرق *azraḳ*, blue. A. [q.v. P.

ازرق پيراهن *azraḳ-pīrāhan*, clad in a blue vest; religious mendicants, calenders. A.P.

آزرم جو *āzarm-jū*, peace-seeking, peaceable, meek. P.

آزرم جوي *āzarm-jū'e*, a peaceable person. P.

از رو *az rū*, on the ground, by reason (of). P.

از سر *az sar*, from the beginning, anew, *de novo*. P. [reins. A.

ازمّه *azimma*, (pl. of زمام *zimām*), leading-strings,

آزمودن *āzmūdan*, to try, prove, test; (the perf. part. is آزموده *āzmūda*). P.

ازو *azū*, (for از او *az ū*), from him, her, or it. P.

ازو بر *azū bar*, above him, higher than he. P.

از وي *az wai*, from him. P.

از هر دري *az har dare*, from every quarter, of every kind or description, on every topic. P.

ازين *azīn*, (for از اين *az īn*), for this; from this; at this; of this; than this; like this, such as (p. 64, l. 1). P. [these. P.

ازينان *azīnān*, (for از اينان *az īnān*), of, or from

ازين بيش *azīn besh*, more than this. P.

ازين پيش *azīn pesh*, before this, prior to this, formerly, heretofore; henceforth. P.

ازينجا *azīnjā* = از اينجا, q.v. P.

اساء *asā'a*, he sinned, or did evil, (4th form of the verb ساء *sā'a*, for سوء). A.

من اساء *man asā'a*, he who doth evil. A. [P.

آسان *āsān*, easy: (the comp. is *āsāntar*, easier).

آساني *āsānī*, ease, repose, enjoyment. P. [P.

آسايش *āsāyish*, ease, rest, tranquillity, comfort.

اسباب *asbāb*, (pl. of سبب *sabab*), causes, means; things, goods, chattels. A.

اسب *asp*, horse. P.

است *ast*, is. P.

استاد *ustād*, teacher, master, tutor. P.

آستان *āstān* } threshold; base, or foot (of a
آستانه *āstāna* } thing). P.

استبرق *istabraḳ* (the P. ستبره *sitabra*, arabicized), thick silk brocade, interwoven with gold. A. [intelligence. A.

استبصار *istibṣār*, mental perception, knowledge,

استحقار *istiḥḳār*, deeming despicable, despising; contempt. A.

استحقاق *istiḥḳāḳ*, merit, suitableness, fitness. A.

استحييت *istaḥyaitu*, I feel ashamed, I blush, (10th form of the verb حيي *ḥayiya*). A.

استخفاف *istikhfāf*, esteeming light or of little account, disesteem. A.

استخلاص *istikhlāṣ*, liberation, deliverance, rescue, effecting (one's) deliverance, seeking liberation. A.

استخوان *ustukhwān*, bone; stone (of a fruit). P.

استر *astar*, mule. P. [obeying. A.

استطاعت *istiṭā'at*, power, ability; submitting,

استظهار *istiẓhār*, seeking aid or support; strength, support. A.

استعارة *isti'ārat* or *isti'āra*, borrowing. A.

استعداد *isti'dād*, capacity, fitness, aptitude; cleverness, ability. A.

استغفار *istighfār*, seeking or asking for forgiveness, imploring pardon. A.

استغفر *astaghfiru*, I ask pardon, (imperf. 10th form of the verb غفر). A.

استغفر الله *astaghfiru 'llāha*, I implore the forgiveness of God. A.

استغفرك *astaghfiruka*, I ask thy forgiveness, I ask pardon of thee. A.

استغفر *istaghfir*, ask forgiveness; (imp. 10th form of غفر). A.

استقبال *istiḳbāl*, going, or advancing to meet (a friend or a guest, &c.), greeting. A.

استقرار *istiḳrār*, confirmation, settlement, firmness. A. [ing to discover fact. A.)

استقصاء *istiḳṣā'*, inquiry, or investigation, desir-

استوار *ustuwār*, firm, strong; sound, valid, unanswerable; just, true. P.

آستين *āstīn*, sleeve. P.

استئناس *isti'nās*, familiarity, intimacy. A.

اسرار *isrār*, hiding, concealing; doing any thing in private. A.

اسراري *isrārī*, my secret acts. A.

اسراف *isrāf*, extravagance, prodigality. A.

اسعي *as'ā*, I will strive, endeavour, labour, exert myself; (imperf. of the verb سعي *sa'ā*). A.

اسعي لكم *as'ā lakum*, I will exert myself (work hard) for you. A.

اسكندر *iskandar*, Alexander (the Great). A.

اسكندريه *iskandariya*, Alexandria. A.

اسلام *islām*, the true faith, Islam, Islamism. A.

اسم *ism*, name: اسمه *ismuhu*, His name. A.

آسمان *āsmān*, heaven. P.

آسماني *āsmānī*, heavenly. P.

اسمع *asma'*, more, or most pleasing to the ear, or worthy of being heard. A.

آسودن *āsūdan*, to rest, repose, to be tranquil; to be refreshed. P. [ease. P.

آسوده *āsūda*, at rest, contented, still, quiet, at

آسوده‌تر *āsūdatar*, easier, more easily. P.

آسيا *āsyā*, mill. P.

آسياي گردان *āsyāyi gardān*, revolving millstone. P.

آسيا سنگ *āsyā-sang*, millstone. P.

آسيب *āsīb*, misfortune, trouble, injury. P.

اسير *asīr*, prisoner, captive. P.

اسيري *asīrī*, captivity. P.

. . . . *asīre*, a (or, a certain) prisoner. P.

اش *ash*, him, her, it; of, or to him, her, or it. P.

اشارت *ishārat*, sign, intimation, hint, signification. A.

آشاميدن *āshāmīdan*, to sip, to drink. P.

اشاهد *ushāhidu*, I behold; (imperf. of the 3rd form of the verb شهد). A.

اشاهد من اهوي *ushāhidu man ahwā*, I behold him whom I love. A.

اشتدّ *ishtadda*, he or it waxed strong; (8th form of the verb شدّ *shadda*). A.

اشتدّ ساعده *ishtadda sā'iduhu*, (and when) his arm waxed strong. A.

اشتر *ushtur*, camel. P. [camel-rider. P.

اشترسوار *ushtur-suwār*, mounted on a camel, a

اشتهاء *ishtihā'*, appetite, desire. A.

اشتهي *ishtahā*, he desired, or longed for; (8th form of the verb شهي). A.

من كان بين يديه ما اشتهي رطب *man kāna baina yadaihi ma 'shtahā ruṭabun*, he who has before him the fresh ripe dates for which he longed. A. [worst. A.

اشرّ *asharr*, more, or most wicked, worse or

اشربوا *ishrabū*, drink ye; (imp. of the verb شرب *shariba*). A.

اشعار *ash'ār*, (pl. of شعر *shi'r*), poems. A.

آشفتن *āshuftan*, to be disturbed, or confounded; to become dark and confused, (p. 119). P.

آشفتي *āshuftī*, thou art distracted, or confused (p. 104.) P. [wretches, miscreants. A.

اشقياء *ashḳiyā'*, (pl. of شقيّ *shaḳiy*), thieves,

آشكارا *āshkārā*, evident, apparent, manifest, public, known, revealed. P.

آشنا *āshnā*, (pl. آشنايان *āshnāyān*), friend, acquaintance. P.

آشوب *āshūb*, terror, confusion, tumult, uproar. P.

آشوب تر *āshūbtar*, more confounding, or perplexing. P.

آشيان *āshyān*, nest. P.

اصحاب *aṣḥāb*, (pl. of صاحب *ṣāḥib*), masters, owners, possessors; companions, the companions of Muhammad. A.

اصحابِ كهف *aṣḥābi kahf*, the companions of the cave, (the seven Christians who are said to have taken refuge in a cave near Ephesus, in the reign of the Emperor Decius, A.D. 253, and to have slept on till the reign of Theodosius, A.D. 408). A.P. [A.P.

اصطخر *iṣṭakhr*, the ancient name of Persepolis.

اصل *aṣl*, root, origin, essence; lineage, race. A.

اصلاً *aṣlan*, (acc. of *aṣl*, used adverbially), not at all, by no means. A.

اصلاح *iṣlāḥ*, amending, correcting, shewing kindness; goodness. A.
اصنع *iṣna'*, do thou; (imp. of the verb صنع). A.
اصنع بي ما انت له اهله *iṣna' bī mā anta lahu ahlahu*, deal Thou with me as befits Thee (i.e. grant forgiveness). A.
اصوات *aṣwāt*, (pl. of صوت *ṣaut*) voices, sounds. A.
اضافت *iẓāfat* } addition, adjunct, augmentation. A.
اضافه *iẓāfa* }
اضافه نمودن *iẓāfa namūdan*, to increase, to add. [A.P.
اضحى *aẓḥā*, see عيد *'īd*. A.
اضلّ *aẓallu*, I lose; (imperf. of the verb ضلّ *ẓalla*). A.
اضلّ طريقًا *aẓallu ṭarīḳan*, I lose the way. A.
اطال *aṭāla*, he lengthened; (optatively) may He lengthen, (4th form of the verb طال *ṭāla* for طول). A. [lengthen his life! A.
اطال الله عمره *aṭāla 'llāhu 'umrahu*, may God
اطبّاء *aṭibbā'*, (pl. of طبيب *ṭabīb*), physicians. A.
اطراف *aṭrāf*, (pl. of طرف *ṭaraf*), remote quarters, or districts, directions, extremities. A.
اطفال *aṭfāl*, (pl. of طفل *ṭifl*), infants, children. A.
اطّلاع *iṭṭilā'*, investigation, discovery, intimation, knowledge. A.
اطلس *aṭlas*, satin. A.
اطماع *iṭmā'*, exciting a longing, or cupidity; eager desire, greed, cupidity. A.
اظلّ *aẓallu*, I would be the whole day, I would not cease; (imperf. of the verb ظلّ *ẓalla*). A.
فاظلّ املأ قربتي *fa aẓallu amla'u ḳirbati*, then would I go on filling my bottle the whole day long. A.
اعادة *i'ādat* (and *i'āda*), repetition, rehearsal, revisal; relating, reviewing. A.
اعتاق *i'tāḳ*, manumission, liberation of slaves. A.
اعتبار *i'tibār*, respect, regard, trust, credit. A.
اعتدال *i'tidāl*, equity, moderation, equilibrium, symmetry, just proportion. A.
اعتدلت *i'tadalat*, she becomes (or, they become) straight; (8th form of the verb عدل). A. [carping. A.
اعتراض *i'tirāẓ*, opposition, objection, resistance,
اعتراض كردن *i'tirāẓ kardan*, to object to, to carp at, to find fault with, to dispute, or call in question. A.P.
اعتراف *i'tirāf*, confession, acknowledgment. A.
اعتقاد *i'tiḳād*, belief, trust, confidence. A.
اعتماد *i'timād*, trust, reliance, confidence. A.

اعداء *a'dā'*, (pl. of عدوّ *'aduww*), enemies. A.
اعدائه *a'dā'ihi*, (upon) his foes. A.
اعدل *a'dal*, more, or most just. A.
اعدى *a'dā*, most hostile. A.
اعدى عدوّك نفسك *a'dā 'aduwwika nafsuka*, thy most deadly foe (is) thine own soul. A.
اعرابيّ *a'rābiy*, an Arab of the desert. A.
اعراض *i'rāẓ*, turning away the face, disregarding, refusal. A. [and hell. A.
اعراف *a'rāf*, the boundary between paradise
اعضاء *a'ẓā*, (pl. of عضو *'uẓw*), limbs, members. A.
اعطا *i'ṭā*, giving, bestowing. A.
اعظم *a'ẓam*, greatest (or greater). A.
اعلام *a'lām*, (pl. of علم *'alam*), banners, standards. A. [nouncing. A.
اعلام *i'lām*, making known, informing, an-
اعلان *i'lān*, open acting, outward conduct. A.
اعلاني *i'lānī*, my outward conduct. A.
اعلّم *u'allimu*, I teach; (imperf. of the 2nd form of علم *'alima*, he knew). [archery. A.
اعلّمه الرماية *u'allimuhu 'rrimāyata*, I taught him
اعلى *a'lā*, most high, supreme, highest. A.
اعمال *a'māl*, (pl. of عمل *'amal*), works, acts, deeds. A. [عمل *'amala*). A.
اعملوا *i'malū*, perform ye; (imp. of the verb
اعوذ *a'ūẕu*, I take refuge; (imperf. of the verb عاذ *'āẕa*, for عوذ).
اعوذ بالله *a'ūẕu bi 'llāhi*, I take refuge with God; God preserve me! A.
اعهد *a'had*, I covenanted, (imperf. jussive of the verb عهد). A.
الم اعهد اليكم *a lam a'had ilaikum*, did I not take your covenant? A.
اعيان *a'yān*, (pl. of عين *'ain*), eyes; nobles. A.
اعيانِ حضرت *a'yāni ḥaẓrat*, nobles of the court, lords of the presence. A.P.
آغاز *āghāz*, beginning. P. [to begin. P.
آغاز نهادن *āghāz nihādan* (= *āghāz kardan*),
اغاني *aghānī*, (pl. of اغنيّة *ughniyat*), songs. A.
اغلب *aghlab*, most, greater part, most part. A.
اغلمش *ughlumish*, the son of Jingis Khān. He reigned about the year 656 of the Hijra. T.
اغنياء *aghniyā*, (pl. of غنيّ *ghaniy*), rich men. A.
آغوش *āghosh*, embrace, bosom; name of a certain slave, a slave (generally). P.
اغيار *aghyār*, (pl. of غير *ghair*), others, rivals, strangers. A.

آفاق *āfāḳ*, (pl. of افق *ufk*), horizons, quarters of the world. A.

افانين *afānin*, (pl. of افنان *afnān*, which is itself the pl. of فنّ *fann*), numerous branches, branches on branches. A.

افانين عليها جلنار *afāninu 'alaihā julnārun*, (and) endless branches, on which (are) pomegranate-flowers. A.

آفت *āfat*, calamity, disaster. A.

آفتاب *āftāb*, the sun. P.

افتادگان *uftādagān*, (pl. of افتاده *uftāda*), the fallen, the lowly, the unfortunate. P.

افتادن *uftādan*, to fall, drop, alight; to befall, happen, occur, chance; to be cast (90). P.

افتاده *uftāda*, fallen, dropped; lying still or idle, at rest. P.

افتان *uftān*, falling. P.

افتان و خيزان *uftān o khezān*, (lit. falling and rising), going along with difficulty. P.

افتخار *iftikhār*, glory, boast. A.

افراختن *afrākhtan*, to raise, exalt, lift up. P.

افروختن *afrokhtan*, to set on fire; to kindle, or light (a fire). P.

آفريدن *āfrīdan*, to create. P.

آفرين *āfirin*, applause, acclamation, benediction; (root of *āfrīdan*, used as latter part of compounds), creator, creating. P.

جهان آفرين *jahān-āfirin*, creator of the world. P.

آفرينش *āfrinish*, creation. P.

افزودن *afzūdan*, to increase. P.

افسانه *afsāna*, charm; fiction, tale. P.

افسردن *afsurdan*, to wither, flag. P.

افسرده *afsurda*, spiritless, dull, apathetic, lifeless. P.

افشا *ifshā*, divulging, exposure. A.

افشاندن *afshāndan*, to scatter, shake, drop. P.

افضل *afzal*, most excellent, choicest. A.

افضل تر *afzaltar*, better, more excellent. P.

افطار كردن *iftār kardan*, to break a fast. A.P.

افعى *af'ā*, viper. A.

افغان *afghān*, wailing, lamentation; alas! P.

افكا *ifkan*, (acc. of افك *ifk*), a lie. A.

افكندن *afgandan*, to throw or cast, throw down, upset: to fall, to be lying; to strike, hit. P.

افكنده *afganda*, thrown, or cast down; fallen, laid, placed. P.

افلاس *iflās*, poverty, destitution, beggary. A.

افواه *afwāh*, (pl. of فوه *fūh*), mouths, rumour. A.

افوز *afūzu*, I might get, obtain, or gain; (imperf. of the verb فاز *fāza*, for افوز). A.

افوز بمنيتي *afūzu bi munyati*, (that) I might obtain my wish. A.

اقارب *aḳārib*, (pl. of قريب *ḳarīb*), those near and dear, kinsmen, relations. A.

اقاليم *aḳālim*, (pl. of *iḳlīm*), climes, regions. A.

اقبال *iḳbāl*, advancement, good fortune, prosperity. A.

اقبالهما *iḳbālahumā*, the good fortune of both of them; (acc. governed by the preceding verb ادام *adāma*). A.

اقتدا *iḳtidā*, taking as an example. A.

اقتدا كردن *iḳtidā kardan*, to follow the example (of anyone), to imitate. A. P.

اقدام *iḳdām*, coming forward, advancing; attention, effort, diligence, promptitude. A.

اقدام نمودن *iḳdām namūdan*, to advance, approach. A. P.

اقرار *iḳrār*, confession, acknowledgment; assertion; acquiescence; favourable leaning. A.

اقرب *aḳrab*, nearer, nearest. A.

اقلّ *aḳallu*, smallest, least. A.

اقلّ جبال الارض طور *aḳallu jibāli 'l arẓi ṭūrun*, the least of the mountains of the earth is Sinai. A.

اقليم *iḳlīm*, one of the seven divisions of the habitable earth, clime, country, region. A.

اقليمي *iḳlīme*, one division (out of the seven) of the earth, one whole clime, or tract. A. P.

از اقليمي باقليمي *az iḳlīme ba iḳlīme*, from clime to clime, from one country to another. P.

اكابر *akābir*, (pl. of اكبر *akbar*), the great, the rich, nobles. A.

اكبر *akbar*, greater, greatest; severer. A.

اكتسبت *iktasabta*, thou hast gained or earned; (8th form of the verb كسب *kasaba*). A.

ما ذا اكتسبت *mā za 'ktasabta*, what hast thou gained? A.

اكرام *ikrām*, respect, honour, observance. A.

اكمل *akmal*, most perfect. A.

اكن *akun*, I am, I became, I may be; (imperf. jussive of كان *kāna*, for اكون). A.

اكنون *aknūn*, now, just now, at present. P.

آگاهي *āgāhī*, information, intimation, notice. P.

اگر *agar*, if; although. P.

اگرچه *agarchi*, although. P.

آگندن *āgandan*, to fill, stuff; (perf. part. آگنده) P.

آگنده پر *āganda-par*, stuffed with feathers. P.

آگهی *āgahī* = آگاهی, q. v. P.

آل *āl*, family, race, descendants. A.

آل داوُد *āla dā'ūda*, O family of David! (the acc. *āla* being used for the vocative). A.

وآله *wa ālihi*, and (on) his family. A.

ال *al*, the, (the Arabic article, always prefixed to the noun). A. [a care! A.

الا *alā*, now, now then, surely! beware! have

الّا *allā* (for ان لا *an lā*), that not. A.

الّا تعبدوا *allā ta'budū*, that ye worship not. A.

الّا *illā* (for ان لا *in lā*), if not, save, except, but what. A.

الا تا *alā tā*, beware that. A. P.

الباب *albāb* (pl. of لبّ, *lubb*), minds, souls. A.

آلت *ālat*, instrument, tool; organ (of generation). A. [quest, petition. A.

التجا *iltijā*, fleeing for refuge; entreaty, re-

التجا بردن *iltijā burdan* (= التجا کردن, *iltijā kardan*), to seek refuge, to take shelter. A.P.

التفات *iltifāt*, attention, regard, courtesy, respect; heed, notice. A.

التفاتی *iltifāte*, one regard, one look. A.P.

التی *allatī* (fem. of الذی *allazī*), who, which. A.

التی بین جنبیك *allatī baina jambaika*, (thy soul) which is between thy two sides; (see اعدی). A.

الحان *alḥān* (pl. of لحن *laḥn*), notes, sounds, [tones, tunes. A.

الحمد *al ḥamd*, praise. A.

الحمد لله *al ḥamdu li 'llāhi*, praise be to (or, belongs to) God. A.

الحمدی *al ḥamde*, one ejaculation of praise. A.P.

الذی *allazī*, who, he who, he whom. A.

الزام *ilzām*, forcing, obliging, making obligatory; confutation. A. [kindnesses. A.

الطاف *alṭāf* (pl. of لطف *luṭf*), benefits, favours,

الف *alif*, the letter ا. A.

الف بی تی *alif be te*, a, b, c, the alphabet. A.

الفت *ulfat*, familiarity, friendliness, amity, sociableness, fellowship. A.

القصه *al ḳiṣṣa*, (to return to) the story, (to make) the story (short); to sum up, on the whole. A.

الله *allāh*, God, (for ال اله *al ilāh*, the God). A.

الله الله *allāh allāh*, O God! O God! Good God! A.

الله تعالی *allah ta'ālā*, the Most High God. A.

اللّهم *allāhumma*, O God! A.

الماس *almās*, diamond. A.

الوان *alwān* (pl. of لون *laun*), [illegible], sorts, varieties (of good things of this life). A.

الوداع *al wadā'*, farewell! adieu! A.

آلودن *ālūdan*, to cover, besmear, stain, soil, pollute, steep; (perf. part. آلوده). P.

الوند *alwand*, name of a high mountain in Hamadān, eighty leagues from Isfahān. P.

الویة *alwiyat* (pl. of لواء *liwā*), banners, standards. A. [of victory. A.

بالویة النصر *bi alwiyati 'nnaṣri*, with the banners

اله *ilāh*, God. A.

الهی *ilāhī*, pertaining to God, divine. A. P.

الی *ilā*, to, towards, up to, at. A.

الی من *ilā man*, towards him who. A.

الیّ *ilaiya*, to me. A.

الیك *ilaika*, to thee, towards thee. A.

الیکم *ilaikum*, to you, for you. A.

الیم *alīm*, painful; most painful. A.

الیه *ilaihi*, to him. A.

امّا *ammā*, but. A. [distance. P.

آماج *āmāj*, target, mark for archers; bow-shot

امام *imām*, exemplar, leader, high priest, [Imaum. A.

امان *amān*, safety, security. A.

امانت *amānat*, rectitude, sincerity, faith. A.

امّت *ummat*, religion; followers (of an apostle); nation, people. A. [مات *māta* for موت). A.

امت *amut*, I die; (imperf. jussive of the verb

ان لم امت *in lam amut*, if I die not. A.

امتناع *imtinā'*, prohibition; refraining, abstinence. A.

امثال *amṡāl* (pl. of مثل *maṡal*), fellows, likes, resemblances; fables, proverbs. A.

آمدست *āmadast* (= آمده است *āmada ast*), hath come. P. [perfect part. is آمده *āmada*). P.

آمدن *āmadan*, to come, arrive; to occur: (the

امر *amr*, injunction, command; case, affair. A.

امر و نهی *amr o nahī*, command and prohibition; absolute authority. A.P.

امراء *umarā* (pl. of امیر *amīr*), commanders, princes, emirs. A.

امرد *amrad*, beardless and handsome (youth). A.

امروز *imroz*, to-day, this day; now. P.

امری *amrī*, my case or affair. A.

امشب *imshab*, to night, this night. P.

امضاء *imẓā*, transmitting, despatching, transacting, carrying through. A.

امعان *im'ān*, advancing far into, penetrating. A.
امعان نظر *im'āni nazar*, directing of vision, gazing, careful glance, mature consideration. A.P.
امکان *imkān*, possibility, power. A.
املأ *amla'u*, I fill, I would fill: (see اظلّ *azallu*). A.
املاء *imlā*, filling up. A. [sions. A.
املاك *amlāk* (pl. of ملك *mulk*), goods, posses-
امم *umam* (pl. of امّة *ummat*), peoples, nations, sects. A.
آمن *āmin*, protect thou, render thou secure; (imp. of آمن *āmana*, 4th form of the verb امن *amina*). [country. A.
آمن بلده *āmin baladahu*, give security to his
امواج *amwāj* (pl. of موج *mauj*), waves. A.
اموال *amwāl* (pl. of مال *māl*), property, effects, monies. A.
آموختن *āmokhtan*, to learn; to teach. P.
امور *umūr* (pl. of امر *amr*), affairs, matters, things. A.
آميختن *āmekhtan*, to mix. P.
اميد *umed* or *ummed*, hope, expectation. P.
اميدوار *umedwār*, hopeful, expectant, candidate. P.
اميدواري *umedwārī*, hopefulness; thou art hopeful, thou hopest. P.
امير *amīr*, commander, chief, leader, governor, noble, lord, prince. A. [A.P.
امير كبير *amīri kabīr*, great lord, mighty prince.
اميرزاده *amīr zāda*, prince's son, prince. A.P.
آميز *āmez* (imp. of *amekhtan*, used as the latter part of compounds), mixing, mixed. P.
آن *ān*, that, he. P.
ان *an* (indecl. particle), that. A.
... *in*, if. A.
ان لم *in lam*, if not. A.
ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be. A.
انّ *anna*, that. A.
... *inna*, verily, truly, (followed by the acc. of nouns and the imperf. subjunctive of
انا *ana*, I. A. [verbs). A.
... *ina*, vase, vessel. A.
انابت *inābat*, turning to God, repentance. A.
انار *anāra*, he illuminated; (4th form of the verb نار *nāra* for نور); may He illumine! (optatively). A.
انار الله *anāra 'llāhu*, may God illumine! A.

انام *anām*, mankind, men. A.
آنان *ānān* (pl. of آن *ān*), they, those. P.
آنانكه *ānānki*, they who. P.
انبار *ambār*, granary, garner, stack, magazine. P.
انباز *ambāz*, partner (in trade). P.
انبازي *ambāzī*, partnership. P. [verb نبي). A.
انباك *ambāka*, he informed thee; (4th form of the
فمن انباك *fa man ambāka*, who then informed thee? A. [wallet. P.
انبان *ambān*, dressed sheep-skins, leather;
انبت *ambata*, he caused to bring forth, or grow, or vegetate; (4th form of the verb نبت *nabata*). A.
انبتهم الله *ambatahumu 'llāhu*, God caused them to grow or spring up. A. [pleasantry. A.
انبساط *imbisāt*, gladness, recreation, mirth,
انبوه *amboh*, concourse, crowd. P.
آن به *ān bih*, that (is) better. P.
انبياء *ambiyā* (pl. of نبيّ *nabiy*), prophets. A.
انت *anta*, thou. A.
انتسبت *intasabta*, thou art related; (8th form of the verb نسب *nasaba*). A.
بمن انتسبت *bi mani 'ntasabta*, to whom art thou related? A. [expectation. A.
انتظار *intizār*, expecting, watching for, awaiting;
انتقام *intiḳām*, taking revenge, vengeance, retaliation. A. [ance, take revenge. A.P.
انتقام كشيدن *intiḳām kashīdan*, to exact venge-
آنجا *ānjā*, that place, there. P.
انجام *anjām*, end, close; issue, consequence. P.
انجاميدن *anjāmīdan*, to finish, terminate, result. P.
انجمن *anjuman*, company, assembly; banquet. P.
انجيل *injīl*, the Gospel. A.
آنچنان *ānchunān*, such as that, in that manner, in such a way. P.
آنچنانكه *ānchunānki*, exactly as, even as. P.
آنچه *ānchi*, that which, whatever. P.
اند *and*, they are. P.
انداختن *andākhtan*, to throw, cast, hurl, shoot; reject; to cast aside; to degrade, abase (p. 101); to lay down (p. 135). P.
اندازه *andāza*, quantity, measure, due proportion, just measure. P.
اندام *andām*, body; limb. P.
اندر *andar*, within, in, on, amidst; belly. P.
بشكر اندرش *ba shukr andarash*, in praising (or thanking) Him. P.

اندران *andarān*, in it, into it, therein. P.

اندرم *andaram*, I am in. P.

اندرون *andarūn*, inner part, inside, interior; heart, belly. P.

اندرین *andarin* (for اندر این), in this. P.

اندك *andak*, little, few; trifling. P.

اندكي *andake*, a little, very little. P.

اندوختن *andokhtan*, to acquire, gain, gather up, collect, amass, hoard. P.

اندوه *andūh* or *andoh*, grief, sadness, trouble. P.

انده *anduh* = اندوه. P.

اندیشناك *andeshnāk*, fearful, anxious, in fear. P.

اندیشناك تر *andeshnāktar*, more afraid. P.

اندیشناك ترم *andeshnāktaram*, I am more apprehensive. P.

اندیشه *andesha*, thought, consideration, reflection; doubt, anxiety, fear, concern, care. P.

اندیشیدن *andeshīdan*, to think, consider, reflect; to feel concern, or alarm, or anxiety. P.

انس *uns*, sociableness, familiarity; habit. A.

انسان *insān*, man. A.

الانسان *al insān*, the man, man. A.

آنست *ānast*, is that. P.

آنستي *ānaste*, that would be. P.

ان شاء الله *in shā'a 'llāh*, if God will, if it please God. A.

انصاف *inṣāf*, justice. A.

انعام *in'ām*, benefaction, gift, gratuity, favour. A.

انفاس *anfās* (pl. of نفس *nafas*), breaths; moments. A.

انفس *anfus* (pl. of نفس *nafs*), souls, selves. A.

انفسكم *anfusukum* (nom.), your own souls, yourselves. A.

انفسكم *anfusakum* (acc.), your own souls, yourselves. A.

انك *annaka*, that thou. A.

. . . *innaka*, verily thou (art). A.

انك ابن ذئب *innaka ibnu z̤i'bin*, verily thou art a wolf's whelp. A.

انك مسؤل *innaka mas'ulun*, verily thou wilt be asked. A.

انكار *inkār*, denial; objection; disapproval, dislike. A.

انكر *ankar*, most disagreeable or offensive. A.

انّ انكر الاصوات *inna ankara 'l aṣwāti*, verily the most disagreeable of voices. A.

آنكس *ānkas*, that person. P.

آنكه *ānki*, he who, him who; that which. P.

انگاریدن *angārīdan*, to compute, reckon, suppose, deem. P.

انگاشتن *angāshtan* = انگاریدن.

آنگاه *āngāh* (pronounced *angah*), that time, then, there. P.

آنگاه كه *āngāh ki*, at the time that, when. P.

انگشت *angusht*, finger. P.

انگشت نیل كشیدن *angushti nīl kashīdan*, to make a blue finger-mark on a thing, as indicative of its loss or abandonment: (see نیل *nīl*). P.

انگشتري *angushtarī*, finger-ring. P.

آنگه *āngah* = آنگاه *āngāh*. P.

انگیختن *angekhtan*, to raise, excite; (the perf. part. is انگیخته *angekhta*). P.

انگیز *angez* (imp. of انگیختن *angekhtan*, used as latter part of compounds), exciting, stirring up. A.

ان لم *in lam*, if not. A.

آنم *ānam*, I am he, I am that. P.

انّما *innamā*, only. A.

انوار *anwār* (pl. of نور *nūr*), lights, splendours. A.

انواع *anwā'* (pl. of نوع *nau'*), kinds, sorts, various kinds. A.

انوري *Anvarī*, name of a celebrated Persian poet, who died A.D. 1200. P.

انّه *innahu*, verily he, or it. A.

انّه لكم عدوّ مبين *innahu lakum 'aduwwun mubīn*, verily he is your open enemy. A.

آنها *ānhā* (pl. of آن *ān*), those things. P.

آني *ānī*, such art thou, of it thou art. P.

انّي *innī*, verily I. A.

انّي لمستتر *innī lamustatirun*, verily I conceal (myself). A.

انيس *anīs*, companion, intimate friend. A.

او *au*, or. A.

او *ū* or *o*, he, him; she, her; it. P.

آواز *āwāz*, voice, sound, noise, cry, shout; report. A.

آوازه *āwāza*, rumour, report, news. P.

آوان *awān* (pl. of آن *ān*), times, seasons. A.

اوباش *aubāsh* (pl. of وبش *wabash*), dissolute fellows, rabble, mob. A.

اوج *auj*, top, summit. A.

اولياء *auliyā* (pl. of ولي *walīy*), assistants, princes ministers, governors. A.

اوليائه *auliyā'ihi*, his ministers or nobles. A.

اورا *orā*, him or her; to him, or her. P.

اوراد *aurād* (pl. of ورد *wird*), portions of the Kurān, recited at different hours; devotions. A.

اوراق *aurāḳ* (pl. of ورق *waraḳ*), leaves, pages. A.
آوردن *āwardan*, to bring, adduce; to relate or report; to bear or endure; to beget. P.
اوست *ūst*, he is; is of him, is his. P.
اوستاد *ūstād* = استاد *ustād*; q. v. P.
اوصاف *auṣāf* (pl. of وصف *waṣf*), qualities, praises. A.
اوفتادن *ūftādan* = افتادن *uftādan*. P.
اوقات *auḳāt* (pl. of وقت *waḳt*), times, hours. A.
اوّل *awwal*, first, beginning; former, at first. A.
اولى *aulā*, nearer, worthier, fitter. A.
اولى الالباب *ulī 'l albāb*, (gen. and acc. of اولو الالباب *ulu 'l albāb*), the wise or prudent. A.
اولىتر *aulātar*, better, more fit, suitable, proper or convenient. A. P.
اولئك *ulā'ika*, they, those. A.
اوّلين *awwalīn* (gen. pl. of اوّل *awwal*), first, former. A.
آويختن *āwekhtan*, to hang, suspend, catch hold of, cling to. P.
اوئي *ū'ī*, of it thou art. P.
آه *āh*, oh! ah! alas! a sigh. P.
آهستگي *āhistagī*, slowness, gentleness, lowness, softness of voice. P.
آهسته *āhista*, slowly, softly, gently. P.
آهك *āhak*, lime, plaster, mortar, cement. P.
آهك تفته *āhaki tafta*, quick-lime. P.
اهل *ahl*, people, family; worthy. A.
اهل ادب *ahli adab*, the courteous; the learned. A.P.
اهل تحقيق *ahli taḥḳīḳ*, philosophers, doctors. A.P.
اهل خرد *ahli khirad*, wise persons, the wise. A.P.
اهل دل *ahli dil*, the pious, prudent, or wise. A.P.
اهل زمين *ahli zamīn*, the people of, or dwellers on, the earth. A.P.
اهل شناخت *ahli shinākht*, the intelligent or discerning. A.P.
اهل صفا *ahli ṣafā*, the pure or devout. A.P.
اهل طريق *ahli ṭarīḳ*, devotees. A.P.
اهل طمع *ahli ṭam'*, greedy, avaricious, or covetous persons. A.P.
اهل فضل *ahli faẓl*, men of learning or excellence; virtuous persons. A.P.
اهلاً *ahlan* (acc. of اهل), friendly people; welcome! A.
اهلاً وسهلاً ومرحباً *ahlan wa sahlan wa marḥaban*, (thou art come, O guest) to a friendly people, and to a smooth (comfortable) place, and to a roomy (convenient) place! A.
اهله *ahluhu*, worthy of it. A.
باهله *bi ahlihi*, deserving of it. A.
اهليّة *ahlīyat*, worthiness, fitness; ability, capacity. A.

اهمال *ihmāl*, negligence, carelessness, inattention, passing unnoticed, overlooking. A.
آهن *āhan*, iron. P.
آهنگ *āhang*, design, intention, preparation, readiness; note, voice; pitch, tune (of a musical instrument). P.
آهني *āhanī*, made of iron, iron. P.
. . . *āhane*, a piece of iron. P.
آهنين *āhanīn*, made of iron. P.
آهنين چنگال *āhanīn-changāl*, iron-clawed, strong-gripped. P.
آهنين دوش *āhanīn-dosh*, iron-beamed (balance); iron-shouldered; strong, sturdy. P.
آهو *āhū*, deer, stag, buck. P.
اهوى *ahwā*, I love; (imperf. of the verb هوى *hawā*). A.
اهواه *ahwāhu*, I love him. A.
آهي *āhe*, one sigh. P.
اي *ai*, O! P.
آيات *āyāt* (pl. of آية *āyat*), signs, miracles, verses of the Kurān. A.
ايادي *ayādī* (pl. of ايدي *aidī*, which again is the pl. of يد *yad*), hands; benefits, favours. A.
اياز *Iyāz*, name of a favourite of Sulṭan Maḥmūd. A.
ايّام *aiyām* (pl. of يوم *yaum*), day. A.
آية *āyat*, آيت *āyat*, آيه *āya*, } verse of the Kurān, miracle, sign. A.
ايتام *aitām* (pl. of يتيم *yatīm*), orphans. A.
ايثار *īsār* (for ائثار *i'sār*), offering; preference; bestowing of benefits, charity. A.
ايجاز *ījāz*, abridging, abbreviating; abbreviation. A.
ايّد *ayyada*, May (God) aid or strengthen; (perf. 2nd form of آد *āda*, for ايد, used optatively). A.
ايّده المولى *ayyadahu 'l maulā*, May the Lord aid him. A.
ايزد *īzid* or *ezid*, God. P.
ايستادن *īstādan*, to stand, to be standing, to stop, stay, remain. P.
ايستاده *īstāda*, stood, standing. P.
ايشان *eshān*, they, them, these. P.
ايضاً *aiẓan*, also, likewise; the same. A.
ايم *em*, we are, we have. P.
ايمان *īmān* (for ائمان *i'mān*), faith, belief. A.
ائمّه *a'imma* (pl. of امام *imām*), leaders in religion, exemplars; high-priests. A.
ايمن *aiman*, safe, secure; void of care, unconcerned, unapprehensive. P.
اين *īn*, this, these. P.
اينان *īnān* (pl. of اين *īn*), these. A.

اینجا *injā*, this place, here. P.
اینک *īnak*, behold! lo! P.
آینه *āyina*, glass, mirror. P.
ایوان *aiwān* or *iwān*, hall, court, palace, gallery, vestibule, portico. P.
آئین *āīn*, law, canon, rule. P.
آئینه *āīna*, mirror, looking-glass. P.
آئینه‌دار *āīna-dār*, mirror-holder (an attendant on the great in the East.) P.
آئینه‌داري *āīna-dārī*, the office of mirror-holder. P.

ب

ب *ba*, to, at, with, by, in, for, according to. P.
ب *bi* or *bu*, a pleonastic particle prefixed to certain tenses of Persian verbs. P.
بي *bi*, by, with, to. A.
با *bā*, with, along with; to; possessed of; notwithstanding; in spite of. P. [that. P.
با آن که *bā ān ki*, that withal, notwithstanding
باب *bāb*, door, chapter. A. [ance. A.
باب التوبة *bābu 't taubati*, the door of repent-
با خبر *bā khabar*, informed, intelligent. P.A.
باختن *bākhtan*, to play, sport, trifle; to lose at play. P.
بآخر *ba ākhir*, to an end. P.A.
با خشونت *bā khushūnat*, with roughness. P.A.
باد *bād*, wind, breeze; pride, conceit, arrogance; (optative of بودن *būdan*) may it be! P.
باد مخالف *bādi mukhālif*, adverse wind. P.A.
بادام *bādām*, almond. P. [steed. P.
بادپا *bādpā* (lit. wind-footed), swift or fleet
بادپائي *bād-pā'e*, a fleet horse. P.
بادشاه *bādshāh*, king. P.
بادگرد *bād-gird*, whirlwind. P.
بادي *bāde*, a flatus (in the bowels), a fart. P.
بادیه *bādiya*, desert. A.
بار *bār*, load; fruit; time; admission, access. P.
بار خاطر *bārī khātir*, load or distress of mind. P.
بار آوردن *bār āvardan*, to bear fruit. P.
بار دیگر *bārī digar*, another, or second time. P.
باران *bārān*, rain, shower. P. [then. P.
باربر *bār-bar*, burden-bearing; beast of bur-
باربردار *bār-bardār*, bearer of burthens; pregnant or carrying (female). P.
بار خدا *bārī khudā*, Great God! P.
باردار *bār-dār* = باربردار *bār-bardār*. P.
بارگاه *bārgāh*, place of audience, royal court. P.
باره *bāra*, wall, battlements. P.
بارها *bārhā* (pl. of بار *bār*), times, many times, often, repeatedly. P.
باري *bārī*, Creator. A.
باریتعالی *bārī ta'ālā*, God the Creator, God. A.
باري *bāre*, one load or burden; a turn or time; once upon a time, once; at least, at all events, at any rate. P.
باري چند *bāre chand*, several times. P.
باریدن *bārīdan*, to rain, to fall in showers. P.
باریک *bārīk*, fine, thin. P.
باز *bāz*, back, back again; on the other hand; afterwards; thrown back, wide open, open; a falcon. P.
بازار *bāzār*, market, mart, market-place, street of shops only; source of supply. P.
بازارها *bāzārhā* (pl. of بازار *bāzār*), marts, market-places; whole marts. P. [market-places. P.
بازاري *bāzārī*, of, pertaining to, or infesting
سگ بازاري *sagi bāzārī*, market or street curs. P.
باز آمدن *bāz āmadan*, to come back, to return; to come in front. P. [back. P.
باز آوردن *bāz āvardan*, to bring back; to keep
باز بودن *bāz būdan*, to be open. P.
باز پس *bāz pas*, restitution. P. [restore. P.
باز پس دادن *bāz pas dādan*, to give back, to
باز خریدن *bāz kharīdan*, to buy back, to redeem or ransom. P.
باز دادن *bāz dādan*, to give back, restore. P.
باز داشتن *bāz dāshtan*, to keep back, withhold, restrain, detain. P.
بازرگان *bāzargān*, trader, merchant. P.
بازرگاني *bāzargāne*, a merchant, or a certain merchant. P.
باز زدن *bāz zadan*, to strike again, to hold back; to turn away (78). P.
بازست *bāzast*, is open. P. [to draw back. P.
باز کردن *bāz kardan*, to open, unfold, unravel;
باز کشیدن *bāz kashidan*, to draw back. P.
باز گذشتن *bāz guzashtan*, to quit, to leave behind. P. [revert. P.
باز گردیدن *bāz gardīdan*, to turn back, return,
باز گشتن *bāz gashtan*, to go or turn back, to return, retire, withdraw, retreat. P.
باز گفتن *bāz guftan*, to reply. P.
باز ماندن *bāz māndan*, to remain behind, to lag, flag, shirk. P. [shoulder to the elbow. P.
بازو *bāzū* (pl. بازوان *bāzuwān*), the arm from the

بازي *bāzī*, play, sport; pyrotechnics. P.
بازيچه *bāzīchah* (dim. of بازي *bāzī*), play, sport, pastime; trifling, frivolity. P.
بازيدن *bāzīdan*, to play or sport. P.
باس *ba's*, power, might; severe punishment. A.
بأسنا *ba'sanā* (acc.), our severe punishment. A.
باسق *bāsiḳ*, tall or full-grown palm. A.
باش *bāsh* (imp. of بودن *būdan*), be thou, stay, wait, have patience. P.
باشد *bāshad* (aor. 3 sing. of بودن *būdan*), it may be, must be, would be. P. [delusive. A.
باطل *bāṭil*, vain, futile, absurd, foolish, false,
باطمع *bā ṭam'*, covetous, greedy. P.A.
باطن *bāṭin*, interior, inward, inside, hidden. A.
باطني *bāṭinī*, my interior. A.
باغ *bāgh*, garden. P.
باغبان *bāghbān*, gardener. P. [is a weaver. P.
بافندست *bāfindast* (for بافنده است *bāfinda ast*),
بافنده *bāfinda* or *bāfanda*, weaver. P.
باقي *bāḳī*, remaining, left; enduring, lasting, perpetual, permanent. A.
باك *bāk*, fear, care, solicitude; danger. P.
بال *bāl*, arm; wing; stature. P.
بالا *bālā*, above, high; upper hand; top, summit; height, stature. P.
بالا گرفتن *bālā giriftan*, to get the upper hand, gain the ascendancy; to break into flame, to blaze up (as fire). P.
بالاثم *bi 'l iṣmi*, to or into sin. A.
بالبرّ *bi 'l birri*, to being pious, to piety. A.
بالبنان *bi 'l banān*, with the tips of the fingers. A.
بالجملة *bi 'l jumla*, on the whole, to sum up. A.
بالرّحيل *bi 'r raḥīli*, with departure. A.
بالش *bālish*, pillow, cushion. P.
بالشّجر الاخضر *bi 'sh shajari 'l akhẓari*, on the green tree. A.
بالغ *bāligh*, adult. A.
باللغو *bi 'l laghwi*, by impropriety or folly. A.
بالله *bi 'llāhi*, by or with God. A.
بالورى *bi 'l warā*, among men. A.
بالين *bālīn*, head (of a bed or tomb), pillow. P.
بام *bām*, terrace or flat roof of a house. P.
بامداد *bāmdād* } in the morning, at morn.
بامدادان *bāmdādān* } P.
با منش *bā manash*, with me (and) him. P.
بان *bān*, the ben-tree (a species of moringa). A.

بانگ *bāng*, cry, noise, shout, clamour, roll, thunder; call to prayer. P. [P.
بانگ برداشتن *bāng bardāshtan*, to call to prayer.
بانگ صبح *bāngi ṣubḥ*, the morning summons to prayer. P.
بانگ نماز *bāngi namāz*, call to prayer. P.
بانو *bānū*, bride, wife, lady. P. [play a tune. P.
بآواز آمدن *ba āwāz āmadan*, to sound a note,
با وجود *bā wujūd*, with the existence, through, notwithstanding. P.A.
باور كردن *bāwar kardan* } to believe, to credit. P.
باور داشتن *bāwar dāshtan* }
باهر *bāhir*, excellent, resplendent, manifest, conspicuous. A. [selves. P.
باهم *bāham*, together, along with, among them-
باهم آمدن *bāham āmadan*, to fly in a passion, to become angry. P.
بايد *bāyad* (aor. of بايستن *bāyistan*), it must be; he must, one ought; it is proper, necessary or indispensable, it behoveth, is wanted. P.
بايدت *bāyadat*, is necessary for thee; dost thou need? must thou have? P.
بايستي *bāyistī*, it would be proper or necessary, it would suit. P. [off. P.
ببر *bibar* (imp. of بردن *burdan*), carry thou, carry
بت *but* (pl. بتان *butān*), image, idol. P.
بتحقيق *ba taḥḳīḳ*, for certain, of a certainty, certainly. P.A.
بتّر *battar* (for بدتر *badtar*), worse. P.
بت تراش *but tarāsh*, carver of images or idols, sculptor. P. [dread thou. P.
بترس *bitars* (imp. of ترسيدن *tarsīdan*), fear or
بترند *battarand*, are worse. P.
بجا *ba jā*, in place, to place; towards. P.
تا بجاى كه *tā ba jā'e ki*, to the extent or degree that. P.
بجا آوردن *ba jā āwardan*, } to bring into
بجاى آوردن *ba jā'e āwardan*, } place, to carry into effect, to perform, accomplish, discharge, fulfil, execute. P.
بجا رسيدن *ba jā rasīdan*, to attain to eminence, to be successful. P.
بجان آمدن *ba jān āmadan*, to be in imminent peril, to be on the point of dying, to be weary of life. P. [life P.
بجان پروردن *ba jān parwardan*, to cherish as one's
بجان رسيدن *ba jān rasīdan*, to be reduced to great straits, to be on the verge of starvation or death. P.

بجان رنجیدن *ba jān ranjīdan*, to be cut to the heart, vexed to the soul. P.

بجانب *ba jānib*, to the side, in the direction of, towards. P.A.

بجز *ba juz*, besides, save, except. P.

بجماله *bi jamālihi*, by his beauty. A.

بچه *bacha*, infant, child; young of an animal. P.

. . . *ba chi*, by what (means)? in what (way)? to what (use)? P

بحث *bahs*, investigation, scrutiny; controversy, discussion, dispute. A.

بحث کردن *bahs kardan*, to discuss, dispute. A.P.

بحر *bahr*, sea. A.

بحضور *ba ḥuẓūr*, into the presence. P.A.

بحقیقت *ba ḥaḳīḳat*, in truth, in reality, really, assuredly. P.A.

بحکم *ba ḥukmi*, by way of, by reason of, on the authority of, in accordance with. P.A.

بحکم آنکه *ba ḥukmi ān ki*, in accordance with that which, because that, forasmuch as, for the reason that, so that, to a degree that. P.A.

بحکم ضرورت *ba ḥukmi ẓarūrat*, by force of necessity, perforce. P.A.

بحکم عاریت *ba ḥukmi 'āriyat*, by way of loan. P.A.

بحل کردن *bihil kardan*, to absolve, pardon, forgive. P.A.

بحور *buḥūr* (pl. of بحر *baḥr*), seas, oceans. A.

بخت *bak͟ht*, fortune. P.

بخت برگشته *bak͟ht-bar-gashta*, unfortunate. P.

بختی *buk͟htī*, a Bactrian camel (which is very hairy, and has two bunches). P.

بختیار *bakhtyār*, favoured by fortune, fortunate. P.

بخش *bakhsh*, share, portion, lot. P.

بخشای *bak͟hshāi*, forgive thou. P.

بخشایش *bakhshāyish*, favour, forgiveness, grace, merciful-kindness. P.

بخشایندگی *bak͟hshāyandagī*, liberality; forgiveness. P.

بخشش *bakhshish*, gift, gratuity. P.

بخشندگی *bak͟hshandagī*, liberality. P.

بخشنده *bak͟hshinda*, bestower; liberal. P.

بخشودن *bakhshūdan*, to take pity, show kindness. P.

بخشیدن *bakhshīdan*, to bestow, grant, give; to make a present; to waive; to forgive or pardon. P.

بخل *buk͟hl*, avarice, stinginess. A.

بخو *bak͟hau* = بخواب *ba k͟hwāb*: see خواب.

بخود بر *ba k͟hwud bar*, upon thyself. P.

بخیل *bak͟hīl*, stingy, miserly, avaricious; miser. A.

بخیلی *bak͟hīlī*, = بخل *buk͟hl*. A.P.

بد *bad*, bad, wicked. P.

بدا *badā* (for *bada'a*), it first appeared. A.

اذا بدا *iẕā badā*, when it first appears. A.

بد اختر *bad ak͟htar*, ill-starred, hapless. P.

بد اختری *bad ak͟htare*, an unfortunate one, an unlucky wight. P.

بدان *bidān* (imp. of دانستن *dānistan*), know thou. P.

بدان *badān* (pl. of بد *bad*), bad persons. P.

. . . . (for به آن *ba ān*), with that; for that purpose; to that person. P.

بد اندیش *bad andesh*, ill-wisher, malevolent, malignant. P.

بد بخت *bad bak͟ht*, ill-fated, unfortunate, wretched. P.

بد بختی *bad bak͟hti*, thou art unfortunate. P.

بدخشان *badak͟hshān*, a country of Central Asia, celebrated for its rubies. P.

بد خوی *bad k͟ho*, ill-natured, bad-tempered, vicious. P.

بدر *badr*, the full moon. A.

کالبدر *ka 'l badri*, like the full moon. A.

بدر *ba dar*, out, out of doors, without, forth. P.

بدر آمدن *ba dar āmadan*, to come out. P.

بدر رفتن *ba dar raftan*, to go out. P.

بدرقه *badraḳa*, guide, escort (through a trackless desert). P.

بدر کردن *ba dar kardan*, to expel, banish; to dismiss (from the mind); to cast out; to take off, (98); to dispense, distribute. P.

بدرّنا *bi darrinā*, with our milk. A.

بد روزگار *bad rozgār*, unfortunate, wicked. P.

بد زندگانی *bad zindagānī*, bad-lived. P.

بدست آوردن *ba dast āvardan*, to get hold or possession (of), procure, secure, gain; to look out for. P.

بدستم *ba dastam*, into my hand. P.

بد سگال *bad sigāl*, ill-surmiser, evil-thinker; malignant. P.

بد عهدی *bad 'ahdī*, promise-breaking, violation of compact. P.A.

بد فرجام *bad farjām*, ending bad; malignant. P.

بد کاری *bad kārī*, evil doing. P.

بد گوهر *bad gauhar*, of bad quality, coarse; bad by nature, essentially bad. P.

بد گوی *bad-go*, evil-speaker, calumniator. P.

بد گهر *bad guhar*, bad by nature, essentially bad. P.

بد مهر *bad mihr*, unkind. P.

بد مهری *bad mihrī*, unkindness. P.

بدن *badan*, body. A.
بدو *badū* (for بد او *ba ū*), to him, her, or it. P.
بده *bidih* (imp. of دادن *dādan*), give thou; pay thou. P. [misery:—*bade*, a bad man. P.
بدي *badī*, badness, wickedness, vice, evil, harm,
بديع *badī'*, wonderful, marvellous, strange; prompt; original. A. [rare) beauty. A.
بديع الجمال *badī'u 'l jamāl*, of marvellous (or
بديع جهان *badī'i jahān*, the wonder of the world. A.P. [this (or these). P.
بدين *badīn* (for بد اين *ba īn*), to or in or with
بدينها *badīnhā*, in these things. P.
بذر *bazr*, seed. A.
من كرم البذر *min karami 'l bazri*, (is) in consequence of the good seed. A.
بذل *bazl*, gift, liberality, munificence, bestowal, profusion. A.
بذله *bugla* (pl. بذلها *buzlahā*), joke, witticism. P.
بر *bar*, on, upon; up, above, over; before; by; according to; at, against, from. P.
بر *bar*, breast, bosom; side, embrace; fruit. P.
از بر *az bar*, by rote (104). P.
در بر كردن *dar bar kardan*, to clothe, invest. P.
برّ *barr*, dry land. A.
برابر *bar-ā-bar* (lit. breast to breast), equal, parallel, on a level, opposite, over against. P.
دربرابر *dar barābar*, over against. P.
برادر *birādar*, brother. P.
برادر خواندگي *birādar khwāndagī*, profession of brotherly affection, calling one brother. P
بر آمدن *bar āmadan*, to come up or out, ascend, arise; to be accomplished; to get on, succeed, or prosper; to prevail against, come off best; to elapse, to pass by or beyond. P.
بر آميختن *bar āmekhtan*, to mix, mingle, or commingle. P.
برآن *bar ān*, on that, upon that. P.
برآن شدن *bar ān shudan*, to agree to, will, wish, or intend. P.
بر انداختن *bar andākhtan*, to throw down, throw away, fling about; to defeat. P.
بر انگيختن *bar angekhtan*, to raise, stir up, excite or incite. P. [I obey. P.
برآنم *bar ānam*, I am on that, I agree to that,
بر آوردن *bar āwardan*, to bring up, raise; to tear up or out; to give forth; to complete, accomplish, perform, fulfil; to close, or block up (a door with mud or bricks); to repair, help on. P.
دم بر آوردن *dam bar āwardan*, to fetch a breath; to breathe (or utter) a word. P.
براي *barāyi*, for, because, for the sake of. P.A.
بربر *bar bar*, on the breast. P.
بر بستن *bar bastan*, to pack up, make compact, to close, to shut. P.
بربط *barbat*, the Persian lute. P. [lutanist. P.
بربط سراي *barbat-sarāī*, performer on the lute,
برپا *bar pā*, raised, erect. P.
بر پا داشتن *bar pā dāshtan*, to raise, set up, establish, maintain, sustain. P.
بر تافتن *bar tāftan*, to twist, wring off; to turn round; to turn away, avert. P.
برتر *bar tar*, higher. P.
بر تست *bar tust*, is on thee. P.
برج *burj*, tower, bastion, barbacan. A.
برجا *bar jā*, on the ground, prostrate; quiet, tranquil, steady. P.
برجستن *bar jastan*, to start or jump up. P.
بر جهد *bar jihad* (or *jahad*), (aor. of برجستن *bar jastan*), he or it leaps up. P.
برجي *barje*, a certain tower. A.P. [remove. P.
بر چيدن *bar chīdan*, to pick or gather up, to
برحقّ *bar ḥakk*, true, just; in the right. P.A.
برخ *barkh*, portion, part. P.
برخاست *bar khāst*, a rising up. P.
بر خاستن *bar khāstan*, to rise, rise up, arise; to be born; to break up; disappear, depart; to cease, end. P.
برخواندن *bar khwāndan*, to recite, to repeat. P.
برخي *barkhe*, a little, a bit, a short distance; one part or portion. P.
برخيز *bar khez* (imp. of بر خاستن *bar khāstan*),
برد *bard*, cold. A. [rise, arise; up! P.
برد *burd*, a kind of striped garment. A.
برداشتن *bar dāshtan*, to pick up, take up, raise, hold up, take off, remove, carry off; to sustain, to bear. P.
بر دريدن *bar darīdan*, to split open, rip up, cleave asunder. P.
بردن *burdan*, to bear, carry; to conduct, lead; to bear or take away, to remove; to carry off, win; to support, suffer, endure; to prefer or lodge (a complaint); to throw away, lose or lower (one's character or dignity). P.
بررفتن *bar raftan*, to go up, climb. P.
برسر *bar sar*, on, or at the head, tip or point. P.

برشّة *bi rashshatin*, by, or with a slight sprinkling. A.
برف *barf*, snow. P.
برف آب *barf-āb*, snow-water; iced water. P.
بر فروختن *bar furūkhtan* (or *furokhtan*), to kindle, to light up. P.
بر فزودن *bar fuzūdan*, to increase. P.
بر فشاندن *bar fishāndan*, to press, squeeze; to rap; to snap (the fingers). P.
برق *bark*, lightning; flash (of a sword).
بر قرار *bar karār*, in (one's) usual habit, or normal condition; firm, fixed. P.A.
برکات *barakāt* (pl. of برکة *barakat*), blessings. A.
برکة *barakat*, increase, blessing. A.
. . . *birkat* or *birka*, basin, tank, pond, cistern. A.
بر کشادن *bar kushādan*, to open; to remove; to lighten. P.
بر کشودن *bar kushūdan*, to open, unloose. P.
بر کشیدن *bar kashīdan*, to extract, draw, draw forth. P. [to strip off; pluck out. P.
بر کندن *bar kandan*, to dig up, tear up, uproot;
برکی *baraki*, made of برك *barak*, a kind of flannel or felt, woven of camel's hair, of which darveshes make caps and vests; a cap so made. P.
برگ *barg*, leaf; provisions for a journey. P.
بر گذشتن *bar guzashtan*, to pass over; to pass beyond; to extend. P.
بر گردیدن *bar gardīdan*, to turn away from; to change, (110). P.
بر گرفتن *bar giriftan*, to take up or off, pick up; to raise, derive; to turn aside or away; to remove, take away, carry off, clear; to attain. P.
بر گزیدن *bar guzīdan*, to choose, select. P.
بر گسلانیدن *bar gusilānīdan*, to snatch, wrench, break. P. [up. P.
بر گسلیدن *bar gusilīdan*, to snap, break, tear
بر گشتن *bar gashtan*, to turn, retreat, retire, take to flight. P. [upside down. P.
بر گشته *bar gashta*, upset, overturned, turned
بر گماشتن *bar gumāshtan*, to depute, appoint. P.
برم *baram*, I might (or would) bear, or bring; (aor. of بردن *burdan*). P.
برنج *birinj*, rice. P.
برنجی *birinje*, one grain of rice. P.
بر نیارد *bar nayārad*, it beareth not (aor. neg. of بر آوردن *bar āvardan*). P.
بر نیارم *bar nayāram*, I will not bring out. P.
بر نیامدن *bar nayāmadan* (neg. of بر آمدن *bar āmadan*), not to happen, to fail. P.
برو *barū* (for بر او *bar ū*), on him, her, or it. P.
. . *birav* (imp. of رفتن *raftan*), go thou. P.
برو بر *barū bar*, upon him. P.
بروت *burūt*, mustachios, whiskers. P.
برومند *barūmand*, fruit-bearing, fruitful. P.
برون *birūn*, without, out, outside. P.
بروی خود *barū'e khwud*, of one's self, of one's own accord. P.
بره *bara* or *barra*, lamb. P.
برهان *burhān*, decisive and manifest evidence, conclusive proof. A.
برهم بستن *barham bastan*, to close, to shut to. P.
برهم زدن *barham zadan*, to strike together, slam. P.
دست برهم زدن *dast barham zadan*, to strike the hands together, to wring the hands (in grief). P.
برهنگی *barahnagī*, nakedness. P.
برهنه *barahna*, bare, naked, stripped; void. P.
بری *barī*, clear, quit, free, innocent, careless. A.
بری داشتن *barī dāshtan*, to exempt, to keep free from. A.P.
بریان *biryān*, fried, broiled, parched. P.
بریان ساختن *biryān sākhtan* (or کردن *kardan*), to fry, broil, roast, parch. P.
بریدن *burīdan* and *burrīdan*, to cut, cut out (or make up garments); to cut off, to sever; to prune. P.
برین *barīn* (for بر این *bar īn*), on this. P.
بزاز *bazzāz*, draper, mercer. A.
بزرجمهر *buzurjmihr*, name of the prime minister of Nūshīrawān king of Persia. P.
بزرگ *buzurg*, great, venerable, eminent, grand; grown up, grown big. P.
بزرگان *buzurgān* (pl. of بزرگ *buzurg*), ancestors; great men, superiors, grandees, sages. P.
بزرگزاده *buzurg-zāda*, high-born. P.
بزرگوار *buzurgwār*, great, excellent. P.
بزرگواری *buzurgwārī*, greatness, excellence. P.
. . . . *buzurgwāre*, a great man. P.
بزرگ همّت *buzurg-himmat*, high-minded, high-spirited, magnanimous; (comp. بزرگ همت‌تر *buzurg himmattar*). P.A.
بزرگی *buzurgī*, greatness; adultness, maturity, superiority in years. P.

بزرگی *buzurge*, a certain great man. P.
بزه *baza*, sin, guilt. P. [hold! enough! P.
بس *bas*, many; many a one or time; enough;
بس کردن *bas kardan*, to stop, leave off. P.
بسا *basā*, many, many a one, many a time. P.
بساط *basāṭ*, expanded and even land, wide or spacious surface of ground. A.
. . . *bisāṭ*, carpet, anything that is spread or spread out. A.
بستان *bisitān* or *bistān* (imp. of ستاندن *sitān-*
بستان *bustān*, garden. P. [*dan*, take thou. P.
بستان سرا *bustān-sarā*, palace or house in a garden, summer-palace. P.
بستر *bistar*, bed, bedding, cushion. P.
بستن *bastan*, to shut, close; to bind, tie, gird on, attach, fix; to form, frame. P.
نعل بستن *na'l bastan*, to fix a shoe; to shoe. P.
بستند *bi-sitand* (aor. of ستاندن *sitāndan*), they take or accept. P.
بسته *basta* (perf. part. of بستن *bastan*), tied, bound, girt; shut, closed, fastened, stopped; locked; set, fixed, formed; fettered, shackled. P.
بسر آمدن *ba sar āmadan*, to come to a head, be completed, to come to an end; to expire; to arrive at perfection, to excel. P.
بسر شدن *ba sar shudan*, to come to an end, to be finished. P.
بسر آوردن *ba sar āvardan*, to bring to an end. P.
بسر بردن *ba sar burdan*, to bring to a head, carry to an end, finish, to pass away; to agree, harmonize. P. [widely. A.
بسط *basaṭa*, he made abundant, or diffused
و لو بسط الله الرزق *wa lau basaṭa 'llāhu 'r rizḳa*, and if God made plentiful the means of subsistence. A.
بسم *bismi* (for باسم *bi ismi*), in the name of. A.
بسوي *ba sūyi*, in the direction of, towards. P.
بسی *base*, much, many; sufficient; many a one; many a time, often, a long while. P.
بسیار *bisyār*, much, many; often. P.
بسیار خسپ *bisyār-khasp*, very sleepy. P.
بسیار خوار *bisyār khwār*, (much-eating), great eater, glutton. P. [number. P.
بسیاری *bisyārī*, abundance, large quantity, great
بسیط *basīṭ*, expanded and even ground, wide or spacious surface; simple, uncompounded. A.
بسیم *basim*, smiling. A.
بشارت *bishārat*, good news, glad tidings. A.

بشر *bashar*, man, mankind. A.
بشره *bashara*, skin, outer or surface skin; outside, outward appearance. A.
بشریّة *bashariyat*, human nature, humanity. A.
بشنو *bishinav* or *bishnav* (imp. of شنودن *shinūdan*), hear, listen. P.
بشوی *bushuwī* (2 sing. aor. of شستن *shustan*), thou mayest wash. P. [washes. P.
بشوید *bushūyad*, (3 sing. aor. of *shustan*), he
بصالح *bi Ṣāliḥin*, by *Ṣāliḥ* (the prophet), by a just or good man; as virtuous. A.
بصره *baṣra*, Basra, a city on the Persian Gulf, usually written Bussorah. A.
بضاعت *biẓā'at*, merchandise, or an article of merchandise; a portion of one's property which one sends for traffic; stock in trade. A.
بطّ *baṭṭ*, a duck. A.
بطاهر *bi ṭāhirin* (= طاهر *ṭāhirun*), clean, pure. A.
بطّال *baṭṭāl*, vain, false, worthless. A.
بطالت *baṭālat*, idleness, vanity, frivolity; idle talk, jesting. A.
بطش *baṭsh*, might, strength (in fight), valour, vehemence in assault. A.
بطلعته *bi ṭal'atihi*, by his countenance. A.
بطن *baṭn*, belly. A.
بطیء *baṭī'*, slow, tardy, dilatory, backward. A.
بطیبها *bi ṭībihā*, on account of their sweet-
بعد *ba'd* (also P. بعد از *ba'd az*), after. [ness. A.
بعزت تر *ba 'izzat-tar*, dear, more esteemed, more precious. A.P. [small part. A.P.
بعضی *ba'ze*, some, certain; a part, or portion, a
بعل *ba'l*, lord, master, husband. A.
بعلها *ba'lihā*, her husband. A.
بعلبك *ba'alabakk*, Baalbec in Syria. A.
بعون *bi 'auni*, by the aid of. A.
بعید *ba'īd*, far, distant, remote. A.
بغداد *baghdād* (originally *bāghi dād*, the garden of justice), Baghdād, a city on the Tigris. A.
بغل *baghl*, arm-pit, arm. P.
بغوا *baghau*, they would be insolent, they had rebelled (3 pers. pl. perf. of بغى *baghā*). A.
لبغو في الارض *la baghau fi 'l arẓi*, they would assuredly act insolently on the earth. A.
بغی *baghy*, rebellion. A. [(than). A.
بغیر *bi ghairi*, without, except, with other
بغیر وسیلة *bi ghairi wasīlatin* without a medium. A.

بقاء *baḳā*, duration, permanence, continuance. A.
بقّال *baḳḳāl*, greengrocer; grain-merchant; grocer. A.
بقائي *baḳā'e*, a duration, a permanence. A.P.
بقعه *buḳ'a*, spot, place, plot, region. P.
بقلبي *bi ḳalbī*, in my heart. A.
بقيّة *baḳīyat*, or *baḳīya*, remainder. A.
بقيّتي *baḳīyate*, a remaining part, some remains, a remnant. A. P.
بكار آمدن *ba kār āmadan*, to be of use or service, to serve a purpose; to avail. P.
بكار بردن *ba kār burdan*, to turn to use, to use, or employ. P.
بكتاش *Buktāsh*, name of a certain athlete. P.
بكذّاب اشرٍّ *bi kazzābin asharrin*, as the worst of liars. A.
بكر *Bakr*, a proper name. A.
بكش *bikash* (imp. of كشيدن *kashīdan*), draw thou. . . *bukush* (imp. of كشتن *kushtan*), kill thou. P.
بكشاي *bukushāī* or *bukshāī* (imp. of كشودن *kushūdan*), open thou. P.
بكم *bukm* (pl. of ابكم *abkam*), dumb. A.
بكماله *bi kamālihi*, by his perfection. A.
بگذار *buguzār* (imp. of گذاشتن *guzāshtan*), allow, give leave, suffer, permit. P.
بگفتا *buguftā* (= بگفت *buguft*), he (or she) said. P.
بگو *bugo* (imp. of گفتن *guftan*), say thou. P.
بگير *bigīr* (imp. of گرفتن *giriftan*), seize thou, catch hold of. P.
بل *bal*, but, nay. A.
بلاء *balā*, calamity, misfortune, trouble, evil, affliction, adversity. A.
بلاد *bilād* (pl. of بلدة *baldat*), provinces, countries, cities; provinces collectively, *i.e.* a country. A.
بلاغ *balāgh*, arrival, conveyance of a message. A.
ما على الرسول الا البلاغ *mā 'ala 'r rasūli illa 'l balāgh*, the messenger has only to deliver his message. A.
بلاغت *balāghat*, eloquence, rhetoric; puberty. A.
بلائي *balā'e*, a calamity, trial or affliction. A.P.
بلبل *bulbul*, nightingale. P.
بلبلا *bulbulā*, O nightingale! P.
بلخ *Balkh*, a city of Khurāsān (ancient Bactria). P.
بلخي *balkhi*, a native of Balkh. P.
بلد *balad*, country, city. A.
بلده *baladahu* (acc.), his country. A.
بلدان *buldān* (pl. of بلد *balad*), districts, quarters, regions; cities, towns, villages. A.
بلدة *baldat*, country, region, district; city, town, village. A.
بلذّت‌تر *ba lazzattar*, with greater deliciousness, more delicate or luxurious. P.
بلغ *balagha*, he reached or attained. A.
بلغ العلي *balagha 'l 'ulā*, he attained to eminence. A.
بلّغ *balligh*, cause to reach, convey; (imp. of بلّغ *ballagha*, 2nd form of بلغ *balagha*). A.
بلّغ ما عليك *balligh mā 'alaika*, convey (or deliver) what thou art charged with (or what is incumbent on thee.) A.
بلكه *balki*, but, moreover, nay. P.
بلند *baland*, high, lofty, tall. P.
بلند آواز *baland-āwāz*, loud-voiced. P.
بلند بالا *baland-bālā*, tall of stature. P.
بلند بانگ *baland-bāng*, loud-sounding, noisy. P.
بلندي *balandī*, height, elevation. P.
بلّور *billaur* or *ballūr*, crystal. A.
بلّورين *billaurīn* or *ballūrīn*, made of crystal, crystalline, crystal-like. A.P.
بلوغ *bulūgh*, puberty, maturity. A.
بلي *bale*, yes, true, certainly, indeed; well, right; but. P.
بليّة *balīyat*, misfortune, trial, affliction. A.
بليت *bulītu*, I am tried or afflicted; (passive of the verb بلا *balā*, for بلو). A.
بليت بنحوي *bulītu bi naḥwīyin*, I am tried by a grammarian. A.
بليغ *balīgh*, great, vast; many, much, excessive, full, perfect; forcible, eloquent. A.
بما *bi mā*, with whatever; according to what. A.
بمثل *ba maṣal*, for example. P.A.
بمسمعي *bi misma'ī*, by mine ear. A.
بمن *bi man*, with whom? to whom? A.
بمن انتسبت *bi mani 'ntasabta*, to whom art thou related? A.
بمنست *ba manast*, is to me. P.
بموجب *ba mūjib*, in conformity with, according to; for the reason. P.A.
بمير *bimīr* (imp. of مردن *murdan*), die thou. P.
بن *bin* (for ابن *ibn*, when placed between two proper names), son. A.
بن *bun*, bottom, root, end. P.
سر و بن *sar o bun*, head and tail, beginning and end. P.

بنا *bi na*, with us. A.

بناء *binā*, building, structure, edifice, anything built or constructed. A.

بنا بر *binā bar* (*lit.* what is built upon), because, on account of, by reason of. A.P.

بنات *banāt* (pl. of بنت *bint*) daughters. A.

بنات نبات *banāti nabāt* (*lit.* daughters of vegetation), tender herbage. A.P.

بناگوش *banāgosh* or *bunāgosh* (adjoining the ear), the cheek. P.

بنام *ba nām*, in the name; by name. P.

بنان *banān*, fingers, tips of the fingers. A.

بنحوي *bi naḥwiyin*, by a grammarian. A.

بند *band*, bond, imprisonment, confinement; fetters; trap, snare; trick, artifice; manœuvre (in wrestling); imagination, idea, thought; anxiety, concern; scheme, hope, expectation. P.

بند *band* (imp. of بستن *bastan*), fix thou, attach thou. P.

بند دست *bandi dast*, hand-cuffs. P.

بند فرمودن *band farmūdan*, to order into confinement, to imprison. P.

بندگان *bandagān* (pl. of بنده *banda*), slaves, servants. P.

بندگي *bandagī*, service, slavery. P.

بندن *bandan*, to bind. P.

بند نهادن بر درم *band nihādan bar diram*, to keep a tight hand on the silver, to be miserly. P.

بنده *banda*, servant, slave; your servant, your slave. P.

بنديان *bandiyān* (pl. of بندي *bandī*), those in one's power, prisoners. P.

بنه *binih* (imp. of نهادن *nihādan*), place, or lay thou. P.

بنيّ *bunaiyā* (dim. of بني *bany*, for ابن *ibn*, son), dear, or darling son. A.

بنياد *bunyād*, foundation. P.

بني آدم *banī ādam*, sons of Adam, men, mankind. A.

بني عمّ *banī 'amm*, sons of a paternal uncle, first cousins. A.

بو *bū*, smell, scent, odour. P.

بو *bū* = ابو *abū*; [q.v.] A.

بو العجب *bu 'l 'ajab* (*lit.* cause of wonder), wonderful, astonishing. A.

بوّاب *bawwāb*, doorkeeper, porter. A.

بواجبي *ba wājibī*, suitable, merited. P.A.

بود *buvad* (aor. of بودن *būdan*), it or he may be, shall or will be, or should be. P.

بودن *būdan*, to be. P.

بودي *būde*, he was in the habit of being, he used to be; there would be. P.

بوريا *būriyā*, mat made of reeds, coarse matting. P.

بوريا باف *būriyā-bāf*, mat-weaver, mat-maker. P.

بوستان *būstān* or *bostān* (*lit.* place of perfume), flower-garden; garden. P.

بوسه *būsa* or *bosa*, kiss. P.

بوسه دادن *būsa dādan*, to give a kiss, to kiss. P.

بوسيدن *būsīdan* or *bosīdan*, to kiss; to rot. P.

بو قلمون *bū ḳalamūn*, of various hues (as shot silk or the like); the chameleon; changeable, capricious, inconstant. A.

بوم *būm*, the owl. A.

بوم *būm*, uncultivated or waste land; land, soil. P.

بوي *bū* = بو; [q.v.] P.

بوئيدن *bū'īdan*, to scent, to diffuse perfume; to smell. P.

به *ba*, *bi* or *bu*: see ب (of which it is the detached form). P.

به *bih*, quince:—good, excellent; better, best; well, cured, healed. P.

به *bihi*, by, with or concerning him or it. A.

بها *bahā*, price, value. P.

بهار *bahār* (pl. بهاران *bahārān*), spring: (at p. 130, l. 2, بهاران = بهار). P.

بهاري *bahārī*, vernal. P.

به از *bih az*, better than. P.

بهانه *bahāna*, pretext, excuse, subterfuge. P.

بهانه‌جو *bahāna-jū*, seeker of pretexts, shuffler, shuffling. P.

بهائم *bahā'im* (pl. of بهيمه *bahīmat*), beasts, brutes. A.

بهتر *bihtar*, better. P.

بهتري *bihtare*, a better person. P.

بهجة *bahjat*, beauty, goodliness; happiness, joy, gladness. A.

بهرام *Bahrām*, name of several Persian kings. P.

بهرام گور *Bahrām Gor*, the sixth Persian king of that name, of the dynasty of the Sassanides. He was surnamed "Gor," from his fondness for chasing the wild ass (*gor*). P.

بهرام گوري *bahrām gore*, a Bahrām Gor. P.

بهشت *ba hasht*, in eight. P.

بهشت *bihisht*, paradise. P.

اهل بهشت *ahli bihisht*, the dwellers in paradise, the blessed. A.P.

بهشتي *bihishtī*, of paradise, paradisaical, angelic. P.

بهشتي رو *bihishtī-rū*, angelic-faced. P.

بهم *baham*, together. P.

بهم بر آمدن *baham bar āmadan*, to be displeased,

or enraged; to be distressed, or pained; to rise in opposition or rebellion. P.
بهم بر زدن *baham bar zadan*, to convulse. P.
بهم بر کردن *baham bar kardan*, to distress, displease, pain; to upset or overthrow. P.
بهم کشیدن *baham kashīdan*, to draw together; to knit (the brow). P.
بهمند *bahamand*, they are together. P.
بهي *bihī*, quince:—*chūn bihī*, quince-like, as on a quince. P.
بهين *bihīn*, best. P.
بي *be*, without; (a common prefix). P.
بي *bī*, with me, to me. A.
بيا *biyā* (imp. of آمدن *āmadan*), come thou. P.
بيابان *biyābān*, desert, wilderness. P.
بيابان قدس *biyābāni kuds*, the desert of Jerusalem. P.A.
بيابان نشين *biyābān-nishīn*, a retirer to the desert, anchorite. P. [desert, anchorite. P.
بيابد *biyābad* (aor. of يافتن *yāftan*), he may obtain. P.
بي آبروئي *be ābrū'ī*, dishonour, dishonourable act. P.
بي اجل *be ajal*, unfated, of which the appointed time of death is not come. P.A.
بي اختيار *be ikhtiyār*, without the will, without choice, or self-control; unconscious. P.A.
بي ادب *be adab* (pl. بي ادبان *be adabān*), ill-mannered, rude, ignorant, unpolite. P.A.
بيار *biyār* (imp. of آوردن *āvardan*), bring thou. P.
بيارامید *biyārāmīd*, it was at rest, it rested, or paused, or ceased (past. of *ārāmīdan*). P.
بيارايد *biyārāyad*, he, or it should adorn (aor. of آراستن *ārāstan*). P.
بي آزار *be āzār*, without pain or trouble, harmless, innoxious. P.
بي آزارتر *be āzārtar*, more harmless. P.
بيازارد *biyāzārad*, he torments, molests or vexes (aor. of *āzardan*). P.
بيازاردن *biyāzārdan* = آزاردن [q. v.] P.
بيازاريم *biyāzāriyam*, thou annoyest, or grievest me. P. [*āzmūdan*). P.
بيازماي *biyāzmāi*, prove or try thou; (imp. of
بياسائي *biyāsā'ī*, thou wilt, or wouldst rest (aor. of *āsūdan*) P. [copy. A.
بياض *bayāz*, blank book, note-book; fair
بي اعتبار *be 'itibār*, of no esteem, disesteemed, distrusted. P.A. [*alūdan*). P.
بيالايد *biyālāyad*, it sullies or taints (aor. of

بياموز *biyāmoz* (imp. of *āmokhtan*), learn thou. P.
بيان *bayān*, explanation, exposition, illustration, account. A.
بي اندازه *be andāza*, without measure. P.
بي انصاف *be inṣāf*, without justice, unjust. P.A.
بي انصافي *be inṣāfī*, injustice. P.A.
بي باك *be bāk*, without fear, fearlessly. P.
بي بر *be bar*, without fruit, fruitless, unfruitful. P.
بي برگ *be barg*, leafless. P.
بي بصر *be baṣar*, without sight; senseless. P.A.
بي بهره *be bahra*, portionless, shareless, unparticipating, destitute; unprofitable, vain. P.
بي پر *be par*, featherless or wingless. P.
بيت *bait*, distich, couplet, verse; house. A.
بيت المال *baitu 'l māl*, the treasury of the state. A. [fearlessly. P.A.
بي تحاشا *be taḥāshā*, regardless of consequences, fearlessly P.A. [prudent. P.A.
بي تدبير *be tadbīr*, without deliberation; imprudent.
بيتم *baitam* (= بيت من *baitiman*), my distich. A.P.
بي تميز *be tamyīz* (or بي تميز *be tamīz*), void of discernment, undiscriminating; dull of comprehension. P.A.
بي توشه *be tosha*, without provisions, provisionless, unprovided. P.
بي توفيق *be taufīk*, graceless. P.A.
بيتها *baithā* (Persian pl. of بيت *bait*), verses.
بيتي *baite*, one distich or verse. A.P.
بي جان *be jān*, lifeless. P.
بي جان كردن *be jān kardan*, to deprive of life. P.
بي جمالي *be jamālī*, uncomeliness, plainness. P.A.
بي جواب *be jawāb*, unanswerable, irrefutable; without reply, having no answer. P.A.
بي چارگي *be chāragī*, helplessness, poverty. P.
بي چاره *be chāra* (pl. بيچارگان *be chāragān*), without resource or remedy; helpless, miserable; in despair. P.
بيچون *be chūn*, without equal, peerless; God. P.
بيحاصل *be ḥāṣil*, unprofitable. P.A.
بي حد *be ḥadd*, unlimited; beyond bounds or just limits. P.A.
بي حرمت *be ḥurmat*, disrespectful, uncivil; void of honour or shame. P.A.
بي حرمتي *be ḥurmatī*, rudeness, discourtesy, disrespect, dishonour; absence of ceremony. P.A.

بي حساب *be ḥisāb*, countless, incalculable. P.A.

بي حميت *be ḥamīyat*, careless or indifferent with respect to any sacred charge; shameless. P.A.

بيخ *bekh*, root. P.

بيخ كردن *bekh kardan*, to take root. P.

بيخبر *be khabar*, without information, unaware, unconscious; lost in amazement; uninformed, ignorant, unmindful. P.A.

بيخبري *be khabari*, thou art ignorant. P.A.

بيخبرانند *be khabarānand*, they are ignorant. P.A.

بيخوابي *be khwābi*, sleeplessness, loss of sleep, want of sleep. P.

بي خود *be khwud*, beside one's self, elated. P.

بيد *bed*, willow. P.

بيد مشك *bedi mushk*, musk-willow. P.

بيدار *bidār*, awake, wakeful; sober. P.

بيداري *bidāri*, wakefulness, waking, vigilance; want or absence of sleep; keeping awake. P.

بيدانش *be dānish*, ignorant; ignorance. P.

بيدانشي *be dānishi*, folly, indiscretion. P.

بي در *be dar*, doorless. P.

بي دريغ *be diregh*, without stint, unsparing, ungrudging, liberal. P.

بي دست *be dast*, handless. P.

بي دل *be dil*, without heart, out of heart; devotedly attached; ignorant, silly. P.

بي دين *be dīn*, irreligious, infidel. P.A.

بي ديني *be dīne*, an infidel; a miscreant. P.A.

بيذق *baiẕak*, pawn at chess. P.

بي رسمي *be rasmi*, irregularity, bad custom or precedent. P.

بي رضا *be riẓā*, without satisfaction. P.A.

بي روزي *be rozi*, not having sustenance allotted, luckless, unaided by fortune. P.

بيرون *bīrūn*, out, outside, without, beyond. P.

بي زر *be zar*, without gold, moneyless, poor. P.

بئس *bi'sa*, vile (are), out upon! A.

بئس المطاعم *bi'sa 'l maṭā'imu*, vile are the meats! A.

بيست *bist*, twenty. P.

بي سروپا *be sar o pā*, without head or foot, destitute of everything, wretched. P.

بي سروپائي *be sar o pā'i*, utter destitution, wretchedness. P.

بيش *besh*, greater, more, exceeding; any longer. P.

بيشتر *beshtar*, more, more plentifully; for the most part; more intent. P.

بي شرمي *be sharmi*, shamelessness, impudence. P.

بيش زور *besh zor*, of great strength, very strong. P.

بي شك *be shakk*, without doubt, doubtless. P.A.

بيشمار *be shumār*, innumerable, incalculable, untold. P.

بيشه *bīsha*, jungle, thicket, dense and tangled forest; a bed, or place or growth, of canes or reeds. P.

بيضه *baiẓa*, egg. A.

بيطار *baiṭār*, farrier, one who practises the veterinary art. A.

بي طاقت *be ṭākat*, without strength, weak. P.A.

بي طاقتي *be ṭākati*, weakness, inability, lack of power to endure; impatience. P.A.

بي طمع *be ṭam'*, without longing, undesirous, uncovetous. P.A.

بيع *bai'*, selling, buying. A.

بيعزتي *be 'izzati*, dishonour. P.A.

بي علم *be 'ilm*, without learning, illiterate. P.A.

بي عمل *be 'amal*, without works, without practice; unapplied. P.A.

بي غم *be gham*, without sorrow, unconcerned. P.A.

بي غمي *be ghami*, thou art unconcerned. P.

بي فائده *be fā'ida*, useless, ineffectual, unavailing, fruitless; uselessly. P.A.

بيفتاد *biyuftād*, he fell (past of افتادن *uftādan*). P.

بيفتد *biyuftad*, he falls (aor. of *uftādan*). P.

بي قدر *be ḳadr*, without value, of no esteem. P.A.

بي قرار *be ḳarār*, restless, disturbed. P.A.

بي قوت *be ḳuwwat*, powerless; indigent, necessitous. P.A.

بي قياس *be ḳiyās*, without measure or number, incalculable, immense, inconceivable. P.A.

بيكبار *ba yakbār*, all at once, in a body. P.

بي كفش *be kafsh*, shoeless. P.

بي كفشي *be kafshi*, shoelessness. P.

بيگانه *begāna*, foreign, strange, alien; (pl. بيگانگان *begānagān*). P.

بي گاه *be gāh*, out of season. P.

بيگران *be girān*, inestimable, immense, excessive. P.

بيگمان *be gumān*, without doubt, assuredly. P.

بيگناه *be gunāh*, guiltless, innocent. P.

بيگناهي *be gunāhe*, an innocent person. P.

بيل *bīl* or *bel*, spade, shovel. P.

بيلقان *bailaḳān*, name of a city in Armenia Major, near the ports of the Caspian Sea. P.

بيم *bim*, dread, fear, danger. P.

بيمار *bimār*, sick. P.

بي محابا *be muḥābā*, without concern, mercilessly. P.A.

بي مروت *be muruwwat*, unmanly, unfeeling, inhuman. P.A.

بي معوّل *be mu'awwal*, untrustworthy. P.A.

بي مغز *be maghz*, without kernel, marrowless. P.

بين *bīn*, behold thou (imp. of ديدن *dīdan*). P.

بين *baina*, between or betwixt, intervening space, separation. A.

بينا *bīnā*, seeing, possessed of sight. P.

بيند *bīnad*, he sees or will see (aor. of ديدن *dīdan*). P.

بينداخت *biyandākht*, he overthrew (past of *andākhtan*). P.

بينديش *biyandesh*, reflect thou, consider (imp. of *andeshīdan*). P.

بينش *bīnash*, behold him, her or it. P.

.... *bīnish*, sight, vision. P.

بي نشان *be nishān*, without sign, or mark, or trace; inscrutable. P.

بي نظير *be naẓīr*, matchless, unequalled, peerless, unrivalled. P.A.

بينك *bainaka*, between thee. A.

بي نماز *be namāz*, prayerless, one who neglects prayer. P.

بي نمازي *be namāze*, a prayerless fellow. P.

بينوا *be nawā*, without food, indigent. P.

بي نوائي *be nawā'ī*, indigency, want of food, starvation, destitution. P.

بيني *bainī*, between me. A.

بيني و بينك *bainī wa bainaka*, betwixt me and thee. A.

بيني *bīnī*, nose:—(aor. of ديدن *dīdan*) thou seest, shalt see, or may see. P.

بين يدي بعلها *baina yadai ba'lihā*, in front of (or before) her husband. A.

بين يديه *baina yadaihi*, in his presence, before him. A.

بينيم *bīniyam*, thou seest me. A.

بي وفائي *be wafā'ī*, failure in performance, want of payment; faithlessness, ingratitude. P.A.

بي وقت *be wakt*, unseasonable, inopportune moment. P.A.

بيوه *bīva* or *beva*, widow. P.

بيوه زن *bīva zan*, widow woman. P.

بي هنر *be hunar*, stupid, unintelligent, unskilful, inapt; worthless; graceless (pl. بي هنران *be hunarān*). P.

بي هنگام *be hangām*, unseasonable, inopportune.

بيهوده *behūda* (or بيهده *behuda*), absurd, vain, senseless, useless, foolish, conceited, improper. P.

پ

پا *pā*, foot, leg; base, foundation; power, ability, strength. P.

پاداش *pādāsh*, retribution, requital, retaliation, reprisal. P.

پادشاه *pādshāh* (or پادشه *pādshah*), king, monarch. P.

پادشاهزاده *pādshāh-zāda*, king's son, prince. P.

پادشاهي *pādshāhī*, royalty, sovereignty, kingly rank; dominion, rule. P.

پادشاهي كردن *pādshāhī kardan*, to act the king; to reign, rule, govern. P.

پادشاهي *pādshāhe*, a king, a certain king. P.

پار *pār*, over, across. P.

پارس *Pārs*, Persia. P.

پارسا *pārsā*, abstemious, pure, holy; devotee, ascetic; (pl. پارسايان *pārsāyān*). P.

پارسا زاده *pārsā-zāda*, saint's son. P.

پارسائي *pārsā'ī*, purity, holiness; asceticism. P.

.... *pārsā'e*, a certain devotee, a holy man. P.

پارسي *Pārsī*, Persian. P.

پاره *pāra*, torn to pieces, in rags; piece, bit. P.

پاره پاره *pāra pāra*, patch upon patch. P.

پاره دوز *pāra-doz*, patcher, botcher. P.

پارينه *pārīna*, ancient; elapsed, past. P.

پاس *pās*, watch, guard, defence; regard, consideration. P.

پاس خاطر *pās-i khāṭir* (or پاسخاطر *pās-khāṭir*), attention to, or consideration for (one's) wishes or wants. P.

پاسبان *pāsban*, watchman; shepherd. P.

پاسي *pāse*, one watch, a single watch. P.

پاشيدن *pāshīdan*, to sprinkle, strew, scatter. P.

پاشيده *pāshīda*, strewed, scattered. P.

پاك *pāk*, pure, clean, cleansed, bright; free. P.

پاك كردن *pāk kardan*, to make clean, to cleanse, to clear, to free, to winnow. P.

پاكباز *pāk-bāz*, sporting harmlessly; honourable lover. P.

پاك بردن *pāk burdan*, to carry clean off. P.

پاك دامن *pāk-dāman*, pure-skirted, one who keeps his garments clean and pure. P.

پاك رفتن *pāk ruftan*, to make a clean sweep, to carry off, or make away with entirely. P.

پاك رو *pāk-rav*, upright in conduct. P.

پاك سوختن *pāk sokhtan*, to consume utterly, to burn clean up. P.

پاك نفس *pāk-nafs*, pure-souled. P.

پاكيزه *pākiza*, pure, chaste; cleanly, neat, comely. P.

پاكيزه روئي *pākiza-rū'ī*, clear-faced, comely, handsome. P.

پالهنگ *pālhang*, rope, bridle, halter. P.

پانزده *pānzdah*, fifteen. P.

پانزده سالگي *pānzdah-sālagī*, the age of fifteen years. P.

پاي *pāi*, foot, leg; foundation, root, hold; stand, pedestal; basement. P.

پايت *pāyat*, thy foot. P.

پايش *pāyash*, his (her or its) foot. P.

پايم *pāyam*, my foot. P.

از پاي افتادن *az pāi uftādan*, to fall down; to break down on the road. P.

از پاي در آمدن *az pāi dar āmadan*, to slip, trip, tumble, fall. P.

در پاي ما *dar pāyi mā*, in our wake. P.

پاي داشتن *pāi dāshtan*, to hold one's footing. P.

پاي گرفتن *pāi giriftan*, to obtain a footing, to take root. P.

پايان *pāyān*, end, extremity, close. P.

پاي بند *pāi-band*, foot-bound, tied by the leg. P.

پاي بنديم *pāi-bandem*, we are tied by the leg. P.

پاپوش *pāi-posh* (*lit.* foot-cover), shoe. P.

پاي پوشي *pāi-poshī*, covering for the feet. P.

پايدار *pāi-dār*, firm, fixed, stable, permanent, lasting, enduring. P.

پايگاه *pāi-gāh*, dignity, rank, position, station; office, post; step. P.

پايمال *pāi-māl*, trodden under foot; ruined; vile. P.

پاينده *pāyanda*, firm, perpetual, permanent, lasting, durable. P.

پايه *pāya*, rank, grade, dignity; step, degree, promotion. P.

پائي *pā'e*, a leg. P.

پائيدن *pā'īdan*, to stand still or firm; to halt, hesitate; to last, endure. P.

پختن *pukhtan*, to cook, boil; to concoct, imagine, entertain an idea, conceit, or notion. P.

پخته *pukhta*, cooked, boiled; matured, ripe; rich in experience. P.

پدر *pidar*, father. P.

پدرود *padrūd*, farewell, adieu. P.

پديد *padīd*, clear, evident, plain, manifest, public. P.

پديد آمدن *padīd āmadan*, to appear, become manifest. P.

پذير *pazīr*, accept thou. P.

پذيرفتن *pazīruftan*, to accept, receive, take, submit to, consent; to experience, undergo. P.

پر *par* or *parr*, feather, wing. P.

.. *pur*, full, filled, satisfied; much, many, numerous. P.

پراگنده *parāganda*, scattered; disturbed, restless, uneasy, distressed; ruined. P.

پراگنده دل *parāganda-dil* (or پراگنده خاطر *parāganda khātir*), heart-wounded, confused in mind, bewildered, distracted. P.

پراگنده روزي *parāganda-rozī*, disordered in one's circumstances; uncertain of means of support. P.

پرتو *partav*, ray, light, beam of sun or moon. P.

پرتوي *partave*, a ray, a single or solitary ray. P.

پر حذر *pur-hazar*, full of caution, ware, wary, heedful. P.A.

پرخاش *parkhāsh*, battle, war, strife, brawl. P.

پر خطر *pur-khatar*, full of peril, dangerous. P.A.

پرداخت *pardākht*, engagement, business, affair, dealing; attention. P.

پرداختن *pardākhtan*, to quit, leave, abandon; to execute, finish; to be quit of, to be free from; to arrange, prepare, set in order; to have dealings; to wait upon, attend to, be attentively employed; to be occupied with. P.

پرداخته *pardākhta*, engaged, employed, occupied; attentive. P.

پر درد *pur-dard*, full of pain, painful, anguish-laden. P.

پرده *parda*, veil, curtain; musical key or mode, or style of music. P.A.

پردهٔ الحان *parda'i alhān*, musical scale, gamut. P.A.

پردهٔ بيني *parda'i bīnī*, the cartilage that separates the nostrils; the septum of the nose. P.

پردهٔ عشاق *parda'i 'ushshāk* (melody of lovers), name of a certain musical mode. P.A.

پردهٔ هفت رنگ *parda'i haft rang*, curtain of seven (or many) colours; outward show. P.

پرده دار *parda-dār*, chamberlain, servant-in-waiting. P.

پرستار *parastār*, worshipper; servant, waiter. P.

پرستنده *parastanda*, adoring; worshipper. P.

پرسش *pursish*, question, inquiry; condolence. P.

پرسیدن *pursīdan*, to ask, inquire, interrogate, question. P.

پرنیان *parniyān*, a kind of fine painted Chinese silk; a garment made of the same. P.

پروا *parwā*, care, concern, anxiety, thought, attention, heed. P.

پرواري *parwārī*, stalled, fatted. P.

گاو پرواري *gāvi parwārī*, fatted ox. P.

پروانه *parwāna*, moth. P.

پروردگار *parvardagār*, the Deity (as nourisher and supporter of all). P.

پروردن *parvardan*, to rear, foster, cherish, nourish, bring up, pamper. P.

پرورده *parvarda*, brought up, nourished, reared, fostered, educated; foster-son. P.

پرورش *parvarish*, bringing up, rearing, patronage, support, sustentation, sustenance, maintenance. P.

پرورنده *parvarinda*, cherisher, bringer up, fosterer, nourisher. P.

پروریدن *parvarīdan*, to bring up, foster, cherish, nourish. P.

پروین *Parwīn*, the Pleiades. P.

پره *parra*, side, border. P.

پره بیني *parra'i binī*, the nostrils; the sides or walls of the nose. P.

پرهیختن *parhekhtan*, to be on one's guard; to to abstain, refrain; to practise moderation or temperance. P.

پرهیز *parhez*, abstinent, temperate, chaste, continent; abstinence, continence, control over the passions, sobriety. P.

پرهیزگار *parhezgār*, sober, abstinent, chaste, temperate, abstemious, cautious, careful; (pl. پرهیزگاران *parhezgārān*). P.

پرهیزگاري *parhezgārī*, chastity, temperance, continence, restraint, moderation. P.

پري *parī*, fairy. P.

پري *purī*, thou art full, or filled. P.

پري پیکر *parī-paikar*, fairy-faced; beautiful. P.

پریدن *parīdan*, to fly, to flutter. P.

پري رخسار *parī-rukhsār*, fairy-cheeked. P.

پري رو *parī-rū* (pl. پري رویان *parī rūyān*), fairy-faced; handsome, comely. P.

پریشان *pareshān*, dispersed, scattered; discursive, roving; confused, incoherent, rambling, hair-brained; afflicted, sad. P.

پریشان حال *pareshān-ḥāl*, distressed, ruined. P.

پریشان حالي *pareshān-ḥālī*, a distressed and ruined state; misery, perplexity, vexation, trouble. P.

پریشان روزگار *pareshān-rozgār*, distressed in one's circumstances, ruined, broken. P.

پریشاني *pareshānī*, distraction, dispersion, rout; distress, desolation; insaneness, vagary. P.

پژمردن *pazhmurdan*, to fade, wither. P.

پس *pas*, behind, after; then; and so; hence, therefore, consequently; afterwards; the [rear. P.

پست *past*, low, short. P.

. . . *pasat*, behind thee, after thee. P.

پسته *pista*, pistachio-nut. P.

پسر *pisar*, son, lad, boy. P.

پسري *pisare*, a boy, a lad, a son. P.

پسند آمدن *pasand āmadan* (or پسندیده آمدن *pasandīda āmadan*), to be pleasing, acceptable, approved, reasonable. P.

پسندن *pasandan* or پسندیدن *pasandīdan*, to approve, applaud, commend. P.

پسندیده *pasandīda*, approved, applauded, commended; acceptable, grateful; warranted. P.

پسندیده تر *pasandīdatar*, more approved. P.

پسیچ *pasich* (or بسیج *pasij*), march, setting out on a journey; resolve, intention; preparation (for a journey). P.

پسینیان *pasīniyān*, followers, those who come after; the moderns. P.

پشت *pusht*, the back; support, prop, stay. P.

پشت پا *pushti pā*, instep. P. [to flee. P.

پشت دادن *pusht dādan*, to turn the back, to fly,

پشته *pushta*, bundle, pack, load; faggot. P.

پشتي *pushtī*, support, aid, help, succour. P.

پشتیبان *pushtībān*, supporter; prop, buttress. P.

پشم *pashm*, wool. P.

پشه *pasha* or پشّه *pashsha*, gnat. P. [change. P.

پشیز *pashīz*, any little piece of money, small

پشیمان *pashīmān*, penitent, repentant. P.

پشیماني *pashīmānī*, penitence, repentance. P.

پشیماني خوردن *pashīmānī khwurdan*, to repent, to grieve, to feel remorse. P.

پلاس *palās*, course woollen cloth, such as is worn by dervishes, sackcloth. P.

پلاس پوش *palās-posh*, dressed in the garb of a dervish; dervish. P.

پلاس پوشي *palās-poshī*, a being dressed in the garb of a dervish. P.

پلنگ *palang*, leopard tiger. P.

پلنگ افگن *palang-afgan*, leopard-killer. P.
پلنگی *palangī*, peculiar, or pertaining to a leopard; the nature or ferocity of a leopard. P.
پلید *palīd*, filthy, impure, defiled. P.
پلیدتر *palīttar*, dirtier, more nasty, filthier. P.
پناه *panāh*, protection, defence, shelter. P.
پناهی *panāhe*, a shelter, a refuge. P.
پنبه *pamba*, cotton. P.
پنبه دوز *pamba-doz*, carder of cotton. P.
پنج *panj*, five. P.
پنجاه *panjāh*, fifty. P.
پنجم *panjum*, fifth. P.
پنجه *panja*, claw, talon; hand with the fingers [expanded. P.
پنجه در افگندن *panja dar afgandan* (or پنجه کردن *panja kardan*), to grapple, contend, strive. P.
پند *pand*, advice, admonition, counsel. P.
پندار *pindār*, conceit; esteem, good opinion; suppose, imagine; (imp. of پنداشتن). P.
پنداشتن *pindāshtan*, to think, consider, suppose, imagine; to esteem. P.
پندی *pande*, a bit of advice, hint, suggestion. P.
پنهان *pinhān*, secret, hidden, concealed, sup- [pressed. P.
پنیر *panīr*, cheese. P.
پنیری *panīre*, a cheese. P.
پوست *post*, skin, rind, coat, peel, shell; slough (of a snake). P.
پوست بر پوست *post bar post*, coat upon coat (like an onion). P.
پوستین *postīn*, fur cloak or garment, dress made [of skins. P.
پوستین دریدن *postīn darīdan* (or در پوستین افتادن *dar postīn uftādan*, or رفتن *raftan*), to speak ill of, to tell the faults, to slander. P.
پوستین دوزی *postīn-dozī*, the business of one who makes garments of skins; the trade of a furrier. P.
پوستینی *postīnī*, made of fur, fur-wrought. P.
پوشیدن *poshīdan*, to cover, hide, mask; to wear, put on; to dress, clothe. P.
پولاد *pūlād*, steel. P.
پولاد بازو *pūlād-bāzū*, having an arm of steel, [brawny, sinewy. P.
پویان *pūyān*, running, running after. P.
پوییدن *pū'īdan*, to run. P.
پهلو *pahlū*, the side under the short ribs. P.
پی *pai*, heel; footstep, track; muscle, nerve. P.
در پی *dar pa'i*, after, in pursuit of, in attention to. P.
از پی ما *az pa'i mā*, at our heels, after us. P.

پیاپی *pai-ā-pai*, step by step, successively. P.
پیاده *piyāda* (pl. پیادگان *piyādagān*), foot-passenger, pedestrian; pawn at chess. P.
پیاز *piyāz*, onion. P.
پیام *payām*, news, message, errand. P.
پیچ *pech*, turn, twist. P.
پیچانیدن *pechānīdan*, to twist; to turn away, [withdraw. P.
پیچ پیچ *pech pech*, twisting and coiling. P.
پیچیدن *pechīdan*, to coil, wind, twist, turn, writhe, bend; avert, turn away; to roll, to rumble (as the bowels). P.
پیدا *paidā*, produced, created; plain, clear, obvious, evident, manifest. P.
پیر *pīr*, old, aged; holy man, saint; spiritual [guide. P.
پیر طریقت *pīri tarīkat*, spiritual guide, superior of a religious order or community. P.A.
پیر مربّی *pīri murabbī*, spiritual teacher or pastor. P.A.
پیراستن *perāstan*, to adorn, patch up. P.
پیرامن *pīrāman*, and پیرامون *pīrāmūn*, about, around, environs, proximity. P.
پیرانه *pīrāna*, like or befitting an old man. P.
پیرانه سر *pīrāna sar*, old age. P.
پیراهن *pīrāhan*, loose vest, tunic, shirt. P.
پیرایه *perāya*, ornament, decoration. P.
پیر زن *pīr-zan*, old woman. P.
پیر زنی *pīr-zane*, a certain old woman. P.
پیر مرد *pīr-mard*, old man. P.
پیروز *pīroz*, victorious, prosperous; favoured by fortune and opportunity. P.
پیره زن *pīra zan*, old woman. P.
پیرهن *pīrahan*, shirt, vest, garment, tunic. P.
پیری *pīrī*, old age, decrepitude. P.
پیری *pīre*, an old man. P.
پیش *pesh*, before, in front of, in the presence [of, to. P.
پیش *payash*, at the heels of him or her; after it. P.
پیش آر *pesh ār*, take; bring forward (imp. of [پیش آوردن *pesh āwardan*). P.
پیش ازین *pesh az īn*, before this, heretofore. P.
پیش آمدن *pesh āmadan*, to come before, meet; to occur, to happen. P.
پیشانی *peshānī*, forehead, skull. P.
پیشت *peshat*, before thee, in thy presence. P.
پیشتر *peshtar*, before, foremost. P.
پیش داشتن *pesh dāshtan*, to put forward, hold [out. P.
پیش رفتن *pesh raftan*, to go a-head; to succeed. P.
پیشرو *pesh-rav*, leader, captain. P.

پيش گرفتن *pesh giriftan*, to propose to one's-self, to adopt, embrace; to bring forward, to advance. P.

پيش گير *pesh gīr* (imp. of پيش گرفتن *pesh giriftan*), take, select, choose. P.

پيشه *pesha*, business, craft, trade, habit. P.

پيشه‌ور *peshawar*, artisan, craftsman. P.

پيشين *peshīn*, primitive, preceding, bygone. P.

پيشينيان *peshīniyān*, those gone before, the ancients. P.

پيغام *paighām* (or پيغم *paigham*), message. P.

پيغمبر *paigham-bar*, messenger, prophet. P.

پيك *paik*, courier, messenger. P.

پيكار *paikar*, battle, conflict, contest. P.

پيكان *paikān*, javelin, dart, spear. P.

پيل *pīl*, elephant. P.

پيل مست *pīli mast*, furious elephant, elephant [in rut. P.

پيلبان *pīlbān*, elephant-keeper. P.

پيلتن *pīl-tan* (*lit.* elephant-bodied), big, huge, bulky. P.

پيلور *pīlawar*, pedlar, huckster. P.

پيله *pīla*, cocoon of the silkworm. P.

پيمان *paimān*, promise, treaty, covenant. P.

پيمانه *paimāna*, measure either for wet or dry goods; cup, goblet, bowl. P.

پيمبر *payam-bar*, messenger, prophet. P.

پيمبرزادگي *payambar-zādagī*, birth or descent from a prophet. P.

پيوستن *paiwastan*, to join, unite, mix or associate intimately (with). P.

پيوسته *paiwasta*, joined, united; constantly, habitually, uninterruptedly. P.

پيوند *paiwand*, kindred, relation, connexion; conjunction, joint, articulation. P.

ت

ت *at*, thee; of thee; to thee; thy. P.

تا *tā*, until; in order that, so that, because; as soon as, as much as; so long as, as long as; ere; even, then; lo! behold! beware! have a care! never (with following negative). P.

تاب *tāb*, heat, warmth, lustre; power, ability [to endure. P.

تابان *tābān*, lustrous, bright, shining, dazzling. P.

تابستان *tābistān*, summer. P.

تابدار *tāb-dār*, bright, shining. P.

تاتار *tātār*, Tartars, Tartary. A.P.

تأثير *tāṣīr*, influencing, impressing, efficiency, efficacy. A.

تاج *tāj*, crown, diadem, coronet. A.

تاجدار *tāj-dār*, wearing a crown, crowned. A.P.

تاجر *tājir*, merchant, trader. A.

تاجری *tājire*, a merchant. A.P.

تا چند *tā chand*, how far? how long? P.

تاختن *tākhtan*, to attack, rush upon; to gallop, to walk fast; incursion, irruption. P.

تأخير *tākhīr*, delay, postponement, reservation. A.

تأديب *tādīb*, erudition, instruction; chastisement, correction, discipline. A.

تاراج *tārāj*, plunder, devastation, destruction, waste; dissolution. P.

تارك *tārak*, top, summit; crown (of the head); point (of a spear). P.

تاريخ *tārīkh*, date, day of the month. A.

تاريك *tārīk*, dark, black, dull, cloudy. P.

تاريك دل *tārīk-dil*, black-hearted; benighted, [depraved. P.

تاريكي *tārīkī*, darkness. P.

تازنده *tāzanda*, galloping, cantering, prancing. P.

تازه *tāza*, fresh, bright, verdant, blooming. P.

تازه بهار *tāza-bahār*, fresh spring, bloom. P.

تازه رو *tāza-rū*, bright-faced, of cheerful aspect, smiling. P.

تازي *tāzī*, Arab, Arabian horse, Arabic language. P.

تازيانه *tāziyāna*, scourge, lash; whipping, flogging, chastisement. P.

تازيدن *tāzīdan*, to run. P.

تأسف *ta'assuf*, grieving, regretting; grief, [regret, pain. A.

تأسف خوردن *ta'assuf khwurdan*, to grieve, to regret. A.P.

تأسفا *ta'assufan*, of grief, from vexation, sorrowfully (acc. case employed adverbially). A.

تافتن *tāftan*, to shine, sparkle; to spin, to twist, twirl; to turn away (the face); to heat (an oven). P.

تاك *tāk*, vine; clasp. P.

تا كجا *tā kujā*, how far? to what extent? P.

تاكي *tākī*, of or belonging to the vine. P.

تا كي *tā kai*, how long? till when? P.

تأليف *tālīf*, composition, compilation. A.

تأمل *ta'ammul*, reflection, meditation, consideration, thought. A.

تاوان *tāwān*, offence, crime; fine; retribution, [redress. P.

تأويل *tāwīl*, explanation, interpretation, exposition, commentary. A.

تأييد *tayīd*, aid, help, assistance (from God). A.
تبار *tabār*, family, tribe. P.
تباه *tabāh*, ruin, destruction, misery, distress; ruined; ruinous. P.
تباهي *tabāhi*, ruin, wreck, perdition; wickedness, depravity, dissoluteness. P.
تبديل *tabdīl*, change, alteration. A.
تبرّك *tabarruk*, felicitation, benediction, congratulation; abundance, plenty. A.
تبسّم *tabassum*, smiling; smile. A.
تبه *tabah* (or تبْه for تباه *tabāh*), ruin. P.
تبه گشتن *tabah gashtan*, to become marred, to be spoiled. P.
تتري *tatari*, of or belonging to Tartary, Tartar. P.
كلاه تتري *kulāhi tatarī*, a Tartar cap (such as is worn by men of distinction). P.
تتري *tatare*, a Tartar. P.
تتمّه *tatimma*, completion, complement. A.
تجارت *tijārat*, traffic, trade. A.
تجاسر *tajāsur*, boldness, hardihood, rashness. A.
تجربه *tajribat* or *tajriba*, experience, proof, trial. A.
تجريب *tajrib*, testing, trial, proof. A.
تجسّس *tajassus*, spying, watching, search. A.
تجلّي *tajalli*, brightness, brilliance, lustre. A.
تجلّي كردن *tajalli kardan*, to make clear or manifest, to reveal; to shed light (on); to be manifest. A.P.
تجنّب *tajannub*, avoidance, turning aside from. A.
تجنّب كردن *tajannub kardan*, to shun, avoid, refrain, desist. A.P.
تحذير *taḥẕīr*, bidding beware, setting on one's guard; threatening, cautioning. A.
تحرير *taḥrīr*, emancipating (a slave), writing elegantly and well; writing. A.
تحريمه *taḥrīma*, pronouncing the *takbīr* (or formula الله اكبر *allāhu akbar*, "God is very great") preparatory to praying; entering upon prayer. A.
تحسبو *taḥsibū*, ye will reckon (imperf. jussive of the verb حسب). A.
لا تحسبوني *lā taḥsibūnī*, do not consider me. A.
تحسين *taḥsīn*, applause, commendation, approval. A.
تحسين كردن *taḥsīn kardan*, to applaud, commend, approve. A.P.
تحصيل *taḥṣīl*, acquisition, gain, collection. A.
تحفه *tuḥfa*, present, gift, rarity. A.
تحقيق *taḥḳīḳ*, investigation; truth, certainty. A.
تحكّم *taḥakkum*, commanding, ruling; dominion, rule, authority. A.
تحكّم بردن *taḥakkum burdan*, to submit to authority, to obey. A.P.
تحمّل *taḥammul*, bearing, carrying a load, suffering; patience, endurance, forbearance. A.
تحمّل كردن *taḥammul kardan*, to endure, to bear. A.P.
تحمّل آوردن *taḥammul āvardan*, to forbear, to exercise patience or forbearance. A.P.
تحيّت *taḥiyat* (pl. تحيّات *taḥiyāt*), salutation, greeting; felicitation. A.
تحيّر *taḥaiyur*, astonishment, amazement, bewilderment. A.
تخت *takht*, throne. P.
تخليص *takhlīṣ*, release, deliverance, rescue. A.
تخم *tukhm*, seed; stone (of fruit); egg; breed, race. P.
تدارك *tadāruk*, reparation, making amends, punishment. A.
تدبير *tadbīr*, deliberation, counsel, advice; management; prudence, judgment; plan, contrivance; control, government. A.
تدر *tadri*, thou knowest, or hast known (imperf. jussive of the verb دري, he knew). A.
ولا تدر باطني *wa lā tadri bāṭinī*, whilst thou knowest not my inward part (or heart). A.
تدري *tadrī*, thou knowest, or knewest (imperf. of the verb دري). A.
تدريج *tadrīj*, gradation; moderation. A.
بتدريج *ba tadrīj*, by degrees, not frequently or copiously. P.A.
تذهيب *taẕhīb*, gilding. A.
تر *tar*, wet, moist, fresh: also, a particle added to adjectives, to form the comparative degree. P.
ترا *turā*, thee, to thee, for thee. P.
ترازو *tarāzū*, balance, scales. P.
تراني *tarānī*, thou seest me (imperf. of رأي *ra'à*, he saw, with the affixed pronoun ني *nī*). A.
تربت *turbat*, tomb, sepulchre. A.
تربيت *tarbiyat*, instruction, tuition, education, training. A.
ترتيب *tartīb*, arrangement; preparation; getting ready; composition. A.
ترتيل *tartīl*, reading (the Kurān) with a distinct utterance, chanting (the Kurān) in a peculiar, distinct, and leisurely manner. A.
ترحّم *taraḥḥum*, commiseration. A.
تردّد *taraddud*, frequent coming and going; irresolution, hesitation, vacillation. A.
ترسا *tarsā*, infidel, pagan. P.

ترسان *tarsān*, fearing; afraid. P.

ترسمت *tarsamat*, I fear thee (1 p. aor. of ترسیدن *tarsīdan*, with affixed pronoun). P.

ترسیدن *tarsīdan*, to fear, be alarmed or apprehensive. P. [austere, rough, morose. P.

ترش *tursh* or *turush*, sour, acid; crabbed;

ترش رو *turush-rū*, sour-faced, cross-looking. P.

ترش شیرین *turush-shīrīn*, acid-sweet. P.

ترش طعم *turush-ṭa'm*, sour-flavoured. P.A.

ترشي *turshī*, sourness, acidity. P.

ترقي *tarakkī*, rise, ascendant, promotion, improvement. A.

ترك *tark*, abandonment, forsaking, quitting, relinquishing, giving over, renunciation; neglect. A.

ترك ادب *tarki adab*, departure from good breeding, breach of good manners, rudeness. A.P.

ترك جان *tarki jān*, leave of life, farewell to life. A.P. [renounce, forsake. A.P.

ترك كردن *tark kardan*, to leave, quit, give up,

ترك *Turk* (pl. تركان *turkān*), Turk. P.A.

تركه *tarika*, bequest, legacy; leaving. A.

تركستان *Turkistān*, Transoxiana. P.

تركيه *turkiya*, Turkish, provincial, or barbarous Persian. P.

ترنج *turunj*, citron, lemon, orange. P.

بجاي ترنج *ba jāyi turunj* (114), instead of the orange. (The allusion is to the story of Joseph and Zulaikhā, Potiphar's wife, given in the 12th chap. of the Kurān). P.

ترنم *tarannum*, singing, humming. A.

تره *tara* or *tarra*, green, pot-herb. P.

ترياق *tiryāk* (probably the Greek θηριακὰ Arabicized), a certain compound medicine, supposed to be a remedy against the bite or sting of venomous reptiles, and poisonous potions; an antidote for poisons; Bezoar stone; treacle. A.

تريد *turīdu*, thou desirest (imperf. of اراد *arāda*, 4th form of راد *rāda*, for رود). A.

تزدد *tazdad*, thou wilt increase (imperf. jussive of ازداد *izdāda*, 8th form of the verb زاد *zāda*, for زيد). A.

تزدد حبا *tazdad ḥubban*, thou wilt increase (for thyself) affection. A.

تسبيح *tasbīḥ*, celebration of the praise of God (by repetition of the formula سبحان الله *subḥāna 'llāh*, the glory or perfection of God!); chaplet of beads, rosary. A.

تسبيح خوان *tasbīḥ-khwān*, a singer of the praise of God; repeating the formula *subḥāna 'llāh*; one who tells his beads. A.P.

تست *tust*, thee it is, is thine. P.

برتست *bar tust*, is (incumbent) on thee, (devolves) on thee. P.

تسكين *taskīn*, consoling, tranquillizing. A.

تسلي *tasallī*, consolation, solacing. A.

تسليم *taslīm*, surrender, delivery, submission, resignation; health, security. A.

تسليم كردن *taslīm kardan*, to give up, resign, surrender, submit to. A.P.

تشبيه *tashbīh*, comparison, simile. A.

تشركه *tushrika*, he gave a partner (imperf. subjunctive of اشرك *ashraka*, 4th form of the verb شرك). A. [ring honour. A.

تشريف *tashrīf*, ennobling, honouring, confer-

تشنگي *tishnagī*, thirst, thirstiness. P.

تشنه *tishna*, thirsty (pl. تشنگان *tishnagān*). P.

تشوير *tashwīr*, shame, confusion (in consequence of a deed done); regret, remorse. A.

تشويش *tashwīsh*, disturbing, unsettling; confusion; alarm, disquietude, care, solicitude. A.

تصانيف *taṣānīf* (pl. of تصنيف *taṣnīf*), literary compositions, writings. A.

تصديق *taṣdīḳ*, verifying, attesting, accepting as true; credence. A.

تصرف *taṣarruf*, control, power, grasp, disposal, use. A. [ness, display. A.

تصنع *taṣannu'*, artifice, dissimulation, specious-

تصنيف *taṣnīf*, composing, compiling. A.

تصور *taṣawwur*, imagination, fancy, idea. A.

تصور كردن *taṣawwur kardan*, to imagine, picture (to one's self), conceive. A.P.

تصوف *taṣawwuf*, contemplation, meditation (on God); Sūfīism. A.

تضرع *taẓarru'*, humbling one's self; lamentation, earnest prayer and supplication. A.

تطاول *taṭāwul*, oppression, injustice, violence, usurpation; conquest; rudeness. A.

تطر *taṭir*, he flew, or fled (imperf. jussive of the verb طار *ṭāra*, for طير). A.

فليت النمل لم تطر *fa laita 'n namlu lam taṭir*, would that the ant had not taken wing (or flown)! A. [طلع *ṭala'a*). A.

تطلع *taṭla'u*, it riseth (imperf. fem. of the verb

حتي تطلع الشمس *ḥattā taṭla'u 'sh shamsu*, until the sun shall rise. A.

تطوع *taṭawwu'*, doing a good action gratis. A.
بتطوع *ba taṭawwu'*, voluntarily. P.A.
تعالى *ta'ālā*, he was exalted; he is exalted, or may He be exalted! the Exalted; the Most High (perf. of the 6th form of the verb علا *'alā*). A.
تعبد *ta'abbud*, worship, adoration, devotion. A.
تعبدوا *ta'budū*, ye worship (imperf. subj. of عبد *'abada*). A.
ان لا تعبدوا الشيطان *an lā ta'budu 'sh shaiṭāna*, that ye would not worship (or serve) the devil. A.
تعبيه *ta'biya*, arranging, fixing. A.
تعبيه شدن *ta'biya shudan*, to be fixed. A.P.
تعبير *ta'bīr*, interpretation of dreams. A.
تعجب *ta'ajjub*, astonishment, surprise. A.
تعجيل *ta'jīl*, haste, hurry, precipitation. A.
تعد *ta'uddu*, thou enumeratest (imperf. of the verb عد *'adda*). A.
يا من تعد محاسني *yā man ta'uddu maḥāsinī*, O thou who recountest my good qualities! A.
تعدي *ta'addī*, assault, hostility; violence, oppression. A.
تعذيب *ta'zīb*, infliction of punishment; torment. P.
تعرض *ta'arruẓ*, finding fault, objecting; opposition, aversion, annoyance, exposure; presenting (a petition). A.
تعزيت *ta'ziyat*, condolence. A.
تعصب *ta'aṣṣub*, partiality; tenacity; bigotry; obstinacy. A.
تعطيل *ta'ṭīl*, suspension, interruption; vacation, holiday. A.
تعلق *ta'alluḳ*, attachment, connection, dependence. A.
تعليم *ta'līm*, teaching, instruction. A.
تعنت *ta'annut*, reproach, taunt. A.
تعهد *ta'ahhud*, holding in regard, cherishing, protecting, minding. A.
تغابن *taghābun*, defrauding one another; vexation, disappointment, excessive regret. A.
تغير *taghaiyur*, alteration, change, deterioration. A.
تفاخر *tafākhur* (and A.P. تفاخركنان *tafākhur kunān*), boasting, glorying. A.
تفاريق *tafārīḳ* (pl. of تفريق *tafrīḳ*), intervals, divisions; instalments. A.
بتفاريق *ba tafārīḳ*, by instalments; by degrees, gradually. P.A.
تفاوت *tafāwut*, difference, variation. A.
تفاوت كردن *tafāwut kardan*, to make a difference, to move or affect. A.P.
تفتيش *taftīsh*, inquiry, search, diligent investigation. A.
تفحص *tafaḥḥuṣ*, investigation, search. A.
تفرج *tafarruj* (and A.P. تفرج كنان *tafarruj kunān*), becoming free from anxiety, becoming cheerful; recreation, walking for amusement; sight-seeing, strolling. A.
تفرج گاه *tafarruj gāh*, place for recreation. A.P.
تفرقه *tafriḳa*, division, distribution; separation, dissension. A.
تفرقه كردن *tafriḳa kardan*, to distribute, to separate. A.P.
تفقد *tafaḳḳud*, strict search, diligent inquiry; looking into (an affair) with kindness. A.
تفويض *tafwīẓ*, confiding, making over, consignment, transference. A.
تقاضا *taḳāẓā* (for A. تقاضي *taḳāẓī*), exaction, dunning. P.
تقاعد *taḳā'ud*, backwardness, hesitation, hanging back. A.
تقدس *taḳaddasa*, he was sanctified; (as an epithet) Most Holy; (perf. 5th form of the verb قدس). A.
تقدير *taḳdīr*, decree, appointment, fate. A.
تقرب *taḳarrub*, being near, propinquity; association, intimacy. A.
تقرب نمودن *taḳarrub namūdan*, to approach, draw near. A.P.
تقرير *taḳrīr*, averring, avowal, recital, statement. A.
تقصير *taḳṣīr*, deficiency, failure, fault, shortcoming. A.
تقول *taḳūlu*, she says (imperf. of the verb قال *ḳāla*, for قول). A.
تقوى *taḳwā*, piety. A.
تقويت *taḳwiyat*, strengthening, support. A.
تقويم *taḳwīm*, straightening, attempting to make straight. A.
تكاسل *takāsul*, indolence, sluggishness, negligence. A.
تكبر *takabbur*, arrogance, pride. A.
تكسب *taksibu*, thou mayest acquire (imperf. of the verb كسب *kasaba*). A.
تكلف *takalluf*, ceremony; dissimulation, insincerity; excess, immoderateness. A.
تكلموا *takallamū*, speak ye (imp. of the 5th form of the verb كلم). A.
تكيه *takiya*, pillow; reliance, support, dependence. A.
تكيه زدن *takiya zadan*, to lean or recline. A. P.
تگ *tag*, canter, gallop; course, heat. P.

تلاطم *talāṭama*, (the water) dashed, (perf. 6th form of the verb لطم). A.

تلاطم *talāṭum*, buffeting, dashing. A.

تلبيس *talbīs*, fraud, deception, disguise. A.

تلخ *talkh*, bitter. P.

تلخ گفتار *talkh-guftār*, bitter of speech, of harsh address, satirical. P.

تلخي *talkhī*, bitterness, bitter disappointment; thou art bitter. P.

تلخي چشيده *talkhi-chashīda*, tasted bitterness. P.

تلطف *talaṭṭuf*, kindness, courtesy, affability. A.

تلف *talaf*, perishing, ceasing to be; becoming lost, bad, or spoiled. A.

تلف شدن *talaf shudan*, to perish, be lost, consumed, or spoiled. A. P.

تلف كرده *talaf karda*, wasted, destroyed, marred. A. P.

تلفيق *talfīk*, bringing together, collecting, compiling. A.

تلميذ *tilmīẕ*, scholar, student, disciple. A.

تلون *talawwun*, changeableness, versatility, fickleness. A.

تلي *tuliya*, it is read (perf. pass. of the verb تلا). A.

بما تلي في القران من آياته *bi mā tuliya fi 'l kur'āni min āyātihi*, according to what is read in the verses of the Kurān. A.

تم *tamma*, it is completed. A.

تم الكتاب *tamma-'l kitābu*, the book is finished. A.

تماشا *tamāshā* (for A. تماشي *tamāshī*), sight, show, spectacle. P.

تمام *tamām*, complete, perfect; sufficient; finished, concluded; end, completion. A.

تمامتر *tamāmtar*, more complete. A. P.

هرچه تمامتر *harchi tamāmtar*, whatever is best or most perfect, the utmost. P.

بتمامي *ba tamāmī*, altogether, in toto. P. A.

تمتع *tamattu'*, enjoyment. A.

تمر *tamr*, date (fruit). A.

التمر يانع و الناطور غير مانع *attamru yāni'un wa 'n nāṭūru ghairu māni'in*, the date is ripe, and the keeper does not prevent. A.

تمر *tamurru*, thou passest (imperf. of the verb مر *marra*). A.

لما لا تمر كريما *limā lā tamurru karīman*, why dost thou not pass by charitably? A.

تمكين *tamkīn*, power, authority, dignity. A.

تملق *tamalluk*, fawning, flattery, blandishment, caressing. A.

تمنا *tamannā* (for A. تمني *tamannī*), wish, desire, longing for. P.

تمنن *tamnun*, he upbraided (or twitted) with benefits conferred (imperf. jussive of the verb منّ *manna*). A.

تموز *tamūz*, the Syrian month corresponding to July; extreme heat. A.

تميز *tamiz* (for A. تمييز *tamyīz*), judgment, discrimination. P.

تميل *tamīlu*, it bends (fem. imperf. of the verb مال *māla*, for ميل). A.

تميل غصون البان *tamīlu ghuṣūnu 'l bāni*, the branches of the ben-tree bend. A.

تن *tan*, body, person; bulk. P.

تن دادن *tan dādan*, to engage (in), mix one's self (up with); to yield, give in. P.

تن آساني *tan āsānī*, ease of body, personal comfort or indulgence. P.

تناول *tanāwul*, partaking of food, eating and drinking. A.

تنبيه *tanbīh*, warning, caution, admonition. A.

تن پرور *tan-parvar*, pamperer of the body, voluptuous. P.

تن پروري *tan-parvarī*, pampering of the body, voluptuousness, luxury. P.

تنته *tantahi*, thou desistest (imperf. jussive of انتهي, 8th form of نهي). A.

تند *tund*, violent, impetuous, irascible, stern, severe; scowling. P.

تندخو *tund-kho*, violent-tempered. P.

تندخوئي *tund-khoī*, violence of temper. P.

تندرست *tan-durust*, sound of body, healthy, hale, sound, well, robust. P.

تندي *tundī*, bulkiness, massiveness; height; hastiness, irascibility, vehemence, impetuousness. P.

تنزيل *tanzīl*, revelation; the Kurān. A.

تنسون *tansauna*, ye neglect, or overlook (2 m. pl. imperf. of the verb نسي *nasiya*). A.

تنشأ *tansha'u*, it shoots, or will shoot upwards (3 f. sing. imperf. of the verb نشأ *nasha'a*). A.

تنشأ لينة هو عرقها *tansha'u līnatu huwa 'irḳuhā*, a palm-tree will spring up of which he is the root. A.

تنعم *tana''um*, happiness, luxurious enjoyment. A.

تنك *tunuk*, shallow. P.

تنگ *tang*, strait, narrow, tight; distressed; in difficulties; avariciousness; vexation, affliction, annoyance. P.

تنگ آب *tang-āb*, shallow. P.

تنگ چشم *tang-chashm*, (narrow-eyed) covetous, greedy, insatiate. P.

تنگ دست *tang-dast* (pl. تنگ دستان *tang-dastān*), poor, indigent, distressed. P.

تنگ دستي *tang-dastī*, penury, indigence, poverty. P.

تنگ دل *tang-dil*, sad, melancholy, vexed, grieved. P.

تنگ روزي *tang-rozī*, pinched for food, straitened for daily bread. P.

تنگي *tangī*, distress, straits. P.

تنور *tannūr*, oven. P.

تنها *tanhā*, alone, by one's self; (pl. of تن *tan*) bodies. P.

تنهائي *tanhā'ī*, solitude, retirement, loneliness. P.

تني چند *tane chand*, several persons, some individuals. P.

تو *tu*, thou; of thee, thy. P.

توابع *tawābi'* (pl. of تابع *tābi'*), followers, dependents; effects, results, consequences. P.

تواضع *tawāẓu'*, humility, self-abasement, submission; politeness, affability. A.

توأم *tau'am* (vulg. *tawam*), twin (P. pl. توأمان *tau'amān*). A.

توان *tuwān*, it is possible; one may or can. P.

توانا *tuwānā*, powerful, strong, able, stalwart. P.

توانائي *tuwānā'ī*, power, ability, strength. P.

تواند *tuwānad*, it is possible, one may, one can. P.

توانستن *tuwānistan*, to be strong, powerful; to be able; to obtain the mastery. P.

توانگر *tuwāngar* (pl. توانگران *tuwāngarān*), rich, wealthy, opulent, affluent; great. P.

توانگرا *tuwāngarā*, O rich one! P.

توانگر همت *tuwāngar-himmat*, high-minded; rich in grace. P.A.

توانگري *tuwāngarī*, opulence, wealth; powerfulness, greatness. P.

توانگري *tuwāngare*, a certain great, or powerful, or rich man. P.

توانم *tuwānam*, I am able or capable. P.

توانم آن *tuwānam ān*, I am capable of that. P.

توبة *taubat*, repentance, penitence. A.

توبيخ *taubīkh*, reproof, upbraiding, scolding, threatening, terrifying. A.

توجّه *tawajjuh*, turning of the face, conversion, attention, favour, countenance. A.

توحيد *tauḥīd*, a profession of the unity of the Godhead. A.

توديع *taudī'*, bidding adieu, taking farewell; dismissing; depositing. A.

توريت *tauret*, the Mosaic Law, the Pentateuch. A.

توسّط *tawassuṭ*, being in the middle, mediating. A.

توشه *tosha*, provisions. P.

توفيق *taufīḳ*, divine guidance, favour of God; completion of one's wishes, success. A.

توقّع *tawaḳḳu'*, hope, expectation, expectancy. A.

توقّف *tawaḳḳuf*, delay, hesitation, pause, halt. A.

توقّف كردن *tawaḳḳuf kardan*, to delay, to pause, wait, halt. A.P.

توكّل *tawakkul*, confiding, trusting in God. A.

توكيل *taukīl*, committal (to prison); being in charge, or custody. A.

توئي *tū'ī*, thou art. P.

تہ *tih*, empty. P.

تهاون *tahāwun*, neglecting, negligence, slight, carelessness, remissness. A.

تهذيب *tahẕīb*, adorning, correcting, amending, adjusting. A.

تهمت *tuhmat*, suspicion, evil opinion. A.

تهنئت *tahni'at*, congratulation, felicitation. A.

تهوّر *tahawwur*, fury, daring, rush, onslaught, violent assault. A.

تهي *tihī*, empty; thou art empty. P.

تهي دست *tihī-dast* (pl. تهي دستان *tihī-dastān*), empty-handed, poor, needy. P.

تهي مغز *tihī-maghz*, empty-brained, addle-pated, shallow. P.

تير *tīr*, arrow. P.

علم تير *'ilmi tīr*, science of archery. A.P.

تير انداز *tīr-andāz*, archer. P.

تيره *tīra*, muddy, turbid, obscure, dark. P.

تيره بخت *tīra-bakht*, unhappy, unfortunate. P.

تيره بختي *tīra-bakhtī*, thou art unfortunate, thou art (or wilt be) miserable. P.

تيره راي *tīra-rāī*, dark-minded, of beclouded judgment. P. A.

تيره روان *tīra-ravān*, dark-souled, black-hearted. P.

تيز *tez*, sharp, keen; fierce, hot. P.

تيزچنگي *tez-changī*, sharpness of claw, rapacity. P.

تيز دندان *tez-dandān*, sharp-toothed. P.

تيز رو *tez-rav*, sharp-going, fleet, swift. P.

تيشه *tīsha*, axe, adze. P.

تيغ *tegh*, sword. P.

تيمار *tīmār*, care, sorrow; attendance on the sick; grooming and currying a horse. P.

تيمار خوردن *tīmār khwurdan*, to receive a rub, to get a brushing. P.

ث

ثابت *ṡābit*, firm, fixed, stable; established, confirmed. A.

ثابت شدن *ṡābit shudan*, to be fixed, or established, to be ratified. A.P.

ثابت كردن *ṡābit kardan*, to make firm, establish, confirm, or ratify. A.P.

ثروت *sarwat*, opulence, riches. A.
ثريّا *suraiyā*, the Pleiades. A.
ثغور *sughūr* (pl. of ثغر *saghr*), passes, frontier-accesses. A.
ثغور الاسلام *sughūru 'l islām*, the passes, or frontier-accesses of the land of the true faith. A.
ثمّ *summa* (in A. *thumma*), then, after that. A.
ثمرة *samra* (properly, *samara*), fruit, profit, result, consequence. A.
ثمين *samīn*, precious, costly. A.
ثناء *sanā*, praise, eulogy; panegyric. A.
ثناؤه *sanā'uhu*, His praise. A.
ثواب *sawāb*, reward, recompense. A.
ثوابي *sawābe*, a reward, a recompense. A.

ج

جا *jā*, place, room, position, high standing. P.
همه جا *hama jā*, everywhere. P.
جاسوس *jāsūs*, spy, scout. A.
جاسوسي *jāsūsī*, watching, spying, espionage. A.P.
جالينوس *jālīnūs* (the Greek *Galen* arabicized), Galen, the physician. A.
جامع *jāmi'*, a principal mosque, where the sermon (*khutba*) is delivered on Fridays. A.
جامه *jāma* (pl. *jāmahā*), garment, clothes, dress, robe, vest, stuff. P.
جامهٔ كعبه *jāma'e ka'ba*, a covering of black cloth embroidered with silver, in which the square temple at Mecca is arrayed. This cloth is renewed annually. P.A.
جامهاي كهن *jāmahāyi kuhan*, old clothes. P.
جان *jān*, life, soul. P.
جانان *jānān* (pl. of *jān*), souls; dear ones. P.
جانب *jānib*, side, direction. A.
جان بحق تسليم كردن *jān ba ḥakk taslīm kardan*, to surrender the soul to God, give up the ghost. P.
جان پدر *jāni pidar*, life of thy father! thy father's darling! P.
جانستان *jān-sitān*, soul-seizing, life-taking or destroying. P.
جان كندن *jān kandan*, to dig out the life. P.
جانور *jānwar*, animal. P.
جانوري *jānwarī*, thou art a brute beast. P.
جاني *jāne*, one soul, a soul, or life; any living soul. P.
جاوداني *jāwidānī*, eternity; eternal. P.
جاويد *jāwid*, immortal, eternal, enduring, everlasting. P.
جاه *jāh*, exaltation, rank, dignity, high position, pomp. P.
جاهدان *jāhadāni*, the two (or, they both) strive hard, or exert themselves vigorously (dual, perf. 3rd form of the verb جهد). A.
و ان جاهداك على ان تشرك بي *wa in jāhadāka 'alā an tushrika bī*, even if they both (*i.e.* the parents) strive hard to make thee associate with me. A.
جاهل *jāhil* (P. pl. *jāhilān*), ignorant. A.
و المرء جاهل *wa 'l mar'u jāhilun*, and man is ignorant. A.
جاي *jāi* = جا *jā*; (the pl. is *jāihā*). P.
بجاي زنان *ba jāyi zanān*, to woman's estate, to womanhood. P.
جايگه *jāi-gah*, place, spot, point. P.
جاي نفس *jāyi nafas*, room for breathing. P.A.
جائي *jā'e*, one place, a particular place, point, or degree; a new place; respect, regard, reference. P.
جائگه *jā'egah*, place, locality. P.
جبال *jibāl* (pl. of جبل *jabal*), mountains. A.
اقلّ جبال الارض طور *akallu jibāli 'l arḍi ṭūrun*, the least of the mountains of the earth is Sinai. A.
جبر *jabr*, restoring to sound condition, setting a bone; repairing (the broken fortunes of any one); binding up (a broken or wounded heart). A.
جبريل *jabrīl* (also جبرئيل *jabra'īl*, or جبرائيل *jabrā'īl*), Gabriel, the archangel. A.
جبل *jabal*, mountain. A.
جبلّت *jibillat*, nature, constitution. A.
جبلّي *jibilliy*, natural, original, innate. A.
جبين *jabīn*, temple, side of the forehead; forehead. A.
جد *jud*, bestow thou, give bountifully (imp. of the verb جاد *jāda*, for جود). A.
جدّ *jidd*, earnestness, seriousness; effort, labour, toil, exertion. A.
جدال *jidāl*, strife, contention, fighting. A.
جدائي *judā'ī*, separation. P.
جذب *jazb*, drawing, attraction. A.
جرّ *jarr*, drawing, attracting, dragging, trailing; deriving; the vowel mark *kasra* under the last letter of a word. A.
على جرّ ذيل *'alā jarri zailin*, upon the trailing of the skirt. A.

عامل الجرّ *'āmilu 'l jarri* (gen. *āmili 'l jarri*), one who (or that which) drags or draws, or attracts; (in grammar) a particle which requires to be followed by the genitive. A.

جرّاح *jarrāḥ*, a surgeon who dresses wounds. A.

جراحت *jirāḥat*, wound. A.

جرائم *jarā'im* (pl. of جريمة *jarīmat*), crimes, offences, sins. A.

جرم *jurm*, fault, offence, crime, sin. A.

جريان *jarayān*, flowing, running. A.

جز *juz*, except, save, besides, all but. P.

جزاء *jazā'*, recompense, retribution. A.

جزم *jazm*, amputation, cutting, breaking off; decision, determination; decided, positive, firm. A.

جزيره *jazīra*, island; peninsula. A.

جسّ *jassa*, he touched, felt. A.

ما ذا الّذي جسّ المثاني *mā za 'llazī jassa 'l maṣānī*, who is that who touches the chords of the lute? A.

جسارت *jasārat*, daring, presumption, boldness. A.

جستن *jastan*, to spring, leap, bound, jump. P.

جستن *justan*, to search, seek, aim at, strive to win; to hunt after, pry into. P.

جسد *jasad*, the body (of man, genie, or angel); the calf of the children of Israel (spoken of in the Kurān); red, intensely yellow, saffron-coloured. جسدًا *jasadan* (acc.). A.

جسر *jisr*, bridge. A.

جسم *jism*, the body. A.

جسيم *jasīm*, big-bodied, portly. A.

جعبه *ja'ba*, quiver, case for arrows. A.

جعفري *ja'farī*, the finest kind of gold. A.

جعل *ja'ala*, he placed, made, appointed, or constituted (used optatively). A.

وجعل الي كلّ خير مآلهما *wa ja'ala ilā kulli khair-in ma'ālahumā*, and make the final lot of both to be every good. A.

جفا *jafā*, tyranny, ill usage, oppression, cruelty, severity, violence; insolence; coarseness. A.

جفائي *jafā'e*, an insult, an outrage. A.P.

جفت *juft*, pair, couple; partner, mate. P.

جفت گرفتن *juft giriftan*, to take a partner, to marry. P.

جگربند *jigar-band*, the heart, lungs, liver, and spleen collectively; the vitals. P.

جلّ *jalla*, he shone in glory; (as an epithet of God) the Glorified. A.

جلّ و علا *jalla wa 'alā*, the glorified and exalted. A.

جلّ *jull*, housing, horse-cloth. A.

جلّاد *jallād*, executioner, headsman. A.

جلال *jalāl*, majesty, glory. A.

جلالش *jalālash*, his glory. A.P.

جلالي *jalālī*, the new Persian era, so called from Jalālu'd dīn Malik Shāh, under whose reign, which commenced A.H. 465, the Persian calendar was reformed. P.

جلساء *julasā* (pl. of جليس *jalīs*), companions. A.

جلنار *julnār* (for P. گلنار *gulnār*), pomegranate-flowers. A.

جليس *jalīs*, companion with whom one sits, associate, fellow-inmate. A.

جماد *jamād*, not growing, inanimate, inorganic (as a mineral). A.

جماعت *jamā'at*, meeting, society, congregation, multitude. A.

جماعتي *jamā'ate*, a body. A.P.

جمال *jamāl*, beauty, comeliness. A.

جمال الانام *jamālu 'l anāmi*, the beauty (or ornament) of mankind. A.

بجماله *bijamālihi*, by his beauty. A.

جمشيد *Jamshed*, an ancient king of Persia, being the fourth monarch of the first or Peshdādyan dynasty. He built Istakhar or Persepolis, and was dethroned by Zahhāk. P.

جمع *jam'*, company, assembly; conjunction; the plural number; collected, composed, tranquil; united. A.

جمع آمدن *jam' āmadan*, to flock together, to assemble. A.P.

جمع شدن *jam' shudan*, to be or become collected, to congregate, unite; to have carnal intercourse. A.P.

جمعي *jam'e*, a company. A.P.

جمعيّت *jam'iyat*, collection; reflection; tranquility, quiet, calm, composure. A.

جملگي *jumlagī*, totality, completeness. P.

بجملگي *ba jumlagī*, in the mass, altogether. P.

جمله *jumla*, sum, whole, all, total, company, band. A.

في الجمله *fi'l jumla*, on the whole, to sum up all, in short. A.

جميع *jamī'*, all, the whole. A.

جميل *jamīl*, good, beautiful, comely, pleasing (in person, actions, or moral character.) A.

جنّ *jinn*, genius, genii. A.

جنبانيدن *jumbānīdan*, to cause to be shaken, to make to move, put in action, to wag, wave, or nod. P.

جنبيدن *jumbidan*, to agitate, shake, stir, bestir, to become roused or excited. P.
جنبين *jambaini* (obl. of جنبان *jambāni*), both
جنبيك *jambaika*, thy two sides. A. [sides. A.
جنة *jannat* (pl. جنات *jannāt*), garden. A.
جنس *jins*, genus, kind, stock, sort. A.
جنگ *jang*, war, battle, fight, strife, conflict. P.
جنگ آوردن *jang āvardan*, to wage war, to fight. P.
جنگ آزموده *jang-āzmūda*, tried in war, experienced in battle, veteran. P.
جنگ آور *jang-āvar* (pl. جنگ آوران *jang-āvarān*), warrior. P.
جنگ آوري *jang-āvari*, aggression, strife. P.
جنگ جو *jang-jū* (pl. جنگ جويان *jang-jūyān*), war-seeking, pugnacious; warrior. P.
جنگي *jangī*, warlike, martial. P.
جنون *junūn*, insanity, madness, frenzy. A.
جني *jani* = جواني *juwāni*:—جني مكند *jani mukuna* = *juwāni mikunad*, sets up for being a youth, plays the part of a young man. P.
جني *jinni*, of or belonging to the *jinn* or [genii. A.P.
جو *jav*, barley, grain. P.
جو جو *jav jav*, a grain at a time, grain by [grain. P.
جو *jū*, river, stream. P.
جواب *jawāb*, answer, reply. A.
جوابي *jawābe*, an answer, a reply. A.P.
جوار *jawār*, living in the neighbourhood of, neighbourhood. A.
جوار من لا يحب *jawāri man lā yuhibbu*, (from) the neighbourhood of one who loveth not. A.
جوال *juwāl*, sack, bag, sacking. P.
جوال دوز *juwāl-doz*, large packing-needle. P.
جوان *juwān* (pl. جوانان *juwānān*), youth, young man. P.
جوانمرد *juwān-mard*, brave; honest fellow; brave lad; liberal, generous. P.
جوانمردي *juwān-mardī*, manliness, courage; liberality.—*Juwān-marde*, a certain brave man. P.
جواني *juwānī*, season of youth, youth, juvenility, adolescence.—*Juwāne*, a youth, one young man, a certain youth; a lovely [youth. P.
جود *jūd*, liberality, bounty. A.
جور *jaur*, violence, oppression, insult, injustice, tyranny; brutality, churlishness, boorishness. A.
جور شكم *jauri shikam*, press of hunger. A.P.

جور پيشه *jaur-pesha*, the business of tyranny; tyrannical; tyrant. A.P.
جوز *jauz*, nut, walnut. A.
جوزي *jauzīy*, vendor of nuts. A.
ابو الفرج بن جوزي *abu 'l faraj bin jauzī*, name of a celebrated preacher at Baghdad. A.
جوسق *jausaḳ* (P. كوشك *kūshk*, arabicized), lofty edifice, palace, belvedere, kiosk. A.
جوش *josh*, ebullition, ferment, excitement; raging (of the sea); clamour; swarm. P.
جوشانيدن *joshānīdan*, to cause to boil. P.
جوشن *jaushan*, coat of mail. A.
جوشن خاي *jaushan-khāī*, piercing (or piercer of) the coat of mail. A.P.
جوشيدن *joshīdan*, to boil, effervesce; to fume, fret, become excited; to hum, buzz, to be all in a bustle, to spirt out; to beat, palpitate, throb. P.
جوهر *jauhar*, jewel; essence, nature, root, origin; element. A.
جوهر فروش *jauhar-firosh*, seller of jewels, jeweller. A.P. [jewellers. A.P.
جوهريان *jauhariyān* (pl. of جوهري *jauharī*),
جوي *jave*, a single barley-corn, a grain of barley. P. [dust. P.
جوي سيم *jave sīm*, a grain of silver, silver
جوي *jūy*, river, stream; (imp. of جستن) seek [thou. P.
جويان *jūyān*, seeking. P.
جوين *javīn* or جوين *javvīn*, of barley, barley-made. P.
نان جوين *nāni javīn*, barley bread. P.
جوئيدن *ju'īdan*, to seek. P. [bride. A.
جهاز *jahāz* or *jihāz*, ship; paraphernalia of a
جهال *juhhāl* (pl. of جاهل *jāhil*), ignorant. A.
جهان *jahān*, world; (part. of جهيدن *jahīdan*) darting, quivering, flashing. P.
جهان آفرين *jahān-āfirīn*, world-creator, God. P.
جهان پناه *jahān-panāh*, asylum of the world. P.
جهان داري *jahān-dārī*, possession of the world, empire. P.
جهاندن *jahāndan*, to leap, dart. P.
جهانديده *jahān-dīda*, one who has seen the world, travelled, experienced. P.
جهاني *jahāne*, a world, a crowd or host. P.
جهانيدن *jahānīdan*, to impel, urge, to cause to leap, force to gallop. P. [lary. A.
جهت *jihat*, mode, reason, cause; wages, sa-
جهتي *jihate*, a salary, wages. A.P.

جهد *jahd*, labour, study, endeavour, care, pains, diligence. A.
جهل *jahl*, ignorance, stupidity. A.
جهود *juhūd* (pl. جهودان *juhūdān*), Jew. P.
جهول *jahūl*, extremely ignorant. A.
جهيدن *jahīdan*, to gallop off. P.
جيب *jaib*, bosom; breast of a garment; pocket. A.
جئت *ji'ta*, thou camest (perf. of the verb جاء *jā'a*, for جيا). A.
اذا جئتني في رفقة *izā ji'tanī fī rufkatin*, when thou comest to me in company with others. A.
جيران *jīrān* (pl. of جار *jār*), neighbours. A.
جيراني *jīrānī*, my neighbours. A.
جيش *jaish* army; retinue. A.
جيفة *jīfat*, carcase; an animal that has died a natural death, or been killed otherwise than in the manner prescribed by the law; (hence) unclean, unlawful. A.

چ

چابك *chābuk*, active, smart, expert, alert. P.
چادر *chādar*, sheet; veil reaching from head to foot. P.
چار *chār*, four. P.
چارپا *chār-pā*, four-footed, quadruped. P.
چارپايه *chār-pāya*, (four-footed) bedstead, charpoy. P.
چارپائي *chār-pā'e*, a quadruped. P.
چاره *chāra*, remedy, resource, help. P.
چالاك *chālāk*, vigilant, alert, smart, active. P.
چاه *chāh*, well; pit; dungeon. P.
چاه زندان *chāhi zindān*, dungeon, prison-hole. P.
چاهت *chāhat*, thee in the well; thy well. P.
چپ *chap*, left side, left hand. P.
چرا *chirā*, why? wherefore? for what? what? P.
چراغ *chirāgh*, lamp. P.
چراغي *chirāghe*, a lamp. P.
چراگاه *charā-gāh*, grazing-place; meadow, mead, pasture. P.
چرخ انداز *charkh-andāz*, cross-bowman. P.
چست *chust*, quick, brisk, smart, sprightly. P.
چش *chash* = چشم *chashm*. P.
چشم *chashm* (pl. چشمان *chashmān*), eye, sight, view; hope, expectation. P.
چشمخانه *chashm-khāna*, socket of the eye. P.
چشم درد *chashm-dard*, pain in the eye, ophthalmia. P.
چشمه *chashma*, fountain, spring. P.
چشمهٔ حيوان *chashma'i ḥaiwān*, the fountain of life or immortality. P.A.
چشمهٔ هور *chashma'i hor*, fountain of light. P.
چشيدن *chashīdan*, to taste. P.
چشيده *chashīda*, tasted; proved, experienced. P.
چكيدن *chakīdan*, to drop, drip, trickle, distil. P.
چگونگي *chigūnagī*, state, particulars. the why and wherefore. P.
چگونه *chigūna*, how? in what way? P.
چگونهٔ *chigūna'e*, how art thou? P.
چل *chil* (for چهل *chihal*), forty. P.
چل ساله *chil sāla*, forty years old. P.
چمچه *chumcha*, spoon. P.
چنان *chunān*, like that, such as, such as that, in that manner, just the same, in such a manner, as, so, to such a degree or extent. P.
چنانكه *chunānki*, as that which, such as, just as, exactly as, in the same manner as, according as, to such a degree as; so that. P.
چنانكه داني *chunānki dānī*, as thou knowest. P.
چند *chand*, so as, such, some; a few, sundry, several, much; how much? how many? how oft? how long? P.
تني چند *tane chand*, some persons. P.
روزي چند *roze chand*, a few days. P.
چندان *chandān*, much, all that, so much, so little. P.
چندانكه *chandān ki*, as long as, as soon as, whilst, to the extent that, so much that, so much as that; ere, or ever; how much soever, however much, although, notwithstanding. P.
چنداني *chandāne*, a good deal, more than enough, much, very much. P.
چند روز *chand roz*, some days, a few days. P.
چندين *chandīn*, some, certain, much, ever so much, such, such as this or these, such and such, so much as this, so many, so long, all this, all these. P.
چنگ *chang*, crook, claw, grasp, clutch; lute. P.
چنگال *changāl*, claw, talon, gripe. P.
چنين *chunīn*, thus, like this, such as this or these, all this, so much, thus much, in this way. P.
چو *chū* (for چون *chūn*), like; when, whilst, since, whereas, if, if so be. P.
چوب *chob*, wood, stick, bludgeon. P.
چوپان *chūpān* (or چوبان *chūban*), shepherd. P.
چوپاني *chūpānī*, pastoral office, duty or business of a shepherd. P.
چوگان *chaugān*, game of horse-shinty; the bat used in the said game, curved at one end. P

چوگان آبنوس *chaugānī ābnūs*, an ebony bat (used in the game of *chaugān*). P.
چون *chūn*, how? when, whenever, whilst, as, like, such as, so much as, whereas, since, because, how. P.
چوني *chūnī*, how art thou? how farest thou? P.
چه *chi*, what? why? how? what matters it? or, how! how many! what! P.
چه بودي *chi būde*, how would it be? would it not be excellent? how fine it would be! [would that! P.
چهار *chahār*, four. P.
چهار پا *chahār-pā* (pl. چهار پايان *chahār-pāyān*), four-footed, quadruped. P.
چهارم *chahārum*, fourth. P.
چه پائي *chi-pā'ī*, why dost thou stand still? why dost thou hesitate? (from پائيدن *pā'īdan*). P.
چه خوش گفت *chi khwush guft*, how well spake! P.
چه در روي و چه در قفا *chi dar rū wa chi dar ḳafā*, whatever before one's face, the same behind one's back. P.
چه شد *chi shud*, what has happened? P.
چه گونه *chi gūna'e*, how art thou? P.
چهل *chihal*, forty. P.
چي *chī* (for چيز *chīz*), thing, any thing. P.
چيدن *chīdan*, to pluck, gather, pick, peck, glean, collect. P.
چيره *chira*, rude, uncivil, bold, impudent. P.
چيز *chīz*, thing. P. [trifle. P.
چيزي *chīze*, something, a little, any thing, a
چيست *chīst*, what it is; what is it? what is? P.
حال چيست *ḥāl chīst*, what's the matter? P.
چين *Chīn*, China; (imp. of چيدن *chīdan*), gather, pick, collect. P.
چينه *chīna*, grain; pickings for birds. P.
چيني *Chīnī*, of China, Chinese. P.

ح

حاتم طائي *Ḥātim Ṭā'ī*, name of an illustrious Arab of the tribe of طيّ *ṭaiy*, celebrated among Eastern nations for his liberality. A.
حاجّ *ḥājj*, pilgrim to Mecca. A.
حاجات *ḥājāt* (pl. of حاجة *ḥājat*), wants, necessities, necessary matters. A.
حاجت *ḥājat*, want, need, necessity, occasion; urgent, pressing case. A.
حاجت خواستن *ḥājat khwāstan*, to pray, state one's wants in prayer. A.P. [need of. A.P.
حاجتمند *ḥājatmand*, necessitous, in want, in
حاجتي *ḥājate*, a private business, a want. A.P.
حاجيّ *ḥājiy*, a pilgrim to Mecca. A.
حادث *ḥādis*, occurring. A.
حادث شدن *ḥādis shudan*, to occur. A.P.
حاذق *ḥāzik*, skilful, clever. A.
حاسد *ḥāsid* (P. pl. حاسدان *ḥāsidān*), envious. A.
حاصل *ḥāṣil*, gain, acquisition, result; manifest. A.
حاصل شدن *ḥāṣil shudan*, to be gained, acquired, or procured; to happen, befall, arise, occur. A.P. [earn. A.P.
حاصل كردن *ḥāṣil kardan*, to get, acquire, gain,
حاصل گرديدن *ḥāṣil gardīdan* = حاصل شدن *ḥāṣil shudan*, [q. v.] A.P.
حاضر *ḥāẓir* (P. pl. حاضران *ḥāẓirān*), present, ready, prepared, prompt, in attendance, waiting. A.
حاكم *ḥākim* (P. pl. حاكمان *ḥākimān*), governor, ruler, magistrate, judge. A.
حال *ḥāl*, state, condition, predicament; state of feeling; extraordinary state; ecstasy, rapture; instant, moment. A.
حال چيست *ḥāl chīst*, what is the matter? A.P.
حالت *ḥālat* = حال *ḥāl*, [q. v.] A.
حالت *ḥālat*, thy state. A.P.
چه حالتست *chi ḥālat ast*, what is the matter? what has happened? how do you feel? P.
حالتي *ḥālate*, a state, a condition. A.P.
حالي *ḥāle*, at the time, at the instant; one state, a state; whilst. A.P.
حالي كه *ḥāle ki*, the instant that. A.P.
حامل *ḥāmil*, carrying; carrier, bearer. A.
حامل الغواشي *ḥāmila 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings (the acc. used adverbially). A. [porter thereof. A.
فانت حامله *fa anta ḥāmiluhu*, thou art the sup-
حامله *ḥāmila*, pregnant (female). A.
حامي *ḥāmī*, defender, protector, guardian. A.
حبًّا *ḥubban*, affection, in point of affection (acc. used adverbially). A.
حبّه *ḥabba*, grain, seed, berry. A.
حبس *ḥabs*, confinement, imprisonment. A.
حبل *ḥabl*, rope, cord; bond, link of connexion. A.
من حبل الوريد *min ḥabli 'l warīdi*, than the jugular vein. A.
حبيب *ḥabīb*, beloved, sweetheart, friend. A.
حتّي *ḥattā*, until, so that. A.
حجّ *ḥajj*, pilgrimage (to Mecca). A.

حجاج *ḥujjāj* (pl. of حاج *ḥājj*), pilgrims (to Mecca). A.

حجاج بن یوسف *Ḥajjāj bin Yūsuf*, name of a Governor of Arabian Irāk under the Khalifa Abdulmalik, A.H. 65. A.

حجاز *ḥijāz*, a province of Arabia wherein Mecca is situated, Arabia Petræa. A.

حجازی *ḥijāziy*, native of, or belonging to Ḥijāz. A.

حجت *ḥujjat*, argument, reason; dispute, altercation; plea, allegation. A.

حجر *ḥajar*, stone. A.

الحجر الصلد *al ḥajaru 's ṣaladu*, the firm rock. A.

حجره *ḥujra*, closet, chamber, cabin, cell; nuptial chamber. A.

حد *ḥadd*, bound, boundary, limit; extent, degree; just limits. A.

حد شرع *ḥaddi shar'*, legal punishment, the punishment ordained by the Muhammadan code (*shar'*). A.P.

بحدی *ba ḥadde*, to a limit or extent or degree. A.P.

حدت *ḥiddat*, sharpness, or hastiness of temper; irascibility. A.

حدث *ḥadaṣ*, novelty, new thing, recent event:—young man, youth. A.

حدثی *ḥadaṣe*, a certain youth. A.P.

حدیث *ḥadīṣ*, discourse, saying, history, story, legend, tradition (especially relating to Muhammad). A.

حدیقه *ḥadīkat*, enclosed garden; palm-grove. A.

حذر *ḥaẕar*, caution, warning; guard, care. A.

حذر کردن *ḥaẕar kardan*, to beware, to be on one's guard, to exercise caution. A.P.

حر *ḥarr*, heat, warmth. A.

حراث *ḥurrāṣ* (pl. of حارث *ḥāriṣ*), farmers, agriculturists, cultivators. A.

حرارت *ḥarārat*, heat, warmth. A.

حراست *ḥirāsat*, custody, guardianship, care, defence. A.

حرام *ḥarām*, unlawful, forbidden, prohibited; sacrilege. A.

حرامزده *ḥarām-zāda*, bastard, villain, rascal; villainous, rascally. A.P.

حرامی *ḥarāmiy* (P. pl. حرامیان *ḥarāmiyān*), robber, outlaw, brigand, bandit. A.

حرس *ḥarasa*, he protected. A.

حرسها الله *ḥarasahā 'llāhu*, May God protect her! (the perf. used optatively). A.

حرف *ḥarf*, letter, word, particle. A.

حرف گیر *ḥarf-gīr*, captious; censurer, critic, caviller. A.P.

حرفی *ḥarfe*, one letter, a single letter. A.P.

حرکت *ḥarakat*, motion, act, movement; conduct, behaviour; improper or unbecoming act. A.

حرکتی *ḥarakate* (usually *ḥarkate*), an action. A.P.

حرم *ḥaram*, sacred; the sacred enclosure at Mecca; female apartments, harem. A.

حرمان *ḥirmān*, rendering unprosperous, privation of prosperity, ill-fatedness. A.

حرمت *ḥurmat*, honour, respect, reverence. A.

حرور *ḥarūr*, hot, nocturnal wind; heat. A.

حروف *ḥurūf* (pl. of حرف *ḥarf*), letters, characters. A.

حریر *ḥarīr*, silk. A.

حریص *ḥariṣ*, greedy, eager, sensual. A.

حریف *ḥarīf* (P. pl. حریفان *ḥarīfān*), companion, fellow, associate; impudent, loose, or audacious fellow; rival. A.

حزین *ḥazīn*, sad, mournful. A.

حس *ḥiss*, feeling, sensation. A.

حساب *ḥisāb*, account, reckoning, calculation. A.

حسب *ḥasb*, reckoning, computing; sufficiency, sufficing; (hence, P.) suitable (to), according. A.

حسبه *ḥasbuhu*, his sufficiency, sufficing for him. A.

حسب واقعه *ḥasbi wāḳi'a*, according to circumstances, suitably to the case. A.P.

برحسب *bar ḥasb*, according to, in conformity with. A.P.

حسد *ḥasad*, envy. A.

حسد بردن *ḥasad burdan*, to bear envy, to envy. A.P.

حسرت *ḥasrat*, grief, regret, sorrow, vexation. A.

حسرت خوردن *ḥasrat khwurdan*, to grieve or regret, to sigh for. A.P.

حسرتی *ḥasrate*, an intense grief. A.P.

حسن *ḥasuna* (fem. حسنت *ḥasunat*), he (or it) was fair, beautiful, or good. A.

حسنت جمیع خصاله *ḥasunat jamī'u khiṣālihi*, good are all his qualities. A.

حسن *ḥusn*, beauty; goodness, excellence. A.

.... *ḥasan*, beautiful; excellent. A.

حسن تدبیر *ḥusni tadbīr*, excellent management, wholesome discipline. A.P.

حسن خطاب *ḥusni khiṭāb*, elegance of address, polite conversation. A.P.

حسن رای *ḥusni rāi*, just observation. A.P.

حسن ظن *ḥusni ẓann*, good opinion. A.P.

حسن نبات الارض *ḥusnu nabāti 'l arẓi*, the excellence of a plant of the earth. A.

حسنات *ḥasanāt* (pl. of حسنه *ḥasanat*), good deeds or works. A.

حسن میمندی *Hasani Maimandi*, the name of the minister of Sulṭān Maḥmūd. A.P.
حسنی *hasani*, beauty, comeliness. A.P.
حسود *hasūd* (P. pl. حسودان *hasudān*), envious; envier. A.
حشم *hasham*, pomp, magnificence; dependents, followers, retinue. A.
حصار *ḥiṣār*, fortified town, castle, fortress; siege. A.
حصاری *ḥiṣāre*, a fort or fortress. A.P.
حصباء *haṣbā*, gravel, pebbles. A.
حصه *ḥiṣṣa*, lot, share, portion. A.
حصول *huṣūl*, acquisition, gain. A.
حصی *haṣā*, or حصا *haṣā*, pebbles, small stones. A.
حضرت *haẓrat*, presence, majesty; His (or Your) Grace, Reverence, Lordship, Worship. A.
حضور *huẓūr*, presence, court. A.
حطام *huṭām*, anything dry and brittle; frail and perishing goods (of the present world). A.
حظّ *hazz*, delight, pleasure, enjoyment, gratification; flavour, taste; part, portion, stock. A.
حظّی *hazze*, one joy, a joy or pleasure. A.P.
حظّ نفس *hazzi nafs*, a sensual joy. A.P.
حفصه *Ḥafṣa*, the name of one of the wives of Muhammad. She was the daughter of Omar. A.
حفظ *ḥifẓ*, guarding, protecting; custody; memory. A.
حقّ *ḥakk*, justice, justness, propriety, rightness, truth; just, proper, right, true; existing as an established fact or truth, necessarily existing by his own essence (applied to God); right or due of any kind, just claim. A.
حقّ عبادتك *ḥakka 'ibādatika* (acc.), the due of Thy worship, or as Thou oughtest to be worshipped. A.
حقّ معرفتك *ḥakka ma'rifatika* (acc.), the right of the knowledge of Thee, or as Thou oughtest to be known. A.
درحقّی *dar ḥakki*, with regard to, in respect of. P.A.
حقّا *ḥakkan*, really, truly, verily, in sooth (acc. used adverbially.) A.
حقارت *ḥakārat*, contempt. A.
حقّ شناس *ḥakk-shinās*, grateful, just. A.P.
حقّ شناسی *ḥakk-shināsī*, gratitude, justice. A.P.
حقوق *ḥukūk* (pl. of حقّ *ḥakk*), rights, dues, just claims, duties. A.
حقیر *ḥakir*, small, feeble, insignificant; base, contemptible, mean, despicable; a wretch. A.
حقیقت *ḥakīkat*, truth, reality, fact, true or real nature or state. A.
حقیقیّ *ḥakīkiy*, essential, true, real. A.
حکایت *ḥikāyat* (pl. حکایات *ḥikāyāt*), story, tale, narrative, anecdote, relation. A.
حکم *ḥukm*, order, command; decision, judgment; rule, dominion; check, restraint. A.
حکم کردن *ḥukm kardan*, to order, command; to rule; to pronounce judgment; to take as a rule or authority. A.P.
حکم انداز *ḥukm-andāz*, skilful archer; (syn. *ḳādir-andāz*). A.P.
حکمت *ḥikmat*, philosophy, wisdom, knowledge, science; wise saying, maxim. A.
دراین چه حکمتست *dar in chi ḥikmatast*, what wisdom is there in this? what's the policy of this? P.
حکومت *ḥukūmat*, judicial authority; sentence of a judge, decision, decree; law-suit. A.
حکیم *ḥakīm* (P. pl. حکیمان *ḥakīmān*), philosopher, wise man, sage; physician. A.
حکیمی *ḥakīme*, a certain wise man. A.P.
حلال *ḥalāl*, lawful, permitted, allowable; pure, clean. A.
حلاوت *ḥalāwat*, sweetness. A.
حلب *ḥalab*, Aleppo. A.
حلبیّ *ḥalabī*, of Aleppo, Aleppine. A.
حلق *ḥalḳ*, throat. A.
حلقه *ḥalḳa*, ring, circle; assembly. A.
حلقه بگوش *ḥalḳa ba gosh* (*lit.* 'ring in the ear,' as a badge of servitude), obedient; devoted servant. A.P.
حلقی *ḥalḳe*, a throat, a windpipe; (hence) a musical and melodious voice. A.P.
حلم *ḥilm*, mildness, meekness, forbearance, gentleness. A.
حلواء *ḥalwā*, a sweet cake or pudding made of butter, flour, and milk; sweetmeat. A.
حلیه *ḥilyat*, splendour, external appearance. A.
حلیم *ḥalīm*, mild, gentle, forbearing. A.
حلیما *ḥalīman* (acc. used adverbially), meekly, mildly. A.
حمار *ḥimār*, male ass, jackass, stupid fellow. A.
حمّال *ḥammāl*, carrier of burdens, porter, bearer; laden, loaded. A.
حمّام *ḥammām*, bath, hot bath. A.
حمایت *ḥimāyat*, protection, defence, safeguard. A.
حمائد *ḥamā'id* (pl. of حمیدة *ḥamīdat*), laudable acts, praiseworthy deeds. A.
حمد *ḥamd*, praise. A.
الحمد لله *al ḥamdu li 'llāhi*, praise be (or belongs) to God. A.

حمل *ḥaml*, load, burden, pregnancy. A.

حمل كردن *ḥaml kardan*, to charge, impute, ascribe. A.P.

حمله *ḥamla*, assault, onset, attack, charge. A.

حمي *ḥamā* (properly حما, for حمام *ḥamām*), pigeons, doves. A

ورق الحمي *wurku 'l ḥamā*, the brown (or slate-coloured) pigeons. A.

حمي *ḥimā*, a place of herbage or pasture, prohibited to the public; a thing prohibited or interdicted; (hence, poetically) the abode of one's beloved. A.

من ذكر الحمي *min ẕikri 'l ḥimā*, as to the mention of my love's abode. A.

حميت *ḥamiyat*, warmth, zeal; vehemence, scorn, disdain, anger; jealous care of what one is bound to respect or honour, and to defend. A.

حميد *ḥamīd* (fem. حميدة *ḥamīdat*), praised; laudable, praiseworthy. A.

حمير *ḥamīr* (pl. of حمار *ḥimār*), asses. A.

حنجره *ḥanjara*, windpipe, gullet, throat, A.

حنظل *ḥanẓal*, colocynth gourd. A.

حواشي *ḥawāshī* (pl. of حاشية *ḥāshiyat*), followers, attendants, domestics. A.

حوالت *ḥawālat* or حواله *ḥawāla*, making over, or entrusting to one's care; transference.

حوت *ḥūt*, fish, large fish. A.

حور *ḥūr* (pl. of حوراء *ḥawrā*), gazelle-eyed maidens, celestial brides, houries; (used by the Persians in the singular) celestial bride, &c. A.

حوران *ḥūrān*, the P. pl. of حور *ḥūr*. A.P.

حوض *ḥauẓ*, reservoir, cistern, pond, tank. A.

حوله *ḥaulahu*, round about him. A.

حي *ḥaiy*, a tribe (of the Arabs). A.

حيات *ḥayāt*, life. A. [founded, harassed. A.

حيران *ḥairān*, perplexed, bewildered, con-

حيف *ḥaif*, oppression, violence; a pity, a sad thing. A.

حيل *ḥiyal* (pl. of حيلة *ḥīlat*), tricks, devices, stratagems. A.

حيله *ḥīla*, artifice, stratagem, device, trick; change of state. A.

حيلها *ḥiyalhā*, the P. pl. of حيل *ḥiyal*, [q.v.].

حين *ḥīna*, time, period of time; at the time when. A.

حين الذّل يكسبها *ḥīna 'ẕ ẕullu yaksibuhā*, at the time when abjectness acquires them. A.

حيوان *ḥaiwān* (pl. حيوانات *ḥaiwānāt*), animal, brute, beast. A. [ignorant animal. A.P.

حيوانِ لا يعلم *ḥaiwāni lā ya'lam*, senseless, or

حيوة *ḥayāt*, life. A.

خ

خاتم *khātim*, seal; ring, signet-ring. A.

خاتمة *khātimat*, end, conclusion; seal. A.

خاتون *khātūn*, lady, matron, dame. P.

خار *khār*, thorn; stick. P.

خارت *khārat*, thy thorn. P.

هر خاري *har khāre*, every thorn, each thorn. P.

خارا *khārā*, hard stone, flint. P.

خاربن *khār-bun* (pl. خاربنان *khār-bunān*), root of thorn or bramble; prickly shrub. P.

خاركش *khār-kash*, carrier of thorn-fagots; a wood-gatherer. P.

خاركن *khār-kan*, one who roots up thorns. P.

خاستن *khāstan*, to rise, to get up, grow or spring up, arise; to bring forward; to occur, happen. P.

خاص *khāṣṣ* (P. pl. خاصّان *khāṣṣān*), special, particular, private, peculiar; intimate, select, choice; special favourite; confiscated, confiscate, forfeit. A.

خاصّه *khāṣṣa*, especially, particularly. A P.

خاصيت *khāṣṣiyat*, peculiarity, property, speciality. A.

خاطر *khāṭir*, heart, mind, thought, idea; will, choice; spirits, feeling; account, sake. A.

خاك *khāk*, dirt, clay, earth, soil, ground, land, dust; grave (113); humble, lowly, mean. P.

خاك در *khāki dar*, earth of a door (or visitation); where one's wishes are obtained. P.

خاك مرده *khāki murda*, ashes of the dead. P.

خاك آلود *khāk-ālūd*, begrimed with dirt. P.

خاك پا *khāk-pā*, dust of the feet. P.

خاك زاد *khāk-zād*, sprung from earth, earth-born, earthy. P.

خاكسار *khāksār*, mixed with earth, earth-like; humble; abject, base, grovelling; sordid wretch. P.

خاكستر *khākistar*, ashes. P.

خاكم *khākam*, I am earth. P. [earth. P.

خاكي *khākī*, earthy; humble, abased; thou art

از خاكي *az khākī*, thou art (composed) of earth. P.

خالي *khālī*, empty, void, free from; destitute, deserted. A.

خام *khām* (pl. خامان *khāmān*), raw, crude; vain, foolish, inexperienced; simpleton. P.
خاموش *khāmosh*, silent, taciturn; silence! be silent! P.
خاموشي *khāmoshī*, silence, taciturnity. P.
خاندان *khāndān*, family, race; house, household, court, king's household. P.
خانقاه *khānakāh* (P. خانه گاه *khānagāh*, arabicized), convent or religious house for darweshes, and ṣūfis. A.
خان و مان *khān o mān*, house, family; riches, and especially hereditary possessions, moveable and real. P.
خانه *khāna*, house, abode, home; nest. P.
خانه پردازي *khāna-pardāzī*, domestic economy. P.
خانه خدا *khāna-khudā*, master of the house, major-domo. P.
خانمان *khānmān*, house, family. P.
خاوي *khāwī*, empty, void. A.
خاوي البطن *khāwī 'l baṭnī*, the empty-bellied. A.
خايه *khāya*, testicles. P.
خائيدن *khā'idan*, to bite, knaw, chew. P.
خباثت *khabāsat*, wickedness, malignity, malice, malevolence. A.
خبث *khubs*, malignity, malice, malevolence; impurity, obscenity, abominable act. A.
خبر *khabar*, information, intelligence, knowledge, acquaintance, report, news, tradition. A.
خبرت *khibrat*, experience, trial, proof, test. A.
خبيث *khabīs*, impure, bad, corrupt, base, wicked. A.
خبيثة *khabīsat* (pl. خبيثات *khabīsāt*), impure thing; (fem. of خبيث *khabīs*). A.
الخبيثات للخبيثين *al khabīsāta li 'l khabīsīna*, impure things (are) for the impure. A.
خبيثين *khabīsīna* (obl. pl. of خبيث *khabīs*), impure persons. A.
ختم *khatm*, seal; completion, conclusion, end. A.
ختم قرآن *khatmī kur'ān*, perusal of the Kurān from the beginning to the end. A.P.
ختمي *khatme*, a complete perusal of the Kurān from beginning to end. A.P.
ختني *khutanī*, Chinese, of Chinese Tartary. P.
خجالت *khajālat*, shame, blush, bashfulness, confusion. A.
خجسته *khujasta*, happy, auspicious. P.
خجل *khajil*, blushing, ashamed. A.
خجل كردن *khajil kardan*, to shame, to put to the blush. A.P.
خجلت *khajlat*, bashfulness, blush, shame, confusion. A.
خدا *khudā*, God. P.
خدا پرست *khudā-parast*, God-worshipper, devout. P.
خدّام *khuddām* (pl. of خادم *khādim*), domestics, servants. A.
خداوند *khudāwand* (pl. خداوندان *khudāwandān*), lord, master, owner, possessor. P.
خداوند حقيقي *khudāwandi ḥaḳīḳī*, the real master, i.e. God. P.A.
خداوند زاده *khudāwand-zāda* (pl. خداوند زادگان *khudāwand-zādagān*), nobleman's son. P.
خداوندگار *khudāwandagār*, Creator of the world. P.
خداوندي *khudāwandī*, lordship, sovereignty, divinity, providence; Your Majesty, Highness, Lordship, etc. P.
خداي *khudāī*, God. P.
خدايا *khudāyā*, O God! P.
خدايرا *khudāirā*, to God, for God. P.
خدائي *khudā'ī*, divinity, deity, godhead. P.
خدم *khadam* (pl. of خادم *khādim*), servants, slaves. A.
خدمت *khidmat*, service, ministry, tendance, attendance; homage. A.
خدمتگار *khidmatgār*, servant, waiting or serving man, personal attendant. A.P.
خدمتي *khidmate*, a particular or special service; the particular service. A.P.
خر *khar*, ass, donkey; blockhead, fool. P.
خر دجّال *khari dajjāl*, the ass of Antichrist. P.A.
خراب *kharāb*, destroyed, ruined. A.
خرابات *kharābāt* (pl. of خرابة *kharābat*), ruins, devastations; liquor-shop (such being generally, in Muhammadan countries, kept in a ruin). A.
خرابة *kharābat*, devastation, ruin. A.
خرابه *kharāba*, ruin, a ruin. A.
خرابي *kharābī*, ruin. A.
خراج *kharāj*, tribute, tax, revenue, rent. A.
خراجي *kharājī*, revenue-collector. A.P.
خراسان *khurāsān*, the province of Persia bordering on Herāt, Khorassan. P.
خراساني *khurāsānī*, of Khorassan. P.
خراشيدن *kharāshīdan*, to scratch, scrape, lacerate, wound, grate, irritate. P.
خرامان *kharāmān*, strutting, swaggering, waving, jaunty. P.
خراميدن *kharāmīdan*, to walk proudly, jauntily, gracefully, to strut, wave to and fro. P.

خربزه *kharbuza*, marsh-melon. P.
خربزه‌زار *kharbuza-zār*, melon-bed or field. P.
خرج *kharj*, expenditure, expense, outgoing. A.
خرچ *kharch*, expense, outgoings. P.
خرچ نمودن *kharch namūdan*, to spend, expend. P.
خرد *khurd*, little, small. *Khirad*, wisdom, good sense, sound judgment. P.
خردمند *khiradmand* (pl. خردمندان *khiradmandān*), wise, intelligent, judicious. P.
خرده *khurda*, fragment, particle, scrap, crumb. P.
خردی *khurdī*, infancy, childhood, first part of life. P.
خرست *kharast* (for خر است *khar ast*), is an ass. P.
خرسك *khirsak* (originally خرسگ, from خرس *khirs*, bear, and سگ *sag*, dog), the game of bear and dogs, or bear-baiting. P.
خرطوم *khartūm*, proboscis; prow (of a vessel). A.
خرف *kharif*, doting old man, dotard. A.
خرقه *khirka*, religious mendicant's garment made of shreds or patches; garb, habit; patch. A.
خرقه پوش *khirka-posh* (pl. خرقه پوشان *khirka-poshān*), clad in shreds and patches, dervish, religious mendicant. A.P.
خرگاه *khirgāh*, royal tent or pavilion. P.
خرّم *khurram*, pleasant, delightful. P.
خرما *khurmā*, date (a fruit). P.
خرمن *khirman*, harvest, corn reaped and stacked, but not yet threshed out. P.
خرمهره *khar-muhra*, a small shell (the *Cypræa moneta*), used for money in Africa and the East; (Hind. كوری *kauri*). P.
خرّمی *khurramī*, delight, joy, glee, happiness. P.
خرند *kharand*, they purchase (inf. خریدن *kharīdan*); are asses (for خر اند *khar and*). P.
خروار *kharwār*, ass-load; a large load. P.
خروج *khurūj*, egress, going forth. A.
الخروج قبل الولوج *al khurūja kabla 'l wulūji*, (provide for) egress before entering, (look before you leap). A.
خروس *khurūs*, cock, chanticleer. P.
خروش *khurosh*, loud noise or cry, clamour, shouting. P.
در خروش *dar khurosh*, loud, vocal, resonant. P.
خروشیدن *khuroshīdan*, to make a loud noise or outcry, to shout, clamour, cry aloud. P.
خری *khare*, an ass. P.
خریدار *kharīdār*, purchaser. P.
خریدن *kharīdan*, to purchase, buy. P.
خریدی *kharīde*, he used to purchase, he would buy. P.
خریف *kharīf*, autumn. A.
خزّ *khazz*, silk stuff, raw silk. A.
خزان *khizān*, autumn. P.
خزانه *khizāna*, treasury, exchequer; store. A.
خزانهٔ غیب *khizāna'i ghaib*, hidden stores. A.P.
خزائن *khazā'in* (pl. of خزانة *khizānat*), treasuries, treasures. A.
خزف *khazaf*, pottery, jar, earthen vessel, potsherd. A.
خزینه *khazīna*, treasure; treasury, exchequer, storehouse. A.
خس *khas*, thistle; weed. P.
خسارت *khasārat*, loss, damage. A.
خسپیدن *khuspīdan*, to lie down, sleep, slumber; to lodge. P.
خسّت *khissat*, vileness, baseness, contemptibleness; avarice. A.
خسته *khasta*, wounded, hurt, sick; sad, dispirited. P.
دلهای خسته *dilhāyi khasta*, broken hearts. P.
خسته *khasta'e*, thou art sad. P.
خسته خاطر *khasta-khātir* (or P. خسته دل *khasta-dil*), pained at heart, annoyed, vexed. P.A.
خسیس *khasīs*, sordid, vile, base, worthless. A.
خشب *khashab*, dry wood, timber. A.
خشت *khisht*, brick, tile. P.
خشت فیروزه *khishti fīroza*, turquoise-coloured bricks. P.
خشت زن *khist-zan*, brickmaker. P.
خشتی *khishte*, a brick, a tile. P.
خشتی دو *khishte dū*, a couple of bricks. P.
خشك *khushk*, dry, sere, arid, barren. P.
خشك رودی *khushk-rūde*, a dried-up stream. P.
خشك سال *khushk-sāl*, dry year, barren year, year of drought and dearth. P.
خشك سالی *khushk-sāli*, scarcity, dearth, drought. P.
خشك مغز *khushk-maghz*, dry-brain, noodle. P.
خشکی *khushkī*, dryness, dry land; drought. P.
خشم *khishm* (for A. *khashm*), anger, rage, fury. P.
در خشم شدن *dar khishm shudan* (or خشم گرفتن *khishm giriftan*), to fly in a rage. P.
خشم راندن *khishm rāndan*, to work one's self into a rage, to display anger. P.
خشم آلوده *khishm-ālūda*, overflowing with rage, sullied with anger. P.
خشمناك *khishmnāk*, angry, raging, furious. P.
خشن *khashuna*, he was rough; he is rough; (in the assertion of a general proposition, the perfect is often employed for the imperf.) A.

خشنود *khushnūd*, pleased, contented. P.

خشونت *khushūnat*, roughness, ruggedness; harshness, severity. A.

خصال *khiṣāl* (pl. of خصلة *khaṣlat*), qualities, properties. A.

خصاله *khiṣālihi*, (of) his endowments. A.

خصلت *khaṣlat*, quality, disposition, habit, nature. A.

خصم *khaṣm*, enemy, antagonist, opponent. A.

خصمي *khaṣmi*, enmity, contention. A.P.

خصوص *khuṣūṣ*, particular. A.

علي الخصوص *'ala 'l khuṣūṣ*, in particular, particularly, especially. A.

خصومت *khuṣūmat*, enmity, contention, strife, disputation. A.

خصيب *khaṣib*, palm-tree. *Khuṣaib*, name of a man. A.

خطّ *khaṭṭ*, line, boundary; character, handwriting, letter; moustache, beard. A.

خطّ زشت *khaṭṭi zisht*, a vile scrawl. A.P.

خطّ سبز *khaṭṭi sabz*, down upon the face (like that upon a peach), incipient beard. A.P.

خطا *khaṭā*, fault, error, sin, offence, mistake. A.

خطا *khaṭā*, Cathay. P.

خطاست *khaṭāst*, is a mistake. A.P.

خطا كردن *khaṭā kardan*, to commit a fault, to sin, fail, miss. A.P.

خطاي منكر *khaṭāyi munkar*, atrocious sin. A.P.

خطاب *khiṭāb*, address, harangue; sermon, homily; discussion; charge, accusation; reproof, censure, displeasure. A.

خطائي *khaṭā'e*, a sin, a fault; any particular offence; a single slip or failure. A.P.

خطبا *khuṭabā* (pl. of خطيب *khaṭīb*), preachers. A.

خطبه *khuṭba*, an oration, or sermon, delivered every Friday, after the forenoon service, in the principal Muhammadan mosques, in which the preacher praises God, blesses Muhammad and his descendants, and prays for the sovereign. A.

خطّه *khiṭṭa*, land, country, district, city. A.

خطر *khaṭar*, danger, peril, risk, jeopardy. A.

خطرناك *khaṭarnāk*, dangerous, hazardous, perilous. A.P.

خطيب *khaṭīb*, preacher, orator. A.

خطير *khaṭīr*, of high account or estimation, important; hazardous, perilous. A.

خفاجه *khafāja*, name of a certain band of plundering Arabs. P.

خفّت *khiffat*, lightness; frivolity, weakness. A.

خفّت راي *khiffati rāi* (or خفّت عقل *khiffati 'aḳl*), weakness of intellect. A.P.

خفت *khuft*, sleeping, nap. P.

خفتن *khuftan*, to sleep, to lie down. P.

خفته *khufta*, slept, sleeping, asleep, lying down; sleeper. P.

خفيه *khufya*, concealment, secrecy. A.

در خفيه *dar khufya*, in secret, privately. P.A.

خفيّة *khafīyat* (fem. of خفيّ *khafīy*), secret, hidden, latent. A.

خلاب *khilāb*, clay, dirt, mud, mire. P.

خلاص *khalāṣ*, liberation, release, escape, deliverance. A.

خلاف *khilāf*, difference; opposition, contradiction, dispute, contention, enmity; opposing, contrary. A.

خلاف كردن *khilāf kardan*, to oppose, act contrary to, contradict, violate, break. A.P.

خلافة *khilāfat*, vicegerency, caliphat; sovereignty, monarchy. A.

خلّان *khullān* (pl. of خليل *khalīl*), intimate friends. A.

خلائق *khalā'iḳ* (pl. of خليقة *khalīḳat*), peoples, creatures, nations. A.

خلّد *khallada* (3 per. sin. pret. 2nd form of the rt. خلد used optatively), may (God) prolong or perpetuate. A.

خلّد الله ملكه *khallada 'l lāhu mulkahu*, may God prolong his rule. A.

خلعت *khil'at*, robe of honour. A.

خلق *khalḳ*, creatures, created things, people, folk, men, mankind.—*Khulḳ*, nature, habit, disposition. A.

خلق آزار *khalḳ-āzār*, man-tormentor. A.P.

خلقان *khulḳān* (pl. of خلق *khalaḳ*), old and worn-out garments. A.

خلقي *khalḳe*, a host of people, a multitude; any created being; a form or figure. A.P.

خلل *khalal*, fault, defect, injury, damage, detriment, something wrong; disturbance. A.

خلوت *khalwat*, retirement, privacy, seclusion; private meeting. A.

خلوت نشين *khalwat-nishīn*, sitting in retirement, recluse. A.P.

خلوت نشيني *khalwat-nishīnī*, thou art a recluse. A.P.

خليفه *khalīfa*, vicegerent, the title of the successors of Muhammad, first assumed by, or given to, Abūbakr. A.

خم *khamm*, curl; coil, noose. P.

خمار *khumār*, effects of intoxication, cropsickness or headache after drinking. A.

خمر **khamr**, wine, or intoxicating expressed juice of anything. A.

خم كمند **kham-kamand**, noose. P.

خموش **khamosh**, silent. P.

خمير **khamīr**, dough, leaven. A.

خمير كردن **khamīr kardan**, to knead. A.P.

خندان **khandān**, laughing, smiling. P.

خندق **khandak** (the P. كنده kanda arabicized), ditch, moat, fosse. A.

خنده **khanda**, laughter, laughing. P.

خنديدن **khandīdan**, to laugh, titter, smile. P.

خنك **khunuk**, happy, fortunate; cool, temperate. P.

خو **khū** or **kho**, nature, habit, disposition. P.

خوي بد **khoyi bad**, bad temper. P.

خواب **khwāb**, sleep, slumber, dream. P.

خوابگاه **khwāb-gāh**, place of sleep, dormitory. P.

خواجه **khwāja** (pl. خواجگان khwājagān), man of distinction, lord, subordinate ruler or minister; master; gentleman; Mister; teacher; merchant; owner; eunuch. P.

خواجۀ عالم **khwāja'i 'ālam**, Lord of the world (Muhammad). P.A.

خواجه تاش **khwāja-tāsh** (pl. خواجه تاشان khwāja-tāshān), having a common master; (for the pl.) slaves or servants of one master. P.

خوار **khwār**, contemptible, mean despised, abject. P.

مردم خوار **mardum-khwār**, man-eater. P.

خوار **khuwārun**, lowing, crying like a calf. A.

خوار داشتن **khwār dāshtan**, to hold in contempt, to despise; (when it is used as the latter part of a compound, it is the root of خوردن khwurdan, to eat, and signifies) eater, eating, devouring, drinker. P.

خوارزم **khwārazm**, the ancient Chorasmia, lying along the banks of the river Oxus or Jaihūn, and extending to the Caspian sea. P.

خوارزم شاه **khwārazm-shāh**, title of the Sultān علاء الدين محمد 'alā'u 'd dīn Muḥammad, who reigned in Khārazm from 1200 to 1220 of our era. P.

خواست **khwāst**, solicitation, begging request. P.

خواستن **khwāstan**, to want, desire, wish, will, ask, beg, require; to design, intend; to seek, covet; to be willing; to call down; to wed; to arise, spring up. P.

خواص **khawāṣṣ** (pl. of خاصّة khāṣṣat), nobles, grandees. A.

خواصّ و عوامّ **khawāṣṣ o 'awāmm**, nobles and plebeians, gentle and simple. A.

خوان **khwān**, furnished board or cloth, tray, dish. P.

خواندن **khwāndan**, to read, recite, repeat, chaunt, intone; to call upon, invoke; to summon, challenge, proclaim; to lay claim; to crow. P.

خواندۀ **khwānda'e**, thou hast read. P.

خواه **khwāh**, wishing, desiring; wanting, requiring; whether, either, or. P.

خواهر **khwāhar**, sister. P.

خواهنده **khwāhanda**, he who asks or wishes; beggar, mendicant, suppliant. P.

خواهي **khwāhī**, thou wishest; dost thou wish? P.

خوب **khūb** (pl. خوبان khūbān), good, beautiful, fair, well. P.

خوبرو **khūb-rū** (or خوب روي, but pronounced khūb-rū), fair-faced, handsome, comely. P.

خوب روئي **khūb-rū'ī**, thou art fair-faced. *Khūb-rū'e*, a handsome-faced person. P.

خوب صورت **khūb-ṣūrat**, comely, handsome. P.A.

خوب منظر **khūb-manẓar**, fair to behold, comely in appearance. P.A.

خوبي **khūbī**, beauty, comeliness. P.

خود **khwud**, self, himself, herself, itself; one's own. P.

خود راي **khwud-rāī**, self-opinioned, headstrong, opinionative, conceited. P.A.

خودي **khwudī**, one's own; pride, vanity, conceit; egotism, selfishness. P.

خوردن **khwurdan**, to eat; to drink; to swallow, devour, consume, corrode; to gnaw; to experience, suffer; to fret; eating. P.

خورده **khwurda**, eaten. P.

خوردۀ انبان **khwurda'i anbān**, crumbs in a wallet. P.

خوردي **khwurdī**, infancy, childhood. *Khwurde*, he was accustomed to eat, he used to eat. P.

خورش **khwurish**, food, aliment. P.

خورشيد **khwurshed**, the sun. P.

خورم **khwurram**, joyful, pleasant. P.

خورنده **khwuranda**, eater; fed, maintained, victualled; household. P.

خوش **khwush**, pleasant, agreeable, delightful, blooming, nice, palatable, grateful, happy, good, well. P.

خوشانيدن **khoshānīdan**, to cause to dry up, to render parched. P.

خوش آواز **khwush-āwāz**, pleasant-voiced, sweet-voiced, having a melodious voice. P.

خوش آوازي *khwush-āwāze*, one with a sweet voice. P. [odoriferous. P.

خوشبوي *khwush-bū*, sweetly-scented, fragrant,

خوشتر *khwushtar*, pleasanter, more agreeable. P.

خوشخو *khwush-khū*, of pleasing manners or disposition, good-tempered, affable. P.

خوش سخن *khwush-sukhan*, well-spoken. P.

خوش طبع *khwush-tab'*, good natured, cheerful. P.A. [dantly. P.

خوش گريستن *khwush giristan*, to weep abun-

خوش گفت *khwush guft*, well spake he. P.

خوشنود *khwushnūd*, content, satisfied well-pleased. P.

خوشه *khūsha* or *khosha*, ear of corn. P.

خوشي *khwushī*, gladness, mirth, gaiety, cheerfulness, pleasantness, agreeableness, delight, enjoyment, diversion, fun. P.

خوشيدن *khoshidan*, to wither, dry, parch. P.

خوض *khauz*, saying what is false; conspiring against. A.

خو كرده *khū-karda*, habituated. P.

خون *khūn*, blood; killing, murder. P.

خونخوار *khūn-khwār*, blood-devouring, sanguinary, blood-thirsty. P.

خونخوارگي *khūn-khwārayi*, blood-thirstiness, ferocity. P. [per, disposition. P.

خوي *khūy* (the same as خو *khū*), habit, tem-

خويد *khawīd*, green corn, wheat or barley not yet in ear. P.

خويش *khwesh*, self; one's own; (my, thy, his, hers, its, ours, your, their) own; kinsman, relative, relation. P.

خويشاوند *khweshāwand*, kinsman. P.

خويشتن *khwesh-tan*, own person, self; own. P.

بر خويشتن *bar khweshtan*, of himself, voluntarily. P. [mious, self-restraining. P.

خويشتن دار *khweshtan-dār*, temperate, abste-

خويشتنيد *khweshtaned*, of your own ye are. P.

خيار *khiyār*, cucumber. A.

خيال *khayāl*, imagination, fancy, thought, notion, idea, conceit, whim, caprice; phantom, spectre, apparition. A.

خيالاً *khayālan*, (acc.) as an image, or apparition in sleep. A.

خيال انديش *khayāl-andesh*, fantastic, chimerical, conceited, whimsical, vain. A.P.

خيالاً يرافقني *khayālan yurāfikunī*, as an apparition to accompany me on a journey. A.

خيال بستن *khayāl bastan*, to suppose, imagine, form a notion, entertain an idea, dream of. A.P.

خيانت *khiyānat*, perfidy, treachery, treason, disloyalty. A.

خيانتي *khiyānate*, an act of disloyalty, a case of treason, an instance of treachery. A.P.

خير *khair*, well; good, virtuous, fair, well-doing; goodness, kindness, liberality, charity; goods, riches, good things. A.

خيراست *khair ast*, it is well; is it well? A.P.

خيره *khīra*, malignant, malevolent, emboldened (to attack); indolent, torpid; stupid, grovelling; angry, moody; impudent, shameless; perverse, obstinate; ravenous, insatiate. P.

خيره راي *khīra-rāi*, of dark or mean understanding, grovelling. P.

خيره رو *khīra-rū*, shameless, impudent; of malignant aspect. P.

خيره سر *khīra-sar*, headstrong; wayward; silly, stupid, blundering. P.

خيزان *khezān*, rising. P.

افتان و خيزان *uftān o khezān*, (now) falling and (now) rising, *i.e.* staggering along, (moving) with difficulty. P.

خيزيدن *khezīdan*, to rise, spring. P.

خيزش *khezush*, rise (and slay) him. P.

خيل *khail*, troop, body of horsemen; tribe; mass. A.

خيلتاش *khailtāsh*, fellow-soldier, comrade; commander, general; name of an athlete. P.

خيل خانه *khail-khāna*, royal household. P.

خيمه *khaima*, tent, tabernacle. A.

خيمه زدن *khaima zadan*, to pitch a tent. A.P

د

داد *dād*, he gave; gift, giving; justice, measure, redress; cry for redress or justice. P.

توان داد *tawān dād*, one can give. P.

دادن *dādan*, to give, assign, surrender, resign, yield; to give leave, allow, suffer, permit; to place (in school). P.

دادي *dāde*, justice, judgment (emphatically):— he used to give. P.

دار *dār*, keep (imp. of داشتن *dāshtan*). P.

دارو *dārū*, medicine, drug, physic, remedy. P.

داروي تلخ *dārūyi talkh*, bitter medicine. P.

دار و گير *dār o gīr*, pomp, bustle, consequence. P.

داروئي *dārūe*, a certain medicine, a drug. P.

داري *dārī*, thou holdest, supportest, keepest, or maintainest (aor. of داشتن *dāshtan*). P.

دارين *dāraini* (obl. of داران *dārāni*, dual of دار *dār*), two worlds, both worlds. A.
داشتن *dāshtan*, to have, hold, possess, keep; to keep up, maintain; to place, deposit; to withhold, withdraw; to consider; to wear. P.
دست داشتن *dast dāshtan*, to hand over, to restore. P. (or cause of anything). A.
داعي *dā'ī*, inviting, stimulating; the author
داعية *dā'iya*, cause, source; claim, pretension, call. A.
دام *dām*, snare, net. P.
دام *dāma*, may he (or it) be perpetual, or continue (3 per. perf. of دوم, used optatively). A.
دام ملكه *dāma mulkuhu*, may his kingdom endure. A. [dure. A.
دام سعده *dāma sa'duhu*, may his happiness en-
داماد *dāmād*, son-in-law. P.
دامن *dāman*, skirt of a garment; base of a hill. P.
دامني *dāmane*, a skirt, a whole skirt. P.
دامي *dāmī*, thou art the snare. P.
دان *dān*, know, consider (imp. of دانستن). P.
دانا *dānā* (pl. دانايان *dānāyān*), wise, knower, wise man. P.
دانائي *dānā'ī*, knowledge, science:—*dānā'e*, a man of wisdom. P. [regard. P.
دانستن *dānistan*, to know, consider, esteem,
دانستي *dāniste*, he might know; he used to know. P.
دانش *dānish*, knowledge, science, learning. P.
دانشمند *dānishmand*, wise, intelligent; knowing, learned. P.
دانشمندي *dānishmande*, a certain learned man. P.
دانگ *dāng*, a weight, the fourth part of a dram; the sixth part of a dīnār. P.
دانه *dāna*, grain, corn, seed; bait; bead. P.
داني *dānī*, thou knowest (2 per. sing. aor. of دانستن *dānistan*). P.
داؤد *Dā'ud*, David, king of Israel. A.
داؤدي *Dā'udī*, David-like, resembling David the sweet singer of Israel. P.A.
داور *dāwar*, judge, ruler; God. P.
دائره *dā'ira*, circle, circumference, orbit. A.
دائم *dā'im*, lasting, unintermitting, ceaseless; always, perpetually. A.
دايه *dāya*, nurse, foster-mother. P.
دبيقي *dabīķī*, fine stuff of gold tissue (so named from *Dabīķ*, a small town in Egypt, where it is manufactured). A.

دجّال *dajjāl*, Antichrist. A.
دجله *dijla*, the river Tigris; (in India it is pronounced *dajla*). A.
دجي *dujā*, darkness. A.
الدجي *ad dujā*, the darkness. A.
دختر *dukhtar*, daughter; damsel, girl. P.
دختر خواستن *dukhtar khwāstan*, to ask a girl in marriage. P. [maiden. P.
دخترك *dukhtarak*, little girl or daughter,
دخل *dakhl*, entering; income, receipt, revenue; a source of income (136). A.
دخول *dukhūl*, entering, ingress, access, arrival. A. [prey. P.
دد *dad* (pl. ددان *dadān*), wild beast, beast of
در *dar*, in, into, within, among; concerning, about, as regards, respecting, on, upon, at; under. P.
بدريا در *ba daryā dar*, in the sea. P.
در *dar* (pl. درها *darhā*), door, gate, avenue; topic, subject. P.
از در *az dar*, by the door. P.
درّ *darr*, milk, especially such as flows spontaneously from the udder in a copious stream. A.
درّ *durr*, pearl. P.
درّ يتيم *durri yatīm*, rare, incomparable pearl. P.
دراز *darāz*, long; outstretched, extended. P.
دراز كردن *darāz kardan*, to stretch forth, or hold out; to let loose (the tongue). P.
درازي *darāzī*, length. P.
دراست *dirāsat*, study, reading, repeated study, or reading. A. [thunderstruck. P.
در آشفتن *dar āshuftan*, to be disturbed; to be
درّاعه *durrā'a*, tunic, wide vest, or shirt of wool. A.
در افتادن *dar uftādan*, to fall on, to attack, to engage in controversy with; (frequently, however, the prep. *dar* is pleonastic). P.
در آمدن *dar āmadan*, to come in, enter; to come forward, or on; to meet; to break into. P.
در آموختن *dar āmokhtan*, to teach. P.
در انداختن *dar andākhtan*, to hurl, cast. P.
درانيدن *darānīdan*, to tear, to cause to burst. P.
در آوردن *dar āwardan*, to bring in; to bring down; to stay, or check. P.
در آويختن *dar āwekhtan*, to fasten on, to lay hold of, to cling to, or hang on by. P.
در آي *dar āi*, enter thou, come in (imp. of در آمدن *dar āmadan*). P.
درايت *dirāyat*, knowledge, skill, acuteness. A.

در باختن *dar bākhtan*, to play, gamble away; to lose. P.

دربان *darbān*, porter, doorkeeper. P.

در بر *dar bar*, on or in the breast; in the arms. P.

در بر کردن *dar bar kardan*, to put on (clothes); to wear, assume. P. [wear. P.

در بر گرفتن *dar bar giriftan*, to put on, assume,

دربسته *dar-basta*, with the door shut; shut in. P.

در بند *dar band*, in the bond; enslaved. P.

در پس *dar pas*, in the rear. P.

در پي *dar pai*, at the heels, behind, following. P.

در پيش *dar pesh*, before, a-head, in front; in prospect. P.

در پيوستن *dar paiwastan*, to join, to meet; to be engaged in; to rise up to. P.

درج *darj*, infolding, collecting, preserving, comprising, holding:—*durj*, casket. A.

درجات *darajāt* (pl. of درجة *darajat*), steps, stages upwards (of Paradise: opposed to درکات *darakāt*). A.

درجة *darajat*, step, degree, rank, dignity. A.

درجته *darajatihi*, his dignity. A.

درجي *durje*, a casket. A.P. [stantly. P.A.

در حال *dar ḥāl*, at the present time; now; in-

در حق *dar ḥakk*, in reference, respect, or regard. P.A. [shrub, bush. P.

درخت *dirakht* (pl. درختان *dirakhtān*), tree,

در خفيه *dar khufya*, in secret, secretly. P.A.

در خواب *dar khwāb*, in sleep, asleep. P.

در خوابي *dar khwābi*, thou art asleep. P.

در خورد *dar khwurd*, worthy, suited. P.

درد *dard*, pain, ache, anguish. P.

دردا *dardā*, oh, the pain! alas! P.

در دادن *dar dādan*, to submit, yield, surrender; give out, proclaim. P. [pain, pained. P.

دردمند *dardmand*, afflicted, aching, suffering

دردمنديم *dardmandem*, we are pained. P.

در ربودن *dar rubūdan*, to sweep away, tear away; to snatch, carry off; to save, rescue; to steal upon. P.

در رسانيدن *dar rasānīdan*, to bring in. P.

در رنجيدن *dar ranjīdan*, to be annoyed or vexed. P.

درس *dars*, study, reading; lesson, lecture. A.

در ساختن *dar sākhtan*, to do with, to agree with; to be satisfied or content. P.

درست *darast* (for در است *dar ast*), is in, is comprised. — *Durust*, complete, entire, sound; just, right, true, valid; healed. P.

درست نا کرده *durust nā karda*, unfinished, not done correctly. P.

در ستيزيدن *dar sitezīdan*, to strive obstinately and pertinaciously. P.

درشت *durusht*, hard, harsh; rugged, rough; thick, firm; big, stout, bulky; stern, surly. P.

درشت خو *durusht-khō*, surly-tempered, severe. P.

درشت رو *durusht-rū*, crabbed-faced. P.

درشتي *durushtī*, roughness; harshness, severity; bulkiness, bigness, fatness. P.

در فتادن *dar futādan*, to fall, to fall in. P.

در قفا *dar kafā*, behind. P.A.

درکات *darakāt* (pl. of درك *darak*), lowest depths, stages downwards (of Hell). A.

در کار اند *dar kār and*, are at work, are busy. P.

درکشاده *dar-kushāda*, open-doored, with the door open. P.

در کشيدن *dar kashīdan*, to draw in, contract; to suppress, restrain, refrain; to withdraw; to shut; to drag. P.

زبان در کشيدن *zabān dar kashīdan*, to be silent. P.

درگاه *dargāh*, court, gate, threshold; shrine; palace, king's court. P.

در گذاشتن *dar guzāshtan*, to pass by; to pass over. P.

در گذرانيدن *dar guzrānīdan*, to cause to pass. P.

در گذشتن *dar guzashtan*, to elapse, to pass on, to pass over, pass by, pass away, die. P.

در گرفتن *dar giriftan*, to take effect, to impress. P.

در گرو بودن *dar girav būdan*, to be in deposit, pledge, or pawn. P.

در گسستن *dar gusistan*, to be broken or twisted, to break down, fail. P.

در گسلانيدن *dar gusilānīdan*, to snatch, twitch, wrest, wrench. P.

درم *daram* (for در من *dari man*), my gate. P.

درم *diram* (pl. درمها *diramhā*), money; a silver coin, worth about twopence; a drachm (which is the weight of the coin). P.

در ماندگي *dar māndagī*, distress, sorrow, sadness; want; inability. P.

در ماندن *dar māndan*, to be in want; to be at a loss; to be at a standstill; to stick, sink, flounder; to be distressed. P.

در مانده *dar mānda* (pl. در ماندگان *dar māndagān*), distressed, unfortunate. P.

درم دار *diram-dār* (pl. درم داران *diram-dārān*), possessed of wealth, monied, rich. P.

درمي *dirame*, a single dirhem. P.

درمي چند *dirame chand*, a few dirhems, a little money. P.

درميان *dar miyān*, in the midst, among. P.

رد ميان شان *dar miyānī shān* (for در ميان ايشان *dar miyāni eshān*), among them. P.

رد ميان نهادن *dar miyān nihādan*, to lay before; to entrust; to expose; to speak of. P.

درنده *darrinda*, that which rends or tears; rapacious, ravenous. P.

درنگ *dirang*, delay, hesitation. P.

درنگي *dirangī*, tardiness, lingering, delay. P.

در نوردن *dar navardan*, to travel. P.

در نورديدن *dar navardīdan*, to wrap up, to fold together; to obliterate. P.

درو *dar ū*, in him, in it, thereon:—*dirav*, reaping, harvest. P.

دروازه *darwāza*, door. P.

دروغ *durogh*, lie, falsehood. P.

دروغ زن *durogh-zan*, false, liar. P.

دروغي *duroghe*, a lie, a falsehood. P.

دروغي كه *duroghe ki*, the lie that. P.

درون *darūn*, within, in; inside, heart. P.

درويدن *dirawīdan*, to mow, reap. P.

درويش *darwesh*, poor, needy, indigent; religious mendicant, dervish. P.

درويش سيرت *darwesh-sīrat*, poor in spirit, of a humble disposition, having the manners or temper of a dervish. P.A.

درويش صفت *darwesh-ṣifat*, dervish-like, endued with the qualities of a dervish. P.A.

درويشي *darweshī*, the condition of a dervish, poverty:—*darweshe*, a dervish, a certain dervish. P.

درها *darhā* (pl. of در *dar*), doors; gates. P.

درهاي آسمان *darhāyi āsmān*, windows of heaven. P.

در هم *dar ham*, together; perplexed, confused, intertwined; pell-mell; vexed, annoyed. P.

درهم *dirham* = درم *diram* (of which it is the arabicized form). A.

درهم افتاده *darham uftāda*, fallen into chaos and confusion, embroiled, entangled. P.

درهم كشيدن *darham kashīdan*, to draw together, to contract. P.

دري *dare*, a door. P.

دريا *daryā*, sea, ocean; any large river. P.

درياي مغرب *daryāyi maghrib*, Western Sea, Mediterranean. P.A.

درياي هفتگانه *daryāyi haftgāna*, the seven seas. P.

بدريا در *ba daryā dar*, in the sea, in the midst of the sea. P.

در ياب *dar yāb*, know thou, take cognizance of, consider, be wise (imp. of در يافتن *dar yāftan*). P.

در يافتن *dar yāftan*, to discover, find out, understand, comprehend. P.

دريچه *darīcha* (dim. of در *dar*), small door, window. P.

دريدن *darīdan*, to rend or tear. P.

دريغ *diregh* or *duregh*, alas! what a pity! pity, harm; denial, refusal; repugnance, reluctance, unwillingness; sorrow, vexation, grief, remorse. P.

دريغ خوردن *diregh khwurdan*, to grieve, to be vexed. P.

دريغ داشتن *diregh dāshtan*, to deny, grudge, refuse, withhold, keep back. P.

دريغا *direghā*, alas! ah! well-a-day! P.

درين *darīn*, in this; in these (same as در اين *dar īn*). P.

دريوزه *daryūza*, mendicancy, mendicity. P.

دزد *duzd* (pl. دزدان *duzdān*), thief, robber. P.

دزدي *duzdī*, theft, robbery:—*duzde*, a certain thief, a robber. P.

دزديدن *duzdīdan*, to steal, rob, thieve. P.

دست *dast* (pl. دستها *dasthā*), hand; paw; pre-eminence, superiority, victory. P.

بدست آوردن *ba dast āvardan*, to gain, get possession of, secure. P.

دستار *dastār*, turband; napkin, handkerchief; handkerchief-full. P.

دست بدست *dast ba dast*, (from) hand to hand. P.

دست بر دست زدن *dast bar dast zadan*, to wring the hands. P.

دست برداشتن *dast bar dāshtan*, to withdraw the hand; to leave, let alone. P.

دست بر دل بودن *dast bar dil būdan*, to be anxious, uneasy, unhappy, or pained. P.

دست بر فشاندن *dast bar fishāndan*, to rub the hands together (for joy). P.

دست تنگ *dasti tang*, lack of means, straitened circumstances, indigence. P.

دست تنگي *dast-tangī*, straits, indigence penury. P.

دست دادن *dast dādan*, to give a hand; to help, aid, favour, promote. P.

دست رس *dast-ras*, come to hand, clutched, obtained, within one's power; means of subsistence, livelihood; friendly. P.

دستگاه *dast-gāh*, help, relief; power, strength, means, ability; wealth. P.

دستگيري *dast-girī*, taking by the hand; aid, help, assistance; possession. P.

دستگيري كردن *dast-girī kardan*, to hand over, put in possession. P.

دست و پا *dast o pā*, hand and foot. P.

دست و پا بريده *dast o pā burīda*, amputated in hands and feet. P.

دستور *dastūr*, custom, habit; prime minister. P.

دسته *dasta*, handful, bundle; handle. P.

دست يافتن *dast yāftan*, to get the (upper) hand, to triumph. P. [water. P.

دشت *dasht*, desert, wilderness, plain without

دشمن *dushman* (pl. دشمنان *dushmanān*), foe, enemy. P.

دشمن كام *dushman-kām*, (*lit.* foe's wish) death. P.

دشمني *dushmanī*, enmity, hostility. P.

دشنام *dushnām*, abuse. P.

دشنامي *dushnāme*, an abusive word; abuse, incivility, rudeness. P.

دشوار *dushwār*, not easy, difficult, harsh, hard to bear; unbecoming, painful, distressing. P.

دعاء *du'ā*, prayer, invocation, intreaty, supplication; benediction. A.

دعاي خير *du'āyi khair*, prayer for welfare. A.P.

دعائي *du'ā'e*, a prayer; an imprecation. A.P.

دعوا *da'au*, they pray to, supplicate (perf. of the verb دعا, for دعو). A.

دعوة *da'wat*, prayer, suit, petition; invitation; feast, banquet, entertainment. A.

دعوى *da'wà*, claim, demand; plea, excuse; plaint; petition, suit at law, prosecution; assumption, pretension. A.

دغا *daghā*, imposture, cheat, fraud. P.

دغائي *daghā'ī*, impostor, hypocrite. P.

دغل *daghal*, corrupt, base, counterfeit; vice, fraud. A. [drum; tambourine. P.

دف *daf* (for the A. دفّ *duff* or *daff*), kettle-

دفتر *daftar* (probably the Greek διφθέρα arabicized), book, register, journal, record, volume. A. [off. A.

دفع *daf'*, repelling, parrying, averting, warding

دفع انداختن *daf' andākhtan*, to put off (with excuses), defer, postpone. A.P.

دفن *dafn*, hiding, concealing; burial, interment. A. [to inter or bury. A.P.

دفن كردن *dafn kardan*, to hide in the ground,

دق *dakk*, vice, evil condition. A.

دقيقه *daḳīḳa*, particle; nice point. A.

دكان *dukān*, shop. P.

دگر *digar* (pl. دگران *digarān*), other, different; any more; again. P.

دگر بار *digar bār*, another time, again. P.

دگر باره *digar bāra*, again, once more. P.

دگر ره *digar rah*, another road; another time. P.

دگري *digare*, another. P.

دل *dil*, heart. P.

دلآرام *dil-ārām*, heart-pleasing, heart refreshing, solacing, delightful; lover. P.

دل از دست رفته *dil az dast rafta*, one who has lost his heart; love-lorn. P.

دل آزرده *dil-āzarda*, displeased, irritated, provoked, pained, aggrieved. P.

دل آشفته *dil-āshufta*, distressed in mind, distracted. P.

دل افروز *dil-afroz*, heart-inflaming. P.

دلالت *dalālat*, indication; proof, evidence. A.

در دل آمدن *dar dil āmadan*, to find place in the heart, to please the heart. P.

دلآور *dil-āvar* stout-hearted, brave, valiant; warrior. P. [test. P.

دلآوري *dil-āvarī*, intrepidity, boldness; con-

دلآويخته *dil-āwekhta*, enamoured; loved. P.

دلآويز *dil-āwez*, heart-attracting, alluring, charming, ravishing. P. [ing. P.

دلبر *dil-bar*, heart-ravisher, charmer, charm-

دلبري *dil-barī*, captivation of the heart:—*dil-bare*, a captivator of the heart, a charmer. P.

دلبستگي *dil-bastagī*, attachment, heart-union. P.

دلبسته *dil-basta*, united in heart, attached. P.

دلبند *dil-band*, heart-binding; agreeable, charming, fascinating. P.

دلتنگ *dil-tang*, heart-sick, disheartened, sad, vexed, distressed, out of spirits. P.

دلتنگي *dil-tangī*, distress, depression of spirits, sadness; heart-burning; oppression. P.

دلخوش *dil-khwush*, pleased, satisfied, contented, cheerful, glad; reconciled. P.

دلدار *dil-dār*, possessing or holding the heart; charming. P.

دل ز جان برداشتن *dil zi jān bar dāshtan*, to give up hope of life. P.

دلستان *dil-sitān*, heart-ravisher, charmer; fascinating. P.

دلفروز *dil-firoz*, enlivening, glad, joyous. P.

دلفريب *dil-fireb*, heart-stealing, beguiling, bewitching, deceitful. P.

دلق *dalk*, a kind of garment formerly worn by ķāżīs, ulamā, and the khaṭībs of mosques, and by other persons of religious orders; a kind of patched garment worn by devotees, reputed saints, and darweshes; patches, rags. A.

دلکش *dil-kash*, heart-attracting, alluring. P.

دلکشا *dil-kushā*, heart-expanding, exhilarating. P.

دل مرده *dil-murda*, dead at heart, cold-hearted. P.

دل نهادن *dil nihādan*, to set the heart, acquiesce, or be satisfied. P.

دلي *dile*, a heart, a single heart. P.

دلير *diler*, bold, brave, audacious, courageous. P.

دليري *dileri*, courage, boldness, audacity. P.

دليل *dalil*, right director, guide; proof; argument, demonstration. A.

دم *dam*, respiration, breath, speech, words; moment; gulp, draught. P.

دم *dum*, tail. P.

دم برآوردن *dam bar āvardan*, to draw a breath. P.

دم زدن *dam zadan*, to breathe (a word), utter (a syllable); to proceed. P.

دمار *dimār* (for A. *damār*), ruin, destruction; revenge, vengeance; cry of anguish. P.

دماغ *dimāgh*, brain; conceit, fancy, notion, pride, consequential airs. A.

دمان *damān*, swift; powerful; terrible, furious, unruly. P.

دمبدم *dam ba dam*, moment to moment, each moment. P.

دم در کشيدن *dam dar kashidan*, to cease to breathe, to be silent, hold one's breath. P.

دمّر *dammir*, destroy utterly (imp. of 2nd form of the verb دمر). A.

و دمّر علي اعدائه و شانئه *wa dammir 'alā a'dā'ihi wa shunātihi*, and utterly destroy his enemies and haters. A.

دمشق *Dimashķ* or *Dimishķ*, Damascus, the capital of Syria. A.

دمي *dami*, inflated, puffy, tumid, windy:— *dame*, an instant, one moment, at a breath. P.

دمي چند *dame chand*, a few moments. P.

دمياط *dimyāṭ*, Damietta, in Egypt. A.

دمياطي *dimyāṭi*, a species of fine cotton cloth or stuff made at Damietta, dimity. A.

دميدن *damidan*, to blow, bloom, bud, expand; to sprout (as an incipient beard); to appear, to burst forth (as the dawn). P.

دنبال *dumbāl*, tail, stern; rudder. P.

دندان *dandān*, tooth. P.

دنداني *dandāne*, one tooth, a single tooth. P.

دنيا *dunyā*, world, earthly possession. A.

حيات دنيا *ḥayāti dunyā*, the present life. A.P.

الدنيا و الدين *ad dunyā wa'd dīn*, the world and religion, (church and state). A.

دنياي دون *dunyāyi dūn*, base world. A.P.

دنيادار *dunyā-dār*, (clinger to the world), man of the world, wealthy person; worldling. A.P.

دنيوي *dunyawiy*, worldly, secular. A.

دو *dū*, two; both. P.

دواء *dawā*, medicine, remedy. A.

دوا کردن *dawā kardan*, to apply remedies, to treat medically. A.P.

دوابّ *dawābb* (pl. of دابّة *dābbat*), cattle, beasts (especially such as are ridden). (*Dawābb* is often employed in the sense of the singular.) A.

دوام *dawām*, perpetuity, duration. A.

علي الدوام *'ala'd dawāmi*, perpetually, uninterruptedly. A.

دوان *dawān*, running; runner. P.

دوانيدن *dawānīdan*, to cause, suffer, or allow to run. P.

دوائي *dawā'e*, a remedy, a medicine. A.P.

دو بار *dū bār*, twice. P.

دو باره *dū bāra*, a second time, twice. P.

دو تا *dū tā*, double, twofold; convex or concave, bent, curved. P.

دوحة *dauḥat*, a great tree with spreading branches. A.

دوحة سجع طيرها موزون *dauḥatun saj'u ṭairihā mauzūn*, great trees, the notes of whose birds are in sweet harmony. A.

دوختن *dokhtan*, to sew, or sew up; to close up; to broider; to transfix, or pierce. P.

دود *dūd*, smoke, exhalation. P.

دود دل *dūdi dil*, smoke of the heart, sigh, groan. P.

دودمان *dūdmān*, great family, tribe. P.

دور *daur*, revolution, cycle; time; the world; fortune; circulation of the wine-cup. A.

دور *dūr* (pl. دوران *dūrān*), far, distant, remote; avaunt! P.

دور افتاده *dūr uftāda*, strayed away, wandered far off, gone to a distance. P.

دوران *daurān*, revolution, circle, cycle. A.

دوزخ *dozakh*, hell. P.

دوزخي *dozakhī* (pl. دوزخيان *dozakhiyān*), dweller in hell; damned; infernal. P.

دوست *dost* (pl. دوستان *dostān*), friend, lover. P.

دوست داشتن *dost dāshtan*, to love, to hold or esteem as a friend. P. [friendly. P.

دوستدار *dostdār*, one accepted as a friend, friend,

دوست رو *dost-rū*, having the face of a friend, amiable; beloved, esteemed. P.

دوستي *dostī*, friendship, love. P.

. . . *doste*, a friend, a certain friend. P.

بدوستي *ba doste*, by that friend (I swear). P.

دوش *dosh*, shoulder; last night. P.

دوشيزه *doshīza*, virgin. P.

دوغ *dogh*, sour curds, buttermilk. P.

دوکان *dūkān*, shop. P.

دوگانه *dūgāna*, twofold; a prayer in which two inclinations of the body are made. P.

دوگانهٔ *dūgāna'e*, a single one of such prayers. P.

دولت *daulat*, wealth, treasure, fortune, prosperity, happiness; power; reign, empire, dynasty. A.

دولتي *daulate*, a fortune. A.P.

دوم *duwum* (or دومين *duwumīn*), second. P.

دون *dūn* (pl. دونان *dūnān*), low, base, vile, mean, contemptible. A.

دون *dūna*, beside, short of, exclusive of. A.

دون العذاب الاکبر *dūna 'l 'azābi 'l akbari*, besides the greater punishment (of the world to come). A.

دو نيم *dū nīm*, two halves; in two. P.

دويدن *davīdan*, to run. P.

ده *dah*, ten. P.

.. *dih*, village, hamlet, town; (imp. of دادن *dādan*) give thou; (as latter part of a compound) giver. P.

دهان *dahān*, mouth; orifice. P.

دهاني *dahāne*, a mouth; the mouth. P.

ده خدا *dih-khudā* (or ده خداي *dih-khudāī*), head man of a village. P.

دهد *dihad*, he (she or it) gives, or may give (aor. of دادن *dādan*). P.

دهر *dahr*, time, age, eternity; world; fortune. A.

دهشت *dahshat*, fear, awe, dismay. A.

دهقان *dihkān* (from the P. ده خان *dih khān*, prince, or lord, of a town or village), the head man, or chief, of a village or town; rustic, husbandman, peasant. A.

دهقان پسر *dihkān-pisar*, peasant's boy. A.P.

دهل *duhul*, drum, tabour. P.

دهليز *dihlīz*, entrance-hall, vestibule, portico, antechamber. P.

دهمت *dihamat*, I should bestow on thee. P.

دهن *dahan*, mouth. P.

دهني *dahane*, a mouth, some mouth. P.

ديار *diyār* (pl. of دار *dār*), houses; countries, provinces, districts. A.

ديار بکر *diyār-bakr*, name of the country anciently called Mesopotamia. A.

ديانت *diyānat*, being religious, adherence to religion, conscientiousness, honesty, probity. A.

ديبا *dībā*, silk brocade, variegated with colours. P.

ديباجه *dībāja* (from the A. ديباج *dībāj*, for the P. ديباه *dībāh* = ديبا *dībā*), proem, introduction or preface to a poem or a book, and especially one that is embellished, or composed in an ornate style. A.

ديبق *dībak* (from the P. ديبه *dībah*, for ديباه *dībāh*) = ديبا *dībā*, [q. v.]. A.

ديدار *dīdār*, sight, look, view, interview. P.

ديدن *dīdan*, to see, perceive, behold, witness, observe, regard, consider; to meet with, suffer, experience. P.

ديده *dīda*, seen; having seen; eye-sight. P.

دير *der*, late, long, slow; old, antique. P.

دير دير *der der*, after a long time, at long intervals; very late; very seldom. P.

ديرينه *derīna*, old; long-lived; of long standing; a long while. P.

ديرينه روز *derīna-roz*, old, aged, ancient. P.

ديگ *deg*, pot, cauldron. P.

ديگر *dīgar*, other, another; on the other hand; besides, moreover, further, again; any more, any longer. P.

ديگران *dīgarān* (pl. of ديگر *dīgar*), others, other persons. P.

ديگر بار *dīgar-bār*, another time, again. P.

ديگر دم *dīgar-dam*, another moment. P.

ديگر روز *dīgar roz*, next day. P.

ديگر وقت *dīgar wakt*, another time. P.A.

ديگري *dīgare*, one another; the other. P.

دين *dīn*, religion, faith, creed. A.

دينار *dīnār* (originally دين آر *dīn ār*, "brought into existence, or circulation, by the law"). a gold coin weighing a drachm and three-sevenths. A.P.

دين بدنيا فروش *dīn ba dunyā firosh*, a seller or barterer of religion for the world. P.

ديو *dev*, devil, dæmon, evil spirit. P.

ديوار *dīwār*, wall. P.

دیوان *dīwān*, finance department; tribunal of justice or revenue; a complete series of odes running through the whole alphabet, the verses of the first class terminating in ا, of the second in ب, and so on. P.

صاحب دیوان *ṣāḥibi dīwān*, comptroller of the finances, chancellor of the exchequer. A.P.

دیوانه *dīwāna*, mad, crazy, deranged. P.

دیوانی *dīwānī*, belonging to a court of law or exchequer; a financier, financial. P.

دیوصفت *dev-ṣifat*, devil-like, endued with the nature of devils. P.A.

دیه *dih*, village. P.

ذ

ذا *ẕā*, he; this. A.

ذا الّذي *ẕa 'llaẕī*, he who. A.

ذات *ẕāt*, person, body; nature, essence, soul, self; genus, species, race, breed. A.

ذخر *ẕukhr*, treasure; provision, store, hoard. A.

ذخیره *ẕakhīra*, store, hoarded supply. A.

ذرّه *ẕarra*, atom, particle, little. A.

ذکر *ẕikr*, memory, mention, memorial, remembrance, recital; repeating of the names, attributes, or praises of God. P.

بذکرش *ba ẕikrash*, in His praise, in the mention of Him. P.A.

ذلّ *ẕull*, baseness, abjectness, meanness, disgrace, humiliation. A.

ذلّت *ẕillat*, error, blunder; disgrace; baseness, vileness. A.

ذلّتي *ẕillate*, a base passion, a vile propensity, any thing shameful, scandalous, disgraceful, and dishonourable. A.P.

ذٰلك *ẕālika*, that, this. A.

ذٰلکن or ذالکنّ *ẕālikunna*, that, this. A.

ذلیل *ẕalīl*, low, brought low, humbled; abject, mean, despicable. A.

ذمّ *ẕamm*, blame, detraction. A.

ذمائم *ẕamā'im* (pl. of ذمیمة *ẕamīmat*, crimes, misdeeds, malpractises, reprehensible qualities. A.

ذنب *ẕanab*, tail. A.

ذو *ẕū*, having, possessing, possessed of, endowed with (always used as a prefixed noun). A.

ذو القربی *ẕu 'l ḳurbā*, possessed of relationship, kinsman. A.

ذو الفقار *ẕu 'l faḳār*, name of the celebrated sword which was captured at the battle of Badr. It became the property of Muhammad, and afterwards fell into the possession of his son-in-law and successor, the caliph Aliy. A.

ذو النّون *ẕu'n nūn*, a name of Abū Fazl Suban bin Ibrāhīm, a celebrated Muhammadan saint, chief of the Sūfīs, who died in Egypt, A.H. 245. A.

ذوق *ẕauḳ*, taste, relish, gust, delight. A.

ذوي *ẕawī* (obl. of ذوو *ẕawū*, pl. of ذو *ẕū*), possessed of, endued with. A.

ذوي القربی *ẕawī 'l ḳurbā*, possessed of affinity, relatives, relations, kinsmen. A.

ذئب *ẕi'b*, wolf. A.

ذیل *ẕail*, skirt, or lower extremity of a garment, that is dragged on the ground when allowed to hang down. A.

ر

را *rā*, sign of the dat. and acc. cases in Persian. P.

رأت *ra'at*, she saw (3 p. sing. fem. of the verb رأی *ra'ā*, he saw). A.

راحت *rāḥat*, quiet, rest, repose, ease; pleasure, enjoyment. A.

راز *rāz*, secret, mystery. P.

راس *rās* (for رأس *ra's*), head. A.

راسه *rāsahu*, his head (acc. with affixed pronoun *hu*). A.

راست *rāst*, straight, direct, exact, correct, right, true; the right hand; immediately, directly; a note in music. P.

راست خواهی *rāst khwāhī*, thou desirest the truth? askedst thou the truth? P.

راست سخن *rāst-sukhun*, true in speech, truthful. P

راستی *rāstī*, truth, veracity, truthfulness; rectitude, straightforwardness. P.

راسخ *rāsikh*, firm, solid, sound; profoundly learned. A.

راضٍ *rāẓin* (for راضي *rāẓiyun*), pleased, satisfied, contented. A.

راضي *rāẓī*, content, satisfied, pleased, willing, agreeable. A.

راضیم *rāẓiyam*, I am content. A.P.

راعي *rā'ī*, shepherd, pastor. A.

راکب *rākib*, rider, riding. A.

راکب المواشي *rākiba 'l mawāshī*, as a rider of the beasts; (acc. governed by the preceding verb اکن *akun*). A.

راکبات *rākibāt* (pl. of راکبت *rākibat*, fem. of راکب *rākib*), female riders, women riding. A.

راندن *rāndan*, to drive, goad, spur, impel, propel, push forward, travel hard, urge onward, drive away, expel; to attack, fall foul of; to carry on. P.

رأوا *ra'au*, they saw (3 pl. masc. perf. of the verb رأى *ra'ā*). A.
راه *rāh*, way, road, path; voyage, journey. P.
راه زن *rāh-zan*, robber, highwayman. P.
راه نبرده *rāh-na-burda*, untravelled. P.
رأي *ra'y*, view, opinion, judgment, sentiment. A.
راي زدن *rāi zadan*, to give an opinion, to think of. A.P.
رأيت *ra'yat*, standard, flag, banner, ensign. A.
رأيت *ra'aita*, thou sawest (2 p. sing. masc. of رأى *ra'ā*). A.
اذا رأيت آثما *izā ra'aita asiman*, when thou seest a sinner. A.
رائي *ra'e*, an opinion; a new opinion. A.P.
رب *rabb*, lord; Creator, God: O Lord! A.
ربّ الارض عنه راضي *rabbu 'l arzi 'anhu rāzin*, the Lord of the earth be pleased with him! A.
ربّ *rubba*, many, many a. A.
ربّ صديق لامني *rubba sadīkin lāmanī*, many a true friend hath blamed me. A.
رباط *ribāt*, a public building for the accommodation of travellers and their beasts, caravansary; a religious house, monastery; a dwelling for Sūfis. A.
رباعي *rubā'iy*, a verse of four hemistichs, tetrastic, quatrain. A.
رباييدن *rubāidan*, to seize, rob. P.
ربّنا *rabbanā*, O our Lord! (acc. used for the vocative). A.
ربودن *rubūdan*, to snatch, steal, ravish; to withdraw one's self. P.
ربيع *rabī'*, the spring. A.
ربيعي *rabī'ī*, vernal. A.
رجم *rajm*, pelting with stones. A.
رجم العناقيد *rajmi 'l 'anākidi* (gen.), pelting the cluster or bunch (on the tree). A.
رحلت *rihlat*, march; departure; death. A.
رحمن or رحمان *rahmān*, merciful. A.
الرحمن الرحيم *ar rahmānu 'r rahīm*, the merciful, the compassionate; the most merciful. A.
رحمت or رحمة *rahmat* (or *rahamat*), pity, mercy; blessing; a mercy, a gift of the Divine mercy. A.
رحمة الله عليه *rahmatu 'llāhi 'alaihi*, The mercy of God be upon him! A.
رحمت آوردن *rahmat āvardan* (or رحم آوردن *rahm āvardan*), to show pity, to exercise mercy. A.P.
رحيل *rahīl*, journey, departure, getting away. A.
رحيم *rahīm*, merciful, compassionate. A.
رخام *rukhām*, marble, alabaster. A.
رخت *rakht*, furniture, goods, stuff, apparatus, baggage. P.
رخسار *rukhsār*, cheek. P.
رخشنده *rakhshanda*, shining, bright, dazzling, effulgent. P.
رخشيدن *rakhshīdan*, to shine, flash, glitter. P.
ردّ *radd*, return; restitution, restoration; refutation. A.
ردّ جواب *raddi jawāb*, answering properly; rejoinder. A.P.
رز *raz*, vine, grape. P.
رزّ *ruzz*, rice. A.
رزق *rizk*, means of subsistence, support, sustenance, victuals, food, provisions, daily allowance appointed by Providence. A.
رزق معلوم *rizkun ma'lūmun*, an appointed or assured sustenance. A.
رساله *risāla*, letter, epistle; treatise. A.
رسانيدن *rasānidan*, to cause to arrive, send, bring, carry; to inflict. P.
رستگاري *rastagārī*, escape, deliverance. P.
رستم *Rustam* (son of Zāl), the most renowned of the heroes of ancient Persia. P.
رستن *rastan*, to be liberated, to get free, to escape. P.
رستن *rustan*, to grow, sprout. P.
رسته *rasta*, escaped, saved. P.
رسم *rasm*, law, rule, canon, custom, usage, practice. A.
رسمي *rasmī*, a custom; customary. A.
رسوا *ruswā*, disgrace. P.
رسول *rasūl* (P. pl. رسولان *rasūlān*), messenger, apostle. A.
رسيدست *rasīdast* (= رسيده است *rasīda ast*), he or it has arrived. P.
رسيدن *rasīdan*, to arrive, reach, touch, attain. P.
رشحت *rashhat*, sprinkling. A.
رشف *rashf*, drinking to the last drop. A.
رشف الزلال *rashfu 'z zulāli*, a copious draught of cool, limpid water. A.
رشك *rashk*, emulation, zeal, jealousy, envy. P.
رشوت *rishwat*, bribe. A.
رشوت خوردن *rishwat khurdan*, take bribes. A.P.
رضاء *rizā*, contentment, satisfaction, willingness, goodwill, consent, favour; content, satisfied. A.
رضي *raziya*, he was pleased or satisfied; (optatively) may he be pleased or gracious. A.
رضي الله عنه *raziya 'llāhu 'anhu*, May God be gracious to him! A.
رضينا *razīnā*, we are satisfied. A.

رضينا من نوالك بالرحيل *razīnā min nawālika bi 'r rahīli*, we are content with getting away as (or for) thy gift. A.
رطب *ruṭab*, fresh ripe dates; (see الشهي). A.
رعايا *ra'āyā* (pl. of رعية *ra'iyat*), subjects. A.
رعايت *ri'āyat*, care, attention; respect, regard. A.
رعايت خاطر كردن *ri'āyati khāṭir kardan*, to regard or attend to the wishes (of a person). A.P.
رعد *ra'd*, thunder; roll (of a drum). A.
رعنا *ra'nā* (fem. of ارعن *ar'an*), delicate, tender; adorned, beautiful. A.
رعيت *ra'iyat*, subject, cultivator, peasant, ryot. A.
رغبت *raghbat*, strong desire, wish, inclination, eagerness, avidity. A.
رفتار *raftār*, going, travelling; travel. P.
رفتن *raftan*, to go, depart, make off; to escape; to attain; to descend. P.
رفتن *ruftan*, to sweep. P.
رفته *rafta* (pl. رفتگان *raftagān*), gone, set off, passed, departed, travelled; dead, deceased. P.
رفع *raf'*, lifting, raising, elevation; promotion; removal (from office); (in Arabic grammar) the vowel *zamma* at the end of a word. A.
رفق *rifḳ*, gentleness, tenderness, civility. A.
رفقة *rufḳat*, *rifḳat*, or *rafḳat*, a company of fellow-travellers; company, society. A.
رفقة *rufḳatin*, in company, accompanied by others. A.
رفيع *rafī'*, raised, high, exalted. A.
رفيق *rafīḳ* (P. pl. رفيقان *rafīḳān*), companion, associate, friend. A.
رقاب *riḳāb* (pl. of رقبة *raḳabat*), necks. A.
رقص *raḳṣ*, dancing, capering; ambling, prancing. A.
رقعة *ruḳ'a*, patch; letter, short note, scrap of paper, piece of cloth; petition. A.
رقعة بر رقعة *ruḳ'a bar ruḳ'a*, patch upon patch. A.P.
رقم *raḳm*, writing, inscription, stamp, mark. A.
.. *raḳam*, calamity, misfortune. A.
رقيب *raḳīb*, waiter in expectation (of a person or thing), watcher, observer; guardian, keeper; successor; rival, competitor. A.
رقية *ruḳyat*, charm, magic, spell. A.
ركاب *rikāb*, stirrup. A.
ركبة *rukbat*, the knee. A.
ركبتي *rukbatī*, my knee. A.
ركبوا *rakibū*, they embark (perf. of the verb ركب *rakiba*). A.

ركعة or ركعت *rak'at*, an inclination of the body during prayer, so that the hands rest upon the knees. A.
ركيك *rakīk*, thin, slender; feeble; small; mean, contemptible. A.
رگ *rag*, vein. P.
رگ جان *ragi jān*, heart-strings. P.
رگ زن *rag-zan*, bleeder, phlebotomist. P.
رماية *rimāyat*, shooting arrows, archery. A.
رمضان *ramaẓān*, the ninth of the Arabian months; the month during which a strict fast was enjoined by Muhammad upon all his followers, from sunrise to sunset, daily. A.
رمق *ramaḳ*, the remains of life, the last breath. A.
رمى *ramā*, he shot. A.
رماني *ramānī*, he shot me. A.
رميدن *ramīdan*, to flee in terror, to be scared. P.
رنج *ranj*, trouble, labour; toil, fatigue, trial; anguish, grief, pain, annoyance. P.
رنجانيدن *ranjānīdan*, to displease, annoy, vex, put to grief, affect with disgust. P.
رنجش *ranjish*, pettishness, indignation. P.
رنجش آميز *ranjish-āmez*, mixed with displeasure; angry, testy. P.
رنجور *ranjūr*, sick, afflicted, ill, ailing. P.
رنجوري *ranjūrī*, sickness, disorder, distemper. P.
رنجه *ranja*, pain, grief. P.
رنجي *ranje*, a grief, a vexation, annoyance. P.
رنجيدن *ranjīdan*, to be displeased, offended, vexed, put out of humour, annoyed, made sad. P.
رند *rind* (pl. رندان *rindān*), dissolute fellow, debauchee, rake. P.
رنگ *rang*, colour, hue, dye, tint. P.
رنگارنگ *rang-ā-rang*, many-coloured, of various hues, colours or kinds. P.
رنگين *rangīn*, coloured; eloquent, flowery (language), florid (style). P.
رو *rav*, go thou (imp. of رفتن *raftan*). P.
رو *rū*, face, surface; consideration, sake, cause, reason. P.
بر روي خاك *bar rūyi khāk*, on the face of the earth, on the bare ground. P.
روا *ravā*, lawful, allowable, passable, right, fit, proper. P.
روا داشتن *ravā dāshtan*, to allow, permit, sanction; to deem right. P.
روان *ravān*, life, soul, spirit; (part. of رفتن *raftan*) going, moving, shifting, running. P.

روان شدن *ravān shudan*, to depart, set out. P.

روان کردن *ravān kardan*, to send away, to despatch, dismiss. P.

روان آسا *ravān-āsā*, soul-refreshing, spirit-soothing. P.

روب *rob* (imp. of روبیدن *robīdan*), wipe. P.

روباه *rūbāh*, fox. P.

روبیدن *robīdan*, to wipe, sweep, dust; to clean. P.

روح *rūḥ*, spirit, soul. A.

قوت روح *ḳūti rūḥ*, food of the soul. P.A.

رود *rūd*, river, stream. P.

. . *ravad*, he goes, he may or might go (aor. of رفتن *raftan*). P.

روده *rūda*, intestines, entrails, guts, viscera. P.

رودهٔ تنگ *rūda'i tang*, narrow guts. P.

روز *roz* (pl. روزها *rozhā*), day. P.

روز داد *rozi dād*, day of retribution. P.

روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. P.

روز میدان *rozi maidān*, day of battle. P.

روزك *rozak*, a short day. P.

روزکي چند *rozake chand*, a few short days. P.

روزگار *rozgār* (pl. روزگاران *rozgārān*), time, fortune; state, condition; living, livelihood, means of subsistence; time, life. P.

روزگار بردن *rozgār burdan*, to live, to associate. P.

روزگار نا مساعد *rozgāri nā musā'id*, unpropitious fortune, hard times. P.A.

روزگاري *rozgāre*, a time, some time, a length of time, a while, a long period. P.

روزن *rauzan*, window; chimney, aperture for the escape of smoke. P.

روزه *roza*, fasting, fast. P.

روزه داشتن *roza dāshtan*, to keep a fast, to fast. P.

روزي *rozī*, fortune, luck; daily bread or food, subsistence. P.

. . . . *roze*, one day, a single day; some day; in a day (74). P.

روزي خوار *rozī-khwār* (pl. روزي خواران *rozī-khwārān*), eater of daily bread; a living creature. P.

روزي ده *rozī-dih*, giver of daily bread, bestower of subsistence. P.

رؤسا *ru'asā* (pl. of رئيس *ra'īs*), chiefs. A.

روسپي *rūspī*, harlot, whore, courtesan. P.

روستا *rūstā*, village, market-town. P.

روستازاده *rūstā-zāda* (pl. روستازادگان *rūstā-zādagān*), village-born; rustic, villager. P.

روستائي *rūstāī* (pl. روستايان *rūstāyān*), peasant, villager, rustic. P.

روستاي *rūstāye* (or روستائي *rūstā'e*), a villager. P.

روش *rū'ash* = روشن *roshan* [q.v.]. P.

روش *ravish*, gait, walk, carriage; procedure, custom; conduct, behaviour. P.

روشن *roshan*, bright, shining, clear, light, enlightened; limpid. P.

روشنائي *roshnā'ī*, light, brightness. P.

روشن راي *roshan-rāi*, of enlightened judgment, clear-minded. P.A.

روشن کردن *roshan kardan*, to illumine, brighten; to give sight to. P.

روشن گردیدن *roshan gardīdan* = روشن کردن *roshan kardan*. P.

روشن گهر *roshan-guhar*, bright-souled, luminous, sparkling as a gem. P.

روضة *rauẓat*, flowery mead, beautiful garden. A.

روضة ماء نهرها سلسال *rauẓatun mā'u nahrihā salsāl*, a garden, the water of whose streams is cool and sweet. A.

روغن *raughan*, grease, oil, butter. P.

روم *Rūm*, the Turkish Empire. A.

رومي *rūmī*, Turkish, produced in Turkey. A.P.

رونده *rawanda* or *rawinda* (pl. روندگان *rawandagān*), one that goes; traveller, passenger; devotee. P.

رونق *raunaḳ*, ornament, beauty, freshness, bloom, lustre, glory. A.

روي *rūy* (pronounced *rū*), face, countenance, aspect. P.

روي درهم کشیدن *rū darham kashīdan*, to frown. P.

روي کردن *rū kardan*, to turn the face. P.

روي *ravī*, thou goest, mayest go (aor. of رفتن *raftan*). P.

رویت *rūyat*, thy face, thy countenance. P.

روئیدن *rū'īdan* or *ro'īdan*, to grow, vegetate; to make grow, cause to vegetate. P.

روئین *rū'īn*, brazen, consisting of brass. P.

روئین چنگ *rū'īn-chang*, brazen-clawed. P.

ره *rah*, road; time, turn. P.

رها *rahā*, leave. P.

رها کردن *rahā kardan*, to leave, quit, abandon, put off, lay aside; to give leave. P.

رهانیدن *rahānīdan*, to cause or allow to escape; to save, free, deliver, rescue, release. P.

رهائي *rahā'ī*, escape, deliverance, release, emancipation. P.

رهبانیة *rahbānīyat*, monasticism; monkery. A.

لا رهبانیة في الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islāmi*, there is no monachism in Islām. A.

رهبر *rah-bar*, guide, road-guide. P.

ره بردن, ——*burdan*, to obtain the road, to get access to. P.
رهبری *rah-bari*, guidance, direction. P.
رهزن *rah-zan*, robber, highwayman. P.
رهگذر *rah-guzar*, passage, thoroughfare, street. P.
رهیدن *rahidan*, to rid one's self, escape, get free or clear of. P.
ریاء *riyā*, hypocrisy. A.
رياست *ri'āsat*, dominion, authority, headship; [clerkship. A.
ریحان *raiḥān*, an odoriferous herb. A.
ریختن *rekhtan*, to pour out, spill, scatter, shed, crumble; to spend (money), to squander. P.
ریخته *rekhta*, poured out, spilt, shed, crumbled; torn to shreds, ruined, lost, mingled, dissolved. P.
ریزه *reza*, crumb, scrap, shed. P.
ریسمان *resmān*, rope, string; cable, hawser. P.
ریش *resh*, wound, sore, blain, ulcer; bleeding, wounded, sore.—*Rish*, beard; dress, suit of clothes for festive occasions. P.
ریشان *reshān*, wounded, bleeding. P.
ریعان *raiʿān*, best of anything, prime or vigour [(of youth). A.
ریگ *reg*, sand. P.
ریگ روان *regi ravān*, shifting sand, quicksands. P.
ریو *rev*, fraud, deceit. P.

ز

ز *zi* = از *az* [q.v.]. P.
زاد *zād*, provisions for a journey:—he was born (past of زادن *zādan*). P.
زاد راه *zādi rāh*, provisions for a journey. P.
زاد *zāda* (for زید), he or it increased, it was over and above, exceeded. A.
ما زاد علي ذلك *mā zāda 'alà zālika*, whatever is in excess of this. A.
زاد بوم *zād-būm*, father-land, place of one's birth, native country. P.
زادگان *zādagān* (pl. of زاده *zāda*), born; children, young ones. P.
زادگی *zādagī*, birth, parentage. P.
زادن *zādan*, to be born, arise, spring; to give birth to, to bring forth. P.
زاده *zāda*, born; son. P.
زاده *zāda'e*, a son. P.
زار *zār*, groan, lamentation; groaning, afflicted; weak, contemptible; wretch; (as latter part of compounds) place, bed, field. P.
زاری *zārī*, lamentation, cry, wailing. P.
زاغ *zāgh*, a crow. P.
زال *Zāl*, the father of Rustam. P.
زالی *zāle*, a certain old woman. P.
زان *zān* (for ز آن *zi ān*, از آن *az ān*), from that; than that. P.
زانکی *zānki* (for از آنکه *az ān ki*), because that. P.
زانگه *zān gah* (for از آنگه *az ān gah*), from that time. P.
زانم *zānam* (for *az ānam*), than that I am. P.
زانو *zānū*, knee. P.
زاهد *zāhid* (P. pl. زاهدان *zāhidān*), devout, abstinent; recluse, anchorite. A. [like. A.P.
زاهدتر *zāhittar*, more of a recluse, more hermit-
زاهدی *zāhidī*, devotion, religion, piety. A.P.
. . . . *zāhide*, a recluse, an anchorite. A.P.
زائد *zā'id*, increasing, exceeding. A.
زائد الوصف *zā'idu 'l waṣf*, indescribable, beyond description. A.
زائر *zā'ir* (P. pl. زائران *zā'irān*), visitor, pilgrim. A.
زائل *zā'il*, waning, declining, decaying; impaired. A.
زاینده *zāyinda* or *zāyanda*, bringing forth; productive; a mother; springing, flowing, running (fountain or well); unfailing, perennial. P.
زائیدن *zā'īdan*, to bring forth; to procreate. P.
زبان *zabān* (pl. زبانها *zabānhā*), tongue; language, speech, dialect. P.
زبان آور *zabān-āvar* (pl. زبان آوران *zabān-āvarān*), eloquent, fluent; orator, poet. P.
زبان آوری *zabān-āvarī*, eloquence, flow of language, fluency of tongue, readiness. P.
زبان بریده *zabān-burīda*, tongue-cut, tongue-tied, silent. P.
زبان دراز *zabān-darāz*, long-tongued; rude, insolent, violent in speech; scold. P.
زبان درازی *zabān-darāzī*, lengthening of the tongue, giving loose to the tongue. P.
زبان در کشیدن *zabān dar kashīdan*, to be silent, to restrain the tongue. P.
زبانه *zabāna*, flame. P.
زبانی *zabāne*, a tongue, a language. P.
زبانی که داشت *zabāne ki dāsht*, the language that he possessed, *i.e.* his own language, or dialect. P.
زبردست *zabar-dast* (pl. زبردستان *zabar-dastān*), having the upper hand; oppressive, violent; oppressor. P.
زبرین *zabarīn*, upper, superior. P.

زبوني *zabūnī*, meanness, baseness, vice, vileness, faultiness, wickedness, depravity. P.

زبهر *zi bahri*, for the sake of. P.

زبيب *zabīb*, dried date; raisin. A.

ز پاي در آوردن *zi pāi dar āwardan*, to trip up, to throw down, to prostrate. P.

ز پس *zi pas*, after, behind. P.

زجر *zajr*, chiding, scolding, reproof, rebuke; impediment, opposition, violence. A.

زحمت *zaḥmat*, pressure, trouble, inconvenience, annoyance, affliction, disquietude. A.

زخم *zakhm*, wound. P.

زخم خورده *zakhm-khwurda*, received a wound, wounded. P.

زخمه *zakhma*, bow or plectrum of a violin or other musical instrument. P.

ز خود *zi khwud*, of himself, herself or itself. P.

زدن *zadan*, to strike, beat, hit, shoot, whip, flog; to dash, fling, cast; to rap; to attack; to sting; to strike up; to pitch (a tent). P.

زر *zar*, gold; money. P.

زر *zarr*, gold. P.

زرّ جعفري *zarri ja'farī*, the purest kind of gold. P.

زر اندود *zar-andūd*, overlaid with gold, gilded, gilt. P.

زرد *zard*, yellow. P.

زرع *zar'*, sowing; sown field, corn-field. A.

زرع و تجارت *zar' o tijārat*, farm and merchandise. P.A.

زرق *zarḳ*, (used by the Persians in the sense of) hypocrisy, fraud, imposture. A.

زرني *zurnī*, visit me (from زر *zur*, imp. of زار *zāra*, for ازور, with the affix ني *nī*, me). A.

زرني غبا *zurnī ghibban*, visit me every other day. A.

زرين *zarīn* or *zarrīn*, golden. A.

زشت *zisht*, ugly, plain, ill-favoured, deformed; odious, offensive, disgusting. P.

زشت خو *zisht-kho*, of an odious temper. P.

زشت خوئي *zisht-kho'e*, a certain ill-tempered fellow. P.

زشت رو *zisht-rū*, ugly-faced. P.

زشت روئي *zisht-rū'ī*, ugliness of face. P.

زشت نامي *zisht-nāmī*, infamy. P.

زشتي *zishtī*, ugliness, foulness; opprobrium, reproach; vilifying. P.

زكوة *zakāt*, alms, almsgiving. A.

زلال *zulāl*, cool, cold, limpid (water). A.

زلّت *zallat*, slip, fault, wrong action, blunder, mistake. A.

زلف *zulf*, curling lock of hair, ringlet. P.

زمّ *zumma*, (the camel) was bridled, or haltered (pass.). A.

زما *zi mā* (for از ما *az mā*), from us, our. P.

زمام *zimām*, leading string, rein, bridle, halter. A.

زمان *zamān*, time, season, age. A.

زمان الوصل *zamāna 'l waṣli*, time of visiting (acc.). A.

زمانه *zamāna*, time; world. A.P.

زماني *zamāne*, a while, a little while. A.P.

زمخشري *zamakhsharī*, (Abu 'l Kāsim Maḥmūd) a native of Zamakhshar, in Khwārazm, an eminent Arabic grammarian and commentator, born A.H. 467. P.

زمره *zumra*, circle, assembly, crowd. A.

زمرّدين *zumurrudīn*, of emerald hue. P.

زمزمه *zamzama*, confused sound, murmuring, humming, a musical manner of reading, chant, concert. A.

زمستان *zamistān*, winter. P.

زمن *zaman*, time, season. A.

زمن *zi man* (for از من *az man*), from me. P.

زمي *zamī* = زمين *zamīn*. P.

زمين *zamīn*, earth, ground; landed property, estate, land, territory, country. P.

زن *zan* (pl. زنان *zanān*), woman; wife. P.

زن خواستن *zan khwāstan*, to seek a woman in marriage. P.

زن كردن *zan kardan*, to take a wife, marry, wed. P.

زن و فرزند *zan o farzand*, wife and child (or children). P.

زن باردار *zani bār-dār*, pregnant woman. P.

زنبور *zambūr*, wasp, hornet. A.

زنبورم *zambūram*, I am a hornet. A.P.

زنجير *zanjīr*, chain, fetter. P.

زنجير پاي *zanjīri pāi*, fetters. P.

زنخدان *zanakhdān*, chin, lower jaw. P.

زن خواسته *zan-khwāsta*, married a wife. P.

زندان *zindān*, prison, jail. P.

زندست *zindast*, is living, survives (equivalent to زنده است *zinda ast*). P.

زندگاني *zindagānī* (or زندگي *zindagī*), life, living. P.

زنده *zinda*, living, alive. P.

زنده كردن *zinda kardan*, to animate, to make alive. P.

زنديق *zindīḳ* (the Persian زند or زنديك arabicized), infidel, hypocrite; fire-worshipper. A.

زنگ *zang*, rust. P.

زنگار *zangār*, verdigris; rust. P.

زنگ خورده *zang-khgurda*, eaten up with rust, corroded, rusty. P.

زنگی *Zangī*, Æthiopian, Ethiop. The surname of the family of Sanjar, who established a dynasty under the title of Atābak [q.v.]. P.

زنهار *zinhār* = زینهار *zinhār* [q.v.]. P.

زنی *zanī*, womanhood. P.

. . *zane*, a woman, a wife. P.

زوال *zawāl*, decline, wane, setting, departure, fall. A.

زود *zūd*, swift, quick; swiftly, soon, readily, quickly, speedily. P.

زودتر *zūttar*, quicker, sooner, more speedy. P.

زودی *zūdī*, speed, swiftness, quickness, suddenness. P.

بزودی *ba zūdī*, with quickness, quickly. P.

زور *zor*, strength, power, force, violence. P.

زور آوردن *zor āvardan*, to bring violence, to press heavily. P.

زورآزما *zor āzmā*, strong, powerful, athletic; athlete. P.

زور آزمائی *zor-āzmā'e*, an athlete; a certain wrestler. P.

زور آور *zor-āvar* (pl. زور آوران *zor āvarān*) possessing or bringing strength; vigorous, powerful; athlete. P.

زور آوری *zor-āvarī*, vigour; combat, fight. P.

زورق *zaurak*, small boat, skiff. A.

زورمند *zormand*, robust, powerful, strong. P.

زورمندی *zormandī*, strength, force, violence. P.

. . . . . *zormande*, a strong, powerful fellow. P.

زوزن *Zauzan*, name of a city lying between Herat and Nishapur; also of an extensive district dependant of Nishapur. P.

زه *zih*, bowstring. P.

زه کردن *zih kardan*, to fix a bowstring, string a bow. P.

زهاد *zuhhād* (pl. of زاهد *zāhid*), religious men, recluses, ascetics, devotees. A.

زهار *zihār*, the private parts. P.

زهد *zuhd*, abstinence, devotion; religious mortification. A.

زهر *zahr*, poison, venom, bane. P.

زهر قاتل *zahri kātil*, deadly poison. P.A.

زهره *zahra*, gall-bladder; boldness, spirit. P.

زیادت *ziyādat* (and زیاده *ziyāda*) augmentation, increase; (used adjectively) additional, excessive, much, more. A.

زیادت کردن *ziyādat kardan* (or زیاده کردن *ziyāda kardan*), to increase, augment, raise, enhance. A.P.

زیاده گردیدن *ziyāda gardīdan* (شدن *shudan* or گشتن *gashtan*), to become greater, to increase, grow, wax stronger. A.P.

زیاده حسنی *ziyāda-ḥasanī*, extreme comeliness, exceeding beauty. A.P.

زیارت *ziyārat*, visit; visitation; pilgrimage. A.

زیارتگاه *ziyārat-gāh*, place to which pilgrimage is made; shrine. A.P.

زیان *ziyān*, loss; detriment, injury, harm, hurt, mischief; decline, decay. P.

زیب *zīb* or *zeb*, ornament, beauty. P.

زیبا *zībā*, beautiful, fair, comely, graceful. P.

زیبق *zībak*, quicksilver, mercury. P.

زیبیدن *zebīdan*, to adorn; to become, beseem, suit; to please, to be agreeable. P.

زید *Zaid*, a proper name. A.

زیدی *zaidī*, thou art (of) Zaid. P.A.

تا عمرو بکر و زیدی *tā 'amr o bakr o zaidī*, as long as thou art (a follower) of Amr, Bakr, and Zaid (names expressive of worldliness and secularity). P.

زیر *zer*, under, beneath, below, down. P.

زیر بار شدن *zeri bār shudan*, to be under a load, to be burdened, to be in difficulty. P.

زیرا که *zīrā ki*, because that. P.

زیردست *zer-dast* (pl. زیردستان *zer-dastān*), powerless; under authority; inferior; oppressed. P.

زیردست آزار *zerdast-āzār*, oppressor of the weak. P.

زیرك *zīrak*, quick, sagacious, shrewd, intelligent, witty. P.

زیرکی *zīrakī*, quickness, intelligence, sprightliness, wit, spirit, genius. P.

زیرین *zerīn*, lower, inferior, nether. P.

زیستن *zīstan*, to live; to survive; living. P.

زیك *zi yak* (for از یك *az yak*), of one. P.

زین *zīn* (for *zi īn*), than this. P.

زینب *Zainab*, name of one of the numerous wives of Muhammad. A.

زینت *zīnat*, ornament, decoration, gear; attractiveness, grace. A.

زینهار *zīnhār*, defence, protection; care, caution; beware! have a care! never (with neg.) P.

زینهار کردن *zīnhār kardan*, to be upon one's guard, to protect one's self. P.

زیور *zewar*, ornament. P.

ژ

ژاله *zhāla*, hail. P.

ژنده *zhanda*, old and patched (garment). P.

زیان *zhiyān*, formidable, terrible, fierce, rampant. P.

س

سابق *sābiḳ*, past, preceding, prior, former, antecedent, bygone. A.

سابق الانعام *sābiḳu 'l in'ām*, of former favours or bounties. A.

سابقة *sābiḳat* and *sābiḳa* (fem.), former, past. A.

ساتر *sātir*, veiling, concealing, hiding; concealer; (acc. ساترًا *sātiran*). A.

کن ساترًا *kun sātiran*, be (or become) thou a concealer (of his fault). A.

ساختن *sākhtan*, to do, form, make, construct, contrive, perform, arrange; to prepare, make ready; to do with, manage, make shift; to be content; to agree, harmonize; to counterfeit. P.

ساز *sāz*, musical instrument. P.

ساز کردن *sāz kardan* = ساختن *sākhtan*. P.

ساعت *sā'at*, hour, moment. A.

ساعتي *sā'ate*, an hour, a while. A.P.

ساعد *sā'id*, the arm from the wrist to the elbow, fore-arm. A.

ساعده *sā'iduhu*, his arm. A.

ساق *sāḳ*, the leg. A.

ساقٍ *sāḳin* (for ساقي *sāḳiyun*), a cup-bearer. A.

و هو ساقٍ *wa huwa sāḳin*, and he is a cup-bearer. A.

ساقي *sāḳī*, cup-bearer. A.

سال *sāl*, year. P.

سالار *sālār*, general, chief, leader, commander. P.

سالك *sālik* (P. pl. سالكان *sālikān*), traveller. A.

سالكان طريقت *sālikāni ṭarīḳat*, travellers. A.P.

سالگي *sālagī*, (in comp.) age. P.

ساله *sāla* (pl. سالها *sālahā*), age; years. P.

پنج ساله *panj sāla*, five years old. P.

سالها *sālhā* (pl. of سال *sāl*), years, for years. P.

سالي *sāle*, one year; a whole year; a certain year. P.

سالي چند *sāle chand*, several years. P.

سالي دو *sāle dū*, a couple of years. P.

ساليان *sāliyān*, years. P.

سائر *sā'ir*, remainder, rest, all, except, the other; the whole. A.

سائل *sā'il*, asking; beggar, petitioner, suitor, supplicant. A.

سايه *sāya*, shade, shadow. P.

سايه پرورده *sāya-parwarda*, brought up in the shade, delicately brought up, raw, inexperienced. P.

سائيدن *sā'īdan*, to grind, crush, rub, triturate. P.

سبب *sabab*, cause, reason, motive. A.

سبحان الله *subḥāna 'llāh*, O Holy God! Most Holy God! A.

حق سبحانه و تعالى *ḥaḳḳ subḥānahu wa ta'ālā*, God the most Holy and the most High. A.

سبز *sabz*, green, verdant, fresh. P.

سبزه *sabza*, verdure, herbage; green herb, pot-herb; sprouting or incipient beard. P.

سبع *sub'*, (fem.) seven. The seven long chapters of the Kurān, from بقرة *baḳrat* to توبة *taubat*. A.

هفت سبع *haft sub'*, the seven of (or seven times) these seven chapters. P.A.

سبك *sabuk*, light, not heavy. P.

سبكبار *sabuk-bār*, light in weight; lightly loaded; ready to rise and travel. P.

سبكپا *sabuk-pā*, light-footed, light of foot; restless, unsettled. P.

سبكتگين *Sabuktagīn*, the father of Sultan Mahmūd, founder of the dynasty of the Ghaznavids, who flourished in the beginning of the eleventh century. P.

سبكسار *sabuk-sār*, light-headed, addle-pated, of weak intellect; contemptible. P.

سبكساري *sabuk-sārī*, lightness. P.

سبيل *sabīl*, road, path, way; religious bequest. A.

بر سبيل *bar sabīli*, by way of. P.A.

سپاس *sipās*, thanks, thanksgiving. P.

سپاه *sipāh*, soldiery, army. P.

سپاهي *sipāhī*, military, of the military order. P.

سپر *sipar*, shield. P.

سپر انداختن *sipar andākhtan*, to throw away the shield, to give up the contest, to yield. P.

سپر باز *sipar-bāz*, (player with the shield), skilful warrior. P.

سپردن *sipurdan*, to entrust, consign, give up, surrender, resign, submit. P.

سپري شدن *sipari shudan*, to be full or complete, to come to an end. P.

سپند *sipand*, wild rue (the seed of which is used by fumigation to counteract the evil eye). P.

ست *ast*, is, (he, she, it) is. P.

ستاره *sitāra*, star. P.

ستاندن *sitāndan*, to take, receive, accept; to seize, catch, snatch; to exact, levy. P.

ستايش *sitāyish*, praise, laud; encomium; compliment, flattery. P.

ستدن *sitadan*, to take, accept; to take away. P.

ستردن *sitardan*, to shave. P.

ستم *sitam*, tyranny, oppression, outrage, injustice; deliberately, designedly, purposely. P.

ستمدیده *sitam-dida* (pl. ستم دیدگان *sitam-didagān*), one who has seen or experienced oppression. P.

ستمگار *sitamgār* (or ستمگر *sitamgar*), tyrannical; tyrant, oppressor. P.

ستمگاري *sitamgārī* (or ستمگري *sitamgarī*), tyranny, oppression, cruelty. P.

ستمي *sitame*, an act of oppression. P.

ستودن *sitūdan*, to praise, laud. P.

ستور *sutūr*, animal, beast of burden (as a horse, mule, or the like). P.

ستون *sutūn*, pillar, column. P.

ستوه *sutūh*, tired, jaded, knocked up; afflicted; fear, dread. P.

ستيز *sitez*, contention, strife, emulation; obstinate, contentious, quarrelsome; (imp. of ستيزيدن *sitezīdan*) contend thou, persist. P.

ستيز روي *sitez-rū*, quarrelsome-looking; quarrelsome, contentious. P.

ستيزه *siteza*, strife, contention. P.

ستيزيدن *sitezīdan*, to contend, strive, quarrel. P.

سجع *saj'*, singing of birds, cooing of doves; rhyme, metre, cadance. A.

سجع گوي *saj'-go*, a speaker in rhythmical sentences, or highly polished and ornamental speech. A.P.

سجود *sujūd*, prostration, adoration, worship. A.

سحبان وائل *Saḥbān Wā'il*, name of an Arabian poet, reputed to have been the most eloquent man that ever lived in Arabia. A.

سحر *saḥar*, twilight, dawn of day, morning. A.

مرغ سحر *murghi saḥar* (*lit.* bird of the morning), the nightingale. P.A. [morn-tide. A.P.

سحرگه *saḥar-gah* (or سحرگاهان *saḥargāhān*), morn,

سحري *saḥarī*, morning; of or pertaining to the morning. A.P. [ing. A.P.

. . . *saḥare*, one morning, on a certain morn-

سخا *sakhā* (and سخاوت *sakhāwat*), liberality, generosity. A.

سخت *sakht*, hard, strong; painful, severe. P.

سخت پي *sakht-pai*, of strong muscle, muscular. P.

سختي *sakhtī*, hardness, hardship, adversity, distress; vehemence, severity; stinginess. P.

سختي كشيدن *sakhtī kashīdan*, to endure hardship. P.

سخره *sukhra*, one who is compelled to labour. A.

بسخره گرفتن *ba sukhra giriftan*, to seize by force, employ enforced labour, to press or impress. P.A.

سخن *sukhun* or *sukhan* (pl. سخنها *sukhunhā* or سخنان *sukhunān*), word, speech, discourse; affair, matter; poem, poetry. P.

سخن پيوستن *sukhun paivastan*, to connect or draw out a discourse. P.

سخن چين *sukhun-chīn*, tale-bearer. P.

سخندان *sukhun-dān* (and سخن گوي *sukhun-go*) speaker, orator, poet. P.

سخني *sukhune* or *sukhane*, a word. P.

سخني چند *sukhune chand*, a few words. P.

سد *sadd*, obstructing, staying, arresting; obstruction (such as a mound, dike, rampart, &c.). A.

سدّ رمق *saddi ramaḳ*, staying or arresting the remains of life, preserving the strength, keeping body and soul together. A.P.

سر *sar*, head, top, summit, tip, end, point; cover, lid; intention, design; wish, desire, inclination; thought, fancy, idea; spring, source; chief, choicest. P. [*de novo*. P.

از سر *az sar*, from the beginning, over again,

سرّ *sirr* (pl. اسرار *asrār*), secret, mystery. A.

سرّاء *sarrā*, an easy, happy condition (opposed to ضرّاء *ẓarrā*). A.

سراج *sirāj*, lamp. A.

سراج الملّة الباهرة *sirāju 'l millati 'l bāhirati*, the lamp of the surpassingly bright religion. A.

سراچه *sarācha*, inner apartment, closet; palace, pavilion. P. [the heart. P.

سراچهٔ دل *sarācha'i dil*, the inmost recesses of

سرانجام *sar'anjām*, conclusion, termination, end; accomplishment; issue; materials, requisites, stores, provisions; anything essential to an undertaking. P.

سرأنديب or سرنديب *sarandīb* (the Sanskrit स्वर्ण द्वीप *swarna dwīpa*, 'gold island,' arabicized), Ceylon. A.

سر انگشت *sar-angusht* (pl. سر انگشتها *sar-angushthā*), tip of the finger. P.

سراي *sarāī*, palace, house, abode, mansion, inn; (imp. of سرائيدن *sarā'īdan*, used as latter part of compound) playing, player on a musical instrument. P.

در سرای *dar sarāī*, in the house, at home. P.
سرای دگر *sarāyi digar*, the next mansion, *i. e.* the other world. P.
سرائی *sarā'e*, a mansion, a house, a home. P.
سرائیدن *sarā'īdan*, to sing, warble; to play on an instrument. P.
بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, to bring to completion, to finish. P.
سر پنجگی *sar panjagī*, strength of fist, grip. P.
سر پنجه *sar panja*, nails, claws; open hand, expanded fingers. P. [strong. P.
سرتیز *sartez*, hot-headed; vehement; head-
سرخ *surkh*, red, crimson; blooming, blushing. P.
سر خویش *sari khwesh*, one's own way or will. P.
سر خویش گرفتن *sari khwesh giriftan*, to follow one's own course, attend to one's own business; to be off. P.
سرد *sard*, cold, cool; extinct. P.
سرد و گرم روزگار *sard o garmi rozgār*, the ups and downs of life, the vicissitudes of fortune. P.
سر دست *sari dast* (and *sar-dast*), the extremity of the hand, tips of the fingers. P.
سرزنش *sarzanish*, rebuke, chiding, reproach; chastisement. P.
سرشت *sirisht*, nature, temperament, physique; physics. P.
سرعت *sur'at*, speed, swiftness; activity. A.
سر کردن *sar kardan*, to break out; to become manifest; to burst (as a boil); to come to a head. P. [rebellious. P.
سرکش *sar-kash*, heady, headstrong, refractory,
سر کشاده *sar-kushāda*, having the table-cloth spread; spread out. P.
سرکشی *sar-kashī*, disobedience, refractoriness. P.
سر کشیدن *sar kashīdan*, to draw back the head; to disobey, to become rebellious or refractory; to end. P.
سر کوفته *sar-kofta*, head-crushed. P.
سر کوفته مارم *sar-kofta māram*, I am a head-crushed snake. P.
سرکه *sirka*, vinegar. P.
سرگردان *sar-gardān*, bewildered, giddy; dizzy. P.
سرگشته *sar-gashta*, whirling round, dizzy, astonished; afflicted. P.
سرگین *sargīn*, dung. P.
سرما *sarmā*, winter, cold. P.
سرمایه *sar-māya*, source of wealth, fund, capital, stock-in-trade. P.
سرمست *sar-mast*, intoxicated to the last degree, dead drunk. P.
سرندیپ *sarandīp* = سراندیب *sarandīb*, [q. v.]. P.
سرو *sarv*, cypress. P.
سرو خرامان *sarvi khirāmān*, waving cypress. P.
سروپا *sar o pā*, head and foot, from head to [foot. P.
سرود *surod*, song. P.
سرودن *surodan*, to sing, warble. P.
سرور *sarvar*, head, chief, principal. P.
سروری *sarvarī*, chiefship, command, captaincy; sovereignty, empire, rule, sway. P.
سروکار *sar o kār*, business, service. P.
سره *sara*, current (as coin); of full metal; (hence, anything) good, worthy, faultless. P.
سرهنگ *sarhang*, officer, captain, chief, headman. P.
سرهنگی *sarhangī*, of or pertaining to a chief officer or head; official. P. [night. A.
سریٰ *sarā*, he travelled, visited, or came by
سریٰ طیف *sarā taifu*, an apparition came by night. A.
سری *sarī*, desire, longing, wish. P.
... *sare*, one head, a head; a fancy, an affection. P.
سری داشتن *sare dāshtan*, to have a fancy, entertain an affection. P.
سریر *sarīr*, throne. A.
سزا *sazā*, punishment. P.
سزاوار *sazāwār*, deserving, meriting, worthy; suitable. P.
سست *sust*, weak, languid, wearied, dead-beat. P.
سست بازو *sust-bāzū*, weak in the arm. P.
سست رغبت *sust-raghbat*, of sluggish passions, cold, palled. P.A.
سستی *sustī*, sloth, laxness, negligence, remissness; gentleness. P.
سطوت *satwat*, dominion, majesty; force, domination; bluster. A.
سعادت *sa'ādat*, happiness, felicity. A.
سعت *sa'at* or *si'at*, liberality, facility; wideness, spaciousness, amplitude. A.
سعد *sa'd*, happiness; a proper name. A.
سعد *sa'ida*, it prospers. A.
لقد سعد الدنیا به *la kad sa'ida 'd dunyā bihī*, the world assuredly prospers through him. A.
سعد بن اتابک الاعظم *sa'du bin atābaki 'l a'zamī*, Sa'd, the son of the greatest Atābak. A.
سعده *sa'duhu*, his happiness. A.

سعدي *Sa'dī*, one of the most celebrated of Persian writers. He was born at Shīrāz, A.H. 571, A.D. 1175. P. [*Sa'dī*). P.

سعديا *Sa'diyā*, O Sadi! (voc. case of سعدي

سعي *sa'y*, effort, exertion, endeavour, pains, labour, trouble; purpose, study. A.

سعي كردن *sa'y kardan*, to endeavour, to strive, to attempt. A.P.

سفاهت *safāhat*, folly, stupidity; boorishness, uncouthness, rudeness, coarseness. A.

سفت *suft*, boring, piercing, perforating; (3 p. sing. imperf. of *suftan*) he bored. P.

سفتن *suftan*, to bore, pierce, perforate. P.

سفر *safar*, journey, travel, voyage. A.

سفر دريا *safari daryā*, sea-voyage. A.P.

سفر كرده *safar karda*, having made a journey; travelled; fatigued. A.P.

سفره *sufra*, a carpet or cloth on which the dishes are placed at meal-times; the carpet or cloth with the dishes laid out. (The *sufra* used in travelling is usually made of leather). P.

سفره نهادن *sufra nihādan*, to spread a carpet or cloth for a meal. P.

سفله *sifla*, of low origin, low, mean, base. A.

سفلى *suflā* (fem. of اسفل *asfal*), lower, inferior. A.

يد سفلى *yadi suflā*, the lower (*i.e.* receiving) [hand. A.P.

سفيد *safed*, white, fair. P.

سفيه *safīh*, stupid, ignorant, insane, silly, foolish. A.

سقط *saḳaṭ*, anything of a base nature; improper speech, coarse abuse. A.

سقيم *saḳīm*, sick, infirm, ill; invalid. A.

سكان *sukkān*, helm or rudder of a ship. A.

سكت *sakatta*, thou art (or wert) silent (2 m. sing. perf. of the verb سكت *sakata*). A.

ان سكت *in sakatta*, if thou art silent. A.

سكنج *sukunj* or *sakunj*, one who has fetid breath; fetid breath. P.

سكندر *sikandar*, Alexander. A.

سكون *sukūn*, tranquillity, rest, repose. A.

سگ *sag* (pl. سگان *sagān*), dog. P. [mise. P.

سگال *sigāl*, thought, conjecture, suspicion, sur-

سگ بازاري *sagi bāzārī*, dog of the bāzār, a street cur. P.

سگ شكاري *sagi shikārī*, hunting-dog. P.

سگي *sage*, a dog, one dog. P.

سل *sal*, ask thou (irregular imp. for اسأل *is'al*, of the verb سأل *sa'ala*, he asked). A.

سلاح *silāḥ*, arms, accoutrements. A.

سلاطين *salāṭīn* (pl. of سلطان *sulṭān*), sultans, emperors. A.

سلام *salām*, salutation, peace. A.

سلامة and سلامت *salāmat*, safety, peace, welfare, well-being; harmlessness; sincerity, integrity. A. [(is) in solitude. A.

السّلامة في الوحدة *as salāmatu fi 'l waḥdati*, safety

سلامي *salāme*, a salutation, a salaam. A.P.

سلحشور *salaḥshor*, skilled in arms, trained to arms; fully armed and ready for battle; champion, warrior. P.

سلسال *salsāl*, limpid water wavering like a chain, cool and sweet water. A.

سلسله *silsila*, chain, series. A.

سلطان *sulṭān*, king, emperor, monarch. A.

سلطان البرّ و البحر *sulṭānu 'l barri wa 'l baḥri*, ruler over land and sea. A.

سلطاني *sulṭānī*, rule, sovereignty, royalty. A.P.

. . . . *Sulṭāne*, an emperor, a monarch. A.P.

سلطنت *salṭanat*, power, rule, dominion, royalty. A.

سلطنتي *salṭanatī*, of the kingdom thou art. A.P.

سلك *silk*, thread, string, series, order, train, connexion. A.

سلم *salima*, he was (or is) safe. A.

وان سلم الانسان *wa in salima 'l insānu*, even if the man were safe. A.

سله *sala* = ساله *sāla*, [q.v.]. P.

سليم *salīm*, sound, perfect, healthy; mild, gentle; simple. A.

سليمان *Sulaimān*, Solomon. A.

سماء *samā*, heaven, sky. A.

سماحت *samāḥat*, beneficence, liberality. A.

سماط *samāṭ* or *simaṭ*, carpet or cloth covered with food. A.

سماع *samā'* (or سماعت *samā'at*), hearing; song or dance, especially the circular dance of [dervishes. A.

سمع *sama'*, the ear. A.

سمعي الى حسن الاغاني *sam'ī ilā ḥusni 'l aghānī*, my ear (is inclined) to the beauty of the songs. A. [heard. A.

سمعت *sami'at*, she (or they, irrational fem.)

لو سمعت ورق الحمى *lau sami'at wurḳu 'l ḥamā*, if the dusky pigeons had heard. A.

سمند *samand*, a horse of a noble breed, a bay horse with black legs and tail. P.

سموم *samūm*, sultry suffocating blast, destructive to travellers; simoom of the desert. A.

سمين *samīn*, fat, sleek, plump. A.

سنان *sinān*, point of a javelin, spear-head. A.

سنبل *sumbul*, hyacinth, spikenard; any odoriferous flower. P.

سنّت *sunnat*, rule, law, canon; the traditions of Muhammad, considered by the orthodox Muslims as a supplement to the Kurān, and of equal authority. They are rejected, however, by the Shiya or sect of Alī. A.

سنجار *Sanjār*, name of a city in Mesopotamia. P.

سنجيدن *sanjīdan*, to weigh; to ponder. P.

سنگ *sang*, stone, rock; weight. P.

سنگ زدن *sang zadan*, to pelt, to throw a stone. P.

سنگ خرده *sang-khurda*, a bit or small piece of stone. P. [cruel, unfeeling. P.

سنگدل *sang-dil*, (*lit.* stone-heart), hard-hearted.

سنگساري *sangsārī*, stoning. P.

سنگي *sangī*, heaviness, weight. P.

. . . *sange*, a rock, a single stone. P.

سنگين *sangīn*, of stone, heavy. P.

سنّور *sinnaur*, cat. A. [matched cat. A.

كسنّورٍ مغلوب *ka sinnauri maghlūbin*, as an over-

سو *sū*, side, quarter, direction; towards. P.

بسوي آسمان *ba sūyi āsmān*, in the direction of heaven, towards heaven. P.

سوء *sū*, evil, badness, wickedness. A.

فمن سوء ظنّ المدّعي *fa min sū'i ẓanni 'l muddaʻī*, yet from the evil-thinking of the adversary. A.

من سوء نفسه *min sū'i nafsihi*, from the wickedness of his own nature. A.

سوابق *sawābiḳ* (pl. of سابقة *sābiḳat*), past events, things gone before. A.

سوابق نعمت *sawābiḳi niʻmat*, former favours. A.P.

سواد *sawād*, blackness. A.

سواد الوجه *sawādu 'l wajhi*, blackness of face. A.

سوار *suwār* (pl. سواران *suwārān*), horseman, rider; mounted. P.

سوارم *suwāram*, I am mounted. P.

سواري *suwārī*, thou art mounted. P.

. . . *suwāre*, a mounted horseman, a sowar. P.

سؤال *su'āl*, question, inquiry; begging, mendicity. A.

سوختن *sokhtan*, to burn, consume. P.

سود *sūd*, gain, profit, interest, use. P.

سود داشتن *sūd dāshtan*, to afford profit, to avail. P.

سودا *saudā*, melancholy, insanity, vain or insane idea or act; trade, traffic. P.

سودمند *sūdmand*, profitable, salutary, useful. P.

سودن *sūdan*, to wear, rub, bray, deface, efface. P.

سودي *sūde*, a profit, any profit. P.

سوراخ *sūrākh*, hole, crevice. P.

سورت *saurat*, power (of kings or tyrants), despotism, despotic power. A.

سوره *sūra*, chapter of the Kurān. A.

سوز *soz*, burning, heat, flame. P.

سوزان *sozān*, burning, flaming, blazing. P.

سوزن *sozan*, needle. P. [trans.). P.

سوزيدن *sozīdan*, to burn; (trans. and in-

سوگند *saugand*, oath, swearing. P.

سوگند خوردن *saugand khurdan*, to take oath, to swear. P.

سوّلت *sawwalat*, she (or it) suggested the concocting or fabricating (3 per. sing. fem. perf. of the verb سوّل, 2nd form of the root سال, for سول). A.

سوّلت لكم انفسكم امرًا *sawwalat lakum anfusakum amran*, your own natures suggested the fabrication of this saying to you. A.

سوم *siwum*, third. P.

سوهان *sohān* (or سوهن *sūhan*), file, rasp (for iron or wood). P.

سوى *siwā*, save, besides, except. A.

سوي *sū*, side, quarter; towards. P.

سه *sih*, three. P. [thrice. P.

سه بار *sih bār* (not بارها *bārhā*), three times,

سه شش *sih shash*, three sixes, sizes (at dice). P.

سهل *sahl*, easy, not difficult, simple, trifling. A.

سهلًا *sahlan*, easily; softly; (see اهلًا *ahlan*). A.

سهل‌تر *sahl-tar*, more easy, easier. A.P.

سهل جو *sahl-jū*, seeking to be smooth or easy, peacefully disposed, pacific, gentle. A.P.

سهل گوي *sahl-go*, soft or fluent speaking. A.P.

سهلي *sahlī*, ease; gentleness, meekness. A.P.

سهمگين *sahmgīn*, fearful, formidable, awful. A.P.

سهي *sihī*, straight, erect, upright. P.

سه يك *sih yak*, three aces (at dice). P.

سهيل *suhail*, the star Canopus. A.

سي *sī*, thirty. P. [nator. A.

سيّاح *saiyāḥ*, traveller, pilgrim; great peregri-

سياحت *siyāḥat*, journey, travel; pilgrimage. A.

سياحي *saiyāḥe*, a traveller, a certain traveller. A.P.

سياست *siyāsat*, chastisement; discretional punishment such as the law has not provided, but as may be inflicted by the judge; administration of justice, government. A.

سياقت *siyāḳat*, pushing on, urging; carrying on. A.

سياقت سخن *siyāḳati sukhun*, carrying on discourse, to go on talking. A.P.

سياه *siyāh*, black, sable, dark; negro, Ethiop. P.

سياه فام *siyāh-fām*, black-coloured, swarthy. P.

سياه گوش *siyāh-gosh*, (*lit.* black-ear), lynx; the animal called the lion's provider. P.

سياهي *siyāhī*, black-servant, negro; blackness, darkness, swarthiness. P.

سياهي *siyāhe*, a black, a negro. P.

سيب *sīb* or *seb*, apple. P.

سيبي *sebe*, one apple, an apple. P.

سيخ *sīkh*, roasting-spit. P.

سيّد *saiyid*, lord. A.

سيّد الانبياء *saiyidu 'l ambiyā*, lord of the prophets, Muhammad. A.

سيّد عالم *saiyidi 'ālam*, lord of the world. A.P.

سير *sair*, walking (for amusement), promenading; journeying; perusal of a book. A.

سير *siyar* (pl. of سيرة *sirat*), morals, virtues, habits, qualities. A.

سير *ser*, full, satiate, satisfied, sated, glutted; tired, wearied. P.

سير *sīr*, garlic. P.

سير نگه *ser-nigah*, a satisfactory look, a good look; gazing one's fill. P.

سيرت *sirat*, virtue, moral quality, character, disposition; way of life, mode, habit; history, memoir. A.

سيري *serī*, fulness, satiety, repletion. P.

سيصد *sīṣad*, three hundred. P.

سيف *saif*, sword, sabre. A.

سيل *sail*, torrent, flood. A.

سيلاب *sailāb*, flood, torrent, inundation. A.P.

سيلي *saile*, a torrent, a flood, an inundation. A.P.

سيلي *silī*, blow with the open hand edgeways on the back of the neck, cuff, slap. P.

سيم *sīm*, silver. P.

سيما *sīmā*, face, forehead, countenance; signs or tokens (on the forehead). P.

سيمين *sīmīn*, of silver, silvery; delicate. P.

سينه *sīna*, breast, bosom, chest. P.

سيوم *siwum*, third. P.

سيه *siyah*, black, sable; gloomy, sad. P.

سيه دل *siyah-dil*, black-hearted. P.

ش

شَ *ash*, him, to or of him, her, it, or them. P.

شابه *shābaha*, he resembled (3rd form of the verb شبه). A.

شابه بالوري حمار عجلاً جسداً *shābaha bi 'l warā ḥimaru 'ijlan jasadan*, an ass among men is like unto a red golden calf. A.

شاة *shāt*, sheep, goat. A.

الشّاة نظيفة *ash shātu naẓīfatun*, the sheep (or goat) is clean. A.

شاخ *shākh*, branch, bough. P.

شادمان *shādmān*, joyful, glad, joyous. P.

شادماني *shādmānī*, joyfulness, joy, rejoicing, exultation. P.

شادي *shādī*, joy, gladness, rejoicing, glee. P.

شادي كنان *shādī kunān*, rejoicing. P.

شاشيدن *shāshīdan*, to stale, squirt urine. P.

شاطر *shāṭir*, bold, courageous, active, brisk, lively. A.

شاعر *shā'ir*, poet. A.

شافي *shāfī*, healing, salutary, sanatory. A.

شاكر *shākir*, thanking, praising; grateful. A.

شاگرد *shāgird* (pl. شاگردان *shāgirdān*), student, scholar, pupil; apprentice; servant, groom. P.

شام *Shām*, Syria, and its capital, Damascus. A.

شاميان *shāmiyān*, the inhabitants of Shām, the Syrians or Damascenes. A.P.

شأن *sha'n*, thing, affair, business; state, condition. A.

شان *shān*, nature, state, condition; regard, respect; pomp, splendour; (for ايشان *eshān*) they, them. P.

درشاني *dar shānī*, in respect of, with regard to. P.

شاه *shāh*, king; saying *shāh* or 'check' at chess. P.

شاهد *shāhid*, mistress; lover; a beautiful or beloved object; a witness. A.

شاهد پسر *shāhid-pisar*, lovely boy. A.P.

شاهدي *shāhidī*, airs; insolence, indignation. A.P.

شاهنامه *Shāh-nāma*, (*lit.* book of the kings), the celebrated poem of Firdausi. P.

شاهنشاه *shāhanshāh* (by inversion, for شاه شاهان *shāhi shāhān*), king of kings. P.

شاهنشاه المعظّم *shāhanshāhu 'l muaẓẓam*, the most puissant king of kings. A.

شاهي *shāhī*, royalty, sovereignty; royal. P.

شايد *shāyad*, is fit, suited, or allowable; suits, is becoming, proper or worthy, behoveth; it is possible, may be; perhaps, perchance. P.

شايستن *shāyistan*, to suit, to be fit, right or proper. P.

شايسته *shāyista*, worthy, suitable, proper; promising. P.

شايدن *shāyidan*, to be worthy. P.

شب *shab* (pl. شبها *shabhā*), night, to-night. P.

شب قدر *shabi ḳadr*, night of power, the 27th of Ramazān, when the Kurān is said to have been sent down from heaven. P.A.

شباب *shabāb*, youth, prime of life. A.

شبان *shabān* or *shubān*, shepherd. P.

شبانروز *shabānroz*, a night and a day. P.

شبانگاه *shabāngāh* (or شبانگه *shabāngah*), night-time, evening, even-tide, nightfall. P.

شبپره *shab-para*, (*lit.* night-flyer), bat. P.

شبخيز *shab-khez*, rising at night, keeping (or keeper of) vigils. P.

شبع *shab'* or *shiba'*, satiety, pall. A.

شبع *shabi'a*, he was satiated, sated, glutted, he was satisfied. A.

اذا شبع الكمي *izā shabi'a 'l kamīyu*, when the warrior has his belly full. A.

شبگاه *shab-gāh*, even-tide, evening, night-time. P.

شبنم *shab-nam*, night-moisture, dew. P.

شبه *shabah*, glass-bead. A.

شبي *shabe*, one night, a single night, a whole night. P.

شپره *shapara* or شپّره *shappara*, bat. P.

شپّره چشم *shappara-chashm*, bat-eyed, purblind. P.

شتا *shitā*, winter. A.

شتاب *shitāb*, haste, hurry, speed, quickness. P.

شتابان *shitābān*, one who makes haste. P.

شتافتن *shitāftan*, to make haste, (imp. شتاب *shitāb*). P.

شتر *shutur*, camel. P.

شتر صالح *shuturi ṣāliḥ*, the camel which the prophet Sālih is said to have brought out of a block of stone as a sign to the tribe of Thāmud. (Kurān, ch. vii.) P.A.

شتربار *shutur-bār*, a camel's load; camels of burthen. P.

شتربان *shuturbān*, camel-man, camel-driver, one who attends to a camel. P.

شتربچه *shutur-bacha*, camel-colt. P.

شجاعت *shajā'at*, valour, courage, bravery. A.

شجر *shajar*, tree. A.

شحنه *shaḥna*, superintendent of police. A.

شخص *shakhṣ*, person, individual; form, figure. A.

شخصم *shakhṣam*, my person. A.P.

شخصي *shakhṣe*, a person, a single person, one person, an individual, a certain person. A.P.

شداد *shidād* (pl. of شديد *shadīd*), vehement, violent, hard, severe, inexorable. A.

شدّت *shiddat*, hardships, sufferings, violence, excessiveness. A.

شدن *shudan*, to be, become, happen, befall; to go, depart, pass away; to enter. P.

شدهٔ *shuda'e*, one that hath become; turned into. P.

چه شدي *chi shude*, what would have happened? what harm would there have been? P.

شرّ *sharr*, evil, malignity, depravity, wickedness. A.

شراب *sharāb*, wine. A.

شربت *sharbat*, one drink, one sip, a single draught; beverage, syrup, sherbet. A.

شربت *sharibtu*, I drank (1 p. sing. perf. of the verb شرب). A.

شربت ابي *sharbati ābe*, a draught of water. A.P.

و لو شربت بحورا *wa lau sharibtu buḥūra*, even though I drank oceans; (*buḥūra* for *buḥūran*, in verse). A.

شربتي *sharbate*, a draught. A.P.

شرح *sharaḥa*, (God) opened the heart, or disposed the mind (towards religion;—used optatively). A.

شرح صدره *sharaḥa ṣadrahu*, may (He) expand his breast (with joy)! A.

شرزه *sharza*, fierce, enraged, terrible. P.

شرط *sharṭ*, condition, requirement; rule, regulation. A.

شرطه *shurṭa*, propitious; gentle and favourable (breeze). A.

شرع *shar'*, law, equity, the Muhammadan code of law. A.

شرعي *shar'ī*, legal, lawful. A.

شرف *sharaf*, excellence, nobility, eminence, dignity, honour. A.

شرم *sharm*, shame. P.

شرمزده *sharm-zada*, struck with shame, shame-stricken, abashed, downcast. P.

شرمسار *sharmsār*, filled with shame, ashamed, downcast. P.

شرمساري *sharmsārī*, shame, confusion of face, being downcast or abashed. P.

شره *sharah*, avidity, appetite, greed, covetousness, cupidity. A.

شريف *sharīf*, noble, illustrious. A.

شريك *sharīk*, partner, sharer. A.

شستن *shustan*, to wash. P.

شش *shash*, six. P.
سه شش *sih shash*, three sixes, sixes (at dice). P.
ششم *shashum*, sixth. P.
شصت *shaṣt*, sixty. P.
شطرنج *shaṭranj*, chess. A.P.
شعب *shi'b*, valley, ravine, defile. A.
شعر *shi'r*, poetry, poesy, song. A.
شعراء *shu'arā* (pl. of شاعر *shā'ir*), poets. A.
شفاء *shifā*, convalescence, recovery. A.
شفاعت *shafā'at*, intercession. A.
شفا یافتن *shifā yāftan*, to obtain a cure. A.P.
شفة *shafat*, lip. A.
شفة الصائم *shafati'ṣ ṣā'imi*, of the lips of one keeping a fast (apt to be flabby and withered). A.
شفقت *shafakat*, pity, clemency, compassion, sympathy. A.
شفیع *shafī'*, advocate, intercessor. A.
شفیع آوردن *shafī' āvardan*, to bring (or invoke as) an intercessor. A.P.
شقوق *shuḳūḳ* (pl. of شق *shaḳḳ*), chinks, cracks. A.
شك *shakk*, doubt, scepticism. A.
شكارگاه *shikār-gāh*, hunting-ground, game-preserve. P.
شكاري *shikārī*, suited to the chase; game, prey. P.
سگ شكاري *sagi shikārī*, hunting-dog, hound. P.
شكايت *shikāyat*, complaint, grievance. A.
شكايت كردن *shikāyat kardan* (or آوردن *āvardan*), to complain, to lodge a complaint. A.P.
شكر *shakar*, sugar; sweet words; sweet lips. P.
. . . *shukr*, thanks, gratitude, returning thanks, thanksgiving. A.
شكراً *shukran* (acc. of *shukr*), thanks, thanksgiving; thankfully. A.
شكر خنده *shakar-khanda*, sweetly-smiling. P.
شكر گذاردن *shukr guzārdan* (and شكر گذاشتن *shukr guzāshtan*), to return thanks. A.P.
شكر نعمت *shukri ni'mat*, thanks for favours and benefits received. A.P.
شكري *shukre*, one act of praise; a giving of thanks. A.P.
شكست *shikast*, breaking, fracture, breakage; (3 p. sing. of the verb *shikastan*) he broke. P.
شكستن *shikastan*, to break or fracture. P.
شكسته *shikasta* (pl. شكستگان *shikastagān*), broken, shattered; sprained, dislocated; impaired, enfeebled, weakened. P.
شكل *shakl*, figure, form. A.
شكم *shikam*, stomach, belly, bowels; womb. P.
شكم بنده *shikam-banda*, one who is burdened with the thought of providing himself with sustenance, slave to appetite. P.
شكم درد *shikam-dard*, belly-ache, gripes. P.
شكنجه *shikanja*, stocks, rack. P.
شكور *shakūr*, thankful, grateful. A.
الشكور *ash shakūr*, the thankful. A.
شكيبي *shikībe*, a particle or atom of patience. P.
شكيبيدن *shikībīdan*, to be patient; to do without, to dispense with. P.
شكافتن *shigāftan*, to split. P.
شگفت *shigift*, astonishment, amazement, surprise. P.
شگفت آمدن *shigift āmadan*, to be astonished. P.
شگفتست *shiguftast* (= شگفته است *shigufta ast*), hath blossomed. P.
شگفتن *shiguftan*, to bloom, blossom. P.
شگوفه *shigūfa*, blossom, bud. P.
شلغم *shalgham*, turnip. P.
شما *shumā*, (pron. 2 per. pl.), ye, you. P.
شماتت *shamātat*, delight at another's woe, joy at the misfortunes of an enemy. A.
شمار *shumār*, account, calculation, reckoning; (imp. of *shumurdan*) count, reckon, or esteem thou. P.
روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. P.
شماريدن *shumārīdan*, to count, esteem, reckon. P.
شمائل *shamā'il* (pl. of شمال *shimāl*), virtues, talents, good qualities. A.
شمائلي *shamā'ilī*, natural, physical. A.
شمة *shamma*, atom, particle, whiff. A.
شمردن *shumurdan*, to count, reckon, enumerate. P.
شمس *shams*, (fem.) sun. A.
شمس الدين *shamsu 'd dīn*, (*lit.* the sun of religion), a proper name. A.
شمشير *shamsher*, sword, scimetar. P.
شمع *sham'*, waxlight, candle, taper. A.
شميدن *shamīdan*, to scent, to smell. P.
شناة *shunāt* (pl. of شاني *shānī*), haters. A.
شناته *shunātihi*, those who wish him evil, his enemies. A.
شناخت *shinākht*, knowledge. P.
شناختن *shinākhtan*, to know; to recognise, acknowledge, consider, regard. P.
شناس *shinās* (imp. of *shinākhtan*, used as latter part of compounds), knower, perceiver, recogniser; knowing, recognising. P.

شنعت *shun'at*, turpitude, brutality; evil-speaking, foul abuse. A.
شنگرف *shangarf*, cinnabar, vermilion. P.
شنو *shinav* (imp. of شنودن *shinūdan*), hear. P.
شنودن *shinūdan*, to hear; to understand; to obey. P.
شنوم *shinavam*, I may hear. P.
شنيد *shanid*, he heard; hearing. P.
شنيدستي *shanīdastī*, thou heardest. P.
شنيدن *shanīdan*, to hear; to hearken, listen; to hear of, about, or concerning; to perceive, smell, scent. P.
شنيدهٔ *shanīda'e*, thou hast heard. P.
شنيع *shanī'*, base, odious, disgusting. A.
شو *shav*, be, or become thou (imp. of شدن *shudan*). P.
شو or شوي *shū*, husband; (imp. of شستن *shustan*), wash thou. P.
شوخ *shokh*, saucy, insolent; playful, arch. P.
شوخ چشم *shokh-chashm*, saucy-eyed, shameless, impudent, wanton. P.
شوخ چشمي *shokh-chashmi*, sauciness, petulance, insolence. P.
شوخ ديده *shokh-dīda*, wanton-eyed, saucy; hussey. P.
شوخي *shokhi*, petulance, presumption, pertness, sauciness. P.
شود *shavad*, would be or become (aor. of شدن). P.
شور *shor*, noise; perturbation, disquiet, commotion, disturbance, emotion; salt, saline, brackish; bad luck. P.
شوربخت *shor-bakht*, ill-fated, unfortunate. P.
شورش *shorish*, distraction, confusion of mind, insanity; tumult. P.
شوره *shora*, nitre, saltpetre; salsuginous. P.
شوره بوم *shora-būm*, salt, brackish ground. P.
شوري *shore*, a crazy passion, insane delusion. P.
شوريدن *shorīdan*, to be confounded, distracted. P.
شوريده *shorida*, distracted, disturbed, disquieted; mad, crazy. P.
شوكت *shaukat*, pomp, splendour, grandeur, magnificence, majesty, dignity, awe. A.
شوهر *shauhar*, husband. P.
شوي *shavī*, thou becomest. P.
. . . *shū*, husband. P.
شويم *shūyam*, I would wash. P.
شويد *shūyad*, he washes (aor. of شستن *shustan*). P.
شه *shah*, king. P.
شهد *shahd*, honey. A.
شهر *shahr*, city, town. P.
شهروا *Shah-ravā*, name of a certain despotic monarch, who forced leathern money to be received as coin of the realm in his kingdom; (hence), leathern money. P.
شهري *shahre*, a certain city. P.
شهريار *shahr-yār*, (*lit.* friend of the city), king. P.
شهوار *shahwār*, worthy of a king, royal. P.
شهوت *shahwat*, lust; indulgence of the appetite. A.
شيا or شيئا *shai'an* (acc. of شي *shai*), thing. A.
شياد *shaiyād*, impostor. A.
شياطين *shayāṭīn* (pl. of شيطان *shaiṭān*), devils, demons. A.
شيب *shaib*, hoariness, old age. A.
شيخ *shaikh*, venerable or learned man, doctor; preceptor. A.
شيخ ابو الفرج شمس الدين بن جوزي *shaikh abu 'l faraj shamsu 'd din bin jauzi*, name of a celebrated preacher of the sect of Hanbal, and Sadī's master. He was born A. H. 510, and died A. H. 597. A.
شيد *shaid*, deceit, fraud, trick, hypocrisy. P.
شيدي *shaidi*, thou art (a mass of) hypocrisy. P.
شيدا *shaidā*, distractedly in love, insane. P.
شير *shir*, milk. P.
. . . *sher*, lion. P.
شيراز *Shirāz*, name of the capital of Fārs, or Persia Proper. P.
شيرازي *shirāzi*, native or inhabitant of Shirāz. P.
شيرمرد *sher-mard* (pl. شير مردان *sher-mardān*), (*lit.* lion-man), bold, brave. P.
شيرمردي *sher-mardī*, thou art a brave lad. P.
شيري *sherī*, leonine, lion-like. P.
شيرين *shīrīn*, sweet. P.
شيرين زبان *shīrīn-zabān*, sweet-tongued, pleasant of speech, gentle of speech. P.
شيرين زباني *shīrīn-zabānī*, sweetness of speech. P.
شيرين لب *shīrīn-lab*, sweet-lipped. P.
شيريني *shīrīnī*, sweetness; a sweetmeat. P.
شيشه *shīsha*, glass. P.
شيشه گر *shīshagar*, glass-blower. P.
شيطان *shaiṭān*, evil spirit, devil. A.
الشيطان *ash shaiṭān*, the devil, Satan. A.
شيوه *sheva*, elegance, grace, blandishment, coquetry; habit, custom, manner of living. P.

ص

صابر *ṣābir*, patient. A.
صاحب *ṣāḥib*, master, owner, proprietor, patron; possessor, possessed of. A.

صاحب تميز *ṣāḥib-tamīz*, man of discernment; discerning, discerner. A.P. [cernment. A.P.
صاحب تميزي *ṣāḥib-tamīzī*, thou art a man of dis-
صاحب جمال *ṣāḥib-jamāl* (P. pl. صاحبجمالان *ṣāḥib-jamālān*), beautiful, comely. A.P.
صاحب دل *ṣāḥib-dil*, spiritual, pious; man of piety; a Ṣūfī. A.P.
صاحب دلي *ṣāḥib-dile*, a pious man; a Ṣūfī. A.P.
صاحب دنيا *ṣāḥib-dunyā*, wealthy. A.P.
صاحدولت *ṣāḥib-daulat*, wealthy. A.P.
صاحب ديوان *ṣāḥibi dīwān*, superintendent of finance. A.P. [gent. A.P.
صاحب فراست *ṣāḥib-firāsat*, shrewd, intelli-
صاحب هنر *ṣāḥib-hunar*, skilful. A.P.
صاحت *ṣāḥat*, she (or it) cried out; she would have wailed (115); (3 p. fem. sing. perf. of the verb صاح *ṣāḥa*, for صيح). A.
صادر *ṣādir*, issuing, proceeding, going forth; issued, passed, emanated. A.
صادر شدن *ṣādir shudan*, to originate, proceed from; to go out; to escape. A.P.
صادق *ṣādiḳ*, true, just, sincere. A.
صافي *ṣāfī*, pure, sincere; candid. A.
صالح *ṣāliḥ* (P. pl. صالحان *ṣāliḥān*), good, just, pious, virtuous; name of a prophet who was sent on a mission to the people of the tribe of ثمود *thamūd*. (See the Kurān, ch. vii.). A.
صالحا *ṣāliḥan*, a good action; virtuously. A.
صالحي *ṣāliḥe*, a certain pious man. A.P.
صائم *ṣā'im*, fasting; one who fasts, faster. A.
صبا *ṣabā*, zephyr, gentle breeze. A.
... *ṣibā*, boyishness. A.
صباح *ṣabāḥ*, morning. A.
علي الصّباح *'ala 's ṣabāḥ*, in the morning. A.
صباحت *ṣabāḥat*, beauty, elegance. A.
صبح *ṣubḥ*, morning. A.
صبر *ṣabr*, patience. A.
.. *ṣabir*, aloes. A.
صبر كردن *ṣabr kardan*, to have patience, to wait; to abstain. A.P.
فصبر جميل *fa ṣabrun jamīlun*, and therefore (my duty) is (to show) becoming patience. A.
صبوح *ṣabūḥ*, dawn; a morning bowl. A.
صبور *ṣabūr*, patient. A.
صبوري *ṣabūrī*, patience. A.
صحبت *ṣuḥbat*, society, company, companionship, fellowship, friendship, intimacy. A.

صحّت *ṣiḥḥat*, good health, soundness, right performance, correctness. A.
صحرا *ṣaḥrā*, desert, wilderness. A.
صحن *ṣaḥn*, courtyard, enclosure, area, quadrangle. A.
صخره *ṣakhra*, name of an evil genius (of hideous aspect) who attempted to steal the ring of Solomon. A.
صد *ṣad*, a hundred. P.
صداق *ṣadāḳ*, marriage-settlement made by a husband on the wife. A.
صد باب *ṣad bāb*, a hundred chapters. P.
صد چندان *ṣad chandān*, a hundred times as much. P. [seat of honour. A.
صدر *ṣadr*, breast, chest; highest seat, chief seat,
صد سال *ṣad sāl*, a hundred years, a century. P.
صدف *ṣadaf*, shell; oyster-shell; mother-of-pearl. P.
صدق *ṣidḳ*, truth, veracity; sincerity. A.
صدق الله العظيم *ṣadaḳa 'llāhu 'l 'aẓīmu*, the great God spoke true. A.
صدق مودّت *ṣidḳi mawaddat*, sincere attachment. A.P. [fice. A.
صدقه *ṣadḳa*, alms; propitiatory offering, sacri-
صدمه *ṣadma*, charge, attack, rush, force, shock. A.
صديق *ṣadīḳ*, sincere, true, just; a true friend. A.
صدّيق *ṣiddīḳ* (P. pl. صدّيقان *ṣiddīḳān*), faithful witness to the truth (epithet of Joseph, Abūbakr and Abraham). A.
صرف *ṣarf*, changed; expenditure. A.
صرف شدن *ṣarf shudan*, to be spent. A.P.
صرف كردن *ṣarf kardan*, to spend, expend. A.P.
صرّه *ṣurra*, a purse. A.
صعب *ṣa'b*, hard, rough, difficult, troublesome. A.
صفّ *ṣaff*, rank, file, row, line, series. A.
در اوّل صفّ *dar awwal ṣaff*, in the first form, class, rank, or row. P.A.
صفاء *ṣafā*, purity. A.
اخوان الصّفا *ikhwānu 's ṣafā*, brethren of purity, name of a society of learned men, founded at Bassora towards the close of the fourth century of the Hijra. A.
صفاهان *Ṣifāhān* (for اصفاهان *Iṣfāhān*), the capital of Persian Irāk (the ancient Parthia). P.
صفائي *ṣafā'ī*, purity; exhilaration, recreation. A.P.
صفت *ṣifat* (P. pl. صفتها *ṣifathā*), quality, property, attribute; form, mode, manner; (in comp.) like. A.

هر صفت *har ṣifat*, any how. A.P.
صفوت *ṣafwat*, choice, best part. A.
صلا *ṣalā*, inviting the poor by proclamation to assemble for the purpose of receiving food. P.
صلابت *ṣalābat*, hardness; firmness, severity, violence; majesty, awe, dignity. A.
صلاح *ṣalāḥ*, goodness, rectitude, probity, honesty, virtue; well-being, welfare, prosperity; peace; advice. A.
صلاحيت *ṣalāḥiyat*, integrity, honesty, probity; devotion, piety. A.
صلح *ṣulḥ*, peace, reconciliation, pacification, harmony, compact, truce:—*ṣulḥia*, in peace. A.
صلحا *ṣulaḥā* (pl. of صالح *ṣāliḥ*), just, pious. A.
صلد *ṣald*, hard, solid, strong; (the verse reads *ṣalad*). A.
صلعم *ṣal'am*, a contraction of the phrase صلّي الله عليه وسلّم *ṣalla 'llāhu 'alaihi wa sallama*, [q.v.]. A.
صلّوا *ṣallū* (2 per. pl. imp. of صلّي *ṣallà*), pray ye, invoke ye blessings. A.
صلوات *ṣalawāt* (pl. of صلوٰة *ṣalāt*), benedictions. A.
صلّوا عليه و آله *ṣallū 'alaihi wa ālihi*, invoke ye blessings on him and his family. A.
صلوٰة *ṣalāt* (pl. صلوات *ṣalawāt*), compassion, mercy from God, the divine benediction and blessing. A.
صلّي الله عليه وسلّم *ṣalla 'llāh 'alaihi wa sallama*, May God be gracious unto him, and preserve him (the perfects *ṣallà* and *sallama* are the second forms of the verbs صلا and سلم, and are used optatively). A.
صمّ *ṣumm* (pl. of اصمّ *aṣamm*), deaf persons. A.
صمّ بكم *ṣammun bukmun*, deaf (and) dumb. A.
صميم *ṣamīm*, sincere, pure, genuine. A.
صندل *ṣandal*, sandal-wood or ointment; sandal-powder mixed with rose-water (used as a liniment for the head and feet in cases of violent head-ache and fever). A.
صندوق *ṣandūḳ*, chest, coffer, ark. A.
صندوق گور *ṣandūḳi gor*, sarcophagus. A.P.
صنع *ṣan'* or *ṣun'*, make, creation, work. A.
صنعت *ṣan'at*, profession, craft, trade, art. A.
صنم *ṣanam*, image, idol; lovely mistress, beauty, beloved one. A.
صواب *ṣawāb*, rectitude, reason, propriety, good sense, soundness; meritorious action, whatever is right. A.

صوت *ṣaut*, sound, voice, noise. A. [asses. A.
لصوت الحمير *la ṣautu 'l ḥamīri*, (is) the voice of
صورت *ṣūrat*, shape, form, figure, appearance, aspect, likeness, effigy. A.
بصورت *ba ṣūrat*, to outward appearance, apparently, ostensibly. P.A.
عالم صورت *'ālami ṣūrat*, the visible or external world. A.P.
صورت بستن *ṣūrat bastan*, to assume a form; to be supposed, imagined, conceived, conceivable or practicable. A.P.
صورت حال *ṣūrati ḥāl*, state of the case, statement of circumstances. A.P.
صورت و معني *ṣūrat o ma'nà*, body and spirit; matter and mind; semblance and reality. A.P.
صوفي *ṣūfī* (pl. صوفيان *ṣūfiyān*), wise, pious; a religious order among the Persians, who led a more regular and contemplative life than the common dervishes. P.
صوفيي *ṣūfiye*, a certain Sūfī. P.
صولت *ṣaulat*, fury, impetuosity, fierceness, vehemence, severity, violence. A.
صيّاد *ṣaiyād*, huntsman, hunter; fowler; fisherman. A.
صيت *ṣīt*, fame, renown. A.
صيد *ṣaid*, game, prey, chase. A.
صيد كردن *ṣaid kardan*, to hunt; to take captive. A.P. [head of game. A.P.
صيدي *ṣaide*, some game, a piece of game, a
صيف *ṣaif*, summer, May and June, the hotter months being called قيظ *ḳaiẓ*. A.
صيقل *ṣaiḳal*, polishing, furbishing; furbishing instrument (and in Persian), furbisher. A.

ض

ضاعف *ẓā'afa* (perf. of the 3rd form of the verb ضعف, used optatively), may He double or multiply twofold. A.
و ضاعف اجره *wa ẓā'afa ajrahu*, and may (He) increase his recompense twofold. A.
و ضاعف اجلالهما *wa ẓā'afa ijlālahuma*, and may (God) increase twofold the honour of both of them. A.
ضاعف ثواب جميله و حسناته *ẓā'if ṡawāba jamīlihi wa ḥasanātihi*, double (or increase) the reward of his comely behaviour and his good actions. A. [erred, strayed. A.
ضائع *ẓā'i'*, wasting, wasted; wandering, lost;
ضبط *ẓabṭ*, holding fast, securing, containing, retaining; confiscation. A.

ضجور *zajūr*, peevish, impatient, fretful, repining. A.

ضحّاك *Zaḥḥāk*, name of a prince of Arabian origin, who seized the sceptre of Persia from Jamshed the fourth king of the first or Peshdādian dynasty. He was overthrown by Farīdūn. A.

ضدّ *zidd*, contrary, opposite; enemy, rival. A.

ضرّآء *zarrā*, adversity, misfortune, affliction (opposed to سرّآء *sarrā*). A.

ضرب *zarb*, blow. A.

ضرب *zaraba*, he struck. A.

ضرب الحبيب زبيب *zarbu 'l ḥabībi zabībun*, a lover's blow is a raisin. A.

ضربت *zarbat*, a blow, one blow. A.

ضربتِ لازب *zarbati lāzib*, a good hard stroke, a telling blow (which leaves a lasting scar). A.P.

ضرب زيد عمرًا *zaraba zaidun 'amran*, Zaid struck 'Amr. A.

ضرورت *zarūrat*, need, force, necessity. A.

بضرورت *ba zarūrat*, perforce. P.A.

ضرورتي *zarūrate*, an urgent need, a pressing necessity. A.P.

ضرير *zarīr*, blind. A.

ضريري *zarīre*, a blind man. A.P.

ضعف *za'f*, feebleness, weakness, debility. A.

ضعيف *za'īf* (P. pl. ضعيفان *za'īfān*), weak, feeble; infirm; impaired; thin, spare, slender. A.

ضعيف اندام *za'īf-andām*, slender-bodied. A.P.

ضعيف حال *za'īf ḥāl*, in a weakly state; in slender circumstances. A.P.

ضعيفي *za'īfe*, a weak man. A.P.

ضلالت *zalālat*, going astray, error, erroneousness, ruin, perdition. A.

ضمّه *zamma* (ُ), the vowel mark for "u;" whiskers. A.

ضمير *zamīr*, mind, thought; what is hidden in the mind. A.

ضمين *zamīn*, surety, sponsor, security, bail. A.

ضيغم *zaighām*, lion. A.

ضيمران *zaimurān*, a species of fragrant herb. A.

ط

طارم *ṭāram*, dome, vault. P.

طارم اعلى *ṭārami a'la*, the highest vault, heaven. P.A.

طاعة or طاعت *ṭā'at*, obedience, service of God, worship or devotion. A.

طاعتش *ṭā'atash*, his worship; devotion to Him. A.P.

طاعن *ṭā'in* (P. pl. طاعنان *ṭā'inān*), reviling; reviler, gainsayer. A.

طاغي *ṭāghī*, leader of rebels, violent refractory man; tyrant. A.

طاق *ṭāḳ*, portico, cupola, dome. A.

طاقت *ṭāḳat*, strength, power, ability; strength to bear, power of endurance. A.

طال *ṭāla*, he (or it) was (or is, or becomes) long (3 per. perf. of طول). A.

طال لسانه *ṭāla lisānuhu*, his tongue grows long. A.

طالب *ṭālib*, asking, seeking, desirous, urgent, eager, pressing, anxious to obtain, craving; candidate; lover. A.

طالع *ṭāli'*, arising; fortune; the star of one's nativity. A.

طاؤس *ṭā'us*, peacock. A.

طاؤس زيبي *ṭā'us-zebe*, peacock-decorator. A.P.

طاؤسي *ṭā'usi*, belonging to a peacock; made of peacock's feathers. A.P.

طاهر *ṭāhir*, pure. A.

طائر *ṭā'ir*, flying; flier. A.

طائري *ṭā'ire*, a bird, any thing that flies. A.P.

طائفه *ṭā'ifa*, company, party; band, train, troop; gang; sect; class. A.

طباع *ṭibā'*, nature, temperament, disposition. A.

طبانچه *ṭabāncha* (or طبانجه *ṭabānja*), slap, blow, buffet, cuff. P.

طبائع *ṭabā'i'* (pl. of طبيعة *ṭabī'at*), natures, tempers, constitutions, capacities. A.

طبع *ṭab'*, nature, temperament. A.

چار طبع *chār ṭab'*, four humours, elementary qualities or complexions (which are found in man). P.A.

طبق *ṭabaḳ*, dish, tray; storey of a house, flat; platform. A.

طبقي *ṭabaḳe*, an entire tray, a whole salver. A.P.

طبل *ṭabl*, drum. A.

طبله *ṭabla*, large wooden dish in which fruits or perfumes are exposed, tray. A.

طبيب *ṭabīb*, physician, doctor. A.

طبيعت *ṭabī'at*, natural habit, disposition, state of body or mind. A.

طبيعت شناس *ṭabī'at-shinās*, knowing the temperament; skilful physician. A.P.

طرابلوس *ṭarābulūs* (or طرابلس *ṭarābulus*), the city of Tripoli. A.

طرابلوس شام *ṭarābulūsi shām*, Tripoli in Syria, to distinguish it from طرابلوس غرب *ṭarābulūsi gharb*, Tripoli in Barbary. A.P.

طرّار *ṭarrār* (P. pl. طرّاران *ṭarrārān*), cutpurse. A.

طرب *ṭarab*, mirth, hilarity; excitement. A.

طرب انگیز *ṭarab.angez*, mirth-exciting; moving, affecting. A.P.

طرح *ṭarḥ*, manner, mode; position, establishment; fixing or laying the foundation of an edifice. A.

بطرح دادن *ba ṭarḥ dādan*, to give (that is, compel to purchase) at a high price. P.A.

طرح فگندن *ṭarḥ figandan*, to lay a foundation; to practise. A.P.

طرف *ṭaraf*, direction, part, side, quarter. A.

طرفي *ṭarafe*, a portion, a part. A.P.

طريق *ṭarīḳ*, way, course, road; rite, profession, sect, creed. A.

بطريق *ba ṭarīḳi* (or برطريق *bar ṭarīḳi*), by way of. P.A. [used adverbially). A.

طريقاً *ṭarīḳan*, as to the road (acc. of *ṭarīḳ*,

طريقت *ṭarīḳat*, mode of living, way of life; religious order. A.

پير طريقت *pīri ṭarīḳat*, superior of an order or sect, prior, abbot. P.A.

طريقي *ṭarīḳe*, a way, one way, some way. A.P.

طعام *ṭa'ām* (P. pl. طعامها *ṭa'āmhā*), meat, food, meal, viands, victuals. A.

طعمه *ṭu'ma*, meat, food; dinner, meal. A.

طعن *ṭa'n* (or طعنه *ṭa'na*), blame, reproach, jeer, gibe, banter, taunt, sarcasm, censure. A.

طعنه زدن *ṭa'na zadan*, to cast reflections, to revile, to jeer, to sneer at. A.P.

طعنه زنان *ṭa'na-zanān*, jeering, sneering. A.P.

طفل *ṭifl*, child, infant. A.

طفلي *ṭiflī*, childhood. A.

. . . *ṭifle*, a child, a boy, a lad. A.P.

طفوليت *ṭufūliyat*, childhood, infancy. A.

طلا *ṭilā*, gold, gilding; pure gold; gold fringe or wire. P.

طلاق *ṭalāḳ*, divorce. A.

طلب *ṭalab*, inquiry, requisition; claim, demand; pursuit, search, quest; invitation. A.

طلب كردن *ṭalab kardan*, and طلب نمودن *ṭalab namūdan*, to demand, require; to seek, summon, call for; to expect, look for. A.P.

طلبگار *ṭalabgār*, one who requires; suitor. A.P.

طلبيدن *ṭalbīdan*, to seek; (a Persian verb coined from the Arabic). P. [ance. A.

طلعة *ṭal'at*, aspect, countenance, sight, appear-

بطلعته *bi ṭal'atihi*, by his countenance. A.

طمع *ṭama'*, covetousness, desire, greediness, cupidity. A.

طمع داشتن *ṭama' dāshtan*, and طمع كردن *ṭama' kardan*, to covet; to expect. A.P.

طنز *ṭanz*, sneer, sarcasm, ridicule. A.

طور *ṭūr*, mountain, especially Mount Sinai. A.

طوطي *ṭūṭī*, parrot. P.

طوع *ṭau'*, obeying, cheerfully submitting to. A.

طوعاً و كرهاً *ṭau'an wa karhan*, nolens volens, willing or unwilling, willing or not. A.

طوفان *ṭūfān*, flood, deluge. A.

طول *ṭūl*, length. A.

طويله *ṭawīla*, a long rope by which a number of horses, asses, goats, &c., are fastened together in a row; a row of horses, &c. so fastened; gang; stable. A.

طهارت *ṭahārat*, ablution, cleanness, purification, sanctity. A. [ness. A.

طيب *ṭīb*, good, excellence, sweetness, delicious-

طيب الادا *ṭību'l* (properly طيّب *ṭaiyibu 'l*) *adā*, melodious, musical. A.

طيب آميز *ṭīb-āmez*, blended with sweetness. A.P.

طيبت *ṭībat*, being good or sweet; sweetness. A.

طيبت آميز *ṭībat-āmez*, imbued with goodness, mingled with sweetness. A.P.

طيب لهجتي *ṭīb-lahjate*, a sweetness of intonation, melodiousness of voice. A.P.

بطيب نفس *ba ṭībi nafs*, with a willing or cheerful mind. P.A.

طير *ṭair*, bird. A.

طيران *ṭayarān*, flying, flight. A.

طيره *ṭaira*, levity of mind, frivolity; rage, wrath. A.

طيره *ṭīra*, regret, sorrow, shame. P.

طيش *ṭaish*, inconstancy, levity, folly. A.

طيف *ṭaif*, form, spectre, apparition, vision. A.

ظ

ظالم *ẓālim* (P. pl. ظالمان *ẓālimān*), cruel, unjust, iniquitous, oppressive; oppressor, tyrant. A.

ظالمي *ẓālime*, a tyrant, a certain tyrant. A.P.

ظاهر *ẓāhir*, outward, exterior; clear, evident, plain, obvious, apparent, manifest. A.

از روي ظاهر *az rūyi ẓāhir*, from outward appearance. P.A.

ظرافت *ẓarāfat*, ingenuity, dexterity; address; wit, facetiousness, pleasantry, jocularity. A.

ظريف *ẓarīf* (P. pl. ظريفان *ẓarīfān*), ingenious, clever, skilful; witty; man of wit and genius, wit. A.

ظفر *zafar*, conquest, victory, triumph. A.
ظلّ *zill*, shadow. A.
ظلّ الله *zillu 'llāhi*, the shadow of God. A.
ظلم *zulm*, tyranny, oppression; injustice, wrong, iniquity. A.
ظلمات *zulmāt*, *zulamāt*, or *zulumāt* (pl. of ظلمة *zulmat* or *zulumat*), darknesses. A.
ظلمت *zulmat*, darkness, obscurity; a dark region at the world's end, where the fountain of life is supposed to be. A.
ظلوم *zalūm*, most tyrannical, unjust, or oppressive; a great tyrant. A.
ظمء *zim'*, thirst. A.
ظمأ *zama'*, thirst, thirstiness. A.
ظمأٌ بقلبي *zama'un bi kalbi*, there is a thirst in my heart. A.
ظنّ *zann*, opinion, thought, idea; suspicion. A.
حسن ظنّ *husni zann*, good opinion. A.P.
حسن ظنّي *husni zanne*, the good opinion. A.P.
ظهر *zahr*, back, outside. A.
ظهير *zahir*, backer, supporter; protector. A.

ع

عابد *'ābid* (P. pl. عابدان *'ābidān*) worshipper (of God or idols); religious recluse, devotee. A.
عابد فريبي *'ābid-firebe*, a hermit-seducer. A.P.
عاج *'āj*, ivory. A.
عاجز *'ājiz*, weak, impotent, feeble, unable, incapable, hard pressed, wretched, at bay. A.
عاجز آمدن *'ājiz āmadan*, to prove feeble, unable, or incompetent, to fail. A.P.
عاجل *'ājil*, transitory, fragile, fleeting (hence, the present life). A.
عادت *'ādat* (pl. عادات *'ādāt*), custom, habit, wont, usage, use. A.
عادل *'ādil*, just, equitable. A.
عار *'ār*, shame, reproach, disgrace. A.
عارض *'āriz*, cheek; accident, misfortune. A.
عارف *'ārif* (P. pl. عارفان *'ārifān*), wise, skilful, knowing, intelligent; knower (of God), holy; holy man. A.
عاريت *'āriyat*, anything borrowed or lent; loan. A.
عاشق *'āshik* (P. pl. عاشقان *'āshikān*), lover. A.
عاشقي *'āshikī*, the relation of lover. A.P.
عاصي *'āsī* (P. pl. عاصيان *'āsiyān*), disobedient, mutinous; sinner, rebel, transgressor. A.
عافيت *'āfiyat*, health, safety. A.

عافين *'āfīn* (acc. pl. of عافي *'afī*), forgiving; forgivers. A.
و العافين عن النّاس *wa 'l 'āfīna 'ani 'n nāsi*, and those who forgive men. A.
عاقبت *'ākibat*, end; in the end, at length, at last, after all, in the long run. A.
عاقبة الامر *'ākibatu 'l amr*, at the end of the affair, finally. A.
عاقل *'ākil* (P. pl. عاقلان *'ākilān*), intelligent, wise. A.
عاكف *'ākif* (P. pl. عاكفان *'ākifān*), assiduous, attentive. A.
عاكفان كعبه *'ākifāni ka'ba*, those who constantly remain in religious attendance at the Kaabah, or cubical temple at Mecca. A.P.
عالم *'ālam*, the world. A.
. . . *'ālim* (P. pl. عالمان *'ālimān*), learned, wise; learned man, doctor. A.
عالم الغيب *'ālimu 'l ghaib*, knower of secret things; omniscient. A.
عالم آراي *'ālam-ārāī*, world adorning, adorner, or regulator of the universe. A.P.
عالم صورت *'ālami sūrat*, visible or external world. A.P.
عالم معنى *'ālami ma'nā*, invisible or spiritual world. A.P.
عالمي *'ālamī* (pl. عالميان *'ālamiyān*), a man, an inhabitant of the world; worldly-minded, worldling. A.P.
عالمي *'ālame*, a world, a whole world. A.P.
. . . *'ālime*, a learned man. A.P.
عالي *'ālī*, high, exalted. A.
عامّ *'āmm*, common, vulgar, public, general, common people. A.
عامل *'āmil*, maker, doer, performer; practical, active; collector of revenue; (in grammar) governing (particle). A.
عامل الجرّ *'āmilu 'l jarri*, one who draws or drags; (a particle) requiring the noun following to be marked with *kasra*, or sign of the genitive case. A.
عامّي *'āmmī*, untaught, illiterate; common, plebeian; (pl. عامّيان *'āmmiyān*) people, subjects. A.P.
عائدة *'ā'idat*, (is or will be) returning (pres. part. fem. of the verb عاد *'āda*: see لأنّ *li anna*). A.
عباء *'abā*, cloak open in front, without sleeves (worn by dervishes), a dervish's blanket or garment. A.
عباد *'ibād* (pl. of عبد *'abd*), servants. A.

عبادي *'ibādī*, my servants. A.
لعبادة *li 'ibādihi*, for his servants. A.
عبادة or عبادت *'ibādat*, (P. pl. عبادتها *'ibādathā*), worship, devotion; act of devotion, adoration. A.
عبادتك *'ibādatika*, of Thy worship. A.
عبارت *'ibārat*, phrase, expression, phraseology, mode of speech, or style in writing. A.
عبد *'abd*, servant, slave. A.
عبدي *'abdī*, my servant. A.
عبد القادر گيلاني *'abdu 'l ķādir Gīlānī*, a doctor of eminent sanctity, born in the Persian province of Gīlān, and died at Bagdad, A.H. 561, A.D. 1166. A.
عبدنا *'abadnā*, we have worshipped (perfect of the verb عبد *'abada*). A.
عبدناك *'abadnāka*, we have worshipped (or served) Thee. A.
عبرت *'ibrat*, warning; subject for serious reflection. A.
عبرت گرفتن *'ibrat giriftan*, to take warning. A.P.
عبور *'ubūr*, crossing (a river); transit, passage. A.
عبور كردن *'ubūr kardan*, to pass clear of, to clear. A.P.
عبير *'abīr*, ambergris; a perfume composed of musk, sandal-wood, and rose-water. A.
عبيري *'abīrī*, art thou ambergris? A.P.
عتاب *'itāb*, reproach, chiding, reproof, reprimand, censure, displeasure. A.
عجائب *'ajā'ib* (pl. of عجيبة *'ajībat*), wonders, marvels, miracles. A.
عجب *'ujb*, pride, conceit, self-complacency. A.
. . *'ajab*, wonder, astonishment, surprise, the wonder (was)! strange, marvellous. A.
بو العجب كاري *bu 'l 'ajab kāre*, a strange piece of business! A.P.
چه عجب *chi 'ajab*, what wonder? P.A.
عجبتر *'ajabtar*, stranger, more marvellous. A.P.
عجز *'ajz*, weakness, impotence, incapacity. A.
عجل *'ijl*, calf. A.
عجلاً جسداً *'ijlan jasadan*, (acc.) a calf of red gold; the golden calf of the children of Israel. A.
عجم *'ajam*, Persian. A.
عجميّ *'ajamiy*, foreign; Persian. A.
عجوز *'ajūz*, five, (or according to some) seven, days at the winter-solstice, the last few days of winter. A.
عجين *'ajīn*, plaster, mortar, cement; dough. A.
عجين الكلس *'ajīnu 'l kilsi*, mortar (made of) lime. A. [like. A.
عداوة or عداوت *'adāwat*, hostility, enmity, dis-
عدّت *'iddat*, the time of probation which must expire before a divorced woman can be re-married. A.
عدل *'adl*, justice, equity. A.
عدم *'adam*, *'adm* or *'udum*, deficiency, privation, loss; absence; non-existence; annihilation. A.
عدوّ *'aduww*, enemy, foe. A.
عدوّك *'aduwwika*, of thine enemy. A.
عدول *'udūl* (pl. of عادل *'ādil*), just men. A.
عديل *'adīl*, equal in weight or in quantity, equiponderant; (hence) a travelling companion seated in a litter on the opposite side of a camel. A.
عذاب *'azāb*, punishment, torment, torture. A.
عذاب النّار *'azāba 'n nāri*, (from) the torments of the fire (accusative). A.
عذار *'izār*, face, cheek. A. [ment. A.
عذر *'uzr*, excuse, plea, apology, acknowledg-
عذر خواستن *'uzr khwāstan*, to beg pardon or excuse, to apologize. A.P.
عذر نهادن *'uzr nihādan*, to excuse, pardon. A.P.
عذري *'uzrī*, my apology, my excuse. A.
عراق *'irāķ*, the ancient Chaldæa, Irāk; name of a mode in music. A.
عرب *'arab*, Arabia; Arab; Arabs. A.
عربده *'arbada*, conflict, scuffle, disturbance, quarrel, drunken riot. A.
عربيّ *'arabiy*, Arabian; the Arabic language. A.
عرصه *'arṣa*, area, space, extent, court; board (for chess or draughts). A.
عرض *'arẓ*, representation, statement, petition. A.
. . . *'irẓ*, reputation, fame, character. A.
عرفنا *'arafnā*, we have known (perf. of the verb عرف *'arafa*). A.
عرفناك *'arafnāka*, we have known Thee. A.
عرق *'irķ*, root, stock. A. [spirit, rack. A.
. . . *'araķ*, perspiration, sweat; blush; juice,
عرقها *'irķuhā*, its root, or stock. A.
عروس *'arūs*, bride, spouse. A.
عروسي *'arūsī*, nuptials, wedding. A.P.
عريان *'uryān*, naked, nude; stripped, robbed, despoiled. A.
عزّ *'azza*, he was great or glorious; hence, incomparable, glorious (epithet of the Deity). A.
عزّ نصره *'azza naṣruhu*, May his victory be glorious! A.

عزّ *'izz*, glory, dignity, grandeur, excellence. A.
عزب *'azab*, unmarried man, bachelor. A.
عزبم *'azabam* I am a bachelor. A.P.
عزّة or عزّت *'izzat*, honour, dignity, glory. A.
بعزّت *ba 'izzat*, with honour. P.A.
بعزّتتر *ba 'izzattar*, more honourable. P.A.
عزلت *'uzlat*, retirement, solitude, seclusion, sequestration, voluntary resignation. A.
عزم *'azm*, undertaking, design, resolve, determination, preparation. A.
عزّ وجلّ *'azza wa jalla*, May He be honoured and glorified! (as epithets of the Deity) Great and Glorious. A.
عزيز *'aziz*, precious, dear, valued; lover; excellent, honourable, glorious, venerable; (a title given to Potiphar, prince of Egypt, in the chapter of the Kurān entitled "Joseph," and hence) prince or king of Egypt. A.
عزيزي *'azīze*, the precious, excellent one; an excellent object. A.P.
عزيمت *'azimat*, incantation, spell; resolution, undertaking; departure. A.
عسر *'usr*, difficulty, distress. A.
انّ مع العسر يسراً *inna ma'a 'l-'usri yusran*, verily along with distress (is) ease. A.
عسل *'asal*, honey. A.
عشاء *'ashā*, supper. A.
. . . *'ishā*, the first watch of the night, evening; evening prayer. A.
عشّاق *'ushshāḳ* (pl. of عاشق *'āshik*), lovers; (see پرده). A.
عشرت *'ishrat*, agreeable conversation, enjoyment, joy, happiness, conviviality, jollity. A.
عشق *'ishḳ*, love. A.
عشق بازي *'ishḳ-bāzī*, love-making. loving, amorous talk;—*'ishḳ-bāze*, a lover. A.P.
عصا *'aṣā*, stick, staff, wand; yard, penis. A.
عصاره *'uṣāra*, juice, expressed juice. A.
عصر *'aṣr*, age, time. A.
عصمت *'iṣmat*, chastity, continence, purity. A.
عصيان *'iṣyān*, sinning, sin; rebellion, opposition. A.
عضد *'aẓud*, the arm from the shoulder to the elbow. A.
عضد الدّولة القاهرة *'aẓudu 'd daulati 'l ḳāhirati*, the arm of the victorious empire. A.
عضو *'uẓw* (P. pl. عضوها *'uẓwhā*), limb, joint. A.
عضوي *'uẓwe*, one member, a member. A.P.

عطاء *'aṭā*, giving, bestowing; present, gift, donation; payment. A.
عطّار *'aṭṭār*, dealer in perfumes and drugs, druggist. A.
عطشاً *'aṭashan*, of thirst (acc. of عطش *'aṭash*, thirst, used adverbially). A.
عظيم *'aẓim*, great, large; high in dignity or value. A.
عفاف *'afāf*, abstaining, continence, chastity; innocence. A.
عفو *'afw*, pardon, forgiveness. A.
عقب *'aḳab*, heel; after, behind. A.
درعقب *dar 'aḳab*, afterwards, subsequently. P.A.
عقبى *'uḳbā*, end; reward; life to come. A.
عقد *'aḳd*, knot; cluster; bond, contract; resolve; closing or settling (a bargain). A.
عقد بستن *'aḳd bastan*, to tie a knot. A.P.
عقد نكاح *'aḳdi nikāḥ*, marriage-knot. A.P.
عقده *'uḳda*, knot; marriage-knot; frown. A.
عقل *'aḳl*, intellect, reason, judgment, sense. A.
عقوبت *'uḳūbat*, punishment, torture, torment. A.
عقول *'uḳūl* (pl. of عقل *'aḳl*), intellects, understandings, reasoning powers. A.
عقولهم *'uḳūlihim*, of their understandings. A.
على قدر عقولهم *'alā ḳadri 'uḳūlihim*, according to the capacity of their understandings. A.
عكس *'aks*, reverse, contrary, opposite, inversion. A.
في عكس الدّجا *fī 'aksi 'd dujā*, in the opposite of darkness, *i.e.* in brightness. A.
علا *'alā*, he was high; (hence) Most High, (epithet of the Deity). A.
علاج *'ilāj*, medical treatment, doctoring, remedy, cure. A.
علامت *'alāmat*, sign, mark, characteristic. A.
علّامه *'allāma*, most learned (man). A.
علانية *'alāniyat*, external deportment. A.
علانيتي هذا *'alāniyatī hāẕā*, this my outward and visible conduct. A.
علّت *'illat*, cause, reason, motive, pretence, pretext, plea; accident, misfortune, casualty; disease; grounds of a charge or accusation. A.
علّتي *'illate*, a ground for any charge or accusation, a plea of arraignment. A.P.
علفزار *'alaf-zār*, pasture, meadow. A.P.
علقت *'uliḳat*, was, or had been suspended (3rd sing. fem. pass. of the verb علق). A.
علقت بالشّجر الاخضر نار *'uliḳat bi 'sh shajari 'l akhẓari nāru*, (as though) fire was suspended from the green tree. A.

علم *'ilm*, learning, knowledge, science. A.

. . *'alam*, flag; banner; badge, distinctive mark worn on the dress; epaulet. A.

علماء *'ulamā* (pl. of عالم *'ālim*), learned men, ulemas or doctors. A.

علم شدن *'alam shudan*, to be conspicuous, distinguished or famous. A.P.

علم محاسبه *'ilmi muḥāsaba*, the science of arithmetic. A.P.

علوّ *'uluww*, height, exaltation. A.

علوّه *'uluwwahu*, his high station (acc. governed by the preceding verb ادام *adāma*). A.

علوم *'ulūm* (pl. of علم *'ilm*), sciences. A.

علوي *'ulwiy*, high, sublime. A.

. . . *'alawiy*, a descendant of Ali, the son-in-law of Muhammad. A.

علويم *'alawiyam*, I am a descendant of Ali. A.P.

علي *'alà*, upon, on, over, above; against, after, according to. A.

علي دين ملوكهم *'alà dīni mulūkihim*, according to the religion of their princes. A.

علي الدوام *'ala'd dawāmi*, perpetually, always. A.

علي العباد *'ala 'l 'ibādi*, against servants. A.

علي الفطرة *'ala 'l fiṭrati* (in the text, erroneously, الفرة), within the pale of the true religion (Islām). A.

علي قدر *'alà ḳadri*, in proportion, according to the measure. A.

علي الليل *'ala 'l laili*, through the night. A.

علي المصنف *'ala 'l muṣannifi*, on the author; it rests with the author (to prove). A.

علي *ulā*, height, sublimity, glory, dignity. A.

علي *'aliy*, Ali, the cousin and son-in-law of Muhammad. A.

عليّ *'alaiya*, on me, upon me, against me. A.

عليا *'ulyā* (fem. of اعلي *a'là*), upper, higher. A.

يد عليا *yadi 'ulyā*, the upper (*i.e.*, the bestowing) hand. A.P.

عليك *'alaika*, upon thee, *i.e.*, thou oughtest to do; against thee. A.

ما عليك *mā 'alaika*, what is laid upon, or is incumbent on thee. A.

عليه *'alaihi*, upon or against him. A.

عليها *'alaihā*, on, upon, against her (or it). A.

عليه السّلام *'alaihi 's salām*, on him be peace. A.

عم *'amm* (r. pl. عمّان *'ammān*), father's brother, paternal uncle. A.

بني عم *banī 'amm*, sons of a paternal uncle, first cousins. A.

عمارت *'imārat*, edifice, building, structure reparation, refitting. A.

عمدة *'umdat* and *'umda*, support, prop, buttress (generally occurring in composition). A.

عمدة الخواصّ *'umdatu 'l khawāṣṣ*, pillar of the nobles, prime minister.) A.

عمدة الملوك *'umdatu 'l mulūk*, the pillar of kings. A.

عمر *'umr*, age, life; long life. A.

. . . *'umar*, Omar (a man's name). A.

عمرا *'amran* (acc. of عمرو *'amr*), a proper name; 'Amr; (the genitive is عمرو *'amrin*). A.

عمرو *'amr* (pronounced عمر *'amr*, the و *waw* being added to distinguish this word from عمر *'umar*), a proper name: a fictitious name, like John Nokes, used in scholastic and juridical treatises. A.

عمرو ليث *'amr lais*, name of the second Sultān of the dynasty of the Saffarides who reigned in Persia. A.

عمري *'umre*, a life, a life time. A.P.

عمل *'amal* (r. pl. اعمالها *'amalhā*), work, labour, act, action, practice, business, service, employ; good works. A.

عمل *'amila*, he did, he wrought. A.

من عمل صالحا *man 'amila ṣāliḥan*, he who doeth a good deed. A.

عمل فرمودن *'amal farmūdan*, to put in office, to employ. A.P.

عموم *'umūm*, community, universality. A.

علي العموم *'ala 'l 'umūm*, commonly, generally. A.

عميم *'amim*, universal, general, expansive, diffusive, comprehensive. A.

عن *'an*, off, from, from off; of. A.

عنا *'anā*, adversity, distress, teen. A.

عنّاب *'unnāb*, jujube-tree and fruit. A.

عنّاب رنگ *'unnāb-rang*, jujube-coloured. A.P.

عناد *'inād*, obstinacy, perverseness, violence, hostility, contention. A.

عناقيد *'anāḳīd* (pl. of عنقود *'unḳud*), clusters, bunches. A.

عنان *'inān*, rein, bridle. A.

عنايت *'ināyat*, aid, assistance, favour, countenance, protection. A.

عنبر *'ambar*, ambergris (a perfume to which jetty hair is frequently compared). A.

عند *'inda*, with, at, at the time of, near. A.

عند الله *'inda 'llāhi*, in the sight of God. A.

عند الاعيان *'inda 'l a'yāni*, in the presence of the nobles. A.

و عند هبوب النّاشرات *wa 'inda hubūbi 'n nāshirāti*, and at the time of the blowing of the cloud-scattering winds. A.

عندليب *'andalīb*, nightingale. A.

عنفوان *'unfuwān*, the best part (of a thing); the vigour, beauty, freshness, flower or prime (of youth). A.

عنكبوت *'ankabūt*, spider. A.

عنه *'anhu*, of him, with him. A.

عنه راضي *'anhu rāẓin*, satisfied, or pleased with him. A.

عواقب *'awāḳib* (pl. of عاقبة *'āḳibat*), ends, issues, consequences. A.

عواقبه *'awāḳibahu* (acc.), his future destinies, his last end. A.

عوامّ *'awāmm* (pl. of عامّة *'āmmat*), common people, commonalty. A.

عوامّ النّاس *'awāmmu 'n nās*, the common people, the multitude. A.

عوائب *awā'ib* (pl. of عيب *'aib*), defects, faults, blemishes. A.

عوائد *awā'id* (pl. of عائدة *'ā'idat*), returns; profits, gains, advantages. A.

عود *'ūd*, aloe-wood. A.

عوض *'iwaẓ*, equivalent, substitute, anything given or received in exchange; lieu, stead. A.

عون *'aun*, aid, help, assistance. A.

عهد *'ahd*, time, reign; agreement, compact, covenant, engagement; vow, promise, rule. A.

عهده *'uhda*, office, appointment, trust; obligation; charge, accusation. A.

از عهده بدر آمدن *az 'uhda ba dar āmadan*, to quit one's self of an obligation or charge or allegation; to pay off, become quits. P.

عيّاري *'aiyārī*, deceit, cunning, trick, stratagem. A.P.

عيال *'iyāl* (pl. of عيل *'ayyil*), family, children, household, domestics. A.

عيب *'aib* (P. pl. عيبها *'aibhā*), fault, defect, failing, vice, blemish, disgrace. A.

عيب كردن *'aib kardan* (or گرفتن *giriftan*), to accuse, reproach, censure, criticise, blame, find fault with, slander, vilify, take notice of (or carp at) faults and failings. A.P.

عيب جو *'aib-jū* (P. pl. عيب جويان *'aib-jūyān*), fault-finder, censorious, carper, caviller. A.P.

عيبي *'aibe*, a blemish, a fault, a defect. A.P.

عيد *'īd*, festival, fête, holiday. A.

عيد اضحى *'īdi azḥā*, the festival of sacrifices celebrated at Mecca, on the 10th of ذو الحجّه *zu 'l ḥijja*, the last month of the Arabian year, in honour of Abraham's offering up (as the Muhammadans say) Ishmael. A.P.

عيس *'īs* (pl. of اعيس *a'yas*), (camels) of a whitish yellow colour. A.

عيسى *'īsā*, Jesus. A.

عيش *'aish*, life; pleasure, enjoyment. A.

عين *'ain*, eye; fountain, source; the very essence, individual, thing itself; certainty, accuracy, veriest. A.

من عين جيراني *min 'aini jīrānī*, from the eyes of my neighbours. A.

عين القطر *'ainu 'l ḳiṭr*, the very essence of pitch. A.

عيوب *'uyūb* (pl. of عيب *'aib*), vices, faults, defects, blemishes. A.

غ

غار *ghār*, cave, cavern, den. A.

غارت *ghārat*, hostile incursion, foray, raid for predatory purposes; robbery; plunder, booty. A.

غازي *ghāzī*, warrior, conqueror; one who wages war against infidels; a rope-dancer, tumbler, juggler. A.

غاص *ghāṣa*, he has sunk or plunged (3 per. sing. perf. of غوص). A.

غاص في الكثب *ghāṣa fi 'l kuṣubi*, (him who) has sunk into the sand-heaps. A.

غافل *ghāfil*, forgetful, negligent, remiss, inattentive, off one's guard. A.

غالب *ghālib*, overcoming, superior, prevailing, paramount, predominant, overpowering, strong, triumphant, victorious; chief, most. A.

غالب آمدن *ghālib āmadan*, to overcome, prevail against, get the better of. A.P.

غالب اوقات *ghālib auḳāt*, on most occasions. A.P.

غائب *ghā'ib*, absent, invisible, out of sight; departed, disappeared. A.

غايت *ghāyat*, end, point, extremity, limit, extreme, excess, intensity. A.

بغايت *ba ghāyat*, in the extreme. P.A.

غبًّا *ghibban*, every second day. A.

غبار *ghubār*, dust. A.

غدّار *ghaddār*, faithless, perfidious, treacherous; traitor. A.

غدر *ghadr*, perfidy, treachery, treason. A.

غذيت *ghuzita*, thou hast been nourished (pass. of the verb غذي *ghazā*, he nourished). A.

غراب *ghurāb*, crow, raven. A.

يا غراب البين *yā ghurāba 'l baini*, O raven (whose appearance or croak is ominous) of separation! A.

غرامت *gharāmat*, mulct, fine; tribute; a debt which must be paid; injury, damage. A.

غرائب *gharā'ib* (pl. of غريبة *gharībat*), extraordinary and strange things, rarities. A.

غرباء *ghurabā* (pl. of غريب *gharīb*), strangers, friendless, poor. A.

غربال *ghirbāl*, large sieve. A.

غربت *ghurbat*, foreign travel, exile, expatriation, emigration. A.

غرض *gharaz*, intention, design; selfish purpose, aim or interest; spite, rancour, grudge; (adv.) in short. A.

غرضي *gharaze*, a spite, a grudge, an ill turn. A.P.

غرفه *ghurfa*, upper chamber, balcony on the top of a house. A.

غرق *ghark*, immersion, sinking, drowning. A.

غرق شدن *ghark shudan*, to be swamped, to founder; to be plunged or drowned. A.P.

غرور *ghurūr*, deception, delusion; pride, haughtiness; vain-glory, vanity; insolence; flattery, adulation. A.

غرّه *ghirra* (for A. *gharra*), deceived, deluded, imposed upon; haughty, proud. P.

غريب *gharīb* (P. pl. غريبان *gharībān*), uncommon, strange, foreign; wondrous; poor; stranger. A.

غريبي *gharībī*, peregrination, foreign travel; foreignness; poverty, indigence. A.

غريبي *gharībe*, a stranger, a foreigner. A.P.

غريق *gharīk*, immersed, sunk, sinking, drowning, drowned. غريقاً *gharīkan* (acc.) A.

غريو *ghiriw*, clamour, outcry, shout; roll (of a drum). P.

غزالي *ghazzālī*, name of a celebrated philosopher and controversialist, who died A.H. 505. A.

غزل *ghazal*, anacreontic poem; ode. A.

غصه *ghuṣṣa*, choking sensation, suffocation; anguish, distress, pain, sorrow; displeasure, wrath. A.

غصون *ghuṣūn*, (pl. of غصن *ghuṣn*), young [branches, boughs. A.

غضبان *ghaẓbān*, angry, chiding. A.

غفران *ghufrān*, remission of sins, pardon, forgiveness, absolution. غفراناً *ghufrānan*, (acc.). A.

غفرت له *ghafartu lahu*, I have pardoned him. A.

غفلت *ghaflat*, neglect, negligence, thoughtlessness, carelessness, forgetfulness, remissness. A.

غفور *ghafūr*, forgiving, pardoning (by God). A.

غلام *ghulām* (P. pl. غلامان *ghulāmān*), slave, servant, lad, page. A.

غلبا *ghalbā*, thickly planted (orchard). A.

غلبه *ghalabat* or *ghalaba*, victory, predominance, overpowering. A. [overcome. A.P.

غلبه كردن *ghalaba kardan*, to prevail against, to

غلّه *ghalla*, corn, grain. A.

غلط *ghalaṭ*, fault, error, blunder, mistake. A.

غلطيدن *ghalṭīdan*, to roll, wallow, welter. P.

غليظ *ghalīẓ* (P. pl. غليظان *ghalīẓān*), gross, filthy, coarse, rough, hard-hearted, brutal. A.

غمّ *ghamm*, grief, sorrow, sadness, regret; care, concern, solicitude, anxiety; harm, loss. A.

غمّ خوردن *ghamm khwurdan*, to grieve, sorrow; to devour sorrow, to sympathize with. A.P.

غمّ داشتن *ghamm dāshtan*, to care, have a care. A.P.

غمّ فردا *ghammi fardā*, cares of the morrow. A.P.

غمّاز *ghammāz*, informer, accuser, detractor. A.

غمّت *ghammat*, care to thee, care of thee. A.P.

غمزه *ghamza*, glance; amorous glance, ogling; wink, nod. A.

غمّي *ghamme*, a grief, a sorrow. A.P.

غنائم *ghanā'im* (pl. of غنيمة *ghanīmat*), spoils. A.

غنيّ *ghaniy*, rich, independent. A.

غنيّ تر *ghanītar*, richer, wealthier. A.P.

غنيمت *ghanīmat*, fortunate hit; prize, gain, booty; blessing, precious privilege. A.

غنيمت شمردن *ghanīmat shumurdan*, to count as a precious opportunity, to esteem as a privilege. A.P.

غواشي *ghawāshī* (pl. of غاشية *ghāshiyat*), coverings for saddles, (such as grooms in Persia and India to this day carry on their shoulders, with which they cover the saddle every time their master alights from his horse). A.

حامل الغواشي *ḥāmila 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle coverings (acc. used adverbially). A.

غوّاص *ghawwāṣ*, diver for pearls, pearl-fisher. A.

غور *ghaur*, deep reflection, profound meditation, mature consideration. A.

غوطه *ghoṭa*, dive, dip, sousing, ducking. A.

غوطه خوردن *ghoṭa khwurdan*, to get a ducking. A.P.

غوك *ghūk* (pl. غوكان *ghūkān*), frog. P.

غياث *ghiyāṣ*, succour, redress, aid, help. A.

غياث الاسلام *ghiyāṣu 'l islāmi*, defender of true faith. A.

غيب *ghaib*, concealment, invisibility; concealed, secret, hidden, invisible; supernatural riches. A.

غيب دان *ghaib-dān*, seer, one who knows future events or secrets; omniscient. A.P.

غيبت *ghaibat*, absence, separation, losing sight of. A.

. . . . *ghibat*, slander, back-biting. A.

غير *ghair*, other, other than, different. A.

غير *ghaiyara*, he altered, made a change (2nd form of the verb غار *ghāra*, for غير). A.

والشيب غير بي *wa 'sh shaibu ghaiyara bī*, and hoariness has wrought a change in me. A.

غيرت *ghairat*, zeal, jealousy. A.

غير مانع *ghairu māni'in*, (is) not preventing, does not prevent. A.

غيري *ghairī*, beside me, other than me. A.

غيظ *ghaiz*, rage, ire, fury, wrath, anger. A.

ف

ف *fa* (particle of gradation), and so, and consequently, and thereupon, for, then, therefore. A.

فاجره *fājira* (fem. of فاجر *fājir*), an unchaste woman. A.

فاحش *fāhish* (fem. فاحشه *fāhisha*), shameful, impudent, indecent, outrageous. A.

زن فاحشه *zani fāhisha*, whorish woman. P.A.

فاخر *fākhir*, splendid, glorious, brave, showy; distinguished, honourable, precious; important. A.

فاذا *fa izā*, then, in that case, therefore. A.

فارس *fārs*, Persia proper. P.

فارس *fāris*, rider (of a mule or ass), cavalier. A.

فارسي *fārsī*, Persian. P.

فارغ *fārigh*, free, at leisure, free of care; void, empty. A.

فاسد *fāsid*, bad, vicious, vitiated, perverse, perverted, immoral. A.

فاسق *fāsiķ*, worthless, impudent; sinner, adulterer. A.

فاضل *fāzil*, eminent, excellent, highly gifted or otherwise distinguished; learned, pious. A.

فاضلتر *fāziltar*, better, more excellent, more learned. A.P.

فاظلّ *fa azallu*, then would I be the whole day (imperf. of the verb ظلّ *zalla*, with ف). A.

فاقه *fāka*, fast, starvation, extreme hunger; want, poverty, destitution. A.

فام *fām*, colour, hue (in comp.), as سياه فام *siyāh-fām*, dark-coloured, black, swarthy. P.

فان *fa in*, and if. A.

فانت *fa anta*, then thou. A.

فانت محارب *fa anta muhāribu*, then thou (art) a bringer of war. A.

فائدت *fā'idat* and *fā'ida*, advantage, benefit, use. A.

فانّ الفائدة *fa inna 'l fā'idata*, for of a truth the advantage. A.

فائق *fā'iķ*, superior, surpassing, transcendent. A.

فتادن *futādan*, to fall. P.

فتاده *futāda*, fallen, dropped; gotten. P.

فتح *fath*, victory. A.

فتحه *fatha*, the vowel mark (´ a); the beard. A.

فتحي *fathe*, a victory, a conquest. A.P.

فتد *futad*, he falls or should fall (aor. 3 p. sing. of *futādan*). P.

فتنه *fitna*, insurrection, stir, disturbance, mischief, strife, tumult, sedition, political revolution, riot, uproar, row; scourge, evil, pest; trial. A.

فتنه انگيز *fitna-angez*, strife-exciting, disturbance-creating. A.P.

فتوت *futuwwat*, generosity, liberality; manliness. A.

فتوى *fatwa*, judicial decree given by the mufti. A.

فجور *fujūr*, wickedness, debauchery. A.

فخر *fakhr*, glory, ornament. A.

فخر الدّين *fakhru 'd dīn*, (*lit.* the glory of religion), a proper name. A.

فخري *fakhri*, my glory, my boast. A.

فداء *fidā*, sacrifice, ransom, redemption, offering, devotion for another. A.

فرّ *farr*, splendour, pomp. P.

فرا *farā*, towards, in front. P.

فرات *furāt*, the river Euphrates. A.

فرا چنگ آوردن *farā chang āvardan*, to get into one's grasp, to clutch; to acquire. P.

فراخ *farākh*, large, broad, wide, capacious; plentiful. P.

فراخ روي *farākh-rū*, of an open, pleasant, countenance:—*farākh-ravī*, width of step, going fast; extravagance, profusion, excess. P.

فراخ سخن *farākh-sukhun*, great talker, loquacious or garrulous (person). P.

فراخي *farākhi*, amplitude, abundance. P.

فرار *firār*, fleeing away, flight. A.

فرا رسيدن *farā rasīdan*, to arrive; to come forward; to encounter, meet; to surround, comprehend, overtake. P.

فرا رفتن *farā raftan*, to go out, go forward, advance. P.

فراز *farāz*, above, upon, on; before, in presence; entrance, ingress, interior; shut, closed. P. [come in at. P.

فراز آمدن *farāz āmadan*, to come up to; to

از در فراز آمدن *az dar farāz āmadan*, to come in by the door. P.

فراست *firāsat*, intelligence, sagacity, ingenuity, shrewdness, acuteness; physiognomy. A.

فراستي *firāsate*, a shrewdness. A.P.

فراش *farrāsh*, one who spreads the carpets or cushions in the palaces of kings or great men, a chamberlain: (these persons often officiate as executioners). A.

فراغ *farāgh*, cessation, rest from toil, tranquillity, peace of mind; leisure. A.

فراغت *farāghat*, leisure, freedom from business, care, and trouble; retirement, disengagement, independence; forgetfulness. A.

فراق *firāk*, separation, absence; loss, departure, death. A.

فرا گرفتن *farā giriftan*, to envelop. P.

فرامش *farāmush*, forgotten; forgetfulness. P.

فرامشت *farāmushat*, forgetfulness of thee; thee forgotten. P.

فراموش *farāmūsh*, forgotten. P.

فراموش کردن *farāmūsh kardan*, to forget. P.

فراوان *farāwān*, large, excessive, abundant, numerous, ample, full, copious, plenteous, complete, overflowing. P.

فراهم *farāham*, together. P.

فراهم آوردن *farāham āvardan*, to collect, gather, scrape together (as a faggot or bundle); to shut, close. P.

فراهم شدن *farāham shudan*, to come together, to be closed. P.

فربه *farbih*, fat. P.

فربهي *farbihī*, fatness. P.

. . . . *farbihe*, a fat man, a fat person. P.

فرتوت *fartūt*, decrepit old dotard. A.

فرج *farj*, privities (of male or female). A.

فرجام *farjām*, end, conclusion, issue. P.

فرح *faraḥ*, joy, gladness, glee. A.

فرخ *farrukh*, happy, fortunate. P.

فرخنده *farkhunda*, prosperous, happy. P.

فرخنده طالع *farkhunda-ṭāliʿ*, of happy destiny. P.A.

فردا *fardā*, to-morrow; the next life. P.

فرزند *farzand* (pl. فرزندان *farzandān*), son, child. P.

فرزند بر خاسته *farzand bar-khāsta*, with children grown up, having grown up children. P.

فرزين *farzīn*, the queen (at chess). P.

فرستادن *firistādan*, to send, despatch, commit. P.

فرسنگ *farsang*, parasang, league. P.

فرسوده *farsūda*, fatigued, wearied; damped, discouraged, dispirited. P.

فرش *farsh*, carpet, rug, or anything similar spread on the ground; pavement, flooring. A.

فرشته *firishta*, angel. P.

فرشتهٔ *firishta'e*, an angel. P.

فرشته خوي *firishta-kho*, angel-tempered, of angelic disposition. P.

فرصت *furṣat*, opportunity, occasion; convenience; advantage, boon. A.

فرض *farẓ*, divine or positive command, injunction, obligation. A.

فرط *farṭ*, excess, committing excess. A.

فرعون *Fir'aun*, Pharaoh (a title common to the ancient kings of Egypt, as that of Ptolemy to the later sovereigns). A.

فرعوني *fir'aunī*, Pharaoh-like, proud, arrogant, haughty. A.

فرق *farḳ*, separation, distinction, difference. A.

فرمان *farmān*, command, order, mandate. P.

فرمان بردن *farmān burdan*, to obey orders. P.

فرمان دادن *farmān dādan*, to issue an order. P.

فرمان بردار *farmān-bardār*, submissive, obedient to command. P.

فرمان بردارم *farmān-bardāram*, I am obedient, I obey orders. P. [ruler, lord, king. P.

فرماندة *farmān-dih*, ruling, issuing mandates;

فرمودن *farmūdan*, to order, command, prescribe, assign; (when used in reference to any one in an exalted station, it simply means "to say"). P.

فرموده *farmūda*, commanded; having commanded; hath commanded. P.

فرنگ *farang*, Frank or European. P.

فرو *faro*, *firo* or *furo*, down, downward, below, under, beneath. P.

فرو بردن *faro burdan*, to carry down, to lower; to swallow; to dip, plunge. P.

فرو بستن *faro bastan*, to bind, tie down; to stop, shut, close; to obstruct, let; to fail. P.

فرو پوشیدن *faro poshīdan*, to put on, to clothe. P.

فروتر *farotar*, lower. P.

فروختن *firokhtan*, to sell, to barter away; to inflame, kindle, light. P. [utter. P.

فرو خواندن *faro khwāndan*, to hold forth, to

فرود *firod* or *farod*, down. P.

فرود آمدن *firod āmadan*, to come down, descend. P.

فرود آوردن *firod āvardan*, to bring down, to lower. P.

فرو رفتن *faro raftan*, to go down (as breath into the lungs by inspiration); to sink. P.

فروش *firosh*, selling; seller, vendor. P.

فرو غلطیدن *firo ghalṭīdan*, to roll down. P.

فرو کوفتن *faro koftan*, to knock down. P.

فرو گذاشتن *faro guẕāshtan*, to pass over, pass by, leave out, omit, spare, overlook. P.

فرو گفتن *faro guftan*, to talk over, of, or about. P.

فرو ماندن *faro māndan*, to lag, remain behind, be exhausted, fail, to break down, sink, flag. P. [scoundrel. P.

فرومایه *faro-māya*, low, mean, baseborn, ignoble,

فرو نشاندن *faro nishāndan*, to allay, quell, quench, extinguish. P.

فرو نشستن *faro nishastan*, to subside; go out. P.

فرو هشتن *faro hishtan*, to hang down. P.

فرو هشته *firo hishta*, hanging down, pendulous. P.

فرو هلیدن *firo hilīdan*, to force or drive down, to expel. P.

فرهنگ *farhang*, wisdom, intelligence, understanding, science; dictionary, lexicon. P.

فریاد *firyād*, cry for help or redress, complaint. P.

فریاد رس *firyād-ras*, redresser of grievances, helper, succourer. P.

فریاد رسی *firyād-rasi*, assistance, redress. P.

فریب *fireb* or *fareb*, deception, fraud, duplicity, trick; (imp. of *fireftan*, used as latter part of compounds) deceiving; ravishing. P.

فریبیدن *farebīdan*, or *firebīdan*, to deceive, seduce, beguile. P.

فریدون *Farīdūn* or *Firīdūn*, seventh king of Persia of the first or Peshdādian dynasty. He delivered Persia from the tyranny of the usurper Zaḥḥāk. P. [ravish. P.

فریفتن *fireftan*, to deceive, beguile; to steal,

فریق *farīḳ*, troop, squadron, party; division, class; section. A.

فزودن *fuzūdan*, to increase, multiply. P.

فزون *fuzūn*, increased, augmented. P.

فزونی *fuzūni*, increase. P.

فساد *fasād*, depravity, vice, vicious conduct, corruption, perverseness, mischief, villainy, iniquity; violence, war, detriment. A.

فسحت *fusḥat*, expanse, space, room; rejoicing, joy, cheerfulness. A.

فسق *fisḳ*, adultery, fornication, iniquity, sin. A.

فسوس *fisos* (for افسوس *afsos*), vexation, sorrow, grief, regret. P. [foul abuse. A.

فسوق *fusūḳ*, impudence, villainy, immorality;

فسون *fusūn* (for افسون *afsūn*), incantation, fascination, deceit, snare, delusion. P.

فشاندن *fishāndan*, to strew, scatter, shed. P.

فصاحت *faṣāḥat*, eloquence, rhetoric; gabble. A.

فصل *faṣl*, time, season; section, chapter. A.

فصلی *faṣle*, a chapter. A.P.

فصیح *faṣīḥ*, eloquent, fluent, rhetorical. A.

فضائل *faẓā'il*, (pl. of فضیلة *faẓīlat*), virtues, attainments, excellent qualities, excellences. A.

فضل *faẓl*, excellence, virtue, merit, worth, bounty, goodness, loving kindness; science, learning. A. [literati. A.

فضلاء *fuẓalā* (pl. of فاضل *fāẓil*), learned men,

فضله *faẓla*, remainder, redundancy, leavings, remains, dregs, superfluity, overgrowth. A.

فضلهٔ رز *faẓla'e raz*, the overgrown (or superfluous) tendrils and leaves of the vine. A.P.

فضول *faẓūl*, redundant, excessive. A.

. . . *fuẓūl*, impertinence, intrusion, meddling; doing anything wrong, transgressing. A.

فضیحت *faẓīḥat*, disgrace, ignominy. A.

فضیلت *faẓīlat*, excellence, superiority, eminence, virtue, accomplishments. A.

فطرة *fiṭrat* or *fiṭra* (in the text, p. 17, by mistake, فترة), creation; the faith or religion of Islām; alms given at the festival held on breaking the fast of Ramazān. A.

فطنت *fiṭnat*, understanding, intelligence, acuteness, sagacity. A.

فعل *fi'l*, act, action, operation; a verb. A.

فعلیها *fa 'alaihā*, then (it is) against him. A.

فغان *fighān*, complaint, lamentation, moan. P.

بفغان *ba fighān*, in despair. P.

بفغان آمدن *ba fighān āmadan*, to break into wailing, to lament, wail, complain; to utter plaintive notes or cries. P.

فقد *fa ḳad*, therefore, verily. A.
فقدتّ *faḳattu*, I missed (1 p. sing. of the perf. فقد *faḳada*). A.
فقدتّ زمان الوصل *faḳattu zamāna 'l waṣli*, and so lost I the time of union. A.
فقر *faḳr*, poverty. A.
فقراء *fuḳarā* (pl. of فقير *faḳīr*), poor. A.
الفقر المكب *al faḳri 'l mukibbi*, (from) the depressing poverty. A.
الفقر سواد الوجه في الدّارين *al faḳru sawādu 'l wajhi fi 'd dāraini*, poverty (is) blackness of the face (*i.e.* a disgrace) in both worlds. A.
فقرش *faḳrash*, his poverty. A.P.
الفقر فخري *al faḳru fakhri*, poverty (is) my glory. A.
فقلت *fa ḳultu*, and so I said, then said I. A.
فقير *faḳīr*, poor, pauper; religious order of mendicants. A.
فقيره *faḳīra*, poor woman. A.
فقيه *faḳīh*, a Muhammadan lawyer, jurist, or theologian; a great scholar. A.
فكر *fikr*, thought, care, reflection, imagination. A.
فكرة or فكرت *fikrat*, thought; that which is the subject of reflection. A.
فكيف *fa kaif*, why then? how then? how much more? how much less then? A.
فگندن *figandan* = افگندن *afgandan*. [q.v.] P.
فلا تطعهما *fa lā tuṭi' humā*, then obey them not (imperf. jussive of تطيع *tuṭī'u*, 4th form of the verb طاع *ṭā'a*, for طوع). A.
فلاح *falāḥ*, prosperity, safety, happiness, well-being. A.
فلّاح *fallāḥ*, husbandman. A.
فلان *fulān*, such and such, so and so, such an one. A.
فلانم *fulānam*, I am such an one. A.P.
فلك *fulk*, ship. A.
... *falak*, sky, firmament, heaven. A.
فللرّحمن *fa li 'r raḥmān*, for unto the Merciful One. A.
فلمّا *fa lammā*, and when. A.
فلنفسه *fa li nafsihi*, then (it is) for his own self (*i.e.* for his personal advantage). A.
فليت *fa laita*, Oh! would that! A.
فليس *fa laisa*, see ليس *laisa*, and نافع *nāfi'*. A.
فما عليك *fa mā 'alaika*, then there is nought against thee, it is no fault of thine. A.
فمن *fa man*, who then? A.
... *fa min*, then from. A.
فنون *funūn* (pl. of فنّ *fann*), sciences, accomplishments; modes, ways, sorts. A.
فوارس *fawāris* (pl. of فارس *fāris*), cavaliers. A.
ابو الفوارس *abu 'l fawāris*, see under ابو *abū*. A.
فواكه *fawākih* (pl. of فاكهة *fākihat*), fruits. A.
فوائد *fawā'id* (pl. of فائده *fā'idat*), benefits, advantages, privileges, lessons, morals. A.
فوت *faut*, passing away, departure; loss, death. A.
فوت شدن *faut shudan*, to be lost. A.P.
فولاد *fūlād*, steel. P.
فهم *fahm*, understanding, comprehension. A.
فهميدن *fahmīdan*, to understand (a Persian verb coined from the Arabic). P.
فهو *fahuwa* and *fahwa*, and so he. A.
فهو حسبه *fa huwa ḥasbuhu*, then He will suffice for him. A.
في *fi*, in, among; concerning, for. A.
في الجملة *fi 'l jumla*, upon the whole, in short. A.
في الحال *fi 'l ḥāl*, now, presently, at present. A.
فيروزه *fīroza*, fortunate; a turquoise (which is thought to bring good luck to the wearer). P.
فيل *fīl*, elephant. A.
و الفيل جيفة *wa 'l fīlu jīfatun*, and the elephant is unclean (or unlawful). A.
فيلسوف *failasūf* (the Greek φιλόσοφος arabicized), philosopher. A.
فينا *fī nā*, in us, among us. A.
فيه *fī hi*, in him; in that, in it, therein. A.
فيهم *fī him*, in them, among them. A.

ق

قابل *ḳābil*, capable, able, skilful; susceptible. A.
قابله *ḳābila*, midwife, nurse. A.
قاتل *ḳātil*, deadly, mortal, fatal. A.
قادر *ḳādir*, predestinating; powerful, able. A.
قارون *Ḳārūn*, Korah, the cousin of Moses, who is said by the Muhammadans to have been very rich and avaricious. A.
قاصد *ḳāṣid*, messenger, courier. A.
قاصر *ḳāṣir*, short, defective, deficient, insufficient. A.
قاضي *ḳāẓī*, judge (civil, criminal, and ecclesiastical). A.
قاع *ḳā'*, plain, level ground, flat country. A.
قاع بسيط *ḳā'i basīt*, widely extended plain or desert. A.P.
قاعده *ḳā'ida*, rule, canon; style, mode, manner; footing. A.
قافله *ḳāfila*, body of travellers, caravan. A.
قال *ḳāla*, he said (from قول). A.
قال الله تعالى *ḳāla 'llāhu ta 'ālā*, God the Most High has said (in the Kurān). A.

قالب *kālib*, form, model, mould; body, bust, shape, figure. A.

قالوا *kālū*, they said or have said (3 pl. perfect [of قال). A.

قامت *kāmat*, stature, figure, height of the human figure; six feet, fathom. A.

قانع *kāni'*, being content, one who is contented. A.

قاهر *kāhir* (fem. قاهرة *kāhirat*), victorious. A.

القاهرة *al kāhira*, Al Cairo (victrix). A.

قائم مقام *kā'im-makām*, locum tenens, deputy, viceroy, viceregent; successor. A.

قبا *kabā*, a kind of light cloak with long sleeves, generally made of wool; tunic quite open in front. A.

قباي پوستين *kabāyi postīn*, a fur cloak. A.P.

قباله *kabāla*, bond, deed, written agreement; title-deeds, conveyance. A.

قبح *kubḥ*, deformity, ugliness; shamefulness. A.

قبضه *kabẓa*, grasp, gripe, grip, clutch. A.

قبل *kabl*, fore part, face, front; before. A.

... *kibal*, part, side, quarter. A.

قبل المصائب *kabla 'l maṣā'ibi*, before troubles (arrive). A.

از قبل مشرق *az kibali mashrik*, from the quarter [of the East. P.A.

قبله *kibla*, the place to which men turn in prayer, (this among Jews and Christians is the temple of Jerusalem, and among Muhammadans the temple of Mecca); any point or centre of attraction; (in ch. ii., story 17), God. A.

قبول *kabūl*, acceptance, favourable reception; good opinion, esteem; accepted; accept- [able. A.

قبولي *kabūlī*, acceptable. A.P.

قبيح *kabiḥ*, disgusting; abominable, disgraceful; distasteful. A.

قبيله *kabīla*, tribe, family; wife. A.

قتال *katāl*, soul; remains of life; strength; body:—*kitāl*, carnage, slaughter; fighting. A.

قتل *katl*, slaying, slaughter. A.

قحبه *kuḥba*, or *kaḥba*, whore, prostitute; female pander. A.

قد *kad* (a particle used before verbs, signifying) already, now, really, assuredly, perhaps, sometimes. A.

قدّ *kadd*, stature. A.

قدح *kadaḥ*, cup, bowl, goblet. A.

قدر *kadr*, power; rank, dignity, esteem, reputation; value, worth; quantity, measure, capacity, due measure; fate, destiny. A.

قدر *kidr*, pot, cauldron. A.

... *kadar*, quantity; price, value, worth. A.

ليلة القدر *lailatu 'l kadr* (and شب قدر P.A. *shabi kadr*), the night of power. (This is one of the last ten nights of Ramazān. Gabriel is said to have begun to reveal the Kurān to Muhammad on this night). A.

قدرًا *kadran* (acc. of *kadr*), as to value, rank, dignity, or importance. A.

قدرت *kudrat*, power, ability. A.

بقدرت *ba kadrat*, by thy power. P.A.

القدر مخفوض *al kadru makhfūẓu*, (but) the dignity is lowered. A.

القدر منتصب *al kidru muntaṣibun*, the pot is [set up. A.

قدري *kadre*, a little, a small quantity. A.P.

قدس *kuds*, Jerusalem (the holy city). A.

قدم *kadam*, foot; step, pace, walk. A.

قدم بر داشتن *kadam bar dāshtan*, to lift the foot, to stir a step. A.P.

قدم رنجه شدن *kadam-ranja shudan*, to take the trouble of stepping. A.P.

قدّم *kaddim*, send before (imp. of the 2nd form of the verb قدم). A.

قدّم الخروج قبل الولوج *kaddimi 'l khurūja kabla 'l wulūji*, arrange first for the exit before entering; look before you leap. A.

قدمي *kadame*, a single step. A.P.

قدمي چند *kadame chand*, a few steps or paces. A.P.

قدوم *kudūm*, approach, arrival, advent. A.

قديم *kadim*, ancient, antique, old, former. A.

قرار *karār*, stability, firmness, quiet, rest, calm, composure, equanimity, agreement, promise. A.

بر قرار *bar karār*, firm, fixed, on a steady footing or foundation; unchanged, unmoved, self-possessed. P.A.

قراضه *kurāẓa*, bit or particle of gold, a small particle of any metal. A.

قرآن *kur'ān*, the sacred book of the Muhammadans, written by their prophet, and feigned to have been revealed from heaven. A.

قرائن *karā'in* (pl. of قرينة *karīnat*), signs, indications, conjectures. A.

قربان *kurbān*, sacrifice. A.

قرباني *kurbānī*, destined for sacrifice. A.

قربة *kirbat*, leathern water-bag. A.

... *kurbat*, nearness, proximity, vicinity; affinity, kindred. A.

قربتي *ḳirbatī*, my water-bag. A.
قربى *ḳurbā*, relationship, kin, consanguinity. A.
قرص *ḳurṣ*, disk. A.
قرص خورشيد *ḳurṣi khurshed*, the orb (or disk) of the sun. A.P.
قرض *ḳarẓ*, debt, loan. A.
قرين *ḳarīn*, connected, linked; contiguous; friend, yokefellow, mate. A.
قريه *ḳarya*, village. A.
قز *ḳazz*, raw silk. A.
قزآكند *ḳazz āgand*, a quilted vest, or garment, of silk and cotton, worn in battle; a coat of mail. A.P.
قسيم *ḳasīm*, beautiful, handsome, well made. A.
قصاب *ḳaṣṣāb* (P. pl. قصّابان *ḳaṣṣābān*), butcher. A.
قصاص *ḳiṣāṣ*, retaliation, retribution. A.
قصب *ḳaṣab*, reed, pen, quill; muslin. A.
قصب الحبيب *ḳaṣabu 'l ḥabīb*, the friendly pen. A.
قصب مصري *ḳaṣabi miṣrī*, fine linen ornamented with flowers, made in Egypt. A.P.
قصّه *ḳiṣṣa*, history, story, case. A.
قصد *ḳaṣd*, intention, preparation, design, aim. A.
قصد كردن *ḳaṣd kardan*, to form (or entertain) a design, to intend, to attempt (life). A.P.
قصر *ḳaṣr*, citadel, castle, palace. A.
قصيده *ḳaṣīda*, poem, kasida or elegy, being a kind of longer غزل *ghazal* or ode. A.
قضاء *ḳaẓā*, fate, destiny, predestination; death; sentence, judgment, decree; payment, settling, discharging, setting free, concluding, finishing. A.
قضا كردن *ḳaẓā kardan*, to make up for a former omission to fast and pray. A.P.
قضاي نبشته *ḳaẓāyi nabishta*, destiny-written, written by destiny. A.P.
قضارا *ḳaẓārā*, providentially, by chance. A.P.
قضبان *ḳuẓbān* (pl. of قضيب *ḳaẓīb*), long and slender branches, twigs. A.
قطب *ḳuṭb*, Polar Star, North Pole. A.
قطر *ḳaṭr*, drop. A.
... *ḳiṭr* (for قطران *ḳaṭrān*), liquid pitch. A.
قطر على قطر *ḳaṭrun 'alā ḳaṭrin*, drop upon drop. A.
قطره *ḳaṭra*, drop. A.
قطرهٔ چند *ḳaṭra'e chand*, a few drops. A.P.
قطع *ḳaṭ'*, amputation, cutting, maiming; abandonment. A.
قطع رحم *ḳaṭ'i raḥim*, renunciation of kin, severing the ties of kindred. A.P.
قطع كردن *ḳaṭ' kardan*, to cross, traverse to cut off; to conclude. A.P.
قطعه *ḳiṭ'a*, strophe, section, part, portion. A.
قعر *ḳa'r*, abyss, gulf. A.
قفاء *ḳafā*, back or nape of the neck, back, reverse, behind one's back, secretly. A.
در قفاي او *dar ḳafāyi ū*, at his heels; in track of him. P.A.
قفس *ḳafas*, bird-cage. A
قفص *ḳafaṣ* = قفس. A.
قلاع *ḳilā'* (pl. of قلعه *ḳal'a*), forts. A.
قلب *ḳalb*, heart. A.
بقلب الموجع *bi ḳalbi 'l mūja'i*, in the heart of the afflicted. A.
قلت *ḳultu*, I said; (1 p. sing. perf. of قال for for قول). A.
فقلت له *faḳultu lahu*, then I said to him. A.
قلعه *ḳal'a* (in India pronounced *ḳila*), fort, castle, fortalice. A.
قلم *ḳalam*, reed, reed-pen, pen. A.
قلمون *ḳalamūn*, chameleon; (see under بو *bū*). A.
قلنا *ḳulnā*, we said (1 p. pl. of perf. قال *ḳāla*, for قول). A.
قلندر *ḳalandar* (pl. قلندران *ḳalandarān*), a wandering Muhammadan monk, with shaven head and beard, who abandons family and goods (so called from the name of the founder of this sect, which appears to be somewhat lax). P.
قلّه *ḳulla*, top, summit. A.
قليل *ḳalīl*, small, little; few. A.
وقليل من عبادي الشكور *wa ḳalīlun min 'ibādiya 'sh shakūr*, but few of my servants are grateful. A.
قنا *ḳinā*, preserve us (imp. ق *ḳi* of the verb وقى *waḳā*, he preserved, and نا *nā*, us). A.
قنا عذاب النار *ḳinā 'aẕāba 'n nāri*, save us from the torment of the fire. A.
قناعت *ḳanā'at*, contentment. A.
قوت *ḳuwwat*, strength, power, force, ability, faculty. A.
قوت *ḳūt*, food, aliment, sustenance. A.
قوّتي *ḳuwwate*, a power. A.P.
قوچ *ḳūch*, ram. P.
قول *ḳaul*, word, saying; agreement. A.
قول و فعل *ḳaul o fi'l*, saying and doing, word and deed. A.
قوله تعالى *ḳauluhu ta'ālā*, the saying of Him Most High. A.
قولوا *ḳūlū*, say ye (imp. of the verb قال *ḳāla*, for قول. A.

قولوا للمعافى *kūlū li 'l mu'āfā*, say to him who is free from the pain (of love). A.

قوم *kaum*, race, folk, tribe; band of people. A.

قومت *kawwamta*, thou hast straightened (perf. of قوم *kawwama*, 2nd form of the verb قام *kāma*, for قوم). A. [it, or) them. A.

قومتها *kawwamtahā*, thou straightenedst (her,

قومي *kaume*, a class, a people, a tribe, a community, a sect or denomination; a crowd. A.P.

قوي *kawiy*, strong, hale, robust, powerful. A.

قوي بال *kawī bāl*, strong in the arm. A.P.

قهر *kahr*, anger, wrath; force, violence; severity, sharpness. A.

خطاب قهر *khiṭābi kahr*, wrathful address, violent harangue. A.P.

قهر گوي *kahr go'ī*, harsh or severe speaking, severity. A.P.

قياس *kiyās*, conjecture, guess, imagination, supposition, judgment. A.

قيامت *kiyāmat*, the resurrection. A.

قيد *kaid*, bondage, imprisonment, bond, fetters, shackles. A.

قيمت *kīmat*, price, value. A.

ك

ك *ka* (prefixed prep. governing the genitive case), as, like; (also an affixed pron. of the 2nd pers. sing. masc.) thee; of thee, thy, thine. A.

كابين *kābin*, the portion a husband must pay to a wife if he divorces her on insufficient grounds; dowry, marriage settlement. P.

كاتب *kātib*, writer, scribe. A.

كاخ *kākh*, apartment at the top of a house open to the front; gallery; balcony; palace. P.

كاد *kāda*, it or he wants but little, it or he was little short of, it was nearly (happening). A.

كاد الفقر ان يكون كفرا *kāda 'l fakru an yakūna kufran*, poverty is little short of becoming blasphemy. A.

كاد يموت *kāda yamūtu*, he nearly died. A.

كار *kār* (pl. كارها *kārhā*), thing, business, matter, affair; act, action, service, toil, work; use, good purpose; office, post. P.

بكار آمدن *ba kār āmadan*, to come of use, to serve, be of service. P.

كار بستن *kār bastan*, to apply, act upon, adopt, use, employ, put in practice. P.

كارخي *ka arkhā*, like the flabbidest. A.

كارد *kārd*, knife. P. [ledge. P.

كارداني *kār-dānī*, experience, practical knowledge. P.

كار ديده *kār-dīda*, experienced; veteran. P.

كارزار *kārzār*, battle, battle-field, action. P.

كار فرمودن *kār farmūdan*, to act upon, apply, put in practice. P. [act thou, do. P.

كاركن *kār kun* (imp. of كار كردن *kār kardan*),

كارگاه *kār-gāh*, workshop, manufactory. P.

كاروان *kārwān*, caravan, body of travellers or pilgrims. P.

كارواني *kārwānī* (pl. كاروانيان *kārwāniyān*), connected with a caravan, member of, or traveller with a caravan. *Kārwāne*, a caravan. P.

كارها *kārhā* (pl. of كار *kār*), affairs; difficulties, disagreeable things. P.

كاري *kārī*, efficient; experienced in war, warrior, champion. *Kāre*, a business, an affair, work, employ; an act, a deed. P.

كاستن *kāstan*, to lessen, damage; to diminish, grow less. P.

كاسد *kāsid*, worthless, deficient in quantity or quality; dull, flat (market). A.

كاسه *kāsa*, cup, vase, plate, saucer. P.

كاسهٔ چيني *kāsa'i chīnī*, china vase; porcelain. P.

كاش *kāsh*, would that! would to heaven! P.

كاشتن *kāshtan*, to sow, set, plant, cultivate. P.

كاشغر *Kāshghar*, name of a city of Chinese Tartary. P.

كاظمين *kāẓimīna* (acc. of كاظمون *kaẓimūna* pl. of كاظم *kāẓim*), restrainers; they who check, curb, or repress. A.

والكاظمين الغيظ *wa 'l kaẓimīna 'l ghaiẓa*, and (God loves) those who subdue their wrath. A.

كاغذ *kāghaẓ*, paper. P.

كاغذ زر *kāghaẓi zar*, paper powdered with gold dust, or gold leaf. P.

كافّه *kāffa*, bulk, body, whole. A.

كافّهٔ انام *kāffa'i anām*, all mankind. A.P.

كافر *kāfir*, denying God; ungrateful, unthankful; infidel, caffre. A.

كافور *kāfūr*, camphor. A. [phor. A.P.

كافوري *kāfūrī*, camphorated, made of camphor.

شمع كافوري *sham'i kāfūrī*, a camphor candle or light. P.A.

كافي *kāfī*, sufficient, competent, enough. A.

كالبدر *ka 'l badri*, like the full moon. A.

کام *kām*, palate, jaw, mouth; desire, wish; satisfaction, delight. P.
کامران *kām-rān*, fortunate, successful, prosperous. P.
کامرانی *kām-rānī*, voluptuousness, gratification of the appetites. P.
کامل *kāmil*, perfect, complete, excellent. A.
کامی *kāme*, a particular desire or wish. P.
کان *kān*, mine, quarry. P.
:.. *kān* (for کہ آن *ki ān*), for that, that it, he who. P.
زر کان *zari kān*, gold from the mine. P.
کان *kāna*, he was, is, became. A.
کانتقام *kintiḳām* (for *ki intiḳām*), than retribution. P.A.
کانچہ *kānchi* (for کہ آن چہ *ki ān chi*), for that which. P.
کاندر *kāndar* (for کہ اندر *ki andar*), for within, lest within. P.
کانرا کہ *kānrā ki* (for کہ آنرا کہ *ki ānra ki*), that to him who. P.
کانکہ *kān ki* (for کہ آن کہ *ki ān ki*), who that. P.
کاهلی *kāhilī*, indolence, laziness, sloth, languor. A.
کاهیدن *kāhidan*, to abate, diminish, suffer loss; to waste; to wax dull. P.
کای *kai* (for کہ ای *ki ai*), saying oh! P.
کائنات *kā'ināt* (pl. of کائنة *kā'inat*), beings, existences, creatures. A.
کباب *kabāb*, meat cut into small pieces, and roasted on skewers with onions and eggs. A.
کبر *kibr*, pride, arrogance. A.
کبک *kabk* (pl. کبکان *kabkān*), partridge. A.
کبوتر *kabūtar*, pigeon, dove. P.
کبیر *kabīr*, great, large. A.
کت *kat* or *kit* (= کہ ترا *ki turā*), that thee. P.
کتاب *kitāb*, book. A.
کتاب مجید *kitābi majīd*, the glorious book, *i.e.* the Kurān. A.P.
کتاب *kuttāb*, writing-school. A.
کتابه *kitāba*, inscription, title-page of a book. A.
کتابی *kuttābe*, a certain writing-school. A.P.
کتابی چند *kitābe chand*, sundry books, several volumes. A.P.
کتب *kutub* (pl. of کتاب *kitāb*), books. A.
کتخدا *kat-khudā*, master of a family, householder. P.
کتخدائی *kat-khudā'e*, a single householder. P.
کتف *kitf*, *katif*, or *kataf*, shoulder, shoulder-blade. A.
دست بر کتف بسته *dast bar katif basta*, pinioned. P.
کثب *kuṡub* (pl. of کثیب *kaṡīb*), sand-hillocks, sand-heaps. A.

کج *kaj*, crooked, wry; a kind of common silk. P.
کجا *kujā*, where? whence? whither? how? P.
کج آگند *kaj-āgand*, a garment of coarse silk worn under a cuirass. P.
کجاوه *kajāva*, dorser, pannier or litter slung on each side of a camel, in which travellers and pilgrims are carried. P.
کجاوه نشین *kajāva-nishin*, one seated in a camel-litter. P.
کجائی *kujā'ī*, whence art thou? where art or wast thou? P.
از کجائی *az kujā'ī*, from whence art thou? P.
کج طبع *kaj-ṭaba'*, perverse, dogged. P.A.
کدام *kudām*, which? of what kind? P.
کدخدا *kad-khudā* (pl. کد خدایان *kad-khudāyān*), householder, housekeeper, master of the house. P.
کدورت *kudūrat*, turbidness, gloom. A.
کذاب *kaẕẕāb*, arrant liar, great liar. A.
کذالك *kaẕālika*, thus, so, in like manner. A.
کرا *kirā*, whom? whom; to whom? to whom. P.
کرام *kirām* (pl. of کریم *karīm*), generous, liberal, beneficent, benign. A.
کراماً *kirāman*, kindly, pityingly, considerately, generously (accusative used adverbially). A.
کرامت *karāmat* (pl. کرامات *karāmāt*), generosity, excellence, magnificence, splendour: miracle; power of working miracles. A.
کران *karān*, shore, coast, margin, bank. P.
کرانه *karāna*, margin, edge, side, quarter, corner. P.
کراهت *karāhat*, aversion, detestation, disgust, dislike. A.
کراهیت *karāhiyat*, abhorrence, aversion, disgust. A.
کربت *kurbat*, affliction, hardship, grief, distress. A.
کرد *kard* = کردن (p. 156, l. 7 from bottom). P.
کردار *kirdār*, action, deed, employment, practice, conduct. P.
کرداری *kirdāre*, a conduct, a practice, a deed or act. P.
کردست *kardast* (= کرده است *karda ast*), he hath done or committed. P.
کردگار *kirdigār*, God the Omnipotent. P.
کردن *kardan*, to do, make, form, act, commit, perform, practise, discharge, execute. P.
کرده *karda*, made, done, accomplished. P.
کردی *karde*, was wont to make, would make. P.
کرشمه *kirishma*, wink, nod, languishing look, glance. P.

كرم *kirm*, worm. P. [silk-worm. P.
كرم پيله *kirmi pīla* (and *kirm-pīla*), yellow worm,
كرم *karam*, generosity, bounty, liberality, kindness, goodness, excellence. A.
كرمي *karame*, an act of liberality. A.P.
كرّوبيّ *karrūbiy*, cherub. A.
كريم *karīm* (P. pl. كريمان *karīmān*), liberal, munificent, bountiful, generous; benign, merciful; a name of God. A.
كريم النّفس *karīmu 'n nafs*, of benevolent disposition, of a generous soul. A.
كريماً *karīman*, kindly, mercifully, generously, charitably, (accusative used adverbially). A.
كريمي *karīme*, most exceeding generous. A.P.
كريه *karīh*, detestable, filthy, odious, hideous, hateful, disgusting. A.
كريه الصّوت *karīhu 's ṣaut*, harsh-voiced, having an execrable voice. A.
كز *kaz* (for كه از *ki az*), that from, that of. P.
كز عقبش *kaz 'aqabash*, because after him. P.A.
كزو *ki zū* (for كه از او *ki az ū*), that of him. P.
كزيد *ka zaidin*, like Zaid. A.
كژدم *kazh-dum* (*lit.* crook-tail), scorpion. P.
كس *kas*, any one, somebody, a person. P.
كسان *kasān* (pl. of كس *kas*), persons, people. P.
كسر *kasr*, fracture; broken state or fortune, affliction. A. [kings of Persia. A.
كسرا *Kisrā*, Chosroes, a name of several
كسنّور *ka sinnauri*, like a cat. A.
كسوت *kiswat* (P. pl. كسوتها *kiswathā*), robe, raiment, dress; mode of dress; the covering in which the Kaaba is draped, made of black cloth embroidered with silver. A.
كسي *kase*, any one, any person; a certain person; a person of consequence. P.
كسي كه *kase ki*, the person that. P.
كش *kash* (imp. of كشيدن *kashīdan*), draw thou. A.P.
. . . *kash* (for كه اش *ki ash*), that to him. P.
كشادن *kushādan*, to open, loose, let loose, unloose, unbar, unbolt, untie; to take, capture, subdue, conquer. P.
كشاده پيشاني *kushāda-peshānī*, of open, or unclouded brow. P.
كشاده روي *kushāda-rū*, of an open countenance. P.
كشان *kashān* (part. of كشيدن *kashīdan*), drawing. P.
كشاي *kushāi* (imp. of كشودن *kushūdan*), open. P.
كشتگان *kushtagān* (pl. of كشته *kushta*), slain. P.
كشتن *kishtan*, to sow, till. P.
. . . *kushtan*, to slay, kill, slaughter, murder, put to death; to put out or extinguish (a lamp). P.
كشته *kushta*, slain, killed; extinguished; hath slain, having slain. P.
كشته باشي *kushta bāshī*, thou shalt have slain. P.
كشتي *kashtī*, vessel, boat, ship. P.
. . . *kushtī*, wrestling. P.
كشتيبان *kashtībān*, boatman, pilot, helmsman. P.
كشتي شكسته *kashtī-shikasta*, shipwrecked. P.
كشتي گرفتن *kushtī giriftan*, to grapple, seize or close in wrestling. P.
كشف *kashaf*, opening, manifesting, revealing; dispelling; discovery; investigation. A.
كشف *kashafa*, he uncovered or unveiled, he dispelled. A.
كشف الدّجا *kashafa 'd dujā*, he dispelled the darkness (of unbelief and sin). A.
كشنده *kushanda*, deadly (poison). P.
كشودن *kushūdan*, to open. P.
كشور *kishwar*, climate, clime, quarter, region of the world. P.
كشور كشا *kishwar-kushā*, conqueror of kingdoms. P. [kingdoms. P.
كشور كشائي *kishwar-kushā'e*, a conqueror of
كشي *kushī*, thou slayest, thou shouldest kill. P.
كشيدن *kashīdan*, to draw, draw out, stretch, drag, pull, trail, strip; to draw upon one's self, bear, submit to, undergo, endure; to extend, prolong; to spread. P.
كشيده *kashīda*, drawn, spread; experienced; suffered, endured. P.
كعب *ka'b* (P. pl. كعبها *ka'bhā*), the heel. A.
كعبه *ka'ba*, the Kaaba, or cube-shaped temple of Mecca. It is termed بيت الله *baitu 'llāh*, the house of God, and الحرم *al ḥaram*, the sacred. A. [hand; foam. A.
كفّ *kaff*, palm of the hand; sole of the foot;
كف دست *kaffi dast*, palm of the hand. A.P.
بكف آوردن *ba kaff āvardan*, to procure, to secure in the hand. P.A.
كفّارت *kaffārat*, atonement, expiation (for violating an oath). A.
كفاف *kafāf*, sufficiency, competency, pittance; livelihood, means of support. A.
كفاف اندك *kafāfi andak*, slender means, small competency. A.P.

كفافي *kafāfe*, a pittance; a sufficiency, competency. A.P.

كفايت *kifāyat*, sufficiency; ability; acting, performance (p. 28). A.

كفايت كردن *kifāyat kardan*, to suffice. A.P.

كفر *kufr*, infidelity, impiety, blasphemy. A.

كفش *kafsh*, shoe; sandal, slipper. P.

كفش دوز *kafsh-doz*, shoemaker, cobbler. P.

كفن *kafan*, shroud, winding-sheet. A.

كفور *kafūr*, impious, infidel, ungrateful. A.

كفى *kafā*, it is enough, it suffices; (see نذير *nazīr*). A.

كفيت *kufīta* (perf. passive of the verb كفي *kafā*), thou hast been made sufficient. A.

كفيت اذى *kufīta azan*, thou hast had power enough given thee for harm. A.

كل *kull*, all, every, universal, whole. A.

كلاسه *kalāsa*, wells where travellers (especially pilgrims to Mecca) drink. P.

كلام *kalām*, word, saying, discourse, speech, conversation. A.

كل اناء *kullu inā'in*, every vessel. A.

كلاه *kulāh*, cap, hat, Tartar cap. P.

كلاه گوشه *kulāh-gosha* (by inversion, for گوشهٔ كلاه *gosha'i kulāh*), peak of a high cap. P.

كلب *kalb*, dog. A.

على الكلب *'ala 'l kalbi*, against the dog. A.

كلبه *kulba*, shop, warehouse. P.

كلس *kils*, quick lime (for making mortar). A.

كلم *kallim*, speak to, address (imp. of 2nd form of the verb كلم). A.

كلم الناس *kallimi 'n nāsa*, speak to people. A.

كلمه *kalima*, word, saying. A.

كلمهٔ چند *kalima'i chand*, a few words, a brief discourse. A.P.

كلمهٔ حق *kalima'i ḥakk*, the word of truth. A.P.

كلوا *kulū*, eat ye (2 per. pl. imp. of the verb اكل). A.

كلوخ *kulūkh*, clod, brickbat. P.

كلوخ انداز *kulūkh-andāz*, slinger. P.

كلوخ كوب *kulūkh-kob*, mallet for breaking clods, clod-crusher. P.

كلي *kullī*, wholly, entirely, whole, entire, absolute, conclusive. A.

كليد *kilīd*, key. P.

كل يوم *kulla yaumin* (acc.), every day. A.

كم *kam*, few, little; less, small; abated, diminished, decreased. P.

كم *kum* (pronom. suffix), you. A.

كم *kumm*, sleeve. A.

كما *kamā*, (*lit.* like that which), as, according as. A.

كما احسن الله اليك *ka mā aḥsana 'llāhu ilaika*, as God hath done good to thee. A.

كم آزار *kam-āzār*, a rare whipper, seldom using the cane for punishing idle boys. P.

كمال *kamāl*, perfection, excellence; utmost; consummate. A.

بكماله *bi kamālihi*, by his perfection. A.

كمال بهجت *kamāl-bahjat*, perfect in beauty. A.P.

كمال بهجتي *kamāl-bahjate*, a perfection of beauty. A.P.

كمان *kamān*, bow. P.

كمان كياني *kamāni kayānī*, the Kayānian bow (a strong bow is so called because archery was brought to perfection among the Persians under the Kayānian, or second dynasty of kings). P.

كماندار *kamān-dār*, archer, bowman. P.

كمتر *kamtar*, less, very little. P.

كمتريم *kamtarem*, we are less. P.

كمترين *kamtarīn*, least, smallest, lowest. P.

كمر *kamar*, waist; girdle, belt. P.

كمربند *kamar-band*, waistband, girdle (in which the Orientals carry their money). P.

كم عيار *kam-'iyār*, below standard, base (coin). P.A.

كمند *kamand*, noose, lasso. P.

كمي *kamiy*, armed, mailed; bold, brave, strong. A.

كمين *kamīn*, defective, mean. P.

كمين *kamīn*, ambush, ambuscade. A.

كمين گاه *kamīn-gāh*, place of ambush, ambuscade. A.P.

كمينم *kamīnam*, I am mean. P.

كمينه *kamīna*, base, low, humble, mean; least, lowest. P.

كن *kun*, be or become thou (imp. of the verb كان *kāna*, for كون, governing the acc.). A.

كنار *kanār*, shore, margin, side, bank. P.

... *kinār*, embracing, embrace, lap, bosom. P.

كنار در كردن *kinār dar kardan*, to fill the lap. P.

كنار و بوس *kinār o bos*, embracing and kissing. P.

كناره *kanāra*, side, edge. P.

كناره گرفتن *kanāra-giriftan*, to retire, withdraw, to step aside, avoid. P.

كنان *kunān*, making, doing (part. pres. of the verb كردن *kardan*). P.

كنج *kunj*, corner, nook. P.

كنجشك *kunjishk*, sparrow, any small bird. P.

كنجي *kunje*, a corner, a nook. P.

کند *kund*, dull, blunt. P.

. . *kunad* (aor. of *kardan*), he makes or does. P.

کندر *kandar* (for که اندر *ki andar*), that in. P.

کندن *kandan*, to dig, rase, extirpate, overthrow, ruin; to clip or shave (the beard or whiskers). P.

کنشت *kunisht*, fire-temple; Jews' synagogue; Christian church; profession, occupation. P.

کنعان *kan'ān*, Canaan, grandson of Noah. A.

شاهدم من ولي نه در کنعان *shāhidam man, wale na dar kan'ān*, I am a beauty, but not in Canaan, *i.e.* I make no pretension to superior excellence; (Joseph is here alluded to. His beauty was considered so eminent, that he was called ماهِ کنعان *māhi kan'ān*, the moon of Canaan). P.

کنمت *kunamat*, I should make thee (aor. of *kardan*, with affixed pronoun *at*). P.

کنون *kunūn* (for اکنون *aknūn*), now. P.

کنونت *kunūnat*, now to thee. P.

کني *kuni*, thou makest, or canst or wilt make (aor. of کردن *kardan*). P.

کنیز *kanīz*, maid, virgin, girl; female servant. P.

کنیزك *kanīzak* (pl. کنیزکان *kanīzakān*), handmaid, damsel, female servant or slave. P.

کو *kū*, street, lane; where:—(for که او *ki ū*), for he, that he:—(for کجاست *kujāst*), where is? where is he? P.

کوب *kob*, strike, thump, knock, (imp. of کوفتن [*koftan*). P.

کوتاه *kotāh*, short, small, little, dwarfish, contracted. P.

کوتاه قدّ *kotāh-kadd*, short of stature, dwarf-[ish. P.A.

کوته *kotah*, short; contracted; withdrawn. P.

کوته دست *kotah-dast*, short-handed, feeble, powerless. P.

کوته نظر *kotah-nazar* (pl. کوته نظران *kotah-nazarān*), short-sighted. P.A.

کوچك *kūchak*, little, small. P.

کودك *kūdak* (pl. کودکان *kūdakān*), boy, youth, child, lad, brat, urchin. P.

کودکي *kūdakī*, childishness, boyishness. P.

. . . *kūdake*, a child, a boy. P.

کودن *kaudan*, dull, lazy, slow, stupid; obese. P.

کور *kūr* (pl. کوران *kūrān*), blind, sightless. P.

کور بخت *kūr-bakht* (*lit.* blind-fortune), unfortunate. P.

کور دل *kūr-dil*, blind-hearted; stupid. P.

کوز *kūz*, curved, bent down. P.

پشت کوز *pushti kūz*, curved back, humpback. P.

کوزه *kūza*, gugglet, jug, jar. P.

کوس *kos*, drum. P.

کوس زدن *kos zadan*, to beat a drum. P.

کوشش *koshish*, effort, endeavour, exertion, labour. P.

کوشیدن *koshīdan*, to strive, struggle, labour, endeavour, take pains, make effort, strenuously engage. P.

کوفه *Kūfa*, a city on the Euphrates, four days' journey from Baghdād, and so near Basrah that the two towns are called the two Basrahs or the two Kufahs. In Basrah and Kufah were rival schools of learning. The oldest Arabic characters extant are called Kufic, from the city of Kufah. A.P.

کوفتن *koftan*, to pound, beat, knock, thump, strike, crush, smash. P.

کوفته *kofta*, beaten, pounded; wearied, knocked up, tired, dead beat; hashed or pounded [meat. P.

کون *kūn*, fundament. P.

کون خر *kūni khar* (*lit.* fundament of an ass), a great fool, an arrant blockhead; most [contemptible. P.

کوه *koh*, mountain. P.

کوهسار *kohsār*, mountainous. P.

کوهستان *kohistān*, mountainous tract, hill-country. P.

کوهي *kohe*, a mountain, a certain mountain. P.

کوي *kū*, street, lane, alley. P.

کوئي *kū'e*, a street or lane. P.

که *ki*, that; for, because; than; but; lest; as; when; while; where; saying; who, what, which (interrogative and relative). P.

از دست و زبان که *az dast o zabāni ki* from the hand and tongue of whom? from whose hand and tongue? P.

که *kih*, little, small, mean, inferior. P.

کهتر *kihtar* (pl. کهتران *kihtarān*), smaller, lesser meaner, inferior. P.

کهف *kahf*, cave, cavern; asylum, refuge. A.

اصحاب کهف *asḥābi kahf*, the companions of the cave, *i.e.* the seven sleepers in the cave of Ephesus. A.P.

کهف الفقراء *kahfu 'l fuḳarā'i*, the asylum of the [poor. A.

کهن *kuhan*, old. P.

کهن پیري *kuhan-pīre*, an old or aged man. P.

کهنه *kuhna*, old. P.

کي *kai*, when? how? P.
— *kai* (pl. کيان *kayān*), a great king. P.
کياست *kiyāsat*, sagacity, acuteness, wisdom. A.
کياستي *kiyāsate*, a sagacity. A.P.
کيان *kayān* (pl. of کي *kai*), kings; the surname of the second dynasty of Persian kings. P.
کياني *kayānī*, Kayānian, used in the time of the Kayāns. P.
کيخسرو *Kai Khusrau*, Cyrus, the third king of the Kayānian or second dynasty of Persia. (Rustam was one of his generals, and his war with Afrāsyāb, king of Turkistān, is celebrated in the Shāh-nāma). P.
کير *kīr*, penis. P.
کيست *kist*, who is he? who is? who he is. P.
کيستي *kistī* (for که هستي *ki hastī*), who art thou? who thou art. P.
کيسه *kīsa*, purse, scrip, money-bag. P.
کيش *kish*, name of an island at the entrance to the Persian Gulf. P.
کيش *kayash*, how of him? P.
کيفيت *kaifīyat*, character, account, state, circumstances. A.
کيمياگر *kimiyāgar*, alchymist. A.P.
کين *kīn* (for که اين *ki īn*), that this, for this; whether this; thinking or fancying this; saying this:—(for کينه *kīna*), hatred, rancour. P.

گ

گازر *gāzur*, washerman; bleacher, fuller. P.
گام *gām*, palate. P.
گاو *gāw* (pl. گاوان *gāvān*), bull, ox. P.
گاو راندن *gāv rāndan*, to drive oxen, to plough. P.
گاو عنبر *gāvi 'ambar*, the cow which produces ambergris; *i.e.* the sea-cow (the dung of which the Persians suppose ambergris to be); (figuratively) pretentious. P.
گاوي *gāve*, an ox, one ox. P.
گاه *gāh*, time, place; at times, at one time. P.
گاه و بيگاه *gāh o begāh*, in season and out of season, at all hours. P.
گاهي *gāhe*, at times; one while. P.
گبر *gabr*, fire-worshipper, infidel, guebre. P.
گدا *gadā* (or گدائي *gadāī*, pl. گدايان *gadāyan*), beggar, mendicant. P.
گدا طبع *gadā-ṭab'*, of a beggarly nature, penurious. P.A.
گدائي *gadāī*, beggary, mendicity, begging, condition of a beggar.—*Gadā'e*, a beggar. P.
گذار *guzār*, leave, let alone, give up, relinquish, resign (imp. of گذاشتن *guzāshtan*). P.
گذاردن *guzārdan*, to perform, discharge, pay satisfy; to pass one's time; to allow. P.
گذاشتن *guzāshtan*, to quit, give up, leave, let go, abandon, pass by, omit; to allow, suffer; to discharge, pay, perform. P.
گذر *guzar*, passage, pass, place of transit. P.
گذر کردن *guzar kardan*, to cross over, to pass, pass on, pass by, away or off; to die. P.
گذرانيدن *guzrānīdan*, to cause to pass; to send, to carry, to waft. P.
گذشتست *guzashtast* (= of گذشته است *guzashta ast*), hath passed. P.
گذشتن *guzashtan*, to pass, elapse; to pass away; to die; to cross over; to happen, to befall. P.
گذشته *guzashta*, passed, bygone, slipped away. P.
گر *gar*, if; although, what though; whether. P.
گرامي *girāmī*, precious; beloved; revered, highly esteemed. P.
گران *girān*, dear, precious; heavy, weighty, important; dull; sore. P.
گرانمايه *girān-māya*, of great worth, precious, valuable. P.
گراني *girāne*, a heavy, dull, lumpish fellow; a foolish and disagreeable person; a bore. P.
گرائيدن *girā'idan*, to have an affection towards, to be inclined to; to explore, examine, note, pry into, mind, look to. P.
گربه *gurba*, cat. P.
گربز *gurpuz* (or گربز *gurbuz*), artful, deceitful, seductive, treacherous. P.
گرت *garat*, if to thee. P.
گرچه *garchi* (for اگرچه *agarchi*), although, what though. P.
گرد *gard*, dust; fine dust that flies in the air. P.
— *gird*, round, around; the circular motion of the dancing dervishes. P.
گرد *gurd* (pl. گردان *gurdān*), strong, valiant; hero. P.
گرداب *gird-āb*, whirlpool. P.
گرد آمدن *gird āmadan*, to flock or gather round, to assemble, meet together, to convene; to accumulate; to be due or owing (p. 78). P.
گردان *gardān*, revolving. P.
گردانيدن *gardānīdan*, to cause to become, turn into, convert, to render, to constitute; to make to roll or revolve, to turn round, to allow; to avert; to alter; to turn away. P.

گرد آوردن *gird āvardan*, to collect, store, gather, accumulate. P.

بگردش *ba girdash*, around or about him. P.

گردش *gardish*, revolution, vicissitude, change, turn, motion. P.

گرد کردن *gird kardan*, to collect, gather, amass, accumulate. P.

گردگان *girdgān*, walnut. P.

گردن *gardan*, the neck. P.

گردن کشیدن *gardan kashīdan*, to withdraw the neck; to mutiny, rebel, disobey; to stretch the neck. P.

گردن کشي *gardan-kashī*, outstretching of the neck; pride, arrogance; refractoriness. P.

گردون *gardūn*, windlass, wheel; heaven, the celestial sphere. P.

گرده *girda*, round cake (but not thin). P.

گردي *garde*, a dust; a down. P.

گرديدن *gardīdan*, to become; to change; to revolve, roll; to walk around, wander about; to hover or hang about. P.

گرديدي *gardīde*, he (or it) would have become. P.

گرزي *gurze*, a penis. P.

گرستن *giristan*, to weep, shed tears; to cry. P.

گرسنگي *gurusnagī* or *gursnagī*, hunger. P.

گرسنه *gurusna* (pl. گرسنگان *gurusnagān*), hungry, starving, famishing. P.

گرفتار *giriftār*, taken, seized, captivated; prisoner, captive. P.

گرفتار آمدن *giriftār āmadan*, to be taken prisoner, to fall into (the hands). P.

گرفتست *giriftast*, has taken (for گرفته است). P.

گرفتن *giriftan*, to take, get; to capture, catch, seize, hold, apprehend; to have effect; to subjugate; to receive, adopt; to derive; to carp at; to begin; to stop, close up; (intransitive) to be stopped (120). P.

گرفتي *girifte*, he would have taken. P.

گرگ *gurg* (pl. گرگان *gurgān*), wolf. P.

گرگ زاده *gurg-zāda*, born of a wolf; wolf's whelp. P.

گرم *garm*, hot, warm; zealous, earnest; thronged, busy, brisk, active (market). P.

گرمي *garmī*, heat, warmth, fever. P.

گرميدار *garmī-dār*, feverish, fevered, febrile. P.

گرو *girau*, wager, pledge, deposit, pawn; contract, engagement. P.

گروه *gurōh*, troop, band, gang, bevy, crowd. P.

گروهي *gurohe*, a certain sect or class. P.

گرويدن *girawīdan*, to follow, admire, believe, imitate; to be attached, to stick close, to be tied down. P.

گريان *giryān*, weeping, shedding tears, crying. P.

گريبان *girebān*, collar-opening, or breast of a garment. P.

گريختن *gurekhtan*, to fly, flee, run away; to abscond, escape. P.

گريز *gurez*, flight. P.

گريزان *gurezān*, taking flight, fleeing. P.

گريستن *giristan*, to weep, shed tears, bemoan, bewail. P.

گريوه *garīwa* or *girīwa*, high ground, table-land, steep bank, acclivity, ravine. P.

گريه *girya*, crying, weeping; tears. P.

گزاردن *guzārdan*, to pay, discharge (a debt). P.

گزاف *guzāf*, vain or rash act or word. P.

بگزاف *ba guzāf*, with impunity. P.

گزند *gazand*, damage, hurt, harm, detriment. P.

گزندي *gazande*, an injury, a harm. P.

گزيدن *gazīdan*, to bite. P.

. . . . *guzīdan*, to choose. P.

گزير *guzīr*, aid, help, remedy. P.

گسترانيدن *gustarānīdan*, to spread, to gather, to become cognizant of. P.

گسترد *gustarad*, he should spread. P.

گستردن *gustardan* = گسترانيدن *gustarānīdan*. P.

گسستن *gusistan*, to break; to break down. P.

گسلانيدن *gusilānīdan*, to break, snap asunder. P.

گسليدن *gusilīdan*, to break, snap asunder, uproot. P.

گشتست *gashtast* (= گشته است *gashta ast*), hath passed. P.

گشتن *gashtan*, to become; to be changed or turned into; to pass, depart. P.

گفت *guft*, he spoke; speech, speaking; preaching, preachment. P.

گفتا *guftā* (for گفت *guft*), he said. P.

گفتار *guftār*, discourse, speech, saying, tradition, argument, conversation; talk or profession (as opposed to كردار *kirdār*, action or practice). P.

گفتاري *guftāre*, a saying, mere talk (as opposed to action). P.

گفتست *guftast* (= گفته است *gufta ast*), hath spoken. P.

گفتمش *guftamash*, I said to him. P.

گفتمي *guftame*, I would say. P.

گفتن *guftan*, to speak, say, tell, talk; to call; to recite; to compose (poetry). P.

امتناع سخن گفتنم افتاده است *imtinā'i sukhun guftanam uftāda ast*, abstaining from speaking has fallen to me, *i.e.* has been chosen by me. P.

گفت و شنود *guft o shunūd*, conversation, discourse, dialogue; debate, altercation, controversy. P.

گفته *gufta*, said, spoken, saying, utterance;—hath said or spoken; having spoken. P.

گفتها *guftahā* (pl. of گفته *gufta*), things spoken, sayings. P.

گل *gil*, clay, mire, earth; a kind of argil with with which women in the East cleanse [their hair. P.

گل *gul*, rose; flower. P.

گلاب *gul-āb*, rose-water. P.

گلت *gulat*, thy rose. P.

گلستان *gulistān*, rose-garden, flower-garden. P.

گلشکر *gul-shakar*, conserve of roses. P.

گلم *gilam*, I am clay. P.

گله *gala* or *galla*, flock, herd, drove; troop. P.

.. *gila*, complaint, lamentation; blame; accusation, remonstrance. P.

گلي *gile*, a lump of clay. P.

... *gule*, a rose; a flower. P. [hair. P.

گليم *gilīm*, blanket, mantle, garment of goat's

گليمي *gilīme*, a blanket, a single blanket, one blanket. P.

گم *gum*, lost, dwindled, reduced. P.

گماشتن *gumāshtan*, to appoint, depute, commission, entrust, set over. P.

گمان *gumān*, doubt, suspicion, fancy, supposition. P. [suspect. P.

گمان بردن *gumān burdan*, to think, suppose,

گم شدن *gum shudan*, to be lost. P.

گم کردن *gum kardan*, to lose. P.

گم کرده فرزند *gum-karda-farzand*, who had lost his son, bereaved parent, *i.e.* the patriarch Jacob, father of Joseph. P.

گناه *gunāh* (pl. گناهان *gunāhān*), sin, fault, error, crime. P.

گناهي *gunāhe*, a crime. P.

گنبذ *gumbaẕ*, dome, cupola, vaulted building. P.

گنبذ عضد *gumbaẕi 'aẓad*, name of a celebrated mosque. P.

گنج *ganj*, treasure, hoard, store. P.

گنجي *ganje*, a treasure. P.

گنجيدن *gunjīdan*, to be held, contained, stowed. P.

گندم *gandum*, wheat, corn. P.

گندم بريان *gandumi biryān*, parched wheat, [toasted corn. P.

گندنا *gandanā*, leek. P.

گندنازار *gandanāzār*, bed of leeks. P.

گنده *ganda*, fetid, foul, offensive, stinking. P.

گنديدن *gandīdan*, to have a foul smell, emit a stench, stink, putrefy. P.

گنديده *gandīda*, fetid, stinking, offensive. P.

گنگ *gung*, dumb, mute. P.

گنه *gunah*, crime, sin, harm. P.

گنه گار *gunahgār*, criminal, sinful. P.

گو *go* or گوي *goy* (imp. of گفتن *guftan*), speak, say:—*gū*, a ball. P.

گواهي *gawāhī*, evidence, testimony, witness. P.

گور *gor*, grave, tomb; wild ass. P.

گوري *gore*, an onager entire. P.

گوسفند *gosfand* (pl. گوسفندان *gosfandān*), sheep, [goat. P.

گوش *gosh*, ear. P.

گوشت *gosht*, meat, flesh. P.

.... *goshat*, thine ear. P.

گوشمال *gosh-māl* (*lit.* rubbing the ears), chastisement, punishment. P.

گوشمال خوردن *goshmāl khwurdan*, to receive chastisement. P.

گوشمالي *gosh-mālī* (*lit.* rubbing of the ear) chastisement; reproof, reprimand. P.

گوشوار *gosh-wār* or گوشواره *gosh-wāra*, ear-ring. P.

گوشه *gosha*, corner, nook; privacy, retirement; peak (of a cap). P.

گوشه نشين *gosha-nishīn* (pl. گوشه نشينان *gosha-nishīnān*), sitting or lurking in a corner; recluse, solitary, retired; hermit. P.

گوگرد *gūgird*, brimstone, sulphur. P.

گونا گون *gūn-ā-gūn*, of various hues or kinds. P.

گونه *gūna*, manner, mode, way, sort, fashion. P.

چه گونه *chi gūna'e*, how farest thou? P.

گوهر *gauhar*, jewel, gem; essence, substance. P.

گوي *gū*, ball, hockey-ball:—*go*, speech, saying. P.

گويان *goyān*, speaking, saying, talking. P.

گويد *goyad*, says, speaks (aor. of گفتن *guftan*). P.

گوينده *goyanda*, talker, speaker; warbler. P.

گوي نيکي بردن *guyi nekī burdan*, to carry off the ball of merit, to surpass or excel. P.

گوئي *go'ī*, thou speakest, thou wouldest say. P.

گه *gah*, time; at one time, sometimes; now; then. P.

گهر *guhar*, gem; race, family; essence, origin. P.

گه گه *gah gah*, time to time, occasionally. P.
گهي *gahe*, at one time, one while. P.
گياه *giyāh* (pl. گياهان *giyāhān*), grass. P.
گيتي *geti*, world; fate, destiny. P.
گيتي آرا *geti-ārā*, world-adorning. P.
گيتي فروز *geti-furoz*, world-illuminating. P.
گير *gīr*, granted; take, hold, keep (imp. of the verb گرفتن *giriftan*). P.
گيرد *gīrad*, takes or will take; seizes or will seize (aor. of گرفتن *giriftan*). P.
گيرم *gīram*, I admit, grant, allow (aor. of گرفتن *giriftan*). P.
گير و دار *gir o dār*, seize and hold; dominion. P.
گيسو *gīsū* (pl. گيسوان *gīsuwān*), ringlet. P.

ل

لَ *la* (adverbial prefix), certainly, surely, assuredly; (prep. for *li* before pronom. suffixes) to, for. A.
لِ *li*, (prep.) to, for; (conj. joined to the imperf. subjunctive of a verb) that, in order that. A.
لا *lā*, not (used, firstly, as a simple negative; secondly, as a prohibitive particle joined to the imperf. jussive). A.
لا تحزننّ *lā taḥzananna*, grieve thou not (imperf. energetic neg. of the verb حزن). A.
لا تحسبوني *lā taḥsibūnī*, think ye me not. A.
لا تسرفوا *lā tusrifū*, waste not, commit not excess (imperf. jussive neg. of اسرف *asrafa*, 4th form of the verb سرف). A.
لا تفعل *lā taf'al*, do not (imperf. jussive neg. of the verb فعل *fa'ala*. A.
لا تفعل بنا ما نحن بأهله *lā taf'al bi nā mā naḥnu bi ahlihi*, do not unto (me or) us that of which we are deserving. A.
لا تمرّ *lā tamurru*, thou passest not by (imperf. neg. of the verb مرّ *marra*). A.
لا تمنن *lā tamnun*, upbraid not with favours conferred (imperf. jussive neg. of منّ *manna*). A.
لا جرم *lā jaram*, of necessity, perforce; indubitably, certainly, as a matter of course. A.
لاجورد *lājaward*, lapis lazuli. A.
لا حول *lā ḥaula*, or in full لا حول و لا قوّة الّا بالله *lā ḥaula wa lā kuwwata illā bi 'llāhi*, there is no strength nor power save in God (a phrase employed by the Muhammadans in times of difficulty and calamity to recommend and enjoin submission, patience and acquiescence). A.
لا خير *lā khair*, (is) not good. A.
لأرجمنّك *la arjumannaka*, I will assuredly stone thee (energetic imperf. of the verb رجم). A.
لا رهبانيّة في الاسلام *lā rahbāniyata fi 'l islāmi*, there is no monachism in Islām. A.
لازب *lāzib*, firm, solid. A.
ضربت لازب *ẓarbati lāzib*, a good hard blow (which leaves a lasting scar). A.P.
لازم *lāzim*, necessary, obligatory, suitable. A.
لاشه *lāsha*, corpse, carcase. P.
لأعظم *la a'ẓam*, assuredly the greatest. A.
لاغر *lāghar*, thin, lean, lank, slim, meagre. P.
لاغرميان *lāghar-miyān*, slender-waisted. P.
لاغري *lāghare*, a lean man or person. P.
لاف *lāf*, boast, vain-glory, brag. P.
لاف زدن *lāf zadan*, to boast, to brag, to bluster. P.
لاله *lāla*, tulip. P.
لآلي *la'āli* (pl. of لؤلؤ *lu'lu'*), pearls. A.
لام *lāma*, he blamed. A.
لامني *lāmanī*, he hath blamed me. A.
لأنّ *li anna*, because. A.
لانّ الفائدة اليك عائدة *li anna 'l fā'idata ilaika 'ā'idatun*, for the benefit will revert to thee. A.
لا و الله *lā wa 'llāhi*, no, by God! A.
لايد *lāyad*, howls, growls, (aor. of لاييدن *lāyidan*). P.
لا يسعني *lā yasa'unī*, he doth not obtain access to me (imperf. of the verb وسع). A.
لا يسعني فيه *lā yasa'unī fīhi*, during which there doth not obtain access to me. A.
لا يسقي *lā yaskī*, he giveth not to drink (imperf. of the verb سقي *sakā*). A.
لا يعقل *lā ya'ḳil*, he understands not; (hence) stupid, stolid, dull (imperf. of the verb عقل). A.
لا يعلم *lā ya'lam*, he knows not; (hence) ignorant, stupid (imperf. of the verb علم). A.
لا يغلق *lā yughlaḳu*, it is not shut, it shall not be closed (imperf. passive of the verb غلق *ghalaka*). A.
لائق *lā'iḳ*, fit, suitable, becoming, befitting. A.
لا يقال *lā yuḳālu*, it will not be said (imperf. passive of the verb قال *ḳāla*, for قول). A.
لا يكاد *lā yukādu*, it doth not come nigh to (accomplishing a thing;—imperf. of the verb كاد). A.

لا يكاد يسيغه *lā yukādu yusīghuhu*, it is not near to allaying, it doth nearly slake or quench it. A.

لائم *lā'im*, blamer, accuser, slanderer, censurer. A.

لا يمرّ *lā yamurru*, he doth not pass by (imperf. of the verb مرّ *marra*). A.

لا يملك *lā yumlaku*, it is not possessed, it has no owner (imperf. passive of the verb ملك). A.

لب *lab*, lip; margin, brink, rim. P.

لباس *libās*, dress, garment, clothing, apparel, attire. A.

لبغوا *la baghau*, verily they would have rebelled (pl. pret. of the rt. بغي). A.

لبنان *Lubnān*, mount Lebanon (so called from the milky whiteness of its perpetual snow). A.

لتزوري *li tazūranī*, that thou mayest visit me, to visit me (imperf. of the verb زار *zāra*, for زور). A.

لحظه *lahza*, look, glance; moment. A.

لخت *lakht*, somewhat, some, a little, a piece or part. P.

لختي *lakhte*, an instant, a little while. P.

لدغه *ladgha*, stinging (as of a scorpion), sting. A.

لذّت *lazzat*, delight, flavour, delicious taste. A.

بلذّت *ba lazzat*, with flavour. P.A.

بلذّتتر *ba lazzattar*, more savoury, or delicious. P.A.

لذلك *li zālika*, for this or that reason, on that account, therefore, hence (it is). A.

لذيذ *lazīz*, delicious, savoury, delightsome, luxurious. A. [ing. P.

لرزه *larza*, shiver, tremor, trepidation, quak-

لرزيدن *larzīdan*, to tremble, shake, quake, shiver. P.

لسان *lisān*, tongue; language. A.

لسانه *lisānuhu*, his tongue, his language. A.

لشكر *lashkar*, army, host. P.

لشكري *lashkarī* (pl. لشكريان *lashkariyān*), military; soldier, guard, attendant, military man, officer; soldiery. *Lashkare*, an army, a whole host of soldiers. P.

لصاحبه *lisāhibihi*, for its owner. A.

لطافت *latāfat*, grace, elegance; gentleness, softness, graciousness, genialness, gentle means. A.

لطف *lutf*, gentleness, graciousness, amenity, amiableness, kindness, lenity, grace, favour; elegance. A. [words. A.P.

لطف گوي *lutf-go'ī*, gentle speaking, kind

لطيف *latīf* (P. pl. لطيفان *latīfān*), elegant, graceful; witty; fine, light, delicate. A.

لطيفاً *latīfan*, delicate (acc. of لطيف *latīf*). A.

لطيفه *latīfa* (P. pl. لطيفها *latīfahā*), pleasantry, bon-mot, witty or facetious saying. A.

لطيف خوي *latīf-kho*, of a mild, gentle, affable

لعب *la'b*, play, sport. A. [disposition. A.P.

لعباده *li 'ibādihi*, for (or to) his servants. A.

لعل *la'l*, ruby. A.

لعل *la'alla*, perhaps. A.

لعلّهم *la'allahum*, haply they. A.

لعل پاره *la'l-pāra*, piece of ruby. A.P.

لعنة *la'nat*, curse, imprecation, malediction. A.

لعنة الله علي حده *la'natu 'llah 'alā hidah*, God's curse on each and every one of them! A.

لغزيدن *laghzīdan*, to slip, slide, stumble. P.

لغو *laghw*, inconsiderate act or speech, impropriety, folly, slip, fall. A.

لغوي *laghwī*, my indiscretion. A.

. . . *laghwe*, a lapsus linguæ. A.P.

لفظ *lafz*, word, expression, vocable. A.

لقاء *likā*, meeting, encounter; aspect, face, visage, countenance. A. [ready. A.

لقد *lakad*, of a truth, assuredly, verily; al-

لقمان *Lukmān*, name of a certain wise man (by some said to have been a son of Job's sister or aunt; by others to have been a disciple of David; by others, a judge in Israel; whilst others declare him to have been an emancipated Ethiopian slave. He is the author of some Arabian fables, and is supposed by many to be the same as Æsop). A.

لقمه *lukma*, morsel, mouthful, scrap; a pittance. A.

لقمهٔ چند *lukma 'i chand*, several mouthfuls. A.P.

لك *laka*, for thee, to thee. A.

لكاتبه *li kātibihi*, for the writer of it. A.

لكم *la kum*, for you, to you. A.

للخبيثين *li 'l khabīsīna*, for the impure. A.

للرحمن *li 'r rahmāni*, to the Merciful. A.

فللرحمن الطاف خفية *fa li 'r rahmāni altāfun khafiyatun*, for the Merciful One has secret favours (or blessings). A.

للغريب *li 'l gharībi*, to the stranger. A.

للنائم *li 'n nā'imi*, for the sleeper. A.

لم *lam*, not (negative of the *Perfect*, but always joined to the *Jussive* in the sense of the perfect). A.

لم *lima* (for لما *li mā*), for what? why? wherefore? A.

لمّا *lammā*, after, when (used with the *Perfect*). A.

ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be. A.

لم تطر *lam taṭir*, it had not flown, had not essayed to fly (imperf. jussive of the verb طار *ṭāra*, for طير). A.

لمتنّ *lumtunna*, ye blamed (2 fem. pl. perf. of لام *lāma*, for لوم). A.

فذالكنّ الّذي لمتنّني فيه *fa ẕālikunna 'l laẕī lumtunnanī fīhi*, this then is he for whom ye blamed me! (These words having been addressed to a company of women, the fem. *ẕālikunna* is used). A.

لمعان *lam'ān*, brilliance, sparkle, glitter, splendour. A.

لم يرها *lam yarahā*, he hath not seen her (imperf. jussive of the verb رأى). A.

لم يقبلوا *lam yaḳbalū*, (if) they accept not (imperf. of the verb قبل). A.

لم يلتفتن *lam yaltafitna*, they do not give attention (to), or look (at): (imperf. pl. fem. 8th form of verb لفت). A.

لنذيقنّهم *la nuẕīḳannahum*, assuredly we will make them taste (imperf. energetic of اذاق *aẕāḳa*, 4th form of the rt. ذاق *ẕāḳa*, for ذوق). A.

ولنذيقنّهم من العذاب الادنى *wa la nuẕīḳannahum mina 'l 'aẕābi 'l adnā*, and we will assuredly make them taste of the smaller punishment (*i.e.* the punishment which is inflicted in the present world). A.

لنفسك *li nafsika*, for thyself. A.

لنگ *lang*, lame, limping, halting. P.

لنگر *langar*, anchor. P.

لنگر نهادن *langar nihādan*, to cast anchor. P.

لو *lau*, if, unless. A.

لوازم *lawāzim* (pl. of لازمة *lāzimat*), necessary things, requisites. A.

لوچ *lūj*, squint-eyed. P.

لوح *lauḥ*, tablet, board used as a slate to write on. A.

لوط *Lūṭ*, Lot, nephew of Abraham. A.

لوم *laum*, blame, reproach, censure. A.

له *lahu*, to him, for him, he has; to it, for it, it has. A.

لهجة *lahjat*, voice, sound, tone; accent; accentuation; speech, talk. A.

له خوار *lahu ḵẖuwāru*, (which) has a lowing cry. A.

له صوت *lahu ṣautun*, to him (*i.e.* he has) a voice. A.

لهم *lahum*, to them, for them, they have. A.

لهو *lahw*, play. A.

لهو و لعب *lahw o la'b*, playing and toying, sport, game, fun. A.P.

لي *lī*, for me; to me; *i.e.* I have. A.

ليت *laita* (particle of exclamation), would that! O that! A.

ليث *lais*, lion. A.

عمرو ليث *'amr lais*, name of the second sovereign of the dynasty of the Saffārides (coppersmiths), who reigned in Persia from 870 to 901). A.

ليس *laisa* (neg. substantive verb), he was not, is not; there is not; (also used as an indecl. neg. particle, stronger than لا *lā*) not. A.

ليس بطاهر *laisa bi ṭāhirin*, is not pure. A.

و ليس له غيري *wa laisa lahu ghairī*, and he hath no other (God) beside me. A.

ليس يرفع *laisa yarfa'u*, he raises not (imperf. of the verb رفع). A.

ليس يسلم *laisa yaslamu*, he will not be safe (imperf. of the verb سلم). A.

ليك *lek*, or ليكن *lekin*, but. A.

ليل *lail*, night. A.

اللّيل *al lail*, the night. A.

على اللّيل *'ala 'l laili*, in the night, at night. A.

ليلى *Lailā*, name of the mistress of Majnūn. (The loves of this celebrated pair form the subject of one of Nazāmī's poems.) A.

لي مع الله وقت *lī ma'a 'llāhu waḳtun*, I have a time (or season) with God. A.

لئن *la in*, verily if. A.

لئن لم تنته لارجمنّك *la in lam tantahi la arjumannaka*, verily if thou desistest not I will assuredly stone thee; (*tantahi* is the jussive of the verb انتهى *intahā*, 8th form of the verb نهى; and *arjumannaka* is the energetic imperf. of the verb رجم). A.

لينة *līnat*, excellence, mildness, softness; humanity; a kind of palm-tree; a tall palm. A.

لئيم *la'īm*, mean, base, vile, sordid, grovelling. A.

لئيم الطّبع *la'īmu 'ṭ ṭab'*, the sordid of nature; the churlish soul. A.

م

ـم *am* (pronoun suffix), me; of me, my; I (am). P.

ـما *mā*, we; us; of us; our. P.

ما *ma* (negative), not; (pronoun) what, whatever, whatsoever, that which; (interrog.) what? (adv.) as long as. A.

ماء *mā*, water. A.

ماء نهرها *mā'u nahrihā*, the water of its streams. A.

ما بقلب *mā bi ḳalbi*, what (is) in the heart. A.

ما تقول *mā taḳūlu*, that which thou sayest; what sayest thou? (imperf. of the verb قال *ḳāla* for قول). A.

ماتم *mātam*, grief, mourning. P.

ما جرى *mā jarā*, what occurred; accident, incident, event, occurrence. A.

ما حضر *mā ḥaẓara*, that which is ready. A.

ما حضري *mā ḥaẓare*, the fruit, milk, and cheese which constitute a Persian breakfast. A.P.

ما دام *mā dāma*, as long as it continues; during, as long as. A.

مادر *mādar*, mother. P.

مادر مادر *mādari mādar*, an old woman, grandmother, grannam. P.

ما ذا *mā ẕā*, what? what is this? A.

ما ذا اكتسبت *mā ẕa 'ktasabta*, what hast thou gained (or earned)? A.

مار *mār*, snake, serpent. (According to Oriental legends, every subterranean treasure is placed under the guardianship of a serpent). P.

مارا *mārā*, to us; for us; us. P.

مار گزيدا *mār-guzīda*, bitten by a serpent. P.

ماري *mārī*, thou art a serpent. P.

ماست *māst*, sour milk, buttermilk, whey. P.

ماضي *māẓī* (fem. ماضية *māẓiyat*), past, bygone. A.

ما عبدناك *mā 'abadnāka*, we have not worshipped Thee. A.

ما عرفناك *mā 'arafnāka*, we have not known Thee (1 p. pl. perf. of عرف *'arafa*). A.

مآل *ma'āl*, end, goal, termination, issue. A.

مال *māl*, money, wealth, property, substance; prosperity. A.

مالدار *māl-dār*, wealthy, opulent, monied man. A.P.

مالك *mālik*, master, owner, possessor; controller. A.

مالك رقاب الامم *māliku riḳābi 'l umami*, lord of the necks of peoples. A.

مالكي *māliki*, relation of master; ownership. A.

ما للغريب سوي الغريب انيس *mā li 'l gharībi siwa 'l gharībi anīsu*, the stranger hath no friend but the stranger. A.

مالوف *mālūf* (for *ma'lūf*), familiar, ordinary, accustomed, customary. A.

مآلهما *ma'ālahumā*, final portion of both. A.

ماليخوليا *mālikhūliyā* (the Greek μελαγχολία arabicized), melancholy, idle fancy. A.

ماليدن *mālīdan*, to rub, anoint; to press, crush. P.

ما ليس لك به علم *mā laisa laka bihi 'ilmun*, that of which thou hast no knowledge. A.

ما مرّ *mā marra*, what (or that which) passed. A.

ما مضى *mā maẓā*, that which is passed, what has passed. A.

مامك *māmak*, little mother, goody. P.

مأمن *māman* (for *ma'man*), place of security. A.

مامن رضا *māmani riẓā*, a satisfactory (or pleasing) place of security. A.P.

ما من مولود *mā min maulūdin*, there is not (one) of those who are born, there is no one born. A.

مأمول *māmūl* (for *ma'mūl*), hoped for, expected. A.

مانا *mānā*, alike, equal, similar; certainly; you would say or think, as though; forthwith, quickly, immediately. P.

ماند *mānd*, hath remained. P.

. . *mānad*, he or it remains, or remaineth, or will remain (aor. of ماندن *māndan*); he or it resembles (aor. of مانستن *mānistan*). P.

ماندن *māndan*, to remain, continue, last, endure; to be fatigued, spent, tired, exhausted; to break down. P.

در گل ماندن *dar gil māndan*, to sink in a quagmire; to hesitate, to boggle. P.

مانده شدن *mānda shudan*, to be weary, tired, knocked up. P.

مانستن *mānistan*, to resemble. P.

مانع *māni'* refuser, forbidder, hinderer, preventer. A.

مانند *mānand*, like. P.

ماني *mānī*, name of a celebrated painter, the founder of the sect of the Manichæans. P.

ماوا *māwā* (for *ma'wā*), haunt, retreat, place of resort, abode. A.

ماه *māh*, the moon; month. P.

ماه روي *māh-rū* (pl. ماه رويان *māh-rūyān*), moon-faced, fair and lovely as the moon. P.

ماه روئي *māh-rū'e*, one fair as the moon. P.

ماهي *māhī*, fish. P.

ماهيي *māhiye*, a fish, one fish, a certain fish. P

مايه *māya*, amount, sum, quantity; wealth, capital, stock-in-trade, store; main-stay; source, origin. P.

مباح *mubāḥ*, lawful, allowable; allowed to be taken or suffered to be shed with impunity. A.

مباد *ma bād*, may there not be! P.

مبادا *mabādā*, let it not be! by no means! away! lest. P.

مبارز *mubāriz* (P. pl. مبارزان *mubārizān*), warrior, champion. A.

مبارزت *mubārazat*, coming out, or forth, to fight. A.

مبارك *mubārak*, blessed, blest; happy, fortunate; auspicious. A.

مباش *ma bāsh*, be it not! stay not! lest, perhaps. P.

مبالغه *mubālagha*, exaggeration, extravagance, hyperbole, stress, emphasis. A.

مبالغه نمودن *mubālagha namūdan* (or مبالغه كردن *mubālagha kardan*), to exaggerate, be extravagant. A.P.

مبتلا *mubtalā*, afflicted, plagued, tried, tempted; unfortunate. A.

مبدّل *mubaddal*, changed, converted, altered. A.

مبذّر *mubazzir*, prodigal, lavish, spendthrift. A.

مبذّري *mubazziri*, prodigality, extravagance, profusion, profuseness. A.

مبر *ma bar*, do not lower (imp. of بردن *burdan*). P.

مبرز *mabraz*, privy. A.

مبلغ *mablagh*, sum, amount (of money). A.

مبلغي *mablaghe*, a sum, a certain amount; a good bit, a long stretch. A.P.

مبند *ma band*, indulge not (imp. of بستن *bastan*). P.

مبيت *mabīt*, passing the night (in a place). A.

مبين *mubīn*, manifest, evident, clear, distinct. A.

مپندار *ma pindār*, think not, do not suppose or imagine (imp. of پنداشتن *pindāshtan*). P.

متاب *ma tāb*, turn not away (imp. of تافتن *tāftan*). P.

متابعت *mutāba'at*, following; obedience, compliance. A.

متألّف *muta'allif*, cultivating an acquaintance, conciliating. A.

متبحّر *mutabaḥḥir*, like an ocean in depth and extent of learning, deep, profound. A.

متبدّل *mutabaddal*, changed, altered; metamorphosed. A.

متجلّي *mutajallī*, resplendent, brilliant. A.

متحرّك *mutaḥarrik*, moving, moveable; motive. A.

متحلّي *mutaḥallī*, adorned with jewels. A.

متحمّل *mutaḥammil*, suffering patiently, enduring; bearer. A.

متحيّر *mutaḥaiyir*, perplexed, astonished, astounded, bewildered, amazed. A.

متردّد *mutaraddid*, hesitating, wavering, vacillating, irresolute, unsettled, uncertain, doubtful, perplexed. A.

مترسّل *mutarassil* (P. pl. مترسّلان *mutarassilān*), letter-writer, correspondent; corresponding secretary of a prince. A.

مترصّد *mutarassid*, contemplating, watching, waiting for, watchful, observant. A.

مترقّب *mutarakkib*, one who expects, waits, or hopes; hoping, expecting. A.

متّسع *muttasi'*, large, spacious, extensive. A.

متصوّر *mutaṣawwar*, pictured, imagined, supposed, considered. A.

متضعّف *mutaẓa''if*, weak, weakened, enfeebled, powerless. A.

متّع *matti'*, cause thou to enjoy, render happy (imp. of 2nd form of the verb متع). A.

متّع المسلمين بطول حياته *matti'i 'l muslimīna bi ṭūli ḥayātihi*, make happy the true believer by the length of his life. A.

متعبّد *muta'abbid* (P. pl. متعبّدان *muta'abbidān*), worshipper, extremely devout, rigorous and strict in the exercises of devotion, religionist. A.

متعدّي *muta'addī*, aggressor; transgressor; (in grammar) transitive, causal (verb). A.

متعدّيا *muta'addiyan*, acc. of متعدّي. A.

متعلّق *muta'allik*, (P. pl. متعلّقان *muta'allikān*), related to, connected, dependent, attendant, adherent; domestic, kinsman. A.

متعلّم *muta'allim* (P. pl. متعلّمان *muta'allimān*), learner, student, pupil, disciple. A.

متعنّد *muta'annid* (P. pl. متعنّدان *muta'annidān*), seeker of another's ruin; inimical. A.

متغيّر *mutaghaiyir*, changed, altered; disturbed, perplexed. A.

متّفق *muttafik*, consenting, agreeing, agreed. A.

متقدّم *mutakaddim* (P. pl. متقدّمان *mutakaddimān*), predecessor, one gone before, ancient. A.

متكبّر *mutakabbir*, proud, haughty, arrogant. A.

متكلّم *mutakallim* (P. pl. متكلّمان *mutakallimān*), speaker, orator. A.

متلهّف *mutalahhif*, agitated, distressed, grieved, pining for. A.

متمتّع *mutamatti'*, enjoying, enjoyer, benefitter; one who takes his fill. A.

متمكّن *mutamakkin*, placed, established, permanently located, firmly fixed or rooted; inhabiting. A.

متنعم *mutana''im*, soft, delicate; affluent in the enjoyment of the conveniences, comforts and luxuries of life. A.

متوقع *mutawakki'* (P. pl. متوقعان *mutawakki'ān*), waiting, expecting; expectant. A.

متهاون *mutahāwin*, negligent, indolent, heedless, inattentive; idler. A.

متهم *muttahim*, suspected, accused, falsely accused. A.

مثابت *maṡābat*, step, degree, point. A.

مثابتي *maṡābate*, a degree. A.P.

مثال *miṡāl*, like, resembling; history, fable; example, model; similitude, likeness. A.

بر مثال *bar miṡāli*, after the similitude of. P.A.

با مثال ما *bā miṡāli mā*, with the like of us, with such as we. P.

مثاني *maṡānī* (pl. of مثني *maṡnà*), the chords of the lute (that are after the first). A.

مثل *maṡal*, fable, tale, parable, simile, apologue, proverb. A.

في المثل *fi 'l maṡal*, for example. A.

مثل زدن *maṡal zadan*, to give an example, quote a proverb, propound a parable. A.P.

مثلي *maṡale*, a simile. A.P.

مثنوی *maṡnawī*, poetry composed of distichs in each of which are two lines, which rhyme and agree in measure. A.

مجادله *mujādala*, disputation, strife. A.

مجال *majāl*, room to move round or turn about; suitable place; power, strength, ability. A.

مجالس *majālis* (pl. of مجلس *majlis*), assemblies, places of sitting, sessions. A.

مجالست *mujālasat*, sitting with another, converse, society. A.

مجانبت *mujānabat*, receding, retiring, going off, going aside. A.

مجاورت *mujāwarat*, keeping up intercourse with neighbours, intimacy; vicinity, propinquity, neighbourhood, cohabitation. A.

مجاورت كردن *mujāwarat kardan*, to keep close, to remain near, to sit by. A.P.

مجاهده *mujāhada*, fighting (specially against infidels), strenuous effort to harm or ruin; struggle, effort; submitting to trouble, a sore infliction. A.

مجتبي *mujtabà*, chosen, selected, elect. A.

مجرد *mujarrad*, stripped; solitary, single; unmarried; bare, mere. A.

بمجرد *ba mujarrad*, barely, merely. P.A.

مجروح *majrūḥ*, wounded. A.

مجرى *mujrà*, made to flow; (hence), issued, granted, allowed. A.

مجلس *majlis*, place of sitting, assembly, session; congregation. A.

مجلسي *majlise*, a whole company. A.P.

مجلّى *mujallà*, bedecked, ornamented. A.

مجمع *majma'*, place of confluence or of assembling, meeting, congreration, assembly. A.

مجموع *majmū'*, collected; tranquil, quiet. A.

مجموعه *majmū'a*, collection, assemblage, aggregate. A.

مجنون *majnūn*, crazed, insane; name of the Arab lover whose attachment to Laila is celebrated by Nazāmī and other poets. A.

مجوی *ma jū*, seek not (neg. imp. of جستن *justan*). P.

مجيد *majīd*, glorious. A.

محابا *muḥābā*, connivance; respect, regard; ceremony. A.

محادثه *muḥādaṡa*, conversing, talking, conversation. A.

محاذا *muḥāẕa* (for محاذاة *muḥāẕāt*), confronting, facing one another. A.

محارب *muḥārib*, waging war; contending; warrior. A.

محاسبه *muḥāsaba*, adjustment or audit of accounts, computation; arithmetic. A.

محاسن *maḥāsin* (pl. of حسن *ḥusn*), good works, laudable actions, virtues, merits; personal charms. A.

محاسني *maḥāsinī*, my good works or excellences. A.

محافل *maḥāfil* (pl. of محفل *maḥfil*), assemblies. A.

محال *muḥāl*, impossible; inconsistent (with), opposed (to), absurd. A.

محامد *maḥāmid* (pl. of محمدة *maḥmidat*), laudable actions or qualities, virtues. A.

محاوره *muḥāwara*, conversation, dialogue, chat, talk, common parlance. A.

محبّ *muḥibb*, friend, lover. A.

محبّ الاتقياء *muḥibbu 'l atḳiyā'i*, the friend of the pious. A.

محبّت *maḥabbat*, love, affection; kindness, friendship. A.

محبوب *maḥbūb* (P. pl. محبوبان *maḥbūbān*), beloved, liked; mistress. A.

محبوبتر *maḥbūbtar*, more beloved. A.P.

محبوبي *maḥbūbe*, an object greatly beloved. A.P.

محتاج *muḥtāj* (P. pl. محتاجان *muḥtājān*), necessitous, needy, in want, indigent, in need. A.

محتاجتر *muḥtājtar*, more in need, in greater need, more needy, more necessitous. A.P.

محتسب *muḥtasib*, the superintendent of police, who examines weights and measures, and prevents drinking and other disorders; police-magistrate. A.

محتمل *muḥtamal*, supposable, conceivable, probable, suspected. A.

. . . . *muḥtamil*, bearing a burthen; patient. A.

محجوب *maḥjūb*, veiled, concealed, obscured; bashful, modest. A.

محرقا *muḥrakan* (acc. of محرق *muḥrak*), burning, burnt, consumed. A.

محروم *maḥrūm*, excluded; denied, refused; frustrated, disappointed. A.

محسنين *muḥsinīna* (acc. of محسنون *muḥsinūna*, pl. of محسن *muḥsin*), beneficent. (See يحب *yuḥibbu*). A.

محشر *maḥshar*, place of assembly; last judgment. A.

محض *maḥẓ*, pure, unmixed, unalloyed, sheer; only, entirely, purely. A.

محضر *maḥẓar*, disposition, temper. A.

محفل *maḥfil*, assembly. A.

محفوظ *maḥfūẓ*, kept, guarded, preserved. A.

محقق *muḥakkik* (P. pl. محققان *muḥakkikān*), verifying, confirming; teacher of spiritual truth, philosopher. A.

محققانه *muḥakkikāna*, spiritual; truly, accurately; like, or after the manner of the teachers of spiritual truth. A.P.

محك *miḥakk*, touchstone, test. A.

محكم *muḥkam*, strong, firm, strengthened, confirmed; incontrovertible, indisputable, conclusive; a portion or passage of the Kurān; clear, conspicuous, perspicuous. A.

محل *maḥall*, place, situation; quarter, district; occasion, opportunity. A.

محله *maḥalla*, quarter of a town, district, parish. A.

محمد *muḥammad*, greatly praised; name of a man; name of the Arabian pseudo-prophet. A.

محمد بن محمد غزالي *Muḥammad bin Muḥammad Ghazzāli*, a renowned doctor of Islām, born at Thaus, in Khurāsān, A.H. 450, and died A.H. 505. A.

محمود سبكتگين *Maḥmūd Sabuktagin*, the second Sultan of the dynasty of Ghazni, succeeded his father Sabuktagin, A.H. 387, A.D. 997, and died A.H. 419, after conquering great part of Hindūstān, and taking the royal cities of Delhi and Kannauj. A.P.

محنت *miḥnat*, affliction, trouble, toil, distress, anguish, suffering, inconvenience, discomfort. A.

محو *maḥw*, obliteration. A.

محو شدن *maḥw shudan*, to be erased or obliterated. A.P.

مخاطب *mukhāṭab*, addressed; the second person. A.

. . . . . *mukhāṭib*, addressing; speaker. A.

مخافت *makhāfat*, dread, fear, alarm; danger. A.

مخالطت *mukhālaṭat*, mixing, or engaging in (an affair); familiar or social intercourse, intimacy, friendship. A.

مخالف *mukhālif*, contrary, repugnant, adverse, antagonistic, unfavourable; obstinate, irreducible. A.

مخالفت *mukhālafat*, contradiction, contrariety, opposition, enmity. A.

مخبط *mukhabbaṭ*, disordered, deranged, upset. A.

مختصر *mukhtaṣar*, abridged, curtailed; brief, compendious, laconic; compendium; mean, trifling, small, insignificant. A.

مختلف *mukhtalif*, different, various, contrary. A.

مخدوم *makhdūm*, served, waited upon; lord, master. A.

مخر *ma khar*, do not buy (neg. imp. of خريدن *kharīdan*). P.

مخراش *ma kharāsh*, lacerate not, do not tear (neg. imp. of خراشيدن *kharāshīdan*). P.

مخفوض *makhfūẓ*, lowered, depressed; marked with *kasr*, or *khafẓ* (as when قدر *kadr* has been changed to *kidr*). A.

مخلص *mukhliṣ* (P. pl. مخلصان *mukhliṣān*), sincere, real, genuine; truly religious. A.

مخلصين *mukhliṣīna* (acc. of مخلصون *mukhliṣūna*, pl. of مخلص *mukhliṣ*), sincere, unfeigned in professions of faith, in demonstration of friendship, or in yielding obedience. A.

مخلصين له الدّين *mukhliṣīna lahu 'd dīna*, being sincere towards him in religion. A.

مخلوق *makhlūḳ*, created, formed; creature. A.

مخنث *mukhannas*, effeminate, infamous; a rank old catamite; hermaphrodite. A.

مخور *ma khwur*, do not eat (neg. imp. of خوردن). P.

مخوف *makhūf*, dreadful, dangerous, fearful. A.

مدّاح *maddāḥ*, laudatory; encomiast, panegyrist. A.

مدار *ma dār*, hold not (neg. imp. of داشتن *dāshtan*). P.

مدارا *mudārā* (for A. مدارة *mudārāt*), politeness, kindness, affability, conciliation, gentleness; dissimulation. P.

مداومت *mudāwamat*, becoming permanent, constantly, remaining, frequenting; continuance, perpetuity. A.

مدبّر *mudabbir*, administrator, prefect, governor, manager, director. A.

مدّت *muddat*, time, term, period, space, long time or interval, while. A.

مدّتها *muddathā* (P. pl. of مدّت *muddat*), many days, long intervals; for a long season. A.P.

مدّتي *muddate*, a certain space of time, a long interval; for a long period. A.P.

مدح *madḥ*, praise, eulogium, encomium, applause, commendation. A.

مدرسه *madrasa*, seminary, academy, public school, college. A.

مدّعي *mudda'ī* (P. pl. مدّعيان *mudda'iyān*), plaintiff; opponent, adversary; false claimant; pretender. A.

مدفون *madfūn*, buried, interred, hidden, covered. A.

مده *ma dih*, give not, yield not (neg. imp. of دادن). P.

مدهوش *madhūsh* (P. *madhosh*), astonished, bewildered, confounded, bereft of sense and reason. A.

مذكور *maẕkūr*, remembered, mentioned, recorded, repeated, expressed; discourse. A.

مذلّت *maẕallat*, baseness, abjectness, vileness; contemptibleness; contempt, degradation. A.

مذمّت *maẕammat*, blame, disparagement, scorn, contempt. A.

مذموم *maẕmūm*, blamed, censured, condemned; culpable, blameable. A.

مر *mar*, an emphatic particle sometimes placed before the dat. and acc. of Persian nouns, and corresponding to the Hindūstānī كي *kī*. It is, however, often pleonastic. P.

مرّ *marra*, he (or it) passed, passed by. A.

و مرّ العيس *wa marra 'l 'īsu*, now that the (whitish-yellow) camels have passed by (or gone). A.

مرء *mar'*, man; the human race. A.

مرا *marā* (dat. or acc. of من *man*, I), to me, me. P.

مراتب *marātib* (pl. of مرتبه *martaba*), steps, ranks, degrees, grades; dignities, honours. A.

مراد *murād*, meant, intended; desire, wish, will, intention, design, pleasure; object, aim; desirable objects; good things of life. A.

مراسله *murāsala*, epistolary correspondence. A.

مراغبت *murāghabat*, expression of a wish, desire, propensity. A.

مرافعه *murāfa'a*, carrying a complaint or case (before a judge). A.

مرافقت *murāfaḳat*, travelling in company, association, companionship, society. A.

مراقبه *murāḳaba*, observation, regard, contemplation, meditation (on God). A.

مرا هست *marā hast*, to me is, I have. P.

مربّي *murabbī*, tutor, instructor, guardian, patron, protector. A.

مرتّب *murattab*, set in order, arranged. A.

مرتّب كردن *murattab kardan*, (and مرتّب ساختن *murattab sākhtan*), to arrange, to regulate. A.P.

مرتبة *martabat* and *martaba*, rank, degree, step, office. A.

مرتبتي *martabate*, a rank. A.P.

مرتهن *murtahan*, pledged. A.

مرحب *marḥab*, amplitude, convenience, room. A.

مرحبا *marḥaban* (acc.), see اهلا *ahlan*. A.

مرحمت *marḥamat*, pity, compassion. A.

مرد *mard*, man; hero. P.

مرداد *murdād*, the fourth month of the Persian calendar, corresponding to our July. P.

مردار *murdār*, impure, unclean; carcass; carrion. P.

مردان *mardān* (pl. of مرد *mard*), men. P.

مردانه *mardāna*, manly. P.

مردشت *Mardusht*, a place near Shīrāz, where earthen vessels are said to be extensively manufactured. P.

مردك *mardak* (dim. of مرد *mard*), little man, manikin; low, little, or insignificant fellow. P.

مردم *mardum* (pl. مردمان *mardumān*), man, human being. P.

مردم آزار *mardum-āzār*, man-tormentor, vexing, afflicting mankind. P.

مردم آزاري *mardum-āzārī*, the tormenting of mankind. *Mardum-āzāre*, a tormentor of mankind. P.

مردم خوار *mardum-khwār*, man-devouring, cannibal; cruel, fell, remorseless. P.

مردم در *mardum-dar*, man-rending, ferocious, ravenous. P.

مردم گزا *mardum-gazā*, man-biting, man-molesting, injurious. P.

مردمي *mardumī*, manliness; humanity, courtesy. P.

. . . . *mardume*, a man, a certain man. P.

مردن *murdan*, to die, expire; to go out, be extinguished. P.

مرده *marda*, of or pertaining to man. P.

. . . *murda*, dead, deceased. P.

دو مرده *dū marda*, of two men, to the number of two men. P.

مرده به *murda bih*, (is) better dead. P.

مردي *mardī*, manliness, virility, vigour, valour, bravery;—thou art a man. *Marde*, a man man, a certain man. P.

مرديت *mardiyat*, thy virility. P.

مرسان *ma rasān*, cause not to arrive, inflict not. P.

مرسل *mursal*, sent; messenger, apostle. A.

مرسوم *marsūm*, prescribed, accustomed; pay, stipend, salary. A.

مرشد *murshid*, guide, spiritual director. A.

مرصع *muraṣṣa'*, covered with gold, set with jewels, inlaid. A. [plaint. A.

مرض *maraẓ*, disease, sickness, malady, com-

مرضي *maraẓe*, a disease. A.P.

مرضيّ *marẓiy*, agreeable, acceptable; assented to; will, assent. A.

مرغ *murgh* (pl. مرغان *murghān*), bird, fowl. P.

مرغ آبي *murgh-ābi*, water-fowl. P.

مرغ ايوان *murghi aiwān* (*lit.* bird of the porch), birds which sit on or about the porch of a house, such as sparrows, *mainās*, &c. P.

مرغ بريان *murghi biryān*, broiled or roasted fowl. P.

مرغك *murghak* (dim. of مرغ *murgh*), little bird,

مرغي *murghe*, a bird. P. [chick. P.

مرقع *murakka'*, patched garment, beggars quilt, (syn. دلق). A.

مركب *markab*, horse, steed, camel; any beast or vessel whereon one is carried. A.

مركّب *murakkab*, compounded; mounted, placed, set, inserted. A.

مركز *markaz*, fixed place, or point, or station;

مرگ *marg*, death, decease. P. [centre. A.

مرنج *ma ranj*, grieve not, be not displeased (imp. of رنجيدن *ranjīdan*). P.

مرو *ma rav*, go not (imp. of رفتن *raftan*). P.

مرّوا *marrū*, they passed by (3 p. pl. perf. of مرّ *marra*). A.

اذا مرّوا باللغو *izā marrū bi 'l laghwi*, when they pass by (or meet with) a folly (or impropriety. A. [ingly. A.

مرّوا كراما *marrū kirāman*, they pass by pity-

مرواريد *marwārīd*, pearl. A.

مروّت *muruwwat*, manliness, humanity, kindness, generosity, liberality; politeness; human nature. A.

مروحه *mirwaḥa*, fan. A.

مرهم *marham*, salve, plaster, balm, liniment. A.

مرهم نه *marham-nih*, one who lays on salve, or applies a plaster. A.P. [rified. A.

مرهوب *marhūb*, feared; afraid, alarmed, ter-

مريد *murīd*, desirous; partial; scholar, disciple, pupil. A. [is. P.

مرين *marīn* (for مر اين *mar īn*), this, this it

مزاج *mizāj*, temperament, constitution, disposition, quality. A.

مزاحت *muzāḥat*, joke, jesting. A.

مزجاة *muzjāt* (fem. of مزجي *muzjan*), small, scanty, little, trifling, mean or paltry (thing or matter). A.

مزد *muzd*, reward, gratuity, fee, recompence. P.

مزد سرهنگي *muzdi sarhangī*, revenue-collector's fee, or bailiff's fee. P.

مزروع *mazrū'*, sown (seed or field); tillage. A.

مزكّي *muzakkā*, made clean, purified; capital from which 2½ per cent. yearly is given in alms (and which is thus rendered pure). A.

مزن *ma zan*, strike not (neg. imp. of زدن *zadan*). P.

مزيت *maziyat*, excellence, excess (of wisdom). A.

مزيد *mazīd*, increasing; increase, addition. A.

مژده *muzhda*, good news, glad tidings. P.

مژه *mizha* or *muzha* (pl. مژگان *mizhagān* or *muzhagān*), eye-lid; hair of eye-lid, eye-lash. P.

مساء *masā*, evening. A.

مساعد *musā'id*, happy, favourable, auspicious. A.

مسافر *musāfir* (P. pl. مسافران *musāfirān*), traveller, wayfarer, stranger. A.

مساكين *masākīn* (pl. of مسكين *miskīn*), poor. A.

مسامحت *musāmahat*, negligence; connivance, conniving; giving up, waiving or foregoing (a claim). A.

مست *mast*, drunk, intoxicated, inebriated; drunkard; infuriated. P.

پيل مست *pīli mast*, elephant in rut, furious elephant. P.

مستتر *mustatar*, concealed, hidden. A.

- - - *mustatir*, one who hides himself. A.

مستجاب *mustajāb*, answered, accepted. A.

مستجاب الدعوة *mustajābu 'd da'wat*, whose prayer is accepted, or heard in heaven. A.

مستحكم *mustaḥkam*, firm, established, confirmed. A.

مستخلص *mustakhlaṣ*, taken clean away; appropriated, made special, secured, rescued. A.

مستسقي *mustaski*, dropsical, one who has the dropsy. A.
مستعار *musta'ār*, borrowed. A.
مستعان *musta'ān*, whose aid is implored; (hence) God. A.
مستعرب *musta'rib* (P. pl. مستعربان *musta'ribān*), one who becomes as an Arab. A.
مستعجل *musta'jil*, quick, hasty, making haste, hurrying. A.
مستعدّ *musta'idd*, arranged; ready, prompt; able, fit. A.
مستغرق *mustaghrak*, plunged, immersed. A.
مستفيد *mustafīd*, benefited, profited, deriving advantage; profitable, advantageous. A.
مستقبح *mustakbih*, hateful, odious, disgusting. A.
مستقيم *mustakim*, right, true, correct, accurate; straight; sound, vigorous (constitution); resolute; faithful. A.
مستم *mastam*, I am intoxicated. P.
مستمع *mustami'*, hearer, auditor, listener. A.
مستمند *mustmand*, needy, indigent, wretched. P.
مستوجب *mustaujib*, deserving, meriting; proper, fit, worthy, becoming. A.
مستور *mastūr* (P. pl. مستوران *mastūrān*), veiled, concealed; good, modest, chaste. A.
مستولي *mustauli*, overcoming, predominant, prevalent. A.
مستي *masti*, intoxication, drunkenness. P.
مسجد *masjid*, place of worship, mosque. A.
مسطور *mastūr*, written, mentioned, described. A.
مسكر *muskir*, inebriating, intoxicating; any intoxicating drink or drug. A.
مسكنت *maskanat*, poverty. A.
مسكين *miskīn* (P. pl. مسكينان *miskinān*), poor, humble, meek. A.
مسلم *muslim*, true believer, Moslem. A.
مسلّم *musallam*, committed, consigned, entrusted; preserved, safe, secured; sole, exclusive; granted, allowed (to). A.
مسلمان *muslimān* (P. pl. of A. مسلم *muslim*), true believers, Moslems. A.
مسلمان *musalmān* (pl. مسلمانان *musalmānān*), Musalmān, believer (a corrupted word). P.
مسلماني *musalmānī*, the Muhammadan religion; orthodoxy, Islām. P.
مسلمين *muslimīna* (acc. of مسلمون *muslimūna*, pl. of مسلم *muslim*), true believers, faithful. A.
مسمع *misma'*, organ of hearing, ear. A.
مسمعي *misma'ī*, mine ear. A.
بمسمعي *bi misma'ī*, into my ear. A.

مسند *masnad*, large cushion for reclining on, throne, bench. A.
مسند قضا *masnadi kazā*, judgment-seat. A.P.
مسؤل *mas'ul*, asked, questioned, interrogated. A.
مسئله *mas'ala*, question, query, problem, proposition, point of law. A.
مشابهت *mushābahat*, resemblance. A.
مشار *mushār*, indicated. A.
مشار اليه *mushārun ilaih*, the pointed at; the aforesaid. A.
مشّاطه *mashshāta*, tire-woman. A.
مشامّ *mashāmm*, smell, olfactory sense. A.
مشاورت *mushāwarat*, application for advice; consultation. A.
مشاهدة *mushāhadat*, beholding, contemplation, vision, view, sight, appearance. A.
مشاهدة الابرار بين التجلّي و الاستتار *mushāhadatu 'l abrāri baina't tajalli wa 'l istitāri*, the visions of the devout consist partly of the manifestations (of the Deity), and partly of (His) veiling (Himself) in obscurity. A.
مشاهره *mushāhara*, monthly wages or allowance, pay, salary. A.
مشائخ *mashā'ikh* (pl. of شيخ *shaikh*), elders, revered, venerable, holy men: (often used for the singular, as in Tale XIX, Book II.) A.
مشت *musht*, fist, blow with the fist; handful. P.
مشتاب *ma shitāb*, haste not, be not in a hurry (neg. imp. of شتافتن *shitāftan*). P.
مشتاق *mushtāk*, desirous, longing, anxious. A.
مشتاق منزلي *mushtāki manzili*, thou desirest the halting-place. A.P.
مشتاقي *mushtāki*, desirousness. A.P.
مشتاقي به كه ملولي *mushtāki bih ki malūlī*, longing is better than loathing. A.P.
مشتري *mushtari*, purchaser, buyer. A.P.
مشت زن *musht-zan*, boxer, pugilist, bruiser. P.
مشت زني *musht-zani*, fisticuffs, boxing. P.
. . . . . *musht-zane*, a boxer. P.
مشتغل *mushtaghal*, employed, busy, engaged; occupied (in devotion). A.
. . . . *mushtaghil*, employing, spending; employer, spender. A.
مشتهر *mushtahar* or *mushtahir*, proclaimed, made public; called, named; famous. A.
مشتي *mushti*, handful; blow with the fist. P.
. . . *mushte*, a handful, a small body. P.
مشتي دو *mushte dū*, a couple of handfuls. P.

مشرق *mashrik*, the point or quarter in which the sun rises, the East. A.

مشرق تابستاني *mashriki tābistānī*, the summer solstice, the longest day, when the sun enters Cancer. A.P.

مشرق زمستاني *mashriki zamistānī*, the winter solstice, the shortest day, when the sun enters Capricorn. A.P.

مشرقين *mashrikaini* (oblique of مشرقان *mashrikāni*, dual of مشرق), the two Easts (*i.e.* the East and the West). A.

بعد المشرقين *bu'du 'l mashrikain*, the distance between the East and the West. A.

مشعل *mash'al*, torch, flambeau. A.

مشعل دار *mash'ala-dār*, torch-bearer. A.P.

مشغله *mashghala*, business, employment, occupation; pastime; place of business; tumult, disturbance. A.

مشغول *mashghūl*, employed, occupied, engaged, busy. A.

مشغولي *mashghūlī*, employment, business. A.P.

مشفق *mushfik*, kind, gracious, tender, affectionate, benevolent, compassionate. A.

مشقت *mashakkat*, trouble, labour, hardship, misery, difficulty, pain, toil. A.

مشك *mushk* or *mishk*, musk. P.

بيد مشك *bedi mushk*, musk-willow. P.

مشكل *mushkil*, difficult, arduous, puzzling, perplexing, embarrassing. A.

مشكلي *mushkilī*, difficulty. A.P.

مشكي *mushkī* or *mishkī*, art thou musk? P.

مشمار *ma shumār*, count not, reckon not (neg. imp. of شمردن). P.

مشموم *mashmūm*, perfumed, fragrant. A.

مشورت *mashwarat*, consultation, counsel. A.

مشوش *mushawwash*, disturbed, uneasy, vexed, perplexed, distressed; stormy, raging, boisterous. A.

مشهور *mashhūr*, public, notorious, well-known; celebrated, noted, famed. A.

مشهورتر *mashhūrtar*, better known, more public, notorious or celebrated. A.P.

مشيت *mashiyat*, will, pleasure. A.

مشير *mushīr*, counsellor, adviser. A.

مصاحبت or مصاحبة *muṣāḥabat*, companionship, society, familiarity, intimacy. A.

مصاحف *maṣāḥif* (pl. of مصحف *muṣḥaf*), volumes, books; Kurān. A.

مصادره *muṣādara*, fining, mulcting, amercing. A.

مصارعت *muṣāra'at*, wrestling, contest. A.

مصاف *maṣāff* (pl. of مصف *maṣaff*), ranks; rows (of soldiers); a field of battle. A.

مصاف آزموده *maṣāff-āzmūda*, inured to war. A.P.

مصالح *maṣāliḥ* (pl. of مصلحت *maṣlaḥat*), affairs, concerns, interests, benefits. A.

مصالحت *muṣālaḥat*, reconciliation, peace, pacification. A.

مصائب *maṣā'ib* (pl. of مصيبة *muṣībat*), calamities, misfortunes. A.

قبل المصائب *kabla 'l maṣā'ibi*, before the troubles (of losing them have been experienced). A.

مصحف *muṣḥaf*, book, volume. A.

المصحف *al muṣḥaf*, the volume; (also A.P. مصحف عزيز *muṣḥafi 'azīz*, the precious volume; and مصحف مجيد *muṣḥafi majīd*, the glorious book), *i.e.* the Kurān. A.

مصر *miṣr*, Egypt. A.

مصراع *miṣrā'*, hemistich, first half line. A.

مصري *miṣrī* (A. مصريّ *miṣriy*), Egyptian. A.P.

مصطفى *muṣṭafā*, chosen, elected, elect; a man's name, and a title given to Muhammad. A.

مصلح *muṣliḥ*, rectifier, censor, reformer; pacific, conciliatory. A.

مصلحت *maṣlaḥat*, affair, business; object, subject, purpose; prudent course, wise step, proper measure, becoming thing; fit occasion, expediency; welfare, best interest; benevolence, kindness, peace, good-will. A.

مصلحت آميز *maṣlaḥat-āmez*, imbued with kindness, conciliatory, pacific. A.P.

مصلحت جو *maṣlaḥat-jū*, seeking to correct or reform. A.P.

مصلحت جوئي *maṣlaḥat-jū'e*, a seeker, or promoter of the interest, or of the good-will. A.P.

مصلحتي *maṣlaḥate*, any particular occasion, crisis or emergency. A.P.

مصلّى *muṣallā*, place of prayer, oratory; a large field, in which, upon certain occasions, thousands congregate to offer public prayer. A.

مصلّاي شيراز *Muṣallāyi Shīrāz*, the name of a place at Shīrāz. A.P.

مصمّم *muṣammam*, fixed, determined. A.

مصنف *muṣannif*, author, compiler, composer. A.

مصون *maṣūn*, guarded, kept safe. A.

مصيب *muṣīb*, disastrous, calamitous, injurious, hurtful, pernicious. A.

مصيبت *muṣībat*, calamity, misfortune, adversity, disaster, affliction. A.

بمصيبتي *ba muṣībate*, by a misfortune, through a calamity. P.A.

مضادّ *muẓādd*, opponent, antagonist, rival. A.

مضاعف *muẓā'af*, doubled. A.

مضرّت *maẓarrat*, detriment, injury, mischief, hurt, nuisance. A.P. [tenour. A.

مضمون *maẓmūn*, contents, purport, subject,

مضمون خطاب *maẓmūni khiṭāb*, subject of discussion; occasion of displeasure or condemnation. A.

مضى *maẓā*, he went; it passed. A.

مضى الصّبا *maẓa 's ṣibā*, childhood is passed and gone. A. [with. A.

مطابق *muṭābiḳ*, conformable, in consonance

مطاع *muṭā'*, obeyed. A.

مطاعم *muṭā'im* (pl. of مطعم *maṭ'am*), meats, viands, eatables. A.

مطالبه *muṭālaba*, asking, requiring, exaction. A.

مطالبت كردن *muṭālabat kardan* (or مطالبه كردن *muṭālaba kardan*), to require, demand, crave, sue, importune. A.P.

مطالعه *muṭāla'a*, contemplation, consideration, attention, glance; inspection, perusal. A.

مطالعه فرمودن *muṭāla'a farmūdan*, to view, regard, look upon; to read, peruse, glance at. A.P.

مطاوعت *muṭāwa'at*, obedience, submission. A.

مطايبه *muṭāyaba*, joking together, jesting, plea-

مطبخ *maṭbakh*, kitchen. A. [santry. A.

مطبوع *maṭbū'* printed, impressed; agreeable, acceptable, pleasing. A.

مطرب *muṭrib*, musician, singer. A.

مطربي *muṭribe*, a musician; such a musician! A.P.

مطلب *ma ṭalb*, seek not (neg. imp. of طلبيدن). P.

مطّلع *muṭṭali'*, apprized, informed, acquainted. A.

مطّلع شدن *muṭṭali' shudan*, to perceive. A.P.

مطّلع گردانيدن *muṭṭali' gardānīdan*, to acquaint, to inform, to apprize. A.P.

مطلوب *maṭlūb*, required, sought, demanded; thing desired, object required. A.

مطمح *maṭmaḥ*, upraised (eye), upturned (sight); spectacle, show, theatre. A.

مطمح نظر *maṭmaḥi naẓar*, object of attraction to the eyes. A.P. [fumed. A.

مطيّب *muṭaiyab*, aromatized, scented, per-

مطيع *muṭī'*, obedient, submissive. A.

مظفّر *muẓaffar*, rendered triumphant, made victorious. A.

مظفّر و منصور *muẓaffar o manṣūr*, made victorious, and assisted (by God). A.

مظلوم *maẓlūm* (P. pl. مظلومان *maẓlūmān*), oppressed, injured, tyrannized over. A.

مع *ma'a*, with, along with; notwithstanding. A.

معي *ma'ī*, with me. A.

معه *ma'ahu*, with him.

معاتبة or معاتبت *mu'ātabat*, chiding, rebuke, reproach, reprehension, censure, punishment. A.

معاش *ma'āsh*, living, livelihood, subsistence. A.

معاشرت *mu'āsharat*, familiarity, society, intimacy, intercourse. A. [offences. A.

معاصي *ma'āṣī* (pl. of معصية *ma'ṣiyat*), crimes;

معافا *mu'āfā*, well, healthy, free from pain. A.

للمعافا *li'l mu'āfā*, to him who is free (from the pain of love). A.

معاقبت *mu'āḳabat*, pursuing; punishment. A.

معالجه *mu'ālaja*, medical treatment, physicing, doctoring; remedy, cure. A.

معالجتي *mu'ālajate*, a cure. A.P.

معامله *mu'āmala*, business, affair, dealing, trade; practice; treatment, behaviour, conduct. A.

معاند *mu'ānid* (P. pl. معاندان *mu'ānidān*), obstinate, stubborn, refractory; enemy. A.

معاينه *mu'āyana*, seeing clearly, inspecting, beholding. A.

معبر *ma'bar*, pass, ferry, ford. A.

. . . *mi'bar*, ferry-boat, (any thing in or on which a stream is crossed, such as) a bridge, &c. A.

معتاد *mu'tād*, accustomed, wont, used to. A.

معتبر *mu'tabar*, revered, respected, venerated, esteemed; respectable. A. [fesses. A.

معترف *mu'tarif*, one who acknowledges or con-

معتقد *mu'taḳid*, firmly persuaded; staunch believer; faithful friend, support. A.

معتكف *mu'takif*, continually at prayer (in the temple), assiduous and unremitting in religious exercises; devotional, devout. A.

معتمد *mu'tamad*, confidential, trusty, trustworthy; confidant. A. [confidant. A.

معتمد عليه *mu'tamad 'alaih*, the relied upon

معجب *mu'jib*, admirer of himself, vain, conceited; fop, beau. A.

معجز *mu'jiz*, miracle. A.

معده *mi'da*, stomach. A.

معدن *ma'dan*, mine, source of minerals. A.

معدوم *ma'dūm*, extinct, non-existent, not forthcoming, lost; future. A.

معده‌سنگي *mi'da-sangī*, overgorging; dyspepsy. A.P.

معذرت *ma'ẕarat*, excuse. A. [exculpated. A.

معذور *ma'ẕūr*, excusable, pardonable; excused,

معذور داشتن *ma'ẕūr dāshtan*, to hold excused. A.P.

معرض *ma'raẓ*, place of meeting or exposure; position; occurrence. A.

معرفت *ma'rifat*, acquaintance, knowledge; knowledge of God; spirituality; means. A.

سابقهٔ معرفتي *sābiḳa'e ma'rifate*, an old acquaintanceship. A.P.

معركه *ma'raka*, battle-field; battle. A.

معروف *ma'rūf*, known, noted, notorious, celebrated. A.

معزول *ma'zūl*, dismissed, discarded, turned out of office, degraded. A.

معزولي *ma'zūlī*, dismissal, degradation. A.P.

معشر *ma'shar*, company, society. A.

معشوق *ma'shūḳ*, loved, beloved; mistress. A.

معشوقه *ma'shūḳa*, mistress. A.

معشوقي *ma'shūḳī*, relation of beloved. A.P.

معصم *mi'ṣam*, wrist. A.

معصوم *ma'ṣūm*, innocent, guiltless, immaculate, chaste, uncorrupt, unspotted. A.

معصومي *ma'ṣūmī*, chastity, innocency. A.P.

معصيت *ma'ṣiyat*, rebellion, sin, crime, offence. A.

بمعصيتي *ba ma'ṣiyate*, for a crime. P.A.

معضلات *mu'ẓilāt* (pl. of معضلة *mu'ẓilat*, fem. of معضل *mu'ẓil*), difficulties, knotty questions, intricacies, arduous affairs. A.

معطّل *mu'aṭṭal*, neglected, abandoned, uncared for; vacant; unoccupied. A.

معظّم *mu'aẓẓam*, magnified, revered, honoured; great, respectable. A.

معظمات *mu'ẓamāt*, great, grave matters, weighty and important affairs. A.

معلم *ma'lam*, distinguished by a particular mark; speckled, flowered, decorated; notable. A.

معلّم *mu'allam*, marked, striped, spotted. A.

- - - *mu'allim*, teacher, instructor, master. A.

معلوم *ma'lūm*, known, understood, ascertained, discovered; settled, fixed, destined; experienced; notorious; stamped, impressed (coin), money. A.

معلوم كردن *ma'lūm kardan*, to make known, to know, ascertain, discover, experience. A.P.

معلومي *ma'lūme*, a single coin, any money. A.P.

معني *ma'nā*, sense, meaning, reality; religious sentiment, spiritual subject, spirituality; the spiritual world. A.

بمعني *ba ma'nā*, in spirit, in substance, in reality. P.A.

معناي اين سخن *ma'nāyi īn sukhun*, the meaning of these words (or of this speech). A.P.

معوّل *mu'awwal*, relied upon for help; place of confidence. A.

معونت *ma'ūnat*, aid, help, assistance. A.

معهود *ma'hūd*, established, fixed, accustomed; usual, customary; promised, vowed, stipulated. A.

معي *ma'ī*, with me, along with me. A.

معيشت *ma'ishat*, living, livelihood, necessaries of life, means, means of living. A.

معيّن *mu'aiyan*, fixed, settled, determined, appointed, assigned. A.

معيوب *ma'yūb*, stigmatized, blemished, vicious, faulty; tainted or suspected. A.

مغاره *maghāra*, den, cave, cavern. A.

مغاضبا *mughāẓiban* (acc.), in a rage, furiously. A.

مغرب *maghrib*, quarter of sunset, West; Western Africa, Morocco. A. [place. A.

من مغربها *min maghribihā*, from its setting-

مغربي *maghribiy*, Western; African; of or from the West; an inhabitant of the West. A.P.

مغرور *maghrūr*, self-deceived, deluded; proud, self-sufficient, conceited. A.

مغز *maghz*, brain; marrow, kernel. P.

مغزي *maghze*, a kernel. P. [ness. A.

مغفرت *maghfirat*, pardon, absolution, forgive-

مغلوب *maghlūb*, overcome, defeated, conquered, vanquished, subdued. A. [singer. A.

مغنّ *mughannin* and مغنّي *mughannī*, musician,

و انت مغنّ *wa anta mughannin*, but thou art a singer. A.

مغيلان *mughīlān*, a species of Mimosa, the Mimosa Arabica (the Indian name of this tree is ببول *babūl*). A.

مفاتيح *mafātīḥ* (pl. of مفتاح *miftāḥ*), keys. A.

مفارقت *mufāraḳat*, separation, scattering; departure; loss, death. A.

مفاوضت *mufāwaẓat*, partnership; copulating, carnal intercourse. A.

مفتتن *muftatin*, bewitched, infatuated. A.

مفتخر *muftakhir*, boasting, boastful, proud. A.

مفتقر *muftaḳir*, reduced to poverty; in straits; longing exceedingly (for). A.

مفتن *muftan*, seduced to evil, bewitched, infatuated, insane. A.

مفخر *mafkhar*, object of glory; glory, boast. A.
مفخر الاسلام *mafkharu 'l islāmi*, the glory of Islam. A.
مفخّر *mufakhkhar*, glorious, exalted. A.
مفرّح *mufarriḥ*, exhilarating; exhilarator. A.
مفرما *ma farmā*, command not (neg. imp. of فرمودن). P.
مفروش *ma firosh*, sell not (neg. imp. of فروختن). P.
مفسد *mufsid* (P. pl. مفسدان *mufsidān*), mischievous, seditious; corrupter, mischief-maker. A.
مفلس *muflis* (P. pl. مفلسان *muflisān*) insolvent, bankrupt, poor, penniless. A.
مفلسي *muflisī*, insolvency, penury, poverty. A.P.
مفهوم *mafhūm*, understood, apprehended, comprehended. A.
مقابلت *muḳābalat* or مقابله *muḳābala*, opposition, resistance, contention, competition; confronting, straight before; contrast, collation. A.
مقال *maḳāl*, speech, discourse, word. A.
مقاله *maḳāla*, word, discourse, speech. A.
مقام *maḳām*, standing-place, position, spot, seat, station, staying, halting-place (on a journey); session; place of residence, dwelling, abode. A.
مقامات *maḳāmāt* (pl. of مقامة *maḳāmat*), discourses or lectures, as being read or delivered during a مقامة *maḳāmat* or sitting. A.
مقامر *muḳāmir*, dicer, gambler, gamester. A.
مقامي *maḳāme*, a place, a site. A.P.
مقاومت *muḳāwamat*, opposing, contending, vieing; opposition, resistance. A.
مقبل *muḳbil*, advancing, prosperous; fortunate. A.
مقبول *maḳbūl*, received; accepted; agreeable, approved; welcomed. A.
مقبولتر *maḳbūltar*, more acceptable, more agreeable, more welcome. A.P.
مقتضي *muḳtaẓī* (in P. مقتضا *muḳtaẓā*), required, demanded; exigency, requirement. A.
مقدار *miḳdār*, quantity, amount. A.
مقدّر *muḳaddar*, decreed, predestinated. A.
هذا المقدار يحملك *hāẕa 'l miḳdāru yaḥmiluka*, this quantity will support thee. A.
مقدّم *muḳaddam*, put before, placed before, proposed; preferred; antecedent, prior. A.
مقدّم داشتن *muḳaddam dāshtan*, to place foremost, to give precedence to. A.P.
مقدّمه *muḳaddama*, preface, preamble, prologue, premiss. A.
مقدّمهٔ نحو زمخشري *muḳaddama'e naḥvi zamakhsharī*, "Introduction to Syntax," by Zamakhsharī. A.P.
مقدور *maḳdūr*, predestined, decreed, fated. A.
مقرّب *muḳarrab* (P. pl. مقرّبان *muḳarrabān*), brought near, allowed to approach, admitted to the immediate presence; approximated; intimate or immediate attendant. A.
مقرّر *muḳarrar*, fixed, settled, established, appointed, confirmed; agreed upon; certain. A.
مقرون *maḳrūn*, connected, conjoined, yoked. A.
مقري *muḳrī*, innate, natural. P.
كور مقري *kūrī muḳrī*, blind from one's birth. P.
مقسوم *maḳsūm*, distributed, divided, apportioned, allotted. A.
مقصد *maḳṣad*, place of destination, goal; intention, end, aim, object, design, purpose. A.
مقصود *maḳṣūd*, aimed at, intended; intention, aim, design, scope, drift. A.
مقود *miḳwad*, reins, bridle; rope, hawser. A.
مقيم *muḳīm*, fixed, constant, abiding. A.
مكارم *makārim* (pl. of مكرمة *makramat*), virtues, excellences, laudable actions; favours, benefits, bounties. A.
مكاره *makārih*, disagreeables, inconveniencies; odious, detestable, or abominable things. A.
مكاشفه *mukāshafa*, displaying, disclosure, revelation, apocalypse. A.
مكالمه *mukālama*, conversation, talk. A.
مكان *makān*, place, habitation, house, dwelling. A.
مكائد *makā'id* (pl. of كيد *kaid*), tricks, frauds, devices, stratagems. A.
مكبّ *mukibb*, whatever causes (one) to hang the head; depressing, humiliating. A.
مكّه *Makka*, Mecca, a town in the province of Hijaz, and the birthplace of Muhammad. A.
مكتب *maktab*, school, writing-school. A.
مكتوب *maktūb*, written; letter. A.
مكر *makr*, deceit, fraud, imposture. A.
مكرّر *mukarrar*, repeated, reiterated. A.
مكرّم *mukarram*, honoured, respected, revered. A.
مكروه *makrūh*, odious, offensive, disagreeable, execrable. A.
مكروهي *makrūhī*, unpleasantness. A.P.
مكسب *maksab*, gain, acquisition; means of getting a livelihood. A.

مكن *ma kun* or *mu kun*, make not (neg. imp. of كردن). P.

مكنت *muknat*, power, strength, influence; virtue, ability; affluence. A.

مكنه *mukna* = *mikunad*; (see جني *jani*). P.

مگر *magar*, besides, save, excepting, all but, but, unless; perhaps, may be, perchance, by chance, haply; unfortunately. P.

مگردان *ma gardān*, cause not (suffer not, allow not) to become (neg. imp. of گردانيدن *gardānidan*. P.

مگس *magas*, fly, small winged insect. P.

مگوي *mago* (or *mugo*), don't tell, tell not (neg. imp. of گفتن). P.

ملأ *mala'*, assembly, crowd of people. A.

بر ملأ افتادن *bar mala' uftādan*, to become public, to get abroad. P.A.

ملّاح *mallāḥ* (P. pl. ملّاحان *mallāḥān*), boatman, mariner, sailor. A.

ملاحدة *mulāḥidat*, heretics, unbelievers. A.

ملاذ *malāẕ*, asylum, place of refuge; stronghold, fastness. A.

ملاذ الغرباء *malāẕu 'l ghurabā'i*, the refuge of strangers. A.

ملازم *mulāzim*, assiduous, inseparable; diligent; servant, close attendant. A.

ملازمت *mulāzamat*, close attendance, assiduity, closeness; diligence, service. A.

ملاطفت *mulāṭafat*, soothing, coaxing, caressing; gentleness, kindness, courtesy. A.

ملاطيه *Malāṭiya*, name of a town on the Euphrates, capital of Armenia Minor. A.

ملاعبت *mulā'abat*, playing, joking. A.

ملاقات *mulāḳāt*, meeting, interview, encounter. A.

ملال *malāl* (or ملالة *malālat*), sadness, displeasure, disgust; ennui, weariness, fatigue, languor. A.

ملالي *malālī*, displeasure. A.P.

ملام *malām*, reproach, reprehension. A.

ملامت *malāmat*, reproach, blame, upbraiding, censure, disparagement. A.

ملاهي *malāhī* (pl. of ملهى *milha*), instruments of music; worldly pleasures and pastimes (which are forbidden as causing forgetfulness of God). A.

ملائك *malā'ik* (pl. of ملك *malak* or ملأك *mal'ak*), angels. A.

ملائكة *malā'ikat* (pl. of ملك *malak*) angels. A.

يا ملائكي *yā malā'ikatī*, O! my angels. A.

ملائك صورتي *malā'ik-ṣūrate*, an angel-faced creature, one of angelic form. A.P.

ملّة *millat*, religion, faith, creed. A.

ملجأ *malja*, asylum, place of refuge. A.

ملحد *mulḥid*, heretic, infidel. A.

ملحوظ *malḥūẓ*, observed, beheld, viewed, glanced at. A.

ملخ *malakh*, locust. P.

ملعون *mal'ūn*, cursed, execrated, damned. A.

ملك *milk*, property, estate, possession. A.

... *mulk*, kingdom, sovereignty, dominion, territory, country; power, possession. A.

ملك و دين *mulk o dīn*, church and state. A.P.

ملك *malak*, angel. A.

... *malik*, king. A.

ملك الخواصّ *maliku 'l khawāṣṣ*, chief of the nobles. A.

ملك زاده *malik-zāda*, king's son, prince. A.P.

ملك نيمروز *maliki nīmroz*, king of Nimroz (a territory including the provinces of Sistān and Makrān, of which Sām Nerimān was governor for Minūchihr, seventh king of the first or Peshdādyan dynasty of Persia). A.P.

ملكوت *malakūt*, empire; the invisible and heavenly world, empyrean heaven. A.

ملكي *malakī*, angelic. A.P.

ملوّث *mulawwas*, polluted, contaminated, defiled, soiled. A.

ملوك *mulūk* (pl. of ملك *malik*), kings. A.

ملول *malūl*, dejected, vexed, tired, weary, sick; fastidious. A.

ملولي *malūlī*, thou art weary, thou art averse to; aversion, loathing. A.P.

ممالك *mamālik* (pl. of مملكة *mamlukat*), regions, kingdoms, realms. A.

ممانعت *mumāna'at*, prohibition, resistance, refusal; repugnance. A.

ممتاز *mumtāz*, picked out, chosen; eminent, distinguished. A.

ممتنع *mumtani'*, prohibited; impossible, impracticable. A.

ممدّ *mumidd*, prolonger, extender, aider, assistant. A.

ممدوح *mamdūḥ*, praised, lauded. A.

ممسك *mumsik*, holdfast, close-fisted, parsimonious, stingy. A.

ممقوت *mamḳūt*, disagreeable, detestable; hated, detested; odious. A.

مملكت *mamlukat*, dominion, realm, kingdom. A.

مملوك *mamlūk*, possessed, owned; purchased slave, property. A.

مملوكي *mamlūki*, relation of servant, servile condition, servitude. A.P.

من *man*, I, (and in the oblique case) me. A weight varying from 1½ lbs. to 80 lbs. P.

من *man*, who, he who, she who, him who; whoso, whosoever; who? A.

من ذا *man ẕā*, who (is) this? A.

من *min*, from; of; from amongst, by; besides; for; on account of; than. A.

من ذا الّذي *min ẕa 'llaẕī*, from this who. A.

ما من مولودٍ *mā min maulūdin*, there is not one of those who are born, there is none born. A.

مَنّ *mann*, reproaching with favours bestowed, twitting with benefits conferred; imposing a sense of obligation. A.

منابر *manābir* (pl. of منبر *mimbar*), pulpits, platforms. A.

مناجات *munājāt*, prayers, silent devotions. A.

منادمت *munādamat*, society, familiarity, sociableness, intercourse, associating with. A.

منارہ *manāra*, lighthouse; minaret, tower from whence people are summoned to prayer. A.

منازعت *munāza'at*, altercation, contest, hot contention. A.

مناسب *munāsib*, fit, suitable, suited, consonant, accordant, apposite, apropos. A.

مناسبت *munāsabat*, relation, resemblance; analogy, proportion, comparison. A.

مناصحت *munāṣahat*, advice, admonition, exhortation, counselling. A.

مناظرہ *munāẓara*, disputation. A.

منافع *manāfi'* (pl. of منفعة *manfa'at*), gains, profits, benefits, advantages. A.

مناقض *munāḳiẓ*, contrary, repugnant. A.

مناكحت *munākahat*, marriage. A.

من السّماء *mina 's samāi*, from heaven. A.

من العذاب الادنيٰ *mina 'l 'aẕābi 'l adnā*, of the lighter punishment, *i.e.* of this world. A.

مناهي *manāhi* (pl. of منهيّ *manhiy*), forbidden practices, prohibited things; crimes, sins. A.

من آياته *min āyātihi*, of or from its (the Kurān's) verses. A.

منبر *mimbar*, pulpit. A.

من بعد *min ba'da*, afterwards. A.

من بعد ذلك *min ba'da ẕālika*, after that. A.

منت *manat*, I thee. P.

منّت *minnat*, praise; thanks; obligation, conferring a favour; twitting or casting in the teeth of benefits conferred. A.

منّت بردن *minnat burdan*, to bear or lie under obligations. A.P.

منّت شناس *minnat-shinās*, one who appreciates favours or recognizes obligations, grateful. A.P.

منّت نهادن *minnat nihādan*, to lay under obligations, to confer a favour. A.P.

منتصب *muntaṣib*, erect; set up, placed, erected, set on (as a cauldron or pot); marked with *nasba* or *fatha*, nasbated (as when *ḳidr* has been changed to *ḳadr*). A.

منتظر *muntaẓir*, one who expects with impatience, waiting, expecting, expectant. A.

منتظم *muntaẓim*, arranged; placed in rows; threaded (as pearls). A.

منتهيٰ *muntahā*, finished, terminated, completed, accomplished, ended, consummated. A.

منجلاب *manjalāb*, impure or stinking water. P.

منجّم *munajjim*, astronomer, astrologer. A.

من خير *min khair*, of good, of what is good and desirable. A.

منزل *manzil*, dwelling-house, mansion; lodging; halting-place, stage, station-house; dignity, rank. A.

منزلاً *manzilan*, as to rank (accus.). A.

منزلت *manzilat*, rank, station; dignity; character, esteem. A.

منسوب *mansūb*, connected, associated, attributed, ascribed, imputed, charged; accused. A.

منش *manash*, I him. P.

يكي از متعلّقان منش مطّلع گردانيد *yake az muta'allikāni manash muṭṭali' gardānid*, one of my friends made him acquainted. P.

منشآت *munshāt*, literary compositions, writings. A.

منشين *ma nishīn*, sit not (neg. imp. of نشستن [*nishastan*]). P.

منصب *manṣib* or *manṣab*, office, post, dignity. A.

منصب قضا *manṣibi ḳaẓā*, office of a judge. A.P.

منصبي *manṣabe*, a post of dignity. A.P.

منصرف *munṣarif*, receding, retiring, departed. A.

منصرف كردن *munṣarif kardan*, to retire, depart; to get rid of, spend, dissipate. A.P.

منصف *munṣif*, just, true, honest, candid منصفاً *munṣifan* (acc.). A.

منصور *manṣūr*, aided, defended (by God), rendered victorious. A.

المنصور علي الأعداء *al manṣūru 'ala 'l a'dā'i*, the victorious over enemies. A.

منطق *manṭiḳ*, speech, discourse; logic, reasoning, argument. A.

منظر *manẓar*, face, countenance, aspect, looks. A.

منظور *manẓūr*, seen, viewed, beheld; beloved, favourite, sweetheart. A.

منظوم *manẓūm*, (fem. منظومه *manẓūma*), composed in verse, metrical, versified. A.

منع *man'* (or as used *mana'*), forbidding; prohibition. A.

من عبدي *min 'abdī*, from my servant. A.

منعدم *mun'adim*, lost, vanished, disappeared, destroyed, annulled, ruined. A.

منعم *mun'am*, benefited, blest with abundance, wealthy, affluent. A.

منعّم *muna''am*, blest with the good things of this world, rich, affluent. A.

من عند الله *min 'inda 'llāh*, from God, with the favour of God. A.

منغّص *munaghghaṣ*, sullied, disturbed, embittered, made wretched. A. [defile. A.

منفذ *manfaẕ*, place of passage; pass, passage,

منفعت *manfa'at*, emolument, advantage, benefit. A.

منقضي *munḳaẓī*, finished, ended, completed. A.P.

منقطع *munḳaṭi'*, cut off, exterminated. A.

منكر *munkar*, denied; ignored; atrocious, bad, wicked, iniquitous. *Munkir*, ignorer; averse, disapproving, evil-affected. A.

منكري *munkarī*, atrocity, iniquity. A.P.

. . . *munkare*, an atrocious offence, an enormity. A.P.

منگر *ma nigar*, look not (neg. imp. of نگرستن). P.

منم *manam*, I am, I am (one who). P.

من مغربها *mim maghribihā*, from its setting-place, from the West. A.

منه *ma nih*, lay not, place not, set not (neg. imp. of نهادن). P.

منية *munyat*, wish, desire. A.

منيتي *munyatī*, my desire. A.

منيّة *manīyat*, death, decease. A.

منيّتي *manīyatī*, my death. A.

قبل منيّتي *ḳabla manīyatī*, before my death. A.

منيع *manī'*, inaccessible, impregnable. A.

منيوش *manyūsh* (for *ma niyush*), listen not. P.

مو *mū*, hair. P.

موي زنگي *mūyi zangī*, hair of a negro. P.

مواجب *mawājib* (pl. of موجب *mūjib*), causes, reasons, motives. A.

مواجهه *muwājaha*, presence; face to face. A.

مواخذ *mu'āḵẖaẕ*, taken to task, rebuked, reproved, chastised. A. [sion. A.

مؤاخذت *mu'āḵẖaẕat*, remonstrance, reprehen-

مؤاخذت كردن *mu'āḵẖaẕat kardan*, to call to an account. A.P. [peds, cattle. A.

مواشي *mawāshī* (pl. of ماشية *māshiyat*), quadru-

مواظبت *muwāẓabat*, perseverance, assiduity. A.

موافق *muwāfiḳ*, conformable, suitable, agreeable, consonant, apt, fit. A.

موافقت *muwāfaḳat*, agreement, unison, harmony, concurrence, acquiescence; assent, consent; concert; aptness, suitability, congeniality. A.

مؤانست *mu'ānasat*, intimacy, familiarity. A.

موت *maut*, death. A.

موت الفقراء راحة *mautu 'l fuḳarā'i rāḥatun*, the death of the poor (is) ease. A.

مؤثّر *mu'aṡṡar*, impressed. A.

. . . *mu'aṡṡir*, penetrating, making an impression; impressive, effectual, effective, efficient. A.

موج *mauj*, wave. A.

موجب *mūjib*, cause, means, motive, reason, account. A. [to. P.A.

بموجب *ba mūjib*, in conformity with, according

موجع *mūja'*, pained, afflicted with pain: (the verse requires موجعي *mūja'ī*). A.

موجود *maujūd*, found, existing, existent; ready, present, forthcoming. A.

موجودات *maujūdāt* (pl. of موجودة *maujūdat*), existing things; existences. A.

موجّه *muwajjah*, approved, agreeable. A.

موحّد *muwaḥḥid*, one who confesses the unity of God, unitarian; orthodox. A.

مودّت *mawaddat*, friendship, love. A.

مؤذّن *mu'aẕẕin*, the crier who summons Muhammadans to prayer from one of the minarets of a mosque. A.

مؤذي *mu'ẕī*, noxious, injurious, hurtful, pernicious; injurer. A.

مور *mūr* (or *mor*), ant, emmet; reptile. P.

مورچانه *mūrchāna*, rust of iron. P.

مورچه *mūrcha* (pl. مورچگان *mūrchagān*), little ant, emmet; (figuratively) hairs about the face, whiskers. P.

مورم *mūram*, I am an ant. P.

موروث *maurūs*, inherited; hereditary. A.

موري *more*, an ant. P.

موريانه *moriyāna*, rust. P. [nious. A.

موزون *mauzūn*, weighed, measured; harmo-

موسم *mausim*, time, season; monsoon. A.

موسوم *mausūm*, marked, signed; impressed, branded; noted, characterized; named. A.

موسى *Mūsā*, Moses, the Jewish lawgiver. A.

موش *mūsh*, mouse. P.

موشك *mūshak* (dim. of موش *mūsh*), little mouse. P.

موشك كور *mūshaki kūr*, blind little mouse, *i.e.* the mole. P.

موصوف *mauṣūf*, furnished with qualifications, qualified; characterized, distinguished; described; praised; before-mentioned. A.

موضع *mauẓa'*, place; village, hamlet, town. A.

موضعي *mauẓa'e*, a place, a certain place. A. P.

موعظت *mau'iẓat* (P. pl. موعظها *mau'iẓahā*), advice, admonition, exhortation, homily. A.

موفق *muwaffak*, assisted, favoured, blessed. A.

. . . *muwaffik*, one who prospers, favours, seconds; sure guide. A.

موكل *muwakkal*, appointed guardian, charged with, entrusted; superintendent; keeper (of a prisoner). A.

مولد *maulid*, native country, birth-place. A.

مولع *mūli'*, excited; greatly addicted, passionately fond, eager desirer; ardent, greedy. A.

مؤلف *mu'allif*, compiler, composer, author. A.

مولود *maulūd*, born. A.

مولى *maulā*, lord, master, ruler. A.

المولى *al maulā*, God, the Lord. A.

مولى ملوك العرب و العجم *maulā mulūki 'l 'arabi wa 'l 'ajami*, lord of the kings of Arabia and Persia. A.

موم *mūm* or *mom*, wax. P.

مؤنت *ma'unat*, provisions, daily food or rations. A.

مؤنس *mu'nis*, intimate, familiar; companion, friend. A.

موي *mū*, hair of the head. P. [whiskers. P.

موي بناگوش *mūyi bunāgosh*, hair of the cheek,

مؤيد *mu'aiyad*, aided, strengthened, rendered victorious. A.

المؤيد من السماء *al mu'aiyad mina 's samā'i*, the aided of heaven. A.

موئي *mū'e*, a single hair. P.

مه *mah*, the moon. P.

. . *mih*, great; superior. P. [jesty. A.

مهابت *mahābat*, fear, dread, alarm; awe; ma-

مهار *mihār*, leading-string, reins, halter, bridle; a camel's leading-string or bridle; a peg put through a camel's nose to which the leading-string is attached. A.

مه پاره *mah-pāra* (*lit.* piece of the moon), mistress. P. [perior. P.

مهتر *mihtar* (pl. مهتران *mihtarān*), greater, su-

مهتري *mihtarī*, greatness; superiority, headship, rule. P.

مهجور *mahjūr*, separated, cut off, excluded; fled from, forsaken, deserted, rejected, shunned. A.

مهد *mahd*, cradle. A. [ness. P.

مهر *mihr*, love, attachment; tenderness, kind-

. . *muhr*, seal; virginity. P.

مهرش *mihrash*, love of him (her, it); his love. P.

مهربان *mihrbān*, kind, affectionate, friendly; friend, lover. P.

مه رو *mah-rū*, moon-faced, beautiful. P.

مه روئي *mah-rū'ī*, thou art fair as the moon. P.

مهره *muhra*, chessman; bead of glass or coral. P.

مهره برچيدن *muhra bar chīdan* (*lit.* to gather up the pieces, or chessmen), to give up the game; to abandon (an enterprise). P.

مهم *muhimm*, momentous (affair), grand, serious, urgent, weighty (business). A.

مهمان *mihmān*, guest, being a guest. P.

مهمان سراي *mihmān-sarāi*, guest-chamber, house for strangers, hospitable roof, hostel. P.

مهماني *mihmānī*, feast, entertainment; hospitality. P.

مهمل *muhmal*, useless, of no importance; neglected, disregarded. A.

. . . *muhmil*, negligent, careless. A.

مهيا *muhaiyā*, prepared, made ready. A.

مهين *mihīn*, greatest, noblest. P.

مي *mai*, wine. P.

مي *mī*, a particle prefixed to the Aorist, the Present, Imperfect, and Imperative of Persian verbs, which has the effect of changing the two last into the habitual and continuative forms. P.

ميا *mayā*, come not (neg. imp. of آمدن *āmadan*). P. [(آزاردن). P.

ميازار *mayāzār*, distress not (neg. imp. of

ميان *miyān*, waist, middle; between, betwixt. P.

ازان میان *az an miyan*, from the midst thereof, from amongst them. P.
در میان آمدن *dar miyān āmadan*, to come on the [tapis. P.
میان بستن *miyān bastan*, to gird the waist or loins. P.
میان تهي *miyān-tihī*, empty within, hollow. P.
میانه *miyāna*, middle; middle-sized, middling, moderate; mediation. P.
مي آید *mī āyad*, is coming, cometh (present of [آمدن). P.
میت *maiyit*, dead. A.
هذا معه میت *hāzā ma'ahu maiyitun*, this (thing) with him (is) dead. A.
میخ *mekh*, nail, peg or pin. P.
میخي چند *mekhe chand*, some nails, a few pegs. P.
میدان *maidān*, plain, area, circus, course, arena; battle-field, battle. A. [thou. P.
میر *mir*, prince; (imp. of مردن *murdan*) die
میراث *mīrās*, heritage, inheritance. A.
میرانم *mirānam*, make me to die (imp. of (میرانیدن). P.
مي رود *miravad*, goeth, is going (present of [(رفتن). P.
میسر *muyassar*, facilitated, made easy; practicable, feasible, obtainable; obtained, gained. A.
میشوئي *mīshū'ī*, thou canst wash (aor. of شستن). P.
میکائیل *Mīkā'īl*, Michael, the archangel (thought by the Muhammadans to be the especial protector of the Jews, as Gabriel is of the followers of Islām). A.
میکردم *mīkardam*, I was making (Progressive or Continuative Past of کردن). P.
میل *mail*, inclination, leaning, bias; fondness, partiality. A. [bias. A.P.
میل کردن *mail kardan*, to incline to, to bend,
میل *mīl*, needle; skewer or wire for anointing the eye with collyrium. A.
میلي *maile*, a leaning, a bias, an inclination. A.P.
میمون *maimūn*, prospered with success, favoured by fortune; fortunate, auspicious; name of a man, Felix. A.
مینا *mīnā*, glass of a variety of colours; enamel; blue heaven, azure sky. P.
میندیش *mayandesh*, be not anxious (neg. imp. of اندیشیدن *andeshīdan*). P.
میوه *mīva* or *meva*, fruit. P.

ن

ن *na*, not (a prefixed negative particle). P.
نا *nā* (prefix), not, non-, un-, in-, dis-. P.
نا *nā* (pronom. suffix), us, of us, our. A.
نا آزموده *nā āzmūda*, untried, inexperienced. P
نا امید *nā umed*, or *nā ummed*, despairing, despairer, despondent. P.
نا امیدي *nā umedī*, despair, hopelessness. P.
نا اهل *nā ahl*, unworthy, worthless, base. P.A.
نا بکاري *nā bakārī*, uselessness. P.
نا بوده *nā būda*, not been, not become. P.
نا بینا *nā bīnā* (pl. نا بینایان *nā bīnāyān*), not seeing, blind, sightless. P.
نا بینائي *na bīnā'ī*, want of sight, blindness. P.
. . . . . . *nā bīnā'e*, a blind person. P.
نا پاك *nā pāk*, unclean, dirty, nasty, filthy. P
نا پایدار *nā pāi-dār*, unstable, unsteady, inconstant. P.
نا پرهیزگار *nā parhezgār*, inattentive, incautious, negligent; intemperate, incontinent, unchaste. P.
نا پسند *nā pasand*, disapproved, unapproved; objectionable, unbecoming, distasteful, displeasing, offensive. P.
نا پسندي *nā pasandī*, disapprobation; anything deserving of disapprobation. P.
نا پسندیده *nā pasandīda*, disapproved; deserving of censure and disapprobation; offensive, unpleasant. P.
نا تراشیده *nā tarāshīda*, unhewn, unpolished, uncouth; lout. P. [defective. P.A.
نا تمام *nā tamām*, unfinished, crude, imperfect,
نا توان *nā tuwān*, impotent, weak, powerless. P.
نا تواني *nā tuwānī*, inability, weakness, impotence. P.
نا جنس *nā jins*, of worthless stock or quality; ignoble; ill-conditioned. P.A.
نا جوانمرد *nā juwān-mard* (pl. نا جوانمردان *nā juwān-mardān*), not a gentleman, ungentlemanly; illiberal, ignoble. P.
نا چار *nā chār*, helpless, remediless. P.
نا چیز *nā chīz*, nothing-worth, worthless, vile, contemptible. P.
نا حق شناس *nā ḥakk-shinās*, ungrateful. P.A.
ناخن *nākhun*, nail, claw, talon. P.
نا خوب *nā khūb*, unseemly, unbecoming. P.
نا خوبي *nā khūbī*, want of beauty, uncomeliness, ugliness. P.
نا خوردن *nā khurdan*, not eating; not to eat. P.
نا خورده *nā khurda*, not eaten, untasted; not suffered, felt or experienced, unfelt. P.

نا خوش *nā khwush*, unpleasant, disagreeable, harsh, unharmonious. P.

نا خوش آواز *nā khwush-āwāz*, possessed of a disagreeable voice, harsh-voiced. P.

نا خوشتر *nā khwushtar*, more unpleasant, more grating, more disagreeable. P.

نادان *nādān*, ignorant, inexperienced; fool. P.

نادانی *nādānī*, ignorance, folly; (thou) art ignorant. P.

نادر *nādir*, rare, wonderful, uncommon; rarely. A.

نادر الحسن *nādiru 'l ḥusn* of rare beauty. A.

نا درست *nā durust*, untrue, incorrect, inaccurate, wrong. P.

نا دیده *nā dīda*, unseen; unknown. P.

نار *nār* (fem.), fire; hell. نارا *nāran* (acc.). A.

ناز *nāz*, blandishment, caress, caressing, affection, tenderness, grace, coquetry, feigned disdain, delicacy, airs. P.

نازل *nāzil*, lowered, descending. A.

نازنین *nāznīn*, lovely, amiable, agreeable, delicate; dear, precious; belle, mistress. P.

نازنینی *nāznīnī*, thou art a beauty; thou art held dear or precious. A.

نا زیبا *nā zebā*, ill-favoured, uncomely; unbecoming. P.

نازیدن *nāzīdan*, to coquet, to put on pretended haughtiness, to pride or plume one's self, to boast, to swell, look big, be elated. P.

ناس *nās*, men, mankind. A.

الناس *an nās*, mankind. A.

الناس علی دین ملوکهم *an nāsu 'alà dīni mulūkihim*, men (follow or make a profession) according to the religion of their kings. A.

نا ساز *nā sāz*, inharmonious, dissonant, discordant. P.

نا سازگار *nā sāzgār*, uncongenial. P.

نا سپاس *nā sipās*, ungrateful, unthankful. P.

نا سزا *nā sazā*, unworthy, improper, unbecoming. P.

نا سزاوار *nā sazāwār*, uncongenial, ungenial. P.

نا سزای *nā sazāī*, unworthy. P.

نا سزائی *nā sazā'e*, an unworthy personage. P.

ناشرة *nāshirat* (pl. ناشرات *nāshirāt*), a cloud-scattering, or dust-scattering (wind), strong (wind). A. [acquaintance. P.

نا شناخت *nā shinākht*, unknown, without

ناصح *nāṣiḥ*, monitor, counsellor, faithful adviser. A.

ناصر *nāṣir*, defender, assistant, helper. A.

نا صواب *nā ṣawāb*, not right, improper, vain, false. P.A.

ناصیه *nāṣiya*, forelocks, pendulous ringlets; front, forehead, countenance. A.

ناطور *nāṭūr*, gardener, watcher, keeper of a vineyard, or palm plantation. A.

ناظر *nāẓir* (P. pl. ناظران *nāẓirān*), looker, viewer, inspector, spectator, beholder. A.

ناف *nāf*, the navel. P.

نافذ *nāfiz*, penetrating, piercing; valid, operative, effective; received, obeyed. A.

نا فرجام *nā farjām*, unpropitious, unhappy. P.

نا فرمان *nā farmān*, disobedient, uncomplying, ing, stubborn, refractory. P.

نافع *nāfi'*, profitable, advantageous, salutary, useful. A. [benefit. A.

بنافع *bi nāfi'in*, for benefiting, (calculated) to

فلیس بنافع ادب الادیب *fa laisa bināfi'in adabu 'l adīb*, then the instruction of the teacher is of no benefit. A. [impaired. A.

ناقص *nāḳiṣ*, deficient, defective; diminished,

ناقص عقل *nāḳiṣ 'aḳl*, deficient in understanding, unintellectual, dull. A.P. [making. P.

نا کردن *nā kardan*, not to make; the non-

نا کرده *nā karda*, unfinished, undone. P.

نا کس *nā kas*, mean base, vile, worthless; a nobody. P.

نا گاه *nā gāh*, suddenly, unexpectedly, all at once, on a sudden. P.

نا گفتن *nā guftan*, not to speak; not speaking. P.

ناگه *nāgah*, suddenly, all at once. P.

ناگهی *nāgahe*, on a sudden, unexpectedly. P.

نالش *nālish*, complaint, lamentation. P.

ناله *nāla*, complaint, moan, lamentation. P.

نالیدن *nālīdan*, to complain, lament, bemoan, groan. P.

نام *nām*, name; fame, character, reputation. P.

نام نهادن *nām nihādan*, to name, to call. P.

نا محبوب *nā maḥbūb*, unloved, disliked. P.A.

نا مرادی *nā murādī*, unpleasantness, disagreeableness; disappointment; distress, despair; renunciation of the world. P.A.

نا مردم *nā mardum* (pl. نا مردمان *nā mardumān*, not human, inhuman, brutish; base, ignoble, vile. P.

نا مساعد *nā musā'id*, unfavourable, unpropitious. P.A.

نا مستعدّ *na musta'idd*, unapt, inept, incapable, unready. P.A.

نا معلوم *nā ma'lūm*, unknown. P.A.

نا معوّل *nā mu'awwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound. P.A.

نا مقبول *na maķbūl*, unaccepted, unwelcome. P.A.

نا مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming, wrong. P.A.

نامور *nāmwar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious. P.

نا موزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious. P.A.

ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem. P.

نام و نشان *nām o nishān*, name and trace. P.

نامه *nāma*, writing, letter, record, book; works, acts, deeds. P.

نامي *nāmī*, illustrious, renowned, famed. P.

نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread; loaf. P.

نان تهي *nāni tihī*, dry bread. P.

نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. P.A.

نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in charity. P.A.

نا نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted. P.

ناني *nāne*, a loaf, a single loaf. P.

ناوري *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of نياوري *nayāvarī*, the neg. aor. of آوردن *āvardan*, to bring). P.

نا هموار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly; untidy, ill-behaved, unruly. P.

ناي *nāi*, neck, throat; flute, pipe. P.

ناي و نوش *nāi o nosh*, song (or music) and wine. P.

نا يافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or obtain. P.

نايد *nāyad* (for نيايد *nayāyad*), comes not. P.

نائم *nā'im*, sleeper; sleeping, asleep. A.

للنّائم *li 'n nā'imi*, for the sleeper. A.

نائي *nā'ī*, reed, cane; the throat, neck. P.

نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined. P.

. . . *nabāt*, vegetation, plant. A.

نباتًا حسنًا *nabātan ḥasanan*, fair plants. A.

نبرد *nabard*, war, battle, conflict. P.

. . . *na barad*, he taketh not away, removeth not (neg. aor. of بردن *burdan*). P.

. . . *na barad*, he cuts not off (aor. of *burīdan*). P.

نبري *na barī*, thou shouldst not bear or submit to (2 p. sing. aor. of بردن *burdan*). P.

نبشت *nabisht*, writing, inscription. P.

نبشتن *nabishtan*, to write. P.

نبض *nabẓ*, the pulse. A.

نبوت *nubuwwat*, prophecy, prophetical gift or office, function or privilege of a prophet. A.

نبودي *na būde*, he or it would not be. P.

نبي *nabī* = نبيند *na bīnad* [q. v.]. P.

نبي *nabīy*, prophet. A.

نبيند *na bīnad*, he seeth not (3 p. sing. aor. of ديدن *dīdan*). P.

نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (3 p. sing. aor. of ترسيدن *tarsīdan*). P.

نتوان *na tuwān*, (one) cannot. P.

نتوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape. P.

نتواند *na tuwānad*, cannot. P.

نتوانستن *na tuwānistan*, not to be able. P.

نثار *niṡār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down. A.

نثار *nuṡār*, any thing scattered or showered; rain, showers. A.

نجم *najm*, star. A.

نجوئي *na jū'ī*, thou seekest not (2 p. sing. present of جستن). P.

نحن *naḥnu*, we. A.

نحو *naḥw*, way, path, track. A.

النّحو *an naḥw*, grammar, syntax. A.

نحوي *naḥwiy*, teacher of syntax, grammarian. A.

بنحوي *bi naḥwiyin*, by a grammarian. A.

نخست *nukhust*, first; first of all. P.

نخستين *nukhustīn*, first; original, former. P.

نخفتست *na khuftast*, is not asleep. P.

نخل *nakhl*, palm-tree; (and often) any young tree in general. A.

نخل بند *nakhl-band*, maker of artificial flowers. A.P.

نخلهٔ بني محمود *nakhla'i banī maḥmūd* (*lit.* the palm-grove of the tribe Beni Maḥmūd), the name of a halting-place on the road from Kūfah to Mecca, where the pilgrims are wont to rest. A.

نخلهٔ بني هلال *nakhla'i banī hilāl* (*lit.* the palm grove of the tribe Banī Hilāl), a place in Arabia. A.

نند *and*, are. P.

نداء *nidā*, voice, call from heaven. A.

ندامت *nadāmat*, repentance, contrition, regret, remorse. A.

ندانى *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (2 p. sing. aor. of دانستن *dānistan*). P.

ندرد *na darad*, rendeth not (3 p. sing. aor. of دريدن *darīdan*). P.

ندما *nudamā* (pl. of نديم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers. A.

ندهد *na dihad*, giveth not (3 p. sing. aor. of دادن *dādan*). P.

نديدهٔ *na dīda'e*, hast thou not seen? P.

نديم *nadīm* (P. pl. نديمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion. A.

نذر *nazr*, vow, offering; gift to a superior. A.

نذير *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to warn the wicked. نذيرًا *naziran* (acc.). A.

كفى بتغيّر الزّمان نذيرًا *kafā bi taghaiyuri 'z zamāni naziran*, change of time is a sufficient admonisher. A.

نرسى *na rasī*, thou wilt not arrive. P.

نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy. P.

نرمى *narmī*, softness, mildness, gentleness. P.

نزاع *nizā'*, quarrel, strife, dispute. A.

نزد *nazd*, near, towards, with. P.

نزديك *nazdīk*, near, with, adjoining, present. P.

نزديكان *nazdīkān* (pl. of نزديك *nazdīk*), those near or about one, servants, attendants. P.

نزديكتر *nazdīktar*, nearer. P.

نزع *naza'*, the agonies of death. A.

نزول *nuzūl*, descending, alighting; descent. A.

نزهت *nuzhat*, cheering, refreshing; pureness, freshness; delight, pleasure, recreation, diversion. A.

نسبت *nisbat*, relation, reference, relationship. A.

نسبت كردن *nisbat kardan*, to refer, impute, ascribe; to compare. A.P. [*sadda*). A.

نسدّ *nasuddu*, we will close up (imperf. of سدّ

نسدّ به شقوق المبرز *nasuddu bihi shuḳūḳa 'l mabrazi*, we will close up with it the chinks of the privy. A.

نسرين *nasrīn*, wild rose, dog-rose, eglantine. P.

نسق *nasaḳ*, order, manner, method, arrangement. A.

نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed. A.

نسيج *nasīj*, woven; silken garments of fine texture, interwoven with gold thread. A.

نشأت *nasha'ta*, thou hast grown up (2 p. sing. of the perfect نشأ *nasha'a*). A.

نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness. A.

نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. P.

نشان دادن *nishān dādan*, to point out, to indicate, to exemplify. P.

نشاندن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay. P.

نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target. P.

نشايد *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not. P.

نشست *nishast*, he sat; sitting. P.

نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished. P.

نشستهٔ *nishasta'e*, art thou sitting? P.

نشنيدهٔ *na shanīda'e*, hast thou not heard? P.

نشوى *na shavī*, thou wilt not become (aor. of شدن). P.

نشيب *nisheb*, descent, declivity, slope. P.

نشيمن *nishīman*, seat, place, abode, mansion, place of sitting. P.

نشين *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن). P.

نشينم *nishīnam*, I sit (aor. of نشستن). P.

نشينى *nishīnī*, thou shouldest sit. P.

نصب كردن *naṣb kardan*, to fix, appoint. A.P.

نصر *naṣr*, victory. A.

... *naṣara*, he succoured, he helped; (used optatively) may He render victorious! A.

نصر اعلامه *naṣara a'lāmahu*, may (God) give victory to his banners. A.

نصرانيّ *Naṣrāniy*, Nazarene, Christian. A.

نصيحت *naṣīḥat*, advice, counsel, admonition, exhortation. A.

نصيحتگر *naṣīḥatgar*, counsellor, adviser. A.P.

نطفه *nuṭfa*, seed, sperma hominis, embryo. A.

نطق *nuṭḳ*, speech, articulation. A.

نطيب *nuṭību*, we find sweet (imperf. of اطاب *aṭāba*, 4th form of the verb طاب *ṭāba* for طيب). A.

نظر *naẓar*, sight, look, glance, regard, favour, kindness. A.

نظر كردن *naẓar kardan*, to look, look at, to perceive, to observe. A.P.

نظر داشتن *naẓar dāshtan*, to have or hold in view, to fix the gaze on, to behold, perceive. A.P.

نظرى *naẓare*, a look, a glance. A.P.

نظم *naẓm*, verse, poetry. A. [lawful. A.

نظيف *naẓīf* (fem. نظيفة *naẓīfat*), pure, clean,

نا مستعدّ *na musta'idd*, unapt, inept, incapable, unready. P.A.

نا معلوم *nā ma'lūm*, unknown. P.A.

نا معوّل *nā mu'awwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound. P.A.

نا مقبول *na makbūl*, unaccepted, unwelcome. P.A.

نا مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming, wrong. P.A.

نامور *nāmvar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious. P.

نا موزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious. P.A.

ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem. P.

نام و نشان *nām o nishān*, name and trace. P.

نامه *nāma*, writing, letter, record, book; works, acts, deeds. P.

نامي *nāmī*, illustrious, renowned, famed. P.

نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread; loaf. P.

نان تهي *nāni tihī*, dry bread. P.

نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. P.A.

نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in charity. P.A.

نا نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted. P.

ناني *nāne*, a loaf, a single loaf. P.

ناوري *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of نياوري *nayāvarī*, the neg. aor. of آوردن *āvardan*, to bring). P.

نا هموار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly; untidy, ill-behaved, unruly. P.

ناي *nāī*, neck, throat; flute, pipe. P.

ناي و نوش *nāī o nosh*, song (or music) and wine. P.

نا يافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or obtain. P.

نايد *nāyad* (for نيايد *nayāyad*), comes not. P.

نائم *nā'im*, sleeper; sleeping, asleep. A.

للنّائم *li 'n nā'imi*, for the sleeper. A.

نائي *nā'ī*, reed, cane; the throat, neck. P.

نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined. P.

. . . *nabāt*, vegetation, plant. A.

نباتًا حسنًا *nabātan ḥasanan*, fair plants. A.

نبرد *nabard*, war, battle, conflict. P.

... *na barad*, he taketh not away, removeth not (neg. aor. of بردن *burdan*). P.

... *na barad*, he cuts not off (aor. of *burīdan*). P.

نبري *na barī*, thou shouldst not bear or submit to (2 p. sing. aor. of بردن *burdan*). P.

نبشت *nabisht*, writing, inscription. P.

نبشتن *nabishtan*, to write. P.

نبض *nabz*, the pulse. A.

نبوّت *nubuwwat*, prophecy, prophetical gift or office, function or privilege of a prophet. A.

نبودي *na būde*, he or it would not be. P.

نبي *nabī* = نبيند *na bīnad* [q. v.]. P.

نبيّ *nabīy*, prophet. A.

نبيند *na bīnad*, he seeth not (3 p. sing. aor. of ديدن *dīdan*). P.

نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (3 p. sing. aor. of ترسيدن *tarsīdan*). P.

نتوان *na tuwān*, (one) cannot. P.

نتوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape. P.

نتواند *na tuwānad*, cannot. P.

نتوانستن *na tuwānistan*, not to be able. P.

نثار *nisār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down. A.

نثار *nusār*, any thing scattered or showered; rain, showers. A.

نجم *najm*, star. A.

نجوئي *na jū'ī*, thou seekest not (2 p. sing. present of جستن). P.

نحن *naḥnu*, we. A.

نحو *naḥw*, way, path, track. A.

النّحو *an naḥw*, grammar, syntax. A.

نحوي *naḥwīy*, teacher of syntax, grammarian. A.

بنحوي *bi naḥwīyin*, by a grammarian. A.

نخست *nukhust*, first; first of all. P.

نخستين *nukhustīn*, first; original, former. P.

نخفتست *na khuftast*, is not asleep. P.

نخل *nakhl*, palm-tree; (and often) any young tree in general. A.

نخل بند *nakhl-band*, maker of artificial flowers. A.P.

نخلهٔ بني محمود *nakhla'i banī maḥmūd* (*lit.* the palm-grove of the tribe Beni Maḥmūd), the name of a halting-place on the road from Kūfah to Mecca, where the pilgrims are wont to rest. A.

نخلهٔ بني هلال *nakhla'i banī hilāl* (*lit.* the palm grove of the tribe Banī Hilāl), a place in Arabia. A.

ند *and*, are. P.

نداء *nidā*, voice, call from heaven. A.

ندامت *nadāmat*, repentance, contrition, regret, remorse. A.

ندانی *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (2 p. sing. aor. of دانستن *dānistan*). P.

ندرد *na darad*, rendeth not (3 p. sing. aor. of دریدن *daridan*). P.

ندما *nudamā* (pl. of ندیم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers. A.

ندهد *na dihad*, giveth not (3 p. sing. aor. of دادن *dādan*). P.

ندیدهٔ *na dīda'e*, hast thou not seen? P.

ندیم *nadīm* (P. pl. ندیمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion. A.

نذر *nazr*, vow, offering; gift to a superior. A.

نذیر *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to warn the wicked. نذیراً *naziran* (acc.). A.

کفی بتغیر الزمان نذیراً *kafā bi taghaiyuri 'z zamāni naziran*, change of time is a sufficient admonisher. A.

نرسی *na rasī*, thou wilt not arrive. P.

نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy. P.

نرمی *narmī*, softness, mildness, gentleness. P.

نزاع *nizā'*, quarrel, strife, dispute. A.

نزد *nazd*, near, towards, with. P.

نزدیک *nazdīk*, near, with, adjoining, present. P.

نزدیکان *nazdīkān* (pl. of نزدیک *nazdīk*), those near or about one, servants, attendants. P.

نزدیکتر *nazdīktar*, nearer. P.

نزع *naza'*, the agonies of death. A.

نزول *nuzūl*, descending, alighting; descent. A.

نزهت *nuzhat*, cheering, refreshing; pureness, freshness; delight, pleasure, recreation, diversion. A.

نسبت *nisbat*, relation, reference, relationship. A.

نسبت کردن *nisbat kardan*, to refer, impute, ascribe; to compare. A.P.

نسدّ *nasuddu*, we will close up (imperf. of سدّ *sadda*). A.

نسدّ به شقوق المبرز *nasuddu bihi shuḳūḳa 'l mabrazi*, we will close up with it the chinks of the privy. A.

نسرین *nasrīn*, wild rose, dog-rose, eglantine. P.

نسق *nasaḳ*, order, manner, method, arrangement. A.

نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed. A.

نسیج *nasīj*, woven; silken garments of fine texture, interwoven with gold thread. A.

نشأت *nasha'ta*, thou hast grown up (2 p. sing. of the perfect نشأ *nasha'a*). A.

نشاط *nashāṭ*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness. A.

نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. P.

نشان دادن *nishān dādan*, to point out, to indicate, to exemplify. P.

نشاندن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay. P.

نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target. P.

نشاید *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not. P.

نشست *nishast*, he sat; sitting. P.

نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished. P.

نشستهٔ *nishasta'e*, art thou sitting? P.

نشنیدهٔ *na shanīda'e*, hast thou not heard? P.

نشوی *na shavī*, thou wilt not become (aor. of شدن). P.

نشیب *nisheb*, descent, declivity, slope. P.

نشیمن *nishīman*, seat, place, abode, mansion, place of sitting. P.

نشین *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن). P.

نشینم *nishīnam*, I sit (aor. of نشستن). P.

نشینی *nishīnī*, thou shouldest sit. P.

نصب کردن *naṣb kardan*, to fix, appoint. A.P.

نصر *naṣr*, victory. A.

... *naṣara*, he succoured, he helped; (used optatively) may He render victorious! A.

نصر اعلامه *naṣara a'lāmahu*, may (God) give victory to his banners. A.

نصرانی *Naṣrāniy*, Nazarene, Christian. A.

نصیحت *naṣīḥat*, advice, counsel, admonition, exhortation. A.

نصیحت گر *naṣīḥatgar*, counsellor, adviser. A.P.

نطفه *nuṭfa*, seed, sperma hominis, embryo. A.

نطق *nuṭḳ*, speech, articulation. A.

نطیب *nuṭību*, we find sweet (imperf. of اطاب *aṭāba*, 4th form of the verb طاب *ṭāba* for طیب). A.

نظر *naẓar*, sight, look, glance, regard, favour, kindness. A.

نظر کردن *naẓar kardan*, to look, look at, to perceive, to observe. A.P.

نظر داشتن *naẓar dāshtan*, to have or hold in view, to fix the gaze on, to behold, perceive. A.P.

نظری *naẓare*, a look, a glance. A.P.

نظم *naẓm*, verse, poetry. A.

نظیف *naẓīf* (fem. نظیفة *naẓīfat*), pure, clean, lawful. A.

نعت *na't*, description, epithet; praise. A.

نعره *na'ra*, shout, cry, exclamation. A.

نعره زدن *na'ra zadan*, to raise a shout, to utter a cry, to exclaim. A.P.

نعش *na'sh*, bier with a dead body laid upon it (when empty it is called سرير *sarir*). A.

نعل *na'l*, horse-shoe, shoe. A.

نعل در آتش *na'l dar ātish* (*lit.* horse-shoe in the fire), agitated, discomposed; afflicted. (The superstition is that a horse-shoe thrown into a fire, with the name of any person engraved on it, and incantations pronounced over it, has the effect of making such person restless and miserable). P.

نعلبند *na'l-band*, smith, farrier. A.P.

نعلبند پسر *na'lband-pisar*, blacksmith's son. A.P.

نعلين *na'lain* (oblique dual), pair of shoes with wooden soles; clogs. A.

نعم *na'am*, yes, very true, very well. A.

... *ni'am* (pl. of نعمة *ni'mat*), good things. A.

نعمت *ni'mat*, blessing, favour, grace, bounty; prosperity, riches, wealth, opulence, good things; tenderness, delicacy; liberality. A.

نعمتي *ni'mate*, a single favour. A.P.

گر اندر نعمتي *gar andar ni'matī*, if thou art in affluence. P.A.

نعوذ بالله *na'ūẕu bi 'llāh*, we seek refuge with God; God help us! A.

نعيب *na'īb*, croaking, croak. A.

نعيق *na'īḳ*, croaking, croak. A.

نعيق غراب البين *na'īḳu ghurābi 'l baini*, the croak of the raven of separation; (see غراب *ghurāb*). A.

نعيم *na'īm*, enjoyment, luxury, anything good which we enjoy; pleasure, delights. A.

نغز *naghz*, beautiful, good. P.

نغزتر *naghztar*, more agreeable. P.

نغمه *naghma*, soft and sweet musical sound, melody. A.

نفاق *nifāḳ*, hypocrisy, dissimulation. A.

بنفاق *ba nifāḳ*, hypocritically. P.A.

نفرت *nafrat*, abomination, aversion, disgust; fright, alarm, terror. A

نفس *nafs*, soul, spirit; self, person; carnal desire. A.

... *nafas*, breath, breathings; talk; moment. A.

نفس امّاره *nafsi ammāra*, imperious (or overpowering) lust, concupiscence. A.P.

نفس بر آوردن *nafas bar āvardan*, to give utterance. A.P.

نفس پرور *nafs-parwar*, self-indulgent, selfish; effeminate, luxurious. A.P.

نفسك *nafsuka*, thyself, thy soul. A.

نفسه *nafsihi*, (from) himself, (of) his own nature. A.

نفسي *nafase*, a single breath, one breath, a sigh. A.P.

نفسي سرد *nafase sard*, a cold sigh. A.P.

نفط *naft* or *nift*, naphtha, bitumen, liquid naphtha. A.

نفط انداز *naft-andāz*, maker of fireworks. A.P.

نفط اندازي *naft-andāzī*, the art of making (or exhibiting) fireworks. A.P.

نفع *naf'*, gain, profit, advantage, benefit. A.

نفقه *nafaḳa*, the necessary expenses for living. A.

نفقه كردن *nafaḳa kardan*, to disburse, to give in alms. A.P.

نفور *nafūr*, flying (from society), abhorring, hating; averse, alien. A.

نفي *nafī*, expulsion, banishment, transportation; prohibition, negation. A.

نفيس *nafīs*, precious; a precious object which is received with such eagerness as to stop the breath (*nafas*). A.

نفي كردن *nafī kardan*, to eject, to expel. A.P.

نقّاش *naḳḳāsh*, embroiderer; painter, limner. A.

نقب *naḳb* (P. pl. نقبها *naḳbhā*), subterraneous excavation, digging through a wall, breach. A.

نقد *naḳd*, ready money, coin, small change. A.

بنقد *ba naḳd*, on the instant, by a glance, immediately (p. 78). P.A.

نقدي *naḳde*, the money. A.P.

نقره *nuḳra*, silver. A.

نقرهٔ خام *nuḳra'i khām*, virgin silver. A.P.

نقش *naḳsh*, picture, drawing, design; spot, paint. A.

نقش بيرون *naḳshi birūn*, outward adorning. A.P.

نقش و نگار *naḳsh o nigār*, spots and hues, paintings and ornaments. A.P.

نقص *naḳṣ*, defect, deficiency, injury. A.

نقصان *nuḳṣān*, loss, injury, defect, deficiency, imperfection, diminution, failure. A.

نقض *naḳẓ*, violation of contract, rupture, infringement; acting contrary to. A.

نقل *naḳl*, transportation, translation, removal, migration. A.

نقل كردن *naḳl kardan*, to remove, migrate; to copy. A.P.

نكاح *nikāḥ*, marriage. A.

نكبت *nakbat*, adversity, trouble. A.

نکته *nukta*, subtle or quaint conceit or point; riddle. A. [*kardan*). P.
نکند *na kunad*, makes not (neg. aor. of کردن
نکو *nikū*, good, beautiful; well; safe and sound. P.
نکورو *nikū-rū*, handsome-faced. P.
نکوسیرت *nikū-sirat*, virtuous, moral. P.A.
نکونام *nikū-nām*, bearing a good name, respectable, respected. P.
نکوهیدن *nakūhidan*, to despise, slight, blame. P.
نکوهیده *nakūhida*, despised, blamed, scorned, spoken ill of; despicable. P.
نکوئي *nikū'ī*, goodness, kindness, amiability; comeliness, beauty. P.
نکوئي کردن *nikū'ī kardan*, to do good. P.
نگار *nigār*, picture; beloved object, sweetheart; beauty. P. [pourtray. P.
نگار کردن *nigār kardan*, to draw, paint, limn,
نگارخانه *nigār-khāna*, picture-gallery; the house or studio of the celebrated imposter Manes, founder of the heretical sect of the Manichæans in the early ages of Christianity. P.
نگارین *nigārīn*, embellished; beautiful, fair, [lovely. P.
نگاه *nigāh*, look. P.
نگاه داشتن *nigāh dāshtan*, to keep, to hold; to observe, to watch; to guard, protect, save, preserve. P.
نگاه کردن *nigāh kardan*, to look, to view, to regard, to watch, to observe; to gaze at with longing. P.
نگران *nigarān* (pres. part.), looking, beholding. P.
نگرستن *nigaristan*, to behold, look. P.
نگریستن *nigarīstan*, to look, peer, pry. P.
نگفته *na gufta*, unsaid, not spoken; not having spoken, as long as one has not spoken. P.
نگون *nigūn*, upside down, turned, inverted; adverse. P.
نگونبخت *nigūn-bakht*, unfortunate, ill-fated; unlucky wight, ignoble, base. P.
نگه *nigah* = نگاه *nigāh*. P.
نگه داشتن *nigah-dāshtan* = نگاه داشتن *nigāh-dāshtan*). P.
نگه کردن *nigah-kardan* = نگاه کردن. P.
نگه دار *nigah dār*, preserve thou. P.
نگین *nigīn*, a ring, especially the seal-ring of a prince; a precious stone set in a ring. P.
زیر نگین *zeri nigīn*, under the authority or sanction, dependant on. P.

نم *nam*, moisture, damp, dew. P.
نماز *namāz*, prayer; prayers, (especially those prescribed by law to be repeated five times a day). P.
نماند *na mānad*, remaineth not; is no more. P.
نماندم *na māndam*, I remained not. P.
نمد زین *namadi zīn* or *namad-zīn*, coarse woollen saddle-cloth; a saddle stuffed on the upper part (to prevent the rider being galled). P.
نمط *namaṭ*, mode, manner, style, fashion, strain, way, custom, likeness. A.
نمك *namak*, salt. P.
نمکین *namakīn*, salted, salt; seasoned, savoury, enjoyable; sprightly, arch, sparkling, piquant, witty; handsome, beautiful, graceful. P.
نمل *naml*, (fem.) ant; (figur.) whiskers. A.
نمودن *namūdan*, to show, point out, display, evince, manifest, discover; to appear. P.
نمودي *namūde*, he was in the habit of displaying, he was wont to show. P.
نمونه *namūna*, example, pattern, sample, specimen; exemplar. P. [dishonour. P.
ننگ *nang*, honour, character; shame, disgrace,
ننهي *na nihī*, thou puttest not (aor. of نهادن). P.
نو *nau*, new fresh, recent. P.
نواحي *nawāḥī* (pl. of ناحية *nāḥiyat*), environs, parts adjacent. A.
نواختن *nawākhtan*, to soothe, to caress, to indulge, to gratify, or treat with kindness. P.
نوادر *nawādir* (pl. of نادرة *nādirat*), rarities, rare things. A.
نوازیدن *nawāzidan* = نواختن [q. v.]. P.
نوال *nawāl*, present, gift, donative. A.
نوالك *nawālika*, thy gift. A.
نوآورده *nau-āvarda*, fresh-brought. P.
نوبت *naubat*, period, time, turn. A.
نوجوان *nau-juwān*, one just come to adolescence, youth. P.
نوح *Nūḥ*, the patriarch Noah (called by the Muhammadans شیخ المرسلین *Shaikhu 'l mursalīn*, elder of the apostles). A.
نودمیده *nau-damīda*, newly-sprouted (incipient [beard). P.
نور *nūr*, light. A.
نوردن *navardan* (or نوردیدن *navardīdan*), to omit, pass by or over, to neglect, forget. P.
نورسیده *nau-rasīda*, newly-arrived; new, fresh, recent; germinating. P.

نو روز *nau-roz*, New-year's-day (which, in the Persian Calendar, is the day on which the sun enters Aries). P.

نو روزی *nau-rozī*, suited to or becoming the festival of New-year's-day, New-year's. P.

نوش *nosh*, drink, honey, sweets. P.

نوشت *navisht*, what is written, writing, scripture; written. P.

نوشتست *navishtast*, is written or scribbled. P.

نوشتن *navishtan*, to write, to record. P.

نوشته *navishta*, written, inscribed; writing. P.

نوشدارو *nosh-dārū*, treacle; any antidote to poison; an electuary; a pleasant and efficacious medicine (p. 76). P.

نوشيدن *noshīdan*, to drink; to take, swallow. P.

نوشيروان *nūshīravān*, name of a king of Persia (Chosroes the first), in whose reign Muhammad was born; he is often designated by the Arabic epithet of العادل *al 'ādil*, the Just. P.

نوشين *noshīn*, sweet, pleasant. P.

نوع *nau'*, species, kind, mode, sort. A.

نوعي *nau'e*, a species, a sort, a mode, a manner; a new, particular, peculiar, or original manner. A.P.

نوميدي *naumedī* or *naumīdī*, despair. P.

نون *nūn*, fish. A.

ذو النون *zu 'n nūn*, (*lit.* possessed of the fish), a name given to the prophet Jonah; also the name of a certain personage famed for piety, who died A.H. 245 (A.D. 860). A.

نويسنده *navīsanda*, writer. P.

نه *na*, not, no, neither, nor. P.

نهٔ *na'e*, thou art not. P.

نه *nih*, put, place, lay, lay down (imp. of نهادن *nihādan*). P.

.. *nuh*, nine. P.

نهاج *nuhāju*, we are excited, we are roused up (imperf. pass. of the verb هاج *hāja*). A.

نهاج الي صوت الاغاني *nuhāju ilà ṣauti 'l aghānī*, we are roused to the sound of the songs. A.

نهاد *nihād*, nature, disposition, habit. P.

نهادن *nihādan*, to place, put, set, lay, lay by, lay up, lay out; to leave, to fix; to wear; to set out; to determine, make up (one's mind). P.

نهاده *nihāda*, placed, laid, set, fixed; having placed; hath placed. P.

نهان *nihān*, hid, hidden, concealed; secret, occult, latent, clandestine. P.

نهان داشتن *nihān dāshtan*, to keep secret. P.

نهاني *nihānī*, secret, hidden, concealed, private, privy, clandestine. P.

نهاوند *nuhāvand* (or *nihāvand*), name of a city in Persian Irāk; name of a mode in music. P.

نهايت *nihāyat*, end, extremity, ne plus ultra. A.

نهر *nahr*, river, stream, canal. A.

نهر الي نهر *nahrun ilà nahrin*, river to river. A.

نهر تلاطم ركبتي *nahrin talāṭoma rukbati*, a river dashing its waves on my knee; (the gen. *nahrin* is in apposition with *munyat*). A.

نهفت *nihuft*, he concealed; secrecy, secret. P.

بنهفت *ba nihuft*, in secret. P.

نهفتن *nihuftan*, to hide, conceal. P.

نهفته *nihufta*, hidden, latent, concealed; secretly. P.

نهق *nahaka*, he brayed (3 per. sing. perfect). A.

ثمّة اذا نهق الخطيب ابو الفوارس *ṣamma iẕā nahaḳa 'l khaṭību abu 'l fawārisi*, when the preacher Abu 'l fawāris brays. A.

نهنگ *nahang* (by some *nihang*), crocodile, alligator; shark. P.

نهي *nahy*, prohibition. A.

نهي كردن *nahi kardan*, to forbid, prohibit. A.P.

نهيب *nahīb*, terror, fear. P.

ني *nai*, reed, cane; flute, pipe. P.

ني *nī*, me (pronom. suffix joined to verbs). A.

.. *ne* = نه *na*. P.

نيارامد *nayārāmad*, he will not rest (aor. of آراميدن *ārāmīdan*). P.

نياراميد *nayārāmīd*, he rested not (past of آراميدن). P.

نيارد *nayārad*, will not bring (aor. of آوردن *āvardan*). P.

بر نيارد *bar nayārad*, he raiseth not. P.

نيازارد *nayāzārad*, he torments not. P.

نيازاري *nayāzārī*, thou afflictest not, tormentest not, grievest not (aor. of آزاردن *āzārdan*). P.

نيازردم *nayāzardam*, I tormented not. P.

نيازمند *niyāzmand*, indigent, necessitous, needy. P.

نيازموده *nayāzmūda*, not experienced. P.

نياسايد *nayāsāyad*, he is not refreshed (past of آسودن). P.

نياسودي *nayāsūde*, he would not rest. P.

نيافت *nayāft*, he found not. P.

نياق *niyāḳ* (pl. of ناقة *nāḳat*), she-camels. A.

نياقا *niyāḳan* (acc.); see under و *wa*. A.

نيام *niyām*, sheath, scabbard, case. P.

نيامد *nayāmad*, came not (past of آمدن *āmadan*). P.

نياموخت *nayāmokht*, he hath not learned (past of آموختن *āmokhtan*). P.

نياوردي *nayāvardī*, thou hast not brought (past of آوردن *āvardan*). P.

نياوري *nayāvarī*, thou bringest not. P. [*dan*). P.

نيايد *nayāyad*, he comes not (aor. of آمدن *āma-*

نيائي *nayā'ī*, thou comest not (aor. of آمدن). P.

نى بوريا *nai'i boriyā*, the reed of which mats are made. P.

نيت *niyat* (also نيّت *niyyat*), design purpose, intention, resolve; will-worship. A.

نيرزد *nayarzad*, it is not worth (aor. of ارزيدن *ar-*

نيرو *nirū*, strength. P. [*zīdan*). P.

نيز *nīz*, also, likewise, too; even; again. P.

نيزه *neza*, spear, lance, javelin. P.

نيزه باز *neza-bāz*, spearman, lancer. P.

نيست *nīst* (in India *nest*), it is not, consists not. P.

نيستي *nistī*, thou art not; destitution. P.

نيش *nesh*, sting; lancet. P.

نيش زدن *nesh zadan*, to sting, to strike with the sting. P.

نيشكر *nai-shakar*, sugar-cane. P.

نيفتاد *nayuftād*, it did not fall out, happen, or occur (past of افتادن *uftādan*). P.

نيفشاندي *nayafshāndī*, thou scatteredst not (past of افشاندن). P. [of افشاندن). P.

نيفشاني *nayafshānī*, thou scatterest not (aor.

نيفگني *nayafganī*, thou castest not away (aor. of افگندن). P. [very; very well. P.

نيك *nek* (pl. نيكان *nekān*), good, beautiful; well;

نيك انجام *nek-anjām*, of happy end. P.

نيكبخت *nek-bakht* (pl. نيكبختان *nek-bakhtān*), fortunate, happy. P.

نيك بختي *nek-bakhtī*, good fortune. P.

نيكخواه *nek-khwāh* (pl. نيكخواهان *nek-khwāhān*), benevolent, well-wisher. P.

نيك داشتن *nek dāshtan*, to hold in regard, to treat kindly, to do good. P.

نيك رفته *nek-rafta* (pl. نيك رفتگان *nek-raftagān*), well-departed; one who, in dying, has left a good name behind him. P.

نيك روز *nek-roz*, happy. P.

نيك سرانجام *nek-sar-anjām*, ending well; having a happy issue; thoroughly provided, well furnished. P.

نيك سهلست *nek sahlast*, it is very easy. P.

نيك سيرت *nek-sīrat*, of a kindly disposition. P.A.

نيك فرجام *nek-farjām*, of happy end. P.

نيك محضر *nek-mahzar*, good-natured, amiable. P.A.

نيك مرد *nek-mard*, good man. P. [nesty. P.

نيك مردي *nek-mardī*, kindness, goodness, ho-

نيك نام *nek-nām*, of good report, fair-famed. P.

نيكو *nekū* (pl. نيكوان *nekuwān*), good; well; comely, beautiful. P.

نيك و بد *nek o bad*, good and bad. P.

نيكوروش *nekū-ravish*, moral, well-behaved. P.

نيكو نام *nekū-nām*, of good repute, having a good

نيكوي *nekuwī*, goodness. P. [name. P.

نيكوئي *nekū'ī*, goodness, kindness. P.

نيكي *nekī*, goodness, virtue; good. P.

نيل *nīl*, indigo; a blue stroke which they are accustomed to draw upon the house-door of anyone deceased, or upon any thing which is lost, confiscated, or abandoned; mourning; the river Nile. P.

نيم *nīm*, half. P.

نيم خورد *nīm-khwurd*, half-eaten; half-drunk. P.

نيم خورده *nīm-khwurda*, half-eaten; half-drunk; leavings, refuse. P.

نيم روز *nīm-roz*, noon, mid-day; the province of Sistān. P.

نيم سير *nīm-ser*, half-full. P.

نيم شب *nīm-shab*, midnight. P.

نينداختي *nayandākhtī*, he would not throw, he would not have thrown (past subj. of انداختن). P.

نيندوخت *nayandokht*, he gained not, acquired not (past of اندوختن *andokhtan*). P.

نيوشيدن *niyūshīdan*, to listen. P.

نئين *na'īn*, made of reeds; reedy. P.

و

و *wa* (and sometimes in Persian *o*), and; still, yet, while; for; by; (for ربّ *rubba*) many, many a (p. 142). A.

وا *wā*, again, *re* (a prefix). P.

واتوب اليه *wa atūbu ilaihi*, and I turn by repentance unto Him. A. [tive. A.

واثق *wāsiq*, confiding, confident, assured, posi-

واجب *wājib*, necessary, due, obligatory, incumbent; expedient, proper. A.

واجب آمدن *wājib āmadan*, to be necessary, to be due or right, to behove. A.P.

واجبي *wājibī* (or بواجبي *ba wājibī*), necessary, expedient, proper, deserved. A.P.

واحفظ *wa 'hfaz*, and protect Thou. A.

وادي *wādī*, valley, vale, dell, dale; river. A. [tor. A.
وارث *wāris* (P. pl. وارثان *wārisān*), heir, inheri-
وارث ملك سليمان *wārisu mulki sulaimāna*, the inheritor of the dominion of Solomon. A.
وارفع *wa 'rfa'*, and exalt Thou. A.
وازون *wāzhūn*, inverted, topsy-turvy. P.
وازون بخت *wāzhun-bakht*, unfortunate. P.
واسط *Wāsiṭ*, name of a city lying midway between Kūfah and Basrah on the Tigris, built A.H. 83, by Hajjāj bin Yūsuf. A.
واصف *wāṣif* (P. pl. واصفان *wāṣifān*), praisers; describers. A.
واطلب *wa 'ṭlub*, and ask thou. A.
واعظ *wā'iẓ* (P. pl. واعظان *wā'iẓān*), preacher, exhorter, admonisher. A.
وافر *wāfir*, abundant, ample, exuberant, full, vast, very great. A.
واقعه *wāḳi'a*, accident, incident, event; battle, conflict; catastrophe; case. A.
واقعها *wāḳi'hā* (P. pl. of واقعه *wāḳi'a*), eventualities, events, wars. A.P.
واقعه ديده *wāḳi'a-dīda*, (man) of experience. A.P.
واقف *wāḳif*, apprized, aware, informed. A.
واقف گردانيدن *wāḳif gardānīdan*, to acquaint, to apprize. A.P.
والا *wālā*, high, exalted. P.
و الا *wa illā*, and if not, otherwise. A.
والاتر *wālātar*, higher. P.
و الله *wa 'llāh*, and God; by God! A.
و آله *wa ālihi*, and (on) his offspring. A.
وام *wām*, debt, loan. P.
وام دادن *wām dādan*, to grant a loan, to lend. P.
وا ماندن *wā māndan*, to remain behind, to lag. P.
وامي *wāme*, a loan. P.
و ان *wa in*, and if, even if, although. A.
و انت *wa anta*, and thou. A. [(or comest). A.
و ان جئت *wa in ji'ta*, and though thou camest
وانگاه *wāngāh*, and then; and then! P.
و انما *wa innamā*, and only. A.
و انه *wa innahu*, and certainly it (is). A.
و انه لاعظم *wa innahu la a'ẓamu*, whilst assuredly it is the greatest. A.
وجد *wajd*, rapture, ecstacy; fervent love. A.
وجوب *wujūb*, necessity, duty. A.
بوجوب *ba wujūb*, necessarily, imperatively. P.A.
وجود *wujūd*, being or existing; existence; body, person, individual. A.

با وجود *bā wujūd*, with the existence; notwithstanding. P.A.
وجودي *wujūde*, an existence. A.P.
وجه *wajh*, face; mode, manner, cause, reason; supply, means. A. [A.P.
وجه كفاف *wajhi kafāf*, sufficiency of provisions.
وحدت *waḥdat*, solitude, singleness, unity. A.
وحش *waḥsh*, wild animal, wild beast. A.
وحشت *waḥshat*, fear, dread, horror, sadness, gloom; dreariness; rage, savageness, fierceness; asperity, aversion. A.
وحل *waḥal*, mire, black adhesive clay, puddle. A.
وحيد *waḥīd*, single, separated, detached, apart. A.
وداد *widād*, love, affection. A.
في ودادها *fī widādihā*, for love of her. A.
وداع *wadā'*, farewell, adieu, good bye. A.
وداع كردن *wadā' kardan*, to bid adieu, say farewell. A.P. [though; since. P.
ور *war* (for *wa agar*), if; and if; even if; al-
وراء *warā*, beyond, without, besides, except. A.
و راكبات نياقا *wa rākibātin niyāḳan*, many women riding she-camels. A.
ورد *ward*, rose; leaf or petal of a flower. A.
ورزيدن *warzīdan*, to acquire, seek, pursue, cultivate, practise. P. [if it. P.
ورش *warash* (for و اگر اش *wa agar ash*), and
ورطه *warṭa*, labyrinth, maze; precipice, whirlpool, or any place or position of danger. A.
ورق *wurḳ* (pl. of ورقا *warḳā*), brown or slate-coloured (pigeons). A.
ورق *waraḳ*, leaf (of a tree or paper), page. A.
ورقي *waraḳe*, one leaf, a single leaf, a page. A.P.
ورنه *warna* (for و اگر نه *wa agar na*), and if not, otherwise. P.
ورئ *warā*, men, mortals. A.
وز *waz* (for و از *wa az*), and from. P.
وزرا *wuzarā* (pl. of وزير *wazīr*), viziers, ministers of state. A.
وزن *wazn*, weight. A.
وزير *wazīr*, minister of state, vizier. A.
وزيري *wazīrī*, rank of vizier, premiership. A.P.
وسعت *wus'at*, largeness, amplitude, space. A.
وسمه *wasma*, collyrium, juice of the leaves of woad, or the indigo plant, used in tincturing and dyeing. P.
وسيلت *wasīlat*, and *wasīla*, means, medium, intervention; whatever wins or conciliates the favour of a prince or great man (as a gift or merit). A.

وسيم *wasīm*, marked between the shoulders by a hairy wen of the size of a pigeon's egg (as all the prophets had been,—Muhammad is believed to have been the last so distinguished); beautiful. A.

وصال *wiṣāl*, meeting, conjunction, interview, enjoyment of my beloved object. A.

وصف *waṣf*, description, praise; quality, property. A.

وصل *waṣl*, union; enjoyment of the society of friends, friendship, intercourse. A.

وصيّت *waṣiyat*, will, testament, commandment, charge. A.

وظيفه *waẓīfa*, allowance of provisions, stipend. A.

وظيفه خور *waẓīfa-khwur*, pensioner. A.P.

وعد *wa'ada*, he promised. A.

وعده *wa'da*, promise, agreement, engagement; putting off with a promise. A.

وعده دادن *wa'da dādan*, to give a promise; to put off with a promise. A.P.

وعظ *wa'ẓ*, admonition, exhortation, sermon. A.

وفاء *wafā*, performance of promise, payment, fulfilment; fidelity, good faith. A.

وفا كردن *wafā kardan*, to repay, reimburse, fulfil. A.P.

وفات *wafāt*, decease, death, demise. A.

وفات يافتن *wafāt yāftan*, to die. A.P.

وفادار *wafā-dār*, keeper of good faith. A.P.

وفاداري *wafā-dārī*, keeping of good faith. A.P.

وفائي *wafā'e*, a good faith, an act of good faith. A.P.

وفق *wafḳ*, congruity, proportion. A.

بر وفق *bar wafḳ*, in accordance, in conformity, agreeably to. P.A.

وفي *wafā*, he paid. A.

اذا وعد وفي *iẕā wa'ada wafā*, when he promises, he fulfils. A.

وقاحت *waḳāḥat*, impudence, shamelessness, effrontery, brazenness. A.

وقار *waḳār*, majesty, dignity, gravity, sedateness. A.

وقت *waḳt*, time, hour, season, occasion. A.

بوقت *ba waḳt*, at the usual hour, at the proper time. P.A.

وقتها *waḳthā* (P. pl. of A. وقت *waḳt*), times, many times; ever and anon. A.P.

وقتي *waḳte*, a certain time or occasion, once upon a time; at the (or that) time; at one time, at another time. A.P.

و قد *wa ḳad*, and assuredly, and verily. A.

وقف *waḳf*, religious legacy, charitable bequest. A.

مال وقف *māli waḳf*, property so bequeathed. A.P.

الوقف لا يملك *al waḳfu lā yumlaku*, the religious bequest is not owned, *i.e.*, has no owner. A.

وقوف *wuḳūf*, experience, knowledge, information. A.

وقوف يافتن *wuḳūf yāftan*, to get knowledge or information, to come to know. A.P.

وكيل *wakīl*, set over; holder of a charge; president, commissioner, trustee; attorney. A.

وگرنه *wagarna*, and if not, otherwise. P.

و لا *wa lā*, and not, neither. A.

ولاة *wulāt* (pl. of والي *wālī*), governors, prefects. A.

ولادت *wilādat*, birth, giving birth, procreation. A.

ولايت *wilāyat*, country, territory; a foreign country. A.

ولد *walad*, son. A.

ولده *waladahu*, (acc.) his son. A.

ولع *wala'*, eager desire. A.

و لنذيقنهم *wa la nuẕīḳannahum*, and verily we will make them taste (imperf. energetic of اذاق *aẕāḳa*, 4th form of the verb ذاق *ẕāḳa*, for ذوق, with the pron. هم *hum*, them). A.

و لو *wa law*, and if, and though. A.

و لو ان *wa law inna*, and if in truth. A.

ولوج *wulūj*, ingress, entrance. A.

ولي *wale*, but, however. P.

وليّ *waliy*, holy man, saint. A.

و ليس *wa laisa*, and there is not; and not. A.

ولي عهد *walī 'ahd*, heir-apparent. A.

و ليك *wa lek*, but. P.

و ليكن *wa lekin*, but, however. A.

ولي نعمت *walī ni'mat*, benefactor, master. A.P.

و ما *wa mā*, and whatever is. A.

و من يتوكّل علي الله فهو حسبه *wa man yatawakkalu 'ala 'llāhi fahwa ḥasbuhu*, and whoso trusteth in God, He is sufficient for him. A.

و نحن *wa naḥnu*, and we. A.

و نصر اعلامه *wa naṣara a'lāmahu*, and aid his banners! A.

وه *wah*, ah! alas! A.

وهّاب *wahhāb*, great and bounteous giver. A.

الوهّاب *al wahhāb*, the Giver, *i.e.* God. A.

و هل *wa hal*, and how? A.

وهم *wahm*, surmise, suspicion, apprehension; fear, anxiety; mind, imagination. A.

و هو *wa huwa* (pronounced *wahwa*), and he (is). A.

و هو ساقي يري *wa huwa sāḳin yarā*, and he (is) a cup-bearer who sees. A.

وي *vai*, he, him; of him, his; her. P.

ویران *wīrān*, *wairān*, or *werān*, desolate, waste, depopulated. P.
وین *wīn* (for واین *wa īn*), and this. P.

ه

ه *hu* (affixed pronoun), him, it; of him; his; its; (after the prepositions علي, في, بِ, &c., it is pronounced *hi*). A.
ها *hā* (affixed pron. fem.), her; them, their. A.
هادي *hādī*, guide, leader, director. هاديًا *hādiyan* (acc.). A.
كفي الله هاديًا *kafa 'llāhu hādiyan*, God sufficeth as a guide. A.
هارون الرّشيد *Hārūn arrashīd*, Hārūn the Guide, or Guided aright (the fifth Caliph of the house of Abbās; he began to reign A.H. 170, and died A.H. 193). A.
هامان *Hāmān*, name of the favourite of Ahasuerus, and the enemy of the Jews; he is represented in the Kurān as vizier to Pharaoh. A.
هان *hān*, have a care! let it not be! P.
هائل *hā'il*, terrible, horrible, dreadful. A.
هبوب *hubūb*, blowing, blowing hard (the wind); gale, fresh or smart breeze. A.
هجره *hijra*, the flight of Muhammad from Mecca to Madīna (which occurred on the 16th of July, A.D. 622, and in the reign of the caliph Omar, was ordered to be considered as the Muhammadan æra). A.
هدف *hadaf*, butt or mark for archers, target. A.
هدي *hady*, cattle sent to Mecca to be sacrificed. A.
هديّه *hadiya* (or هديه *hadya*), offering, gift, present (especially to superiors). A.
هذا *hāẕā*, this. A.
هذا المقدار *hāẕa 'l mikdāru*, this quantity. A.
هر *har*, every, all, each. P.
هراس *hirās*, terror, fear, dread. P.
هراسيدن *hirāsīdan*, to fear, stand in awe, be in dread; to terrify. P.
هر ان *har ān*, every one. P.
هرانكه *har ān ki*, every one who, whosoever. P.
هرآينه *har āyina* (or هر آيينه *har āīna*), doubtless, undoubtedly, assuredly, positively; by all means, at all events. P.
هربار *har bār*, every time, each time. P.
هرجا كه *har jā ki*, every place that, wherever. P.
هرچند *harchand*, although. P.
هرچه *harchi*, all that, every thing that, what. P.
هرچه تمامتر *harchi tamām tar*, whatever is best or most perfect, the utmost. P.
هردم *har dam*, each moment, every instant. P.
هردو *har dū*, both. P.
بهر دو دست *ba har dū dast*, with both the two hands. P.
هرروز *har roz*, every day, daily. P.
هرزه گردي *harza-garde*, a saunterer, a wanderer, a vagabond. P.
هرزه گو *harza-go*, babbler, idle talker. P.
هرزه گوئي *harza-go'e*, a prater, a chatterbox. P.
هرسو *har sū*, on all sides, everywhere. P.
هرشب *har shab*, every night. P.
هر كجا *har kujā*, everywhere; wheresoever, wherever. P.
هركرا *har kirā*, whomsoever, to whomsoever. P.
هركه *har ki*, whosoever. P.
هرگاه *har gāh*, every time, whenever. P.
هرگاه كه *har gāh ki*, every time that, whensoever. P.
هرگز *hargiz*, ever, at any time (always used with following negative). P.
هرگه *har gah*, every time, whenever. P.
هر گه كه *har gah ki*, every time that, whensoever. P.
هرمز *Hurmuz*, son of Nushīravān. (He was at first a mild prince, but before his fall became cruel and vindictive). P.
هريرة *hurairat* and *hureira* (dim. of هرّة *hirrat*), a little cat, a pet cat, a kitten. A.
هريكي *har yake*, every single one, each one. P.
هزار *hazār*, thousand. P.
هزاربار *hazār bār*, a thousand times. P.
هزارپا *hazār-pā*, millepede, scolopendra. P.
هزار دانه *hazār dāna*, a thousand beads. P.
هزار دوست *hazār dost*, having a thousand lovers or admirers. P.
هزبر *hizabr* or *hizbar* (P. pl. هزبران *hizabrān*), lion. A.
هزل *hazl*, jest. A.
هست *hast*, he or it is. P.
هستم *hastam*, I am; I was. P.
هستند *hastand*, they are. P.
هستي *hastī*, existence, entity; wealth, riches, property, possessions. P.
هش *hush*, intelligence. P.
هش داشتن *hush dāshtan*, to have a care, to mind, take heed. P.
هشت *hasht*, eight. P.

هشتم *hashtum*, eighth. P.

هشتن *hishtan*, to let alone; to leave, quit. P.

هشدار *hush dār*, be careful! have your wits about you! P.

هشيار *hush-yār*, conscious, shrewd, sensible, intelligent, rational. P.

هفت *haft*, seven. P.

هفتا *haftā* (for هفتاد *haftād*) seventy. P.

هفتاد *haftād*, seventy. P.

هفت رنگ *haft-rang*, seven-coloured. P.

هفتگانه *haftgāna*, seven times over; seven. P.

هفتم *haftum*, seventh. P.

هفته *hafta*, week, seven days. P.

هل *hal*, does there? is there? is it? A.

هلاك *halāk*, perishing, ruin; destruction; slaughter, death. A.

هلاك شدن *halāk shudan*, to be lost, to perish. A.P.

هلاكت *halākat*, perdition, ruin, destruction; (A.P.) thy destruction. A.

هلال *hilāl*, name of a tribe. A.

بني هلال *banī hilāl*, sons or children of Hilāl. A.

هلك *halaka*, he perished. A.

هلك النّاس حوله عطشًا *halaka 'n nāsu ḥaulahu 'atashan*, men around him perished of thirst. A.

هلكت *halakta*, thou hast perished. A.

هليدن *hilīdan*, to neglect, abandon, let alone. P.

فروهليدن *furo hilīdan*, to drive down, to expel. P.

هم *ham*, also, too, even, likewise; moreover; together; this same; even so. P.

هم *hum* (affixed pron. masc.), they, them (pronounced *him* when affixed to the prepositions بِ ,فِي ,عَلِي, &c.). A.

همّ *hamm*, grief, care, solicitude. A.

هما *humā* (or همای *humāī*), phœnix, bird of happy omen (which never touches the ground; it is imagined that whoever is overshadowed by it becomes a king). P.

هما *humā*, and (after prep.) *himā*, both of them (auffixed masc. pron. of the dual). A.

همان *hamān*, always, all the same, thus, exactly so, same, self-same. P.

همانا *hamānā*, certainly, assuredly; again, as before; alike; immediately. P.

همانا كه *hamānā ki*, at the same time that, even supposing that; although. P.

همان به *hamān-bih*, always better. P.

همايون *humāyūn*, august, royal, imperial; fortunate, happy. P.

همّت *himmat*, resolution, spirit, magnanimity, courage; mind, attention, endeavour, fixing the mind on (or meditating on, or praying to) God; auspices, favour, grace, blessing. A.

همّت خواستن *himmat khwāstan*, to ask a blessing. A.P.

همچنان *hamchunān*, all the while, still, yet, in that manner, thus, in like manner, in the same manner, as before. P.

همچنين *hamchunīn*, in this manner; likewise. P.

همچو *hamchū*, like, such as, even as, all the same as, this same. P.

همخوابه *ham-khwāba*, bed-fellow, spouse. P.

همدان *Hamadān*, name of a town of Persia, the province of 'Irāki 'Ajami. P.

هم در آن *ham dar ān*, that same, that very. P.

هم درد *ham-dard*, fellow-sufferer, sympathetic. P.

هم دردي *ham-darde*, a fellow-sufferer. P.

همدم *ham-dam*, (*lit.* breathing together) intimate companion or friend. P.

هم دوان *ham-dawān*, running together. P.

همراه *ham-rāh*, fellow-traveller; along with, in company with. P.

همره *ham-rah* = همراه *ham-rāh*. P.

همسايه *ham-sāya*, (*lit.* same shade) neighbour. P.

همسايهٔ درويش *ham-sāya'e darwesh*, a poor neighbour. P.

همسر *ham-sar* (*lit.* the same head), equal, associate; spouse. P.

همعنان *ham-'inān* (*lit.* with equal reins), companion in riding. P.A.

همقدم *ham-kadam* (*lit.* fellow-stepping), companion. P.A.

هم قفس *ham-ḳafas*, cage-fellow. P.A.

همكن *ham-kun* (pl. همكنان *ham-kunān*), fellow-labourer, fellow-worker, companion. P.

همگنان *hamginān*, all; a company; equals. P.

همنشين *ham-nishīn* (or همنشست *ham-nishast*), one who sits with another, companion. P.

همه *hama*, all, every one, the whole, everything. P.

با اين همه *bā īn hama*, with all this, all this notwithstanding. P.

همه جا *hama jā*, everywhere, all places. P.

همه جا است *hama jā ast*, is everywhere. P.

همه را *hama rā*, to all. P.

همي *hamī*, a redundant particle prefixed to the present and imperfect tenses of Persian verbs (see مي *mī*). P.

همي *hame* = همچنين *hamchunīn* (p. 130).

هميدارم *hamī dāram*, I have. P.

همیدون *hamīdūn*, now; always; in this manner. P.
همیشه *hamesha*, always, invariably. P.
همین *hamīn*, only; merely this (or these); the same, neither more nor less; in the same manner. P.
هند *Hind*, India. A.P.
هندو *hindū*, a Hindoo. P.
هندوستان *Hindūstān*, the country of the Hindū people, Hindostan. P.
هندوئي *hindū'e*, a certain Hindoo. P.
هندي *hindī*, of India, Indian. P.
هنر *hunar*, skill, science, ingenuity, art, tact, knack; virtue, merit, excellence, accomplishments. P.
هنرمند *hunarmand* (or هنرور *hunarwar*), skilful, scientific, talented, possessing merit, worthy. P.
هنرنماي *hunar-numāī*, merit-displayer, merit-displaying. P.
هنروري *hunarwarī*, eminence in art, skill, or science. P. [or excellence. P.
هنري *hunare*, a single merit, a solitary virtue
هنگام *hangām*, time, hour, season, moment. P.
هنگفت *hanguft*, thick, dense, coarse, stout; cloth of a firm texture. P.
هنود *hunūd* (pl. of هند *hind*), Indians. A.
هنوز *hanoz*, yet, still, hitherto. P.
هني *hanī*, agreeable, wholesome, pleasant, light, easy of digestion. A.
هو *huwa*, he; He is (a name of God). A.
هواء *hawā*, air, atmosphere, the space between heaven and earth; anything empty. A.
هوا پختن *hawā pukhtan*, to concoct a vain fancy. A.P.
هوا و هوس *hawā wa hawas*, concupiscence, lust, sensuality, sensual indulgence. A.
هوا پرست *hawā-parast*, sensualist. A.P.
هوا پرستي *hawā-paraste*, a sensualist. A.P.
هوادج *hawādij* (pl. of هودج *haudaj*), camel-litters. A.
في هوادجها *fī hawādijahā*, in their litters. A.
هوايش *hawāyash*, the air of it, its climate. A.P.
هوائي *hawā'e*, a new conceit, a fresh whim. A.P.
هور *hor*, the sun. P.
هوس *hawas*, desire, lust, concupiscence. A.
هوس بازي *hawas-bāze*, a voluptuary. A.P.
هوسي *hawase*, a whim, a desire, a lust, a sensual scheme, some new caprice. A.P.
هوش *hosh*, understanding, sense, judgment, prudence, intelligence; shrewdness. P.

هوش داشتن *hosh dāshtan*, to heed, mind, pay attention, be careful. P.
هوشمند *hoshmand*, intelligent, sensible, sagacious; cautious, wary. P.
هوشمندي *hoshmandī*, intelligence, sagacity. P.
هوشيار *hosh-yār*, sensible, endued with a sound understanding. P.
هول *haul*, terror, dread; horrible. A.
هولناك *haulnāk*, terrible, dreadful; dangerous, perilous. A.P.
هويدا *huwaidā*, clear, evident, conspicuous. P.
هيأت *haī'at*, face, aspect, appearance; exterior form, guise. A.
هيبت *haibat*, fear; respect, reverence, awe; awfulness, gravity, majesty, dignity. A.
هيچ *hech*, at all, anything, aught, some, any. P.
هيچت *hechat*, any to thee. P.
هيچ كدام *hech kudām*, any one. P.
هيچكس *hech kas*, a person of no consequence, nonentity of a person. P.
هيچ وقتي *hech wakte*, at any time, ever. P.A.
هيچ يك *hech yak*, anyone. P.
هيزم *hezam*, wood, faggot, sticks, firewood. P.
هيزم كش *hezam-kash*, a carrier of faggots for fuel; mischief-maker, firebrand. P.
هيكل *haikal*, figure, image; stature, shape. A.
هيكلي *haikale*, a figure; such a form! A.P.
هيولاني *haiyūlāniy*, material. A.
هيهات *haihāt*, begone! away! beware! A.

ي

ي *ī*, my (pronom. suffix joined to nouns). A.
يا *yā*, or, either. P.
يا *yā*, O! (governs the nom. or accus.). A.
ياب *yāb*, find thou (imp. of يافتن *yāftan*); (in comp.) finding, obtaining. P.
يا بني *yā bunaiyā*, O my darling boy! A.
ياد *yād*, memory, remembrance, recollection. P.
ياد آمدن *yād āmadan*, to come into memory, to recur to one's recollection. P.
ياد آوردن *yād āwardan*, to call to remembrance. P.
ياد داشتن *yād dāshtan*, to remember, recollect. P.
ياد گرفتن *yād giriftan*, to bear in mind, to impress on the memory. P.

یار *yār* (pl. یاران *yārān*), helper, ally; associate, companion, friend; endued with; lover (occurring in certain words such as شهریار *shahr-yār*, هوشیار *hosh-yār*, and a few others). P.

یارا *yārā*, power; boldness, courage. P.

یارای گفتار *yārāyi-guftār*, boldness of speech, daring to talk. P.

یا ربّ *yā rabb*, O Lord! A.

یاری *yārī*, friendship; aid, help, assistance; fellowship, companionship. *Yāre*, a friend; a lover. P.

یأس *yās* (for *ya's*), despair. A.

یاسمن *yāsmin*, jasmine. P.

یاسمن بو *yāsmin-bū*, sweet-scented as the jasmine. P.

یاسمن بوئی *yāsmin-bū'ī*, thou art as sweet as the jasmine. P.

یافتن *yāftan*, to find, obtain, gain, get, attain, experience. P.

یافتی *yāfte*, he had (or, would have) found or obtained. P.

یافه درای *yāfa-darāi*, idle talker. P.

یا للعجب *yā li 'l 'ajab*, wonderful! strange! A.

یا لیت *yā laita*, Oh would that! A.

یا معشر الخلّان *yā ma'shara 'l khullāni*, O assembly of friends! A.

یا من *yā man*, O the person who! O thou who! A.

یانع *yāni'*, ripe, mature. A.

التمر یانع *at tamru yāni'un*, the dates are ripe. A.

یاوری *yāvarī*, aid. P.

یاوری کردن *yāvarī kardan*, to befriend, help, aid, assist. P.

یبطش *yabṭushu*, he seized violently, assaulted with violence; he took or laid hold of (imperf. of the verb بطش). A.

یبطش بالفرار *yabṭushu bi 'l firāri*, he will take to flight. A.

یتخاشن *yatakhāshanu*, he is rough (morally or physically), (imperf. of تخاشن *takhāshana*, 6th form of the verb خشن). A.

یترشّح *yatarashshaḥu*, it drops or distils (imperf. of ترشّح *tarashshaḥa*, 5th form of the verb رشح). A.

یتلاطف *yatalāṭafu*, he is smooth; he becomes courteous, gentle, or gracious (imperf. of تلاطف *talāṭafa*, 6th form of the verb لطف). A.

یتوکّل *yatawakkalu*, he trusts, relies, confides (imperf of توکّل *tawakkala*, 5th form of the verb وکل). A.

و من یتوکّل علی الله *wa man yatawakkalu 'ala 'llāhi*, and whosoever placeth trust in God. A.

یتیم *yatīm*, orphan, pupil, ward; unique, rare, incomparable. A.

درّ یتیم *durri yatīm*, a rare pearl. A.P.

یجلو *yajlū*, he makes clear (imperf. of the verb جلا for جلو). A.

من یجلو بطلعته الدّجی *man yajlū bi ṭal'atihi 'd dujā*, (of) one who lighted up the darkness by his countenance. A.

یحبّ *yuḥibbu*, he loves or befriends (imperf. of احبّ *aḥabba*, 4th form of the verb حبّ). A.

و الله یحبّ المحسنین *wa 'llāhu yuḥibbu 'l muḥsinīna*, and God loves the beneficent. A.

یحدّث *yuḥaddisu*, he converses (imperf. of حدّث *ḥaddasa*, 2nd form of the verb حدث). A.

من ذا یحدّثنی *man zā yuḥaddisunī*, who will converse with me? A.

یحمل *yaḥmilu*, it bears or will bear, carry or support (imperf. of the verb حمل). A.

یحملك *yaḥmiluka*, it will support thee. A.

یحیی *Yaḥyā*, John; St. John the Baptist. A.

یخ *yakh*, ice. P.

یخ بسته *yakh-basta*, ice-bound, frozen. P.

یخ گرفته *yakh-girifta*, ice-seized, frozen. P.

ید *yad*, the hand. A.

ید سفلی *yadi suflā*, the lower or inferior hand, the hand that receives. A.P.

ید علیا *yadi 'ulyā*, the upper or superior hand, the hand that gives. A.P.

یدین *yadaini* (obl. of یدان *yadāni*, dual of ید *yad*), both hands. A.

بین یدیه *baina yadaihi*, between his hands, (meaning) in front of him, in his presence. A.

یر *yara*, he sees (imperf. jussive of the verb رأی *ra'ā*). A.

الم یرها یوماً *a lam yarahā yauman*, ah! he has not seen her at any time. A.

یرافق *yurāfiḳu*, he travels in company with, he accompanies; he helps, he affords aid (imperf. of رافق *rāfaḳa*, 3rd form of the verb رفق). A.

یرافقنی علی اللّیل هادیاً *yurāfiḳunī 'ala 'l laili hādiyan*, he accompanied me on a journey by night as a guide. A.

یرجعون *yarja'ūna*, they return or will return (imperf. of the verb رجع). A.

یرفع *yarfa'u*, he raises (imperf. of the verb رفع). A.

لیس یرفع رأسه *laisa yarfa'u ra'sahu*, he raises not his head. A.

يرى *yarà*, (a contraction of يرأى *yar'à*, imperf. of the verb رأى *ra'à*), he sees, he looks on. A.

يزول *yazūlu*, he or it departs, declines, decays (imperf. of the verb زال *zāla*, for زول). A.

يستقيم *yastaḳīmu*, it is correct, right, proper, consistent; it stands, remains (imperf. of استقام *istaḳāma*, 10th form of the verb قام, for قوم). A.

و هل يستقيم الرّفع *wa hal yastaḳīmu 'r raf'u*, but is raising befitting (or does it rightly comport with)? A.

يسرا *yusran* (acc. governed by the particle انّ *inna*), ease, facility. A.

يسع *yasa'u*, it is large, ample; he or it holds, contains; he is able or equal to (imperf. of the verb وسع). A.

يسعني *yasa'unī*, he equals me; he can hold me. A.

يسقي *yasḳī*, he presents liquor (imperf. of the verb سقى *saḳà*). A.

و لا يسقي *wa lā yasḳī*, but he gives not to drink. A.

يسلم *yaslamu*, he is safe, he escapes (imperf. of the verb سلم). ليس يسلم *laisa yaslamu*, he is not safe. A.

يسيغ *yusīghu*, it allows to flow gently down the throat; (hence) it allays, quenches (imperf. of اساغ *asāgha*, 4th form of the verb ساغ, for سوغ). A.

لا يكاد يسيغه *lā yakādu yusīghuhu*, it doth not nearly quench it. A.

يصول *yaṣūlu*, he attacks, makes an assault. A.

يصول بطشا *yaṣūlu baṭshan*, he will attack valorously. A.

يصول على الكلب *yaṣūlu 'ala 'l kalbi*, it springs at the dog. A.

يصول مغاضبا علىّ *yaṣūlu mughāẓiban 'alaiya*, he makes an assault on me fiercely, he attacks me furiously. A.

يطر *yaṭir* (jussive of يطير *yaṭīru*, imperf. of the verb طار *ṭāra*, for طير, he fled, he flew). A.

يطفي *yuṭfi'u*, he extinguishes or quenches (imperf. of اطفا *aṭfa'a*, 4th form of the verb طفي). A.

يطفي برشّة *yuṭfi'u bi rashshatin*, he extinguishes it with a sprinkling. A.

يعلم *ya'lamu*, he knoweth or shall know (imperf. of the verb علم). A.

و الله يعلم *wa 'llāhu ya'lamu*, but God knows. A.

يعني *ya'nī*, he means; it signifies (imperf. of the verb عني); (hence) videlicet, that is to say, to wit. A.

يغلق *yughlaḳu*, it will be shut (imperf. pass. of the verb غلق). A.

يغما *yaghmā*, prey, booty, spoil, plunder; name of a city in Turkistān, celebrated for the beauty of its inhabitants. P.

يغمائي *yaghmā'ī*, native of the city of Yaghmā. P.

يغني *yughnī*, he or it enables to do without, or to dispense with; it or he renders independent or rich (imperf. of اغنى *aghnà*, 4th form of the verb غني). A.

يغنيه ذلك عن *yughnīhi zālika 'an*, that will enable him to dispense with. A.

يفتري *yaftarī*, he invents a lie, charges falsely (imperf. of افترى *iftarà*, 8th form of the verb فري). A.

يقال *yuḳālu*, it is said, it will be said (imperf. pass. of the verb قال). A.

يقبّح *yuḳabbiḥu*, he regards as abominable, he detests (imperf. of قبّح *ḳabbaḥa*, 2nd form of the verb قبح). A.

يا من يقبّح امري *yā man yuḳabbiḥu amrī*, O he who regards my case with aversion. A.

يقبلوا *yaḳbalū*, they accept (imperf. of the verb قبل). A.

يقين *yaḳīn*, certain, sure, true. A.

يك *yak*, one; an ace. P.

سه يك *sih yak*, three aces. P.

يك يك *yak yak* = هر يك *har yak*. P.

يك *yaku* (a contraction of يكن *yakun*, imperf. jussive of كان for كون it was). A.

لم يك ينفعهم ايمانهم *lam yaku yanfa'uhumu īmānuhum*, their faith availed them not. A.

يكاد *yakādu*, it wants but little; see *lā yakādu*. A.

يكان يكان *yakān yakān*, one by one. P.

يكبار *yak bār*, one time, once, one day, some day. P.

به يكبار *ba yakbār*, for one and all; in a body; everything. P.

يك باره *yak bāra*, wholly, entirely. P.

يكتاش *yaktāsh*, name of a celebrated athlete. P.

يكدل *yak-dil*, single-hearted, faithful, sincere. P.

يكدم *yak dam*, one instant, one moment. P.

يكدم كه *yak dam ki*, the moment that. P.

يكديگر *yak-dīgar* (or يكدگر *yak-digar*), one another. P.

يكزبان *yak-zabān*, of one tongue, speaking the same thing, univocal, unanimous. P.

يكسان *yak-sān*, same, ditto, alike, equal. P.

يكسب *yaksibu*, it gains, acquires (imperf. of the verb كسب). A.

يكسو *yak sū*, one side, aside. P.

يكسو نهادن *yak sū nihādan*, to lay aside. P.

يكون *yakūnu*, he or it becomes, or will be (imperf. of the verb كان *kāna*). A. [alike. P.

يكي *yakī*, unity, oneness; one and the same,

... *yake*, one, a single one, any one, a certain one, an individual; the one. P.

يكي روز *yake roz*, one day, some day. P.

يگانه *yagāna* (originally يك گانه *yak gāna*), one, sole, single; unrivalled, unequalled; phœnix. P.

يلتفتن *yaltafitna*, they pay attention, they give heed (imperf. fem. 8th form of the verb لفت). A.

يلحق *yalḥaku*, it adheres to, attaches to, reaches, overtakes (imperf. of the verb لحق). A.

فيلحقني شأن *fa yalḥakunī sha'nun*, there attaches to me a state (I fall into a state). A.

يلمز *yalmizu*, he defames, calumniates, accuses, reproaches (imperf. of the verb لمز). A.

يماني *yamānī*, produced in Yaman. A.

يمجسان *yumajjisāni*, they make a Magian (imperf. dual of مجس *majjasa*, a verb coined from the word مجوس *majūs*, Magi, fire-worshipper. A.

يمجسانه *yumajjisānihi*, they (*i.e.* the parents) make a Magian of him. A.

يمر *yamurru*, he passes by (imperf. of the verb مر). A.

لا يمر بصالح *lā yamurru bi ṣāliḥin*, he passeth not by (the prophet) Salih (or, by a just man). A.

يملك *yamliku*, he possesses, he owns (imperf. of the verb ملك). *Yumlaku*, it is possessed or owned (imperf. pass. of the same verb). A.

يمن *yumn*, felicity, prosperity, good luck, blessing, auspices. A.

... *yaman*, right hand or side; Yaman, Arabia Felix. A.

يمين *yamīn*, oath; right hand or side. A.

يمين الملك *yamīnu 'l mulk*, right arm of the kingdom (a style, title, or proper name). A.

ينصران *yunaṣṣirāni*, they make a Nazarene, they Christianize (imperf. dual of نصر *naṣṣara*, a verb coined from the word نصراني *naṣrānīy*, Nazarene). A.

ينصرانه *yunaṣṣirānihi*, they (*i.e.* both parents) make a Christian of him. A.

ينفع *yanfa'u*, it availeth, profiteth (imperf. of the verb نفع). A.

ينفعك *yanfa'uka*, it will profit thee, it availeth thee. A.

يؤجج *yu'ajjiju*, he kindles (imperf. of أجج *ajjaja*, 2nd form of the verb أج). A.

يؤجج نارا *yu'ajjiju nāran*, he kindles a fire. A.

يوز *yūz*, panther, pard (said by the poets to have a partiality for cheese). P.

يوسف *Yūsuf*, the patriarch Joseph (whose beauty is said to have been very remarkable. Mention is made of him in several passages of the Kurān, but especially in the chapter which bears his name). A.

يوسفي *yūsufī*, Joseph-like, comely as Joseph. A.P.

يوضح *yūḍiḥu*, he would make evident (imperf. of أوضح *auḍaḥa*, 4th form of the verb وضح). A.

فيوضح لي عذري *fa yūḍiḥu lī 'uḏrī*, then he would make my excuse clear for me. A.

يولد *yūladu*, he is born (imperf. pass. of the verb ولد, *walada*). A.

الا وقد يولد على الفطرة *illā wa ḳad yūladu 'ala 'l fiṭrati*, but what is assuredly born in the pale of the religion of Islām. A.

يوم *yaum*, day. A.

يوم القيامة *yaumu 'l ḳiyāmati* (acc. *yauma 'l ḳiyāmati*), the day of resurrection. A.

يوم الوداع *yauma 'l wadā'i*, (acc.) on the day of bidding adieu. A.

يوما *yauman* (acc. of يوم *yaum*), one day, any day, some day; (adverbially) once; ever. A.

يونان *Yūnān*, Ionia; the ancient Greece until subjugated by Rome (after which it is called by Oriental writers Rūm). A.

يونس *Yūnas*, the Prophet Jonah. A.

يهتدي *yahtadī*, he is guided aright, he finds the right way (imperf. of اهتدى *ihtadā*, 8th form of the verb هدى *hadā*). A.

يهد *yahuddu*, he (or it) shakes to the ground, or demolishes (imperf. of the verb هد *hadda*). A.

يهدّ اَصطخر فارس *yahuddu'ṣṭakhara fārisi*, (which) shakes Istakhr of Persia. A.

يهدىٰ *yuhdā*, he is directed (pass. imperf. of the verb هدىٰ *hadā*, he guided). A.

يهدىٰ به و هو لا يهتدي *yuhdā bihi wa huwa lā yahtadi*, one is guided by him, but he does not find the right way himself. A.

يهوّدان *yuhawwidāni*, they make a Jew (imperf. dual of هوّد *hawwada*, 2nd form of the verb هاد *hāda*). A.

يهوّدانه *yuhawwidānihi*, they (*i.e* the parents) make a Jew of him. A.

يهوديّ *yahūdiy*, Jew, Jewish, Judaical. A.

يئس *ya'isa*, he despaired. A.

اذا يئس الانسان *izā ya'isa 'l insānu*, when a man despairs. A.

CORRECTIONS AND ADDITIONS TO THE VOCABULARY.

PAGE.

6, After اشر *ashar*, insert "اشِر *ashir*, an insolent fellow."

9, To the meanings of اما *ammā*, add, "as for, as regards."

15, For "بخو *bakhau*," read, "بخوا *bakhwā*."

19, For "بکذاب اشر *bi kazzabin asharrin*, as the worst of liars," read "بکذاب اشر *bi kazzābin ashir* (*ashir*, for *ashirin*, metri causa), as a great liar and an insolent fellow."

„ After بلبلا *bulbulā*, insert "بلبلان چشم *bulbulān-chashm*, bulbul-eyed, fickle, faithless."

22, After بیکار *ba-gakhār*, insert, "بیکران *bekarān*, boundless, immense, enormous."

„ Delete the word بیگران *be-girān* and its meanings.

29, To the meanings of تشویش *tashwīsh*, add, "gnawing (of care)."

30, To the meanings of تقاعد *taḳā'ud*, add, "neglect, omission."

31, For "تنگ آب *tang-āb*, shallow," read, "تنك آب *tunak āb*, a shallow stream, a shallow."

41, After حواشي *ḥawāshī*, insert, "حواشي خدمتگاران *ḥawāshiyi khidmatgārān*, menial servants, domestics (who sit in the ante-room, where those who enter leave their shoes)."

44, To the meanings of خواجه *khwāja*, add, "major-domo."

48, To the meanings of درها *darhā*, add, "outlets, inlets."

55, For "*rū'ash*," read, "*rūsh*."

57, Add, "driving away," to the meanings of زجر *zajr*.

66, To the meanings of شمائل *shamā'il*, add, "features, face, form, figure."

67, Add "enthusiast," to the meanings of شوریده *shorida*.

70, To the meanings of چارطبع *chār ṭab'*, add, "the four elements, earth, air, water, fire

„ Add, "a leaf," to the meanings of طبق *ṭabaḳ*.

71, After طعام *ṭa'ām*, insert, "طعم *ṭa'm*, eating, taste, flavour (see ترش طعم *turush-ṭa'm*)."

„ Add, "rage, fury," to the meanings of طيش *ṭaish*.

84, To the meanings of کاغذ زر *kāghaẕi zar*, add, "bill of exchange, bank note."

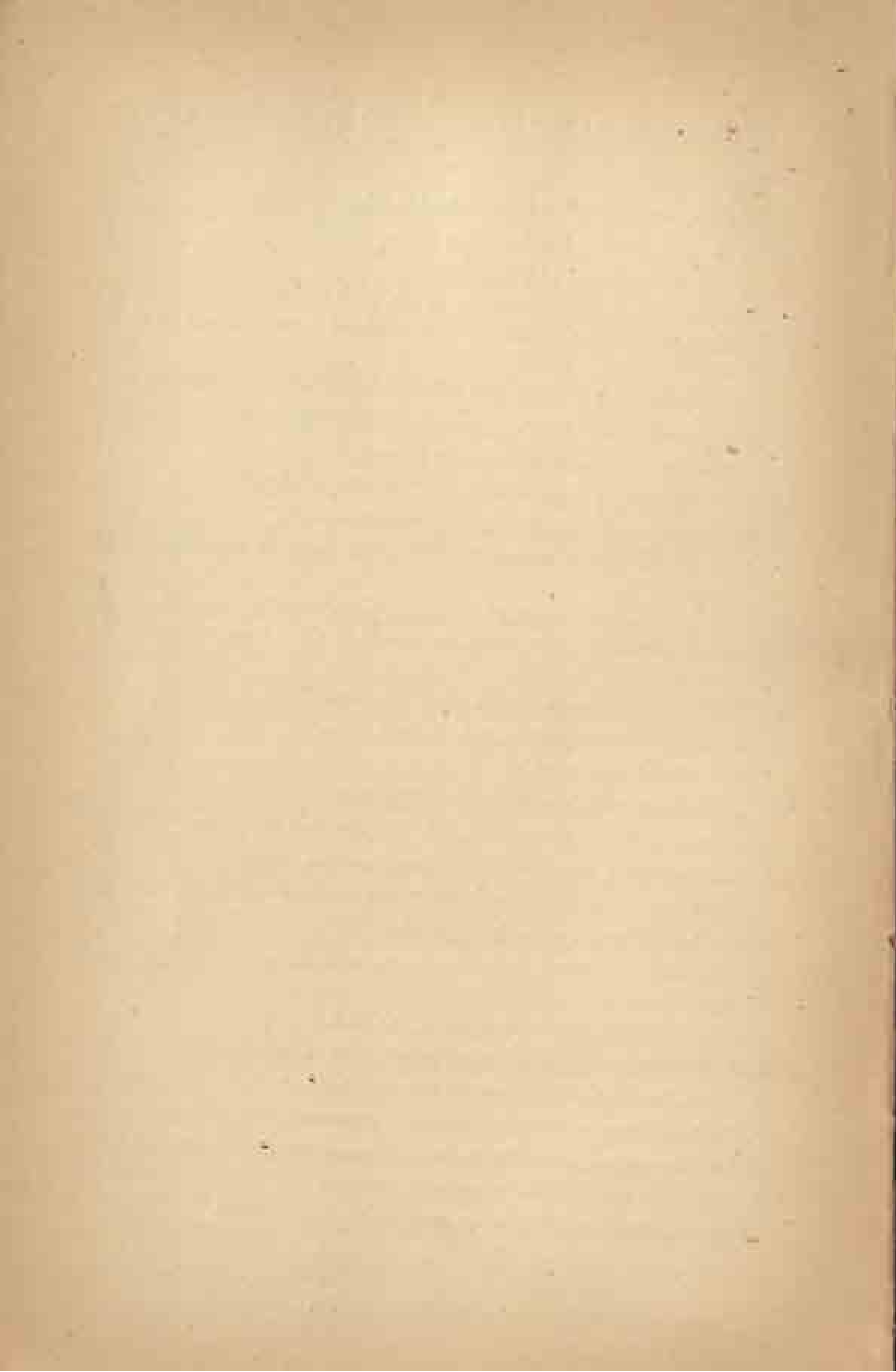
89, After خطاب *khiṭab*, insert, "خطام *khiṭām*, rope, hawser."

90, For "گرسنه *gurusna*," read, "گرسنه *gurusana*, or *gursna*."

95, After the words ماحضري *māḥaẓare*, insert, "ماخوذ *mākhūẕ*, seized, punished."

97, Add, "field, scope," to the meanings of مجال *majāl*.

105, Add, "grades of sanctity," to the meanings of مقامات *maḳāmāt*.

APPENDIX

SHEWING THE VARIOUS METRES, PERSIAN, AND ARABIC, OCCURRING I THE GULISTĀN.

I. BAḤRI HAZAJ.

1. Perfect or Regular (*Sālim*); acatalectic octameter, ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – – ‖ (*Mafā'īlun, Mafā'īlun, Mafā'īlun, Mafā'īlun*), or hexameter, ⏑ – – – | ⏑ – – – | ⏑ – – – ‖; or the same catalectic, ⏑ – – (*Mafā'īl* or *Fa'ūlun*) taking the place of the last foot in each hemistich, which foot is then termed *Maḳṣūr* or *Maḥẕūf*. Examples are found in the following verses:

PAGE.
3, second *Bait.*
5, first *Ḳiṭ'a.*
11, last do.
12, *Masnavi.*
19, *Ḳiṭ'a.*
26, last *Bait.*
27, first *Ḳiṭ'a.*
28, last *Bait.*
30, first *Ḳiṭ'a.*
31, last do.
32, first do.
35, do. do.
40, *Masnavi.*
42, first *Ḳiṭ'a.*
„ *Masnavi.*
43, second *Ḳiṭ'a.*
44, first *Masnavi.*
„ *Bait.*
48, *Ḳiṭ'a.*
50, first *Ḳiṭ'a.*
51, *Masnavi.*
56, first *Ḳiṭ'a.*
57, do. do.
59, *Masnavi.*
60, do.
„ *Fard.*

PAGE.
61, *Masnavi.*
62, second do.
64, *Naẓm.*
„ *Fard.*
68, first *Ḳiṭ'a.*
69, second do.
70, *Masnavi.*
73, do.
75, *Ḳiṭ'a.*
77, first *Bait.*
78, first *Ḳiṭ'a.*
82, second *Bait.*
92, first do.
96, *Masnavi.*
104, *Shi'r.*
110, second *Ḳiṭ'a.*
112, second *Masnavi.*
113, second *Bait.*
114, *Masnavi.*
116, third *Bait.*
118, second *Ḳiṭ'a.*
119, Story XX.
121, *Ḳiṭ'a.*
125, *Masnavi.*
127, first *Ḳiṭ'a.*
129, do. do.

PAGE.
129, first *Masnavi.*
130, *Masnavi.*
„ second *Ḳiṭ'a.*
132, the three *Ḳiṭ'as.*
136, *Bait.*
139, *Ḳiṭ'a.*
148, do.
„ *Masnavi.*
149, second do.
150, *Ḳiṭ'a.*
151, first *Ḳiṭ'a.*
152, *Masnavi.*
153, first do.
„ second *Ḳiṭ'a.*
156, do. *Bait.*
157, *Shi'r.*
„ *Masnavi.*
163, last *Ḳiṭ'a.*
164, first do.
„ *Masnavi.*
165, first *Ḳiṭ'a.*
„ second do.
168, first *Bait.*
„ *Masnavi.*
169, *Ḳiṭ'a.*
170, second *Bait.*

2. IMPERFECT (*Gair-sālim*), of which the varieties that commonly occur[1] are—

a) Octameter (*Musamman*), of which the measures of the feet are *Maf'ūlu*, *Mafā'īlu*, *Mafā'īlu*, *Mafā'īl* or *Fa'ūlun* (— — ᴗ | ᴗ — — ᴗ | ᴗ — — ᴗ | ᴗ — — ‖), the first being termed *Akhrab*, the second and third *Makfūf*, and the fourth *Maksūr* or *Mahzūf*. It is found in the following verses:

PAGE.	PAGE.	PAGE.
4, first *Kit'a*.	83, first *Bait*.	141, first *Bait*.
21, second do.[2]	,, second do.	144, first *Kit'a*.
53, second *Bait*.	108, second *Kit'a*.	158, last *Bait*.
,, first *Kit'a*.	116, last *Bait*.	165, second *Kit'a*.
55, second *Bait*.[3]	127, *Bait*.[4]	166, *Bait*.
56, last *Kit'a*.	140, last *Bait*.	

b) Hexameter (*Musaddas*), the feet of which are of the measures *Maf'ūlu*, *Mafā'ilun*,[5] *Fa'ūlun* (— — ᴗ | ᴗ — ᴗ — | ᴗ — — ‖), the second of which is termed *Makbūz*. It occurs in

PAGE.	PAGE.	PAGE.
4, *Bait*.	54, *Masnavī*.	122, *Bait*.
8, second *Bait*.	58, first *Kit'a*.	134, *Masnavī*.
15, first *Kit'a*.	65, second *Bait*.	141, second *Kit'a*.
19, first *Bait*.	71, *Masnavī*.	145, second *Bait*.
30, last do.	85, *Shi'r* (Arabic).	147, first *Kit'a*.
31, first do.	99, *Kit'a*.	159, last *Masnavī*.
33, first *Masnavī*.	102, first *Kit'a*.	162, first *Bait*.
,, first *Kit'a*.	103, second *Bait*.	168, *Kit'a*.[6]
44, *Kit'a*.	105, *Masnavī*.	

---

[1] Other varieties also occur, here and there, in single hemistichs. These will be pointed out in the notes on such verses.

[2] The third hemistich of this *Kit'a* is of the variety *Maf'ūlu*, *Mafā'īlun*, *Maf'ūlu*, *Fa'ūlun*, — — ᴗ | ᴗ — — — | — — ᴗ | ᴗ — —.

[3] The final syllable *ash*, of each hemistich of this *Bait*, is termed *Radīf*, "that which rides behind."

[4] The first hemistich of this *Bait* also is of the variety *Maf'ūlu*, *Mafā'īlun*, *Maf'ūlu*, *Fa'ūlun*, — — ᴗ | ᴗ — — — | — — ᴗ | ᴗ — —.

[5] In one place, viz. the *Bait* of page 2, the second foot is of the measure *Mafā'īlu* (ᴗ — — ᴗ), as in the octameter.

[6] The third hemistich of this *Kit'a* is of the variety *Maf'ūlun*, *Fā'ilun*, *Fa'ūlun*, — — — | — ᴗ — | ᴗ — — ‖), the first foot being termed *Makhrūm*, and the second *Ashtar*.

c) The *Rubā'ī* or Tetrastich, which is employed in the following verses:

Rubā'ī, p. 4.
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —

Rubā'ī, pp. 26 and 41.
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —

Rubā'ī, p. 115,
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —

Rubā'ī, p. 137.
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —

Miṣra', p. 19. — — ⏑ | ⏑ — — — | ⏑ — — — | —

Bait, p. 22.
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —

— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
1st *Bait*, p. 27; 2nd *Bait*, p. 27; *Shi'r*, p. 66; *Bait*, p. 124; 2nd *Bait*, p. 146; 1st *Bait*, p. 148.

— —* ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
Bait, p. 36; *Bait*, p. 37; *Bait*, p. 39.

Shi'r, p. 79.
— — — | — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —

— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —
Bait, p. 126, 2nd *Bait*, p. 154.

Rubā'ī, p. 18.
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —

Rubā'ī, pp. 109 and 167.
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —

Rubā'ī, p. 122.
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —

— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
Miṣra',[2] p. 11; *Bait*, p. 21; *Bait*, p. 49; *do.* p. 70; 1st, 2nd and 3rd *Baits*,[3] p. 103. *Bait*, p. 80; 4th *Bait*, p. 107; *Bait*, p. 108. Last *Bait*, p. 115.[4]

— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | —
1st *Bait*, p. 24; 2nd *Bait*, p. 24; 1st *Bait*, p. 115.

— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | —
Bait, p. 34; 4th *Bait*, p. 142; 1st *Bait*, p. 154.

— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
Fard, p. 68; 2nd *Bait*, p. 84; 3rd *Bait*, p. 92; 4th *Bait*, p. 92; *Bait*, p. 96.

1st *Bait*, p. 116.
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | —

Bait, p. 128.
— — ⏑ | ⏑ — — ⏑ | ⏑ — — — | — ||
— — — | — ⏑ — | ⏑ — — — | —

— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — — | — ||
— — ⏑ | ⏑ — ⏑ — | ⏑ — — ⏑ | ⏑ —
2nd *Bait*, p. 162; 1st *Bait*, p. 167.

[1] In the second hemistich of the *Rubā'ī*, p. 100, *dar-miyānī shān* becomes *dar-miyān shān*, by "*fakk-i iẓāfat.*"
[2] The first word of this hemistich is, *metri causa*, read *mardit(i)*. [3] The word *ṣabir*, in the third of these *Baits* is, *metri causa*, read *ṣabr(i)*.
[4] The word *khwurdan*, in each hemistich of this *Bait*, constitutes the *Radif*.

II. BAḨRI KHAFIF.

The feet are ⏓ ◡ — — | ◡ — ◡ — | ◡◡ — ||, *Fā'ilātun* or *Fa'ilātun*, *Mafā'ilun*, *Fa'ilun* or *Fa'lun*, the second and third being imperfect feet, termed *Maḵḵbūn*, and *Maḥẕūf* or *Maḳṭū'*. The metre is used in the following verses:

PAGE.

2, second *Ḳiṭ'a.*
3, last do.
6, *Masnavi.*
8, second *Ḳiṭ'a.*
" *Masnavi.*
9, *Bait.*
11, *Masnavi.*
" first *Ḳiṭ'a.*
13, second *Bait.*
14, *Ḳiṭ'a.*
15, last do.
16, *Bait.*
17, first *Bait.*
" *Ḳiṭa.*
18, first do.
" second *Bait.*
19, do. do.
" last *Ḳiṭ'a.*
20, *Masnavi.*
22, last *Ḳiṭ'a.*
23, do. *Masnavi.*
25, third *Bait.*
" *Ḳiṭ'a.*
27, last *Ḳiṭ'a.*
28, first *Bait.*
30, last *Ḳiṭ'a.*
36, *Masnavi.*
37, do.
" first *Ḳiṭ'a,*
39, the three *Ḳiṭ'as.*
40, *Ḳiṭ'a.*
41, last *Ḳiṭ'a.*
42, do. do.
44, second *Masnavi.*
45, 2nd & 3rd *Ḳiṭ'as.*
46, all the *Ḳiṭ'as.*
47, first *Ḳiṭ'a.*
" do. *Bait.*
48, *Masnavi.*
" third *Bait.*

PAGE.

49, *Ḳiṭ'a.*
52, first *Ḳiṭ'a.*
54, both the *Ḳiṭ'as.*
55, first *Ḳiṭ'a.*
56, *Masnavi.*
57, second *Ḳiṭ'a.*
59, *Ḳiṭ'a.*
60, *Ḳiṭ'a.*
61, first *Ḳiṭ'a.*
62, first *Masnavi.*
63, both the *Masnavis.*
64, do. *Ḳiṭ'as.*
65, first *Bait.*
66, *Masnavi.*
67, first *Ḳiṭ'a.*
68, second do.
" Story XLI.
70, Story XLIV.
" *Bait.*
71, second *Ḳiṭ'a.*
73, *Ḳiṭ'a.*
74, *Masnavi.*
76, second *Ḳiṭ'a.*
77, third *Bait.*
78, last two *Ḳiṭ'as.*
80, both *Ḳiṭ'as.*
81, first *Ḳiṭ'a.*
82, *Masnavi.*
83, *Ḳiṭ'a.*
84, both *Ḳiṭ'as.*
" first *Bait.*
86, do. *Ḳiṭ'a.*
88, second do.
90, first do.
91, *Ḳiṭ'a.*
92, second *Bait.*
" *Ḳiṭ'a.*
93, both *Ḳiṭ'as.*
" *Bait.*
95, second *Bait.*

PAGE.

96, *Ḳiṭ'a.*
98, do.
" last *Bait.*
100, *Bait.*
101, *Masnavi.*
" last *Ḳiṭ'a.*
102, do do.
103, both *Masnavis.*
105, first *Ḳiṭ'a.*
106, both *Masnavis.*
108, first *Ḳiṭ'a.*
109, do. *Bait.*
" last two *Ḳiṭ'as.*
110, *Masnavi.*
112, last do.
113, first *Bait.*
114, second *Ḳiṭ'a.*
7, first *Bait.*
" *Ḳiṭ'a.*
119, *Bait.*
120, *Masnavi.*
121, do.
122, first *Ḳiṭ'a.*
123, both *Ḳiṭ'as.*
124, *Masnavi.*
125, *Turkiya.*
" *Bait.*
126, both *Ḳiṭ'as.*
127, second *Ḳiṭ'a.*
128, *Masnavi.*
129, last *Ḳiṭ'a.*
131, both *Ḳiṭ'as.*
133, last two *Ḳiṭ'as.*
134, *Ḳiṭ'a.*
135, last *Bait.*
137, *Ḳiṭ'a.*
138, first *Bait.*
145, *Masnavi.*
" first *Bait.*
146, *Fard.*

PAGE.
147, first *Bait.*
150, last do.
152, first *Ḳiṭ'a.*
153, first *Ḳiṭ'a.*
„ *Bait.*
„ second *Masnavī.*
154, last *Ḳiṭ'a.*
155, first two *Baits.*

PAGE.
155, first *Ḳiṭ'a.*
156, third *Bait.*
„ fourth do.
„ *Masnavī.*
157, last *Ḳiṭ'a.*
159, first *Bait.*
160, *Masnavī.*
161, both *Ḳiṭ'as.*

PAGE.
162, first and last *Ḳiṭ'a's.*
163, *Bait.*
165, first *Ḳiṭ'a.*
166, last do.
167, both *Ḳiṭ'as.*
169, *Bait.*
171, *Ḳiṭ'a.*
172, *Masnavī.*

III. BAḤRI RAMAL.

This metre occurs, generally, as a regular octameter or hexameter, for the most part catalectic, the last foot being either *Maḳṣūr*, or *Maḥẕūf*, or *Maḳṭū'*. The feet are ⏓ ⏑ – – | ⏓ ⏑ – – | ⏓ ⏑ – – | ⏓ ⏑ – – (*Fa'ilātun, Fa'ilātun, Fa'ilātun, Fa'ilātun,* or *Fā'ilun,* or *Fa'ilun,* or *Fa'lun*); or ⏓ ⏑ – – | ⏓ ⏑ – – | ⏓ ⏑ –. It is found in

PAGE.
3, first *Ḳiṭ'a.*
15, second do.
16, *Ḳiṭ'a.*
17, second *Bait.*
20, *Ḳiṭ'a.*
21, first *Ḳiṭ'a.*
24, do. do.
25, do. *Bait.*
26, do. *Bait.*[1]
29, do. *Ḳiṭ'a.*
„ second *Bait.*
33, last *Masnavī.*
34, *Ḳiṭ'a.*
35, second do.
45, first do.
46, *Bait.*
47, second *Bait.*
51, first *Ḳiṭ'a.*
52, second *Ḳiṭ'a.*
53, first *Bait.*

PAGE.
53, last *Ḳiṭ'a.*
55, first *Bait.*
„ *Masnavī.*
57, last *Ḳiṭ'a.*
62, *Bait.*
63, do. (Arabic).
64, do.
66, second *Bait.*
69, first *Ḳiṭ'a.*
76, second *Bait.*
„ last do.
79, *Bait.*
„ *She'r.*
83, *Naẓm.*
87, first *Ḳiṭ'a.*
88, last *Bait.*
89, second *She'r.*
102, do. *Ḳiṭ'a.*
104, first *Bait.*
„ second do.

PAGE.
106, *Ḳiṭ'a.*
111, do.
112, *Miṣrā'.*
113, second *Ḳiṭ'a.*
114, first do.[2]
115, *Naẓm.*
118, first *Ḳiṭ'a.*
130, do. do.
135, first *Bait.*
138, do. *Ḳiṭ'a.*
142, do. *Bait.*
146, second *Ḳiṭ'a.*
147, do. do.
149, *Bait.*
152, first *Bait.*
„ second *Ḳiṭ'a.*
157, first *Ḳiṭ'a.*
159, first *Masnavī.*
160, do. *Ḳiṭ'a.*
163, do. do.

---

[1] The third foot of the first hemistich of this couplet is – – –.
[2] The vowel *ū* is, *metri causa*, shortened in the word *būde* of the second hemistich.

IV. BAHRI RAJAZ.

Bait, p. 85.	– ⏑ ⏑ – |	– ⏑ – |	– ⏑ ⏑ – |	– ⏑ – ‖
	– ⏑ ⏑ – |	– ⏑ – |	– ⏑ ⏑ – |	– ⏑ –
1st *Bait*, p. 107.	– ⏑ ⏑ – |	⏑ – ⏑ – |	– ⏑ ⏑ – |	⏑ – ⏑ – ‖
	– ⏑ ⏑ – |	⏑ – ⏑ – |	– ⏑ ⏑ – |	⏑ – ⏑ –
Shi'r, p. 115.	– – ⏑ – |	– – ⏑ – |	⏑ – ⏑ – ‖	
	– – ⏑ – |	– – ⏑ – |	– – ⏑ –	
3rd *Bait*, p. 148.	– – ⏑ – |	– – ⏑ – |	– – ⏑ – |	– – ⏑ – ‖
	– – ⏑ – |	– – ⏑ – |	– – ⏑ – |	– – ⏑ –

V. BAHRI MUTAḲĀRIB.

Of this metre the octameter alone is employed, and it is generally catalectic, the feet being ⏑ – – | ⏑ – – | ⏑ – – | ⏑ – ‖, *Fa'ūlun, Fa'ūlun, Fa'ūlun, Fa'ūl* or *Fa'al*. It occurs in

PAGE.
3, first *Bait*.
„ third do.
5, second *Ḳiṭ'a*.
7, first *Ḳiṭ'a*.
„ second do.
8, first *Bait*.
10, *Masnavī*.
13, do.
16, do.
20, *Bait*.
22, first *Ḳiṭ'a*.
23, first *Masnavī*.
24, *Masnavī*.
25, do.
29, last *Ḳiṭ'a*.
32, second *Bait*.
37, last *Ḳiṭ'a*.
41, first do.
43, *Bait*.
45, do.
47, second *Ḳiṭ'a*.
48, do. *Bait*.
49, *Masnavī*.
54, last *Bait*.
55, third do.

PAGE.
58, *Bait*.
„ *Naẓm*.
„ second *Ḳiṭ'a*.
61, *Fard*.
„ second *Ḳiṭ'a*.
72, *Bait*.
75, last two *Baits*.
84, *Masnavī*.
87, second *Ḳiṭ'a*.
88, first *Bait*.
89, *Bait*.
„ *Masnavī*.
90, *Bait*.
91, last *Bait*.
95, third do.
96, first do.
97, the two *Masnavīs*.
102, „ *Baits*.
107, second *Bait*.
116, do. *Bait*.
„ *Masnavī*.
117, last *Bait*.
120, first *Ḳiṭ'a*.
121, *Bait*.
123, do.

PAGE.
124, second *Ḳiṭ'a*.
134, *Bait*.
135, second *Bait*.
137, *Bait*.
140, first *Bait*.
142, second do.
„ third do.
144, second *Ḳiṭ'a*.
147, *Masnavī*.
„ last *Bait*.
148, second do.
149, first *Masnavī*.
„ third do.
151, both *Baits*.
152, second *Bait*.
155, last do.
158, second do.
159, do. do.
162, second *Ḳiṭ'a*.
165, last do.
166, *Masnavī*.
167, last *Bait*.
169, *Masnavī*.
172, *Bait*.

VI. BAḤRI MUNSARIḤ.

The varieties of this metre which occur in the Gulistān are – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ⏑ | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ||, or *Mufta'ilun*, *Fā'ilātu* (or *Fā'ilun*), *Mufta'ilun*, *Fā'ilun* (or *Fā'ilāt*, or *Fa'*). The second foot, *Fā'ilun* (– ⏑ –) is found only in the first, third, fourth, and seventh hemistichs of the *Ḳiṭ'a* at page 10, the remaining hemistichs having – ⏑ – ⏑ for that foot. Other verses in which the metre occurs are as follow:

{ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ⏑ | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ||
3rd *Bait*, p. 83; 1st *Bait*, p. 86. }

{ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ⏑ | – ⏑ ⏑ – | – ||
1st *Ḳiṭ'a*, p. 8; 2nd *Bait*, p. 69; 2nd *Bait*, p. 85;
3rd *Bait*, p. 107; 3rd *Bait*, p. 139; 3rd *Bait*, p. 140. }

VII. BAḤRI MUẔĀRI'.

Of this metre but one variety occurs, viz. *Maf'ūlu*, *Fā'ilātu*, *Mafā'ilu*, *Fā'ilāt* or *Fā'ilun* (– – ⏑ | – ⏑ – ⏑ | ⏑ – – ⏑ | – ⏑ – ||). It is the metre of the following verses:

PAGE.	PAGE.	PAGE.
4, second *Ḳiṭ'a*.	67, *Bait*.	133, first *Ḳiṭ'a*.
5, last do.	,, second *Ḳiṭ'a*.	138, second *Bait*.
14, *Naẓm*.	69, first *Bait*.	139, do. do.
18, last *Ḳiṭ'a*.	74, *Ḳiṭ'a*.	141, first *Ḳiṭ'a*.
30, first *Bait*.[1]	75, first *Bait*.	144, last do.
32, do. do.	76, first *Ḳiṭ'a*.	146, first do.
50, second *Ḳiṭ'a*	86, second *Ḳiṭ'a*.	149, *Ḳiṭ'a*.
,, last *Bait*.	87, *Naẓm*.	158, first *Bait*.
65, *Ḳiṭ'a*.	88, third *Ḳiṭ'a*.	161, second *Bait*.
,, last *Bait*.	117, *Naẓm*.	

VIII. BAḤRI MUJTAṢ.

But one variety of this metre occurs, viz. *Mafā'ilun*, *Fā'ilātun*, *Mafā'ilun*,

[1] The feet of the second hemistich of this couplet afford an example of another variety of the measure. They are – – ⏑ | – ⏑ – – | – – ⏑ | – ⏑ – ||.

Fā'ilun or *Fa'lun* (⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ – ⏑ – | ⏑⏑ – ||); although a variation occurs in the second foot of some hemistichs. The following are the verses in which the metre is employed:

PAGE.
7, *Bait.*
" last *Ḳiṭ'a.*
9, *Ḳiṭ'a.*
19, second *Ḳiṭ'a.*
22, do. do.
23, *Naẓm.*
24, third *Bait.*
25, second do.
26, do. do.
28, *Ḳiṭ'a.*
29, first *Bait.*
31, first two *Ḳiṭ'as.*
32, second *Ḳiṭ'a.*
33, do. do.
37, *Naẓm.*
38, *Ḳiṭ'a.*
43, *Fard.*
52, *Bait.*
55, second *Ḳiṭ'a.*
57, *Bait.*
60, do.
62, *Ḳiṭ'a.*
69, last *Bait.*
71, first *Ḳiṭ'a.*

PAGE.
72, *Ḳiṭ'a.*
73, *Bait.*
77, *Ḳiṭ'a.*[1]
78, second *Ḳiṭ'a.*
81, do. do.
85, both *Ḳiṭ'as.*
86, second *Bait.*
" last *Ḳiṭ'a.*
88, first do.
95, first *Bait.*
97, *Bait.*
98, first *Bait.*
99, last do.
101, first *Ḳiṭ'a.*
104, do. do.
105, last do.
108, third do.
109, first do.
110, do. do.
111, first *Naẓm.*
113, first *Ḳiṭ'a.*
118, third do.
120, second do.
125, *Ḳiṭ'a.*

PAGE.
135, third *Bait.*
135, *Ḳiṭ'a.*
136, second *Ḳiṭ'a.*
137, *Naẓm.*[2]
139, first *Bait.*
140, second do.
143, both *Ḳiṭ'as.*
144, *Bait.*
146, first *Bait.*
150, first two *Baits.*
151, last *Ḳiṭ'a.*
154, first do.
155, third *Bait.*
156, first do.[3]
158, third *Bait.*
159, do. do.[4]
160, two last *Ḳiṭ'as.*
161, first *Bait.*
163, second *Ḳiṭ'a.*
164, last do.
168, second & last *Baits.*
170, first *Ḳiṭ'a.*
" third *Bait.*
" last *Ḳiṭ'a.*

IX. BAḤRI SARĪ'.

This metre takes the form – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ – ||, *Mufta'ilun, Mufta'ilun, Fā'ilāt* or *Fā'ilan.* It occurs in

PAGE.
2, first *Ḳiṭ'a.*
13, first *Bait.*
32, last do.
43, first *Ḳiṭ'a.*

PAGE.
51, last *Ḳiṭ'a.*
66, first *Bait.*
76, do. do.
79, *Naẓm.*

PAGE.
85, first *Bait.*
87, last *Ḳiṭ'a.*
90, do. do.
94, *Maṡnavī.*

---

[1] The second foot of the third hemistich of this *Ḳiṭ'a* becomes *Maf'ūlun* (– – –), by *musha''aṣ.*

[2] The second foot of the first hemistich is | – – – |, termed *musha''aṣ.*

[3] The second foot of the second hemistich is | – – – |.

[4] The second foot of the first hemistich of the first *Ḳiṭ'a* is | – – – |.

PAGE.	PAGE.	PAGE.
104, last *Ḳiṭ'a.*	122, *Shĕ'r* (Arabic).	129, second *Maṡnavī.*
107, *Maṡnavī.*	„ last *Ḳiṭ'a.*	145, *Ḳiṭ'a.*
112, first *Maṡnavī.*	124, first do.	153, third *Ḳiṭ'a.*
113, last *Ḳiṭ'a.*		

X. BAḤRI ṬAWĪL.

This and all the following metres are confined almost exclusively to the Arabic verses. The metre *Ṭawīl* is found in the following pages, the feet being ⏑ – ⏓ | ⏑ – ⏓ – | ⏑ – ⏓ | ⏑ – ⏓ – ||:

PAGE.	PAGE.	PAGE.
5, *Shĕ'r.*	55, *Shĕ'r.*	108, *Shĕ'r.*
13, do.	59, do.	111, second *Naẓm.*
14, *Bait.*	105, do.[1]	114, *Shĕ'r.*
50, first *Bait.*	„ *Bait.*	158, do.
51, *Shĕ'r.*	107, *Shĕ'r.*	

XI. BAḤRI KĀMIL.

The feet of this metre, together with the verses in which it occurs, are given below:

Shĕ'r, p. 3. { ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – ||
⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ –

Shĕ'r, p. 67. { – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – – | – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – –
– – ⏑ – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – –

Shĕ'r, p. 80. { – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – || – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – || ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ –

First *Bait,* p. 82. { – – ⏑ – | – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – || } *Shĕ'r,* p. 112.
– – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ | ⏑ ⏑ – ⏑ –

Shĕ'r, p. 87. { – – ⏑ – | – – ⏑ – | – ||
– – ⏑ – | – – ⏑ – | –

Shĕ'r, p. 95. { ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – ||
– – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | – – ⏑ –

First *Bait,* p. 91. { – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | – – – ||
– – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – –

Shĕ'r, p. 111. { ⏑ ⏑ – ⏑ – | – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – ||
– – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – –

Shĕ'r, p. 123. { – – ⏑ – | – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ||
⏑ ⏑ – ⏑ – | – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – –

---

[1] The last hemistich of this *Shĕ'r* is Persian.

XII. BAḤRI WĀFIR.

The feet of this metre are ⏑ – ⏑⏑ – | ⏑ – ⏑⏑ – | ⏑ – – ||. It occurs in the following verses:

PAGE.	PAGE.	PAGE.
18, first *Bait*.	29, *Shi'r*.	98, *Miṣrā'*.
26. *Shi'r*.	38, *Bait*.	99, first *Bait*.

XIII. BAḤRI BASĪṬ.

This metre occurs once in the hexameter form, and seven times as an octameter, as will be seen from the following:

{ ⏓ – ⏑ – | ⏑⏑ – | ⏓ – ⏑ – | ⏑⏑ – ||
Shi'r, p. 58; *Nagm* (Persian), p. 59;
Second *Bait*, p. 77; Third *Shi'r*, p. 79;
Shi'r, p. 140; *Shi'r*, p. 142; *Shi'r*, p. 172. }

{ – – ⏑ – | – ⏑ – | ⏑ – – ||
First *Bait*, p. 48. }

گلستانِ

شیخ مصلح الدین سعدی

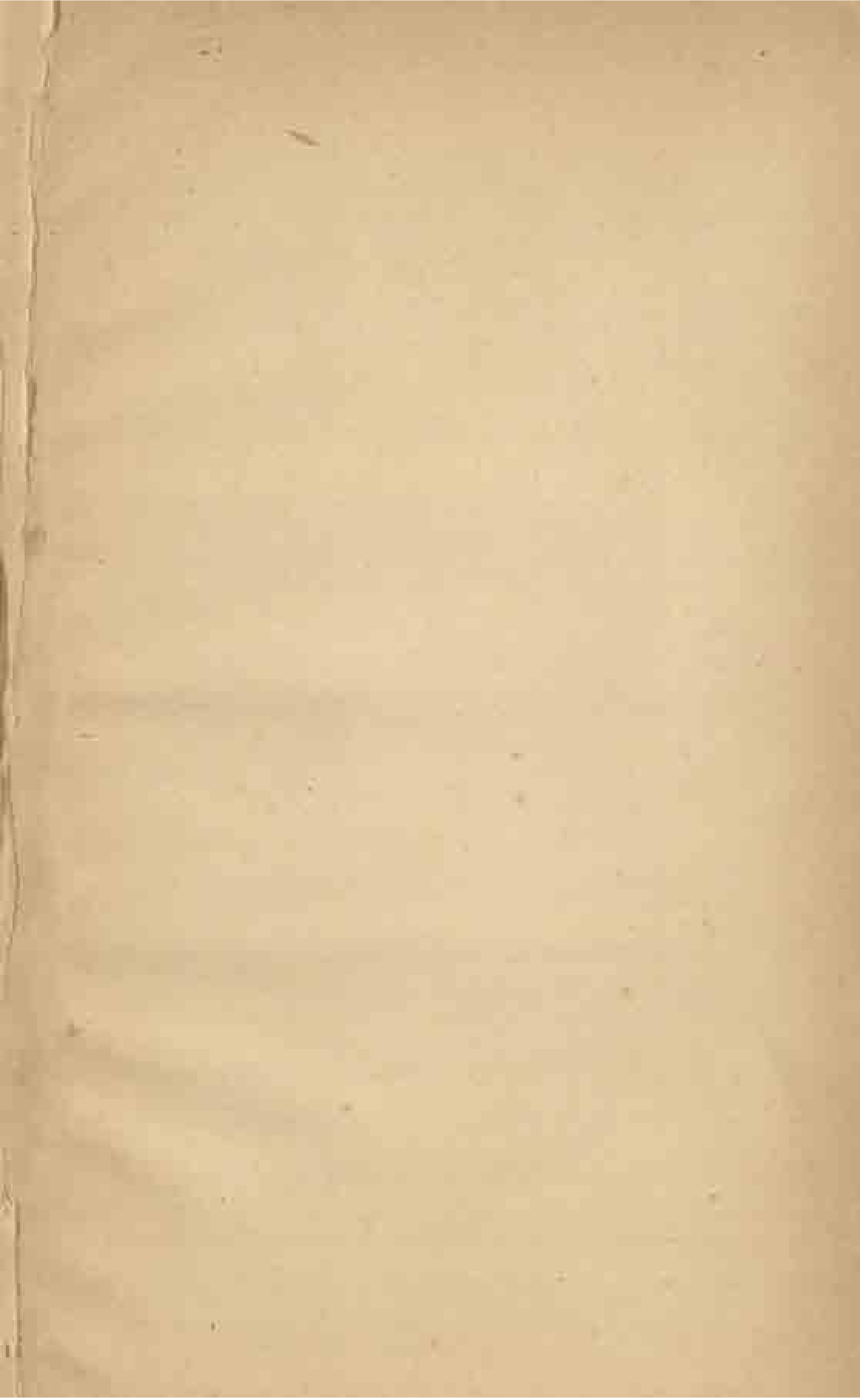
شیرازی

بتصحیحِ جی ئی پلاٹس صاحب

در دارُ الحکومت لندن

بمطبعِ ولیم ایچ الن انڈ کمپنی نمبر ۱۳ واٹرلو پلیس طبع آرایش یافت •

سنه ۱۸۷۴ عیسوی

قطعه

ابر و باد و مه و خورشید و فلك در کارند   تا تو نانی بکف آری - و بغفلت نخوری *
همه از بهر تو سر گشته و فرمان بردار   شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری *

در خبرست از سرور کائنات و مفخر موجودات و رحمت عالمیان و صفوت آدمیان وتتمهٔ دور زمان احمد مجتبی محمد مصطفی صلّی الله علیهِ و سلّم -

بیت

شفیعٌ مُطاعٌ نبیٌّ کریمٌ   قسیمٌ جسیمٌ بسیمٌ وسیمٌ *

بیت

چه غم دیوار امّت را که باشد چون تو پشتیبان؟
چه باك از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان ؟

شعر

بَلَغَ العُلیٰ بِکَمالِهِ -   کَشَفَ الدُّجیٰ بِجَمالِهِ *
حَسُنَت جَمیعُ خِصالِهِ -   صَلُّوا عَلَیهِ و آلِهِ *

که هر گاه که یکی از بندگان گنهکار پریشان روزگار دست انابت بامّید اجابت بدرگاه حق جلّ و علا بردارد - ایزد تعالی در وی نظر نکند - بازش بخواند - باز اعراض کند - بازش بتضرّع و زاری بخواند - حق سُبحانَهُ تعالی گوید - "یا مَلائِکَتی! لقد استَحیَیتُ مِن عَبدِی - و لَیسَ لَهُ غَیرِی فَقَد غَفَرتُ لَهُ - یعنی - دعوتش را اجابت کردم - و حاجتش را برآوردم - که از بسیاری دعا و زاری بنده شرم همیدارم *

بیت

کرم بین و لطف خداوندگار!   گنه بنده کردست او شرمسار!

عاکفان کعبهٔ جلالش بتقصیر عبادت معترف - که "مَا عَبَدنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ!" و واصفان حلیهٔ جمالش بتحیّر منسوب - که "مَا عَرَفنَاكَ حَقَّ مَعرِفَتِكَ!" *

قطعه

گر کسی وصف او ز من پرسد -   بی دل از بی نشان چه گوید باز؟
عاشقان کشتگان معشوقند -   بر نیاید ز کشتگان آواز *

مقدمهٔ گلستان

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی

بسم الله الرحمن الرحیم

مِنّت خُدایرا عزّ و جل ! که طاعتش موجبِ قُربتست - و بشُکر اندرش مزیدِ نِعمت • هر نَفَسی که فرو میرود مُمِدِّ حَیاتست - وچون برمی آید مُفَرِّحِ ذات - پس در هر نفسی دو نعمت موجُودست - و بهر نِعمتی شُکری واجب •

بیت

از دست و زبانِ که بر آید کز عُهدهٔ شُکرش بدر آید ؟

قَولُهُ تعالی - اِعمَلُوا - آلَ داوُدَ شُکراً - و قَلِیلٌ مِن عِبَادِیَ الشَّکُور •

قطعه

بنده همان به که زِ تقصیرِ خویش عُذر بدرگاهِ خُدا آوَرَد -

ورنه سزاوارِ خداوندیش- کس نتواند که بجا آورد •

بارانِ رحمتِ بیحسابش همهرا فرا رسیده - و خوانِ الوانِ نعمتِ بیدریغش همه جا کشیده - و پردهٔ ناموسِ بندگان بگناهِ فاحش نَدَرَد - و وظیفهٔ روزی خواران بخطای مُنکَر نَبُرَد •

قطعه

ای کریمی ! که از خزانهٔ غیب - گبر و ترسا وظیفه خور داری !

دوستانرا کجا کُنی محروم تو - که با دشمنان نَظَر داری ؟

فرّاشِ بادِ صبارا گفت - تا فرشِ زمرّدین بِگُستَرَد - و دایهٔ ابرِ بهاریرا فرموده - تا بنات نباترا در مهدِ زمین بپرورَد - و درختانرا بخلعتِ نَوروزی قبای اِستَبرق در بر گرفته و اطفالِ شاخرا بقُدومِ موسمِ بهاری کلاهِ شِکوفه بر سر نهاده - و عُصارهٔ تاکی بقُدرتش از شهد فائق شده - و تُخمِ خُرما بتَربیتش نخلِ باسِق گشته •

قطعه

گلی خوشبوی در حمّام روزی - رسید از دستِ محبوبی بدستم •
بدو گفتم - که مشکی یا عبیری ؟ که از بوی دلاویزِ تو مستم •
بگفتا - من گِلی ناچیز بودم - ولیکن مدّتی با گُل نشستم •
کمالِ همنشین در من اثر کرد - و گرنه من همان خاکم که هستم •
اللّهمّ متّع المسلمین بطول حیاته ! وضاعف ثوابَ جمیله و حسناته !
و ارفع درجة اولیائه و ولاته ! و دمّر علی اعدائه و شناته !
بما تُلی فی القرآن من آیاته • اللّهمّ آمن بلدهُ و احفظ ولدهُ !

شعر

لقد سعد الدّنیا به - دام سعدُهُ ! و ایّدهُ المولی بألویة النّصر !
کذلک تنشا لینةٌ هو عرقها - و حسن نبات الارض من کرم البذر •

ایزدِ تعالی و تقدّس خطّهٔ پاکِ شیرازرا بهیبتِ حاکمانِ عادل و همّتِ عالمانِ عامل تا زمانِ قیامت در امانِ سلامت نگاه دارد !

قطعه

ندانی که من در اقالیمِ غُربت چرا روزگاری بکردم درنگی ؟
برون رفتم از تنگِ تُرکان که دیدم جهان درهم افتاده چون موی زنگی •
همه آدمی زاده بودند - لیکن چو گُرگان بخونخوارگی تیز چنگی •
درون مردمی چون مَلَک نیک محضر - برون لشکری چون هژبرانِ جنگی •
چو باز آمدم کِشوَر آسوده دیدم - پلنگان رها کرده خوی پلنگی •
چنان بود در عهدِ اوّل که دیدم جهان پُر ز آشوب و تشویش و تنگی •
چنین شد در ایّامِ سُلطانِ عادل اتابک ابو بکر بن سعد زنگی •

قطعه

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست - تا بر سرش بُوَد چو توئی سایهٔ خدا •
امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک - مانندِ آستانِ درت مأمنِ رضا •
بر تست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکر بر ما - و بر خدای جهان آفرین جزا •

یکي از صاحبدلان سر بجَیبِ مُراقبه فرو برده بود - و در بحرِ مُکاشفه مُستَغرق شده * چون از آن حالت باز آمد یکي از اصحاب بطریقِ انبساط گفت - درین بوستان که تو بودی مارا چه تُحفه کرامت آوردي ؟ گفت - بخاطِر داشتم که چون بدرختِ گُل رِسم دامني پر کُنم و هدیهٔ اصحابرا برم * چون بدرختِ گل رسیدم بویِ گلم چُنان مست کرد که دامنم از دست برفت *

بیت

گفتم که گُلی بچینم از باغ - گل دیدم و مست گشتم از بوی *

قطعه

ای مُرغِ سَحَر! عِشق ز پروانه بیاموز! کان سوختهرا جان شد - و آواز نیامد *
این مُدّعیان در طلبش بي خبرانند - کان‌را که خبر شد - خبرش باز نیامد *

قطعه

ای برتر از خیال و قِیاس و گُمان و وَهْم! ور هر چه گفته اند - شنیدیم - و خوانده ایم *
مجلس تمام گشت و بپایان رسید عُمر - ما همچُنان در اوّلِ وَصفِ تو مانده ایم *

در محامدِ پادشاهِ اسلام خَلَّدَ اللّهُ مُلکَهُ *

ذِکرِ جمیلِ سعدي که در افواهِ عوام افتاده - و صیتِ سُخَنش که در بسیطِ زمین رفته - و قصبُ الحبیبِ حدیثش که همچو نیشکر مي خورند - و رُقعهٔ منشاتش که چون کاغذِ زر مي برند - بر کمالِ فضل و بلاغتِ او حمل نتوان کرد - بلکه خداوندِ جهان و قُطبِ دایرهٔ زمان - قایمِ مقامِ سُلَیمان - ناصِرِ اهلِ ایمان - شاهنشاهِ مُعظّم - اتابکِ اعظم - مُظفّر الدّنیا و الدّین - ابو بکر بن سعد بن زنگي - ظِلُّ اللّهِ في ارضِهِ - ربِّ الارضِ عنه راضي - بعینِ عنایت نظر کرده است - و تحسینِ بلیغ فرموده - و ارادتِ صادق نموده * لا جرم کافّهٔ انام از خواص و عوام بمحبّتِ او گرائیده اند - که النّاسُ عَلَی دینِ مُلُوکِهِم *

رباعي

ز آنگه که ترا بر منِ مسکین نظرست - آثارم از آفتاب مشهور ترست *
گر خود همه عیبها بدین بنده درست - هر عیب که سُلطان به پسندد هنرست *

بعد از تأمّلِ این معنی مصلحت چنان دیدم - که در نشیمنِ عزلت نشینم - و دامن از صُحْبت فراهم چینم - و دفتر از گفتهای پریشان بشویم - ومن بعد پریشان نگویم *

بیت

زبان بُریده بکُنجی نِشسته صُمٌّ بُکمٌ به از کسی که نباشد زبانش اندر حکْم *

تا یکی از دوستان که در کجاوهٔ غَمّ انیسِ من بودی - و در حُجرهٔ هَمّ جلیس - برسمِ قدیم از در در آمد * چندانکه نشاطِ مُلاعبت کرد - و بساطِ ملاعبت گسترد - جوابش نگفتم - و سر از زانوی تعبّد بر نگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گُفت -

قطعه

کُنونت که امکانِ گفتار هست - بُگو- ای برادر! بلُطْف و خوشی *
که فردا چو پَیکِ اجل در رسد - بحکمِ ضرورت زبان در کشی *

یکی از مُتعلّقانِ منش بر حَسَبِ این واقعه مُطّلع گردانید - که فلان عزم کرده است - و نیّتِ جزم آورده - که بقیّتِ عمر در دنیا مُعْتکف نشیند - و خاموشی گُزیند - تو نیز اگر توانی سرِ خویش گیر - و راهِ مُجانبت در پیش آر * گفتا - بعزّتِ عظیم و صُحبتِ قدیم که دم بر نَیارم - و قدَم بر ندارم - مگر آنگه که سخن گفته شود بر عادتِ مالوف و طریقِ معروف - که آزُردنِ دلِ دوستان جهلست - و کفّارتِ یمین سهْل - و خِلافِ رایِ صوابست و نقْضِ عهْدِ اُولی الالباب - که ذوالفقارِ علی در نیام - و زبانِ سعدی در کام *

قطعه

زبان در دهانِ خردمند چیست؟ کِلیدِ درِ گنجِ صاحبْ هُنر *
چو در بسته باشد - چه داند کسی که جوهر فروشست یا شیشه گر؟

قطعه

اگرچه پیشِ خردمند خامُشی ادبست - بوقتِ مصلحت آن به که در سخن کوشی *
دو چیز طیرهٔ عقلست - دم فرو بستن بوقتِ گفتن - و گفتن بوقتِ خاموشی *

فی الجُمله زبان از مُکالمهٔ او در کشیدن قُوّت نپنداشتم - و روی از مُحادثهٔ او گردانیدن مُروّت ندانستم - که یارِ موافق بود - و در ارادت صادق *

یا رب! زبادِ فتنه نگه دار خاكِ پارس - چندانكه خاكرا بود و آبرا بقا!

در سببِ تاليفِ كتابِ گويد

شبي در ايّامِ گذشته تأمّل ميكردم - و بر عُمرِ تلف كرده تأسّف ميخوردم - و سنگِ سراچهٔ دلرا بالماسِ آبِ ديده مي سُفتم - و اين ابياتِ مُناسبِ حالِ خود مي گفتم -

مثنوي

هر دم از عمر ميرود نفسي - چون نگه ميكنم نماند بسي .
اي كه پنجاه رفت و در خوابي ! مگر اين پنج روز دريابي .
خجِل آنكس كه رفت و كار نساخت - كوسِ رِحلت زدند و بار نساخت *
خوابِ نوشينِ بامدادِ رحيل باز دارد پيادهرا ز سبيل *
هر كه آمد عمارتِ نَو ساخت - رفت و منزِل بديگري پرداخت *
و آن دِگر پُخت همچنين هوسي - وين عِمارت بسر نبُرد كسي *
يارِ نا پايدار دوست مدار ! دوستيرا نشايد اين غدّار *
مايهٔ عيشِ آدمي شكمست - تا بتدريج ميرود چه غمست ؟
گر ببندد چنانكه نگشايد - گر دل از عمر بر كَند شايد *
ور كشايد چنانكه نتوان بست - گو - بشُو از حَياتِ دنيا دست !
چار طبعِ مُخالف و سركش چند روزي بوند باهم خوش *
گر يكي زين چهار شد غالب - جانِ شيرين بر آيد از قالب *
لاجرم مردِ عارِفِ كامِل ننهد بر حياتِ دنيا دل *
نيك و بد چون همي ببايد مُرد - خُنُك آن كس كه گويِ نيكي بُرد *
برگِ عَيشي بگورِ خويش فِرست ! كس نيارد زپس - تو پيش فرست *
عمر برفست و آفتاب تموز - اندكي مانده - خواجه ! غرّه هنوز ؟
اي تِهي دست رفته در بازار ! ترسمت باز ناوري دستار *
هر كه مزروعِ خود خورد بخَويد - وقتِ خرمنش خوشه بايد چيد *
پندِ سعدي بگوشِ دِل بِشنو ! ره چنين است - مرد باش - و برو !

حالي که من این بگفتم ـ دامن گل بریخت ـ و در دامنم آویخت ـ که الکریمُ اذا وَعَدَ وَفَي ؛ فصلي در همان روز اتّفاقِ بیاض افتاد ـ در حُسنِ مُعاشرت و آدابِ مُحاورت ـ در لباسي که مُتکلّمان‌را بکار آید ـ و مُترسّلان‌را بلاغت بیفزاید ؛ في الجمله هنوز از گلِ بوستان بقیّتي مانده بود ـ که کتابِ گلستان تمام شد ـ و تمام آنگه شود بحقیقت ـ که پسندیده آید در بارگاهِ جهان پناه ـ سایهٔ کردگار ـ پرتوِ لُطفِ پروردگار ـ خُداوندِ زمان ـ کهفِ امان ـ المؤیّد مِن السّماء ـ المَنصورُ علَي الاَعداء ـ عَضُدُ الدّولةِ القاهِرة ـ سِراجُ المِلّةِ الباهِرة ـ جَمالُ الاَنام ـ مَفخَرُ الاِسلام ـ سعدُ بنِ اتابکِ الاَعظم ـ شاهنشاهُ المُعظّم ـ مالکُ رِقابِ الاُمَم ـ مولي مُلوکِ العَرَبِ و العَجَم ـ سُلطانُ البَرِّ و البَحر ـ وارثُ مُلکِ سُلیمان ـ مُظفّرُ الدّنیا و الدّین ـ ابو بکر بن سعد بن زنگي اَدامَ اللّهُ اِقبالَهُما ! و ضاعَفَ اِجلالَهُما ! و جَعَلَ اِلي کُلِّ خَیرٍ مآلَهُما ! و بکرشمهٔ لُطفِ خداوندي مُطالعه فرماید ؛

قطعه

گر التفاتِ خداوندیش بیاراید ـ نگار خانهٔ چیني و نقشِ ارژنگیست ؛
امید هست که روي مَلال در نکشد ـ ازین سُخن ـ که گلستان نه جاي دلتنگیست ؛
علي الخصوص که دیباچهٔ همایونش ـ بنامِ سعدِ ابو بکرِ سعد بن زنگیست ؛

در مکارمِ اخلاقِ امیرِ عادل امیرِ فخر الدین ادام اللّه عُلوّه ؛

بکر عروسِ فکرِ من از بي جمالي سر بر نیارد ـ و دیدهٔ یاس از پُشتِ پاي خجالت بر ندارد ـ و در زمرهٔ صاحب دلان مُتجلّي نشود ـ مگر آنگه که متحلّي گردد بزیورِ قبولِ امیرِ کبیرِ ـ عالم ـ عادل ـ مؤیّد ـ مظفّر ـ منصور ـ ظهیرِ سریرِ سلطنت ـ مشیرِ تدبیرِ مملکت ـ کهفُ الفُقراء ـ ملاذُ الغُرباء ـ مُربّي الفُضلاء ـ مُحِبُّ الاَتقیاء ـ غیاثُ الاِسلام و المُسلمین ـ عُمدةُ المُلوکِ و السّلاطین ـ ابو بکر بن ابي نصر ـ اَطالَ اللّهُ عُمرَهُ ! و اَجلَّ قدرَهُ ! و شرحَ صدرَهُ ! و ضاعَفَ اجرَهُ ! که ممدوحِ اکابرِ آفاقست ـ و مجموعهٔ مکارمِ اخلاق ؛

بیت

هر که در سایهٔ عنایتِ اوست ـ گُنهش طاعتست و دشمن دوست ؛

بر هر یک از سائرِ بندگان و حواشي خدمتکاران خدمتي مُعیّن است ـ که اگر در اداي

بيت

چو جنگ آوري - با کسي در ستيز - که از وي گزيرت بُوَد يا گُريز *

بحُکمِ ضرورت سخن گفتيم - و تفرّج کُنان بيرون رفتيم در فصلِ ربيعي - که آثارِ صَولتِ بَرْد آرميده بود - و آوانِ دَولتِ وَرْد رسيده *

بيت

پَيراهنِ سبز بر درختان چون جامهٔ عيدِ نيکبختان *

قطعه

اوّلِ اُرديِ بِهِشت ماهِ جالي - بُلبُلِ گوينده بر منابرِ قُضْبان *

بر گلِ سُرخ از نم اوفتاده لآلي - همچو عرق بر عذارِ شاهدِ غضبان *

شبرا ببوستان با يکي از دوستان اتّفاقِ مبيت افتاد * موضعي خوش و خرّم - و درختان دلکش و درهم - گوئي خُردهٔ مينا بر خاکش ريخته است - و عقدِ ثُريّا از تاکش در آويخته *

قطعه

رَوضةٌ ماءُ نَهرِها سَلسالٌ - دَوحَةٌ سَجعُ طَيرِها مَوزُون *

آن پر از لالهاي رنگارنگ - وين پُر از ميوهاي گوناگون *

باد در سايهٔ درختانش - گسترانيد فَرشِ بوقلمون *

بامدادان که خاطرِ باز آمدن بر رايِ نشستن غالب آمد - ديدمش دامني پر از گل و رَيحان و سُنبُل و ضَيمُران فراهم آورده - و رغبتِ شهر کرده * گفتم - گلِ بوستان را چنانکه داني بقائي - و عهدِ گلستان را وفائي نباشد - و حکما گفته‌اند - هرچه در نپايد دلبستگي را نشايد * گفتا - طريق چيست؟ گفتم - براي نُزهتِ ناظران و فُسحتِ حاضران کتابِ گلستان تصنيف توانم کردن - که بادِ خزان را بر اَوراقِ او دستِ تطاوُل نبود - و گرديشِ زمانِ عيشِ ربيعش بطَيشِ خريف مبدّل نکند *

مثنوي

بچه کار آيدت زِ گُل طَبَقي؟ از گلستانِ من ببَر وَرَقي *

گل همين پنج روز و شش باشد - وين گلستان هميشه خوش باشد *

مثنوی

هر که گردن بدعوی افرازد - دشمن از هر طرف برو تازد *

سعدی افتاده ایست آزاده * کس نیاید بجنگِ افتاده *

اوّل اندیشه وآنگهی گفتار - پای پیش آمدست پس دیوار *

نخلبندم ولی نه در بُستان - شاهدم من ولی نه در کنعان *

لقمنِ حکیم‌را گفتند - حکمت از که آموختی؟ گفت - از نابینایان - که تا جای نه بینند پای نه نهند * قَدِّمِ الخُروجَ قَبْلَ الوُلُوجِ *

مصراع

مردیت بیازمای و آنگه زن کن *

قطعه

گرچه شاطر بُوَد خُروس بجنگ - چه زند پیشِ بازِ روئین چنگ ؟

گُربه شیر است در گرفتنِ موش - لیک موشست در مصافِ پلنگ *

امّا باعتمادِ سعتِ اخلاقِ بزرگان - که چشم از عوائبِ زیردستان بپوشند - و در افشاء جرائمِ کهتران نکوشند - کلمهٔ چند بطریقِ اختصار از نوادر و امثال و اشعار و حکایات و سِیَرِ ملوکِ ماضیه درین کتاب درج کردیم - و برخی از عمرِ گرانمایه برو خرج * موجبِ تصنیفِ کتابِ گلستان این بود - و باللهِ التّوفیق *

قطعه

بماند سالها این نظم و ترتیب - ز ما هر ذرّه خاک افتاده جائی *

غرض - نقشیست کز ما باز ماند - که هستی‌را نمی بینم بقائی *

مگر صاحبدلی روزی برحمت - کند در کارِ درویشان دُعائی *

امعانِ نظر در ترتیبِ کتاب و تهذیبِ ابواب ایجازِ سخن مصلحت دید - تا این روضهٔ رعنا و حدیقهٔ علیا چون بهشت هشت باب اتّفاق افتاد * ازین سبب مختصر آمد - تا بملالت نینجامد - و اللهُ المُوَفِّقُ لاتمامِهِ *

برخي از آن تهاون و تکاسل روا دارند - هر آینه در معرضِ خطاب آیند و در محلِّ عتاب - مگر برین طائفهٔ درویشان - که شکرِ نعمتِ بزرگان بر ایشان واجب است - و ذکرِ جمیل و دعاي خیر بر همگنان فرض - و اداي چنین خدمتي در غیبت اولیتر ست از حضور - که آن بتصنّع نزدیکست و این از تکلّف دور * باجابت مقرون باد !

قطعه

پشتِ دوتاي فلك راست شد از خرّمي - تا چو تو فرزند زاد مادرِ ایامرا *
حکمتِ محض است - اگر لطفِ جهان آفرین خاص کند بندهٔ مصلحتِ عامرا *
دولتِ جاوید یافت هر که نِکو نام زیست - کز عقبش ذکرِ خیر زنده کند نامرا *
وصفِ ترا گر کنند - ور نکنند اهلِ فضل - حاجتِ مشاطه نیست روي دلآرامرا *

عذرِ تقصیرِ خدمت و موجبِ اختیارِ عزلت *

تقصیري و تقاعدي که در مواظبتِ خدمتِ بارگاهِ خداوندي میرود بنابر آنست - که طائفهٔ از حکماء هند در فضائلِ بزرجمهر سخن میگفتند - و در آخر جز این عیبش نتوانستند گفت - که در سخن گفتن بطي است - یعني درنگ بسیار میکند و مستمع را مي منتظر باید بود تا وي تقریرِ سخني کند * بزرجمهر بشنید و گفت - اندیشه کردن که چه گویم به از پشیماني خوردن که چرا گفتم *

مثنوي

سخندانِ پرورده پیرِ کهن بیندیشد - آنگه بگوید سخن *
مزن بي تأمّل بگفتار دم - نِکو گوي - گر دیر گوئي چه غم ؟
بیندیش - و آنگه بر آور نفس - و زان پیش بس کن که گویند - بس !
بنطق آدمي بهترست از دواب - دواب از تو بِه - گر نگوئي صواب *

فکیف در نظرِ اعیان و بزرگانِ حضرتِ خداوندي - عزّ نصره ! که مجمعِ اهلِ دل است - و مرکزِ علماء متبحّر - اگر در سیاقتِ سخن دلیري کنم شوخي کرده باشم - و بضاعتِ مزجات بحضرتِ عزیز آورده - و شبه در بازارِ جوهریان جَوي نیرزد - و چراغ پیش آفتاب پرتوي ندارد - و منارهٔ بلند در دامنِ کوهِ الوند پست نماید *

بابِ اوّل

در سیرتِ پادشاهان

حکایت ۱

پادشاهی را شنیدم - که بکشتنِ اسیری اِشارت کرد • بیچاره در حالتِ نومیدی - زبانی که داشت - ملک‌را دُشنام دادن گرفت و سقط گفتن - که گفته اند -

هرکه دست از جان بشوید - هرچه در دل دارد بگوید •

شعر

اِذا یَئِسَ الاِنسانُ - طالَ لِسانُهُ - کَسِنَّوْرٍ مَغْلُوبٍ یَصُولُ عَلَی الکَلْبِ •

بیت

وقتِ ضرورت - چو نماند گریز - دست بگیرد سرِ شمشیرِ تیز •

ملک پرسید - که چه میگوید ؟ یکی از وُزرایِ نیک محضر گفت - ای خداوند ! میگوید - که وَ الکَاظِمِینَ الغَیْظَ وَ العَافِینَ عَنِ النَّاسِ - وَ اللّهُ یُحِبُّ المُحْسِنِینَ • ملک‌را بروی رحمت آمد - و از سرِ خونِ او در گذشت • وزیرِ دیگر - که ضدِ او بود - گفت - اِبنایِ جِنسِ مارا نشاید در حضرتِ پادشاهان جز براستی سخن گفتن • این ملک‌را دشنام داد - و نا سزا گفت • ملک روی ازین سخن درهم کشید وگفت - مرا آن دروغِ وی پسندیده‌تر آمد ازین راست که تو گفتی - که آنرا روی در مصلحت بود - و این‌را بنایِ خباثتی - و خردمندان گفته اند - دروغِ مصلحت آمیز به از راستیِ فتنه انگیز -

بیت

هر که شاه آن کند که او گوید - حیف باشد که جز نکو گوید •

این لطیفه بر طاقِ ایوانِ فریدون نوشته بود •

مثنوی

جهان - ای برادر ! نماند بکس - دل اندر جهان آفرین بند و بس •

مثنوی

در آن مدت که مارا وقتِ خوش بود - ز هجرت شش صد و پنجاه و شش بود •
مُرادِ ما نصیحت بود - گفتیم - حوالت باخدا کردیم - و رفتیم •

بابِ اوّل - در سیرتِ پادشاهان • بابِ دوم - در اخلاقِ درویشان • بابِ سیوم - در فضیلت قناعت • بابِ چهارم - در فوائدِ خاموشی • بابِ پنجم - در عشق و جوانی • بابِ ششم - در ضعف و پیری • بابِ هفتم - در تاثیرِ تربیت • بابِ هشتم - در اداب صحبت •

پدر بخندید - و ارکانِ دولت به پسندیدند - و برادران بجان رنجیدند •

قطعه

تا مرد سخن نگفته باشد - عیب و هنرش نهفته باشد •
هر بیشه گمان مبر که خالیست - شاید که پلنگ خفته باشد •

شنیدم که ملک‌را در آن مدّت دشمنی صعب روی نمود • چون لشکر از هر دو طرف روی در هم آوردند و قصدِ مبارزت کردند - اوّل کسیکه اسپ در میدان جهانید آن پسر بود - و می گفت -

قطعه

آن نه من باشم که روزِ جنگ بینیِ پشتِ من -
این منم کاندر میانِ خاک و خون بینی سری •
آنکه جنگ آرد بخونِ خویش بازی میکند -
روزِ میدان آنکه بگریزد - بخونِ لشکری •

این بگفت و بر سپاهِ دشمن زد و تنی چند از مردانِ کاری بینداخت • چون پیشِ پدر باز آمد - زمینِ خدمت ببوسید و گفت -

قطعه

ای که شخصِ منت حقیر نمود ! تا درشتی هنر نه پنداری •
اسپِ لاغر میان بکار آید روزِ میدان - نه گاوِ پرواری •

آورده اند که سپاهِ دشمن بیقیاس بود و اینان اندک • جماعتی آهنگِ گریز کردند • پسر نعره بزد و گفت - ای مردان ! بکوشید - تا جامهٔ زنان نپوشید ! سوارانرا بگفتنِ او تهوّر زیادة گشت و بیکبار حمله بردند • شنیدم که هم در آن روز بر دشمن ظفر یافتند • ملک سر و چشمش ببوسید و در کنار گرفت و هر روزش نظر بیش می کرد - تا ولی عهدِ خویش گردانید • برادرانش حسد بردند و زهر در طعامش کردند • خواهرش از غرفه بدید و دریچه برهم زد • پسر بفراست دریافت - و دست از طعام باز کشید و گفت - محالست که هنرمندان بمیرند و بی هنران جای ایشان گیرند •

مکُن تکیه بر مُلکِ دُنیا و پُشت — که بسیار کس چون تو پروَرد و کُشت •
چو آهنگِ رفتن کُند جانِ پاك چه بر تختِ مُردن — چه بر رویِ خاك ؟

حکایت ۲

یکي از مُلوكِ خُراسان سُلطان محمود سُبُکتگین را بخواب دید بعد از وفاتِ او بصد سال — که جُملهٔ وُجودِ او ریخته بود و خاك شده — مگر چشمانش — که همچنان در چشم خانه همي گردیدند و نظر میکردند • سائرِ حُکما از تاویلِ آن خواب عاجز ماندند — مگر درویشي — که بجاي آورد و گفت — هنوز چشمش نگرانست که مُلکش با دیگرانست •

نظم

بس نامور بزیرِ زمین دفن کرده اند کز هستیش بروي زمین یك نشان نماند •
و آن پیر لاشه را که سپُردند زیرِ خاك — خاکش چُنان بخُورد کزو استُخوان نماند •
زندهست نامِ فرّخِ نوشیروان بعدل — گرچه بسي گذشت که نوشیروان نماند •
خیري کن — اي فلان! و غنیمت شُمار عُمر زان پیشتر که بانگ برآید "فلان نماند" •

حکایت ۳

ملك زادهٔرا شنیدم — که کوتاه قد و حقیر بود — و دیگر برادرانش بلند بالا و خوبرو • باري مِلك بکراهیت و اِستحقار در وي نظر کرد • پسر بفراست و اِستبصار دریافت و گفت — اي پدر! کوتاهِ خردمند به از نادانِ بلند • هر چه بقامت کِهتر بقیمت بهتر — که — اَلشَّاةُ نَظِیفَةٌ وَ اَلفِیلُ جِیفَةٌ •

بیت

اَقَلُّ جِبَالِ الاَرضِ طُورٌ — وَاِنَّهُ لَاَعظَمُ عِندَ اللّٰهِ قَدراً وَ مَنزِلاً •

قطعه

آن شنیدي — که لاغرِ دانا گفت روزي بابلهي فربه —
اسبِ تازي اگر ضعیف بوَد — همچنان از طویلهٔ خر به •

بیت

(قُرصِ خورشید در سیاهی شُد - یونس اندر دهانِ ماهی شُد)

مردانِ دلاور از کمین گاه بدر جستند و دستِ یگان یگان بر کتف بستند و بامدادان همه را بدرگاه ملک حاضر آوردند * ملک همگنان را اشارت بکشتن فرمود * اتفاقا در آن میان جوانی بود - که میوهٔ عنفوانِ شبابش تر رسیده و سبزهٔ گلستانِ عذارش نو دمیده * یکی از وزرا پایه تخت ملک را بوسه داد و روی شفاعت بر زمین نهاد و گفت - این پسر هنوز از باغ زندگانی بر نخورده است و از ریعانِ جوانی تمتع نیافته - توقع بکرم و اخلاقِ خداوندی آنست - که ببخشیدنِ خونِ او بر بنده منت نهد * ملک روی ازین سخن در هم کشید - و موافقِ رای بلندش نیامد - و گفت -

بیت

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بدست * تربیت نا اهل را چون گردگان بر گنبدست *

نسل فساد ایشان منقطع کردن اولیتر ست - و بیخ تبارِ ایشان بر آوردن عینِ مصلحت - که آتش نشاندن و اخگر گذاشتن - و افعی کشتن و بچه نگاهداشتن - کارِ خردمندان نیست *

قطعه

ابر گر آبِ زندگی بارد - هرگز از شاخ بید برنخوری *
با فرومایه روزگار مبر - کز نی بوریا شکر نخوری *

وزیر چون این سخن بشنید - طوعا و کرها به پسندید - و بر حسن رای ملک آفرین کرد و گفت - آنچه خداوند - دام ملکه ! فرمود عینِ صوابست و مسئله بیجواب - ولیکن حقیقت آنست - که اگر در سلکِ بدان تربیت یافتی طبیعتِ ایشان گرفتی و یکی از ایشان شدی * امّا بنده امیدوارست که بصحبتِ صالحان تربیت پذیرد و خوی خردمندان گیرد - که هنوز طفلست - و سیرتِ بغی و عنادِ آن گروه در نهاد او متمکن نشده - و در حدیثست - مَا مِنْ مَوْلُودٍ اِلَّا وَ قَدْ یُولَدُ عَلَی الْفِطْرَةِ فَاَبَوَاهُ یُهَوِّدَانِهِ اَوْ یُنَصِّرَانِهِ اَوْ یُمَجِّسَانِهِ *

بیت

کس نیاید بزیر سایهٔ بوم — ور هما از جهان شود معدوم ❊

پدررا ازین حال آگهی دادند ❊ برادرانش‌را بخواند و گوشمالی بواجبی بداد ❊ پس هر یکی‌را از اطرافِ بلاد حصّهٔ معیّن کرد — تا فتنه بنشست و نزاع برخاست — که گفته اند — ده درویش در گلیمی بخسبند و دو پادشاه در اقلیمی نگنجند ❊

قطعه

نیم نانی گر خورد مردِ خدای — بذلِ درویشان کند نیمی دگر ❊

هفت اقلیم ار بگیرد پادشاه — همچنان در بندِ اقلیمی دگر ❊

حکایت ۴

طایفهٔ دزدانِ عرب بر سرِ کوهی نشسته بودند و منفذِ کاروان بسته — و رعیّتِ بلدان از مکاید ایشان مرعوب و لشکرِ سلطان مغلوب — بحکمِ آنکه ملاذی منیع از قلّهٔ کوهی بدست آورده بودند و ملجا و ماوای خود ساخته ❊ مدبّرانِ ممالکِ آن طرف در دفعِ مضرّتِ ایشان مشورت کردند — که اگر این طایفه همبرین نسق روزگاری مداومت نمایند — مقاومت ممتنع گردد ❊

مثنوی

درختی که اکنون گرفتست پای — بنیروی شخصی برآید ز جای ❊

وگر همچنان روزگاری هلی — بگردونش از بیخ بر نگسلی ❊

سرِ چشمه شاید گرفتن ببیل — چو پر شد نشاید گذشتن بپیل ❊

سخن برین مقرّر شد که یکی‌را بتجسّسِ ایشان بر گماشتند و فرصت نگاه می داشتند تا وقتی که بر سرِ قومی رانده بودند و بقعه خالی مانده ❊ تنی چند از مردانِ واقعه دیده و جنگ آزموده‌را بفرستادند — تا در شعبِ جبل پنهان شدند ❊ شبانگاه — که دزدان باز آمدند سفر کرده و غارت آورده — رختِ غنیمت بنهادند ❊ و سلاح از تن بگشادند ❊ نخستین دشمنی که بر سرِ ایشان تاختن آورد خواب بود ❊ چندانکه پاسی از شب بگذشت —

قطعه

زمینِ شور سنبل بر نیارد - درو تخمِ عملِ ضایع مگردان!
نکوئی با بدان کردن چنانست که بد کردن بجائی نیک مردان •

حکایت ۵

سرهنگ زاده‌را بر درِ سرای اُغلمش دیدم - که عقل و کیاستی و فهم و فراستی زائدُ الوصف داشت • هم از عهدِ خردی آثارِ بزرگی در ناصیهٔ او پیدا - ولمعانِ انوارِ زیرکی در جبینش مُبین •

بیت

بالای سرش - زِ هوشمندی - می تافت ستارهٔ بلندی •

فی الجمله مقبولِ نظرِ سلطان آمد - که جمالِ صورت و کمالِ معنی داشت - و حکما گفته اند - توانگری بدِلست - نه بمال - و بزرگی بعقلست - نه بسال •

بیت

کودکی کو بعقل پیر بود - نزد اهل خرد کبیر بود •

ابنای جنس بر منصبِ او حسد بردند و بخیانتی متهمش کردند و در کُشتنِ او سعی بی فائده نمودند •

مصراع

دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست؟

ملِک پُرسید - که موجبِ خصمی ایشان در حقِ تو چیست؟ گفت - در سایهٔ دولت خداوندی - دام مُلکُه! همگنانرا راضی کردم مگر حسود - که راضی نمیشود الا بزوالِ نعمتِ من - و اقبالِ دولتِ خداوندی باقی باد!

قطعه

توانم آن که نیازارم اندرونِ کسی • حسودرا چه کنم؟ کو زِ خود برنج درست •
بمیر - تا برهی - ای حسود! کین رنجیست که از مشقتِ آن جز بمرگ نتوان رست •

قطعه

شور بختان بآرزو خواهند مقبلانرا زوالِ نعمت و جاه •
گر نبیند بروز شپره چشم - چشمهٔ آفتاب‌را چه گناه؟
راست خواهی - هزار چشم چنان کور بهتر که آفتاب سیاه •

قطعه

پسرِ نوح با بدان بنشست ـ خاندانِ نبوّتش گم شد •
سگِ اصحابِ کهف روزی چند پیِ نیکان گرفت و مردم شد •

این بگفت و طایفهٔ از ندمای ملک با وی بشفاعت یار شدند ـ تا ملک از سرِ خونِ او در گذشت و گفت ـ بخشیدم ـ اگرچه مصلحت ندیدم •

رباعی

دانی که چه گفت زال با رستم گرد ! دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد •
دیدیم بسی آب زِ سرِ چشمهٔ خرد ـ چون بیشتر آمد ـ شتر و بار ببرد •

فی الجمله پسررا بناز و نعمت پروردند و استادِ ادیب‌را بتربیت او نصب کردند ـ تا حسنِ خطاب و ردِ جواب و سائرِ آدابِ خدمتِ ملوکش در آموخت و در نظرِ همگنان پسندیده آمد • روزی وزیر از شمائلِ او در حضرتِ ملک شمهٔ میگفت ـ که تربیتِ عاقلان در وی اثر کرده و جهلِ قدیم از جبلتِ او بدر رفته وخوی خردمندان گرفته • ملک ازین سخن تبسم کرد و گفت ـ

بیت

غُذِیتَ بِدَرِّنا و نَشَأْتَ فِینا ـ فَمَنْ اَنْبَاکَ اَنَّکَ اِبْنُ ذِئْبٍ ؟
اِذا کانَ الطِّبَاعُ طِباعَ سُوءٍ ـ فَلَیْسَ یَنْفَعُ اَدَبُ الاَدِیبِ •

بیت

عاقبت گرگ زاده گرگ شود ـ گرچه با آدمی بزرگ شود •

سالی دو برین بر آمد ـ طائفهٔ اوباشِ محلت در او پیوستند و عقد موافقت بستند ـ تا بوقت فرصت وزیررا با هر دو پسرش بکشت و نعمت بیقیاس برداشت و در مغارهٔ دزدان بجای پدر بنشست و عاصی شد • ملک دستِ تحیر بدندان گرفت و گفت ـ

قطعه

شمشیرِ نیک ز آهنِ بد چون کند کسی ؟ ناکس بتربیت نشود ـ ای حکیم ! کس •
باران که در لطافتِ طبعش خلاف نیست ـ در باغ لاله روید و در شوره بوم خس •

قطعه

پادشاهي کو روا دارد ستم بر زيردست ـ دوستدارش روزِ سختي دشمنِ زور آورست ॰
با رعيّت صلح کن وز جنگِ خصم ايمن نشين ـ زان که شاهنشاهِ عادل را رعيّت لشکرست ॰

حکايت ۷

پادشاهي با غلامي عجمي در کشتي نشسته بود ـ و غلام هرگز دريا نديده و محنتِ کشتي نيازموده ـ گريه و زاري آغاز نهاد ـ و لرزه بر اندامش افتاد ॰ چندانکه ملاطفت کردند ـ آرام نگرفت ॰ ملک‌را عيش ازو منغّص شد ـ چاره ندانست ॰ حکيمي در آن کشتي بود ॰ ملک‌را گفت ـ اگر فرمائي ـ من اورا بطريقي خاموش گردانم ॰ گفت ـ غايتِ لطف وکرم باشد ॰ بفرمود تا غلام‌را بدريا انداختند ॰ باري چند غوطه بخورد ـ از آن پس مويش بگرفتند و سوي کشتي آوردند ॰ بهر دو دست در سکّانِ کشتي در آويخت ॰ چون ساعتي بر آمد ـ بگوشهٔ بنشست و قرار گرفت ॰ ملک‌را پسنديده آمد ـ وگفت ـ اندرين چه حکمت بود؟ گفت ـ اوّل محنتِ غرق شدن نيازموده بود و قدرِ سلامتِ کشتي نميدانست ॰ همچنين قدرِ عافيت کسي داند که بمصيبتي گرفتار آيد ॰

قطعه

اي سير! ترا نانِ جوين خوش ننمايد ـ معشوقِ منست آن که بنزديکِ تو زشتست ॰
حورانِ بهشتي‌را دوزخ بُوَد اعراف ॰ از دوزخيان پرس ـ که اعراف بهشتست ॰

بيت

فرقست ميانِ آن که يارش در بر با آن که دو چشمِ انتظارش بر در ॰

حکايت ۸

هُرمُز را گفتند ـ که از وزيرانِ پدر چه خطا ديدي که بند فرمودي؟ گفت ـ خطائي معلوم نکردم ـ وليکن ديدم که مهابتِ من در دلِ ايشان بيکرانست ـ و بر عهدِ من اعتمادِ کلّي ندارند ـ ترسيدم که از بيمِ گزندِ خويش آهنگِ هلاکِ من کنند ـ پس قولِ حکما را کار بستم ـ که گفته اند ـ

حکایت ۶

یکي از ملوکِ عجم‌را حکایت کنند - که دستِ تطاول بمالِ رعیّت دراز کرده بود و جور و اذیّت آغاز - تا بجدّي که خلق از مکائدِ ظلمش بجان آمده بودند و از کربتِ جورش راهِ غربت گرفتند * چون رعیّت کم شد - و ارتفاعِ ولایت نقصان پذیرفت - خزینه تهي ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند *

قطعه

هر که فریادرس روزِ مصیبت خواهد - گو - در ایّامِ سلامت بجوانمردي کوش !
بندهٔ حلقه بگوش ار ننوازي برود * لطف کن لطف - که بیگانه شود حلقه بگوش *

باري در مجلسِ او کتابِ شاهنامه همي خواندند - در زوالِ مملکتِ ضحّاک و عهدِ فریدون * وزیر ملک‌را پرسید - که فریدون گنج و حشم نداشت - ملک چه گونه برو مقرّر شد؟ گفت - چنانکه شنیدي - خلقي بتعصّب برو گرد آمدند و تقویت کردند - پادشاهي یافت * وزیر گفت - اي ملک ! چون گرد آمدنِ خلق موجبِ پادشاهیست - تو مر خلق‌را چرا پریشان میکني ؟ مگرسرِ پادشاهي نداري *

بیت

همان به که لشکر بجان پروري - که سلطان بلشکر کند سروري *

ملک گفت - موجبِ گردآمدنِ سپاه و رعیّت چیست ؟ گفت - پادشاه‌را کرم باید - تا برو گرد آیند - و رحمت - تا در سایهٔ دولتش ایمن نشینند - و ترا ازین هر دو یکي نیست *

مثنوي

نکند جور پیشه سلطاني - که نیاید ز گرگ چوپاني *
پادشاهي که طرحِ ظلم فکند - پاي دیوارِ ملکِ خویش بکند *

ملک‌را پندِ وزیرِ ناصح موافقِ طبع نیامد - روي ازین سخن درهم کشید و بزندانش فرستاد * بسي بر نیامده بود که بني عمِ سلطان بمنازعت برخاستند و ملکِ پدر خواستند * قومي که از دستِ تطاولِ او بجان آمده بودند و پریشان شده - بر ایشان گرد آمدند و تقویت کردند - تا ملک از تصرّفِ او بدر رفت و بر ایشان مقرّر شد *

آنگاه روی بمن کرد و گفت - از آنجا که همّتِ درویشان است وصِدقِ معاملهٔ ایشان - توجهِ خاطر همراهِ من کنید - که از دشمنِ صعب اندیشناکم • گفتمش - بر رعیّتِ ضعیف رحمت کن - تا از دشمنِ قوی زحمت نه بینی •

نظم

ببازوانِ توانا و قوّتِ سرِ دست - خطاست پنجهٔ مسکینِ ناتوان بشکست •
نترسد آن که بر افتادگان نبخشاید - که گر زپای درآید - کسش نگیرد دست؟
هر آن که تخمِ بدی کِشت و چشمِ نیکی داشت - دماغ بیهده پُخت وخیالِ باطل بست •
ز گوش پنبه برون آر و دادِ خلق بدِه! وگر تو می ندهی داد - روزِ دادی هست •

مثنوی

بنی آدم اعضای یکدیگرند - که در آفرینش زیک جوهرند •
چو عضوی بدرد آورد روزگار - دِگر عضوهارا نماند قرار •
تو کز محنتِ دیگران بی غمی - نشاید که نامت نهند آدمی •

حکایت ۱۱

درویشی مُستجابُ الدّعوة در بغداد پدید آمد • حَجّاجِ بن یوسُف را خبر کردند • بخواندش و گفت - مرا دعای خیر کن! گفت - خدایا! جانش بِستان! گفت - از بهرِ خدا این چه دعاست؟ گفت - این دعای خیرست ترا و جُملهٔ مسلمانان‌را • گفت - چگونه؟ گفت - اگر بمیری - خلق از عذابِ تو برهند - و تو از گناهان •

مثنوی

ای زبردستِ زیردست آزار! گرم تا کی بماند این بازار؟
بچه کار آیدت جهان‌داری؟ مُردنت به که مردُم آزاری •

حکایت ۱۲

یکی از ملوکِ بی انصاف پارسائی‌را پرسید - از عبادتها کُدام فاضلترست؟ گفت - ترا خوابِ نیم روز - تا در آن یك نَفَس خلق‌را نیازاری •

قطعه

از آن کز تو ترسد بترس - ای حکیم! وگر با چو او صد برآئی بجنگ •
نه بینی که چون گربه عاجز شود - بر آرد بچنگال چشم پلنگ ؟
از آن مار بر پای راعی زند - که ترسد سرش را بکوبد بسنگ •

حکایت ۹

یکی از ملوک عرب رنجور بود در حالت پیری - امید از زندگانی قطع کرده • ناگاه سواری از در در آمد و گفت - بشارت باد مر ترا ! که فلان قلعه را بدولت خداوندی گشادیم و دشمنان را اسیر گرفتیم - و سپاه و رعیت آن طرف بجملگی مطیع فرمان شدند • ملک نفسی سرد بر آورد و گفت - این مژده مرا نیست - دشمنانم راست - یعنی وارثان ملک را •

قطعه

درین امید بسر شد - دریغ ! عمر عزیز - که آنچه در دلم است از درم فراز آید •
امید بسته بر آمد - ولی چه فائده ؟ ز آنك امید نیست که عمر گذشته باز آید •

قطعه

کوس رحلت بکوفت دست اجل • ای دو چشمم ! وداع سر بکنید !
ای کف دست و ساعد و بازو ! همه توديع یکدگر بکنید !
بر من اوفتاده دشمن کام - آخر - ای دوستان ! گذر بکنید !
روزگارم بشد بنادانی - من نکردم - شما حذر بکنید !

حکایت ۱۰

بر بالین تربت یحیی پیغمبر (علیه السلام) معتکف بودم در جامع دمشق • یکی از ملوک عرب که به بی انصافی معروف بود - بزیارت آمد و نماز گذارد و حاجت خواست •

بیت

درویش و غنی بندهٔ این خاك درند - و آنان که غنی ترند محتاج ترند •

ملك گفت - اين گدايي شوخ چشم مبذّررا - كه چندين نعمت باندك مدّت بر انداخت - برانيد ! كه خزينهٔ بيت المال لقمهٔ مساكينست - نه طعمهٔ اخوان الشّياطين *

بيت

ابلهي كو روز روشن شمع كافوري نهد -
زود باشد كش بشب روغن نباشد در چراغ *

يكي از وزراي ناصح گفت - اي خداوند روي زمين ! مصلحت آن مي بينم كه چندين كسانرا وجه كفاف بتفاريق مجري بايد داشت - تا در نفقه اسراف نكنند * امّا آنچه فرمودي از زجر و منع - مناسب سيرت ارباب همّت نيست يكيرا بلطف اميدوار گردانيدن و باز بنوميدي خسته خاطر گردانيدن *

بيت

بروي خود در اطماع باز نتوان كرد * چو باز شد - بدرشتي فراز نتوان كرد *

بيت

مرغ جالي پرد كه چينه بود - نه بجالي رود كه چي نبود *

قطعه

كس نبيند كه تشنگان حجاز بلب آب شور گرد آيند *
هر كجا چشمهٔ بود شيرين - مردم و مرغ و مور گرد آيند *

حكايت ۱۴

يكي از پادشاهان پيشين در رعايت مملكت سستي كردي و لشكر بسختي داشتي * لاجرم دشمني صعب روي نمود - همه پشت دادند و روي بگريز نهادند *

مثنوي

چو دارند گنج از سپاهي دريغ - دريغ آيدش دست بردن به تيغ *
چه مردي كند در صفّ كارزار - كه دستش تهي باشد از روزگار؟

يكي از آنان كه غدر كردند با من دوستي داشت * ملامتش كردم و گفتم - دونست و ناسپاس و سفله نا حق شناس كه باندك تغيّر حال از مخدوم قديم بر گردد و حقوق نعمت سالها در نوردد * گفت - اگر بكرم معذور داري شايد - كه اسپم بي جو بود و

قطعه

ظالمي‌را خفته ديدم نيم روز - گفتم - اين فتنه است - خوابش بُرده بِه •
آنکه خوابش بهتر از بيداريست - آنچنان بد زندگاني مُرده بِه •

حکايت ۱۳

يکي از ملوك‌را شنيدم - که شبي در عِشرت روز کرده بود و در پايانِ مستي ميگفت -

بيت

مارا بجهان خوشتر ازين يکدم نيست - کز نيك و بد انديشه و ازکس غم نيست •

درويشي برهنه بسرما برون خفته بود - بشنيد و گفت -

بيت

اي آنکه بِاقبالِ تو در عالم نيست ! گيرم که غمت نيست - غمِ ما هم نيست ؟

ملك‌را خوش آمد • صرّهٔ هزار دينار از روزن بيرون داشت و گفت - دامن بدار ! درويش گفت - دامن از کُجا آرم ؟ که جامه ندارم • مِلك‌را بر ضعفِ حالِ او رحمت زياده گشت - خلعتي بر آن مزيد کرد و پيشش فرستاد • درويش آن نقدرا باندك روزگاري بخورد و پريشان کرد و باز آمد •

بيت

قرار بر کفِ آزادگان نگيرد مال - نه صبر در دلِ عاشق - نه آب در غربال •

در حالتي که ملك‌را پرواي او نبود - حالش بگفتند • ملك بهم بر آمد و روي در هم کشيد • و ازينجا ست که گفته اند اصحابِ فِطنت و خبرت - که از حدّت و صولتِ پادشاهان بر حذر بايد بود - که غالب همّتِ ايشان بمعظماتِ امورِ مملکت متعلّق باشد - و تحمّلِ اِزدحامِ عوام نکنند - گاهي بسلامي برنجند و وقتي بدشنامي خِلعت دِهند •

مثنوي

حرامش بود نعمتِ پادشاه - که هنگامِ فرصت ندارد نگاه •
مجالِ سخن تا نبيني زِ پيش - بِه بيهوده گفتن مبر قدرِ خويش •

که از تلوّنِ طبعِ پادشاهان بر حذر باید بود - که وقتی بسلامی برنجند و گاهی بدشنامی خلعت دهند - و گفته اند - که ظرافت بسیار هنرِ ندیمان است و عیبِ حکیمان •

بیت

تو بر سرِ قدرِ خویش میباش و وقار - بازی و ظرافت بندیمان بگذار •

حکایت ۱۷

یکی از رفیقان شکایتِ روزگارِ نامساعد بنزدیکِ من آورد و گفت - کفافِ اندک دارم و عیالِ بسیار - و طاقتِ بارِ فاقه نمی آرم - و بارها در دلم می آید که باقلیمی دیگر نقل کنم - تا بهر صفت زندگانی کرده آید - و کسی‌را بر نیک و بدِ من اِطّلاع نباشد •

بیت

بس گُرسنه خفت و کس ندانست که کیست •
بس جان بلب آمد که برو کس نگریست •

باز از شماتتِ اعدا می اندیشم که بطعنه در قفایِ من بخندند - و سعیِ مرا در حقِّ عیال بر عدمِ مُروّت حمل کنند و گویند -

قطعه

به بین آن بی حمیّت‌را - که هرگز نخواهد دید روی نیک بختی •
تن آسانی گُزیند خویشتن‌را - زن و فرزند بگذارد بسختی •

و در علمِ مُحاسبه - چنانکه معلومست - چیزی دانم • اگر بمعونتِ شما جهتی معیّن شود که موجبِ جمعیّتِ خاطر باشد - بقیّهٔ عمر از عُهدهٔ شُکرِ آن بیرون نتوانم آمد • گفتم - ای برادر - عملِ پادشاهان دو طرف دارد - امیدِ نان و بیمِ جان - و خلافِ رایِ خردمندانست بامیدِ نان در بیمِ جان افتادن •

قطعه

کس نیاید بخانهٔ درویش - که خراجِ زمین و باغ بده !
یا بتشویشِ غُصّه راضی شو - یا جگربند پیشِ زاغ بنه !

نعمتِ زنی بگرو * سلطان که بزر با سپاهی بخیلی کند - با او بجان جوانمردی نتوان کرد *

بیت

زر بده مردِ سپاهی‌را تا سر بدهد - وگرش زر ندهی - سر بنهد در عالم *

شعر

إِذَا شَبِعَ الْكَمِيُّ يَصُولُ بَطْشاً - وَ خَاوِي الْبَطْنِ يَبْطِشُ بِالْفِرَارِ *

حکایت ١٥

یکی از وزرایِ معزول شده بحلقهٔ درویشان در آمد - و برکتِ صحبتِ ایشان در وی اثر کرد و جمعیتِ خاطرش دست داد * ملك بارِ دیگر با وی دل خوش کرد و عملش فرمود * قبول نکرد وگفت - معزولی به که مشغولی *

رباعی

آنان که بکنجِ عافیت بنشستند - دندانِ سگ و دهانِ مردم بستند -
کاغذ بدریدند و قلم بشکستند - وز دست و زبانِ حرف گیران رستند *

ملك گفت - هر آئینه مارا خردمندِ کافی باید که تدبیرِ مملکت‌را شاید * گفت - نشانِ خردمندِ کافی آنست که بچنین کارها تن در ندهد *

بیت

همای بر همهٔ مرغان از آن شرف دارد - که استخوان خورد و طائری نیازارد *

حکایت ١٦

سیاه گوش‌را گفتند - ترا ملازمتِ شیر بچه سبب اختیار افتاد ؟ گفت - تا فضلهٔ صیدش میخورم و از شرّ دشمنان در پناهِ صولتش زندگانی میکنم * گفتند - اکنون که بظلِّ حمایتش در آمدی و بشکرِ نعمتش اعتراف نمودی - چرا نزدیکتر نیائی - تا در حلقهٔ خاصانت در آورد و از بندگانِ مخلصانت شمارد ؟ گفت - همچنان از بطشِ وی ایمن نیستم *

بیت

اگر صد سال گبر آتش فروزد - چو یکدم اندران افتد - بسوزد *

گاه افتد که ندیمِ حضرتِ سلطان زر بیابد - و گاه باشد که سرش برود - و حکما گفته اند -

قطعه

دوست مشمار آن که در نعمت زند   لافِ یاري و برادر خواندگي *
دوست آن باشد که گیرد دستِ دوست   در پریشان حالي و درماندگي *

دیدم که متغیّر میشود - و نصیحتِ من بغرض میشنَود - بنزدیکِ صاحبِ دیوان رفتم - بسابقهٔ معرفتي که در میانِ ما بود. صورتِ حالش بگفتم و اهلیت و اِستحقاقش بیان کردم - تا بکاري مختصرش نصب کردند * روزي چند برین بر آمد * لُطفِ طبعش را بدیدند و حُسنِ تدبیرش را بپسندیدند * کارش از آن در گذشت و بمرتبهٔ والاتر از آن مُتمکّن گشت * همچنین نجمِ سعادتش در ترقّي بود تا باوجِ ارادت رسید - و مقرّبِ حضرتِ سلطان گشت - و مُشارٌ الیه و مُعتمد علیه شد * بر سلامتِ حالش شادماني کردم و گفتم -

بیت

ز کارِ بسته میندیش و دل شکسته مدار! که آبِ چشمهٔ حَیوان درونِ تاریکیست *

شعر

اَلَا لا تَحزَنَنّ اَخَا البَلِیّةِ! فَلِلرَّحمٰنِ اَلطافٌ خَفِیّةٌ *

بیت

منشین تُرش تو از گردشِ ایّام - که صبر - گرچه تلخست - ولیکن برِ شیرین دارد *

در آن مُدّت مرا با طائفهٔ یاران اتّفاقِ سفرِ حجاز افتاد * چون از زیارتِ مکّه باز آمدم - دو منزلم استقبال کرد * ظاهرِ حالش را دیدم پریشان و بر هیأتِ درویشان * گفتم - که حال چیست ؟ گفت - چنانکه تو گفتي - طائفهٔ حسد بردند و بخیانتم منسوب کردند - وملک - دامَ مُلکُهُ ! در کشفِ حقیقتِ آن اِستقصا نفرمود - و یارانِ قدیم و دوستانِ صمیم از کلمهٔ حق خاموش گردیدند و صحبتِ دیرینه فراموش کردند *

قطعه

نه بیني که پیشِ خداوندِ جاه - ستایش کنان دست بر سر نهند ؟
وگر روزگارش در آرد ز پاي - همه عالمش پاي بر سر نهند *

گفت - این سخن موافقِ حالِ من نگفتي - و جوابِ سؤالِ من نياوردي - شنيدهٔ که گفته اند - هر که خيانت نورزد دستش از حساب نلرزد ·

بيت

راستي موجبِ رضاي خداست - کس نديدم که گم شد از رهِ راست ·

و حکما گفته اند - چهار کس از چهار کس بجان آيند - خراجي از سلطان - دزد از پاسبان - و فاسق از غمّاز - و روسپي از محتسب · آنرا که حساب پاکست از محاسبه چه باکست ؟

قطعه

مکن فراخ روي در عمل - اگر خواهي که وقتِ رفعِ تو باشد مجالِ دشمن تنگ ·
تو پاك باش! ومدار- اي برادر- ازکس باك! زنند جامهٔ ناپاك گازران بر سنگ ·

گفتم - حکايتِ آن روباه مناسبِ حالِ تست که ديدندش گريزان- وافتان و خيزان ميرفت · کسي گفتش - چه آفتست که موجبِ چندين مخافتست ؟ گفت - شنيده‌ام که شتران را بسخره ميگيرند · گفتند - اي سفيه! شتررا با تو چه مناسبتست ؟ و ترا با او چه مشابهت ؟ گفت - خاموش - اگر حسودان بغرض گويند که اين هم شتر بچه است - و گرفتار آيم - کرا غم تخليصِ من باشد ؟ و تا ترياق از عراق آورده شود - مارِ گزيده مرده بود · ترا همچنان فضل است و ديانت و تقوي و امانت - و ليکن متعنّتان در کمينند و مدّعيان گوشه نشين - اگر آنچه حسنِ سيرتِ تست - بخلافِ آن تقرير کنند - در معرضِ خطابِ پادشاه افتي · در آن حالت کرا مجالِ مقال باشد ؟ پس مصلحت آن مي بينم - که ملکِ قناعت را حراست کني و ترکِ رياست گوئي - که عاقلان گفته اند -

بيت

بدريا در منافع بيشمارست - وگر خواهي - سلامت بر کنارست ·

رفيق چون اين سخن بشنيد - بهم بر آمد و روي در هم کشيد و سخنانِ رنجش آميز گفتن گرفت - که اين چه عقل است و کفايت و فهم و درايت ؟ و قولِ حکما درست آمد - که گفته اند - دوستان در زندان بکار آيند - که بر سفره همه دشمنان دوست نمايند ·

گفت ـ اللّه ! اللّه ! چه جاي اين سخنست !

بيت

گر بر سر و چشمِ من نشيني ـ نازت بكشم ـ كه نازنيني *

في الجمله بنشستم و از هر دري سخن در پيوستم تا حديثِ زلّتِ ياران در ميان آمد * گفتم ـ

قطعه

چه جُرم ديد خداوندِ سابِقُ الاِنعام ـ كه بنده در نظرِ خويش خوار ميدارد ؟
خدايراست مُسلّم بزرگي و الطاف ـ كه جُرم بيند و نان بر قرار ميدارد *

حاكم اين سخن‌را پسنديد و اسبابِ معاشِ ياران فرمود تا باز بر قاعدهٔ ماضي مهيّا دارند ـ و مؤنتِ ايّامِ تعطيل‌را وفا كنند * شكرِ نعمت بگفتم ـ و زمينِ خدمت ببوسيدم ـ و عُذرِ جسارت خواستم و در حال بيرون آمدم و گفتم ـ

قطعه

چو كعبه قبلهٔ حاجت شد ـ از ديار بعيد رَوَند خلق بديدارِ او بسي فرسنگ *
ترا تحمّلِ امثالِ ما ببايد كرد ـ كه هيچكس نزند بر درختِ بي بر سنگ *

حكايت ۱۹

ملك زادهٔ گنجِ فراوان از پدر ميراث يافت * دستِ كرم بر كشاد و دادِ سخاوت بداد و نعمتِ بي دريغ بر سپاه و رعيّت بريخت *

قطعه

نياسايد مشام از طبلهٔ عود ـ بر آتش نِه كه چون عنبر ببويد *
بزرگي بايدت ـ بخشندگي كن ! كه تا دانه نيفشاني نرويد *

يكي از جُلساي بي تدبير نصيحتش آغاز كرد ـ كه مُلوكِ پيشين مر اين نِعمت‌را بسعي اندوخته اند و براي مصلحتي نهاده ـ دست ازين حركت كوتاه كن ـ كه واقعها در پيشست و دشمنان در كمين ـ نبايد كه بوقتِ حاجت درماني

في الجمله بانواعِ عُقوبت گرفتار بودم - تا درین هفته - که مژدهٔ سلامتِ حُجّاج برسید - از بندِ گرانم خلاص کردند و مِلكِ موروثم خاصّ * گفتم - موعظهٔ من قبول نکردي - که گفتم - عملِ پادشاهان چون سفرِ دریاست سودمند و خطرناك - یا گنجي برگیري یا در تلاطُمِ امواج بمیري *

بیت

یا دُر بهر دو دست کند خواجه در کنار - یا موج روزي افگندش مُرده بر کنار *

مصلحت ندیدم از ین بیش ریشِ درویش را بنیشِ ملامت خراشیدن و نمك پاشیدن - بدین دو بیت اختصار کردم -

قطعه

ندانستي که بیني بند بر پاي - چو در گوشت نیامد پندِ مردُم ؟
دگر ره گر نداري طاقتِ نیش - مکن انگشت در سوراخِ کژدم *

حکایت ۱۸

تني چند در صُحبتِ من بودند - ظاهرِ ایشان بصلاح آراسته و باطن بفلاح پیراسته * یکي از بزرگان در حقِ این طائفه حسنِ ظنّ بلیغ داشت - و اِدراري معیّن کرده * مگر یکي از ایشان حرکتي کرد که مناسبِ حالِ درویشان نبود * ظنّ آن شخص فاسد شد - و بازارِ اینان کاسد * خواستم تا بطریقي کفافِ یاران مُستخلص کنم * آهنگِ خدمتش کردم * دربانم رها نکرد و جفا گفت * معذورش داشتم - که لطیفان گفته اند -

قطعه

در میر و وزیر و سلطان را بي وسیلت مگرد پیرامن *
سگ و دربان چو یافتند غریب - این گریبان گرفت و آن دامن *

چندانکه مقرّبانِ حضرتِ آن بزرگ بر حالِ من وقوف یافتند - باکرامم در آوردند و برتر مقامي معیّن کردند - امّا بتواضع فروتر نشستم و گفتم -

بیت

بگذار - که بندهٔ کمینم - تا در صفِ بندگان نشینم *

گویند - سرِ جملهٔ حیوانات شیر است - و کمترینِ جانوران خر - و باتفاقِ خردمندان خرِ باربر به از شیرِ مردم در ․

مثنوی

مِسکین خر - اگرچه بی تمیزست - چون بار همی برد - عزیزست ․
گاوان و خرانِ بار بردار به ز آدمیانِ مردم آزار ․

گویند - ملک‌را طرفی از ذمائمِ اخلاقش بقرائن معلوم شد - در شکنجه کشید - و بانواعِ عقوبتش بکُشت ․

قطعه

حاصل نشود رضای سلطان تا خاطرِ بندگان نجوئی ․
خواهی که خدای بر تو بخشد - با خلقِ خدای کن نکوئی ․

آورده اند - که یکی از ستم دیدگان برسرِ او بگذشت - و درحالِ تباهِ او تأمّل کرد وگفت -

قطعه

نه هر که قوّتِ بازو و منصبی دارد بسلطنت بخورد مالِ مردمان بگزاف ․
توان بحلق فرو بُردن استخوانِ درشت - ولی شکم بدرد - چون بگیرد اندر ناف ․

حکایت ۲۴

مردم آزاری‌را حکایت کنند - که سنگی برسرِ صالحی زد ․ درویش‌را مجالِ انتقام نبود ․ سنگ‌را با خود همیداشت تا وقتی که ملک‌را بر آن لشکری خشم آمد - و درچاهِ زندانش کرد ․ درویش بیامد و سنگ بر سرش کوفت ․ گفتا - تو کیستی ؟ و این سنگ برمن چرا زدی ؟ گفت - من فلانم - و این سنگ همانست که در فلان تاریخ برسرِمن زدی ․ گفت - چندین روزگار کجا بودی ؟ گفت - از جاهت اندیشه میکردم - اکنون که درچاهت دیدم - فرصت‌را غنیمت شمردم - که زیرکانِ گُفته اند -

مثنوی

ناسزائی‌را چو بینی بختیار - عاقلان تسلیم کردند اختیار ․
چون نداری ناخنِ درّندهٔ تیز - با بدان آن به که کم گیری ستیز ․

قطعه

اگر گنجی کنی بر عامیان بخش ـ رسد مر هر گدایی‌را برنجی *
چرا نستانی از هر یک جوی سیم ـ که گرد آید ترا هر روز گنجی *

ملک زاده روی از این سخن در هم کشید ـ و موافق طبع بلندش نیامد ـ و مر اورا زجر فرمود و گفت ـ مرا خداوند تعالی مالک این ممالک گردانیده است تا بخورم و ببخشم ـ نه پاسبانم که نگهدارم *

بیت

قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت ـ نوشیروان نمُرد که نام نکو گذاشت *

حکایت ۲۰

آورده اند که نوشیروان عادل‌را در شکارگاهی صیدی کباب می کردند * نمک نبود * غلامی‌را بروستا فرستادند تا نمک آرد * نوشیروان گفت ـ نمک بقیمت بستان تا بی رسمی نشود ـ و دیه خراب نگردد * گفتند ـ ازین قدر چه خلل زاید ؟ گفت ـ بنیاد ظلم اوّل در جهان اندک بوده است ـ هر که آمد برآن مزید کرد ـ تا بدین غایت رسید *

قطعه

اگر ز باغ رعیّت ملک خورد سیبی ـ بر آورند غلامان او درخت از بیخ *
به نیم بیضه که سلطان ستم روا دارد ـ زنند لشکریانش هزار مرغ بسیخ *

بیت

نماند ستمگار بد روزگار ـ بماند برو لعنت پایدار *

حکایت ۲۱

عاملی‌را شنیدم که خانهٔ رعیّت خراب کردی تا خزانهٔ سلطان آبادان کند ـ بی خبر از قول حکما ـ که گفته اند ـ هر که خلق‌را بیازارد تا دل سلطان بدست آرد ـ خدای تعالی همان خلق‌را برو گمارد ـ تا دمار از نهاد او بر آرد *

بیت

آتش سوزان نکند با سپند ـ آنچه کند دود دل دردمند *

بیت

هرچه رود بر سرم - چون تو پسندی - رواست * بندهٔ چه دعوی کند؟ حکم خداوند راست *

امّا بموجب آن که پروردهٔ نعمت این خاندانم - نخواهم که در قیامت بخون من گرفتار آئی * اگر بیگناه بنده را خواهی کشت - باری بتأویل شرعی بکش - تا بقیامت ماخوذ نباشی * گفت - تأویل چه گونه کنم؟ گفت - اجازت ده تا من وزیر را بکشم - آنگه بقصاص او کشتن بفرما - تا بحق کشته باشی * ملک بخندید و وزیر را گفت - چه مصلحت می بینی؟ گفت - ای خداوند! این شوخ دیده را بصدقهٔ گور پدرت آزاد کن - تا مرا هم در بلا نیفکند! گناه از منست - که قول حکمارا معتبر نداشتم - که گفته اند -

قطعه

چو کردی با کلوخ انداز پیکار - سر خود را بنادانی شکستی *
چو تیر انداختی بر روی دشمن - حذر کن کاندر آماج نشستی!

حکایت ۲۵

ملک زوزن را خواجهٔ بود کریم النّفس و نیک محضر - که همگنان را در مواجهه حرمت داشتی و در غیبت نیکو گفتی * اتّفاقاً از وی حرکتی صادر شد که در نظر سلطان ناپسندیده آمد * مصادره فرمود و عقوبت کرد * سرهنگان پادشاه بسوابق انعام معترف بودند - و بشکر آن مرتهن - در مدّت توکیل او رفق و ملاطفت کردندی و زجر و معاقبت روا نداشتندی *

قطعه

صلح با دشمن خود کن - وگرت روزی او در قفا عیب کند در نظرش تحسین کن *
سخن آخر بدهان میگذرد موذی را - سخنش تلخ نخواهی - دهنش شیرین کن *

تا آنچه مضمون خطاب ملک بود از عهدهٔ بعضی از آن بدر آمد - و به بقیت در زندان بماند * یکی از ملوک نواحی در خفیه پیامش فرستاد - که ملوک آن طرف قدر چنان بزرگوار ندانستند و بی عزّتی کردند * اگر خاطر عزیز فلان - احسن الله خلاصه! بجانب ما التفاتی کند - در رعایت خاطرش هر چه تمامتر سعی کرده شود - که اعیان این

هر که با پولاد بازو پنجه کرد ــ ساعدِ سیمینِ خودرا رنجه کرد •
باش ــ تا دستش ببندد روزگار ــ پس بکامِ دوستان مغزش بر آر •

حکایت ۲۳

یکي از ملوک‌را مرضي هائل بود ــ که اعادهٔ ذکرِ آن ناکردن اولیتر است • طائفهٔ از حکماي یونان متّفق شدند ــ که مر این رنج‌را دوائي نیست ــ مگر زهرهٔ آدمیي که بچندین صفت موصوف باشد • ملک بفرمود ــ تا طلب کردند • دهقان پسري یافتند بدان صفت که حکما گفته بودند • پدر و مادرش‌را بخواندند و بنعمتِ بیکران خوشنود گردانیدند ــ و قاضي فتوئ داد ــ که خونِ یکي از رعیّت ریختن براي سلامتِ نفسِ پادشاه روا باشد • جلّاد قصدِ او کرد • پسر سر سوي آسمان کرد و بخندید • ملک پرسید ــ درین حالت چه جاي خندیدن است؟ گفت ــ نازِ فرزندان بر پدر و مادر باشد ــ و دعوي پیشِ قاضي برند ــ و داد از پادشاه خواهند ــ اکنون پدر و مادر بعلّتِ حطامِ دنیوي مرا بخون در سپردند ــ و قاضي بکشتنم فتوئ داد ــ و سلطان مصالحِ خویش در هلاکِ من مي بیند ــ بجز خداي عزّ و جلّ پناهي نمي بینم •

بیت

پیشِ که بر آورم ز دستت فریاد؟ هم پیشِ تو از دستِ تو میخواهم داد •

سلطان‌را ازین سخن دل بهم بر آمد ــ و آب در دیده بگردانید ــ و گفت ــ هلاکِ من اولیتر که خونِ چنین بیگناهي ریختن • سر و چشمش ببوسید ــ و در کنار گرفت ــ و نعمتِ بي اندازه بخشید ــ و آزادش کرد • گویند که هم در آن روز ملک شفا یافت •

قطعه

همچنان در فکرِ آن بیتم ــ که گفت پیل باني بر لبِ دریاي نیل •
زیرِ پایت گر بداني حالِ مور ــ همچو حالِ تست زیرِ پاي پیل •

حکایت ۲۴

یکي از بندگانِ عمرو لیث گریخته بود • کسان در عقبش رفتند و باز آوردند • وزیررا با وي غرضي بود • اشارت بکشتن کرد ــ تا دیگر بندگان چنین حرکت نکنند • بنده پیشِ عمرو لیث سر بر زمین نهاد و گفت ــ

خُروش از نهادش بر آمد • پرسیدندش ـ که چه دیدي ؟ گفت ـ عُلُوِّ درجاتِ بندگان بدرگاهِ حق جلّ و علا همین مِثال دارد •

نظم

دو بامداد گر آید کسي بخدمتِ شاه ـ سِوُم هر آینه در وَي کند بلطف نگاه •
امید هست پرستندگانِ مخلص‌را که نا امید نگردند ز آستانِ اِلٰه •

مثنوي

مِهتري در قبولِ فرمانست ـ ترکِ فرمان دلیلِ حرمانست •
هر که سیماي راستان دارد ـ سرِ خدمت بر آستان دارد •

حکایت ۲۷

ظالمي‌را حکایت کنند ـ که هیزمِ درویشان خریدي بِحَیف ـ و توانگران‌را دادي بِطَرح • صاحبدلي بر او گذر کرد و گفت ـ

بیت

ماري تو ـ که هرکرا به بیني بزني ؟ یا بوم ـ که هر کجا نشیني بکَني ؟

قطعه

زورت ـ ار پیش میرَوَد با ما ـ با خداوندِ غَیب دان نرود •
زورمندي مکن بر اهلِ زمین ـ تا دعـائي بر آسمان نرود !

ظالم ازین سخن برنجید ـ و روي از نصیحتِ او درهم کشید ـ و برو التفات نکرد • اَخَذَتهُ العِزَّةُ بِالاِثمِ • تا شبي آتشِ مطبخ در انبارِ هیزمش افتاد و سائرِ املاکش بسوخت و از بسترِ نرمش بر خاکسترِ گرمش نشاند • اتّفاقاً همان شخص بر وي بگذشت • دیدش که با یاران همي گفت ـ ندانم که این آتش از کجا در سراي من افتاد ! گفت ـ از دودِ دلِ درویشان •

قطعه

حذر کن ز دُودِ درونهاي ریش ! که ریشِ درون عاقبت سر کند •
بهم بر مکن تا تواني دلي ـ که آهي جهـاني بهم بر زند •

این لطیفه بر کاخِ کَیخُسرو نوشته بود ـ

مملکت بدیدارِ وي مُفتقِرند - و بجوابِ این حروف مُنتظِر • خواجه برین وقُوف یافت - و از خطر اندیشید • در حال جوابي مختصر - چنان که مصلحت دید - که اگر بر ملا افتد فتنهٔ نباشد - بر قفاي ورق بنوشت و روان کرد • یکي از متعلّقان - که برین واقف بود - ملك‌را اِعلام کرد - که فلان‌را - که حبس فرمودهٔ - با ملوكِ نواحي مُراسله دارد • ملك بهم بر آمد و کشفِ این خبر فرمود • قاصدرا بگرفتند و رسالهرا بخواندند • نوشته بود - که حسنِ ظنِ بزرگان در حقِ بندهٔ بیش از فضیلتِ بندهٔ است - و تشریفِ قبولی که فرمودهٔ اند - بنده‌را اِمکانِ اِجابتِ آن نیست - بحکمِ آن که پروردهٔ نعمتِ این خاندانم - و باندك مایهٔ تغیّرِ خاطر با ولي نعمتِ قدیم بیوفائي نتوان کرد - چنان که گفتهٔ اند -

بیت

آنرا - که بجاي تست هردم کرَمي - عذرش بِنِه - ار کند بعُمري ستمي •

ملك‌را سیرتِ حق شناسي او پسندیدهٔ آمد - و خلعت و نعمت بخشید - و عذر خواست - که خطا کردم که ترا بي گناه آزردم • گفت - اي خداوند! بندهٔ درین حال مر خداوندرا خطائي نمي بیند - بلکه تقدیرِ خداوندِ حقیقي چنین بود - که مر این بنده‌را مکروهي برسد - پس بدستِ تو اولیتر که حُقوقِ سوابقِ نعمت و اَیادیِ منّت برین بندهٔ داري - که حُکما گفتهٔ اند -

مثنوي

گر گزندت رسد ز خلق مرنج! که نه راحت رسد ز خلق نه رنج •
از خدا دان خلافِ دشمن و دوست - که دلِ هر دو در تصرّفِ اوست •
گرچه تیر از کمان همي گذرد - از کماندار بیند اهلِ خرد •

حکایت ۲۶

یکي از ملوكِ عرب‌را شنیدم - که با متعلّقانِ دیوان فرمود - که مرسومِ فلان‌را - چندانکه هست - مضاعف کنید - که مُلازمِ درگاه است و مترصّدِ فرمان - و سائرِ خدمتگاران بلهو و لعب مشغولند و در اداي خدمت مُتهاوِن • صاحبدلي بشنید - فریاد و

قطعه

یا وفا خود نبود در عالَم - یا مگر کس درین زمانه نکرد
کس نیاموخت علمِ تیر از من - که مرا عاقبت نشانه نکرد •

حکایت ۲۹

درویشي مجرّد بگوشهٔ صحرا نشسته بود • پادشاهي برو بگذشت • درویش - از انجا که ملكِ قناعتست - سر بر نیاورد - و التفات نکرد • پادشاه - از انجا که شوکتِ سلطنت است - بهم بر آمد و گفت - این طائفهٔ خرقه پوشان بر مِثالِ حَیوانند - اهلیّت و آدمیت ندارند • وزیر نزدیکش آمد و گفت - اي درویش! سلطانِ رويِ زمین بر تو گذر کرد - چرا خدمت نکردي و شرطِ ادب بجا نیاوردي؟ گفت - سلطان را بگوي - توقّعِ خدمت از کسي دار که توقّعِ نعمت از تو دارد • دیگر - آنکه مُلوك از بهرِ پاسِ رعیّت اند - نه رعیّت از بهرِ طاعتِ ملوك •

قطعه

پادشه پاسبانِ درویشست - گرچه نعمت بفرِّ دولتِ اوست •
گوسفند از برايِ چوپان نیست - بلکه چوپان براي خدمتِ اوست •

قطعه

گر یکي را تو کامران بیني - دیگري را دل از مجاهده ریش •
روزکي چند باش - تا بخورد خاكِ مغزِ سرِ خیال اندیش •
فرقِ شاهي و بندگي برخاست چون قضاي نِبشته آید پیش •
گر کسي خاكِ مرده باز کند - ننشناسد توانگر از درویش •

ملك را گفتارِ درویش اُستوار آمد • گفت - از من چیزي بخواه • گفت - آن مي خواهم که دیگر بار زحمتم ندهي • گفت - مارا پندي ده • گفت -

بیت

دریاب - کُنون که نعمتت هست بدست - کین دولت و مُلك میرود دست بدست •

قطعه

چه سالهای فراوان و عمرهای دراز ـ که خلق بر سر ما بر زمین بخواهد رفت •
چنانکه دست بدست آمدست مُلك بما ـ بدستهای دگر همچنین بخواهد رفت •

حکایت ۲۸

یکی در صنعتِ کُشتی گرفتن بسر آمده بود ـ که سیصد و شصت بندِ فاخر درین علم دانستی ـ و هر روز بنوعی دیگر کشتی گرفتی • مگر گوشهٔ خاطرش با جمالِ یکی از شاگردان مَیلی داشت • سیصد و پنجاه و نُه بندش در آموخت ـ مگر یك بند ـ که در تعلیمِ آن دفع انداختی و تاخیر کردی • فی الجمله پسر در قوّت و صنعت بسر آمد ـ و کسی‌را با او امکانِ مُقاومت نماند ـ بحدّی که روزی پیش ملكِ آن روزگار گفت ـ که اُستادرا فضیلتی که بر منست ـ از روی بزرگیست و حقِ تربیت ـ و اگرنه ـ بقوّت از وی کمتر نیستم ـ و بصنعت با او برابرم • ملك‌را این سخن دُشوار آمد ـ بفرمود تا مُصارعت کنند • مقامی مُتّسع ترتیب کردند ـ و ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت و زور آورانِ اقالیم حاضر شدند • پسر ـ چون پیلِ مست ـ در آمد بصدمتی که اگر کوهِ آهنی بودی از جا بر کندی • استاد دانست که جوان بقوّت از وی برترست و بصنعت برابر ـ بدان بندِ غریب ـ که از وی پنهان داشته بود ـ در آویخت • پسر دفعِ آن ندانست • استاد اورا بدو دست از زمین بر داشت و بالای سر بگردانید و بر زمین زد • غریو از خلق بر آمد • ملك فرمود استادرا خلعت و نعمت دادن ـ و پسررا زجر و ملامت کرد ـ که با پرورندهٔ خویش دعوی مقاومت کردی و بسر نبردی • پسر گفت ـ ای خداوند! استاد بزور آوری بر من دست نیافت ـ بلکه مرا در علم کشتی دقیقهٔ مانده بود ـ که از من دریغ همیداشت ـ امروز بدان دقیقه بر من دست یافت • استاد گفت ـ از بهرِ چنین روز نگاه میداشتم ـ که حکما گفته اند ـ دوسترا چندان قوّت مده که ـ اگر دشمنی کند ـ بتواند • نشنیدهٔ که چه گفت آن که از پروردهٔ خود جفا دید؟

بیت

أُعَلِّمُهُ الرِّمَايَةَ كُلَّ يَوْمٍ ـ فَلَمَّا اشْتَدَّ سَاعِدُهُ رَمَانِي •

حکایت ۳۳

سیّاحی گیسوان بتافت ـ که من علویّم ـ و با قافلهٔ حجاز بشهری در آمد ـ که از حج می آیم ـ و قصیدهٔ پیش ملک برد ـ که من گفته ام * یکی از ندمای ملک در آن سال از سفر دریا آمده بود * گفت ـ من اورا در عید اضحی ببصره دیده ام ـ حاجی چگونه باشد ؟ دیگری گفت ـ من اورا میشناسم ـ پدرش نصرانی بود در ملطیّه ـ علوی چگونه باشد ؟ و شعرش در دیوان انوری یافتند * ملک فرمود تا بزنندش و نفی کنند ـ تا چندین دروغ چرا گفت ؟ گفت ـ ای خداوند روی زمین ! سخنی دیگر دارم ـ اگر راست نباشد ـ هر عقوبت که فرمائی سزاوارم * گفت ـ آن چیست ؟ گفت ـ

قطعه

غریبی گرت ماست پیش آورد ـ دو پیمانه آبست و یک چمچه دوغ *
گر از بنده لغوی شنیدی مرنج ـ جهاندیده بسیار گوید دروغ *

ملک بخندید و گفت ـ ازین راست تر سخنی نگفتی * بفرمود ـ تا آنچه مامول او بود مهیّا داشتند *

حکایت ۳۴

یکی از وزرا بر زیردستان رحمت آوردی ـ و اصلاح همگنان بخیر توسّط کردی * اتّفاقاً بخطاب ملک گرفتار آمد * همگنان در استخلاص او سعی کردند ـ و موکّلان در معاقبتش ملاطفت نمودند ـ و بزرگان دیگر سیر نیک او در افواه گفتند ـ تا ملک از سر خطای او در گذشت * صاحبدلی برین حال اطّلاع یافت و گفت ـ

قطعه

تا دل دوستان بدست آری ـ بوستان پدر فروخته به *
پختن دیگ نیک خواهان را ـ هرچه رخت سراست سوخته به *
با بداندیش هم نکوئی کن ـ دهن سگ بلقمه دوخته به *

حکایت ۳۵

یکی از پسران هارون الرّشید پیش پدر آمد خشم آلوده و گفت ـ فلان سرهنگ زاده مرا

حکایت ۳۰

یکي از وزرا پیشِ ذو النّون مصري رفت و همّت خواست - که روز و شب بخدمتِ سلطان مشغولم و بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترسان • ذو النّون بِگریست و گفت - اگر من خدارا چنین ترسیدمي که تو سلطان‌را - از جملهٔ صدّیقان بودمي •

قطعه

گر نبودي امیدِ راحت و رنج - پاي درویش بر فلک بودي •
ور وزیر از خدا بترسیدي همچنان کز ملِک - مَلَک بودي •

حکایت ۳۱

پادشاهي بکُشتنِ بي گناهي اشارت کرد • گفت - اي ملک! بموجبِ خشمي که ترا بر منست آزارِ خود مجوي • گفت - چگونه؟ گفت - این عقوبت بر من بیک نَفَس بسر آید - و بزهُ آن بر تو جاوید بماند •

رباعي

دورانِ بقا چو بادِ صحرا بگذشت - تلخي و خوشي و زشت و زیبا بگذشت •
پنداشت ستمگر که جفا بر ما کرد - بر گردنِ او بماند و بر ما بگذشت •
ملک‌را نصیحتِ او سودمند آمد - و از سرِ خونِ او در گذشت •

حکایت ۳۲

وُزراي نوشیروان در مُهمّي از مصالحِ مملکت اندیشه همیکردند - و هریک بروَفقِ دانشِ خود رائي میزد • ملک نیز همچنین تدبیري اندیشه کرد • بزرجمهررا رايِ ملک اختیار آمد • وزیران دیگر در نهانش گفتند - که رايِ ملک‌را چه مزیّت دیدي بر فکرِ چندین حکیم؟ گفت - بموجبِ آنکه انجام کار معلوم نیست - و رايِ همگنان در مشیّت است - که صواب آید یا خطا - پس مُوافقتِ رايِ ملک اولیتر - تا اگر خلافِ صواب آید - بعلّتِ متابعتِ او از معاتبت ایمن باشیم - که گفته اند -

مثنوي

خلافِ رايِ سلطان راي جُستن - بخونِ خویش باید دست شُستن •
اگر شه روزرا گوید شبست این - بباید گفت - اینک ماه و پروین!

گفت - تو چرا کار نکُني - تا از مذلّتِ خدمت رستگاري يابي؟ که خردمندان گفته اند - نانِ جو خوردن و بر زمين نشستن به از کمرِ زرين بستن و بخدمت ايستادن •

بيت

بدست آهکِ تفته کردن خمير ‌ به از دست بر سينه پيشِ امير •

قطعه

عمرِ گرانمايه در ين صرف شد - ‌ تا چه خورم صَيف - و چه پوشم شِتا ؟

اي شکمِ خيره! بنانی بساز - ‌ تا نکُني پُشت بخدمت دو تا •

حکايت ۳۸

کسي مُژده پيشِ نوشيروانِ عادل برد و گفت - که فلان دشمنِ ترا خداي عزّ و جل برداشت • گفت - هيچ شنيدي که مرا فرو خواهد گذاشت ؟

فرد

مرا بمرگِ عَدُو جاي شادماني نيست - ‌ که زندگانيِ ما نيز جاوداني نيست •

حکايت ۳۹

گروهي از حکما در بارگاهِ کسرىٰ بمصلحتي سخن هميگفتند • بزرجمهر خاموش بود • گفتند - چرا درين بحث با ما سخن نگوئي؟ گفت - وزرا بر مثالِ اطِبّا اند - و طبيب دارو ندهد مگر بسقيم - پس - چون بينم که رايِ شما بر صوابست - مرا در آن سخن گفتن حکمت نباشد •

قطعه

چو کاري بي فُضولِ من بر آيد - ‌ مرا در وَي سخن گفتن نشايد •

وگر بينم که نابينا و چاهست - ‌ اگر خاموش بنشينم - گناهست •

حکايت ۴۰

هارون الرشيدرا - چون مُلکِ مصر مُسلَّم شد - گفت - بخلافِ آن طاغي - که بغرورِ مُلکِ مصر دعويِ خدائي کردي - نبخشم اين مملکترا مگر بخسيس ترين بندگانِ خويش • سياهي داشت - نام او خُصَيب - مُلکِ مصر بوَي ارزاني داشت • آورده اند که عقل و فِراستِ او بحدّي بود - که سالي طائفهٔ از حرّاثِ مصر شکايت بنزديکِ او آوردند -

دشنامِ مادر داد • هارون الرشید ارکانِ دولت‌را گفت - جزای چنین کس چه باشد ؟ یکی اشارت بکُشتن کرد - و دیگری بزبان بُریدن - و دیگری بمصادره • هارون گفت - ای پسر! کرم آنست که عفو کنی - و اگر نتوانی - تو نیزش دشنام ده - نه چندان که انتقام از حد بگذرد - آنگاه ظلم از طرفِ تو باشد و دعوی از قبلِ خصم •

قطعه

نه مردست آن بنزدیکِ خردمند که با پیلِ دمان پیکار جوید •
بلی مرد آنکس است از روی تحقیق - که - چون خشم آیدش - باطل نگوید •

مثنوی

یکی‌را زشت خوی داد دشنام - تحمّل کرد و گفت - ای نیک فرجام!
بترزانم که خواهی گفت - "آنی" - که دانم - عیبِ من - چون من - ندانی •

حکایت ۳۶

با طائفهٔ بزرگان در کشتی نشسته بودم • زورقی در پیِ ما غرق شد - دو برادر در گردابی افتادند • یکی از بزرگان ملّاح‌را گفت - که بگیر این هر دو غریق‌را - که پنجاه دینارت بهر یک میدهم • ملّاح یکی‌را برهانید - و آن دیگری جان بحق تسلیم کرد • گفتم - بقیّتِ عمرش نمانده بود - از آن در گرفتن تقصیر کردی • ملّاح بخندید و گفت - آنچه تو گفتی یقین است - و دیگر - میلِ خاطرِ من به رهانیدنِ این بیشتر بود - بسببِ آنکه - وقتی در راهی مانده بودم - این مرا بر شُترِ خود نشانده - و از دستِ آن دیگر تازیانه خورده بودم • گفتم - صَدَقَ اللهُ العَظِیمُ ! مَنْ عَمِلَ صالِحاً فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اساءَ فَعَلَیها •

قطعه

تا توانی - درونِ کس مخراش ! کاندرین راه خارها باشد •
کارِ درویشِ مُستمند بر آر - که تُرا نیز کارها باشد •

حکایت ۳۷

دو برادر بودند - یکی خدمتِ سلطان کردی - و دیگری بسعیِ بازو نان خوردی • باری آن توانگر درویش‌را گفت - که چرا خدمت نکنی - تا از مشقّتِ کار کردن برهی ؟

نهاد و گفت - سیاهِ بیچاره را درین خطائي نیست - بلکه سائرِ بندگان و خدمتگاران ببخشش و انعامِ خداوندي امیدوار اند * ملك گفت - اگر درین مُفاوضت شبي تاخیر کردي - چه شدي ؟ گفت - اي خداوندِ روي زمین ! نشنیدهٔ که گفته اند ؟

قطعه

تشنهٔ سوخته بر چشمهٔ حیوان چو رسد - تو مپندار که از پیلِ دمان اندیشد *
مُلحِدِ گُرسنه در خانهٔ خالي بُر خوان - عقل باور نکند کز رمضان اندیشد *

ملك‌را این لطیفه پسندیده آمد - و گفت - سیاه‌را بتو بخشیدم - کنیزك‌را چه کنم ؟ وزیر گفت - کنیزك‌را هم بسیاه بخش - که نیم خوردهٔ سگ هم سگ‌را شاید - که گفته اند -

قطعه

هرگز اورا بدوستي مپسند - که رود جاي نا پسندیده *
تشنه‌را دل نخواهد آبِ زُلال - نیم خوردِ دهانِ گندیده *

قطعه

دستِ سلطان دگر کجا بیند ؟ چون بسرگین در اوفتاد تُرُنج *
تشنه‌را دل نخواهد آن کوزه که رسید است بردهانِ سُکُنج *

حکایت ۴۳

اسکندررا پرسیدند - که دیارِ مشرق و مغرب‌را بچه گرفتي ؟ که ملوكِ پیشین‌را خزائن و عُمر و لشکر بیش از تو بود - و چنین فتحي میسّر نشد * گفت - بِعَونِ اللّٰه تعالیٰ - هر مملکت‌را که گرفتم رعیتش‌را نیازردم - و نام پادشاهانِ پیشین جُز به نیکوئي نبردم *

بیت

بزرگش نخوانند اهلِ خرد که نامِ بزرگان بزشتي بَرَد *

قطعه

این همه هیچست چون مي بگذرد - بخت و تخت و امر و نهي و گیر و دار *
نامِ نیكِ رفتگان ضائع مکن - تا بماند نام نیکت بر قرار *

که پنبه کاشته بودیم بر کنارِ رودِ نیل - بارانِ بی وقت آمد - جمله تلف شد • گفت - پشم بایستی کاشتن تا تلف نشدی • حکیمی بشنید - بخندید و گفت -

مثنوی

اگر روزی بدانش بر فزودی - زِ نادان تنگ تر روزی نبودی •
بنادان آنچنان روزی رساند - که دانا اندر آن حیران بماند •

مثنوی

بخت و دولت بکاردانی نیست - جز بتاییدِ آسمانی نیست •
اوفتادست در جهان بسیار بی تمیز ارجمند و عاقل خوار •
کیمیاگر بغُصّه مرده و رنج - ابله اندر خرابه یافته گنج •

حکایت ۴۱

یکی از ملوک را کنیزکِ خُتَنی آوردند در غایتِ حسن و جمال • خواست که در حالتِ مستی با وی جمع شود • کنیزک ممانعت کرد • ملک در خشم شد و مر اورا بسیاهی زنگی بخشید - که لبِ زبرینش از پرّهٔ بینی بر گذشته بود - و زیرین بگریبان فرو هشته - هَیکلی که صخرِ جنّی از طلعتِ او برمیدی - و عَینُ القِطر از بغلش بگندیدی •

بیت

تو گوئی تا قیامت زشت روئی برو ختمست - و بر یوسُف نکوئی •
چنانکه گفته اند -

قطعه

شخصی نه چنان کریه منظر - کز زشتیِ او خبر توان داد •
وانگاه بغل - نَعُوذُ بِاللّه ! مُردار به آفتابِ مُرداد !

سیاه را در آن مدّت نفْس طالب بود و شهوت غالب • مِهرش بجُنبید و مُهرش بر داشت • بامدادان - که ملک هشیار شد - کنیزک را جُست و نیافت • ما جرا بگفتند • خشم گرفت و فرمود تا سیاه را با کنیزک دست و پای استوار به بندند و از بامِ جوسقِ قلعه بخندق در اندازند • یکی از وزرای نیک محضر روی شفاعت بر زمین

مي نگويم كه طاعتم بپذير - قلمِ عفو بر گناهم كش •

حكايت ۳

عبدُ القادرِ گيلاني (رحمةُ الله عليه) را ديدند - كه در حرمِ كعبه - روي بر حصا نهاده - مي ماليد و ميگفت - اي خداوند! ببخشاي - و اگر مستوجبِ عقوبتم - در قيامتم نابينا بر انگيز - تا در روي نيكان شرمسار نشوم •

قطعه

روي بر خاكِ عجز ميگويم - هر سحرگه كه ياد مي آيد -
اي كه هرگز فرامُشت نكنم! هيچت از بنده ياد مي آيد ؟

حكايت ۴

دزدي بخانهٔ پارسائي در آمد • چندانكه جُست چيزي نيافت • دلتنگ باز گشت • پارسارا از حالِ او خبر شد • گليمي - كه در آن خفته بود - برداشت و در رهِ گذرِ دزد انداخت - تا محروم نرود •

قطعه

شنيدم كه مردانِ راهِ خدا دلِ دشمنان هم نكردند تنگ •
ترا كي ميسّر شود اين مقام ؟ كه با دوستانت خلافست و جنگ •

مودّتِ اهلِ صفا چه در روي و چه در قفا - نه چنانكه در پست عيب گيرند - و در پيشت بميرند •

بيت

در برابر چو گوسفندِ سليم - در قفا همچو گرگِ مردم در •

بيت

هر كه عيبِ دگران پيشِ تو آورد و شمرد - بيگمان عيبِ تو پيشِ دگران خواهد برد •

حكايت ۵

تني چند از روندگان متّفق در سياحت بودند و شريكِ رنج و راحت • خواستم كه موافقت كنم - موافقت نكردند • گفتم - از كرم و اخلاقِ بزرگان بعيد است روي از

بابِ دوم

در اخلاقِ درویشان

حکایت ۱

یکي از بزرگان پارسائي‌را گفت - که چه گوئي در حقِ فلان عابد؟ که دیگران در حق او بطعنه سخنها گفته اند * گفت - در ظاهرش عیب نمي بینم - و در باطنش غیب نمي دانم *

قطعه

هرکرا جامه پارسا بیني - پارسا دان و نیك مرد انگار *
ور نداني که در نهانش چیست - مُحتسِب‌را درونِ خانه چه کار؟

حکایت ۲

درویشي‌را دیدم - که سر بر آستانِ کعبه همي مالید ومي گفت - یا غَفُور! یا رحِیم! تو داني که از ظلوم و جهول چه آید *

قطعه

عُذرِ تقصیرِ خدمت آوردم - که ندارم بطاعت اِستِظهار *
عاصیان از گناه تَوبه کنند - عارفان از عبادت استغفار *

عابدان جزاي طاعت خواهند - و بازرگانان بهاي بِضاعت - من بنده امید آورده ام - نه طاعت - و بدریوزه آمده ام - نه بتِجارت - اِصنَعْ بِي مَا اَنْتَ لَهُ اَهلُهُ - و لَا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ بِاَهلِهِ

بیت

گر کُشي ور جُرم بخشي - روي و سر بر آستانم *
بنده‌را فرمان نباشد - هر چه فرمائي بر آنم *

قطعه

بر درِ کعبه سائلي دیدم - که همي گفت و میگرستي خوش -

گفتم - سپاس و منّت خدایرا عزّ و جل - که از فوائدِ درویشان محروم نماندم - اگرچه بصورت از صحبت وحید شدم - امّا بدین فائده مستفید گشتم - و مرا همه عمر این نصیحت بکار آید ٭

مثنوي

بَدَیك نا تراشیده در مجلسي برنجد دلِ هوشمندان بسي ٭
اگر برکهٔ پُر کنند از گلاب - سگي در وي اُفتد - کند منجلاب ٭

حکایت ٦

زاهدي مِهمانِ پادشاهي بود ٭ چون بطعام بنشستند - کمتر از آن خورد که ارادتِ او بود - و چون بنماز برخاستند - بیشتر از آن کرد که عادتِ او بود - تا ظنِ صلاح در حقِ او زیادت کنند ٭

بیت

ترسم نرسي بکعبه - اي اعرابي ! این ره که تو میروي بترکستانست ٭
چون بخانه باز آمد - سُفره خواست - تا تناول کند ٭ پسري داشت صاحب فراست ٭ گفت - اي پدر! بدعوتِ سلطان بودي - طعام نخوردي ؟ گفت - در نظرِ ایشان چیزي نخوردم که بکار آید ٭ گفت - نمازرا هم قضا کن - که چیزي نکردي که بکار آید ٭

قطعه

اي هُنرها نهاده بر کفِ دست! عیبهارا نهُفته زیرِ بغل !
تا چه خواهي خریدن - اي مغرور! روزِ درماندگي بسیمِ دغل ؟

حکایت ۷

یاد دارم که در ایّامِ طُفولیّت مُتعبّد بودم و شبخیز و مُولعِ زهد و پرهیز ٭ شبي در خدمتِ پدر نِشسته بودم و همه شب دیده برهم نبسته - و مُصحفِ عزیز در کنار گرفته و طائفهٔ گردِ ما خُفته ٭ پدررا گفتم - ازینان یکي سر بر نمیدارد که دوگانهٔ بگذارد - چنان خوابِ غفلت شان بُرده که گوئي مُرده اند ٭ گفت - اي جانِ پدر! اگر تو نیز بخفتي بِهِ که در پوستینِ خلق اُفتي ٭

مُصاحبتِ مِسکینان برتافتی - و فائده دریغ داشتی - که من در نفسِ خود آن قدرِ قوّت و سرعت میشناسم - که در خدمتِ مردان یارِ شاطر باشم - نه بارِ خاطر •

بیت

اِنْ لَمْ اَکُنْ رَاکِبَ اَلْمَوَاشِي - اَسْعَي لَکُمْ حَامِلَ اَلْغَوَاشِي •

یکي از آن میان گفت - ازین که شنیدي دل تنگ مدار - که درین روزها دُزدي بصورتِ صالحان بر آمد وخودرا در سِلکِ صُحبتِ ما مُنتظم کرد • از آنجا که سلامت حالِ درویشانست گُمانِ فُضُولش نبردند و بیاري قبولش کردند •

بیت

چه دانند مردم که در جامه کیست ؟ نویسنده داند که در نامه چیست •

مثنوي

ظاهرِ حالِ عارِفان دلقست - این قدر بس که روي در خلقست •

در عمل کوش وهرچه خواهي پوش ! تاج بر سر نِهِ وعَلَم بر دوش •

ترکِ دُنیا و شهوتست و هَوس پارسائي - نه ترکِ جامه و بس •

در قزآگند مرد باید بود - بر مُخنّث سِلاحِ جنگ چه سود ؟

روزي تا بشب رفته بودیم و شبانگه در پاي حِصاري خُفته • دزدِ بي توفیق اِبریقِ رفیق برداشت - که بطهارت میرود - او خود بغارت رفت •

بیت

ناسزائي - که خِرقه در برکرد - جامهٔ کعبهرا جُلِ خر کرد •

چندانکه از نظرِ درویشان غائب شد - برجي برفت و دُرجي بدزدید • تا روزِ روشن شد - آن تاریک مبلغي راه رفته بود و رفیقانِ بي گناه خفته • بامدادان همهرا بقلعه در آوردند و بزندان کردند • از آن تاریخ باز ترکِ صحبت گفتیم - و طریقِ عُزلت گرفتیم • «اَلسَّلَامَةُ فِي اَلْوَحْدَةِ» بر خواندیم •

قطعه

چو از قومي یکي بیدانشي کرد - نه کِهرا منزلت ماند نه مِهرا •

نمي بیني که گاوي در علف زار بیالاید همه گاوانِ دِهرا •

شعر

أُشَاهِدُ مَنْ أَهْوَى بِغَيْرِ وَسِيلَةٍ - فَيَلْحَقُنِي شَأْنٌ أَضَلُّ طَرِيقاً •
يُؤَجِّجُ نَاراً ثُمَّ يُطْفِي بِرَشَّةٍ - لِذَلِكَ تَرَانِي مُحْرَقاً وَ غَرِيقاً •

مثنوي

يكي پرسيد از آن گم كرده فرزند - كه اي روشن‌گهر - پيرِ خردمند !
ز مصرش بوي پيراهن شنيدي - چرا در چاهِ كنعانش نديدي ؟
بگفت - احوالِ ما برقِ جهانست - دمي پيدا و ديگر دم نهانست •
گهي بر طارمِ اعلي نشينم - گهي بر پشتِ پاي خود نه بينم •
اگر درويش بر يك حال ماندي - سرِ دست از دو عالم بر فشاندي •

حكايت ١٠

در جامعِ بعلبك كلمهٔ چند از وعظ ميگفتم با طائفهٔ افسرده و دل مرده و راه از عالمِ صورت بمعني نبرده • ديدم كه نفسم در نمي‌گيرد - و آتشم در هيزمِ تر اثر نميكند • دريغ آمدم تربيتِ ستوران و آئينه داري در مجلسِ كوران - و ليكن درِ معني باز بود و سلسلهٔ سخن دراز • در معنيِ اين آيت "وَ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ" سخن بجائي رسيده بود - كه ميگفتم -

قطعه

دوست نزديكتر از من بمنست - مشكل اين است - من ازوي دورم •
چه كنم ؟ با كه توان گفت ؟ كه او در كنارِ من و من مهجورم •

من از شرابِ اين سخن مست و فضلهٔ قدح در دست - كه ناگاه رونده در كنارِ مجلس گذر كرد و دورِ آخر دروي اثر كرد • نعرهٔ چنان زد كه ديگران بموافقتِ او در خروش آمدند - و خامانِ مجلس در جوش • گفتم - سبحان الله ! دورانِ با خبر در حضور و نزديكانِ بي بصر دور •

قطعه

فهم سخن چون نكند مستمع - قوتِ طبع از متكلّم مجوي •
فسحتِ ميدانِ ارادت بيار - تا بزند مردِ سخن‌گوي گوي •

قطعه

ببیند مُدّعي جز خويشتن را ـ كه دارد پردهٔ پندار در پيش •
گرت چشم خدا بينش ببخشد ـ نه بيني هيچكس عاجزتر از خويش •

حکایت ۸

یکي از بزرگان را در محفل همي ستودند ـ و در اوصافِ حميدهٔ اش مُبالغه همي كردند • بعد از تامّل سر بر آورد و گفت ـ من آنم كه من دانم •

بيت

كُفِيتَ أَذَىٰ ـ يَا مَنْ تَعُدُّ مَحَاسِنِي عَلَانِيَتِي هٰذَا ـ وَلَمْ تَدْرِ بَاطِنِي •

قطعه

شخصم بچشمِ عالميان خوب منظرست ـ وز خُبثِ باطنم سرِ خجلت نهاده پيش •
طاوس را ـ بنقش و نگاري كه هست ـ خلق تحسين كنند ـ و او خجل از پاي زشتِ خويش •

حکایت ۹

یکي از صُلحاي لبنان ـ كه مقاماتِ او در ديارِ مغرب مذكور بود ـ و بكرامات مشهور ـ بجامعِ دمشق در آمد ـ بر كنارِ بِرْكهٔ كلّاسه طهارت هميساخت • ناگاه پايش بلغزيد ـ بحوض در افتاد ـ و بمشقّتِ بسيار از آنجا خلاص يافت • چون از نماز بپرداخت ـ يكي از اصحاب مر او را گفت ـ مرا مُشكلي هست • شيخ گفت ـ آن چيست ؟ گفت ـ ياد دارم كه روزي بر روي درياي مغرب ميرفتي و قدمت تر نميشد ـ و امروز در يك قامتِ آب از هلاكت چيزي نمانده بود ـ درين چه حكمتست ؟ شيخ درين فكرت زماني فرو رفت • بعد از تأمّلِ بسيار سر بر آورد و گفت ـ نشنيدهٔ كه سيّدِ عالم محمّد مُصطفى (صلّي الله عليه و سلّم !) مي فرمايد ـ كه لِي مَعَ اللهِ وَقْتٌ لَا يَسَعُنِي فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ ؟ و نگفت ـ عَلَى الدَّوَامِ • وقتي چنين بودي كه بجبرئيل و ميكائيل نپرداختي ـ و ديگر وقت با حفصه و زينب در ساختي • مُشَاهَدَةُ الْأَبْرَارِ بَيْنَ التَّجَلِّي وَ الْاِسْتِتَارِ ـ مي نُمايند و مي رُبايند •

بيت

ديدار مي نمائي و پرهيز ميكني ـ بازارِ خويش و آتشِ ما تيز ميكني •

کرد - که جهان بر تو تنگ آمده بود - که دزدي نکردي الّا از خانهٔ چنین یاري !
گفت - اي خداوند! نشنیدهٔ که گفته اند؟ خانهٔ دوستان بروب - و درِ دشمنان مکوب *

بیت

چون فرومانی بسختي - تن بعجز اندر مده * دشمنانرا پوست بر کن - دوستانرا پوستین *

حکایت ۱۴

پادشاهي پارسائي‌را پرسید - که هیچت از ما یاد مي‌آید؟ گفت - بلي - هرگه که خداي عزّ و جل‌را فراموش میکنم یادت مي آرم *

بیت

هر سو دود آن کش زِ درِ خویش براند - و آنرا که بخواند بدرِ کس نه دواند *

حکایت ۱۵

یکي از صالحان بخواب دید پادشاهي‌را در بهشت و پارسائي‌را در دوزخ * پرسید که موجبِ درجاتِ این چیست؟ و سببِ درکاتِ آن چه؟ که من بخلافِ این همي پنداشتم * ندا آمد - که این پادشاه بارادتِ درویشان در بهشتست - و این پارسا بتقرّبِ پادشاهان در دوزخ *

قطعه

دلقت بچه کار آید؟ و تسبیح و مرقّع؟ خودرا زِ عملهاي نکوهیده بري دار *
حاجت بکلاهِ برکي داشتنت نیست - درویش صفت باش و کلاهِ تتري دار *

حکایت ۱۶

درویشي سرو پا برهنه با کاروانِ حجاز از کوفه بدر آمد و همراهِ ما شد - نظر کردم معلومي نداشت * خرامان همي رفت و میگفت -

قطعه

نه براشتري سوارم - نه چو اشتر زیرِ بارم - نه خداوندِ رعیت - نه غلامِ شهریارم *
غمِ موجود و پریشانیِ معدوم ندارم * نفسي میزنم آسوده و عمري بسر آرم *
اشترسواري گفتش - اي درویش! کجا میروي؟ بازگرد - که بسختي بمیري * نشنید -

حکایت ۱۱

شبي در بيابانِ مکّه از بيخوابي پاي رفتنم بماند • سر بنهادم و شتربانرا گفتم - دست از من بدار •

قطعه

پاي مسکين پياده چند رود - کز تحمّل ستوه شد بختي •
تا شود جسمِ فربهي لاغر - لاغري مرده باشد از سختي •

گفت - اي برادر! حَرَم در پيشست و حرامي در پس • اگر رفتي - جان بسلامت بردي - و اگر خفتي - مردي • نشنيده که گفته اند ؟

بيت

خوشست زيرِ مغيلان براه باديه خفت شبِ رحيل - ولي ترکِ جان ببايد گفت •

حکایت ۱۲

پارسائيرا ديدم - که بر کرانهٔ دريا نشسته بود و زخمِ پلنگ داشت - و بهيچ دارو به نميشد - و مدّتها در آن رنجوري شکرِ خداي عزّ و جل گفتي • پرسيدندش - که شکرِ چه مي‌گذاري ؟ گفت - شکرِ آنکه - الحمدُ للهِ! بمصيبتي گرفتارم - نه بمعصيتي •

قطعه

گر مرا زار بکشتن دهد آن يارِ عزيز - تا نگوئي که در آن دم غمِ جانم باشد •
گويم - از بندهٔ مسکين چه گنه صادر شد - کو دل آزرده شد از من؟ غمِ آنم باشد •

حکایت ۱۳

درويشيرا ضرورتي پيش آمد - گليمي از خانهٔ ياري بدزديد • حاکم فرمود - که دستش ببرند • صاحبِ گليم شفاعت کرد - که من اورا بحل کردم • حاکم گفت - بشفاعتِ تو حدِّ شرع فرو نگذارم • گفت - راست فرمودي - و ليکن هر که از مالِ وقف چيزي بدزدد قطعش لازم نيايد - که الوَقْفُ لا يُملَكُ - و هر چه در ملکِ درويشانست وقفِ محتاجانست • حاکمرا اين سخن استوار آمد - دست از وي بداشت - و ملامتش

قطعه

آهنی را - که مورچانه بخورد - نتوان برد ازو بصیقل زنگ *
با سیه دل چه سود گفتنِ وعظ ؟ نرود میخِ آهنین در سنگ *

قطعه

بروزگارِ سلامت شکستگان دریاب - که جبرِ خاطرِ مسکین بلا بگرداند *
چو سائل از تو بزاری طلب کند چیزی - بده - و گرنه ستمگر بزور بستاند *

حکایت ١٩

چندانکه مرا شیخِ اجلّ ابو الفرج شمس الدین بن جوزی (رحمةُ الله علیه!) بترکِ سماع فرمودی - و بخلوت و عزلت اشارت کردی - عنفوانِ شبابم غالب آمدی و هوا و هوس طالب * ناچار - بخلافِ رایِ مربّی - قدمی چند برفتمی و از سماع و مخالطتِ درویشان حظّی برگرفتمی - و چون نصیحتِ شیخم یاد آمدی - گفتمی -

بیت

قاضی - اربا ما نشیند - برفشاند دست را - محتسب - گر می خورد - معذور دارد مست را *
تا شبی بمجمعِ قومی برسیدم و در آن میان مطربی دیدم -

بیت

گوئی - رگِ جان میگسلد نغمهٔ نا سازش - نا خوشتر از آوازهٔ مرگِ پدر آوازش *
گاهی انگشتِ حریفان در گوش و گاهی برلب - که "خاموش!" چنانکه عرب گوید -

شعر

تُهَاجُ اِلَی صَوتِ الاَغَانِي بِطِيبِهَا - وَاَنتَ مُغَنٍّ لَن سَكَتَّ نُطِيبُهَا *

بیت

نه بیند کسی در سماعت خوشی - مگر وقتِ رفتن - که دم در کشی *

مثنوی

چون بآواز آمد آن بربط سرای - کدخدارا گفتم - از بهرِ خدای
پنبه ام در گوش کن - تا نشنوم - یا درم بگشای - تا بیرون روم *

و قدم در بیابان نهاد و برفت • چون بنخلهٔ بني محمود برسیدیم - توانگررا اجل فرا رسید • درویش ببالینش فراز آمد و گفت - ما بسختي نمردیم و تو بربختي مردي •

بیت

شخصی همه شب بر سرِ بیمار گریست - چون روز شد آن بمرد و بیمار بزیست •

قطعه

اي! بسا اسپِ تیزرو که بماند - که خرِ لنگ جان بمنزل برد •
بس که در خاك تندرستانرا دفن کردند و زخم خورده نمرد •

حکایت ۱۷

عابدي جاهل‌را پادشاهي طلب کرد • عابد اندیشید که داروئي بخورم تا ضعیف شوم - مگر حسنِ ظنّي که در حقِ من دارد زیادت شود • آورده اند که داروي بخورد - زهرِ قاتل بود - بمرد •

قطعه

آن - که چون پسته دیدمش - همه مغز - پوست بر پوست بود همچو پیاز •
پارسایانِ روي در مخلوق پشت بر قبله میکنند نماز •

مثنوي

تا زاهدِ عمرو بکر و زیدي اِخلاص طلب مکن - که شیدي •
چون بنده خداي خویش خواند - باید که بجز خدا نداند •

حکایت ۱۸

کاروانيرا در زمینِ یونان بزدند و نعمتِ بیقیاس بردند • بازرگانان گریه و زاري آغاز نهادند - خدا و پیغمبررا شفیع آوردند - سود نداشت •

بیت

چو پیروز شد دزدِ تیره روان - چه غم دارد از گریهٔ کاروان ؟

لقمانِ حکیم در آن کاروان بود • یکي از کاروانیان گفتش - کلمهٔ چند از حکمت و موعظت با ایشان بگوي - مگر از مالِ ما دست دارند - دریغ باشد که چندین نعمت ضائع شود • لقمان گفت - دریغ باشد کلمهٔ حکمت با ایشان گفتن •

حکایت ۲۰

لقمانِ حکیم‌را گفتند - ادب از که آموختي ؟ گفت - از بي ادبان - که هرچه از ایشان در نظرم نا پسند آمد - از آن پرهیز کردم *

قطعه

نگویند از سرِ بازیچه حرفي - کزان پندي نگیرد صاحبِ هوش *
وگر صد بابِ حکمت پیشِ نادان بخوانند - آیدش بازیچه در گوش *

حکایت ۲۱

عابدي‌را حکایت کنند - که شبي ده من طعام خوردي و تا سحر در نماز ایستادي * صاحبدلي بشنید وگفت - اگر نیم نان بخوردي و بخفتي - بسیار از این فاضلتر بودي *

قطعه

اندرون از طعام خالي دار- تا در آن نورِ معرفت بیني *
تهي از حکمتي - بعلتِ آن که - پري از طعام تا بیني *

حکایت ۲۲

بخشایشِ الهي گم شده‌را در مناهي چراغِ توفیق فرا راه داشت - تا بحلقهٔ اهلِ تحقیق در آمد * بیمنِ قدمِ درویشان و صدقِ نفسِ ایشان ذمائمِ اخلاقش بحمائدِ مبدل گشت * دست از هوا و هوس کوتاه کرد و زبانِ طاعنان در حقِ وی دراز- که بر قاعدهٔ اولست و زهد و صلاحش بي معول *

بیت

بعذر و توبه توان رستن از عذابِ خداي - ولیک مي‌نتوان از زبانِ مردم رست *
طاقتِ جورِ زبانها نیاورد - و شکایتِ اینحال پیشِ پیرِ طریقت برد و گفت - از جورِ زبانِ مردم برنج اندرم * شیخ بگریست و گفت - شکرِ این نعمت چه گونه گذاري که بهتر از آني که مي‌پندارندت ؟

قطعه

چند گوئي که بد اندیش و حسود عیب‌جویانِ منِ مسکینند ؟
گه بخون خواستنم بر خیزند- گه بخون ریختنم بنشینند*

في الجمله پاسِ خاطرِ درویشان‌را موافقت کردم و شبي بچندین مُجاهده بروز آوردم و گفتم -

قطعه

مؤذّن بانگ بي هنگام بر داشت - نمیداند که چند از شب گذشتست *
درازيِ شب از مژگانِ من پرس - که یکدم خواب در چشمم نه گشتست *

بامدادان بحکمِ تبرّک دستاري از سر و دیناري از کمر بگشادم و پیشِ مغنّي نهادم و در کنارش گرفتم و بسي شکر گفتم * یارانِ ارادتِ من در حقِ وي بر خلافِ عادت دیدند - و بر خفّتِ عقلم نهفته بخندیدند * یکي از آن میان زبانِ تعرّض دراز کرد و ملامت کردن آغاز - که این حرکت مناسبِ رايِ خردمندان نکردي - که خرقهٔ مشائخ بچنین مطربي دادي که همه عمرش درمي در کف نبوده است و قراضهٔ در دف *

مثنوي

مُطربي دور ازین خجسته سراي - کس ندیدش دو باره در یک جاي *
راست چون بانگش از دهن برخاست - خلق‌را موي بر بدن برخاست *
مُرغِ ایوان ز هولِ او بپرید * مغزِ ما برد و حلقِ خود بدرید *

گفتم - زبانِ طعنه آن به که کوتاه کني - بحکمِ آنکه مرا کرامتِ این شخص ظاهر شده است * گفت - مرا نیز بر کیفیّتِ آن واقف گردان - تا همچنین تقرّب نمائیم و بر مطایبهٔ که رفت استغفار گویم * گفتم - بعلّتِ آن که شیخِ اجلّم بارها بترکِ سماع فرموده است و موعظتهاي بلیغ گفته - و درسمعِ قبولِ من نیامده تا امشب - که مرا طالعِ میمون و بختِ همایون بدین بقعه رهبري کرد و بدست این مطرب توبه کردم - که دیگربار - بقیّتِ عمرِ خویش - گردِ سماع نگردم *

قطعه

آوازِ خوش از کام و دهانِ لبِ شیرین - گر نغمه کند ور نکند - دل بفریبد *
ور پردهٔ عشّاق و نهاوند و عراق‌ست - از حنجرهٔ مُطربِ مکروه نزیبد *

که درآن سفر همراهِ ما بود ـ نعره بزد و راهِ بیابان گرفت و یکنفس آرام نداشت ٭ چون روز شد ـ گفتمش ـ این چه حال بود؟ گفت ـ بلبلانرا دیدم ـ که بناله در آمده بودند از درخت ـ و کبکان در کوه ـ و غوکان در آب ـ و بهائم در بیشه ـ اندیشه کردم که مروّت نباشد همه در تسبیح و من بغفلت خفته ٭

قطعه

دوش مرغی بصبح می نالید ـ عقل و صبرم ببرد و طاقت و هوش ٭
یکی از دوستان مخلص‌را ـ (مگر آوازِ من رسید بگوش)
گفت ـ باور نداشتم که ترا بانگِ مرغی چنین کند مدهوش ٭
گفتم ـ این شرطِ آدمیّت نیست ـ مرغ تسبیح خوان و من خاموش ٭

حکایت ٣٦

وقتی ـ در سفرِ حجاز ـ با طائفهٔ جوانانِ صاحبدل همدم بودم و هم‌قدم ٭ وقتها زمزمهٔ بکردندی و بیتی محقّقانه بگفتندی ٭ عابدی بود منکرِ حالِ درویشان و بیخبر از دردِ ایشان ٭ تا برسیدیم بنخلهٔ بنی هلال ـ کودکی از حیِّ عرب بدر آمد و آوازی برآورد که مرغ از هوا در آورد ٭ شترِ عابدرا دیدم ـ که برقص در آمد وعابدرا بینداخت و راهِ بیابان گرفت ٭ گفتم ـ ای شیخ ! سماع در حیوانی اثر کرد و ترا تفاوت نمیکند !

نظم

دانی چه گفت مرا آن بلبلِ سحری ؟ تو خود چه آدمیی کز عشق بیخبری !
اشتر بشعرِ عرب در حالتست و طرب ـ گر ذوق نیست ترا کج طبع ـ جانوری !

شعر

وَ عِنْدَ هُبُوبِ النَّاشِرَاتِ عَلَى الْحِمَى تَمِيلُ غُصُونُ الْبَانِ ـ لَا الْحَجَرُ الصَّلْدُ ٭

مثنوی

بذکرش هر چه بینی در خروشست ـ دلی داند درین معنی که گوشست ٭
نه بلبل بر گلش تسبیح خوانیست ـ که هر خاری بتسبیحش زبانیست ٭

حکایت ٢٧

یکی از ملوکِ عرب مدّتِ عمرش سپری شد و قائم مقامی نداشت ٭ وصیّت کرد ـ

نیك باشي وبدّت گوید خلق - بِه که بد باشي ونیکت گویند •
امّا حُسنِ ظنِّ بزرگان در حقِّ من بکمالست ونیکمردیِ من در عَینِ نُقصان - روا باشد اندیشه بُردن و تیمار خوردن •

بیت

گر آنها که می‌دانمي کردمي - نکو سیرت و پارسا بودمي •

شعر

اِنّي لَمُستَتِرٌ مِن عَینِ جِیرَانِي - وَ اللهُ یَعلَمُ اِسرَارِي وَ اِعلَانِي •

قطعه

در بسته بروي خود زِ مردُم - تا عَیب نگسترند مارا •
در بسته چه سود؟ عالِمُ الغَیب داناي نهان و آشکارا •

حکایت ۲۳

گِله کردم پیشِ یکي از مشائخ که فُلان بفسادِ من گواهي داد • گفت - بصلاحش خجِل کُن •

نظم

تو نیکو روش باش - تا بد سِگال بنقص گفتنِ تو نیابد مجال •
چو آهنگِ بربط بُوَد مُستقیم - کي از دستِ مُطرِب خورَد گوشمال •

حکایت ۲۴

یکي از مشائخِ شامرا پُرسیدند - که حَقِیقتِ تصوّف چیست؟ گفت - ازین پیش طائفهٔ بودند در جهان پراگنده بصورت وبمعني جمع - و اِمروز خلقي بظاهر جمع و بباطن پراگنده •

قطعه

چو هر ساعت از تو بجائي رَوَد دِل - بتنهائي اندر صفائي نه‌بیني •
ورت مال و جاهست و زرع و تجارت - چو دل با خدایست - خلوت نشیني •

حکایت ۲۵

یاد دارم که شبي در کاروانی همه شب رفته بودم وسحر بر کنارِ بیشهٔ خُفته • شوریدهٔ -

حکایت ۲۸

یکی را دوستی بود که عملِ دیوان کردی • مدّتی اتّفاقِ دیدنِ او نیفتاد • کسی گفت - فلانرا دیر شد که ندیدهٔ • گفت - من اورا نمیخواهم که بِه بینم • قضارا یکی از کسانِ او حاضر بود • گفت - چه خطا کرده است که ملولی از دیدنِ او؟ گفت - خطائی نیست - امّا دوستِ دیوانی را وقتی توان دید که معزول باشد • قطعه

در بزرگی و دار و گیرِ عمل - ز آشنایان فراغتی دارند •
روزِ درماندگی و معزولی درد دل پیشِ دوستان آرند •

حکایت ۲۹

یکی از بزرگان را بادی مُخالِف در شکم پیچیدن گرفت • طاقتِ ضبطِ آن نداشت • بی اختیار از وی صادر شد • گفت - ای دوستان! درین که کردم مرا اختیاری نبود - و بزهٔ آن بر من نه نوشتند - و راحتی بمن رسید - شما هم بکرم معذور دارید •

مثنوی

شکم زندانِ بادست - ای خردمند! ندارد هیچ عاقل باد در بند •
چو باد اندر شکم پیچد - فرو هِل! که باد اندر شکم باریست بر دل •

فرد

حریفِ تُرُش روی ناسازگار - چو خواهد شدن - دست پیشش مدار •

حکایت ۳۰

ابو هُرَیره (رَضِیَ اللّهُ عنهُ!) هر روز بخدمتِ مُصطفی (صلّی اللّه علیه و سلّم!) آمدی • روزی رسول (علیهِ السّلام) فرمود - یَا اَبَا هُرَیرَه! زُرنِی غِبًّا - تَزدَد حُبًّا - یعنی هر روز میا - تا دوستی زیاده شود •

صاحبدلی گفته - بدین خوبی که آفتابست نشنیده ام که اورا کسی دوست گرفته است - از برای آنکه هر روزش می‌بینند - مگر بزمستان - که محجوبست - ازان محبوبست •

قطعه

بدیدارِ مردم شُدن عَیب نیست - ولیکن نه چندان که گویند "بس" •
اگر خویشتن را ملامت کُنی - ملامت شنیدن نباید ز کس •

که بامدادان نخستین کسي که در شهر در آید - تاج شاهي بر سرِ وي نهند و تفویض مملکت بدو کنند • قضارا نخستین کسي که در آمد گدائي بود - که همه عمر لقمه لقمه اندوخته و رقعه بر رقعه دوخته بود • ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت وصیّتِ ملک را بجا آوردند - و تسلیمِ مفاتیحِ قلاع و خزائن بدو کردند • مدّتي مُلک راند - بعضي از اُمرایِ دولت گردن از مطاوعتِ او بپیچیدند - و ملوکِ دیار از هر طرف بمنازعت برخاستند و بمقاومت لشکر آراستند • في الجمله سپاه و لشکر بهم بر آمدند - و برخي از اطرافِ بلاد از تصرّفِ او بدر رفت • درویش ازین واقعه پریشان و خسته خاطر همي بود - تا یکي از دوستانِ قدیمش - که در حالتِ درویشي قرینِ او بود - از سفر باز آمد • چنان مرتبتي دیدش - گفت - منّت خدایرا عزّ و جلّ که بختِ بلندت یاوري کرد و اقبال رهبري - گلت از خار و خارت از پاي بدر آمد - تا بدین پایه رسیدي - اِنَّ مَعَ العُسرِ یُسراً •

بیت

شکوفه گاه شگفتست و گاه خوشیده - درخت گاه برهنه ست و گاه پوشیده •

گفت - اي یارِ عزیز! تعزیتم کن - نه جاي تهنیتست • آنکه که تو دیدي غم ناني داشتم - و امروز تشویشِ جهاني •

مثنوي

اگر دُنیا نباشد - دردمندیم - و گر باشد - بمهرش پاي بندیم •
بلائي زین جهان آشوبتر نیست - که رنج خاطرست ار هست ور نیست •

قطعه

مطلب - گر توانگري خواهي - جُز قناعت - که دولتیست هني •
گر غني زر بدامن افشاند - تا نظر در ثوابِ او نکني •
کز بزرگان شنیده ام بسیار - صبرِ درویش بِه که بذلِ غني •

فرد

گر بریان کُند بهرام گوري - نه چون پاي ملخ باشد زِموري •

حکایت ۳۲

یکی از پادشاهان عابدیرا که عیالِ بسیار داشت پرسید - که اوقاتِ عزیزت چه گونه می‌گذاری؟ گفت - شب در مناجات و سحر در دعای حاجات و همه روز در بندِ اخراجات * ملک‌را مضمونِ اشارتِ عابد معلوم گشت * بفرمود تا وجهِ کفافِ او معیّن دارند - تا بارِ عیال از دلِ او بر خیزد *

مثنوی

ای گرفتار پای بندِ عیال ! دگر آزادگی مبند خیال *
غم فرزند و نان و جامه و قوت بازت آرد ز سیرِ ملکوت *
همه روز اتّفاق میسازم - که بشب با خدای پردازم -
شب - چو عقدِ نماز می‌بندم - چه خورد بامداد فرزندم ؟

حکایت ۳۳

یکی از متعبّدان در بیشه زندگی کردی - و برگِ درختان خوردی * پادشاه بحکمِ زیارت بنزدیک او رفت - و گفت - اگر مصلحت بینی در شهر در آی - تا برای تو مقامی بسازم - که فراغِ عبادت ازین به دست دهد - و دیگران هم ببرکتِ انفاست مستفید گردند - و بصلاحِ اعمالت اقتدا کنند * زاهد این سخن قبول نیامد - و روی برتافت * یکی از وزرای دولت گفت - پاسِ خاطرِ ملک‌را روا باشد که روزی چند بشهر اندر آیی - و کیفیّتِ مکان معلوم کنی - پس اگر صفای وقتِ عزیزان‌را کدورتی باشد - اختیار باقیست * عابد رضا داد - و بشهر اندر آمد * بستان سرای خاصِ ملک‌را بدو پرداختند * مقامی دید دلگشای روان آسای *

مثنوی

گلِ سرخش چو عارضِ خوبان - سنبلش همچو زلفِ محبوبان -
همچنان از نهیبِ بردِ عجوز شیرِ ناخورده طفلِ دایه هنوز *

بیت

وَ اَفانینُ عَلَیها جُلَّنارُ عُلِّقَت بِالشَّجَرِ الاَخضَرِ نارُ *

ملک در حال کنیزکی ماه روی پیشش فرستاد *

حکایت ۳۱

وقتي از صحبتِ يارانِ دمشقم ملالتي برخاست • سر در بيابانِ قدس نهادم و با حيوانات انس گرفتم - تا وقتي كه اسيرِ قيدِ فرنگ شدم و در خندقِ طرابلس با جهودانم بكارِ گل داشتند • يكي از رؤساي حلب - كه سابقه معرفتي در ميانِ ما بود - گذر كرد و بشناخت • گفت - اين چه حالتست ؟ و چه گونه ميگذراني ؟ گفتم -

قطعه

همي گريختم از مردمان بكوه و بدشت - كه جز خداي نبودم بديگري پرداخت •
قياس كن كه چه حالت بود در آن ساعت - كه در طويلهٔ نا مردمان ببايد ساخت •

بيت

پاي در زنجير پيشِ دوستان به كه با بيگانگان در بوستان •

بر حالتِ من رحم آورد و بده دينار از قيدِ فرنگم خلاص داد و با خويشتن بحلب برد • دختري داشت - بنكاح من آورد بكابينِ صد دينار • مدّتي بر آمد - دختر بد خوي و ستيزه روي زبان درازي كردن گرفت و عيشِ مرا منغّص ميداشت •

مثنوي

زنِ بد در سراي مردِ نكو هم درين عالمست دوزخِ او •
زينهار از قرينِ بد - زنهار! وقنا - ربّنا! عذابَ النّار •

باري زبانِ طعن دراز كرد و همي گفت - تو آن نيستي كه پدرم ترا بده دينار باز خريد ؟ گفتم - بلي - بده دينار از قيدِ فرنگم خلاص داد و بصد دينار بدستِ تو اسير كرد •

مثنوي

شنيدم گوسفندي را بزرگي رهانيد از دهان و دستِ گرگي •
شبانگه كارد بر حلقش بماليد • روانِ گوسفند از وي بناليد -
كه از چنگالِ گرگم در ربودي - چو ديدم - عاقبت گرگم تو بودي •

قطعه

خاتونِ خوب صورت و پاکیزه روی‌را	نقش و نگار و خاتمِ فیروزه - گو - مباش!
درویشِ نیک سیرت و فرخنده خوی‌را	نانِ رباط و لقمهٔ دریوزه - گو - مباش!
آنرا که سیرتِ خوش و سریست با خدای -	بی نانِ وقف و لقمهٔ دریوزه زاهدست •
انگشتِ خوبروی و بناگوشِ دلفریب -	بی گوشوار و خاتمِ فیروزه شاهد ست •

بیت

تا مرا هست و دیگرم باید - گر نخوانند زاهدم شاید •

حکایت ۳۴

مُطابقِ این سخن • پادشاهی‌را مُهِمّی پیش آمد • گفت - اگر انجامِ این کار بمُرادِ من باشد - چندین دِرم بر زاهدان نفقه کنم • چون حاجتش بر آمد و تشویشِ خاطرش برفت - وفای نذرش بوُجوب لازم آمد • یکی‌را از بندگانِ خاص کیسهٔ درم داد تا بزاهدان نفقه کند • آورده اند که غلام هُشیار بود • همه روز بگردید و شبگاه باز آمد و درمها بوسه داد و بپیشِ ملک بنهاد و گفت - چندان که زاهدان‌را جُستم نیافتم • ملک گفت - این چه حکایتست؟ آنچه من دانم درین شهر چهار صد زاهدست • گفت - ای خداوندِ جهان! آن که زاهدست زر نمیستاند - و آن که زر میستاند زاهد نیست • ملک بخندید و با ندیمان گفت - چندانکه مرا در حقِ این طائفهٔ اِرادتست و اِقرار - مر این شوخ دیده‌را عداوتست و اِنکار - و حق بجانبِ او ست - که گفته اند -

بیت

زاهد که درم گرفت و دینار	زاهدتر ازو دِگر بدست آر •

حکایت ۳۵

یکی از عُلمای راسخ‌را پرسیدند - که چه گوئی در نانِ وقف؟ گفت - اگر از بهرِ جمعیّتِ خاطر و فراغِ عبادت می‌ستانند - حلالست - و اگر جمع از بهرِ نان نشینند - حرام •

بیت

نان از برایِ کُنجِ عبادت گرفته اند	صاحبدلان - نه کُنجِ عبادت برای نان •

نظم

ازین مهپارهٔ عابدفریبی - ملائک صورتی طاؤس زیبی -
که بعد از دیدنش صورت نه بندد - وجود پارسایانرا شکیبی *

همچنان در عقبش غلامی بدیع الجمال لطیف الاعتدال فرستاد -

قطعه

هَلَكَ النَّاسُ حَوْلَهُ عَطَشًا - وَهُوَ سَاقٍ يَرَى وَلَا يَسْقِي *
دیده از دیدنش نگشتی سیر - همچنان کز فرات مُسْتَسقی *

عابد طعامهای لذیذ خوردن گرفت - و کِسوتهای لطیف پوشیدن - و از فواکهِ مشْموم بوئیدن - و در جمالِ غلام و کنیزک نظر کردن - و خردمندان گفته اند - زُلفِ خوبان زنجیر پای عقلست و دام مُرغ زیرک *

بیت

در سرِ کارِ تو کردم دل ودین با همه دانش - مرغِ زیرک بحقیقت منم امروز - تو دامی *
فی الجمله دولتِ وقتِ زاهد بزوال آمد *

قطعه

هر که هست از فقیه و پیر و مُرید - و ز زبان آورانِ پاک نَفَس -
چون بدُنیای دون فرود آمد - بعسل در بِماند همچو مگس *

باری ملک بدیدنِ او رغبت کرد * عابدرا دید از هَیأتِ نخستین بگردیده - و سُرخ و سفید بر آمده - و فربه شده - و کسوتِ نیکو پوشیده - و بر بالشِ دیبا تکیه زده - و غلامِ پری پَیکر با مِرْوحهٔ طاؤسی بر بالای سرش ایستاده * بر سلامتِ حالش شادمانی کرد و بنشست * از هر دری سخن در پیوست تا بانجامِ حکایت گفت - من در جهان این دو طائفه‌را دوست میدارم - عُلما و زُهّادرا * وزیرِ فَیلسوف جهان دیده حاضر بود * گفت - ای خداوند! شرطِ دوستی آنست که با هر دو طائفه نیکوئی کنی - عُلمارا زر دِهی تا دیگر بخوانند - و زُهّادرا چیزی مدِه تا از زُهْد باز نمانند * فرد

نه زاهدرا دِرم باید نه دینار - چو بستد زاهدی دیگر بدست آر *

عالمي را كه گفت باشد و بس - چون بگويد نگيرد اندر كس *
عالم آن كس بود كه بد نكند - نه كه گويد بخلق و خود نكند *
آية - أتأمرون النّاس بالبرّ و تنسون أنفسكم ؟

بيت

عالم كه كامراني و تن پروري كند - او خويشتن گمست - كرا رهبري كند ؟

پدر گفت - اي پسر! بمجرّد اين خيال باطل نشايد روي از تربيت ناصحان گردانيدن - و راه بطالت گرفتن - و علما را بضلالت منسوب كردن - و در طلب عالم معصوم بودن - و از فوائد علم محروم ماندن * همچو نابينائي - كه شبي در وحل افتاده بود و مي گفت - آخر - اي مسلمانان! چراغي فرا راه من داريد! زني فاحشه بشنيد و گفت - تو - كه چراغ نه بيني - بچراغ چه بيني ؟ همچنين مجلس واعظان چون كلبهٔ بزّازانست - كه آنجا - تا نقدي ندهي - بضاعتي نستاني و اينجا - تا ارادتي نياوري - سعادتي نبري *

قطعه

گفت عالم بگوش جان بشنو - ور نماند بگفتنش كردار -
باطلست آن كه مدّعي گويد - "خفته را خفته كي كند بيدار؟"
مرد بايد كه گيرد اندر گوش - ور نوشتست پند بر ديوار *

قطعه

صاحبدلي بمدرسه آمد ز خانقاه - بشكست عهد صحبت اهل طريق را *
گفتم - ميان عالم و عابد چه فرق بود؟ تا اختيار كردي از آن اين فريق را *
گفت - آن گليم خويش برون ميبرد ز موج - وين جهد ميكند كه بگيرد غريق را *

حكايت ٣٩

يكي بر سر راهي مست خفته بود - و زمام اختيارش از دست رفته * عابدي برو گذر كرد و در حال مستقبح او نظر كرد * چون از خواب مستي سر بر آورد - گفت - إذا مرّوا باللّغو مرّوا كراماً *

شعر

إذا رأيتَ أثيماً - كن ساتراً و حليماً *
يا من يقبّح أمري! لم لا تمرّ كريماً ؟

حکایت ۳۶

درویشی بمقامی در آمد ـ که صاحب آن بقعه کریم النفس بود * طائفهٔ اهل فضل در صحبت او هر یک بذله و لطیفهٔ همی‌گفتند * درویش راه بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده * یکی از آن میان بطریق ظرافت گفت ـ ترا هم چیزی بباید گفت * درویش گفت ـ مرا چون دیگران فضل و بلاغت نیست ـ و چیزی نخوانده ام ـ بیک بیت از من قناعت کنید * همگنان برغبت گفتند ـ بگو! گفت ـ

شعر

من گرسنه در برابر سفرهٔ نان ـ همچون عزبم بر در حمام زنان *

یاران نهایت عجز او بدانستند ـ و سفره پیش او آوردند * صاحب دعوت گفت ـ ای یار! زمانی توقف کن ـ که پرستارانم کوفته بریان میسازند * درویش سر بر آورد و گفت ـ

بیت

کوفته در سفرهٔ من ـ گو ـ مباش ! گرسنه‌را نان تهی کوفته است *

حکایت ۳۷

مریدی گفت پیر را ـ چه کنم ؟ که از خلائق برنجمت اندرم از بسکه بزیارت من همی‌آیند و اوقات مرا از تردد ایشان تشویش می‌باشد * گفت ـ هرچه درویشانند مر ایشان‌را وامی بده ـ و آنچه توانگرانند ـ از ایشان چیزی بخواه ـ که دیگر گرد تو نگردند *

بیت

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود ـ کافر از بیم توقع برود تا در چین *

حکایت ۳۸

فقیهی پدررا گفت ـ هیچ ازین سخنان رنگین متکلمان در من اثر نمی‌کند ـ بحکم آنکه نمی‌بینم ایشان‌را کرداری موافق گفتاری *

مثنوی

ترک دنیا بمردم آموزند ـ خویشتن سیم و غله اندوزند *

حکایت ۴۲

یکي از صاحبدلان زور آزمائي‌را دید بهم بر آمده و در خشم شده و کف بر دهان آورده • پرسید ـ که اورا چه حالتست؟ گفتند ـ فلان کس اورا دشنام داده است • گفت ـ این فرومایه هزار من سنگ بر میدارد وطاقتِ یك سخني نمي‌آرد!

قطعه

لافِ سر پنجگي و دعْوِي مردي بگذار! عاجزِ نفْسِ فرومایه چه مردي چه زني؟
گرت از دست بر آید ـ دهني شیرین کن • مردي آن نیست که مُشتي اززني بردهني •

قطعه

اگر خود بر درد پیشانيِ پیل ـ نه مردست آن که در وَي مردمي نیست •
بني آدم سرِشت از خاك دارد ـ اگر خاکي نباشد ـ آدمي نیست •

حکایت ۴۳

بزرگي‌را پرسیدند از سیرتِ اِخوانُ الصّفا • گفت ـ کمینه آن که مرادِ خاطرِ یاران بر مصالحِ خود مقدّم دارد • و حکما گفته اند ـ برادر که در بندِ خویشست ـ نه برادر نه خویشست •

بیت

همراه ـ گر شتاب کند ـ همرهِ تو نیست • دل در کسي مبند که دلبستهٔ تو نیست •

بیت

چون نبود خویش‌را دیانت و تقْوِي ـ قطعِ رحِم بهتر از مودّتِ قُربي •
یاد دارم که یکي از مُدّعیان درین بیت بر قَولِ من اِعتِراض کرد و گفت ـ حق تعالي در کتابِ مجید از قطعِ رحِم نهي کرده است ـ و بمودّتِ ذو القُربي امر فرموده ـ و آنچه تو مي‌گوئي مُناقِضِ آنست • گفتم ـ غلط کردي ـ که مُطابِقِ قرآنست ـ وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلَي اَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا •

بیت

هزار خویش که بیگانه از خدا باشد ـ فِدايِ یك تنِ بیگانه کاشنا باشد •

قطعه

مقابل - اي پارسا! روي از گنهکار - ببخشایندگي در وَي نظر کن •
اگر من ناجوانمردم بکِردار - تو بر من چون جوانمردان گذر کن •

حکایت ۴۰.

طائفهٔ رِندان بخلاف و اِنکارِ درویشان بدر آمدند و سخنانِ ناسزا گفتند و درویشي را بزدند • از بي‌طاقتي شکایت پیشِ پیرِ طریقت برد - که چنین حالتي بر من رفت • گفت - اي فرزند! خِرقهٔ درویشان جامهٔ رِضاست • هر که درین کِسوت تحمّلِ نامُرادي نکند - مدّعي است - و خرقه بر وَي حرام •

فرد

دریاي فراوان نشود تیره بسنگ - عارف که برنجد تُنُک آبست هنوز •

قطعه

گر گزندت رسد - تحمّل کن - که بعفو از گناه پاك شوي •
اي برادر! چو عاقبت خاکست - خاك شو پیش از آن که خاك شوي •

حکایت ۴۱ منظومه

این حکایت شِنو - که در بغداد - رایَت و پرده را خلاف افتاد •
رایت - از رنجِ ره و گردِ رِکاب - گفت با پرده از طریقِ عِتاب -
من و تو هر دو خواجه تاشانیم - بندهٔ بارگاهِ سُلطانیم •
من زِ خِدمت دمي نه آسودم - گاه و بیگاه در سَفَر بودم •
تو نه رنج آزمودهٔ نه حِصار - نه بیابان و راه و گرد و غُبار •
قَدَمِ من بسعي پیشترست - پس چرا قُربت تو بیشترست؟
تو بَرِ بندگانِ مه روئي - با کنیزانِ یاسمین بوئي •
من فُتاده بدستِ شاگِردان - بسفر پاي بند و سر گردان •
گفت - من سر بر آستان دارم - نه - چو تو - سر بر آسمان دارم •
هر که بیهوده گردن افرازد - خویشتن‌را بگردن اندازد •
سعدي اُفتادهٔ ایست آزاده - کس نیاید بجنگِ اُفتاده •

چو رخت مملکت بر بست خواهی - گدائی خوشترست از پادشاهی *
ظاهر درویشان جامهٔ ژنده است و موی ستُرده - و حقیقت آن دل زنده و نفس مُرده *

قطعه

نه آن که بر سر دعوی نشیند از خلقی - و گر خلاف کنند او بجنگ بر خیزد -
که گر ز کوه فرو غلطد آسیا سنگی - نه عارفست که از راه سنگ بر خیزد *

طریق درویشان ذکرست و شکر و خدمت و طاعت و ایثار و قناعت و توحید و توکّل و تسلیم و تحمّل * هرکه بدین صفتها موصوفست - بحقیقت درویشست - اگرچه در قباست * امّا هرزه گردی - بی‌نمازی - هوا پرستی - هوس بازی - که روزها بشب آرد در بندِ شهوت - و شبها روز کند در خوابِ غفلت - و بخورد هر چه در میان آید - و بگوید هرچه بر زبان آید - زندیقست - اگر چه در عباست *

قطعه

ای درونت برهنه از تقوی - کز برون جامهٔ ریا داری !
پردهٔ هفت رنگ‌را بگذار تو که در خانه بوریا داری *

مثنوی

دیدم گُلِ تازه چند دسته - بر گنبدی از گیاه بسته *
گفتم - چه بود گیاهِ ناچیز - تا در صفِ گل نشیند او نیز؟
بگریست گیاه و گفت - خاموش - صحبت نکند کرم فراموش *
گر نیست جمال و رنگ و بویم - آخر نه گیاهِ باغِ اویم؟
من بندهٔ حضرتِ کریمم - پروردهٔ نعمتِ قدیمم *
گر بی هنرم و گر هنرمند - لُطفست اُمیدم از خداوند *
با آن که بضاعتی ندارم - سرمایهٔ طاعتی ندارم -
او چارهٔ کارِ بنده داند - چون هیچ وسیلتی نماند *
رسمیست که مالکانِ تحریر - آزاد کنند بندهٔ پیر *
ای بار خدای عالم آرای ! - بر بندهٔ پیرِ خود ببخشای !
سعدی ! رهِ کعبهٔ رضا گیر ! - ای مردِ خدا - رهِ خدا گیر !
بد بخت کسی که سر بتابد - زین در - که دری دگر نیابد *

حکایت ۴ منظومه

پیر مردي لطیف در بغداد دخترك را بكفش دوزي داد *
مردك سنگدل چنان بگزید لب دختر - كه خون ازو بچكید *
بامدادان پدر چنان دیدش - پیش داماد رفت و پرسیدش -
كاي فرومایه ! این چه دندانست ؟ چند خائي لبش ؟ نه انبانست !
بمزاحمت نگفتم این گفتار - هزل بگذار و جِدّ ازو بر دار -
خوي بد در طبیعتي كه نشست - نرود تا بروز مرگ از دست *

حکایت ۴۵

فقیهي دختري داشت - بغایت زشت روي - بحدّ زنان رسیده - و با وجود جهاز و نعمت بسیار كسي بمناكحت او رغبت نمي‌كرد *

بیت

زشت باشد دبیقي و دیبا - كه بود بر عروس نا زیبا *

في الجمله بحكم ضرورت با ضریري عقد نكاحش بستند * آورده اند كه دران تاریخ حكیمي از سرانديب آمده بود - كه دیدهاي نا بینایان را روشن كردي * فقیه را گفتند - چشم دامادرا چرا علاج نمي‌كني ؟ گفت - مي‌ترسم كه بینا شود و دخترم را طلاق دهد *

مصراع

شوي زن زشت روي نابینا به *

حکایت ۴۶

پادشاهي بدیدهٔ استحقار در طائفهٔ درویشان نظر كرد * یكي از آن میان بفراست دانست * گفت - اي ملك ! ما درین دنیا بجیش از تو كمتریم - و بعیش خوشتر - و بمرگ برابر - و در قیامت - ان شاء الله - بهتر *

مثنوي

اگر كشور كشائي كامرانست - و گر درویش حاجتمند نانست -
در آن حالت كه خواهند این و آن مرد - نخواهند از جهان بیش از كفی برد *

بابِ سوم

در فضیلتِ قناعت

حکایت ۱

خواهندهٔ مغربی در صفِ بزّازانِ حلب میگفت - ای خداوندانِ نعمت! اگر شما را انصاف بودی و مارا قناعت - رسمِ سؤال از جهان برخاستی *

قطعه

ای قناعت! توانگرم گردان - که ورای تو هیچ نعمت نیست *
کُنجِ صبْرِ اختیارِ لُقمانست * هرکرا صبر نیست حِکمت نیست *

حکایت ۲

دو امیرزاده بودند در مصر * یکی عِلم آموختی و دیگری مال اندوختی * این علّامهٔ عصر شد و آن عزیزِ مِصْر * پس توانگر بچشم حقارت در فقیه نظر کرد و گفت - من بسلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنت بماندی * گفت - ای برادر! شکرِ نعمتِ باری تعالی مرا می باید گفتن - که میراثِ پیغمبران یافتم - یعنی عِلم - و تو میراثِ فرعون - یعنی مُلکِ مِصر *

مثنوی

من آن مورم - که در پایم بمالند - نه زنبورم - که از نیشم بنالند *
چگونه شکرِ این نعمت گذارم؟ که زورِ مردم‌آزاری ندارم *

حکایت ۳

درویشی‌را دیدم که در آتشِ فاقه میسوخت - و خرقه بر خرقه میدوخت - و تسکینِ خاطرِ خود را میگفت

بیت

بنانِ خشک قناعت کُنیم و جامهٔ دلق - که بارِ محنتِ خود بِه زِ بارِ منّتِ خلق *

حکایت ۴۷

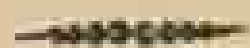
حکیمی‌را پرسیدند - که از شجاعت و سخاوت کدام فاضلترست ؟ گفت - هر کرا سخاوتست - بشجاعت حاجت نیست •

بیت

نبشتست بر گور بهرام گور - که دستِ کرم بِهْ زِ بازوی زور •
گرفتیم عالَم بمردی و زور - و لیکن نبُردیم با خود بگور •

قطعه

نماند حاتمِ طائی - و لیک تا بابَد بماند نامِ بلندش به‌نیکوی مشهور •
زکوٰةِ مال بدر کن - که فضلهٔ رز را - چو باغبان ببرد - بیشتر دهد انگور •

بیت

خوردن براي زيستن و ذكر كردنست - تو معتقد كه زيستن از بهر خوردنست *

حکایت ٦

دو درويش خراساني در ملازمت صحبت يكدگر سياحت كردندي * يكي ضعيف بود - كه روزه داشتي و بعد از دو شب افطار كردي - و ديگري قوي - كه روزي سه بار خوردي * قضارا بر در شهري بتهمت جاسوسي گرفتار آمدند - و هر دورا حبس كردند و در زندان بگل بر آوردند * بعد از دو هفته معلوم شد كه بي گناه اند * در بگشادند - قوي‌را ديدند مرده و ضعيف جان بسلامت برده * درين عجب ماندند * حكيمي گفت - اگر بر خلاف آن بودي تعجب بودي - زيراكه اين بسيار خوار بود - طاقت بي نوائي نياورد و بسختي هلاك شد - و ان ديگر خويشتن‌دار بود - بر عادت خود صبوري كرد و بسلامت ماند *

قطعه

چو كم خوردن طبيعت شد كسي‌را - چو سختي پيشش آيد - سهل گيرد *
و گر تن پرورست اندر فراخي - چو تنگي بيند - از سختي بميرد *

بیت

تنور شكم دم بدم تافتن مصيبت بود روز نا يافتن *

حکایت ۷

يكي از حكما پسررا نهي كردي از خوردن بسيار - كه سيري شخص‌را رنجور كند * گفت - اي پدر! گرسنگي مردم‌را بكشد * نشنيدهٔ؟ كه ظريفان گفته اند - كه بسيري مردن به كه بگرسنگي جان سپردن * پدر گفت - اندازه نگهدار * قوله تعالى - كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا *

بیت

نه چندان بخور كز دهانت بر آيد - نه چندان كه از ضعف جانت بر آيد *

بابِ سوم

کسي گفتش - چه نشیني؟ که فلان در این شهر طبعي کریم دارد و کرمي عمیم -
میان بخدمتِ آزادگان بسته است و بر درِ دلها نشسته - اگر بر صورتِ حالت چنانکه
هست وقوف یابد - پاسِ خاطرِ عزیزت را مِنّت دارد و غنیمت شمارد • گفت -
خاموش - که در گرسنگي مردن به که حاجت پیشِ کسي بُردن •

قطعه

هم رُقعه دوختن به و اِلزامِ کُنجِ صبر - کز بهرِ جامه رقعه بر خواجگان نوشت •
حقّا - که با عُقوبتِ دوزخ برابرست رفتن بپاي مردیِ همسایه در بهشت •

حکایت ۴

یکي از مُلوکِ عجم طبیبي حاذق بخدمتِ مُصطفيٰ (صلّي الله علیه و سلّم) فرستاد •
سالي در دیارِ عرب بود - کسي بتجربتي پیشِ او نیامد و مُعالجتي نخواست • روزي
پیشِ پیغمبر (صلّي الله علیه و سلّم) آمد و گِله کرد - که مرا براي معالجتِ اصحاب
فرستاده اند و کسي درین مُدّت اِلتفاتي نکرد - تا خدمتي - که بر این بنده مُعیّن
است - بجاي آورَد • رسول صلعم فرمود - که این طائفه‌را طریقي است - که تا ایشان‌را
گرسنگي غالب نشود - چیزي نخورند - و هنوز اِشتها باقي بُوَد که دست از طعام
بدارند • حکیم گفت - موجبِ تندرستي همینست • زمینِ خدمت ببوسید و
برفت •

مثنوی

سخن آنگه کُند حکیم آغاز - یا سرِ انگشت سوي لُقمه دراز -
که ز ناگفتنش خلل زاید - یا ز ناخوردنش بجان آید -
لاجرم حکمتش بُوَد گفتار - خوردنش تندرستي آرد بار •

حکایت ۵

- سیرتِ اردشیر بابکان آمده است - که حکیمِ عرب‌را پرسید - که روزي چه مقدا
باید خور ؟ گفت - صد درم سنگ کفایت کند • گفت - این مقدار چه قوت
دهد؟ حک یم گفت - هٰذَا المِقْدَارُ یَحْمِلُكَ وَمَا زَادَ عَلَي ذٰلِكَ فَاَنْتَ حَامِلُهٗ - یعني -
این قدر ترا بر پاي دارد - و هرچه بر این زیاده کني تو حمّالِ آني •

حکما گفته اند - اگر آبِ حیات فروشند - فی المثل - بآبِ روی - دانا نخرد - که مُردن بعلّت به از زندگانی بذلّت •

بیت

اگر حنظل خوری از دستِ خوشخوی - بِه از شیرینی از دستِ تُرُش روی •

حکایت ۱۱

یکی از عُلما خورندهٔ بسیار داشت و کفافِ اندك • با یکی از بزرگان - که حُسنِ ظنی بلیغ در حقِ او داشت - حالِ خود بگفت • روی از توقّعِ او درهم کشید - و تعرّضِ سؤال از اهلِ ادب در نظرش قبیح آمد •

قطعه

زبخت رویِ تُرُش کرده پیشِ یارِ عزیز مَرَو - که عَیش بِرُو نیز تلخ گردانی •
بحاجتی که روی تازه رو و خندان باش - فرو نه بندد کاری گُشاده پیشانی •

آورده اند - که در وظیفهٔ او زیادت کرد و از ارادت کم • پس از چند روز چون بر قرارِ معهودش ندید - گفت -

بیت

بِئسَ المَطاعِمُ حِینَ الذُّلّ یکسِبُها - القِدرُ مُنتَصِبٌ و القَدرُ مَخفُوضٌ •

بیت

نانم افزود و آبِ رویم کاست • بی نَوائی بِه از مذلّتِ خواست •

حکایت ۱۲

درویشی‌را ضرورتی پیش آمد • کسی گفتش - فلان نعمتِ بی قیاس دارد - اگر بر حاجتِ تو وقوف یابد - همانا که در قضای آن توقّف روا ندارد • گفت - من اورا نمی‌دانم • گفت - منّت رهبری کنم • دستش گرفت و بمنزلِ آن شخص درآورد • درویش یکی‌را دید لب فرو هشته - و ابرو بهم کشیده - و تُند و ترش نشسته • بر گشت و سخن نگفت • یکی گفتش؟ چه گفتی - و چه کردی؟ گفت - عطای او بلقای او بخشیدم •

بابِ سوم

قطعه

با آن که در وجودِ طعامست حظِّ نفْس ـ رنج آورد طعام که بیش از قدر بوَد •
گر گُلشکر خوری بتکلُّف ـ زیان بوَد ـ ور نانِ خُشك دیر خوری ـ گُلشکر بوَد •

حکایت ۸

رنجوری‌را گفتند ـ که دِلت چه میخواهد؟ گفت ـ آنکه دلم چیزی نخواهد •

بیت

مِعْده چو پُر گشت و درون درد خاست ـ سود ندارد همه اسبابِ راست •

حکایت ۹

بقّالی‌را دِرمی چند بر صوفیان گرد آمده بود • هر روز مُطالبه کردی و سخنهای با خُشونت گفتی • اصحاب از تعنُّتِ او خسته خاطر همی‌بودند ـ و جُز تحمُّل چاره نبود • صاحب دلی بشنید ـ بخندید ، گفت ـ نفْس‌را وعده دادن بطعام آسانتر ست که بقّال‌را بدرم •

قطعه

ترکِ اِحسانِ خواجه اولیتر کاحتِمالِ جفای بوّابان •
بتمنّای گوشت مُردن بِه که تقاضای زِشتِ قصّابان •

حکایت ۱۰

جوانمردی‌را در جنگِ تاتار جراحتی هولناك رسید • کسی گفتش ـ فلن بازرگان نوشدارو دارد ـ اگر بخواهی ـ باشد که قدری بدهد • و گویند که آن بازرگان به بُخل چنان معروف بود که حاتمِ طائی بسخا •

بیت

گر بجای نانش اندر سُفره بودی آفتاب ـ تا قیامت روزِ روشن کس ندیدی در جهان •

جوانمرد گفت ـ نوشدارو از وَی نخواهم ـ که بدهد یا ندهد ـ اگر دهد ـ منفعت کند یا نکند • باری خواستن ازو کُشنده است •

بیت

هر چه از دُونان بمنّت خواستی ـ در تن افزودی و از جان کاستی •

حکایت ۱۴

حاتمِ طائی‌را گفتند .. از خود بزرگ همّت تر در جهان کسی دیدهٔ؟ گفت - بلی - روزی چهل شُتُر قُربان کرده بودم و اُمرای عرب‌را طلب نموده - ناگاه بحاجتی بگوشهٔ صحرا رفتم - خار کشی‌را دیدم پُشتهٔ خار فراهم آورده - گفتم - بمهمانیء حاتم چرا نروی؟ که خلقی بر سماطِ او گرد آمده اند * گفت -

بیت

هر که نان از عمل خویش خورَد - مِنَّتِ حاتِمِ طائی نَبَرَد *

من اورا بهمّت و جوانمردی برتر از خود دیدم *

حکایت ۱۵

موسی (علیه السّلام) درویشی‌را دید که از برهنگی بریگ اندر شده * گفت - ای موسیٰ! دُعا کن تا حق تعالی مرا کفافی دهد * موسی دعا کرد و برفت * پس از چند گاهی دیدش گرفتار و خلقی برو گِرد آمده * گفت - این‌را چه حالتست؟ گفتند - خمر خورده است و عربده کرده و یکی‌را کُشته - اکنون قِصاص فرموده اند * شعر

گُربهٔ مِسکین - اگر پر داشتی - تُخمِ گُنجِشك از جهان برداشتی *

شعر

عاجز - باشد که دستِ قُدرت یابد - برخیزد و دستِ عاجزان بر تابد *

موسیٰ (علیه السّلام) بحکمتِ جهان آفرین اِقرار کرد و از تجاسُرِ خویش استغفار * قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ - وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ *

شعر

مَا ذَا اَخَاضَكَ يَا مَغْرُورُ! فِي الْخَطَرِ - حَتّٰى هَلَكْتَ؟ فَلَيْتَ النَّمْلُ لَمْ تَطِرِ!

نظم

سِفله - چو جاه امد و سیم و زرش - سیلی خواهد بحقیقت سرش *

آن نه شنیدی که حکیمی چه گفت؟ مُور همان بِه که نباشد پرش *

قطعه

مبر حاجت بنزدیک تُرش روی - که از خوی بدش فرسوده گردی *
اگر گوئی - غم دل با کسی گوی - که از رُویش بنقد آسوده گردی *

حکایت ۱۳

سالی در اِسکندریه خُشک سالی پدید آمد - چنانکه عِنانِ طاقتِ درویشان از دست رفته بود - و درهای آسمان بر زمین بسته - و فریادِ اهلِ زمین بآسمان درپیوسته *

قطعه

نماند جانوراز وَحش و طَیر وماهی ومور - که بر فلک نشد از نا مُرادی افغانش *
عجب که دودِ دلِ خلق جمع می‌نشود - که ابر گردد و سیلابِ دیده بارانش *

در چنین سالی مُخنّثی (دور از دوستان! که سخن در وصفِ او گفتن ترکِ ادبست - خاصه در حضرتِ بزرگان - و بطریقِ اِهمال از آن درگذشتن هم نشاید که طائفهٔ بر عجزِ گوینده حمل کنند * برین دو بیت اِختصار کردم -

قطعه

تتری گر کُشد مُخنّث‌را - تتریرا عوض نباید کُشت *
چند باشد چو جِسْرِ بغدادش - آب در زیر و آدمی بر پُشت ؟

اندکی دلیلِ بسیاری بود و مشتی نمونهٔ خرواری *) چنین شخصی - که طرفی از نعمتِ او شنیدی - در آن سال نعمتِ بیکران داشت - تنگدستانرا زر و سیم دادی و مُسافرانرا سُفره نهادی * گروهی درویشان - که از جَورِ فاقه بجان آمده بودند - آهنگِ دعوتِ او کردند و نعن مُشاورت آوردند - سر از موافقتِ ایشان باز زدم و گفتم -

قطعه

نخوَرَد شیر نیم خوردهٔ سگ - ور بسختی بمیرد اندر غار *
تن به بیچارگی و گُرسنگی - بِنِه - و دست پیشِ سِفْله مدار *
گر فریدون شود بنعمت و جاه - بی هُنررا بهیچ کس مشمار *
پرنیان و نسیج بر نا اهل - لاجورد و طِلاست بر دیوار *

حکایت ۱۸

هرگز از جورِ زمان نناليده بودم - و از گردشِ آسمان روي درهم نکشيده - مگر وقتي که پايم برهنه بود و استطاعتِ پاي‌پوشي نداشتم * بجامعِ کوفه در آمدم دلتنگ - يکي‌را ديدم که پاي نداشت - شکرِ نعمتِ حق بجاي آوردم و بر بي‌کفشي صبر کردم *

قطعه

مُرغِ بِريان بچشمِ مردمِ سير کمتر از برگِ تَرّه بر خوانست -
و آنکه‌را دستگاه و قدرت نيست - شلغمِ پُخته مُرغِ بريانست *

حکایت ۱۹

يکي از ملوك با تني چند از خاصّان در شکارگاهي بزمستان از شهر دُور افتاد * شب در آمد - از دور دِهي ديدند ويران و خانهٔ دِهقاني در آن * ملك گفت - شب آنجا رويم تا زحمتِ سرما کمتر باشد * يکي از وزرا گفت - لايقِ قدرِ بلندِ پادشاه نباشد بخانهٔ دهقاني رکيك التجا کردن - همين جاي خَيمه زنيم و آتش بر فروزيم * دهقانرا خبر شد - ما حضري ترتيب کرد - و پيشِ سُلطان حاضر آورد - و زمينِ خدمت ببوسيد و گفت - قدرِ بلندِ سلطان بنُزول کردن در خانهٔ دهقان نازل نشدي - وليکن نخواستند تا قدرِ دهقان بلند شود * ملك‌را سخنِ او مطبوع آمد - شبانگاه بمنزلِ او نزول کرد * دهقان خدمتِ پسنديده کرد * بامدادان ملك باو خِلعت و نعمت داد * شنيدم که قدمي چند در رکابِ سلطان ميرفت و ميگفت -

قطعه

ز قدر و شوکتِ سلطان نگشت چيزي کم - از التِفات بمهمان سراي دهقاني -
کُلاه گوشهٔ دهقان بآفتاب رسيد - که سايه بر سرش افکند چون تو سُلطاني *

حکایت ۲۰

گداي‌را حکايت کنند - که نعمتِ وافر اندوخته بود * يکي از پادشاهان گفتش - مي نمايد که مالِ بيکران داري - به برخي از آن مارا دستگيري کن - که مُهمّي پيش آمده است - چون ارتفاع برسد وفا کرده شود * گفت - اي خداوندِ روي زمين! لايقِ قدرِ

باب سوم

حکمت

پدررا عسل بسیارست - امّا پسر گرمی‌دارست *

بیت

آن کس که توانگرت نمیگرداند - او مصلحت تو از تو به میداند *

حکایت ۱۶

اعرابی‌را دیدم - در حلقهٔ جوهریانِ بصره حکایت می‌کرد - که وقتی در بیابانی راه گم کرده بودم و از زاد با من چیزی نمانده - دل بر هلاك نهادم * ناگاه کیسهٔ یافتم پُر از مروارید - که هرگز آن ذَوق و شادیِ فراموش نکنم - که پنداشتم که گندُم بریانست یا رُزّت - و باز - آن تلخی و نا اُمیدیِ - چون معلوم کردم که مرواریدست *

قطعه

در بیابانِ خُشك و ریگِ روان تشنه‌را در دهان چه دُر چه صَدَف *
مردِ بی توشه - کاوفتاد از پای - در کمر بندِ او چه زر چه خزف *

حکایت ۱۷

یکی از عرب در بیابان از غایتِ تشنگی می‌گفت -

شعر

یا لَیتَ قَبلَ مَنِیَّتِي - یَوماً أَفُوزُ بِمُنیَتِي -
نَهرٍ تَلَاطَمَ رُکبَتِي - فَأَظَلُّ أَملَأُ قِربَتِي *

همچنین در قاعِ بسیط مسافری راه گم کرده - و قوّت و قُوتش بآخر آمده - و درمی چند برمیان داشت * بسیار بگردید - راه بجائی نبُرد - و بسختی هلاك شد * طائفهٔ برسیدند - درمهارا دیدند پیشِ رُویش نهاده و بر خاك نبشته -

قطعه

گر همهٔ زر جعفری دارد - مردِ بی توشه بر نگیرد کام *
در بیابان فقیرِ گُرسنه‌را شلغم پُخته به ز نُقرهٔ خام *

نظم

آن شنیدستي که وقتي تاجري — در بیاباني بیفتاد از ستور ـ
گفت ـ چشم تنگِ دنیادار را — یا قناعت پُر کند یا خاکِ گور •

حکایت ۲۲

مالداري را شنیدم که به بُخل چنان معروف بود که حاتمِ طائي بسخا • ظاهرِ حالش بنعمتِ دنیا آراسته ـ و خِسّتِ نفْس در نهادش همچنان مُتمکّن تا بجائي که ناني را بجاني از دست ندادي ـ وگُربهٔ ابو هُریره را بلقمهٔ ننواختي ـ و سگِ اصحابِ کهف را استخواني نینداختي • في الجمله کسي خانهٔ اورا ندیدي در گُشاده ـ و سُفرهٔ اورا سر کشاده •

بیت

درویش بجز بوي طعامش نشمیدي ـ — مُرغ از پسِ نان خوردنِ او ریزه نچیدي •

شنیدم که بدریاي مغرب راهِ مِصر بر گرفته بود و خیالِ فرعوني در سر کرده • بادي مُخالف گِردِ کشتي بر آمد ـ و دریا در جوش آمد • حَتَّي اِذَا اَدرَکَهُ الغَرقُ ـ

بیت

با طبعِ ملولت چه کند دل که نسازد ؟ — شُرطه همه وقتي نبود لائق کشتي ـ

دستِ دعا بر آورد و فریادِ بي فائده کردن گرفت ـ فَاِذَا رَکِبُوا فِي الفُلْکِ دَعَوا اللهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ •

بیت

دستِ تضرّع چه سُود بندهٔ مُحتاج را ؟ — وقتِ دعا بر خدا و وقتِ کرم در بغل •

قطعه

از زر و سیم راحتي برسان ـ — خویشتن هم تمتّعي بر گیر •
وآنگه این خانه از تو خواهد ماند ـ — خِشتي از سیم و خشتي از زر گیر •

آورده اند که در مِصر اقاربِ درویش داشت • بعد از هلاکِ او ببقیّتِ مالِ او توانگر شدند و جامهاي کُهنه بمرگِ او بدریدند ـ و خز و دمیاطي ببریدند • هم در آن هفته یکي را دیدم از ایشان بر بادپائي روان و غلامي دري دَوان • با خود گفتم ـ

بزرگواری نباشد دست بمالِ چون من گدای آلوده کردن - که جو جو بگدائی فراهم آورده ام • گفت - غمی نیست - که بتاتار میدهم - اَلخَبِیثَاتُ لِلخَبِیثِینَ •

بیت

قَالُوا عَجِینُ الکِلْسِ لَیْسَ بِطَاهِرٍ   قُلنَا نَسُدُّ بِهِ شُقُوقَ المَبْرَزِ •

بیت

گر آبِ چاهِ نصرانی نه پاکست - جهودِ مُرده میشوئی - چه باکست ؟

شنیدم که سر از فرمانِ ملك باز زد و حُجّت پیش گرفت و شوخ چشمی نمود • ملك فرمود تا مضمونِ خِطاب‌را بزجر و توبیخ از وی مستخلَص کردند •

مثنوی

بلطافت چو بر نیاید کار - سر بی‌حُرمتی کشد تا چار •
هر که بر خویشتن نبخشاید - گر نبخشد کسی برو شاید •

حکایت ۲۱

بازرگانی‌را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتگار • شبی در جزیرهٔ کیش مرا بحجرهٔ خویش برد و همه شب نیارامید از سخنهای پریشان گفتن - که فلان انبارم بترکستانست - و فلان بضاعت بهندوستان - و این قبالهٔ فلان زمین‌ست - و فلان مال‌را فلان کس ضمین • گاه گفتی که خاطرِ اسکندریه دارم - که هوایش خوشست - و باز گفتی - نی - دریای مغرب مشوشست • سعدیا - سفری دیگر در پیشست • گر آن کرده شود - بقیّتِ عمر بگوشه بنشینم • گفتم - آن کُدام سفرست ؟ گفت - گوگردِ پارسی بچین خواهم بردن - که شنیدم قیمتِ عظیم دارد - و از آنجا کاسهٔ چینی بروم برم - و دیبای رومی بهند - و پولادِ هندی بحلب - و آبگینهٔ حلبی به یمن - و بُردِ یمانی بپارس - از آن پس ترکِ سفر کنم و بدکانی نشینم • چندانی ازین مالیخولیا فرو گفت که بیش طاقتِ گفتنش نماند • گفت - ای سعدی ! تو هم سخنی بگوی از آنها که دیدی و شنیدی • گفتم -

حکایت ۲۵

ابلهی‌را دیدم خلعتی ثمین در بر و مرکبی تازی در زیر و قصبی مصری بر سر * کسی گفت - سعدی! چگونه می‌بینی این دیبای مُعَلَّم بر این حیوانِ لا یعلم ؟ گفتم - خطی زشتست که بآبِ زر نوشتست *

شعر

قَدْ شَابَهَ بِالْوَرَی حِمَارٌ   عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوَارٌ *

قطعه

بآدمی نتوان گفت مانند این حَیوان - مگر دُراعه و دستار و نقشِ بیرونش
بگرد در همه اسبابِ مِلکِ هستیِ او - که هیچ چیز نیابی حلال جز خونش *

قطعه

شریف - اگر مُتضعِّف شود - خیال مبند   که پایگاهِ بلندش ضعیف خواهد شد *
در آستانهٔ سیمین بمیخِ زر کوبند - گمان مبر که یهودی شریف خواهد شد *

حکایت ۲۶

دُزدی گدای‌را گفت - شرم نداری که از برایِ جوی سیم دست پیشِ هر لئیم دراز میکنی ؟ گفت -

بیت

دستِ دراز از پیِ یک حبّهٔ سیم   به که بِبُرّند بدانگی دو نیم *

حکایت ۲۷

مُشت زنی‌را حکایت کنند - که از دهرِ مُخالِف بفغان آمده بود - و از حلقِ فراخ و دستِ تنگ بجان رسیده * شکایت پیشِ پدر بُرد و اِجازت خواست که عزمِ سفر دارم - مگر بقوّتِ بازو کامی فرا چنگ آرم *

بیت

فضل و هُنر ضائعست تا ننُمایند - عُود بر آتش نِهند و مُشک بسایند *

پدر گفت - ای پسر! خیالِ مُحال از سر بدر کن - و پای قناعت در دامنِ سلامت کش - که بزرگان گفته اند - دولت نه بکوشیدنست - چارهٔ آن کم جوشیدنست *

قطعه

وه - که گر مُرده باز گردیدی بمیان قبیله و پیوند -
ردّ میراث سخت‌تر بودی وارثانرا ز مرگِ خویشاوند *

بسابقهٔ معرفتی که در میانِ ما بود آستینش گرفتم و گفتم -

بیت

بخور - ای نیک سیرتِ سَرَه مرد ! کان نِگون بخت گِرد کرد و نخورد *

حکایت ۲۳

صیّادی ضعیف‌را ماهیی قوی در دام افتاد * طاقتِ ضبْطِ آن نداشت - ماهی برو غالب آمد و دام از دستش در ربود و برفت * متحیّر شد و گفت -

قطعه

شد غلامی که آبِ جُو آرد - آبِ جو آمد و غلام ببرد *
دام هربار ماهی آوردی - ماهی این بار رفت و دام ببرد *

دیگر صیّادان دریغ خوردند و ملامتش کردند - که چنین صَیدی در دامت افتاد و نتوانستی نگاه داشتن ! گفت - ای برادران ! چه توان کرد ؟ مرا روزی نبود و ماهی‌را همچنان روزی مانده بود - و حکما گفته اند - صیّادِ بی روزی در دِجله ماهی نگیرد - و ماهیِ بی اجل بر خُشکی نمیرد *

بیت

صیاد نه هربار شکاری بِبَرَد - باشد که یکی روز پلنگش بِدرد *

حکایت ۲۴

دست و پا بُریدهٔ هزار پائی‌را بکُشت * صاحبدلی برو بگذشت و گفت - سُبحان الله ! آنکه با هزارپای که داشت - چون اجلش فرا رسید - از بی‌دست و پای نتوانست گُریخت *

مثنوی

چو آید زپَی دشمنِ جان سِتان - بِه بندد اجل پای مردِ دوان *
در آن دم که دشمن بپَایی رسید - کمانِ کیانی نباید کشید *

سوم - خوبروئي - كه درونِ صاحبدلان بمُخالطتِ او مَيل كند - كه بزرگان گفته اند - كه اندكي جمال به از بسياري مال و روي زيبا مرهمِ دلهاي خسته است و كليدِ درهاي بسته - لا جرم صحبتش‌را غنيمت شُمارند و خدمتش‌را منّت دارند *

قطعه

شاهد آنجا كه رَوَد عِزّت و حُرمت بيند - ور برانند بقهرش پدر و مادرِ خويش *
پرِ طاؤس در اَوراقِ مصاحف ديدم - گفتم - اين منزلت از قدرِ تو مي‌بينم بيش *
گفت - خاموش! هرآن‌كس كه جمالي دارد - هر كجا پاي نِهد دست بدارندش پيش *

نظم

چون در پسر موافقت و دلبري بود - انديشه نيست گر پدر از وَي بري بود *
او گوهرست * گو - صدف اندرميان مباش ! دُرِّ يتيم‌را همه كس مُشتري بود *

چهارم - خوش آوازي - كه به حنجرۀ داودي آب از جريان و مرغ از طيران بازدارد * پس بوَسيلتِ اين فضيلت دلِ مردمان صيد كند - و اربابِ معني بمُنادمتِ او رغبت نمايند *

شعر

و سَمْعِي اِلي حُسْنِ الاَغَانِي - مَنْ ذَا الَّذِي جَسَّ المَثَانِي *

قطعه

چه خوش باشد آوازِ نرم و حزين بگوشِ حريفانِ مستِ صبوح *
به از روي زيباست آوازِ خوش - كه آن حظِّ نفس‌ست و اين قوتِ روح *

پنجم - پيشهوري - كه بسعيِ بازو كفافي حاصل كند - تا آب رويش از بهرِ نان ريخته نشود - كه خردمندان گفته اند -

قطعه

گر بغريبي رَوَد از شهرِ خويش - سختي و محنت نبرد پاره دوز *
ور بخرابي فِتد از مملكت - گُرسنه خُسپد مَلِكِ نيم روز *

چنين خِصْلتها كه بيان كردم در سفر موجبِ جمعيّتِ خاطرست و داعيۀ طيبِ

بیت

کس نتواند گرفت دامنِ دولت بزور - کوششِ بی فائده است وَسمه بر ابروی کور *

بیت

اگر بهر سرِ مویت دو صد هُنر باشد - هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد *

بیت

چه کند زورمندِ واژون بخت؟ بازوی بخت بِه که بازوی سخت *

پسر گفت - ای پدر! فوائدِ سفر بسیارست - و عوائدِ آن بیشمار - از نُزهتِ خاطر و جرِّ منافع و دیدنِ عجائب و شنیدنِ غرائب و تفرّجِ بُلدان و مُجاورتِ خُلّان و تحصیلِ جاه و عِلم و ادب و مزیدِ مال و مُکنت و معرفتِ یاران و تجربتِ روزگاران - چنانچه سالکانِ طریقت گفته اند -

قطعه

تا بدُوکانِ خانه در گِروی هرگز - ای خام! آدمی نشوی *
برو - اندر جهان تفرّج کن - پیش از آن روز کز جهان بِروی *

پدر گفت - ای پسر! منافعِ سفر - بدین نمط که گفتی - بسیارست - لیکن مُسلّم پنج طائفه راست - نُخُستین بازرگانی - که با وُجودِ نعمت و مُکنت و غلمان و کنیزانِ دلاویز و شاگردانِ چابُک و تیز هر روز بشهری و هر شب بمقامی و هر دم بتفرّجگاهی از نعیمِ دنیا مُتمتّع شود *

قطعه

مُنعِم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست - هرجا که رفت خَیمه زد و خوابگاه ساخت *
وآنرا که برمُرادِ جهان نیست دسترس - در زاد بومِ خویش غریبست و نا شناخت *

دوم - عالمی - که بمنْطقِ شیرین و کلامِ نمکین و قوّتِ فصاحت و مایهٔ بلاغت هر جا که روَد بخدمتش اِقدام نمایند - و هر جا که نِشیند اِکرام کنند *

قطعه

وُجودِ مردُمِ دانا مِثالِ زرّ و طِلاست - که هرکجا که روَد قدر و قیمتش دانند *
بزرگ زادهٔ نادان بشهروا ماند - که در دیارِ غریبش بهیچ نستانند *

زبانِ ثنا بر کشود * چندانکه زاري کرد ياري نکردند * ملّاحِ بي مروّت ازو بخنده بر گرديد و گفت -

شعر

بي زر نتواني که کني بر کس زور - گر زر داري - بزور محتاج نهٔ *

شعر

زر نداري - نتوان رفت بزور از دريا * زورِ ده مرد چه باشد ؟ زرِ يك مرد بيار *

جوانرا دل از طعنهٔ ملّاح بهم بر آمد * خواست ازو انتقام کشد * کشتي رفته بود * آواز داد - که اگر بدين جامه که پوشيده ام قناعت ميکني دريغ نيست * ملّاح طمع در جامه کرد و کشتي باز گردانيد *

بيت

بدوزد شره ديدهٔ هوشمند * در آرد طمع مرغ و ماهي ببند *

چندانکه دستِ جوان بريش و گريبانِ ملّاح رسيد اورا بخود در کشيد و بي محابا فرو کوفت * يارانش از کشتي بدر آمدند که پشتي کنند * درشتي ديدند - پشت بگردانيدند * جز اين چاره ندانستند که بمصالحت گرايند و باجرت مسامحت نمايند *

مثنوي

چو پرخاش بيني - تحمّل بيار - که سهلي ببندد درِ کارِ زار *

لطافت کن آنجا که بيني ستيز - نبرّد قزِ نرمرا تيغِ تيز *

بشيرين زباني و لطف و خوشي توانی که پيلي بموئي کشي *

بعذرِ ماضي در قدمش افتادند - و بوسهٔ چند بنفاق بر سر و چشمش دادند - و بکشتي در آوردند - و روان شدند * تا برسيدند بستوني که از عمارتِ يونان در آب ايستاده بود - ملّاح گفت - کشتي‌را خللي هست - يکي از شما - که زورآورتر باشد - بدين ستون بر رود و خطامِ کشتي بگيرد - تا از عمارت عبور کنيم * جوان بغرورِ دلاوري که در سر داشت از خصمِ دل آزرده نينديشيد - و قولِ حکمارا کار نبست که گفته اند - هر کرا رنجي رسانيدي - اگر در عقبِ آن صد راحت رساني - از پاداشِ آن يك رنج ايمن مباش - که پيکان - اگرچه از جراحت بدر آيد - آزارِ آن در دل بماند *

عیش - و آنکه ازین جمله بي بهره است - بخیالِ باطل در جهان برود و دیگر کسش نام و نشان نبرد و نشنود •

قطعه

هر آنکه گردشِ گیتي بکینِ او برخاست - بغیرِ مصلحتش رهبري کند ایّام •
کبوتري که دگر آشیان نخواهد دید - قضا همي‌بردش تا بسوي دانه و دام •

پسر گفت - اي پدر! قولِ حکمارا چه گونه مخالفت کنم؟ که گفته اند - رزق - اگرچه مقسومست - امّا باسبابِ حصولِ آن تعلّق شرطست - و بلا اگرچه مقدورست - از ابوابِ دخولِ آن حذر واجب

قطعه

رزق هر چند بي‌گمان برسد - شرطِ عقلست جُستن از درها •
گرچه کس بي اجل نخواهد مُرد - تو مَرَو در دهانِ اژدرها •

درین صورت که منم با پیلِ دمان بزنم و با شیرِ ژیان پنجه در افکنم - پس مصلحت آنست که سفر کنم - که ازین بیش طاقتِ بي‌نوائي نمي‌آرم •

قطعه

چون مرد بر فتّاد ز جاي و مقامِ خویش دیگر چه غم خورد؟ همه آفاق جاي اوست
هر شب توانگري بسرائي همي‌رود - درویش هر کجا که شب آمد سراي اوست •
مردِ خدا بمشرق و مغرب غریب نیست - هرجا که میرود همه ملکِ خداي اوست •

این بگفت و پدررا وداع کرد و همّت خواست و روان شد و باخویشتن همي‌گفت -

بیت

هنرور - چو بختش نباشد بکام - بجائي رود کِش ندانند نام •

تا برسید بکنارِ آبي که سنگ از صلابتِ او بر سنگ همي‌آمد - و خُروشش بفرسنگ همي‌رفت •

بیت

سهمگین آبي که مرغابي درو ایمن نبود کمترین مَوج آسیاسنگ ازکنارش در ربود •

گروهي مردمان‌را دید هر یك بقُراضهٔ در مِعْبر نشسته • جوانرا دستِ عطا بسته بود •

دزدان - چنان که حکایت کنند - که اعرابي‌را درمي چند گرد آمده بود - بشب از
تشویشِ دزدان تنها در خانه خوابش نمیبرد • یکي‌را از دوستان پیشِ خود خواند - تا
وحشتِ تنهائي بدیدارِ او مُنصرِف کند • شبي چند در صحبتِ او بود • چندان که بر
درمهاش وقوف یافت - بتمامي ببرد و سفر کرد • بامدادان بدیدندش عُریان و گریان •
کسي گفتش - حال چیست؟ مگر آن درمهای ترا دزد برد؟ گفت - لا و اللّهِ -
بدرقه برد •

قطعه

هرگز ایمن ز یار نه نشستم - تا بدانستم آنچه خصلتِ اوست •
زخمِ دندانِ دشمني بترست - که نماید بچشمِ مردم دوست •

یاران! چه دانید که این هم از جملهٔ دزدان باشد - و بعیّاري درمیانِ ما تعبیَه شده؟
تا بهنگامِ فرصت یارانرا خبر کند • مصلحت آن مي بینم که مر اورا خفته بگذاریم و
رخت برداریم • کاروانیانرا تدبیرِ پیر استوار آمد و مهابتي از مشت زن در دل گرفتند -
رخت برداشتند و جوانرا خفته بگذاشتند • آنگه خبر یافت که آفتاب بر کتفش تافت •
سر بر آورد - کاروانیانرا ندید • بي چاره بسي بگردید و راه بجائي ندانست • تشنه و
گرسنه و بي‌نوا روي بر خاک و دل بر هلاک نهاده میگفت -

بیت

مَن ذَا یُحَدِّثُنِي وَ مَرَّ العِیسُ - ما لِلغَرِیبِ سِوَي الغَرِیبِ اَنِیسُ •

بیت

درشتي کند با غریبان کسي - که نا بوده باشد بغُربت بسي •

مسکین درین سخن بود که پسرِ پادشاهي بصید از لشکریان دور افتاده و بر بالاي سرش
ایستاده • این سخن بشنید و در هیأتش همي‌نگریست - دید صورتِ ظاهرش پاکیزه
و سیرتِ حالش پریشان • پرسید - که از کجائي؟ و بدین جایگه چه گونه افتادي؟
برخي از آنچه بر سرِ او رفته بود اعادت کرد • ملک زاده‌را بر حالتِ تباهِ او رحمت
آمد - خلعت و نعمت داد - و معتمدي با وي فرستاد تا بشهرِ خویش آمد • پدر
بدیدنِ او شادماني کرد و بر سلامتِ حالش شکر گذارد • شبانگاه از آنچه بر سرِ او گذشته

بیت

چه خوش گفت بکتاش با خیلتاش ! چو دشمن خراشیدی ایمن مباش •

قطعه

مشو ایمن - که تنگ دل گردی چون ز دستت دلی بتنگ آید •
سنگ بر بارهٔ حصار مزن - که بُوَد کز حصار سنگ آید •

چندانکه مقوَد کشتی بر ساعد پیچید و بر بالای ستون رفت - ملّاح زمام از کفش در گسلانید و کشتی براند • بیچاره متحیّر بماند • روزی دو بلا و محنت کشید • روز سوم خوابش گریبان گرفت و در آبش انداخت • بعد از شبانروزی دگر بر کنار افتاد - از حیاتش رمقی مانده بود - برگ درختان خوردن گرفت و بیخ گیاهان بر آوردن • تا اندک مایهٔ قوّت یافت - سر در بیابان نهاد و همیرفت تا از تشنگی بی طاقت شد • بسر چاهی رسید • قومی بر او گرد آمده بودند و شربت آبی به پشیزی همی آشامیدند • جوان‌را چیزی نبود - چندانکه طلب کرد و بیچارگی نمود رحمت نیاوردند • دست تعدّی دراز کرد - میسّر نشد • تنی چندرا فرو کوفت - مردان غلبه کردند و بی‌مُحابا بزدند - مجروح شد •

قطعه

پشه چو پر شد بزنند پیل‌را با همه مردی و صلابت که اوْ ست •
مورچگان‌را چو بُوَد اتّفاق - شیر ژیان‌را بدرانند پوست •

بحکم ضرورت در پَیِ کاروانی افتاد و برفت • شبانگاه برسیدند بمقامی که از دزدان پر خطر بود • کاروانیان‌را دید لرزه بر اندام افتاده و دل بر هلاك نهاده • گفت - اندیشه مدارید - که درین میان یکی منم که تنها پنجاه مردرا جواب دهم - و دیگر جوانان هم یاری کنند • کاروانیانرا بلاف او دل قوی گشت - و بصحبتش شادمانی کردند - و بزاد و آبش دستگیری واجب داشتند • جوان‌را آتش معده بالا گرفته بود - و عنان طاقت از دست رفته • لقمهٔ چند از سر اشتها تناول کرد و دمی چند آب در پَی آشامید - تا دیو درونش بیارامید و خوابش در ربود و بخفت • پیر مردی جهان دیده در کاروان بود • گفت - ای یاران ! من ازین بدرقهٔ شما اندیشناکم بیش از آن که از

تا انگشتری‌را بر گُنبذِ عضُد نصب کردند ـ تا هر که تیر از حلقهٔ انگشتري بگذراند ـ خاتم وی‌را باشد * اتّفاقًا چهار صد حکم انداز در خدمتِ ملك بودند ـ بینداختند ـ جمله خطا کردند * مگر کودکي که بر بامِ رِباطي ببازیچه تیر هر طرف همي‌انداخت ـ بادِ صبا تیرِ اورا از حلقهٔ انگشتري گذرانید * خلعت و نعمت یافت ـ و خاتم بوی ارزاني داشتند * آورده اند که پسر تیر و کمان‌را بسوخت * گفتندش ـ که چرا چنین کردي ؟ گفت ـ تا رونقِ نخستین بر جاي بماند *

قطعه

گه بود کز حکیمِ روشن راي بر نیاید درست تدبیري *
گاه باشد که کودکي نادان بغلط بر هدف زند تیري *

حکایت ۲۸

درویشي‌را شنیدم که در غاري نشسته بود و در بروي جهان بسته ـ وملوك و سلاطین‌را در چشمِ او شوکت نمانده *

قطعه

هر که بر خود درِ سؤال کشاد ـ تا بمیرد نیازمند بوَد *
آز بگذار و پادشاهي کن ! گردنِ بي‌طمع بلند بود *

یکي از ملوكِ آن طرف اشارت کرد ـ که توقّع بکرم و اخلاقِ بزرگان آنست ـ که بنان و نمك با ما موافقت کنند * شیخ رضا داد ـ بحکمِ آن که اِجابتِ دعوت سُنّت است * دیگر روز ملك بعذرِ قدومش رفت * عابد برخاست و ملك‌را در کنار گرفت و تلطّف کرد و ثنا گفت * چون ملك رفت یکي از اصحاب پرسید ـ که چندین ملاطفه که تو اِمروز با پادشاه کردي خلافِ عادت بود * گفت ـ نشنیدهٔ که گفته اند ـ

بیت

هرکرا بر سِماط بنشستي ـ واجب آمد بخدمتش برخاست *

بود از حالتِ کشتي و جورِ ملّاح - و جفاي روستایان بر سرِ چاه - و غدرِ کاروانیان در راه - با پدر میگفت * پدر گفت - اي پسر! تنقّعمت بهنگامِ رفتن - که تهي دستانرا دستِ دلیري بسته است و پنجهٔ شیري شکسته ؟

بیت

چه خوش گفت آن تهیدستِ سلحشور! جوي زر بهتر از پنجاه من زور *

پسر گفت - اي پدر! تا رنج نبري گنج بر نداري - و تا جان در خطر ننهي بر دشمن ظفر نیابي - و تا دانه بر نیفشاني خرمن بر نگیري - نبیني که باندك رنجي که بردم چه راحت حاصل کردم ؟ و بنیشي که خوردم چه مایهٔ عسل بدست آوردم ؟

بیت

گرچه بیرون زِ رزق نتوان خورد - در طلب کاهلي نشاید کرد *

بیت

غوّاص گر اندیشه کند کامِ نهنگ - هرگز نکند دُرِّ گرانمایه بچنگ *
آسیا سنگِ زیرین متحرك نیست - لا جرم تحمّلِ بارِ گران همیکند *

قطعه

چه خورد شیرِ شرزه در بُنِ غار؟ بازِ افتادهرا چه قوت بُوَد ؟
گر تو در خانه صید خواهي کرد - دست و پایت چو عنکبوت بُوَد *

پدر گفت - اي پسر! درین نوبت ترا فلك یاوري کرد و اقبال رهبري - تا گُلت از خار و خارت از پا بدر آمد - و صاحبدولتي بتو رسید و بر تو بخشود - و کسرِ حالترا بتفقّدي جبر کرد - و چنین اتّفاق نادر افتد - و بر نادر حکم نتوان کرد * زینهار تا گِردِ این دام نگردي *

بیت

صیّاد نه هر بار شکاري ببرد - باشد که یکي روز پلنگش بدرد *

چنان که یکي از ملوكِ پارس - حرسها اللّهُ تعالیٰ! نگینی گرانمایه در انگشتري داشت * باري بحکمِ تفرّج با تني چند از خاصّان بمصلّي شیراز بیرون رفت - فرمود

بابِ چهارم
در فوائدِ خاموشي

حکايت ۱

يکي‌را از دوستان گفتم - که اِمتِناعِ سخن گفتنم بعلّتِ آن اختيار آمده است - که غالب اوقات در سخن نيك و بد اتّفاق مي‌افتد و ديدهٔ دشمنان جز بر بدي نمي‌افتد • گفت - دشمن آن بِه که نيکي نه بيند •

شعر

وَ اَخُو العَدَاوَةِ لَا يَمُرُّ بِصَالِحٍ - اِلَّا وَ يَلمِزُهُ بِكَذَّابٍ اَشِرٍ •

بيت

هنر بچشمِ عداوت بزرگتر عيبي ست • گلست سعدي - و در چشمِ دشمنان خارست •

بيت

نورِ گيتي فروز چشمهٔ هور زشت باشد بچشمِ موشكِ کور •

حکايت ۲

بازرگاني‌را هزار دينار خسارت افتاد - پسررا گفت - نبايد که با کسي اين سخن در ميان نِهي • گفت - اي پدر! فرمانِ تراست - نگويم - و ليکن بايد که مرا بر فائدهٔ اين مطّلع گرداني که مصلحت در نهان داشتن چيست؟ گفت - تا مُصيبت دو نشود - يکي نقصانِ مايه - و دُوُم شماتتِ همسايه •

بيت

مگو اندُهِ خويش با دشمنان - که "لاحَولَ" گويند شادي کُنان •

حکايت ۳

جواني خردمند از فُنونِ فضائل حظّي وافر داشت و طبعي نافِذ • چندان که در محافلِ

مثنوي

گوش تواند که همه عمرِ وَی — نشنَوَد آوازِ دف و چنگ و نَي ـ

دیده شکیبد ز تماشاي باغ ـ — بي‌گل و نسرین بسر آرد دماغ ـ

گر نبُوَد بالشِ آگنده پر — خواب توان کرد حجر زیرِ سر ـ

ور نبود دلبر همخوابه پیش ـ — دست توان کرد درآغوشِ خویش ـ

وین شکمِ بي‌هنرِ پیچ پیچ — صبر ندارد که بسازد به هیچ •

حکایت ۶

سحبانِ وائل‌را در فصاحت بی‌نظیر نهاده اند بحکمِ آنکه بر سرِ جمع سالی سخن گفتی ولفظی مکرّر نکردی - و اگر همان سخن اتّفاق افتادی بعبارتی دیگر بگفتی - و از جملهٔ آدابِ نُدمای حضرتِ پادشاهان یکی اینست *

مثنوی

سخن - گر چه دلبند و شیرین بُوَد - سزاوارِ تصدیق و تحسین بُوَد -
چو باری بگفتی - مگو باز- پس - که حلوا چو یکبار خوردند و بس *

حکایت ۷

یکی‌را از حکما شنیدم - که میگفت - هرگز کسی بجهلِ خویش اقرار نکرده است - مگر آن کس که چون دیگری در سخن باشد - همچنان تمام نا گفته - سخن آغاز کند *

مثنوی

سخن‌را سرست - ای خردمند! و بُن مَیاور سخن در میانِ سخن *
خداوندِ تدبیر و فرهنگ و هوش نگوید سخن تا نه بیند خموش *

حکایت ۸

تنی چند از نزدیکانِ سلطان محمود حسنِ میمندی‌را گفتند - که سلطان امروز چه گفت ترا در فلان مصلحت؟ گفت - بر شُما هم پوشیده نماند * گفتند - آنچه با تو گوید - که ظهیرِ سریرِ سلطنتی و مُشیرِ تدبیرِ مملکت - با مثالِ ما گفتن روا ندارد * گفت - باعتمادِ آن که داند که با کسی نگویم - پس چرا همی پرسید؟

بیت

نه هر سخن که بر آید بگوید اهلِ شناخت * بسرِّ شاه سرِ خویش در نشاید باخت *

حکایت ۹

در عقدِ بیعِ سرائی مُتَردّد بودم * جهودی گفت - بخر - که من از کدخدایانِ قدیمِ این محلّتم - وصفِ این خانه - چنانکه هست - از من بپرس - که هیچ عیبی ندارد * گفتم - بجز این که تو همسایهٔ من باشی *

دانشمندان نشستي زبان از گفتن به بستي • باري پدر گفتش - اي پسر! تو نيز از آنچه داني چرا نگوئي؟ گفت - ترسم كه از آنچه ندانم پرسند و شرمسار گردم •

قطعه

آن شنيدي؟ كه صوفيي ميكوفت زيرِ نعلينِ خويش ميخي چند -
آستينش گرفت سرهنگي - كه بيا - نعل بر ستورم بند •

بيت

نگفته - ندارد كسي با تو كار - ولي - چون بگفتي - دليلش بيار •

حكايت ۴

يكي‌را از عُلماي مُعْتَبر مُناظره افتاد با يكي از ملاحِده لَعَنَهُ اللّٰهُ عَلَيَ حِدَه • بحُجَّت با او بر نيامد • سِپر بينداخت و بر گشت • كسي گفتش - تُرا - با چندين عِلم و ادب كه داري - با بي‌ديني بر نيامدي؟ گفت - عِلمِ من قُرآنست و حديث و گفتارِ مشائخ - و او بدينها معتقِد نيست و نميشِنَود - مرا شنيدنِ كُفرِ او بچه كار آيد؟

بيت

آن كس كه بقُرآن و خبر زو نرهي - آنست جوابش - كه جوابش ندهي •

حكايت ۵

جالينوسِ حكيم ابلهي‌را ديد - دست در گريبانِ دانشمندي زده بود و بي‌حُرمتي ميكرد • گفت - اگر اين دانا بودي كار او با نادان بدينجا نرسيدي - كه گفته اند -

مثنوي

دو عاقل‌را نباشد كين و پيكار - نه دانائي ستيزد با سَبُكسار •
اگر نادان بوَحْشت سخت گويد - خردمندش بنرمي دل بجويد •
دو صاحب دل نگه دارند موئي - همِيدون سركش و آزرم جوئي •
و گر از هر دو جانب جاهلانند - اگر زنجير باشد - بگسلانند •
يكي‌را زِشت خوئي داد دشنام - تحمُّل كرد و گفت - اي نيك فرجام!
بتررزانم كه خواهي گفت "آني" - كه دانم عيبِ من چون من نداني •

بیت

اِذَا نَهَقَ الْخَطِيبُ أَبُو الْفَوَارِسِ - لَهُ صَوْتٌ يَهُدُّ اِصْطَخْرَ فَارِسِ •

مردمِ قریه - بعلّتِ جاهي که داشت - بلیّتش همیکشیدند و اذیّتش مصلحت نمي‌دیدند - تا یکي از خُطبای آن اِقلیم - که با او عداوتِ نِهاني داشت - باري بپُرسش آمده بودش - گفت - تُرا خوابي دیده ام • گفت - خیر باد - چه دیدهٔ؟ گفت - چنان دیدم که آوازِ خوش داشتي و مردم از انفاسِ تو در راحت بودند • خطیب لختي اندیشید و گفت - مُبارك خوابست که دیدي - که مرا بر عیبِ خود واقف گردانیدي • معلوم شد که آوازِ ناخوش دارم - و خلق از من در رنجند • عهد کردم که پس ازین خُطبه نخوانم •

قطعه

از صحبتِ دوستان برنجم - کاخلاقِ بدم حسن نمایند -
عیبم هنر و کمال بینند - خارم گُل و یاسمن نمایند •
کو دشمنِ شوخ چشمِ بي باك - تا عیبِ مرا بمن نمایند؟

حکایت ۱۳

یکي درمسجدِ سنجار بانگِ نماز گفتي بآوازي که مُستمِعان‌را ازو نفرت آمدي - وصاحبِ آن مسجد امیري بود عادل و نیك سیرت - نخواستش که دل آزرده گردد - گفت - اي جوانمرد! این مسجدرا موذّنانِ قدیمند که هر یکي‌را پنج دینار مرسوم مقرّر داشته ام - اکنون ترا ده دینار میدهم تا بجاي دیگر بروي • برین اتّفاق افتاد و برفت • بعد از مُدّتي در گذري پیشِ امیر باز آمد و گفت - اي خداوند! بر من حیف کردي - که از آن بُقعه ام بده دینار بیرون کردي • آنجا که اکنون رفته ام بیست دینارم میدهند تا جاي دیگر روم - قبول نمي‌کنم • امیر بخندید و گفت - زنهار نستاني - که زود باشد که به پنجاه دینار راضي گردند •

بیت

به تیشه کس نخراشد ز روي خارا گِل چنان که بانگِ دُرشتِ تو میخراشد دل •

قطعه

خانه‌را - که چون تو همسایه است - ده دِرَم سیمِ کم عِیار ارزد -
لیکن امّیدوار باید بود - که پس از مرگِ تو هزار ارزد •

حکایت •

یکي از شُعرا پیشِ امیرِ دُزدان رفت - و ثنا بگفت • فرمود تا جامه ازو بدر کردند •
سگان در قفا افتادند • خواست تا سنگي بردارد - زمین یخ گرفته بود - عاجز شد •
گفت - این چه حرامزاده مردُمانند! که سگ‌را کشاده و سنگ‌را بسته • امیر از غُرفه
مي‌دید - بشنید - بخندید و گفت - اي حکیم! چیزي بخواه • گفت -
جامهٔ خود میخواهم - اگر انعام فرمائي •

مصرع

رَضِينَا مِنْ نَوَالِكَ بِٱلرَّحِيلِ

بیت

امیدوار بود آدمي بخَیرِ کسان - مرا بخیرِ تو امید نیست - بد مرسان!

سالارِ دزدان‌را برو رحمت آمد - جامه اورا باز فرمود - و قباي پوستیني بر آن مزید
کرد - و دِرمي چند بداد •

حکایت ۱۱

مُنجّمي بخانه در آمد - یکي مردِ بیگانه دید با زنِ او بهم نشسته • دشنام داد و سقط
گفت • فِتنه و آشوب برخاست • صاحب دلي برین حال واقف شد و گفت -

بیت

تو بر اَوجِ فلک چه داني چیست - چون نداني که در سراي تو کیست؟

حکایت ۱۲

خطیبي کَرِیهُ الصَّوت خودرا خوش آواز پنداشتي و فریادِ بیهوده برداشتي • گفتي
نَعِیقُ غُرابِ البَینِ در پردهٔ الحانِ اوست - یا آیتِ "اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ"
در شانِ او •

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت ۱

حسن میمندی‌را گفتند - که سلطان محمود چندین بندهٔ صاحب جمال دارد که هریك بدیع جهانی اند - چه گونه است که با هیچ کدام آن میل خاطر ندارد که با ایاز - با وجود آنکه زیاده حسن ندارد؟ گفت - نشنیدهٔ؟ که هرچه در دل آید در دیده نکو نماید *

قطعه

کسی بدیدهٔ انکار گر نگاه کند - نشان صورت یوسف دهد بناخوبی *
و گر بچشم ارادت نظر کنی در دیو - فرشته ات بنماید بچشم و کروبی *

مثنوی

هر که سلطان مرید او باشد - گر همه بد کند - نکو باشد *
و آن کهرا پادشه بیندازد - کسش از خیل‌خانه ننوازد *

حکایت ۲

گویند - خواجه‌را بندهٔ نادر الحسن بود * با وی بسبیل مودّت و دیانت نظری داشت * با یکی از دوستان گفت - دریغ! این بندهٔ من - با حسن شمائلی که دارد - اگر زبان‌دراز و بی‌ادب نبودی - چه خوش بودی! گفت - ای برادر! چون اقرار دوستی کردی - توقّع خدمت مدار - که چون عاشقی و معشوقی در میان آمد - مالکی و مملوکی برخاست *

قطعه

خواجه با بندهٔ پری رخسار - چون در آید ببازی و خنده
چه عجب گر چو خواجه حکم کند - وین کشد بار ناز چون بنده ؛

حکایت ۴

ناخوش آوازی ببانگِ بلند قرآن مي خواند * صاحب دلي برو بُگذشت و گفت - ترا مُشاهره چندست؟ گفت - هیچ * گفت - پس چرا این همه خودرا زحمت میدهي؟ گفت - از براي خدا میخوانم * گفت - از بهرِ خدا مخوان!

بیت

گر تو قرآن بدین نمط خواني - ببري رونقِ مُسلماني *

مثنوي

تو که در بندِ خویشتن باشي - عشق‌بازي دروغ‌زن باشي •
گر نیابي بدوست ره بُردن - شرطِ عشقست در طلب مردن •

بیت

گر دست دِهد که آستینش گیرم - ور نه بِرَوَم بر آستانش میرم •

مُتعلّقان‌را - که نظر در کارِ او بود و شفقت بروزگارِ او - پندش دادند و بندش نهادند - سودي نکرد •

بیت

پند ارچه هزار سودمندست - چون عِشق آمد - چه جاي پندست ؟

ایضاً

دردا - که طبیب صبر میفرماید - وین نفْسِ حریص‌را شکر مي‌باید •

مثنوي

آن شنیدي ؟ که شاهدي بِنَهُفت با دل از دست رفتهٔ مي‌گفت -
تا ترا قدْرِ خویشتن باشد - پیشِ چشمت چه قدرِمن باشد ؟

آورده اند که مر آن پادشاه زاده‌را که مطْمحِ نظرِ او بود خبر کردند که جواني بر سرِ این کوي مُداومت میکند خوش طبع و شیرین زبان - سخنانِ غریب و نُکتهاي لطیف ازوي میشنوند - چنین مینماید که شوري در سر دارد و دل آشُفته است • پسر دانست که دل آویختهٔ اوست و این گردِ بلا انگیختهٔ او - مرکب بجانبِ او راند • چون دید که بنزدیکِ او مي‌آید - بِگریست و گفت -

بیت

آن کس که مرا بکُشت باز آمد پیش - مانا که دلش بسوخت بر کُشتهٔ خویش •

چندانکه مُلاطفت کرد و پرسید - که از کُجائي ؟ و چه نام داري ؟ و چه صنعت داني ؟ مسکین در قعْرِ محبّت چنان مُستغْرِق بود که مجالِ دم زدن نداشت - و لطیفان گفته اند -

بیت

غلام آبکش باید و خشت زن - بُوَد بنده نازنین مُشت زن *

حکایت ۳

پارسائی را دیدم بمحبّتِ شخصی گرفتار آمده و رازش از پرده بیرون فُتاده * چندان که غرامت و ملامت کشیدی - ترکِ اِتّصالِ او نکردی و گفتی -

قطعه

کوته نکنم ز دامنت دست - ور خود بزنی بتیغ تیزم *
غیر از تو ملاذ و ملجا ام نیست - هم در تو گریزم ار گُریزم *

باری ملامتش کردم و گفتم - که عقلِ نفیست را چه شد که نفسِ خسیست برو غالب آمد؟ زمانی بتفکّر فرو رفت و گفت -

قطعه

هر کجا سلطانِ عشق آمد - نماند قوّتِ بازوی تقوی را محل *
پاک دامن چون زِیَد بیچارهٔ اوفتاده تا گریبان در وحل؟

حکایت ۴

یکی را دل از دست رفته بود و ترکِ جان گفته - و مطمحِ نظرش جائی خطرناک و در ورطهٔ هلاک - نه لقمهٔ که مُتصوّر شدی که بکام آید - و یا مرغی که بدام اُفتد *

بیت

چو در چشمِ شاهد نیاید زرت - زر و خاک یکسان نماید بَرَت *

یاران بطریقِ نصیحتش گفتند - که ازین خیالِ مُحال تجنّب کن - که خلقی هم بدین هَوَس که تو داری اسیرند و پای در زنجیر * بِنالید و گفت -

قطعه

دوستان گو - نصیحتم مکنید - که مرا دیده بر اِرادت اوست *
جنگجویان بزورِ پنجه و کِتف دشمنان را کُشند - و خوبان دوست *

شرطِ مودّت نباشد باندیشهٔ جان دل از مِهرِ جانان بر داشتن *

حکایت ٦

شبي ياد دارم که يارِ عزيزم از در در آمد - چنان بي‌خود از جاي بر جستم که چراغم باستين کشته شد •

شعر

سَرَىٰ طَيفُ مَن يَجلُو بِطَلعَتِهِ الدُّجىٰ   خَيَالاً يُرَافِقُني عَلىَ اللَّيلِ هَادِياً •
اَتَانِي الَّذِي اَهوَاهُ في غَلَسِ الدُّجىٰ   فَقُلتُ لَهُ اَهلاً وَ سَهلاً وَ مَرحَباً

شِگِفت آمد از بختم - که اين دولت از کجا ؟

پس بنشست و عِتاب آغاز نهاد - که چرا در حال که مرا ديدي چراغ بکُشتي ؟
گفتم - گُمان بردم که آفتاب بر آمد - و ديگر آنکه ظريفان گفته اند -

قطعه

چون گِراني به پيشِ شمع آيد -   خيزش اندر ميانِ جمع بکُش -
ور شکر خنده ايست شيرين لب -   آستينش بگير و شمع بکُش •

حکايت ۷

دوستي داشتم و مُدّتها نديده بودم - روزي مرا پيش آمد • گفتم - کجائي ؟ که مشتاق بودم • گفت - مشتاقي بِهِ که ملولي •

مثنوي

دير آمدي - اي نِگارِ سرمست !   زودت ندهم زِدامنت دست •
معشوقه که دير دير بيند -   آخر به از آنکه سير بيند •

شاهد که با رفيقان آيد بجفا کردن آمده است - بحکمِ آنکه از غيرت و مُضادّت خالي نباشد •

بيت

اِذَا جِئتَنِي فِي رُفقَةٍ لِتَزُورَنِي -   وَاِن جِئتَ في صُلحٍ فَاَنتَ مُحَارِبُ •

قطعه

بيك نفس که در آميخت يار با اغيار   بسي نماند که غيرت وجودِ من بکُشد •
بخنده گفت - که من شمعِ جمعم - اي سعدي !   مرا ازان چه - که پروانه خويشتن بکُشد ؟

شعر

اگر خود هفت سُبْع از بر بخواني - چو آشفتي - الف بي تي نداني *

گفتش - چرا با من سخن نگوئي ؟ که از حلقهٔ درويشانم - بلکه حلقه بگوشِ ايشانم * آنگه بقوّتِ اِستيناسِ محبوب از ميانِ تلاطُمِ امواجِ محبّت سر بر آورد و گفت -

بيت

عجبست با وُجودت که وجودِ من بماند - تو بگفتن اندر آئي و مرا سخن بماند *

اين بگفت و نعرهٔ بزد و جان بحق تسليم کرد *

بيت

عجب از کُشته نباشد بدرِ خيمهٔ دوست - عجب از زنده - که چون جان بدر آورد سليم *

حکايت ه

يکي از مُتعلّمان کمال بهجتي داشت و طيبِ لهجتي - و مُعلّم را از آنجاکه حِسِّ بشريّتست با حُسنِ بشرهٔ او مَيلِ تمام بود - تا حدّي که غالبِ اَوقاتش درين بودي که گفتي -

قطعه

نه آنچنان بتو مشغولم - اي بهشتي روي ! که يادِ خويشتنم در ضمير مي‌آيد *
ز ديدنت نتوانم که ديده بر بندم - وگر مُقابله بينم - که تير مي‌آيد *

باري پسر گفتش - آنچنان که در آدابِ درسِ من نظر مي‌فرمائي - در آدابِ نفْسِ من نيز تأمّل فرماي - تا اگر در اخلاقِ من ناپسندي باشد - بر آن مُطّلع گردان - تا بدفعِ آن بکوشم * گفت - اين از ديگري پرس - که آن نظر که با تو مرا ست - جز هنر نمي‌بينم *

قطعه

چشم بداندیش - که بر کنده باد ! عَيب نُمايد هنرش در نظر -
ور هنري داري و هفتاد عيب - دوست نبيند بجُز آن يك هنر *

حکایت ۱۰

در عُنفُوانِ جوانی - چنان که افتد دانی - با شاهد پسری سری داشتم بحکمِ آن که حلقی داشت طَیِّبُ الادا - وخلقی داشت کالبَدرِ اِذَا بَدَا *

بیت

آنکه نباتِ عارضش آبِ حیات میخورد - در شکرش نگه کند هرکه نبات میخورد *

اتفاقاً بخلافِ طبع از وَی حرکتی دیدم - نپسندیدم - دامن از صحبتِ وَی در کشیدم - و مُهرۀ مِهرِ او بر چیدم و گفتم -

بیت

بِرَو - هرچه میبایدت پیش گیر - سرِ ما نداری - سرِ خویش گیر *

شنیدم که میرفت و میگفت -

بیت

شبپرہ گر وصلِ آفتاب نخواهد - رَونقِ بازارِ آفتاب نکاهد *

این بگفت و سفر کرد - و پریشانیِ او در دلِ من اثر کرد *

شعر

فَقَدتُ زَمَانَ الوَصلِ وَ المَرءُ جَاهِلٌ بِقَدرِ لَذِیذِ العَیشِ قَبلَ المَصَائِبِ *

بیت

باز آی و مرا بُکُش - که پیشت مُردن خوشتر که پس از تو زندگانی بُردن *

بعد از مدّتی باز آمد آن حلقِ داؤدی مُتغیّر شده و جمالِ یوسُفی بزیان آمده و بر سیبِ زنخدانش چون بِهی گردی نشسته و رونقِ بازارِ حُسنش شکسته - مُتوقّع که در کنارش گیرم - کناره گرفتم و گفتم -

مثنوی

تازه بهارِ تو کُنون زرد شد - دیگ مَنِه - کآتشِ ما سرد شد *
چند خرامی و تکبّر کنی ؟ دولتِ پارینه تصوّر کنی ؟
پیشِ کسی رَو که طلبگارِ تُست - ناز بر آن کن که خریدارِ تُست *

حکایت ۸

یاد دارم که در ایّام پیشین من و دوستی چون دو مغزِ بادام در پوستی صُحبت میداشتیم • ناگاه اِتّفاقِ غَیبت اُفتاد • پس از مُدّتی که باز آمد - عِتاب ساز کرد و گِله آغاز نهاد - که درین مدّت قاصِدی نفرستادی • گفتم - دریغم آمد - که دیدهٔ قاصد بجمالِ تو روشن گردد و من محروم •

قطعه

یارِ دیرینه مرا گو - بزبان تَوبه مدِه - که مرا توبه بشمشیر نَخواهد بودن •
رشکم آید که کسی سیر نِگه در تو کند - باز گویم - که کسی سیر نخواهد بودن •

حکایت ۹

دانشمندی‌را دیدم بمحبّتِ شخصی گرفتار و رازش بگفتار - جَورِ فراوان بُردی و تحمّلِ بی‌کران نمودی • باری بطریقِ نصیحتش گفتم - میدانم که تُرا در محبّتِ این منظور عِلّتی نیست و بِنای این موّدت بر زِلّتی - لائقِ قدرِ عُلماء نباشد خودرا مُتّهم کردن و جَورِ بی‌ادبان بردن • گفت - ای یار! دستِ عِتاب از دامنِ روزگارم بِدار - که بارها درین مصلحت که تو می‌بینی فِکر کرده ام و اندیشه نموده • صبر بر جفا سهلتر مینماید که صبر ازو •

مثنوی

هر که دل پیشِ دلبری دارد - ریش در دستِ دیگری دارد -
آهوی پالهنگ در گردن نتواند بخویشتن رفتن •

و حُکما گفته اند - بر مُجاهده دل نِهادن آسانترست که چشم از مُشاهده بر گرفتن •

مثنوی

روزی از دوست گفتمش - زِنهار! چند از آن روز کردم اِستِغفار •
نکند دوست زِینهار از دوست - دل نهادم بر آنچه خاطرِ اوست •
آنکه بی او بسر نشاید بُرد - گر جفائی کند - بباید برد •
گر بلُطفم بنزدِ خود خوانَد در بقهرم براند - او دانَد •

قطعه

علي الصّباح بروي تو هر كه برخيزد - صباحِ روزِ سلامت برو مسا باشد •
بد اختري چو تو در صحبتِ تو بايستي - ولي - چنانكه توئي - در جهان كجا باشد؟

عجبتر آن كه غُراب هم از مُجاورتِ طوطي بجان آمده بود و ملول شده - لا حَول كنان از گردشِ گيتي هميناليد - و دستهاي تغابُن بر يكديگر هميماليد و ميگفت - اين چه بختِ نگونست و طالعِ دون و ايّامِ بو قلمون ؟ لائِقِ قدرِ من آنستي كه با زاغي بر ديوارِ باغي خرامان هميرفتمي •

بيت

پارسارا بس اين قدرِ زندان - كه بُوَد در طويلهٔ رِندان •

تا چه گُنه كردم كه روزگارم بعُقوبتِ آن در سِلكِ صحبتِ چنين ابلهي خود راي و نا جِنسِ خيره روي بچنين بند و بلا مُبتلا گردانيده است ؟

قطعه

كس نيايد بپاي ديواري - كه بر آن صورتت نِگار كنند •
گرترا در بهشت باشد جاي - ديگران دوزخ اختيار كنند •

اين مثل بدان آورده ام تا بِداني - كه چندان كه دانارا از نادان نفْرتست - نادان‌را نيز از صحبتِ دانا وحشتست •

قطعه

زاهدي در ميانِ رِندان بود - زان ميان گفت شاهدي بلْخِي -
گر ملولي زما - تُرُش منشين - كه تو هم در ميانِ ما تلْخِي •

رباعي

جمعي چو گُل و لاله بهم پيوسته - تو هيزمِ خُشك در ميان شان رُسته -
چون بادِ مُخالِف و چو سرما ناخوش - چون برف نشسته و چو يخ بر بسته -

حكايت ۱۳

رفيقي داشتم - كه سالها با هم سفر كرده بوديم و نمك خورده و حُقوقِ صُحبت ثابت شده • آخر بسببِ اندك نفعي آزارِ خاطرِ من روا داشت و دوستي سپري شد - و

قطعه

سبزه در باغ - گفته اند - خوشست - داند آن کس که این سخن گوید -
یعنی از روی نیکوان خطِ سبز دلِ عُشّاق بیشتر جوید *
بوستانِ تو گندنا زاریست - بس که بر میکَنی و میروید *

اَیضاً

گر صبر کُنی ور نکُنی - موی بُناگوش - وین دولتِ ایّامِ نکوئی - بسر آید *
گر دست بجان داشتمی - همچو تو بر ریش - نگذاشتمی تا بقیامت که بر آید *

قطعه

سُؤال کردم و گفتم - جمالِ رویت‌را چه شد ؟ که مورچه بر گِردِ ماه جوشیدست *
جواب داد - ندانم چه بود رویم‌را - مگر بماتمِ حُسنم سیاه پوشیدست *

حکایت ۱۱

یکی از عُلَما‌را پرسیدند - که کسی با ماه روئی در خلوت نشسته و درها بسته و رقیبان خفته و نفْس طالب و شهوت غالب - چنان که عرب گوید - اَلتَّمرُ یانِعٌ وَ النّاطُورُ غَیرُ مانِعٍ - هیچ کس باشد که بقوّتِ بازوی پرهیزگاری بسلامت ماند؟ گفت - اگر از ماه رویان بسلامت ماند - از زبانِ بد گویان بی‌ملامت نماند *

شعر

وَاِن سَلِمَ الاِنْسانُ مِن سُوءِ نَفْسِهِ - فَمِن سُوءِ ظَنِّ المُدَّعِی لَیسَ یَسْلَمُ *

بیت

شاید پسِ کارِ خویشتن بنشستن - لیکن نتوان زبانِ مردم بستن *

حکایت ۱۲

طُوطی‌را با زاغی در قفص کردند * طوطی از قُبْحِ مُشاهدهٔ او مُجاهده میبُرد و میگفت - این چه طلعتِ مکروهست و هَیأتِ ممقوت و منظرِ ملعون و شمائلِ نا موزون ! یَا غُرابَ البَیْنِ یا لَیتَ بَیْنِی و بَیْنَكَ بُعْدَ المَشْرِقَیْنِ !

تابِ آفتاب نیاوردم - و اِلتجا بسایهٔ دیواری بردم - مُترقّب که کسی حرارتِ مرا به برف‌آبی فرو نشاند • ناگاه از تاریکیِ دِهْلیزِ خانه روشنائی بِتافت - یعنی - جمالی که زبانِ فصاحت از بیانِ صباحتِ آن عاجز آید - چنانکه در شبِ تاریك صُبح بر آید - یا آبِ حیات از ظُلمات بدر آید - قدحی برف آب در دست گرفته و شکر در آن ریخته و بعرق بر آمیخته • ندانم بگُلابش مُطیّب کرده بود - یا قطرهٔ چند از گُلِ رویش در آن چکیده • فی الجمله شربت از دستِ نِگارینش بر گرفتم و بخوردم و عمر از سر گرفتم وگفتم -

شعر

ظَمَأٌ بِقَلْبِي لَا يَكَادُ يُسِيغُهُ رَشْفُ الزُّلَالِ وَلَو شَرِبْتُ بُحُوراً •

قطعه

خُرّم آن فرخنده طالعرا - که چشم بر چنین روئی فِتَد هر بامداد -
مستِ مَی بیدار گردد نیم شب - مستِ ساقی روزِ محشر بامداد •

حکایت ۱۰

سالی محمّد خوارزم شاه با خطا از برایِ مصلحتی صُلح اختیار کرد • بجامعِ کاشغر در آمدم - پسری‌را دیدم در خوبی بغایتِ اِعتِدال و نهایتِ جمال - چنانکه در امثالِ او گویند -

نظم

مُعلّمش همه شوخی و دِلبری آموخت - جفا و ناز و عِتاب و سِتمگری آموخت •
من آدمی بچنین شکل و خوی و قدّ و روش ندیده ام - مگر این شیوه از پری آموخت •

مُقدّمهٔ نحوِ زمخشری در دست - همی‌خواند "ضَرَبَ زَيْدٌ عَمْرواً كانَ مُتَعَدِّياً •" گفتم - ای پسر! خوارزم و خطا صُلح کردند و زید و عَمرورا همچنان خصومت باقیست • بخندید و مَولدم برسید • گفتم - خاكِ پاكِ شیراز • گفت - هیچ از سخنانِ سعدی یاد داری ؟ گفتم -

نظم

بُلِيتُ بِنَحْوِيٍّ يَصُولُ مُغَاضِباً عَلَيَّ كَزَيْدٍ فِي مُقَابَلَةِ عَمْرٍو •
عَلَى جَرِّ ذَيْلٍ لَيْسَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ - وَهَلْ يَسْتَقِيمُ الرَّفْعُ مِنْ عَامِلِ الجَرِّ •

با این همه از هر دو طرف دلبستگی بود - بحکمِ آن که شنیدم که روزی دو بیت از سخنانِ من در مجمعی می‌خواند -

قطعه

نگارِ من چو در آید بخندهٔ نمکین - نمک زیاده کند بر جراحتِ ریشان *
چه بودی - ار سرِ زلفش بدستم افتادی - چو آستینِ کریمان بدستِ درویشان *

طائفهٔ از دوستان بر لطفِ این سخن - نه که بر حسنِ سیرتِ خویش - گواهی داده بودند و آفرین کرده - و او هم در آن جمله مبالغه نموده و بر فوتِ صحبتِ دیرین تأسّف خورده و بخطای خویش معترف شده * معلوم کردم که از طرفِ او هم رغبتی هست - این چند بیت نوشتم و صلح کردم *

قطعه

نه مارا در میان عهدِ وفا بود؟ جفا کردی و بد عهدی نمودی *
بیکبار از جهان دل در تو بستم - ندانستم که بر گردی بزودی *
هنوزت گر سرِ صلحست - باز آی - کزان مقبولتر باشی که بودی *

حکایت ۱۴

یکی را زنی صاحب جمال در گذشت - و مادرِ زن پیرِ فرتوت بعلّتِ کابین در خانهٔ او بماند * مرد از مجاورتِ او بجان آمده بود و چارهٔ نداشت * یکی از دوستان پرسیدش - که چه گونهٔ در فراقِ یارِ عزیز؟ گفت - نا دیدنِ زن بر من چنان دشوار نمی‌آید که دیدنِ مادرِ زن *

مثنوی

گل بتاراج رفت و خار بماند - گنج برداشتند و مار بماند *
دیده بر تارکِ سِنان دیدن - خوشتر از روی دشمنان دیدن *
واجبست از هزار دوست برید - تا یکی دشمنت نباید دید *

حکایت ۱۵

یاد دارم که در ایّام جوانی گذر داشتم بکوئی و نظر داشتم بماه روئی در تموزی - که حرورش دهان بجوشانیدی و سمومش مغزِ استخوان بجوشانیدی * از ضعفِ بشریّت

تا نفقه کند - دزدانِ خفاجه ناگاه بر کاروان زدند و اموال ببردند • بازرگانان گریه و زاري کردن گرفتند و فریاد بي فائده برداشتند -

بیت

(گر تضرّع کني و گر فریاد - دزد زر باز پس نخواهد داد)

مگر آن درویش - که بر قرارِ خویش مانده بود و متغیّر نشده • گفتم - مگر آن معلوم ترا دزد نبرد ؟ گفت - بلي - بردند - و لیکن مرا بدان چندان الفت نبود که بوقتِ مفارقت خسته خاطر باشم •

بیت

نباید بستن اندر چیز و کس دل - که دل بر داشتن کاریست مشکل •

گفتم - مناسبِ حالِ منست آنچه گفتي - که مرا در عهدِ جواني با جواني اتفاقِ مخالطت بود و صدقِ مودّت - تا بجائي که قبلهٔ چشمم جمالِ او بودي - و سودِ سرمایهٔ عمرم وصالِ او •

قطعه

مگر ملائکه بر آسمان - وگرنه بشر بحسنِ صورتِ او در زمي نخواهد بود •

بدوستي ! که حرامست بعد ازو صحبت - که هیچ نطفه چو او آدمي نخواهد بود •

ناگاه پاي وجودش بگِلِ اجل فرو رفت و دودِ فراق از دودمانش بر آمد - روزها بر سرِ خاکش مجاورت کردم - و از جملهٔ یکي که بر فراقِ او گفتم اینست -

قطعه

کاش آن روز که در پاي تو شد خارِ اجل - دست گیتي بزدي تیغِ هلاکم بر سر !

تا درین روز جهان بي تو ندیدي چشمم - این منم بر سرِ خاکِ تو - که خاکم بر سر •

قطعه

آنکه قرارش نگرفتي و خواب - تا گل و نسرین نفشاندي نخست -

گردشِ گیتي گلِ رویش بریخت - خاربُنان بر سرِ خاکش برست •

بعد از مفارقتِ او عزم کردم و نیّتِ جزم که بقیّتِ عمر فرشِ هوس در نوردم و گردِ مجالست نگردم •

لختي باندیشه فرو رفت و گفت - غالب اشعار او بزبان فارسیست - اگر بگوئي - بفهم نزدیکتر باشد - کَلِّمِ النَّاسَ عَلٰی قَدْرِ عُقُولِهِم * گفتم -

مثنوي

طَبْعِ ترا تا هَوَسِ نحو کرد - صورتِ عقل از دلِ ما محو کرد *
اي دلِ عُشّاق بدامِ تو صَید ! ما بتو مشغول - تو با عمرو و زید *

بامدادان - که عزمِ سفر کردم - کسي گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و تلطُّف نمود و تأسُّف خورد که چندین مُدّت نگفتي که سعدي منم - تا شکرِ قُدومِ بُزرگوارت را میان بخدمت بستمي * گفتم -

مصرع

با وجودت ز من آواز نیاید که منم *

گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسائي تا بخدمت مُستفید گردیم ؟ گفتم - نتوانم بحکمِ این حکایت -

مثنوي

بزرگي دیدم اندر کوهساري قناعت کرده از دنیا بغاري *
چرا - گفتم - بشهر اندر نیائي - که باري بندي از دل برگشائي ؟
بگفت - آنجا پري رُویان نغزند - چو گِل بسیار شد - پیلان بلغزند *

این بگفتم و بوسهٔ چند بر روي یکدیگر دادیم و وَداع کردیم *

مثنوي

بوسه دادن بروي یار چه سود - هم در آن لحظه کردنش پدرود !
سیب - گوئي - وداع یاران کرد - روي زین سوي سرخ زان سو زرد *

شعر

اِنْ لَمْ اَمُتْ یَومَ الْوَدَاعِ تَاَسُّفاً - لا تَحْسَبُونِي فِي الْمَوَدَّةِ مُنْصِفاً *

حکایت ۱۷

خِرقه پوشي در کاروانِ حِجاز همراهِ ما بود * یکي از اُمراي عرب مر اورا صد دینار بخشید

شعر

مَا مَرَّ مِنْ ذِكْرِ الْحِمَى بِمَسْمَعِي ۔ لَوْ سَمِعَتْ وُرْقُ الْحِمَى صَاحَتْ مَعِي •
يَا مَعْشَرَ الْخُلَّانِ! قُولُوا لِلْمُعَافِي ۔ لَسْتَ تَدْرِي مَا بِقَلْبِ الْمُوجَعِي!

نظم

تندرستان‌را نباشد دردِ ریش ۔ جُز به همدردی نگویم دردِ خویش •
گفتن از زنبور بی‌حاصل بُوَد ۔ با یکی در عمرِ خود ناخورده نیش •
تا ترا حالی نباشد همچو ما ۔ حالِ ما باشد ترا افسانه پیش •
سوزِ من با دیگری نسبت مکن ۔ او نمک بر دست و من بر عضوِ ریش •

حکایت ۱۹

قاضیِ همدان‌را حکایت کنند ۔ که با نعل‌بندپسری سرِ خوش داشت و نعلِ دلش در آتش • روزگاری در طلبش مُتَلَهِّف بود و پویان و مُتَرَصِّد و جویان و بر حسبِ واقعه گویان ۔

رباعی

در چشمِ من آمد آن سهی سروِ بلند ۔ بربود دلم زِ دست و در پای فگند •
این دیدهٔ شوخ میکشد دل بکمند ۔ خواهی که بکس دل ندهی ۔ دیده ببند •

شنیدم که در رهگذری پیشِ قاضی باز آمد و برخی ازین مُعامله بسمعش رسیده بود ۔ زائدُ الوَصف رنجید و دشنام بی‌تحاشا داد و سقط گفت و سنگ برداشت و هیچ از بی‌حرمتی فرو نگذاشت • قاضی یکی‌را از عُلمای مُعتبر که همعنانِ او بود گفت ۔

بیت

آن شاهدی و خشم گرفتن بینش ۔ و آن عُقده بر ابروی تُرُش شیرینش •

و عرب گوید ۔ ضَرْبُ الْحَبِيبِ زَبِيبٌ •

بیت

از دستِ تو مُشت بر دهانی خوردن ۔ خوشتر که بدستِ خویش نانی خوردن •

قطعه

سودِ دریا نیك بودي- گر نبودي بیمِ موج- صُحبتِ گُل خوش بودي- گر نیستي تشویشِ خار*
دوش- چون طاؤس- مي نازیدم اندر باغِ وصل- دیگر امروز از فراقِ یار مي پیچم چو مار*

حکایت ۱۸

یکي از مُلوكِ عرب‌را حِکایتِ لَیلي و مجنون بگفتند و شورشِ احوالِ او- که با کمالِ فضل و بلاغت سر در بیابان نهاده است و زِمامِ اختیار از دست داده و با حیوانات اُنس گرفته* بفرمود تا حاضرش آوردند و ملامت کردن گرفت- که در شرفِ نفسِ انسان چه خلل دیدي که خوي بهائم گرفتي و ترکِ عِشرتِ مردم گفتي؟ مجنون بنالید و گفت-

شعر

وَ رُبَّ صَدِیقٍ لَامَنِي فِي وِدَادِهَا* اَلَمْ یَرَهَا یَوماً فَیُوضِحُ لِي عُذْرِي*

قطعه

کاش آنان که عیبِ من جستند- رویَت- اي دِلِستان! بدیدندي!
تا بجاي تُرُنج در نظرت بیخبر دستها بُریدندي*

تا حقیقتِ معني بر صورتِ دعوي گواه آمدي- فَذَالِکُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِیهِ* ملك‌را در دل آمد که جمالِ لَیلي مُطالعه کند- تا چه صورتست که موجبِ چندین فِتنه است* بفرمود تا در احیاءِ عرب بگردیدند و بدست آوردند و پیشِ ملك در صحنِ سراچه بداشتند* ملك در هَیاتِ او نظر کرد- شخصي دید سیاه فام ضعیف اندام* در نظرش حقیر نمود- بحکمِ آنکه کمترین خدمِ حرمِ او بجمال ازو پیش بود و بزینت بیش* مجنون بفراست دریافت* گفت- اي ملك! از دریچهٔ چشمِ مجنون بجمالِ لیلي بایستي مُطالعه کردن- تا سِرِّ مشاهدهٔ او بر تو تجلّي کردي*

مثنوي

تُرا بر دردِ من رحمت نیاید- رفیقِ من یکي هم درد باید-
که با او قصّه مي گویم شب و روز- دو هیزم‌را بهم خوشتر بود سوز*

بیت

هر که زر دید - سر فرود آورد - ور ترازوی آهنین دوشست •

فی الجمله شبی خلوت میسّر شد - و هم در آن شب شحنه‌را خبر شد • قاضی‌را همه شب شراب در سر و شاهد در بر از تنعّم نخفتی و بترنّم گفتی -

نظم

امشب مگر بوقت نمی‌خواند این خروس ؟ عشّاق بس نکرده هنوز از کنار و بوس •
رخسارِ یار در خمِ گیسوی تابدار - چون گوی عاج در خمِ چوگانِ آبنوس •
یکدم که چشمِ فتنه نخفتست زینهار! بیدار باش - تا نرود عمر بر فسوس •
تا نشنوی ز مسجدِ آدینه بانگِ صبح - یا از درِ سرای اتابک غریوِ کوس -
لب از لبی چو چشمِ خروس ابلهی بود بر داشتن بگفتهٔ بیهودهٔ خروس •

قاضی درین حالت بود که یکی از متعلّقان از در در آمد و گفت - چه نشستهٔ ؟ برخیز! و تا پای داری بگریز! که حسودان بر تو دقّی گرفته اند - بلکه حقّی گفته اند - تا آتشِ فتنه - که هنوز اندکست - بآبِ تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا - چو بالا گیرد- عالمی‌را فرا گیرد • قاضی بتبسّم در او نظر کرد و گفت -

قطعه

پنجه در صید برده ضیغم‌را - چه تفاوت کند که سگ لاید ؟
روی بر روی دوست نه - بگذار- تا عدو پشتِ دست می‌خاید !

ملک‌را هم در آن شب آگهی دادند - که در ملکِ تو چنین منکری حادث شده است • گفت - من اورا از فضلای عصر میدانم و یگانهٔ دهر می‌شمارم - باشد که معاندان در حقِ او خوضی کرده باشند - این سخن در سمعِ قبولِ من نمی‌آید - مگر آنگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند -

بیت

بتندی سبک دست بردن بتیغ بدندان گزد پشتِ دست دریغ •

شنیدم که سحرگاهان با تنی چند از خاصان ببالینِ قاضی فراز آمد - شمع‌را دید ایستاده

همانا که از وقاحتِ او بوی سَماحت مي‌آید • پادشاهان سخن بصلابت گویند - امّا درنهان صلح جویند •

بیت

انگورِ نَو آورده تُرُش طعم بُوَد - روزی دو سه صبر کن که شیرین گردد •

این بگفت و بمسندِ قضا باز آمد • تني چند از عُدُول که در مجلسِ او بودند زمینِ خدمت ببوسیدند - که اگر اجازت باشد سخني چند بگوییم - اگرچه ترکِ ادبست - و بزرگان گفته اند -

بیت

نه درهر سخن بحث کردن رواست - خطائی بزرگان گرفتن خطاست •

امّا بحکمِ آنکه سابقِ اِنعامِ خداوندي بر بندگانست مصلحتي که ببینند واِعلام نکنند - نوعي از خیانت باشد • طریقِ صواب آنست که با این پسر گِردِ طمع نگردي و فرشِ هَوَس در نوردي - و منصِبِ قضا پایگاهي رفیعست - تا بگناهي شنیع مُلوَّث نگردي - که حریف اینست که دیدي و حدیث اینکه شنیدي •

مثنوي

یکی کرده بي‌آبروئي بسي چه غم دارد از آب روی کسي ؟

بسا نامِ نیکوی پنجاه سال که یک نامِ زشتش کند پایمال •

قاضي‌را نصیحتِ یارانِ یکدل بسند آمد - و بر حُسنِ رایِ قَوم آفرین کرد و گفت - نظرِ عزیزان در مصلحتِ کارِ من عَینِ صوابست و مسئلهٔ بي‌جواب - و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهي - که نتوان شُستن از زنگي سیاهي •

اَیضًا

از یادِ تو غافل نتوان کرد بهیچم - سر کوفته مارم - نتوانم که بپیچم •

این بگفت و کسان‌را بتفحّصِ احوالِ او برانگیخت و نعمتِ بي‌کران بریخت - که گفته اند - هر کرا زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مُرادِ جهان دست رس ندارد درهمه جهان کس ندارد •

بیت

ای که حمّالِ عیبِ خویشتنید ! طعنه بر عیبِ دیگران چه زنید ؟

حکایت ۰ منظومه

جوانی پاک‌باز و پاک‌رَو بود ـ که با پاکیزه روئی در گرَو بود •
چنین خواندم که در دریای اعظم بگردابی در افتادند باهم •
چو ملّاح آمدش تا دست گیرد ـ مبادا کاندر آن حالت بمیرد ـ
همی‌گفت از میانِ مَوجِ تشویر ـ مرا بگذار و دستِ یارِ من گیر •
درین گفتن جهانی بر وی آشفت • شنیدندش که جان میداد و می‌گفت ـ
حدیثِ عشق ز آن بطّال مَنیوش ـ که در سختی کند یاری فراموش •
چنین کردند یاران زندگانی ـ ز کار افتاده بشنو تا بدانی ـ
که سعدی راه و رسمِ عشق‌بازی ـ چنان داند که در بغداد تازی •
دلارامی که داری دل درو بند ـ دگر چشم از همه عالَم فرو بند •
اگر مجنون و لیلیٰ زنده گشتی ـ حدیثِ عشق ازین دفتر نوَشتی •

و شاهد نشسته و مَي ريخته و قَدَح شكسته ـ قاضي در خوابِ مستي بيخبر از مُلكِ هستي • بلُطف بيدارش كرد و گفت ـ برخيز! كه آفتاب بر آمد • قاضي دريافت كه حال چيست • گفت ـ از كدام جانب ؟ گفت ـ از قِبَلِ مشْرِق • گفت ـ الحَمْدُ لِلّٰهِ ! كه هنوز درِ توبه بازست بحكمِ اين حديث ـ كه لَا يُغْلَقُ بَابُ التَّوْبَةِ عَلَي العِبَادِ حَتَّي تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا • أَسْتَغْفِرُكَ ـ اللّٰهُمَّ ـ و أَتُوبُ إِلَيْكَ !

قطعه

اين دو چيزم بر گناه انگيختند ـ بختِ نا فرجام و عقلِ نا تمام •

گر گرفتارم كني ـ مُستَوجِبم ـ ور بِبَخشي ـ عفو بهتر كانتقام •

ملك گفت ـ توبه درين حالت ـ كه بر هلاكِ خود اِطّلاع يافتي ـ سودي نكند ـ قَالَ اللّٰهُ تَعَالَيٰ ـ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا •

قطعه

چه سود آنكه ز دُزدي توبه كردن ـ كه نتواني كمند انداخت بر كاخ ؟

بلند ازميوه ـ گو ـ كوتاه كن دست ـ كه كوتَه خود ندارد دست بر شاخ !

ترا با وُجودِ چندين مُنكَري كه ظاهر شده خلاص صورت نه بندد • اين بگفت و مُوَكّلانِ عُقوبت در وي آويختند • قاضي گفت ـ مرا درخدمتِ سلطان يك سخن باقيست • ملك بشنيد و گفت ـ آن چيست ؟ گفت ـ

قطعه

بآستينِ ملالي كه بر من افشاندي ـ طمع مدار كه از دامنت بدارم دست •

گر خلاص مُحالست ازين گُنه كه مراست ـ بدان كرم كه تو داري اُميدواري هست •

ملك گفت ـ اين لطيفهٔ بديع آوردي ـ و اين نكتهٔ غريب گفتي ـ وليكن محالِ عقلست و خلافِ شرع كه ترا فضل و بلاغت اِمروز از چنگِ عقوبتِ من برهاند • مصلحت آن مي‌بينم كه ترا از قلعه بزير اندازم تا ديگران عِبرت گيرند • گفت ـ اي خداوندِ جهان ـ پرورده نعمتِ اين خاندانم و اين جُرم تنها نه من كرده ام ـ ديگري‌را بينداز ـ تا من عِبرت گيرم • ملك‌را خنده آمد ـ و بعفو از سرِ جرمِ او برخاست ـ و متعنّدان‌را ـ كه مترصّدِ كشتنِ قاضي بودند ـ گفت ـ

خواجه در بندِ نقشِ ایوانست - خانه از پایِ بست ویرانست *

پیر مردی ز نزع می‌نالید - پیره زن صندلش همی‌مالید *

چون مُخبّط شد اِعتدالِ مزاج - نه عزیمت اثر کند نه علاج *

حکایت ۳

پیر مردی‌را حکایت کنند - که دختری خواسته بود و حُجره بگل آراسته و بخلوت با او نشسته و دیده و دل درو بسته - شبهای دراز نخفتی و بذلها و لطیفها گفتی - باشد که مؤانست پذیرد و وحشت نگیرد * بالجمله شبی میگفت - بختِ بلندت یار بود و چشمِ دولتت بیدار - که بصحبتِ پیری افتادی پختهٔ - پروردهٔ - جهاندیدهٔ - آرمیدهٔ - نیک و بدِ جهان آزمودهٔ - سرد و گرمِ روزگار چشیدهٔ - که حقِ صحبت بداند . شرطِ مودّت بجای آرد - مشفق و مهربان - خوش‌طبع و شیرین‌زبان *

مثنوی

تا توانم دلت بدست آرم - ور بیازاریم نیازارم *

ور چو طوطی بود شکر خورشت - جانِ شیرین فدای پرورشت *

نه گرفتار آمدی بدستِ جوانی مُعجِب خیره رویِ تیره رایِ سبک پای که هر دم هوسی پزد و هر شب جائی خسپد و هر روز یاری گیرد *

قطعه

جوانان خردمند و نکو روی - و لیکن در وفا با کس نپایند *

وفاداری مدار از بلبلان چشم - که هر دم بر گلی دیگر سرایند *

بر خلافِ پیران - که بعقل و ادب زندگانی کنند - نه به مقتضای جهل و جوانی *

بیت

ز خود بهتری جوی و فرصت شمار - که با چون خودی گم کنی روزگار *

گفت - چندان که برین نمط بگفتم - گمان بردم که دلش در قیدِ من آمد و صیدِ من شد * ناگاه نفسی سرد از دلِ پر درد بر آورد و گفت - چندین سخن که گفتی در

باب ششم

در ضعف و پیری

حکایت ۱

با طائفهٔ دانشمندان در جامعِ دمشق بحثی همی‌کردم * ناگاه جوانی از در در آمد و گفت - در این میان کسی هست که زبانِ پارسی داند ؟ اشارت بمن کردند * گفتم - خیرست * گفت - پیری صد و پنجاه ساله در حالتِ نزع است و بزبانِ پارسی چیزی میگوید که مفهومِ ما نمی‌گردد - اگر بکرم قدم رنجه شوی - مُزد یابی - باشد که وصیّتی کند * چون ببالینش فراز آمدم این میگفت -

قطعه

دمی چند - گفتم - بر آرم بکام - دریغا ! که بگرفت راهِ نفس *
دُریغا ! که بر خوانِ الوانِ عمر دمی خورده بودیم - گفتند - بس !

معنیِ این سخن‌را بعربی با شامیان گفتم * تعجّب کردند از عمرِ دراز و تأسّفِ او بر حیات * گفتم - چه گونهٔ درین حالت ؟ گفت - چه گویم !

قطعه

ندیدهٔ که چه سختی رسد بجانِ کسی که از دهانش بدر میکنند دندانی ؟
قیاس کن که چه حالت بُوَد در آن ساعت که از وجودِ عزیزش بدر رَوَد جانی *

گفتم - تصوّرِ مرگ از خیال بدر کن و وهم‌را بر طبیعت مُستَولی مگردان - که فیلسوفانِ یونان گفته اند - که مِزاج اگرچه مستقیم بُوَد - اِعتِمادِ بقارا نشاید - و مرض اگرچه هائل بُوَد - دلالتِ کُلّی بر هلاک نکند * اگر فرمائی طبیبی‌را بخوانم تا مُعالجه کند * دیده باز کرد و بخندید و گفت -

مثنوی

دست برهم زند طبیبِ ظریف - چون خرِف بیند اوفتاده حریف *

ام - تا مرا این فرزند بخشیده • شنیدم که پسر با رفیقان همیگفت - چه بودی اگر من آن درخت‌را بدانستمی که کجا ست - تا دعا کردمی که پدرم زودتر بمیرد • خواجه شادی‌کنان که پسرم عاقلست - و پسر طعنه‌زنان که پدرم فرتوتِ لا یَعْقِل •

قطعه

سالها بر تو بگذرد - که گذر نکنی سوی تُربتِ پدرت •
تو بجای پدر چه کردی خیر - تا همان چشم داری از پسرت ؟

حکایت ۴

روزی بغرورِ جوانی سخت رانده بودم و شبانگاه بپای گریوهٔ سست مانده • پیر مردی ضعیف از پیِ کاروان همی‌آمد - گفت - چه خُسپی ؛ که نه جای خُفتنست • گفتم - چون روم ؟ که نه پای رفتنست • گفت - نشنیدهٔ که صاحبدلان گفته اند - رفتن و نِشستن بِه که دویدن و گسستن •

قطعه

ای - که مُشتاقِ منزلی - مشتاب ! پندِ من کار بند و صبر آموز •
اسبِ تازی دو تگ رَوَد بشتاب - اُشتُر آهسته میرود شب و روز •

حکایت ۵

جوانی چُست لطیف خندان خوش‌سخن شیرین‌زبان در حلقهٔ عِشرتِ ما بود - که در دلش از هیچ نَوعِ غم نیامدی و لب از خنده فراهم نشدی • روزگاری بر آمد که اتّفاقِ مُلاقاتِ او نیفتاد - بعد از آن که دیدمش زن خواسته و فرزندان بر خاسته و بیخِ نشاطش بُریده و گُلِ هَوَسش پژمرده -

بیت

بدر کرد گیتی غرور از سرش - سرِ ناتوانی بزانو برش •

پرسیدمش - که چگونهٔ ؟ و این چه حالتست ؟ گفت - تا کودکان بیاوردم - دگر کودکی نکردم •

شعر

ضی الصِّبا و الشَّیبُ غَیَّرَ نی - و کَفَی بِتَغَیُّرِ الزَّمَانِ نَذِیراً •

ترازوی عقلِ من وزنِ آن یک سخن ندارد که وقتی شنیده‌ام از قابلهٔ خویش ـ که گفت ـ زنِ جوان‌را اگر تیری در پهلو نشیند بِه که پیری *

رباعی

زن کز برِ مرد بی‌رضا برخیزد ـ بس فتنه و شور ز ان سرا برخیزد *
پیری که زجای خویش نتواند خاست الّا بعصا ـ کَیَش عصا برخیزد ؟

شعر

لَمَّا رَأَتْ بَيْنَ يَدَيِ بَعْلِهَا شَيْئًا كَارْخِي شَفَةِ الصَّائِمِ ـ
تَقُولُ ـ هٰذَا مَعَهُ مَيِّتٌ ـ وَ إِنَّمَا الرُّقْيَةُ لِلنَّائِمِ *

فی الجمله امکانِ موافقت نبود ـ بمفارقت انجامید * چون مدّتِ عدّتش بسر آمد ـ عقدِ نکاحش بستند با جوانی تند تُرش‌روی تهی‌دست بد خوی * جَور و جفا میدید و رنج و عنا میکشید ـ و شکرِ نعمتِ حق همچنان میگفت که الحمدُ للّه که از آن عذابِ الیم رهیدم و بدین نعمتِ مُقیم رسیدم *

قطعه

روی زیبا و جامهٔ دیبا ـ صندل و عود و رنگ و بوی و هَوَس ـ
این همه زینتِ زنان باشد ـ مردرا کیر و خایه زینت بس *

بیت

با این همه جور و تند خوئی نازت بکشم که خوبروئی *

قطعه

با تو مرا سوختن اندر عَذاب بِه که شدن با دِگری در بِهشت *
بوی پیاز از دهنِ خوبروی خوب‌تر آید که گُل از دستِ زِشت *

حکایت ۳

مهمانِ پیری شدم در دیار بکر که مالِ فراوان داشت و فرزندی خوبروی * شبی حکایت کرد ـ که مرا درهمه عمر جزاین فرزندی نبوده است * درختی درین وادی زیارتگاهست ـ که مردمان بحاجت خواستن آنجا روند * شبهای دراز در پای آن درخت بحق نالیده

مثنوی

دریغا! گردن طاعت نهادن — گرش همراه بودی دست دادن!

بدینزاری چو خر در گل بمانند — وگر الحمد گوئی - صد بخوانند *

حکایت ۸

پیرمردی‌را گفتند - چرا زن نکنی؟ گفت - با پیرزنانم اُلفتی نباشد * گفتند - جوان بخواه - چون مُکنت داری * گفت - مرا که پیرم با پیرزنان اُلفت نیست - او که جوان باشد با من که پیرم دوستی صورت نه بندد *

تُرکیه

پیرِ هفتاد ساله جنی مُکنه — کورِ مُقری بخوانی چش رُوش *

بیت

زور باید نه زر - که بانورا — گُرزی سخت به زِ ده من گوشت *

قطعه

شنیده‌ام که درین روزها کُهن‌پیری — خیال بست به پیرانه‌سر که گیرد جُفت *

بخواست دخترکی خوب‌روی گوهر نام — چو دُرج گوهرش از چشم مردمان بنُهفت *

چنانکه رسمِ عروسی بُوَد - تَمَنّا کرد — ولی بحملهٔ اوّل عصاء شیخ بخفت *

کمان کشید و نزد بر هدف که نتوان دوخت — مگر بسوزنِ پولاد جامهٔ هنگُفت *

بدوستان گِله آغاز کرد و حُجّت خاست — که خان و مانِ من این شوخ‌دیده پاک برُفت *

میانِ شوهر و زن جنگ و فتنه خاست - چنان — که سر بشحنه و قاضی کشید و سعدی گفت -

پس از ملامت و شُنعت - گناهِ دختر چیست؟ — ترا که دست بلرزد - گُهر چه دانی سُفت؟

بیت

چون پیر شدی - ز کودکی دست بدار- بازی و ظرافت بجوانان بگذار •

مثنوی

طربِ نوجوان ز پیر مجوی - که دگر ناید آبِ رفته بجوی •
زرع را چون رسید وقتِ دِرَو - نخرامد چنانکه سبزهٔ نو •

قطعه

دَورِ جوانی بشُد از دستِ من - آه! دریغ آن زَمَنِ دلفروز!
قُوّتِ سرپنجهٔ شیری برفت • راضیَم اکنون به پنیری چو یوز •
پیر زنی موی سیه کرده بود - گفتمش - ای مامکِ دیرینه روز -
موی به تلبیس سیه کرده گیر- راست نخواهد شدن این پشتِ کوز•

حکایت ۲

وقتی بجهلِ جوانی بانگ بر مادر زدم • دل آزرده بکُنجی نشست و گریان همی‌گفت- مگر خردی فراموش کردی که درشتی میکنی •

قطعه

چه خوش گفت زالی بفرزندِ خویش - چو دیدش پلنگ افگن و پیل تن-
گر از عهدِ خُردیت یاد آمدی - که بیچاره بودی در آغوشِ من -
نکردی درین روز بر من جفا- که تو شیر مردی و من پیره زن •

حکایت ۷

توانگری بخیل را پسری رنجور شد • نیکخواهان گفتندش - مصلحت آنست که ختمِ قرآن کنی از بهرِ وی - یا بذلِ قُربان - باشد که خدای عز و جل شِفا دِهد • لحظتی درین اندیشه فرو رفت و گفت - ختمِ مُصحفِ مجید اولیترست • صاحبدلی بشنید و گفت - ختمش بعلّتِ آن اختیار آمد - که قرآن بر سرِ زبانست و زر در میانِ جان •

بیت

میراثِ پدر خواهی - عِلمِ پدر آموز - کین مالِ پدر خرج توان کرد بده روز *

حکایت ۳

یکی از فُضلای مصر تعلیمِ ملک‌زادهٔ همی‌کرد - ضربِ بی‌مُحابا زدی و زجرِ بی‌قیاس کردی * باری پسر از بی طاقتی شکایت پیشِ پدر آورد و جامه از تنِ دردمند برداشت * پدررا دِل بهم بر آمد - استادرا بخواند و گفت - پسرانِ آحادرا چندین جفا و توبیخ روا نداری که فرزندِ مرا - سبب چیست ؟ گفت - سببِ آن که سخنِ اندیشیده گفتن و حرکتِ پسندیده کردن همه خلق‌را علی العموم باید و پادشاهان‌را علی الخصوص - بوجبِ آن که از دست و زبانِ ایشان هرچه رود هرآئینه بأفواه بگویند - و قول و فعلِ عوامُ النّاس‌را چندان اعتبار نباشد *

قطعه

اگر صد نا پسند آید زِ درویش رفیقانش یکی از صد ندانند *
وگریک نا پسند آید زسلطان - زِ اقلیمی باقلیمی رسانند *

پس واجب آمد مُعلّمِ پادشاه‌زاده‌را در تهذیبِ اخلاقِ خداوندزادگان "اَنبَتَهُمُ اللّهُ نَبَاتًا حَسَنًا" اجتهاد از آن بیشتر کردن که در حقِ عوام *

قطعه

هر که در خُردیش ادب نکُند - در بزرگی فلاح ازو برخاست *
چوبِ تررا چنان که خواهی پیچ - نشود خُشک جز بآتش راست *

ملک‌را حُسنِ تدبیرِ فقیه و تقریرِ جوابِ او موافق آمد - خلعت و نعمت بخشید و پایه و منصبِ او بلند گردانید *

حکایت ۴

مُعلّمِ کُتّابی‌را دیدم در دیارِ مغرب - ترش‌روی و تلخ‌گفتار - بد خوی و مردم‌آزار

باب هفتم
در تاثیرِ تربیت

حکایت ۱

یکی از وزرا پسری کُور دل داشت * پیشِ دانشمندی فرستاد ـ که مر این‌را تربیتی کن ـ مگر عاقل شود * روزگاری تعلیم کردش ـ موثّر نبود * پیشِ پدرش کسی فرستاد ـ که این پسر عاقل نمیشود و مرا دیوانه کرد ـ

قطعه

چون بُوَد اصل گوهری قابل ـ تربیت‌را درو اثر باشد *
هیچ صَیقل نکو نداند کرد آهنی‌را که بدگُهر باشد *
سگ بدریای هفتگانه بشوی ـ چونکه تر شد پلیدتر باشد *
خرِ عیسیٰ اگر بمکّه رود ـ چون بیاید هنوز خر باشد *

حکایت ۲

حکیمی پسران‌را پند همی‌داد ـ که ای جانِ پدر! هُنر آموزید! که مُلک و دولتِ دنیا اِعتمادرا نشاید ـ و سیم و زر در سفر مَحَلِ خطر باشد ـ که دُزد بیکبار برد یا خواجه بتفاریق بخورد ـ امّا هنر چشمهٔ زاینده است و دولتِ پاینده * اگر هنرمند از دولت بیُفتد ـ غم نباشد ـ که هنر در نفسِ خود دولتست ـ هرکجا که رَوَد قدر بیند و صدر نشیند ـ و بی‌هنر لقمه چیند و سختی بیند *

بیت

سختست پس از جاه تحکُّم بردن ـ خو کرده بناز جورِ مردم بردن *

قطعه

وقتی افتاد فتنهٔ در شام ـ هر کسی گوشهٔ فرا رفتند *
روستا زادگانِ دانشمند بوزیریِ پادشاه رفتند ـ
پسرانِ وزیر ناقص عقل بگدائی بروستا رفتند *

قطعه

چو دخلت نیست - خرج آهسته‌تر کن - که می‌گویند ملّاحان سُرودی -
اگر باران بکوهستان نبارد بسالی - دِجله گردد خُشك رودی •

عقل و ادب پیش‌گیر و لهو و لعب بگذرا - که چون نعمت سپری شود - سختی بری و پشیمانی خوری • پسر از لذّتِ نای و نوش این سخن در گوش نیاورد و بر قولِ من اعتراض کرد - که راحتِ عاجل بمحنتِ آجل مُنغّص کردن خلافِ رایِ خردمندانست •

مثنوی

خداوندانِ کام و نیك‌بختی چرا سختی کشند از بیمِ سختی ؟
بِرو - شادی کن - ای یارِ دل‌افروز! غمِ فردا نشاید خوردِ اِمروز •

فکیف مرا - که در صدرِ مروّت نشسته‌ام - و عقدِ فُتوّت بسته - و ذکرِ انعام در افواهِ عوام افکنده !

مثنوی

هر که علَم شد بسخا و کرم - بند نشاید که نِهد بر دِرم •
نامِ نکوئی چو برون شد ز کوی - در نتوانی که ببندی بروی •

دیدم - که نصیحت نمی‌پذیرد و دمِ گرمِ من در آهنِ سردِ او اثر نمیکند - ترکِ مُناصحت گرفتم - و روی از مُصاحبتِ او بگردانیدم - و قولِ حکمارا کار بستم - که گفته اند - بَلِّغْ مَا عَلَيْكَ - فَإِنْ لَمْ يَقْبَلُوا - فَمَا عَلَيْكَ •

قطعه

گرچه دانی که نشنوند - بگوی هرچه دانی تو از نصیحت و پند •
زود باشد که خیره سر بینی بدو پا اوفتاده اندر بند •
دست بر دست میزند - که - دریغ! نشنیدم حدیثِ دانشمند !

تا پس از مدّتی آنچه از نکبتِ حالش می‌اندیشیدم - بصورت بدیدم - که پاره پاره بهم می‌دوخت و لقمه لقمه می‌اندوخت • دلم از ضُعفِ حالش بهم برامد - مروّت ندیدم در چنین حالی ریشِ درویش‌را بملامت خراشیدن , نمك پاشیدن پا خود گفتم

گدا طبع و نا پرهیزگار - که عیشِ مسلمانان بدیدنِ او تبه گشتی - و خواندنِ قرآنش دلِ مردم سیه کردی * جمعی پسرانِ پاکیزه و دختران دوشیزه بدستِ جفایِ او گرفتار - نه زهرهٔ خنده و نه یارای گفتار - که عارضِ سیمینِ یکیرا طپانچه زدی و ساقِ بلورینِ دیگریرا در شکنجه نهادی * القصّه - شنیدم که طرفی از خباثتِ نفسِ او معلوم کردند - بزدند و براندند * پس آنکه مکتبرا بمصلحی دادند - پارسائی سلیم و نیک مردی حلیم - که جز بحکمِ ضرورت سخن نگفتی - و موجبِ آزارِ کس بر زبانِ او نرفتی * کودکانرا هیبتِ اُستادِ نُخستین از سر بدر رفت - معلّمِ دومیرا باخلاقِ مَلَکی دیدند - دیو صفت یك یك برمیدند - و باعتمادِ حِلْمِ او ترکِ علم گرفتند * همچنین اغلبِ اَوقات ببازیچه فراهم نشستندی و لوحِ نا درست کرده بشکستندی - و بر سرِ همدیگر شکستندی *

بیت

اُستادِ معلّم چو بُوَد کم آزار - خِرسَك بازند کودکان در بازار *

بعد از دو هفته بر درِ آن مکتب گذر کردم - مُعَلّمِ اوّلینرا دیدم - دل خوش کرده بودند و بمقامِ خویش باز آورده * از بیانصافی برنجیدم و "لا حول" گفتم - که دیگر بار ابلیسرا معلّمِ ملائکه چرا کردهاند؟ پیرمردی ظریف جهاندیده بشنید - بخندید و گفت -

مثنوی

پادشاهی پسر بمکتب داد - لَوحِ سیمینش در کنار نهاد -
بر سرِ لوح او نبشته بزر - جَورِ اُستاد به ز مِهْرِ پدر *

حکایت ۵

پارسا زادهٔرا نعمتِ بیکران از ترکهٔ عمّ بدست افتاد * فِسْق و فُجور آغاز کرد و مُبذّری پیش گرفت * فی الجمله نماند از سائرِ معاصی و مُنکری که نکرد و مُسکِری که نخورد * باری به نصیحتش گفتم - ای فرزند ! دخل آبِ روانست - و عیش آسیایِ گردان - یعنی خرجِ فراوان کردن مُسلّم کسیرا باشد که دخل مُعیّن دارد *

و لا تقال - بِمَنِ انتسبت ؟ يعني - اي پسر! ترا پرسند روزِ قيامت - كه هنرت چيست ؟
و نگويند - كه پدرت كيست ؟

قطعه

جامهٔ كعبه را كه مي‌بوسند او نه از كرمِ پيله نامي شد •
با عزيزي نشست روزي چند - لا جرم همچو او گرامي شد •

حكايت ۹

در تصانيفِ حكما آورده اند كه كژدم را ولادتِ معهود نيست چنانكه سائرِ حيوانات را -
بلكه احشاي مادر بخورند - پس شكمش بدرند و راهِ صحرا گيرند - و آن پوستها كه در
خانهٔ كژدم بينند - اثرِ آنست • باري اين نكته پيشِ بزرگي همي‌گفتم • گفت - دلِ
من بر صدقِ اين سخن گواهي ميدهد - و جز چنين نتواند بود - چون در حالتِ
خردي با مادر چنان معامله كرده اند - لاجرم در بزرگي نامقبول و نامحبوب اند •

قطعه

پسري را پدر نصيحت كرد - كاي جوانمرد! ياد گير اين پند -
هر كه با اهلِ خود وفا نكند - نشود دوست‌روي و دولتمند •

مثل

كژدم را گفتند - چرا بزمستان بدر نمي‌آئي ؟ گفت - بتابستانم چه حرمتست كه
بزمستان بيرون آيم ؟

حكايت ۱۰

درويشي زني حامله داشت - مدّتِ حملِ او بسر آمد • درويش را همه عمر فرزند
نيامده بود • گفت - اگر خداي تعالي مرا پسري بخشد - جز اين خرقهٔ كه در بر دارم -
هرچه در ملكِ منست ايثارِ درويشان كنم • اتّفاقاً پسر آورد • درويش شادماني كرد و
سفرهٔ ياران بموجبِ شرط بنهاد • پس از چند سال - كه از سفر شام باز آمدم -
بمحلّتِ آن دوست بگذشتم و چگونگيِ حالتش پرسيدم • گفتند - بزندانِ شحنه
درست • گفتم - سبب چيست ؟ گفتند - پسرش خمر خورده است و عربده كرده و

مثنوی

حریفِ سِفْله در پایانِ مستی ‌ ‌ ‌ نه اندیشد ز روزِ تنگدستی *
درخت اندر بهاران بر فشاند ـ ‌ ‌ ‌ زمستان لا جرم بی‌برگ ماند *

حکایت ۶

پادشاهی پسری بادیبی داد و گفت ـ این فرزندِ تُست ـ تربیتش همچنان کن که یکی از فرزندانِ خویش * گفت ـ فرمان بردارم * سالی چند در پیِ او رنج بُرد و سعی کرد ـ بجائی نرسید ـ و پسرانِ ادیب در فضل و بلاغت مُنتهی شدند * ملک دانشمندرا مُؤاخذت کرد و مُعاتبت فرمود ـ که وعده خِلاف کردی ـ و شرطِ وفا بجا نیاوردی * گفت ـ بر رایِ عالم آرایِ خداوندِ رویِ زمین پوشیده نماند که تربیت یکسانست و لیکن طبائع مُختلِف *

قطعه

گرچه سیم و زر ز سنگ آید همی ـ ‌ ‌ ‌ در همه سنگی نباشد زر و سیم *
بر همه عالَم همی‌تابد سُهیل ـ ‌ ‌ ‌ جائی انبان میکند ـ جائی ادیم *

حکایت ۷

یکی‌را شنیدم از پیرانِ مُربّی ‌ ‌ که مُریدی‌را میگفت ـ ای پسر! چندانکه خاطرِ آدمی بر روزیست ‌ ‌ اگر بروزی‌ده بودی ـ بمقام از ملائکه درگذشتی *

قطعه

فراموشت نکرد ایزد در آن حال ـ ‌ ‌ ‌ که بودی نطفهٔ مدفون و مدهوش *
روانت داد و عقل و طبع و ادراک ‌ ‌ ‌ جمال و نُطق و رای و فکرت و هوش ـ
ده انگشت مُرتّب ساخت بر کف ـ ‌ ‌ ‌ دو بازویت مُرتّب کرد بر دوش *
کُنون پنداری ـ ای ناچیز همّت! ‌ ‌ ‌ که خواهد کردنت روزی فراموش *

حکایت ۸

اعرابی‌را دیدم که پسررا میگفت ـ یا بُنَیَّ! اِنَّكَ مَسْئُولٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ـ ما ذَا اكْتَسَبْتَ؟

شطرنج بسر همي‌برند - فرزين مي‌شوند - يعني - بهتر از آن ميگردند که بودند - و پيادگانِ حاج باديه بسر بردند و بتر شدند •

قطعه

از من بگوي حاجيِ مردم‌گزاي‌را - کو پوستينِ خلق بآزار مي‌درد -
حاجي تو نيستي - شترست - ازبراي آنکه بيچاره خار ميخورد و بار مي‌برد •

حکايت ۱۳

مرديرا چشم‌درد خاست • پيشِ بيطاري رفت - که مرا دوا کن • بيطار از آنچه در چشمِ چهارپايان ميکرد در ديدهٔ او کشيد - کور شد • حکومت بر داور بردند • گفت برو هيچ تاوان نيست - اگر اين خر نبودي - پيش بيطار نرفتي • مقصود ازين سخن آنست - تا بداني که هر که نا آزمودهٔرا کارِ بزرگ مي فرمايد - ندامت برد و بنزديکِ خردمندان بخفتِ عقل منسوب گردد •

قطعه

ندهد هوشمندِ روشن‌راي با فرومايه کارهاي خطير •
بوريا باف گرچه بافنده است - نبرندش بکارگاهِ حرير •

حکايت ۱۴

يکي از بزرگانِ ائمه‌را پسري وفات يافت • پرسيدندش - که بر صندوقِ گورش چه نويسيم؟ گفت - آياتِ کتابِ مجيدرا عزت و شرف بيش از آنست که روا باشد بر چنين جايها نوشتن که بروزگاري سوده گردد و خلائق برو گذرند و سگان برو شاشند - و اگر بضرورت چيزي همي‌نويسند - اين دو بيت کفايتست •

قطعه

آه! هرگاه سبزه در بستان بدميدي - چه خوش شدي دلِ من!
بگذر - اي دوست! تا بوقتِ بهار سبزه بيني دميده بر گلِ من •

حکايت ۱۵

پارسائي بر يکي از خداوندانِ نعمت گذر کرد که بندهٔرا دست و پاي بسته بود و عقوبت

خونِ کسي ريخته و از شهر گريخته - پدررا بعلّتِ آن سِلسِله درپاي‌ست و بند برپاي *
گفتم - اين بلا را تو بحاجت از خدا خواسته‌است *

قطعه

زنانِ باردار- اي مردِ هُشيار! اگر وقتِ وِلادت مار زايند -
از آن بهتر بنزديك خردمند - كه فرزندانِ ناهموار زايند *

حكايت ۱۱

طفل بودم كه بزرگي‌را پرسيدم از بُلوغ * گفت - در كُتُب مسطورست كه بلاغت
سه نشان دارد - يكي پانزده سالگي - دوم اِحتلام - سيوم بر آمدنِ موي زِهار- امّا در
حقيقت يك نشان دارد - كه در بندِ رِضاي حق جلّ و علا بيش از آن باشي كه
در بندِ نفْسِ خويش - و هر آنكه درو اين صِفت موجود نيست - نزدِ مُحقِّقان بالغ
نيست *

قطعه

بصورت آدمي شد قطرهٔ آب - كه چل روزش قرار اندر رحِم ماند -
وگر چِل‌ساله‌را عقل و ادب نيست - بتحقيقش نبايد آدمي خواند *

ايضاً

جوانمردي و لُطف و آدميّت - همين نقْشِ هيولاني مپندار *
هُنر بايد كه صورت ميتوان كرد بايوانها در از شنگرف و زنگار *
چو انسان‌را نباشد فضل و اِحسان - چه فرق از آدمي تا نقْشِ ديوار؟
بدست آوردنِ دُنيا هُنر نيست - يكي‌را- گر تواني - دل بدست آر *

حكايت ۱۲

سالي نِزاعي درميانِ پيادگانِ حُجّاج افتاده بود - و داعي هم در آن سفر پياده بود *
از بي‌اِنصافي در سر و روي يكديگر افتاديم - و دادِ فُسوق و جِدال بداديم * كجاوه نشيني‌را
شنيدم كه با عديلِ خود ميگفت - يو العجب كاري! كه پيادگانِ عاج - چون عرصهٔ

بیت

پیل کو؟ تا کَتِف و بازوی گُردان بیند ـ شیر کُو؟ تا کف و سرپنجهٔ مردان بیند *

ما درین حالت که دو هِندو از پسِ سنگی سر بر آوردند و قصدِ قتالِ ما کردند * بدست یکی چوبی ـ و در بغلِ دیگری کلوخ کوبی * جوانرا گفتم ـ اکنون چه پائی؟

بیت

بیار آنچه داری ز مردی و زور ـ که دشمن بپای خود آمد بگور *

تیر و کمان دیدم از دستِ جوان افتاده و لرزه بر استخوان *

بیت

نه هر که موی بِشگافد ز تیرِ جوشن‌خای بروزِ حملهٔ جنگ‌آوران بدارد پای *

چاره جز این ندیدیم که رخت و سِلاح و جامه رها کردیم ـ و جان بسلامت بدر آوردیم *

قطعه

بکارهای گِران مردِ کار دیده فِرست ـ که شیرِ شرزه در آرد بزیرِ خمّ کمند *

جوان ـ اگرچه قوی‌بال و پیلتن باشد ـ بجنگِ دشمنش از هَول بگسلد پیوند *

نبرد پیشِ مصاف‌آزموده معلومست چنانکه مسئلهٔ شرع پیشِ دانشمند *

حکایت ۱۷

توانگر زاده‌را دیدم ـ بر سرِ گورِ پدر نشسته بود و با درویش بچهٔ مُناظره در پیوسته ـ که صندوقِ تُربتِ پدرم سنگینست ـ و کِتابهٔ رنگین ـ و فرشِ رُخام انداخته و خشتِ فیروزه بکار برده ـ بگورِ پدرت چه ماند؟ خِشتی دو فراهم آورده ـ و مُشتی خاك بر آن پاشیده * درویش پسر بشنید و گفت ـ تا پدرت از زیرِ آن سنگِ گران بر خود بجنبد ـ پدرم به بهشت رسیده باشد *

بیت

خر که بر وَی نهند کمتر بار ـ بــرو آسوده‌تــر کنــد رفــتــار *

درخبرست ـ که مَوْتُ ٱلْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ * درویش چیزی ندارد که بحسرت بگذارد *

همي‌کرد * گفت - اي پسر! همچو تو مخلوقي‌را خداي عزّ و جل اسيرِ حُکمِ تو گردانيده‌است - و ترا بر وَي فضيلت داده - شُکرِ نعمتِ باري تعالیٰ بجا آر - و چندين جفا بر وَي روا مدار - که فردا بِه از تو باشد و شرمساري بري *

مثنوي

بر بنده مگير خِشْمِ بسيار - جَورش مکن و دلش ميازار!

اورا تو بده دِرَم خريدي - آخر نه بقُدرت آفريدي *

اين حکم و غُرور و خِشم تا چند؟ هست از تو بزرگتر خداوند *

اي خواجهٔ ارسلان و آغوش! فرمان‌دِهِ خود مکن فراموش!

در خبرست از خواجهٔ عالَم و سرورِ بني آدم (صَلّیٰ الله عليه و سلّم!) که گفت - بزرگتر حسرتي در روزِ قيامت آن بُوَد - که بندهٔ صالح‌را ببهشت برند و خداوندِ فاسق‌را بدوزخ *

قطعه

بر غلامي که طَوعِ خدمتِ تُست - خِشم بي‌حد مران و طيره مگير -

که فضيحت بُوَد بروزِ شمار - بنده آزاد و خواجه در زنجير *

حکايت ۱۶

سالي از بلخ با شاميانم سفر بود و راه از حراميان پر خطر * جواني ببدرقه همراهِ ما شد - نيزه‌باز و چرخ‌انداز - سلحشور - بيش‌زور - که ده مرد توانا کمان اورا زِه نکردندي - زور آورانِ روي زمين پُشتِ او بر زمين نياوردندي - وليکن مُتنعّم بود و سايه پرورده - نه جهان ديده و سفر کرده - رَعدِ کوسِ دلاوران بگوشِ او نرسيده - و برقِ شمشيرِ سواران بچشم نديده *

بيت

نيُفتاده در دستِ دُشمن اسير - بگِردش نباريده بارانِ تير *

اتّفاقا من و آن جوان هر دو در پَي هم دوان - هر ديوارِ قديمش که پيش آمدي بقوّتِ بازو بيفگندي - و هر درختِ عظيم که ديدي بزورِ پنجه بر کندي - و تفاخُرکُنان گفتي -

نظم

توانگرانرا وقفست و نذر و مهماني   زکوٰة و فطره و اِعتاق و هدي و قرباني *
تو کَي بدولتِ ایشان رسي - که نتواني   جز این دو رکعت؟ و آن هم بصد پریشاني *

اگر قدرتِ جُودست و اگر قوّتِ سُجود - توانگران را به مُیسّر میشود - که مالِ مُزکّي دارند و جامهٔ پاك و عِرضِ مصون و دلِ فارغ - و قوّتِ طاعت در لقمهٔ لطیفست - و صحّتِ عبادت در کِسْوتِ نظیف * پیداست - از معدهٔ خالي چه قوّت آید ؟ و از دستِ تهي چه مُروّت زاید ؟ و از پايِ بسته چه سَیر آید ؟ و از دستِ گُرسنه چه خَیر؟

قطعه

شب پراگنده خسپد آن که پدید   نَبُوَد وجهِ بامدادانش *
مور گِرد آوَرَد بتابستان - تا فراغت بُوَد زمستانش *

فراغت با فاقه نمي‌پیوندد - و جمعیّت با تنگدستي صورت نه بندد * یکي تحریمهٔ عِشا بسته - و دیگري منتظرِ عَشا نِشسته - این بدان کَي ماند ؟

بیت

خداوندِ مُکنت بحق مُشتغِل - پراگندهٔ روزيِ پراگنده دل *

پس عبادتِ ایشان بقبول اولیتر - که جمعند و حاضر - نه پریشان و پراگنده‌خاطر - اسبابِ معیشت ساخته و باَوراد عبادت پرداخته * عرب گوید - اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الفَقْرِ المُکِبِّ وَ جَوارِ مَن لَا یُحِبُّ - و در خبرست - که اَلفَقْرُ سَوادُ الوَجْهِ فِي الدّارَین * گفت - آن نشنیدهٔ که فرمود خواجهٔ عالَم (عَلَیهِ اَفْضَلُ الصَّلَوٰاتِ و اَکمَلُ التَّحِیّات) "اَلفَقْرُ فَخْرِي" * گفتم - خاموش! که اِشارتِ خواجهٔ عالم (عَلَیهِ السَّلام) بفقرِ طائفهٔ ایست که مردِ میدانِ رضا اند و تسلیمِ تیرِ قضا - نه ایشان که خِرقهٔ ابرار پوشند و لقمهٔ اِدرار نوشند *

رباعي

اي طبلِ بلند بانگ و در باطن هیچ ! بي‌توشه چه تدبیر کني وقتِ بسیچ*
رويِ طمع از خلق به پیچ - ار مردي - تسبیحِ هزار دانه بر دست مپیچ*

قطعه

مردِ درویش - که بارِ ستم فاقه کشید - بدرِ مرگ همانا که سبکبار آید *
و آنکه در دولت و در نعمت و آسانی زیست - مردنش زین همه شك نیست که دشوار آید *
بهمه حال اسیری که ز بندی برهد خوشترش دان ز امیری که گرفتار آید *

حکایت ۱۸

بزرگی را پرسیدم از معنی این حدیث - که - أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ *
گفت - بحکمِ آنکه هر آن دشمن که با وی احسان کنی دوست گردد - مگر نفس -
که چندان که مدارا بیش کنی مخالفت زیاده کند *

قطعه

فرشته‌خوی شود آدمی بکم‌خوردن - و گر خورد چو بهائم - بیوفتد چو جماد *
مرادِ هر که بر آری مطیعِ امرِ تو گشت - خلافِ نفس - که گردن کشد چو یافت مراد *

حکایت ۱۹

مناظرهٔ سعدی با مدّعی در بیان توانگری و درویشی .

یکی را دیدم در صورتِ درویشان - نه بر سیرتِ ایشان - در محفلی نشسته و شُنعتی
در پیوسته - و دفترِ شکایت باز کرده - و مذمّتِ توانگران آغاز نهاده - و سخن
بدینجا رسانیده - که درویشان را دستِ قدرت بسته‌است و توانگران را پای ارادت
شکسته *

بیت

کریمان را بدست اندر درم نیست - خداوندانِ نعمت را کرم نیست *

مرا که پروردهٔ نعمتِ بزرگانم این سخن سخت آمد * گفتم - ای یار! توانگران دخلِ
مسکینانند - و ذخیرهٔ گوشه نشینان - و مقصدِ زائران - و کهفِ مسافران - و متحمّلِ
بارِ گران از بهرِ راحتِ دیگران * دست بطعام آنگه برند که متعلّقان و زیردستان
بخورند - و فضلهٔ مکارمِ ایشان بارامل و ایتام و پیران و اقارب و جیران برسد *

بیت

برنج و سعي کسي نعمتي بچنگ آرد - دگرکس آيد و بي رنج و سعي بردارد *

گفتمش - بر بخلِ خداوندانِ نعمت وقوف نيافتهٔ اِلاّ بعلّتِ گدائي - وگر نه - هر که طمع يکسو نهاده کريم و بخيلش يکي نمايد * محک داند که زر چيست - و گدا داند که مُمْسِک کيست * گفتا - بتجربت آن ميگويم - که متعلّقان بر در بدارند - و غليظانِ شديدرا بر گمارند - تا بارِ عزيزان ندهند - و دست بر سينهٔ صاحبِ تميزان نهند و گويند "اينجا کس نيست" - و بحقيقت راست گويند *

بیت

آن‌را که عقل و همّت و تدبير و راي نيست -
خوش گفت پرده دار - که کس در سراي نيست *

گفتم - بعلّتِ آن که از دستِ متوقّعان بجان آمده‌اند - و از رُقعهٔ گدايان بفغان * محالِ عقلست که اگر ريگِ بيابان دُر شود چشمِ گدايان پُر شود *

بیت

ديدهٔ اهلِ طمع بنعمتِ دنيا پُر نشود - همچنان که چاه بشبنم *

هر کجا سختي‌کشيدهٔ و تلخي‌چشيده‌را بيني - خودرا بشرهٔ در کارهاي مخوف اندازد - و از توابعِ آن نپرهيزد - و از عقوبتِ آن نه هراسد - و حلال از حرام نشناسد *

قطعه

سگي‌را - گر کلوخي بر سر آيد - ز شادي بر جهد - کين استخوانست *
وگر نعشي دو کس بر دوش گيرند - لئيمُ الطّبع پندارد که خوانست *

امّا صاحب دنيا بعينِ عنايتِ حق ملحوظست - و بحلال از حرام محفوظ * من - همانا که تقريرِ اين سخن بکردم و دليل و برهان بياوردم - اکنون انصافـه از تو توقّع دارم * هرگز ديدهٔ دستِ دغائي برکتف بسته - يا بعلّتِ بي‌نوائي در زندان نشسته - يا پردهٔ معصومي دريده - يا کفي از مِعصم بُريده - اِلاّ بعلّتِ درويشي ؟ شير مردان‌را بحکمِ ضرورت در نقبها گرفته‌اند و کعبها سفته - محتملست که يکي از درويشان‌را نفسِ

درویشِ بی‌معرفت نیارامد تا فقرش بکُفر نانجامد - که "کَادَ الْفَقْرُ أَنْ یَکُونَ کُفْرًا" • نشاید جز بوجودِ نعمت برهنهٔرا پوشیدن - یا در استخلاصِ گرفتاری کوشیدن - و ابنای جنسِ مارا بمراتبِ ایشان که رساند ؟ و یَدِ عُلْیَا بیَدِ سُفْلیٰ چه ماند ؟ نه بینی که حق جلّ و علا در مُحکمِ تنزیل از نعیمِ اهلِ بهشت خبر میدهد - که - "أُولٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ" - تا بدانی که مشغولِ کفاف از دولتِ عفاف محرومست و مُلکِ فراغت زیرِ نگینِ رزقِ مقسوم •

بیت

تشنگان‌را نماید اندر خواب همه عالَم بچشم چشمهٔ آب •

حالی که من این بگفتم - عِنانِ طاقتِ درویش از دستِ تحمّل برفت - و تیغِ زبان بر کشید - و اسپِ فصاحت در میدانِ وقاحت جهانید و بر من دوانید و گفت - چندان مُبالغه در وصفِ ایشان بکردی و سخنهای پریشان بگفتی - که وهم تصوّر کند که تریاقند یا کلیدِ خانهٔ ارزاق • مُشتی متکبّر - مغرور - مُعجب - نفور - مشتغلِ مال و نعمت - و مُفتتنِ جاه و ثروت • سخن نگویند اِلّا بسفاهت - و نظر نکنند اِلّا بکراهت • عُلمارا بگدائی منسوب کنند - و فُقرارا به بی سر و پائی معیوب گردانند • بعزّتِ مالی که دارند و غیرتِ جاهی که پندارند برتر از همه نشینند و خودرا بهتر از همه شناسند • نه آن در سر دارند که سر بکسی فرو آرند - بیخبر از قولِ حکما - که گفته اند - هر که بطاعت از دیگران کمست و بنعمت بیش - بصورت توانگرست و بمعنی درویش •

بیت

گرِ بی‌هنر بمال کند کِبر بر حکیم - کُونِ خرش شمار اگر گاوِ عنبرست •

گفتم - مذمّتِ ایشان روا مدار - که خداوندانِ کرم اند • گفت - غلط کردی - که بندگانِ درمند • چه فائده که چون ابرِ آذارند و بر کس نمی‌بارند - و چشمهٔ آفتابند و بر کس نمی‌تابند - و بر مرکبِ استطاعت سوارند و نمی‌رانند - و قدمی بهرِ خدا نه نهند - و درمی بی منّ و اذیٰ ندهند • مالی بمشقّت فراهم آرند و بخسّت نگه دارند و بحسرت بگذارند - چنانکه بزرگان گفته اند - سیمِ بخیل وقتی از خاک بر آید که بخیل بخاک در آید •

بیت

در من منگر تا دگران چشم ندارند - کز دست گدایان نتوان کرد ثوابی •

گفتا - نه - که من بر حالِ ایشان رحمت میبرم • گفتم - نه - که بر مالِ ایشان حسرت میخوری • ما درین گفتار و هر دو بهم گرفتار - هر بیدقی که براندی من بدفعِ آن کوشیدمی - و هر شاهی که بخواندی بفرزین بپوشیدمی - تا نقدِ کیسهٔ همّت درباخت و تیرِ جعبهٔ حُجّت همه بینداخت •

قطعه

هان! تا سپر نیفکنی از حملهٔ فصیح - کورا جز آن مُبالغهٔ مُستعار نیست !
دین ورز و معرفت - که سخندانِ سجع گوی بر در سلاح دارد و کس در حِصار نیست •

عاقبة الامر دلیلش نماند - ذلیلش کردم - دستِ تعدی دراز کرد و بیهوده گفتن آغاز • و سُنّتِ جاهلانست - که چون بدلیل از خصم فرو مانند - سلسلهٔ خصومت بجنبانند - چون آزرِ بُت‌تراش - که بحُجّت با پسر بر نیامد بجنگش بر خاست - که - لَئِن لَم تَنتَهِ لَارجُمَنَّکَ • دُشنامم داد - سَقَطش گفتم - گریبانم درید - زنخدانش شکستم •

قطعه

او بر من و من در و فتاده - خلق از پیِ ما دوان و خندان -
انگشتِ تعجّبِ جهانی از گفت و شُنودِ ما بدندان •

القصّه - مُرافعهٔ این سخن پیشِ قاضی بردیم و بحکومتِ عدل راضی شدیم - تا حاکمِ مسلمانان مصلحتی بجوید - و میانِ توانگران و درویشان فرقی بگوید • قاضی - چون حیلتِ ما بدید و منطقِ ما بشنید - سر بگریبانِ تفکّر فرو برد - و پس از تأمّلِ بسیار سر بر آورد و گفت - ای آن که توانگرانرا ثنا گفتی و بر درویشان جفا روا داشتی ! بدان - که هرجا که گُلست خارست - و با خمر خُمار - و بر سرِ گنج مار - و آنجا که دُرِ شهوارست نهنگِ مردم‌خوار - لذّتِ عیشِ دنیارا لَدغهٔ اجل در پست - و نعیمِ بهشت‌را دیوارِ مکارِه درپیش •

امّاره مُطالبه کند - چون قوّتِ احصانش نباشد - بعصیان مبتلا گردد - که بطن و فرج توأمانند - یعني دو فرزندان اند از یک شکم - ما دامَ که این یکي بر جاست - آن دیگری برپاست * شنیدم - که درویشي‌را با حدثي بر خُبثي بگرفتند - با آن که شرمساری برد - سزایِ سنگساری شد * گفت - اي مسلمانان ! قوّت ندارم که زن کنم - و طاقت ندارم که صبر کنم - "لا رَهبَانِیّةَ فِي الاسلامِ" * و از جُملهٔ مَواجِبِ سکون و جمعیّتِ درون که توانگران راست یکي آن - که هر شب صنمي در بر گیرند و هر روز جواني از سر - صنمي که صبحِ تابانرا دستِ از صباحتِ او بر دل - و سروِ خرامان‌را پای از خجالتِ او در گِل *

بیت

بخونِ عزیزان فرو بُرده چنگ - سر انگشتها کرده عُنّاب‌رنگ *

مُحالست که با وجودِ حسنِ طلعتِ او گردِ مَناهي گردد و یا رایِ تباهي زند *

بیت

دلي که حُورِ بهشتي ربود و یغما کرد - کَي اِلتفات کند بر بُتانِ یغمائي ؟

شعر

مَن كَانَ بَينَ يَدَيهِ مَا اشْتَهَى رُطَبٌ - يُغنِيهِ ذَلِكَ عَن رَجْمِ العَنَاقِيدِ *

اغلب تهیدستان دامنِ عِصمت بمعصیت آلایند - و گُرسنگان نانِ مردم رُبایند *

بیت

چون سگِ دَرّنده گوشت یافت - نپرسد کین شُترِ صالحست یا خرِ دَجّال *

چه مایهٔ مستوران بعلّتِ مُفلسي در عَینِ فساد افتاده اند و عِرض گرامي در زشت نامي بر باد داده *

بیت

با گرسنگي قُوّتِ پرهیز نماند * اِفلاس عِنان از کفِ تقوی بستاند *

حاتمِ طائي - که بیابان نشین بود - اگر در شهری بودی - از جوشِ گدایان بیچاره شدی و جامه بر وی پاره کردندی - چنانکه آمده است -

قطعه

بخور بجای پسر هرگز این کرم نکند که دست جود تو با خاندان آدم کرد *
خدای خواست که بر عالمی به بخشاید - بفضل خویش ترا پادشاه عالم کرد *

قاضی چون سخن بدین غایت رسانید و از حدِّ قیاس مبالغت نمود - ما نیز بمقتضای حکم قضا رضا دادیم و از ماضی در گذشتیم - و بعد از مجانا طریق مدارا پیش گرفتیم - و سر بتدارك بر قدم یکدگر نهادیم - و بوسه بر سر و روی دادیم - و ختم سخن برین بود -

قطعه

مکن زگردش گیتی شکایت - ای درویش ! که تیره بختی اگر هم برین نسق مردی *
توانگرا! چو دل و دست کامرانت هست - بخور- به بخش - که دنیا و آخرت بردی *

بیت

جَورِ دشمن چه کند گر نکشد طالبِ دوست؟ گنج و مار و گُل و خار و غم و شادی بهمند ٭

نظر نکنی در بُستان که بیدِ مُشکست و چوبِ خشك ؟ همچنین در زُمرهٔ توانگران شاکرند و کَفور- و در حلقهٔ درویشان صابرند و ضَجور ٭

بیت

اگر ژاله هر قطرهٔ دُر شدی - چو خر مُهره بازارها پُر شدی ٭

مقرّبانِ حضرتِ حق جلّ و علا توانگرانند درویش‌سیرت و درویشانند توانگر همّت ٭ مِهینِ توانگران آنست که غمِ درویشان بخورد - و بِهینِ درویشان آن که کَمِ توانگران نگیرد - وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ٭ پس رویِ عِتاب از من بدرویش آورد و گفت - ای که گفتی توانگران مشتغل اند بمناهی و مستِ ملاهی! نعم- طائفهٔ هستند بدین صِفت که بیان کردی - قاصرِ همّت و کافرِ نعمت- که ببرند و بنهند و بخورند و ندهند٭ اگر بمثل باران نبارد و یا طوفان جهان را بردارد - باعتمادِ مُکنتِ خود از مِحنتِ درویش نپُرسند - و از خدای تعالیٰ نترسند و گویند-

بیت

گر از نیستی دیگری شد هلاك - مرا هست - بطرا زِ طوفان چه باك ؟

شعر

وَ رَاكِبَاتٍ نِيَاقاً فِي هَوَادِجِهَا - لَمْ يَلْتَفِتْنَ إِلَى مَنْ غَاصَ فِي الْكُثُبِ ٭

بیت

دونان - چو گلیمِ خویش بیرون بردند - گویند - چه غم گر همه عالم مُردند ؟

قومی برین نَمَط که شنیدی و طائفهٔ که خوانِ نِعَم نهاده و صلایِ کرم در داده و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضُع گشاده ٭ طالبِ نامند و مغفرت- و صاحبِ دنیا و آخرت - چون بندگانِ حضرتِ پادشاهِ عالمِ عادلِ مؤیَّد و منصور- مالكِ اَزِمّهٔ انام - حامیِ ثغورِ اسلام - وارثِ مُلكِ سلیمان - اعدلِ ملوكِ زمان - مظفّر الدُّنیا و الدِّین - ابو بکر بن سعد بن زنگی اَدامَ اللّٰهُ ایّامَهٗ و نَصَرَ اَعلامَهٗ ٭

حکمت ۳

دو کس رنجِ بیهوده بردند و سعيِ بي فائده کردند - یکي آنکه مال اندوخت و نخورد - دیگري آن که عِلم آموخت و عمل نکرد *

مثنوي

عِلم چندانکه بیشتر خواني - چون عمل در تو نیست - ناداني *
نه مُحقِّق بُوَد نه دانشمند - چار پائي بَرُو کِتابي چند *
آن تهي‌مغزرا چه عِلم و خبر - که بَرُو هیزمست یا دفتر؟

حکمت ۴

عِلم از بهرِ دین پروردنست - نه از براي دنیا خوردن *

بیت

هر که پرهیز و علم و زُهد فروخت - خرمني گِرد کرد و پاك بسوخت *

پند ۵

عالمِ ناپرهیزگار کورِ مشعله دارست - یَهْدِي بِهِ وَهُوَ لا یَهْتَدِي *

بیت

بي فائده هر که عُمر درباخت - چیزي نخرید و زر بینداخت *

حکمت ٦

مُلك از خردمندان جمال گیرد - و دین از پرهیزگاران کمال پذیرد * پادشاهان بنصیحتِ خردمندان از آن محتاج‌ترند که خردمندان بقُربتِ پادشاهان *

قطعه

پند اگر بشنوي - اي پادشاه! در همه دفترِ به ازین پند نیست -
جز بخردمند مفرما عمل - گرچه عمل کارِ خردمند نیست *

حکمت ۷

سه چیز بي سه چیز پایدار نماند - مال بي تجارت - و عِلم بي بحث - و مُلك بي سیاست *

باب هشتم

در آدابِ صحبت

نصیحت ۱

مال از برايِ آسایشِ عُمرست - نه عمر از بهرِ گرد کردنِ مال * عاقلی‌را پرسیدند - که نیکبخت کیست ؟ و بد بخت کدام ؟ گفت - نیک‌بخت آنکه خورْد و کِشت - و بدبخت آنکه مُرد و هشت *

بیت

مکن نماز بر آن هیچکس نه هیچ نکرد - که عمر در سرِ تحصیلِ مال کرد و نخورد *

حکمت ۲

موسی (علیهِ السّلام) قارون‌را نصیحت کرد - که أَحْسِنْ کَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَیْکَ * نشنید - و عاقبتش شنیدي که چه دید *

قطعه

آنکس که بدینار و دِرَم خَیر نیندوخت - سر عاقبت اندر سرِ دینار و درم کرد *
خواهي مُتمتِّع شوی از نعمتِ دنیا - با خَلق کرم کن که خدا با تو کرم کرد *

عرب گوید - جُدْ وَلَا تَمُنَّ لِأَنَّ الْفَائِدَةَ إِلَیْکَ عَائِدَةٌ - یعني - ببخش و مِنّت مَنِه - که نفعِ آن بتو باز گردد *

قطعه

درختِ کرم هر کُجا بیخ کرد - گُذشت از فلک شاخ و بالاي او *
گر امیدواري کزو بر خوری - بمنّت مَنِه اَرّه بر پاي او *

ایضا

شُکرِ خداي کن که موفّق شدي بخَیر - ز انعامِ فضلِ او نه معطّل گذاشتت *
مِنّت مَنِه که خدمتِ سلطان همي کنم - مِنّت شناس ازو که بخدمت بداشتت *

حکمت ۱۱

دشمنِ ضعیف که در طاعت آید و دوستي نماید ـ مقصودِ وَي جز آن نیست که دشمنِ قوي گردد ـ و گفته‌اند که بر دوستيِ دوستان اعتماد نیست ـ تا بتملّقِ دشمنان چه رسد ؟

بیت

دوستانم ز دشمنان بترند ـ دشمنانِ خود علامتِ دگرند •

پند ۱۲

هر که دشمنِ کوچك‌را حقیر شمارد بدان مي‌ماند که آتشِ اندك‌را مُهمل مي‌گذارد •

قطعه

امروز بکُش که میتوان کُشت ـ کآتش که بلند شد جهان سوخت •
مگذار که زِه کند کمان‌را دشمن که به تیر میتوان دوخت •

حکمت ۱۳

سخن در میانِ دو دشمن چنان گوي که ـ اگر دوست گردند ـ شرمنده نباشي •

مثنوي

میانِ دو تن جنگ چون آتشست ـ سخن‌چینِ بدبخت هیزم‌کش‌ست •
کنند این و آن خوش دگر باره دل ـ وَي اندر میان کوربخت و خجِل •
میانِ دو کس آتش افروختن نه عقلست ـ و خود در میان سوختن •

قطعه

در سخن با دوستان آهسته باش ـ تا ندارد دشمنِ خونخوار گوش •
پیشِ دیوار آنچه گوئي هوش دار ـ تا نباشد در پسِ دیوار گوش •

حکمت ۱۴

هر که با دشمنان صُلح میکند سرِ آزارِ دوستان دارد •

بیت

بشوي ـ اي خردمند! ـ زان دوست دست ـ که با دشمنانت بود هم نشست •

قطعه

وقتي بلطف‌گوي و مدارا و مردمي ـ باشد که در کمندِ قبول آوري دلي ـ
وقتي بقهرگوي ـ که صد کوزهٔ نبات ـ گه گه چنان بکار نيايد که حنظلي *

حکمت ۸

رحم آوردن بر بدان ستمست بر نيکان ـ و عفو کردن از ظالمان جورست بر مظلومان *

بيت

خبيث‌را چو تعهّد کني و بنوازي ـ بدولتِ تو گنه ميکند بانبازي *

حکمت ۹

بر دوستيِ پادشاهان اعتماد نبايد کرد ـ و بر آوازِ خوشِ کودکان غرّه نبايد شد ـ که اين بخوابي متبدّل گردد ـ و آن بجوابي متغيّر *

بيت

معشوقِ هزار دوست‌را دل ندهي ـ ور ميدهي آن دل بجدائي بنهي *

پند ۱۰

هر آن سِرّي که داري با دوست در ميان منه ـ باشد که وقتي دشمن شود ـ و هر بدي که تواني بدشمن مرسان ـ باشد که روزي دوست گردد ـ و رازي که نهان خواهي با هيچ کس مگوي ـ اگرچه دوستِ مخلص باشد ـ که مر آن دوست‌را نيز دوستان باشند *

قطعه

خامشي به که ضميرِ دلِ خويش با کسي گفتن ـ وگفتن که مگوي *
اي سليم! آب زسر چشمه ببند ـ که چو پُر شد نتوان بستن جوي *

فرد

سخني در نهان نبايد گفت که بهر انجمن نشايد گفت *

حکمت ۲۰

خشمِ بی‌حد وحشت آرد - و لطفِ بی‌وقت هیبت ببرد • نه چندان درشتی کن که از تو سیر گردند - و نه چندان نرمی که بر تو دلیر شوند •

مثنوی

درشتی و نرمی بهم در بهست - چو رگ‌زن - که جرّاح و مرهم‌نهست •
درشتی نگیرد خردمند پیش - نه سستی که ناقص کند قدرِ خویش •
نه مر خویشتن‌را فزونی نهد - نه یکبارگی تن در زبونی دهد •

ایضاً

شبانی با پدر گفت - ای خردمند ! مرا تعلیم کن پیرانه یك پند •
بگفتا - نیك‌مردی کن - نه چندان که گردد خیره گرگِ تیز دندان •

حکمت ۲۱

دو کس دشمنِ ملك و دینند - پادشاهِ بی‌حلم و زاهدِ بی‌علم •

بیت

بر سرِ ملك مباد آن ملِكِ فرمان‌دِه که خدا‌را نبوَد بندهٔ فرمان‌بردار •

حکمت ۲۲

پادشاه‌را باید که خشم بر دشمنان تا بحدّی نراند که دوستان‌را بَرو اعتماد نماند - که آتشِ خشم اوّل در خداوندِ خشم افتد - پس آنگه زبانه بخصم رسد یا نرسد •

مثنوی

نشاید بنی آدم خاك‌زاد - که در سر کند کِبر و تُندی و باد •
تُرا با چنین تندی و سرکشی - نپندارم از خاکی - از آتشی •

قطعه

در خاكِ بیلقان برسیدم بعابدی • گفتم - مرا بتربیت از جهل پاك کن •
گفتا - برو چو خاك تحمّل کن - ای فقیه ! یا هرچه خوانده - همه در زیرِ خاك کن •

پند ۱۵

چون در امضای کاری متردّد باشی - آن طرف اختیار کن که بی آزار باشد *

بیت

با مردم سهل‌جوی دشوار مگوی - با آن که در صلح زند جنگ مجوی

حکمت ۱۶

تا کار بزرگان بر آید جان در خطر افکندن نشاید * عرب گوید - آخِرُ الحِیَلِ السَّیْفُ *

بیت

چو دست از همه حیلتی در گسست - حلالست بُردن بشمشیر دست *

حکمت ۱۷

بر عجزِ دشمن رحمت مکن - که اگر قادر شود بر تو نبخشاید *

بیت

دشمن چو بینی ناتوان لاف از بُروت خود مزن - مغزیست در هر استخوان مردیست در هر پیرهن *

حکمت ۱۸

هر که بدی را بکُشد - خلق را از بلای بزرگ برهاند - و اورا از عذابِ خدای *

قطعه

پسندیده است بخشایش - ولیکن مَنِه بر ریشِ خَلق آزار مرهم *
ندانست آنکه رحمت کرد بر مار - که این ظُلمست بر فرزندِ آدم؟

حکمت ۱۹

نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست - ولیکن شنیدن رواست تا بخلافِ آن کار کُنی - و آن عَینِ صوابست *

مثنوی

حذر کن ز آنچه دشمن گوید "آن کن"! که بر زانو زنی دست تغابُن *
گرت راهی نماید راست چون تیر - ازو برگرد و راهِ دستِ چپ گیر *

بیت

بسیم سخن گفتن آنگاه کن - چو دانی که درکار گیرد سخن •

حکمت ۲۹

هر که نصیحتِ خودرائی میکند - او خود بنصیحتگری محتاجست •

پند ۳۰

فریبِ دشمن مخور - و غرورِ مدّاح مخر - که آن دام زرق نهاده است - و این کامِ طمع گشاده • احمق‌را ستایش خوش آید - چون لاشهٔ - که در کوبش دمي - فربه نماید •

قطعه

الا - تا نشنوی مدحِ سخن‌گوی که اندک مایه نفعي از تو دارد •
اگر روزی مرادش بر نیاری - دو صد چندان عیوبت برشمارد •

حکمت ۳۱

متکلّم‌را - تا کسی عیب نگیرد - سخنش صلاح نپذیرد •

بیت

مشو غرّه بر حُسنِ گفتارِ خویش بتحسینِ نادان و پندارِ خویش •

حکمت ۳۲

همه کس‌را عقلِ خود بکمال نماید و فرزندِ خود بجمال •

قطعه

یکی جهود و مسلمان خلاف مي‌جستند - چنانکه خنده گرفت از نزاعِ ایشانم •
بطنز گفت مسلمان - گر این قبالهٔ من درست نیست - خدایا! جهود میرانم •
جهود گفت - بتوریت میخورم سوگند - وگر خلاف کنم - همچو تو مسلمانم •
گر از بسیطِ زمین عقل منعدم گردد - بخود گمان نبرد هیچکس - که نادانم •

حکمت ۳۳

ده آدمی بر سفرهٔ بخورند و دو سگ بر مرداري باهم بسر نبرند • حریص با جهاني

حکمت ۲۳

بد خوي بدستِ دشمني گرفتارست که هر کجا که رود از چنگِ عُقوبتِ او خلاص نیابد •

بیت

اگر ز دستِ بلا بر فلك رود بدخوي - ز دستِ خوي بدِ خویش در بلا باشد •

حکمت ۲۴

چو بیني که در سپاهِ دشمن مُفارقت افتاد - تو جمع باش - و اگر جمعند - از پریشانيِ خود اندیشه کن •

قطعه

بِرَو - با دوستان آسوده بنشین - چو بیني در میانِ دشمنان جنگ -
و گر داني که باهم یکزبانند - کمان‌را زِه کُن و بر باره بر سنگ •

حکمت ۲۵

دشمن چون از همه حیلها در ماند - سِلسلهٔ دوستي بجنباند • آنکه بدوستي کارها کند که هیچ دشمن نتواند •

پند ۲۶

سرِ مار بدستِ دشمن بکوب - که از اِحدیٰ الحَسَنَیْن خالي نباشد - اگر دشمن غالب آمد مار کُشتي - و گرنه از دشمن رِستي •

بیت

بروزِ معْرکه ایمن مَشَو ز خصمِ ضعیف - که مغزِ شیر بر آرد چو دل ز جان بر داشت •

حکمت ۲۷

خبري که داني که دلي بیازارَد - تو خاموش باش - تا دیگري بیارد •

بیت

بُلبُلا! مُژدهٔ بهار بیار - خبرِ بد ببوم باز گذار •

حکمت ۲۸

پادشاه‌را بر خیانتِ کسي واقف مگردان مگر آنکه که بر قبولِ کُلّي واثق باشي - و گرنه - در هلاكِ خود مي‌کوشي •

مثنوي

بچشم خويش ديدم در بيابان ـ كه مرد آهسته بگذشت از شتابان •
سمند بادپا از تگ فرو ماند ـ شتربان همچنان آهسته ميراند •

حكمت ۳۷

نادان‌را بهتر از خاموشي نيست ـ و اگر اين مصلحت بدانستي ـ نادان نبودي •

قطعه

چون نداري كمالِ فضل ـ آن به كه زبان در دهان نگهداري •
آدمي‌را زبان فضيحت كرد ـ جوزِ بي مغز‌را سبكساري •

ايضًا

خري‌را ابلهي تعليم ميداد ـ برو بر صرف كرده سعي دائم •
حكيمي گفتش ـ اي نادان! چه كوشي؟ درين سودا بترس از لَومِ لائم •
نياموزد بهائم از تو گفتار ـ تو خاموشي بياموز از بهائم •

ايضًا

هركه تأمّل نكند در جواب ـ بيشتر آيد سخنش نا صواب •
يا سخن آراي چو مردم بهوش ـ يا بنشين همچو بهائم خموش •

حكمت ۳۸

هر كه با داناتر از خود مُجادله كند تا بدانند كه داناست ـ بدانند كه نادانست •

بيت

چون در آيد به از توئي بسخن ـ گرچه بِه داني ـ اعتراض مكن •

حكمت ۳۹

هركه با بدان نشيند ـ نيكي نبيند •

مثنوي

گر نشيند فرشتهٔ با ديو ـ وحشت آموزد و خيانت و ريو •
از بدان جز بدي نياموزي ـ نكند گرگ پوستين‌دوزي •

گرسنه‌است - و قانعِ بنانی سیر * حکما گویند - درویشی بقناعت بِه از توانگری ببضاعت *

بیت

رودهٔ تنگ بیك گِردهٔ نان پُر گردد - نعمتِ روی زمین پُر نکند دیدهٔ تنگ *

مثنوی

پدر - چون دَورِ عُمرش منقضی گشت - مرا این یك نصیحت کرد و بگذشت -
که شهوت آتشست - از وَی به پرهیز! بخود بر آتشِ دوزخ مکن تیز!
در آن آتش نیاری طاقتِ سوز - بصبر آبی بر این آتش زن امروز *

حکمت ۳۴

هرکه در حالتِ توانائی نیکی نکند در وقتِ ناتوانی سختی بیند *

بیت

بد اختر‌تر از مردم‌آزار نیست - که روزِ مُصیبت کسش یار نیست *

پند ۳۵

هرچه زود بر آید دیر نپاید *

قطعه

خاكِ مشرق - شنیده ام - که کنند بچهل سال کاسهٔ چینی -
صد بروزی کنند در مردشت - لا جرم قیمتش همی بینی *

قطعه

مُرغك از بَیضه برون آید و روزی طلبد - آدمی‌زاده ندارد خبر از عقل و تمیز *
آن که ناگاه کسی گشت بچیزی نرسید - وین بتمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز *
آبگینه همه جا بینی - از آن قدرش نیست - لعل دشوار بدست آید - از آنست عزیز *

حکمت ۳۶

کارها بصبر بر آید و مُستعجِل بسر در آید *

پند ۴۷

پنجه افگندن با شیر و مشت زدن بر شمشیر کارِ خردمندان نیست •

بیت

جنگ و زور آوری مکن با مست - پیشِ سرپنجه در بغل نه دست •

حکمت ۴۸

ضعیفي که با قوي دلاوري کند - یارِ دشمنست در هلاکِ خویش •

قطعه

سایه پروردهرا چه طاقتِ آن - که رَوَد با مُبارزان بقتال ؟

سست‌بازو بجهل میفگند پنجه با مردِ آهنین‌چنگال •

حکایت ۴۹

هرکه نصیحت نشنود سرِ ملامت شنیدن دارد •

بیت

چون نیاید نصیحتت درگوش - اگرت سرزنش کنم - خاموش •

حکمت ۵۰

بي هنران هنرمندرا نتوانند دید - چنانکه سگانِ بازاري سگِ صَیدرا مشغله بر آرند و پیش آمدن نگذارند • یعني سِفله چون بهنر با کسي بر نیاید - بخُبثش در پوستین افتد •

بیت

کند هر آینه غِیبت حسودِ کوته دست - که درمقابله گُنگش بُوَد زبانِ مقال •

حکمت ۵۱

اگر جَورِ شکم نبودي - هیچ مرغ در دام نیفتادي - بلکه صَیّاد خود دام ننهادي •

بیت

شکم بندِ دستست و زنجیرِ پاي - شکم بنده نادر پرستد خداي •

حکمت ۵۲

حکیمان دیر دیر خورند - و عابدان نیم سیر - و زاهدان تا سدِّ رمق - و جوانان تا طبق

بابِ هشتم

حکمت ۴۰

مردمان‌را عیبِ نهانی پیدا مکن - که مر ایشان‌را رسوا کنی و خودرا بی اعتماد •

حکمت ۴۱

هرکه علم خواند و عمل نکرد - بدان ماند که گاو راند و تخم نیفشاند •

حکمت ۴۲

از تنِ بیدل طاعت نیاید - و پوستِ بی مغز بضاعت‌را نشاید •

حکمت ۴۳

نه هرکه در مجادله چُست در معامله درست •

بیت

بس قامتِ خوش که زیرِ چادر باشد - چون باز کنی مادرِ مادر باشد •

حکمت ۴۴

اگر شبها همه شبِ قدر بودی - شبِ قدر بی‌قدر بودی •

بیت

گر سنگ همه لعلِ بدخشان بودی - پس قیمتِ لعل و سنگ یکسان بودی •

حکمت ۴۵

نه هرکه بصورتِ نیکوست سیرتِ زیبا دروست •

قطعه

توان شناخت بیک روز در شمائلِ مرد - که تا کجاش رسیدست پایگاهِ علوم •
ولی ز باطنش ایمن مباش و غرّه مشو - که خبثِ نفس نگردد بسالها معلوم •

حکمت ۴۶

هرکه با بزرگان ستیزد خونِ خود بریزد •

قطعه

خویشتن‌را بزرگ می‌بینی - راست گفتند - یک دو بیند لوچ •
زود بینی شکسته پیشانی - تو که بازی بسر کنی با قوچ •

قطعه

گر هنرمند ز اوباش جفائی بیند تا دل خویش نیازارد و درهم نشود *
سنگ بدگوهر اگر کاسهٔ زرین بشکست - قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود *

حکمت ۵۶

خردمندی که در زمرهٔ اوباش سخن ببندد - شگفت مدار - که آواز بربط از غلبهٔ دُهُل بر نیاید - و بوی عبیر از بوی گنده فرو ماند *

شعر

بلند آواز نادان گردن افراخت - که دانا را بی‌شرمی بینداخت -
نمی‌داند که آهنگ حجازی فرو ماند ز بانگ طبل غازی *

حکمت ۵۷

جوهر اگر در خلاب افتد - همان نفیسست - و غبار اگر بر فلک رود - همچنان خسیس * استعداد بی‌تربیت دریغ - و تربیت نا مستعد ضایع * خاکستر نسبتی عالی دارد که آتش جوهر علویست - و لیکن چون بنفس خود هنری ندارد - با خاک برابرست * قیمت شکر نه از نی است - که آن خود خاصیت وی است *

مثنوی

چو کنعان را طبیعت بی‌هنر بود - پیمبر زادگی قدرش نیفزود *
هنر بنما - اگر داری - نه گوهر - گل از خارست و ابراهیم از آزر *

حکمت ۵۸

مشک آنست که خود ببوید - نه آن که عطار بگوید * دانا چون طبلهٔ عطارست - خموش و هنرنمای - و نادان چون طبل غازیست - بلند آواز و میان تهی *

قطعه

عالم اندر میانهٔ جهال - مثلی گفته‌اند صدیقان -
شاهدی در میان کورانست - مصحفی در کنشت زندیقان *

بر گیرند - و پیران تا عرق کنند - امّا قلندران چندان خورند که در معده جای نَفَس نماند و بر سُفرهٔ روزیِ کس *

بیت

اسیرِ بندِ شکم را دو شب نگیرد خواب - شبی ز معده سنگی - شبی ز دل تنگی *

وعظ ۵۳

مشورت با زنان تباه است - و سخاوت با مُفسِدان گناه *

بیت

ترحّم بر پلنگ تیز دندان ستمگاری بُوَد بر گوسفندان *

حکمت ۵۴

هرکرا دشمن در پیشست - گر نکُشد دشمنِ خویشست *

بیت

سنگ در دست و مار بر سرِ سنگ نکند مردِ هوشیار درنگ *

و گروهی بر خلافِ این مصلحت دیده اند - و گفته اند - که در کُشتنِ بندیان تامّل اولیترست - بحکمِ آنکه اختیار باقیست - توان کُشت و توان بخشید - امّا - اگر بی تامّل کشته شود - محتملست که مصلحتی فوت گردد که تدارُکِ مثلِ آن مُمتنع باشد *

مثنوی

نیک سهلست زنده بیجان کرد - کُشته را باز زنده نتوان کرد *
شرطِ عقلست صبرِ تیر انداز - که چو رفت از کمان نیاید باز *

حکمت ۵۵

حکیمی که با جاهلی در افتد - باید که توقّعِ عزّت ندارد * اگر جاهل بزبان آوری بر حکیم غالب آید عجب نیست - که سنگی است که جوهرا همی شکند *

بیت

نه عجب گر فرو رود نفَسش عندلیبی غراب هم قفسش *

بیت

اندك اندك بهم شود بسیار - دانه دانه است غلّه در انبار *

حکمت ۶۴

عالم‌را نشاید که سفاهت از عامی بحلم در گذارد - که هر دو طرف‌را زیان دارد - که هَیبتِ این کم شود و جهلِ آن مُحکم *

بیت

چو با سِفله گوئي بلُطف و خوشي - فُزون گرددش کِبر و گردن‌کشي *

حکمت ۶۵

مَعصیت از هر که صادر شود - ناپسندیده است - و از علما ناخوب‌تر - که علم سلاحِ جنگِ شیطانست - و خداوندِ سلاح‌را - چون به اسیري بَرَند - شرمساري بیش بَرَد *

مثنوي

عامیِ نادانِ پریشان‌روزگار - به ز دانشمندِ ناپرهیزگار -
کان بنابینائي از راه اوفتاد - وین - دو چشمش بود - و در چاه اوفتاد *

حکمت ۶۶

جان در حمایتِ یکدمست - و دنیا وُجودي میانِ دو عدم * دین بدنیا مفروش - که دین بدنیا فروشان خرند - یوسف بفروشند تا چه خرند ؟ اَلَم اَعهَد اِلیکُم - یا بَنِي آدَمَ ! اَن لا تَعبُدُوا الشَّیطانَ - اِنَّهُ لَکُم عَدُوٌّ مُبِینٌ *

بیت

بقَولِ دشمن پَیمانِ دوست بشکستي - ببین که از که بُریدي و با که پَیوستي *

حکمت ۶۷

شَیطان با مُخلِصان بر نمی‌آید و سلطان با مُفلِسان *

مثنوي

وامش مَدِه آن که بي‌نمازست - گرچه دهنش ز فاقه بازست -

حکمت ۵۹

دوستی‌را که همهٔ عُمر فرا چنگ آرند - نشاید که بیك نَفَس بیازارند •

بیت

سنگی بچند سال شود لعل پارهٔ - زنهار! تا بیك نفس نشکنی بسنگ؛

حکمت ۶۰

عقل در دستِ نفْس چنان گرفتارست که مردِ عاجز بدستِ زنِ گُرُبز •

بیت

درِ خُرّمی بر سرائی ببند - که بانگِ زن از وی بر آید بلند •

حکمت ۶۱

رأیِ بی‌قوّت مکر و فُسونست - و قوّتِ بی‌رای جهل و جُنون •

بیت

تمیز باید و تدبیر و رای و آنگه مُلك - که مُلك و دولتِ نادان سِلاحِ جنگِ خودست •

حکمت ۶۲

جوانمردی که بخورَد و بدهد به از عابدی که روزه دارد و بنِهَد • هر که ترکِ شهْوت از بهرِ قبولِ خلق داده است - از شهْوتِ حلال در شهوتِ حرام افتاده است •

بیت

عابد که نه از بهرِ خدا گوشه نشیند - بیچاره در آئینهٔ تاریك چه بیند؛

حکمت ۶۳

اندك اندك خَیلی شود و قطره قطره سَیلی گردد - یعنی آنان که دستِ قدرت ندارند - سنگِ خرده نگاه دارند - تا بوقتِ فُرصت دِمار از دماغ خصم بر آرند •

شعر

وَ قَطْرٌ عَلَی قَطْرٍ اِذَا اتَّفَقَتْ نَهْرٌ - نَهْرٌ اِلَی نَهْرٍ اِذَا اجْتَمَعَتْ بَحْرٌ •

حکمت ۷۱

ای طالبِ روزی! بنشین - که بخوری - و ای مطلوبِ اجل! مَرو - که جان نبری *

قطعه

جهدِ رزق ار کنی و گر نکنی - برساند خدای عزّ و جل *
ور روی در دهانِ شیر و هزبر - نخورندت - مگر بروزِ اجل *

حکمت ۷۲

به نا نهاده دست نرسد - و نهاده هر کجا که هست برسد *

بیت

شنیدهٔ که سکندر برفت در ظلمات بچند محنت - و آنکه نخورد آبِ حیات *

حکمت ۷۳

صیّادِ بی‌روزی در دجله ماهی نگیرد - و ماهیِ بی‌اجل در خشکی نمیرد *

بیت

مسکین حریص در همه عالَم همی‌رود - او در قفایِ رزق و اجل در قفای او *

حکمت ۷۴

توانگرِ فاسق کُلوخِ زر اندوده‌ست - و درویشِ صالح شاهدِ خاک‌آلود - این دلقِ موسیٰ است مُرقّع - و آن ریشِ فرعون‌ست مرصّع * نروتِ نیکان روی در بلندی دارد و دولتِ بدان سر در نشیب *

قطعه

هر‌را جاه و دولتست - بدان خاطرِ خسته در نخواهد یافت -
خبرش ده که هیچ دولت و جاه بسرایِ دگر نخواهد یافت *

حکمت ۷۵

حسود از نعمتِ حق بخیلست - و بندهٔ بی‌گناه‌را دشمن *

گو فرضِ خدا نمي‌گذارد - از قرضِ تو نيز غم ندارد •
امروز دو مرده پيش گيرد - فردا - که همه زيند - ميرد •

حکمت ۶۸

هر که در زندگي نانش نخورند - چون بميرد نامش نبرند • لذّتِ انگور بيوه داند - نه خداوندِ ميوه • يوسفِ صِدّيق (عليه السّلام) در خُشك سالي مِصر سير نخوردي تا گُرسنگان‌را فراموش نکند •

مثنوي

آنکه در راحت و تنعّم زيست - او چه داند که حالِ گُرسنه چيست؟
حالِ درماندگان کسي داند - که باحوالِ خويش در ماند •

قطعه

اي که بر مَرکبِ تازنده سواري - هُش‌دار! که خرِ خارکشِ مِسکين در آب و گِلست •
آتش از خانهٔ همسايهٔ درويش مخواه - کانچه از روزنِ او ميگذرد دودِ دلست •

پند ۶۹

درويشِ ضعيف‌را در تنگيء خُشك سال مپرس - که چوني ؟ اِلّا بشرطِ آنکه مرهم بر ريش نهي و دِرهَم در پيش •

قطعه

خري که بيني بارش بگِل در افتاده - زدل بَرو شفقت کن - ولي مَرو بسرش •
کُنون که رفتي و پرسيديش - که چون افتاد - ميان ببند و چو مردان بگير دُنبِ خرش •

حکمت ۷۰

دو چيز مُحالِ عقلست - خوردن بيش از رزقِ مقسوم - و مُردن پيش از وقتِ معلوم •

قطعه

قضا دِگر نشود - ور هزار ناله و آه بشُکر يا بشِکايت بر آيد از دهني •
فرشتهٔ - که وکيلست برخزانهٔ باد - چه غم خورد که بميرد چراغِ بيوه زني ؟

حکمت ۷۹

دو کس‌را حسرت از دل نرود و پایِ تغابُن از گِل بر نیاید ـ تاجرِ کشتی‌شکسته و وارثی با قلندران نشسته •

قطعه

پیشِ درویشان بود خونت مُباح ـ گر نباشد در میان مالت سبیل •
یـ مـرو بـا یـارِ ازرق‌پیـرهـن ـ یا بِکَش بر خان و مان انگشتِ نیل •
یا مکُن با پیلبانان دوستی ـ یا طلب کن خانهٔ در خوردِ پیل •

حکمت ۸۰

خلعتِ سلطان گرچه عزیزست ـ جامهٔ خُلقانِ خود از آن بعزّت‌تر ـ و خوانِ بزرگان اگرچه لذیذست ـ خردهٔ انبانِ خویش از آن بلذّت‌تر •

بیت

سِرکه از دستِ رنجِ خویش و تره بهتر از نانِ دِه‌خدای و بره •

حکمت ۸۱

خلافِ رایِ صوابست و نقضِ عهدِ اولو الالباب دارو بگُمان خوردن و راهِ نادیده بی‌کاروان رفتن • امامِ مُرشد الغزالی‌را (رحمةُ اللهِ علیه) پرسیدند ـ که چگونه رسیدی بدین مرتبهٔ عُلوم؟ گفت ـ هرچه ندانستم بپرسیدنِ آن ننگ نداشتم •

قطعه

امیدِ عافیت آنگه بُوَد مُوافقِ عقل ـ که نبض‌را به طبیعت‌شناس بنمائی •
بپرس هرچه ندانی ـ که ذُلِّ پرسیدن دلیلِ راهِ تو باشد بعزِّ دانائی •

حکایت ۸۲

هر آنچه دانی که هرآینه معلومِ تو خواهد شد ـ بپرسیدنِ آن تعجیل مکن ـ که هَیبتِ سلطنت‌را زیان دارد •

قطعه

چو لقمان دید کاندر دستِ داوُد همی آهن بمُعجِز موم گردد ـ
نپرسیدش ـ چه می‌سازی؟ که دانست که بی پرسیدنش معلوم گردد •

قطعه

مردکی خشکلشه مغزرا دیدم   رفته در پوستینِ صاحبِ جاه •
گفتم - ای خواجه ! گر تو بدبختی -   مردمِ نیک‌بخت‌را چه گناه ؟

قطعه

الا - تا نخواهی بلا بر حسود !   که آن بخت برگشته خود در بلاست •
چه حاجت که با وی کنی دشمنی ؟   که وی‌را چنین دشمنی در قفاست •

حکمت ٧٦

تلمیذِ بی‌ارادت عاشقِ بی‌زر است - و رونده‌ٔ بی‌معرفت مرغِ بی‌پر - و عالمِ بی‌عمل درختِ بی‌بر - و زاهدِ بی‌علم خانه‌ٔ بی‌در • مراد از نزولِ قرآن تحصیلِ سیرتِ خوب است - نه ترتیلِ سورهٔ مکتوب • عامیِ متعبّد پیاده رفته است و عالمِ متهاون سوارِ خفته • عاصی که دست بر دارد به از عابدی که عُجب در سر دارد •

بیت

سرهنگِ لطیف‌خوی دلدار   بهتر ز فقیهِ مردم‌آزار •

حکایت ٧٧

یکی‌را گفتند - که عالمِ بی‌عمل بچه ماند ؟ گفت - بزنبورِ بی‌عسل •

بیت

زنبورِ درشتِ بی‌مروّت‌را گوی -   باری - چو عسل نمی‌دهی - نیش مزن !

حکمت ٧٨

مردِ بی‌مروّت زن است - و عابدِ با طمع رهزن •

قطعه

ای - به پندار - کرده جامه سفید   بهرِ ناموسِ خلق و نامه سیاه !
دست کوتاه باید از دنیا -   آستین یا دراز و یا کوتاه •

قطعه

ندهد مردِ هوشمند جواب ـ مگر آنگه کزو سؤال کنند •
گرچه بر حق بود فراخ سخن ـ حملِ دعویش بر مُحال کنند •

حکمت ۸۷

ریشي درونِ جامه داشتم • شیخ (رحمة الله علیه) هر روز پرسیدي ـ که ریشت چونست؟ و نپرسیدي ـ که کجاست؟ دانستم که از آن اِحتراز میکند ـ که ذکرِ هر عُضوي روا نباشد • و خردمندان گفته اند ـ هر که سخن بسنجد ـ از جواب نرنجد

قطعه

تا نیك نداني که سخن عَینِ صوابست ـ باید که بگفتن دهن از هم نگشائي •
گر راست سخن باشي و در بند بماني ـ بِه ز آن که دروغت دِهد از بند رهائي •

حکمت ۸۸

دروغ گفتن بضربتِ لازِب ماند ـ اگرچه جراحت درست شود ـ نشان بماند • چون برادرانِ یوسف (علیه السلام) بدروغ گفتن موسوم شدند ـ پدررا بر راست گفتنِ ایشان اعتماد نماند • قَالَ ـ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ـ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ •

قطعه

دروغي نگیرند صاحب دلان ـ بر آن کس که پیوسته گفتست راست •
اگر مُشتهِر شد کسي در دروغ ـ اگر راست گوید ـ تو گوئي ـ خطاست •
کسي را که عادت بود راستي ـ خطائي کنند ـ در گذارند ازو •
وگر نامور شد بقولِ دروغ ـ دگر راست باور ندارند ازو •

حکمت ۸۹

اجلِّ کائنات از رویِ ظاهر آدمیَست ـ و اذلِّ موجودات سگ ـ و باِتّفاقِ خردمندان سگِ حق شناس بِه از آدميِ نا سپاس •

حکمت ۸۳

یکي از لوازم صحبت آنست که خانه بپردازي یا با خانه‌خدا درسازي *

قطعه

حکایت بر مزاج مستمع گوي - اگر داني که دارد با تو میلي -
هر آن عاقل که با مجنون نشیند - نگوید جز حدیث حسن لیلي *

حکمت ۸۴

هر که با بدان نشیند - اگر طبیعت ایشان در وي اثر نکند - بفعل ایشان متهم گردد - چنانکه اگر مردي بخرابات رود بنماز کردن - منسوب شود بخمر خوردن *

مثنوي

رقم بر خود بناداني کشیدي - که نادان‌را بصحبت بر گزیدي *
طلب کردم ز دانایان یکي پند - مرا گفتند - با نادان مپیوند -
نه گر صاحب تمیزي - خر نمائي - و گر ناداني - احمق‌تر نمائي *

حکمت ۸۵

حلم شتر چنانکه معلومست - اگر طفلي مهارش گیرد و صد فرسنگ ببرد - گردن از متابعت او نه پیچد - امّا اگر راهي هولناك پیش آید که موجب هلاك باشد - و طفل آنجا بناداني خواهد رفتن - زمام از کفش در گسلاند و بیش متابعت نکند - که هنگام درشتي ملاطفت مذمومست - و گویند - دشمن بملاطفت دوست نگردد - بلکه طمع زیادت کند *

قطعه

کسي که لطف کند با تو - خاك پایش باش - وگر ستیزه کند - در دو چشمش اگن خاك *
سخن بلطف و کرم با درشت‌خوي مگوي - که زنگ‌خورده نگردد مگر بسوهن پاك *

حکمت ۸۶

هر که در پیش سخن دیگران افتد - تا مایهٔ فضلش بدانند - پایهٔ جهلش معلوم کنند *

حکمت ٩٤

هرکه بتأدیب دنیا راهِ صواب نگیرد - بتعذیبِ عقبیٰ گرفتار آید * قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ - وَلَنُذِيقَنَّهُم مِنَ العَذَابِ الأَدنیٰ دُونَ العَذَابِ الأَكبَرِ *

بیت

پندست خطابِ مهتران - آنگه بند - چون پند دهند و نشنوی - بند نهند *

حکمت ٩٥

نیکبختان بحکایات و امثالِ پیشینیان پند گیرند از آن پیش که پسینیان بواقعهٔ ایشان مثل زنند * دزدان دست کوته نکنند تا دستِ شان کوته نکنند *

قطعه

نرود مرغ سوي دانه فراز - چون دگر مرغ بیند اندر بند *
پند گیر از مصائبِ دگران - تا نگیرند دیگران ز تو پند *

حکمت ٩٦

آن‌را که گوشِ ارادت گران آفریده اند - چون کند که بشنود ؟ و آنرا که کمندِ سعادت کشان مي‌برد - چه کند که نرود ؟

قطعه

شبِ تاریکِ دوستانِ خداي - مي‌بتابد چو روزِ رخشنده *
وین سعادت بزورِ بازو نیست - تا نبخشد خداي بخشنده *

رباعي

از تو بکه نالم ؟ که دگر داور نیست - و ز دستِ تو هیچ دست بالاتر نیست *
آن‌را که تو رهبري کني - گم نشود - و آن‌را که تو گم کني - کسي رهبر نیست *

حکمت ٩٧

گداي نیك سرانجام به از پادشاهي بد فرجام *

بیت

غمي کز پیَش شادماني بري - به از شادي کز پسش غم خوري *

قطعه

سگی‌را لقمهٔ هرگز فراموش نگردد ـ ورزنی صد نوبتش سنگ ٭
و گر عمری نوازی سفله‌را ـ بکمتر چیز آید با تو در جنگ ٭

حکمت ۹۰

از نفس‌پرور هنروری نیاید ـ و بی‌هنر سروریرا نشاید ٭

مثنوی

مکن رحم بر گاوِ بسیارخوار ـ که بسیار خوارست بسیارخوار ٭
چو گاو ار همی‌بایدت فربهی ـ چو خر تن بجورِ کسان در دهی ٭

حکمت ۹۱

در انجیل آمده است ـ که ای فرزند آدم! اگر توانگری دهمت ـ مشتغل شوی بمال از من ـ و اگر درویش کنمت ـ تنگدل نشینی ـ پس حلاوتِ ذکرِ من کجا در یابی؟ و بعبادتِ من کی شتابی؟

قطعه

گر اندر نعمتی ـ مغرور و غافل ـ ور اندر تنگدستی ـ خسته و ریش ـ
چو در سرّا و ضرّا حالت اینست ـ ندانم کی بحق پردازی از خویش ٭

حکمت ۹۲

ارادتِ بیچون یکی‌را از تختِ شاهی فرود آرد و دیگری‌را در شکمِ ماهی نکو دارد ٭

بیت

وقتست خوش آنرا کـه بود ذکرِ تو مونس ـ ور خود بود اندر شکمِ حوت ـ چو یونس ٭

حکمت ۹۳

اگر تیغِ قهر بر کشد ـ نبیّ و ولیّ سر در کشد ـ و اگر غمزهٔ لطف بجنباند ـ بدانرا به نیکان در رساند ٭

قطعه

گر بمحشر خطابِ قهر کند ـ انبیارا چه جای معذرتست؟
پرده از روی لطف ـ گو ـ بردار! کاشقیارا امیدِ مغفرتست ٭

حکمت ۱۰۴

درویشی در مناجات میگفت - یا ربّ! رحمت کن بر بدان - که بر نیکان خود رحمت کردهٔ - که ایشانرا نیک آفریدهٔ •

حکمت ۱۰۵

گویند اوّل کسی که عَلَم بر جامه کرد و انگشتری در دست نهاد جمشید بود • گفتندش - چرا زینت بچپ دادی و فضیلت مر راسترا ست؟ گفت - راسترا رستی تمامست •

قطعه

فریدون گفت نقّاشانِ چینرا - که پیرامونِ خرگاهش بدوزند -
"بدانرا نیک دار - ای مردِ هشیار! که نیکان خود بزرگ و نیکروزند" •

حکمت ۱۰۶

بزرگی را پرسیدند - که چندین فضیلت که دستِ راسترا ست - خاتم در انگشتِ چپ چرا میکنند؟ گفت - نشنیدهٔ که اهلِ فضل همیشه محرومند؟

بیت

آن که شخص آفرید و روزی و بخت - یا فضیلت همیدهد یا تخت •

حکمت ۱۰۷

نصیحتِ پادشاهان گفتن کسیرا مُسلّمست که بیمِ سر ندارد و امیدِ زر •

مثنوی

مُوحّد چه در پای ریزی زرش - چه شمشیرِ هندی نهی بر سرش -
امید و هراسش نباشد زکس • برینست بنیادِ توحید و بس •

حکمت ۱۰۸

پادشاه از بهرِ دفعِ ستمگارانست - و شحنه برای دفعِ خونخواران - و قاضی مصلحت جوئی طرّاران - هرگز دو خصم بحق راضی نشوند الّا بپیشِ قاضی •

حکمت ۹۸

زمین را از آسمان نثارست - و آسمان را از زمین غبار - کُلُّ اِنَآءٍ یَتَرَشَّحُ بِمَا فِیهِ *

بیت

گَرَت خوی من آمد ناسزاوار - تو خوی نیک خود از دست مگذار *

حکمت ۹۹

خدای عزّ و جلّ می‌بیند و می‌پوشد - و همسایه نمی‌بیند و می‌خروشد *

بیت

نعوذ بالله ! اگر خلق غَیب‌دان بودی - کسی بحال خود از دستِ کس نیاسودی *

حکمت ۱۰۰

زر از معْدن بکان کندن بدر آید - و از دستِ بخیل بجان کندن *

قطعه

دونان نخورند و گوشه دارند - گویند - اُمید بِه که خورده *

فردا بینی بکامِ دشمن زر مانده و خاکسار مرده *

حکمت ۱۰۱

هر که بر زیردستان نبخشاید بجفای زبردستان گرفتار آید *

مثنوی

نه هر بازو که در وَی قوّتی هست - بمردی عاجزان را بشکند دست *

ضعیفان را مَکُن بر دل گزندی - که در مانی بجَورِ زورمندی *

حکمت ۱۰۲

عاقل - چون خلاف در میان آید - بجهد - و چون صلح بیند - لنگر بنهد که آنجا سلامت بر کرانست - و اینجا حلوت در میان *

حکمت ۱۰۳

مُقامِر را سه شش می‌باید - و لیکن سه یک می‌آید *

بیت

هزار بار چراگاه خوشتر از مَیدان - • لیک اسپ ندارد بدستِ خویش عِنان *

حکمت ۱۱۲

دو کس مردند و حسرت بي‌فائده بردند - يکي آن که داشت و نخورد - ديگر آنکه دانست و نکرد *

قطعه

کس نداند بخيلِ فاضل‌را - که نه در عَيب گفتنش کوشد -
ور کريمي دو صد گُنه دارد - کرمش عيبها فرو پوشد *

قطعه

چو حق معاینه بینی که می بباید داد - بلطف به که بجنگ آوری و دلتنگی •
خراج گر نگزارد کسی بطیب نفس - بقهر ازو بستانند و مزد سرهنگی •

حکمت ۱۰۹

همه کس را دندان بترشی کند گردد - مگر قاضیانرا بشیرینی •

بیت

قاضی که برشوت بخورد پنج خیار - ثابت کند از بهر تو صد خربزه زار •

حکمت ۱۱۰

قحبهٔ پیر چه کند که توبه نکند از نابکاری - و شحنهٔ معزول از مردم آزاری ؟

بیت

جوانی سخت می باید که از شهوت بپرهیزد - که پیر سست رغبت را خود آلت بر نمی خیزد •

بیت

جوان گوشه نشین شیرمرد راه خداست - که پیر خود نتواند ز گوشهٔ برخاست •

حکمت ۱۱۱

حکیمی را پرسیدند - که چندین درخت نامور که خدای تعالی آفریده است و برومند گردانیده - هیچ یکی را آزاد نخوانند مگر سرورا - درین چه حکمتست ؟ گفت - هر یکی را ثمره است بوقت معین - گاهی بوجود آن تازه - و گاهی بعدم آن پژمرده - و سرورا هیچ ازینها نیست - همه وقت خوش و تازه است - و این صفت آزادگانست •

قطعه

بدانچه میگذرد دل منه - که دجله بسی پس از خلیفه بخواهد گذشت در بغداد •
گرت ز دست برآید - چو نخل باش کریم - ورت ز دست نیاید - چو سرو باش آزاد •

XII. BAḤRI WĀFIR.

The feet of this metre are ⏑ – ⏕ – | ⏑ – ⏕ – | ⏑ – – ||. It occurs in the following verses:

PAGE.	PAGE.	PAGE.
18, first *Bait.*	29, *Shě'r.*	98, *Miṣrā'.*
26. *Shě'r.*	38, *Bait.*	19, first *Bait.*

XIII. BAḤRI BASĪṬ.

This metre occurs once in the hexameter form, and seven times as an octameter, as will be seen from the following:

{ ⏓ – ⏑ – | ⏒ ⏑ – | ⏓ – ⏑ – | ⏕ – ||
Shě'r, p. 58; *Nagm* (Persian), p. 59;
Second *Bait*, p. 77; Third *Shě'r*, p. 79;
Shě'r, p. 140; *Shě'r*, p. 142; *Shě'r*, p. 172. }

{ – – ⏑ – | – ⏑ – | ⏑ – – ||
First *Bait*, p. 48. }

